

Andrius STANKEVIČIUS

DAKTARO DISERTACIJA

**LOBISTINĖ VEIKLA KOMUNALINIŲ
ATLIEKŲ TVARKYMO SEKTORIUJE**

SOCIALINIAI MOKSLAI,
TEISĖ (S 001)
VILNIUS, 2022

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Andrius Stankevičius

**LOBISTINĖ VEIKLA KOMUNALINIŲ ATLIEKŲ
TVARKYMO SEKTORIUJE**

Mokslo daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, teisė (S 001)

Vilnius, 2022

Daktaro disertacija rengta 2017–2021 metais, ginama Mykolo Romerio universitete pagal Mykolo Romerio universitetui su Vytauto Didžiojo universitetu Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019 m. vasario 22 d. įsakymu Nr. V-160 suteiktą doktorantūros teisę.

Mokslinis vadovas:

prof. dr. Andrejus Novikovas (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001).

TURINYS

PAGRINDINIŲ SANTRUMPŲ SĄRAŠAS	6
ĮVADAS	8
MOKSLINIŲ TYRIMŲ APŽVALGA.....	18
DARBO METODOLOGIJA.....	27
1. LOBISTINIŲ INTERESŲ GRUPIŲ VEIKLOS REIŠKINIO KILMĖ IR EVOLIUCIJA VIEŠOSIOS TEISĖS ŠALTINIUOSE.....	35
1.1. Sociologinės jurisprudencijos doktrina.....	38
1.2. Modernusis teisinis pozityvizmas.....	48
1.3. Prigimtinės teisės doktrina	54
1.4. Skyriaus apibendrinimai ir išvados.....	56
2. LOBISTINIŲ INTERESŲ GRUPIŲ VEIKLOS TEISINĖ KONCEPCIJA.....	57
2.1. Interesų grupių sampratos įvairovė.....	58
2.2. Teisėkūros fenomeno teisinio reguliavimo turinys	69
2.3. Lobistinių interesų grupių veiklos reiškinio vertinimo dichotomija: istorinės ir teisinės dimensijos	79
2.4. Lobistinės veiklos sąvokos analizė	86
2.5. Lobistinė veikla kaip komunikacijos procesas: pozityvus ir negatyvus požiūriai	90
2.6. Lobistinė veikla kaip industrinė šaka.....	94
2.7. Bandymai apibrėžti lobistinę veiklą per lobistinės taktikos (metodų) prizmę	96
2.8. Lobistinės veiklos reiškinio teisinio reguliavimo charakteristika	100
2.9. Veiklos išimtys kaip lobistinės veiklos teisinio reguliavimo problema	105
2.10. Neteisėtos lobistinių interesų grupių veiklos teisinio vertinimo įvairumas	121
2.10.1. Neteisėtų lobistinių interesų grupių veiklos vertinimas konstitucinėje jurisprudencijoje.....	125
2.10.2. Neteisėtų lobistinių interesų grupių veiklos vertinimas administracinės atsakomybės kontekste.....	143
2.10.3. Neteisėtos lobistinių interesų grupių veiklos vertinimas baudžiamosios atsakomybės kontekste.....	158
2.11. Skyriaus išvados ir apibendrinimai	174

3. KOMUNALINIŲ ATLIEKŲ TVARKYMO TURINIO YPATUMAI IR TEISINĖ CHARAKTERISTIKA	186
3.1. Gamtos filosofija kaip ES atliekų tvarkymo teisės šaltinis.	189
3.2. Komunalinių atliekų tvarkymo teisinio reguliavimo tikslai	201
3.2.1. Konkurencingumo fenomenas kaip atliekų tvarkymo teisinio reguliavimo tikslas	204
3.2.2. Žiedinė ekonomika kaip atliekų tvarkymo teisinio reguliavimo tikslas	207
3.2.3. Atliekų hierarchija	213
3.3. Teisinio reguliavimo ypatumai, nustatant komunalinių atliekų sistemos turinį	231
3.3.1. Komunalinių atliekų tvarkymo sistemos teisinė analizė.	231
3.3.2 Komunalinių atliekų tvarkymo sistemos dalyviai.	238
3.4. Skyriaus išvados ir apibendrinimai	246
4. LOBISTINIŲ INTERESŲ GRUPIŲ VEIKLOS KOMUNALINIŲ ATLIEKŲ TVARKYMO SEKTORIUJE EMPIRINIS TYRIMAS	249
4.1. Tyrimo metodika ir instrumentarijus	249
4.2. Tyrimo eigos organizavimas ir ekspertų atranka	250
4.3. Duomenų analizė	254
4.4. Empirinio tyrimo rezultatai ir teisinė diskusija	255
4.4.1. Pirma kategorija. IG lobistinės veikla KAT sektoriuje reiškiasi latentiniu pobūdžiu	255
4.4.1.1.Pirma subkategorija – latentinės lobistinės veiklos problema KAT sektoriuje.	256
4.4.1.2. Antra subkategorija – tinkamo LVĮ reglamentavimo tobulinimo kryptys.	258
4.4.1.3. Pirmos kategorijos apibendrinimas.	261
4.4.2. Antra kategorija. KAT sektoriaus netobulos teisėkūros problema	262
4.4.2.1.Pirma subkategorija – teisės aktų leidybos vėlavimas KAT sektoriuje.	262
4.4.2.2. Antra subkategorija – atliekų tvarkymo reguliavimas pasireiškia teisėkūros sisteminimo problema	265
4.4.2.3. Antrosios kategorijos išvados ir apibendrinimai.	274

4.4.3. Trečia kategorija – konkurencingumo ir vidaus sandorių teisės normų kolizijos problema KAT sektoriuje.	276
4.4.3.1. Argumentai „už“ vidaus sandorius kaip teisinės išimties įtvirtinimą.	291
4.4.3.2. Argumentai „prieš“ vidaus sandorius kaip teisinės išimties įtvirtinimą.	296
4.4.3.3. Trečios kategorijos išvados ir apibendrinimai	296
IŠVADOS.	303
PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS.	309
LITERATŪROS SĄRAŠAS.	312
PRIEDAI	349
SANTRAUKA.	377
MOKSLINIŲ PUBLIKACIJŲ SĄRAŠAS	399
SUMMARY	403

PAGRINDINIŲ SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

AD 2008 – 2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/98/EB dėl atliekų ir panaikinanti kai kurias direktyvas. Redakcija, galiojusi iki įsigaliojant 2018 m. gegužės 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvai (ES) 2018/851, kuria iš dalies keičiama direktyva 2008/98/EB dėl atliekų.

AD 2018/851 – 2018 m. gegužės 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2018/851, kuria iš dalies keičiama direktyva 2008/98/EB dėl atliekų.

AD 2008/98 – dabartinė konsoliduota 2008 m. lapkričio 19 d. EP IR ET direktyva 2008/98/EB dėl atliekų ir panaikinanti kai kurias direktyvas.

ANK – Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas.

ATĮ – Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymas.

ATĮ (2) – Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymas. Suvestinė redakcija nuo 2021-07-01 iki 2021-10-31.

BK – Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas.

CK – Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas.

IG – interesų grupės.

IG LVĮ – interesų grupių lobistinė veikla.

Industry 4.0 – ketvirtoji pramonės revoliucija.

EBPO – Tarptautinė ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija.

EK – Europos Komisija.

ES – Europos Sąjunga.

ESTT – Europos Sąjungos Teisingumo Teismas.

EP – Europos Parlamentas.

ET – Europos Taryba.

KAT – komunalinis atliekų tvarkymas.

KATP – komunalinių atliekų tvarkymo paslauga (-os).

KATS – komunalinių atliekų tvarkymo sistema.

KĮ – Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas.

LAT – Lietuvos Aukščiausiasis Teismas.

LR – Lietuvos Respublika.

LRK – Lietuvos Respublikos Konstitucija.

LRKT – Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas.

LRV – Lietuvos Respublikos Vyriausybė.

LRS – Lietuvos Respublikos Seimas.

LVAT – Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas.

LVĮ – Lobistinės veiklos įstatymas.

LVĮ (1) – Lobistinės veiklos įstatymas (redakcija, galiojusi nuo 2017-09-01 iki 2021-01-01).

LVĮ (2) – Lobistinės veiklos įstatymas (redakcija, galiojanti nuo 2021-01-01).

PPATĮ – Pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymas.

RATC – Regionų atliekų tvarkymo centras (-ai).

SESV – Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo.

STT – Specialiųjų tyrimų tarnyba.

Taryba – Konkurencijos taryba.

TI – „Transparency International“.

TILS – „Transparency International“ Lietuvos skyrius.

TPIĮ – Teisėkūros pagrindų įstatymas.

VK – Valstybės kontrolė.

VPIĮ – Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas.

VŠĮ – viešojo įstaiga.

VTEK – Vyriausioji tarnybinės etikos komisija.

IVADAS

Tyrimo aktualumas ir problematika

Atliekų tvarkymo sektorius yra imlus teigiamų ir neigiamų socialinių pokyčių¹ tendencijoms. Didėjantis vartojimas, globalizacija², spartėjanti urbanizacija, technologiniai laimėjimai skatina vis didėjančią atliekų susidarymą ir aplinkos taršos poveikį planetos klimato kataklizmams. Komunalinių atliekų tvarkymo paslaugų sektorius yra atliekų tvarkymo³ sudėtinė dalis, tam tikra specifika pasižymintis ekonominiu, technologiniu, socialiniu reiškiny, kurio valstybiniai prioritetai turi būti derinami ir ES mastu. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (toliau – SESV) 191 str. nustatyta, kad Sąjungos aplinkos politika padeda siekti šių tikslų: išlaikyti, saugoti ir gerinti aplinkos kokybę; saugoti žmonių sveikatą; apdairiai ir racionaliai naudoti gamtos išteklius; remti tarptautinio lygio priemones, skirtas regioninėms ar pasaulinėms aplinkos problemoms spręsti, visų pirma kovai su klimato kaita.⁴ Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/98/EB dėl atliekų ir panaikinanti kai kurias direktyvas⁵ (toliau – AD 2018/851) nustato: „Valstybės narės užtikrina, kad su atliekomis susijusių teisės aktų ir atliekų politikos rengimo procesas būtų visiškai skaidrus, kad būtų laikomasi galiojančių valstybių narių taisyklių dėl konsultavimosi su piliečiais ir suinteresuotaisiais subjektais ir jų įtraukimo.“ Pagrindiniuose ES ir Lietuvos Respublikos (toliau – LR)

1 Priklausomai nuo tyrimo paradigmos, socialiniai pokyčiai suprantami kaip socialinio objekto būklės pasikeitimas, visuomenės ekonominės formacijos kaita, esminių visuomenės organizacijos, jos institutų, socialinių struktūrų formų, savybių keitimas ar kitimas, nustatytų socialinės elgsenos pavyzdžių kaita, atnaujinimas, institucinių formų įvairovės pokyčiai ir kt. Žr. Algimantas Urmonas, „Administracinė teisė socialinių pokyčių erdvėje“, *Jurisprudencija* 83, 5 (2006): 37–47.

2 Globalizacija – žmonių ir visuomenių ryšių, pirmiausia ekonominių, politinių, kultūrinių bei ideologinių, intensyvėjimas ir plėtra, dėl kurių sparčiai didėja tarpusavio priklausomybė, o valstybių ir jų sienų reikšmė tariamai mažėja, pasaulis darosi vis vientisesnis. Pasaulio „mažėjimas“ didina valstybių tarpusavio priklausomybę ir formuoja naują, daug bendrų interesų turinčią pasaulio bendruomenę.

3 Atliekų tvarkymas – atliekų surinkimas, vežimas, paruošimas naudoti, įskaitant pradinį apdorojimą, naudojimas ir šalinimas, šių veiklų organizavimas ir stebėseną, šalinimo vietų vėlesnė priežiūra, įskaitant, kai minėtus veiksmus atlieka prekiautojas atliekomis ar tarpininkas; Komunalinių atliekų tvarkymo paslauga – viešoji paslauga, apimanti komunalinių atliekų surinkimą, vežimą, naudojimą, šalinimą, šių veiklų organizavimą, stebėseną, šalinimo vietų vėlesnę priežiūrą. „Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymas“, 2 str. 18 p., 40 p., LRS, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/TAIS.59267?faces-redirect=true>.

4 Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija, 191 str., Eur-Lex, žiūrėta 2020 m. sausio 7 d.,

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=LT>.

5 2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/98/EB dėl atliekų ir panaikinanti kai kurias direktyvas, aktuali redakcija nuo 2018 m. liepos 7 d., 4 str. 2 d., Eur-Lex, žiūrėta 2020 m. sausio 7 d., <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/98/oj>.

teisės aktuose akcentuojama skaidrios, prieinamos, teisingos teisėkūros įgyvendinimo principai, užtikrinantys įvairių interesų grupių dalyvavimą teisėkūros procese, teisėkūros proceso kontrolę. SESV nuostatos įtvirtina tinkamo valdymo, tinkamo pilietinės visuomenės dalyvavimo valdant užtikrinimo, teisėkūros proceso atvirumo, „dokumentų prieinamumo principus⁶, o Europos Parlamento, ES Tarybos ir Europos Komisijos tarpinstitucinio susitarimo dėl privalomo skaidrumo registro nuostatos⁷ nurodo, kad „atstovavimo interesų grupėms skaidrumas yra ypač svarbus siekiant suteikti galimybę piliečiams stebėti interesų grupių atstovų veiklą ir suvokti galimą jų įtaką, įskaitant įtakos darymą finansine parama ir rėmimo iniciatyvų veikla“. Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – LRK) preambulėje yra įtvirtinamas teisinis-norminis krūvis, kuriuo yra siekiama „atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės“⁸. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (toliau – LRKT) savo nutarimuose yra konstatavęs; „Teisingumo ir teisinės valstybės siekis įtvirtintas LRK preambulėje. Vadinas, teisingumo principas neatsiejamas nuo teisinės valstybės imperatyvo ir yra vienas svarbiausių moralinių vertybių bei teisinės valstybės pagrindų,“⁹ Teisinės valstybės principu turi būti vadovaujama ir kuriant teisę, ir ją įgyvendinant. Kitame LRKT nutarime akcentuojama, kad „teisės reguliacinis vaidmuo labai priklauso nuo visuomeninio gyvenimo intensyvumo. Kuo sudėtingesni žmonių socialiniai santykiai, tuo didesnis poreikis šiuos santykius reguliuoti, t. y. priimti teisės aktus, kurie sudarytų prielaidas spręsti socialinių interesų konfliktus. Tokiu būdu išvengiama atsitiktinumo ir savivalės, socialinio gyvenimo nestabilumo, interesų priešpriešos“¹⁰. Interesų grupių galimybė reikštingai reguliuojant visuomeninį gyvenimą detalizuota Lietuvos Respublikoje lobistinės veiklos įstatyme, kurio tikslas – užtikrinti lobistinės veiklos viešumą ir skaidrumą, užkirsti kelią neteisėtai lobistinei veiklai.¹¹ Siekiant šių tikslų, turi būti įtvir-

6 SESV 11 str., 15 str., taip pat Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymas, 3 str. 2 d., LRS, žiūrėta 2021 m. vasario 21 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.433088/asr>.

7 2021 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento ir Europos Komisijos susitarimas dėl skaidrumo registro organizacijoms ir savarankiškai dirbantiems asmenims, dalyvaujantiems formuojant ir įgyvendinant ES politiką, 1 str., 3 str. 1 d., II priedas, Eur-Lex, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 3 d., [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021Q0611\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021Q0611(01)&from=EN).

8 Lietuvos Respublikos Konstitucija, TAR, žiūrėta 2021 m. spalio 23 d., <https://www.etar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.47BB952431DA>.

9 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimas Nr. 9/95, LRKT, žiūrėta 2021 m. lapkričio 2 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta437/content>.

10 „LRKT 1995 m. kovo 8 d. nutarimas Nr. 20/94-21/94, LRKT, žiūrėta 2021 m. lapkričio 2 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta425/content>.

11 Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 pakeitimo įstatymas (aktuali redakcija, galiojanti nuo 2021-01-01), TAR, žiūrėta 2021 m. lapkričio 2 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.79B989F840E2>.

tintas teisinis reguliavimas, kuris pirmiausia atitiktų pamatinius teisingumo, teisinės valstybės principus ir strateginių dokumentų tikslus.

Analizuoti lobistinių interesų grupių veiklos įtakas komunalinių atliekų sektoriaus segmente aktualu, nes šis sektorius pasižymi savita specifika. *Pirma*, teisės aktų kokybė komunalinių atliekų tvarkymo kontekste yra reikšminga, nes turi būti ne tik suderinami skirtingų visuomenės grupių, valstybės nacionaliniai interesai, bet ir atliepiama tarptautinė ateities vizija ES žiedinės ekonomikos¹² ir aplinkosaugos kontekste (pvz., užtikrinti atliekų hierarchijos principo realizavimą). *Antra*, komunalinių atliekų tvarkymo sistema¹³ yra suprantama kaip nacionalinio saugumo elementas, kuris apima ekologinio ir ekonominio saugumo kategorijas, tad teisės aktų kokybė privalo tinkamai užtikrinti šios sistemos funkcionavimą.¹⁴ *Trečia*, komunalinių atliekų tvarkymo paslauga – viešoji paslauga, apimanti komunalinių atliekų surinkimą, transportavimą, naudojimą, šalinimą, šių veiklų organizavimą, stebėseną, šalinimo vietų vėlesnę priežiūrą.¹⁵ Teisinis reguliavimas turi užtikrinti komunalinių atliekų tvarkymo, kaip viešosios paslaugos, teikimą, atsižvelgiant į specifinius kriterijus: a) šios paslaugos tęstinį, nuolatinį pobūdį (nepaisant klimato sąlygų ar socialinių pokyčių); b) šios paslaugos prieinamumą (fizine, ekonomine prasme); c) paslaugos techninius-ekonominius ir higienos reikalavimus; d) šios paslaugos privalomą (imperatyvų) pobūdį (realizuojamas principas „teršėjas moka“¹⁶). *Ketvirta*, komunalinių atliekų tvarkymo sistema pasižymi

12 ES yra plėtojama integruoto atliekų tvarkymo koncepcija, orientuojanti į tausėsnį gamtos išteklių naudojimą, suformuojant ciklinį, ekonomikos ir aplinkos sąveika pagrįstą atliekų tvarkymo modelį – žiedinę ekonomiką. Modelio pagrindą sudaro pagrindiniai 3R principai: atliekų mažinimas, pakartotinis panaudojimas, perdirbimas.

Karolina Skorupskaitė, Algis Junevičius, „Komunalinių biologiškai skaidžių atliekų tvarkymo sistemos efektyvumo vertinimas Kauno miesto savivaldybėje“, *Viešoji politika ir administravimas* 1, 15 (2016): 91–107.

13 Komunalinių atliekų tvarkymo sistema – organizacinių, techninių ir teisinių priemonių visuma, susijusi su savivaldybių funkcijų įgyvendinimu atliekų tvarkymo srityje. „Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymas“, 2 str. 43 p., LRS, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/TAIS.59267?faces-redirect=true>.

14 Andrejus Novikovas ir Andrius Stankevičius, „Municipal waste, as critical infrastructure, management: case of Lithuania“, *Journal of security and sustainability issues* 8, 2 (2018): 261–262, [https://doi.org/10.9770/jssi.2018.8.2\(12\)](https://doi.org/10.9770/jssi.2018.8.2(12)).

15 Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymas, 2 str. 40 p., LRS, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/TAIS.59267?faces-redirect=true>.

16 Atliekų tvarkymo srityje taikomas principas „teršėjas moka“ reiškia, kad atliekų tvarkymo išlaidas, įskaitant išlaidas, patirtas reikiamai atliekų tvarkymo infrastruktūrai įrengti ir jai eksploatuoti, turi apmokėti pirminis atliekų darytojas arba dabartinis ar ankstesnis atliekų turėtojas ir (ar) produktų, dėl kurių naudojimo susidaro atliekos, gamintojas ir (ar) importuotojas. Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymas, 32 str. 1 p., LRS, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/TAIS.59267?faces-redirect=true>.

sudėtinga finansine struktūra, kuri apima tiek lėšų (privataus ir / ar viešo kapitalo) investiciją į infrastruktūrą, tiek lėšų surinkimą, paskirstymą ar mokestinių lengvatų nustatymo mechanizmus, kurie būtini užtikrinant KAT sistemos funkcionavimą. *Penkta*, komunalinių atliekų tvarkymo teisėkūra pasižymi sudėtinga, daugiapakope hierarchine struktūra: a) nacionalinio ir ES lygmens; b) įstatymine ir poįstatymine teisės aktų leidyba; c) poįstatyminė teisės aktų leidyba gali būti nacionalinio, regioninio, savivaldos lygmens. Kiekviename minėtame struktūros segmente gali reikštis lobistinė interesų grupių veikla.

Nors Lietuvoje lobistinė veikla yra reglamentuojama įstatymo, o paminėti pagrindiniai teisės aktai, reguliuojantys atliekų tvarkymo ypatumus (pavyzdžiui AD 2018/851), įtvirtina galimybę lobistinėms interesų grupėms dalyvauti atliekų tvarkymo teisės aktų rengimo procese, ir akcentuoja šio proceso skaidrumo užtikrinimą, vis dėlto interesų grupių lobistinė veikla komunalinių atliekų tvarkymo sektoriuje reiškiasi latentiniu pobūdžiu. Pažymėtina ir tai, kad 2021 m. sausio 1 d. įsigaliojus naujai lobistinės veiklos įstatymo redakcijai, kuri platesne apimtimi atskleidžia ir reguliuoja interesų grupių lobistinę veiklą (pavyzdžiui, įtvirtina kryžminio deklaravimo principą, išplečia lobisto ir lobistinės veiklos sampratą)¹⁷, identifikuoti lobistinių interesų grupių veiklos teisėkūros „pėdsakus“ komunalinių atliekų tvarkymo sektoriuje yra sunku. Nėra teikiamos lobistinių interesų grupių veiklos viešumo deklaracijos SKAIDRIS sistemoje, teisės aktų projektai teisėkūros subjektui teikiami netiesiogiai (nežinant nei užsakovų ar naudos gavėjų, nei tikrųjų iniciatyvų tikslų). Viešajame diskurse akcentuojama, kad „nematoma“, „neskaidri“ lobistinių interesų grupių kova komunalinių atliekų tvarkymo sektoriuje galimai stabdo technologinių ir ekologinių inovacijų plėtrą tvarkant atliekas, rizikuoja sukelti teisinės kolizijas, kurios gali prieštarauti ES teisiniams imperatyvams.¹⁸

Lobistinių interesų grupių veiklos „nematomas“, latentinis pobūdis komunalinių atliekų tvarkymo sektoriaus teisėkūroje prieštarauja viešiesiems interesams, nulemia netobulos teisėkūros situacijas, o tai vertintina kaip pagrindinė šio tyrimo

17 Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 pakeitimo įstatymas (aktuali redakcija, galiojanti nuo 2021-01-01), 2 str. 2 d.; 5 str., TAR, žiūrėta 2021 m., lapkričio 2 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.7B9B89F840E2>.

18 Mindaugas Sinkevičius, „Kaip (lengvai) verslo interesai Seime kelią skynėsi“, *Delfi*, 2021 m. balandžio 26 d., <https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/mindaugas-sinkevicius-kaip-lengvai-verslo-interesai-seime-kelia-skynesi.d?id=87013625>.

Žr. Gintaras Denafas, „Atliekų tvarkymo sistemoje – jovalas ir grupiniai interesai“, *Lietuvos rytas*, 2017 m. gegužės 12 d., <https://www.lrytas.lt/verslas/izvalgos-ir-nuomones/2016/09/20/news/atlieku-tvarkymo-sistemoje-jovalas-ir-grupiniai-interesai-1110076>.

problema. Ši problema suponuoja objektyvų poreikį sisteminiu požiūriu įvertinti lobistinių interesų grupių veiklos komunalinių atliekų tvarkymo sektoriuje privalumus ir trūkumus. Siekiant nustatyti skaidrumo stokojančios, „uždaros“ komunalinio atliekų sektoriaus teisėkūros raišką ir tapatybę, tiriama, kokius lobistinės veiklos įrankius interesų grupės yra linkusios naudoti komunalinių atliekų tvarkymo teisėkūros procese. Kodėl lobistinės interesų grupės reiškiasi, veikia latentiniu pobūdžiu ir kokios kyla šio veikimo pasekmės komunalinių atliekų tvarkymo sistemos teisėkūrai? Šiame kontekste aktualus klausimas, ar piliečiai yra įtraukiami į teisėkūros procesą ir šio proceso kontrolę? Pasak A. Urmono, „Lietuvoje dar nesukurta veiksminga kokybiškų įstatymų rengimo ir jų kontrolės sistema. Dėl to piliečiai nušalinami nuo įstatymų kūrybos, teisingumo vykdymo, jie pasyvūs“¹⁹. Taip pat galima kelti klausimą, ar komunalinių atliekų tvarkymo teisėkūra užtikrina socialinį kompromisą ir gamtos apsaugą. LRKT konstatavo: „Vienas pagrindinių teisės, kaip socialinio gyvenimo reguliavimo būdo, tikslų – teisingumas. Negalima pasiekti teisingumo tenkinant tik vienos grupės arba vieno asmens interesus ir kartu neigiant kitų interesus. Elgiantis vienašališkai, būtų ignoruojama humaniškoji teisės paskirtis, didėtų socialinių konfliktų galimybė. Teisė negali remtis vien tik daugumos ar mažumos interesais, todėl teisėdaroje siekiama derinti interesus, panaudojant optimalias šalių susitarimo galimybes.“²⁰ D. Beinoravičius pabrėžia, kad socialinis kompromisas turėtų būti užtikrinamas visose įstatymų rengimo stadijose, tiek pirminėse (svarstymo, vertinimo), tiek įstatymo priėmimo, užtikrinant ekspertų, specialistų dalyvavimą. Vien tik siaurų interesų grupių, kurios dažnai nėra linkusios į kompromisą, o tik aktyviai siekia primesti savo reikalavimus ar įtikinti poziciją ir todėl objektyviai gali tapti laiminčia aktyvia mažuma, nurungiančia pasyvią visuomenės daugumą, dalyvavimas gali determinuoti „socialinį karą“, kuris visuomenę supriešina ir kartu silpnina.²¹

Sistemiškai vertinant tyrimo problemos aktualumą, paminėtini teisinio pobūdžio probleminiai aspektai. *Pirma*, prieštaraujantis viešajam interesui lobistinių interesų grupių veiklos pobūdis tvarkant komunalines atliekas sąlygoja neefektyvų teisėkūros proceso kontrolės mechanizmą – nėra aiškūs lobistinių interesų grupių daromos įtakos

19 Urmonas, *supra note*, 1.

20 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. kovo 8 d. nutarimas Nr. 20/94-21/94“, LRKT, žiūrėta 2018 m. kovo 12 d., <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta425/content>.

21 Darijus Beinoravičius, „Socialinis kompromisas kaip teisinio įstatymo požymis“, *Jurisprudencija* 19, 27 (2002): 16–18; Darijus Beinoravičius, „Demokratijos kliūtys ir jų įveikimo teise galimybės“, *Jurisprudencija* 10, 100 (2007): 11–12.

tikslai (pvz., nepateikiami teisės aktų projektai arba vilkinami ir „užšaldomi“ pateikti); nėra galimybės identifikuoti teisėkūros „pėdsakų“ (pvz., kas užsakovai, kas yra teisėkūros naudos gavėjai). Šiame kontekste paminėtina, kad lobistinę veiklą, kaip ūkio šaką, identifikuoti sunku: neaiškus skiriamų piniginių lėšų dydis ir / arba skiriamų administracinių išteklių (etatų) apimtys. Paminėtina, kad JAV ar ES registruose deklaruojamos konkrečios interesų grupių lobistinei veiklai skiriamos piniginės lėšos arba viešinamas „įdarbintų“ lobistų skaičius atitinkamuose sektoriuose.²²

Antra, komunalinių atliekų tvarkymo sektoriaus teisėkūra nuolat kritikuojama dėl reformų neapibrėžtumo, dažno teisės aktų kaitaliojimo neturint sisteminės vizijos arba dėl *copy paste*²³ metodu vykdomos teisėkūros. Atliekų tvarkymo įstatymas iki 2021 m. liepos 20 d. keistas 38 kartus, Atliekų tvarkymo taisyklės²⁴ iki 2021 m. liepos 20 d. keistos 33 kartus. Be to, neretai keičiamos ne pavienės teisės normos, bet atskiri institutai, o atlikti teisinio reguliavimo pokyčiai įstatymų lygmeniu ne visais atvejais „synchronizuojami“ su poįstatyminių teisės aktų turiniu, sukeliant teisinius prieštaravimus. Pasak E. Monkevičiaus, „aplinkosaugos santykius Lietuvoje reguliuoja įvairūs ES ir LR teisės aktai, kurie nesusisteminti, dažnai keičiami, jų nuostatos būna neaiškios, prieštaringos, dviprasmiškos, todėl jų reguliavimas tampa problemiškas ir neveiksmingas. Tai sudaro prielaidas korupcijai, viešųjų ir privačių interesų konfliktui, skatinamas visuomenės pasyvumas ir teisinis nihilizmas“²⁵. Šiame kontekste aktualu nustatyti komunalinių atliekų tvarkymo sistemos netobulos teisėkūros situacijas ir pagrįsti galimas sprendimų kryptis.

Trečia, remiantis mokslininkų, įvairių tarptautinių organizacijų tyrimų išvadomis, pasakytina, kad Lietuvoje lobistinės veiklos teisinis reguliavimas neveikia, nors

22 Pavyzdžiui, JAV didžiausios lobistinės veiklos sąnaudos, per 2019 m. identifikuojamos farmacijos sektoriuje, sudarė 295,17 mln. JAV dolerių, o ES institucijose daugiausia asocijuoto subjekto lobistinei veiklai išleidžiamos lėšos 2019 m. farmacijos srityje buvo 10 mln. eurų (2 ir 3 priedai).

23 Empirinio tyrimo metu nustatyta, kad nuostatos iš ES direktyvų į nacionalinio lygmens teisės aktus perkeliamos *copy paste* (liet. iškirpk ir įklijuok) metodu nesigilinant į nacionalinio konteksto poreikius.

24 „Dėl Atliekų tvarkymo taisyklių patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 28 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.84302/FCiMhMTBLh>.

25 Eduardas Monkevičius. „Aplinkosaugos santykių teisinio reguliavimo problemos“, *Jurisprudencija* 112, 10 (2008): 7–9.

Lobistinės veiklos įstatymas priimtas 2001 m.²⁶: akcentuojama sąvokų neišsamumas apibrėžiant lobistinės veiklos fenomeną ar šios veiklos išimtis, pabrėžiamas Lietuvos kultūrinis aspektas, kuris „atmeta“ lobizmo reguliavimą ir t. t. Atsižvelgiant į tai, kad nuo 2021 m. sausio 1 d. įsigaliojo nauja Lobistinės veiklos įstatymo redakcija (toliau – LVĮ (2))²⁷, aktualu įvertinti jos praktinį poveikį komunalinių atliekų tvarkymo sektoriaus teisėkūros kontekste. Paminėtina, kad Lietuvoje nėra pakankamai išsamių teisės krypties mokslinių tyrimų, susijusių su teisinio reguliavimo efektyvumo problemomis – lobizmo institucionalizacija ir lobistinių interesų grupių veiklos praktinių apraiškų vertinimu konkrečiame teisėkūros segmente ir teisėkūroje apskritai.

Ketvirta, tiriant teisėkūros fenomeną komunalinių atliekų tvarkymo sektoriuje, nustatomi teisinio pobūdžio probleminiai aspektai, susiję su konkurencingumo principų įtvirtinimu, reguliuojant komunalinių atliekų tvarkymo paslaugų sektorį. Komunalinių atliekų tvarkymo sektorius, kaip verslo šaka, konkurencingumo kontekste ne kartą buvo analizuojamas Konkurencijos tarybos (toliau – Taryba) sprendimuose²⁸, Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo (toliau – LVAT) ir LRKT jurisprudencijoje. Pažymėtina, kad, vertinant konkurencingumo ir vidaus sandorių, kaip teisės normų konkurenciją, nėra suformuota bendra teismų praktika, o teisinis reguliavimas prieštaringas. Šis probleminis aspektas formuoja poreikį teoriniu ir praktiniu požiūriu tirti lobistinių interesų grupių veiklos pobūdį, nustatant, kokios priežastys daro įtaką neigiamų teisinių reiškinių egzistavimui šioje srityje.

Penkta, KAT sistemos teisinis reguliavimas susijęs su gamtos apsaugos ideologi-

26 Pripažįstama, kad Lobizmo įstatymas neveikia, o jo tikslai neįgyvendinti – atstovavimas interesų grupėms dažniau suvokiamas kaip naudojimas neoficialiais ir kartais net neteisėtais metodais, faktiškai dažniausiai paveikti teisėkūrą siekiama ne įstatymų reguliuojamais būdais. Ronald J. Hrebener ir Bryson B. Morgan, *Lobbying in America: a reference handbook* (Santa Barbara: ABC-CLIO, California, 2009), 86. Taip pat sociologinė verslininkų apklausa „Požiūris į lobistinę veiklą“, Transparency International Lietuvos skyrius, žiūrėta 2021 m. lapkričio 4 d.,

https://www.transparency.lt/wp-content/uploads/2015/10/verslininku_poziuris_i_lobistine_veikla1.pdf.

Teigiama, kad lobistinę veiklą reguliuojančios teisės normos yra tarsi „užšalusios“.

Alvidas Lukošaitis, „Lobizmas užsienio šalyse ir lietuvoje: teisinio reguliavimo ir institucionalizacijos problemos“, *Politologija* 2, 62 (2011): 36; Akcentuojama lobistinės veiklos reguliavimo neišsamumas ar nepakankama lobistinės veiklos, lobisto sąvokų apibrėžtis; Žr. Monika Ambrasaitė, „Naujoji Lietuvos lobizmo reglamentavimo ekstrateisinė koncepcija: pokyčiai ir gairės ateičiai“, *Politologija* 4, 80 (2015): 3–4, <https://www.lituanistika.lt/content/62746>; Andrius Stankevičius ir Asta Lukšaitė, „Transparent lobbying for sustainability: case of Lithuania“, *Entrepreneurship and Sustainability Issues* 4, 2 (2016): 226, [https://doi.org/10.9770/jesi.2016.4.2\(9\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2016.4.2(9)).

27 Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 pakeitimo įstatymas (aktuali redakcija, galiojanti nuo 2021-01-01), TAR, žiūrėta 2021 m. lapkričio 2 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.7B9B89F840E2>.

28 Tyrimo laikotarpiai nuo 2006 iki 2019 m.

nių vertybių ir politikos nuostatomis, kurios pastaruoju metu tampa esminiu ES (kartu ir Lietuvos) teisėkūros šaltiniu. Šias ideologines nuostatas vienija tai, kad jos orientuotos į gamtos apsaugą, tačiau turinio požiūriu akcentuoja skirtingus, kontroversiškus požiūrius aplinkosaugos kontekste. Kitaip tariant, atitinkamos krypties ideologinis diskursas siūlo skirtingas išeitis ekologijos kontekste, o tai sudaro prielaidas įvairių interesų grupių lobistinei veiklai. Interesų grupės, pasitelkusios lobistinę veiklą, formuoja sau palankią atliekų tvarkymo teisinio reguliavimo kryptį, savaip veikia išteklių naudojimą, atliekų susidarymą, tvarkymą ir atliekų tvarkymo sistemos struktūrą (taip pat ir kainodarą) bei jos veikimo mechanizmą.

Tyrimo naujumas ir reikšmė

Šis darbas yra pirmas teisės krypties disertacinis tyrimas Lietuvoje, kuriame sisteminiu požiūriu bandoma analizuoti lobistinių interesų grupių veiklos ir KAT fenomenų sąsajas teoriniu ir praktiniu aspektais. Moksliniais tyrimais pagrįstų atsakymų į šios disertacijos problemą moksliniu požiūriu šiuo metu nėra. Darbo naujumas pasireiškia dviem aspektais. Pirma, nors lobistinės veiklos fenomenas yra įvairių mokslo sričių (vadybos, politologijos, sociologijos) tyrimų objektas²⁹, Lietuvoje teisės mokslo krypties požiūriu lobizmas tiriamas fragmentiškai. Antai lobistinė veikla, kaip teisės kategorija, analizuota tik M. Ambrasaitės-Valentinavičienės teisės krypties disertacijoje, čia išnagrinėti lobizmo reglamentavimo teoriniai pagrindai.³⁰ Disertacinis tyrimas, kuriame analizuojama lobistinės veiklos teisinio reguliavimo pokyčiai³¹ ir jų praktinis veikimas konkretaus segmento³² teisėkūroje, yra pirmas teisės krypties tyrimas.

Antra, komunalinių atliekų tvarkymo sektorius, jo teisinis reguliavimas teisės krypties mokslininkų darbuose tiriamas fragmentiškai. Pavyzdžiui, tik viename teisės krypties disertaciniame tyrime analizuota atliekų sampratų įvairovė (pristatomos **aštuonios atliekų sampratos**). Jame pažymima, kad „mokslinės analizės atliekų teisinio reguliavimo klausimais Lietuvoje nebuvimas lemia ir nemažus teisės aktų trūkumus“³³. Būtina pažymėti, kad M. Vasiliausko disertacija buvo apginta 2011 m., o **šis**

29 Plačiau apie tam tikrų Lietuvos ir užsienio teisės krypties mokslininkų atliktus tyrimus kalbama šio tyrimo skyriuje „Tyrimų apžvalga“.

30 Monika Ambrasaitė-Valentinavičienė, „Lobizmo reglamentavimas: Lietuvos atvejis“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2017), 32, <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:30963085/datastreams/MAIN/content>.

31 Lobistinės veiklos įstatymo (LVĮ (2)), įsigaliojusio nuo 2021 m. sausio 1 d., redakcija.

32 Komunalinių atliekų tvarkymo srityje.

33 Martynas Vasiliauskas, „Teisinis atliekų tvarkymo reguliavimas: probleminiai aspektai“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2011), 114, <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:2096611/datastreams/MAIN/content>.

disertacinis darbas baigtas 2021 m., t. y. praėjus daugiau kaip 10 metų. Per šį laiko tarpą įvyko nemažai esminių teisinio reguliavimo reformų ES ir Lietuvos mastu, reguliuojant tiek komunalinių atliekų, tiek atliekų tvarkymą apskritai³⁴, ir tai suponuoja poreikį naujiems teisės krypties moksliniams tyrimams. Komunalinių atliekų tvarkymo teisėkūros ypatumų, kuriems įtaką daro lobistinė interesų grupių veikla, analizė yra pirmas teisės krypties disertacinis tyrimas.

Nors darbas teisės srities, jam būdingas tarpdiscipliniškumas. Tai lėmė pasirinkto objekto specifika ir kompleksinis pobūdis. Atskleidžiant komunalinių atliekų tvarkymo sistemos ir lobistinės veiklos sampratą neišvengiamai turi būti atsižvelgiama į kitų mokslo šakų tyrimus. Lobistinė interesų grupių veikla ir komunalinių atliekų tvarkymo teisinis reguliavimas apima technologinių mokslų naujoves, ekonomikos, politologijos, sociologijos, filosofijos ir teisės mokslų sritis. Pabrėžtina, kad šioje disertacijoje į lobistinę interesų grupių veiklą KAT segmente žvelgiama teisės mokslo žvilgsniu.

Moksliniu teoriniu požiūriu šio disertacinio tyrimo rezultatai galėtų būti reikšmingi:

- tobulinant lobistinės veiklos, kaip teisės kategorijos, įgyvendinimą siekiant teisėkūros skaidrumo;
- tolimesniam komunalinių atliekų tvarkymo sistemos teisinio reguliavimo tobulinimui, turint omeny net tuos teisinio reguliavimo proceso aspektus, kurie šiame darbe dėl jo apimties nebuvo paminėti, pvz., pakuočių atliekų tvarkymas, komunalinių atliekų tvarkymo sistemą papildančios atliekų surinkimo sistemos tobulinimas ir pan.³⁵

Darbo praktinė reikšmė sietina su tuo, kad disertacijoje pateikiami iškalbingi,

34 Europos Parlamentas ir Europos Taryba, įgyvendindama žiedinės ekonomikos konceptą, 2018 m. pakeitė šešias direktyvas, susijusias su atliekų tvarkymu, ko tai laikytina sisteminiu pokyčiu tvarkant atliekas. Šie pokyčiai daro įtaką 2021 m. Atliekų tvarkymo, Pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymų pakeitimam; Andrius Stankevičius, Andrejus Novikovas, Audrius Bakaveckas ir Oleh Petryshyn, „EU waste regulation in the context of the circular economy: peculiarities of interaction“, *Entrepreneurship and sustainability issues* 8, 2 (2020): 538–539, [http://doi.org/10.9770/jesi.2020.8.2\(32\)](http://doi.org/10.9770/jesi.2020.8.2(32)).

35 Komunalinių atliekų tvarkymo sistemą papildanti atliekų surinkimo sistema – atliekoms, kurios susidarė naudojant gamintojų ir importuotojų tiektus Lietuvos Respublikos vidaus rinkai verslo tikslais gaminius (elektros ir elektroninę įrangą, baterijas ir akumuliatorius, apmokestinamuosius gaminius, išskyrus baterijas ir akumuliatorius, supakuotus gaminius), tvarkyti ir Vyriausybės nustatytoms elektros ir elektroninės įrangos, baterijų ir akumuliatorių, apmokestinamųjų gaminių ir (ar) pakuočių atliekų tvarkymo užduotims įvykdyti gamintojų ir importuotojų ar licencijuotos organizacijos Vyriausybės ar jos įgaliosios institucijos nustatyta tvarka diegiama papildanti atliekų surinkimo sistema, kurioje taikomi gaminių ir (ar) pakuotės atliekų surinkimo būdai ir priemonės, papildantys savivaldybių organizuojamą komunalinių atliekų tvarkymo sistemą.

ATĮ (2) 2 str. 43¹ p.

tipiniai faktai, be to, autoriaus sudaryta lobistinių interesų grupių veiklos bruožų darbinė taksonomija gali būti panaudota praktinėje veikloje, identifikuojant, tiriant neteisėtą lobistinę veiklą apraiškas įvairių sektorių teisėkūroje. Disertacijoje nustatytų probleminių sričių analizės rezultatai leidžia įvertinti iššūkių, kylančių demokratinei teisėkūrai ir viešajam valdymui, mastą, be to, šie rezultatai gali būti panaudoti sprendžiant (iš pradžių kad ir diskusijos lygmeniu) konkrečias išsisknijusias ir tinkamo sprendimo iki šiol nerandančias problemas. Turima omenyje konkurencingumo ir vidaus sandorių teisės normų konkurencijos problematika, teikiant komunalinių atliekų tvarkymo paslaugas, taip pat netobulos teisėkūros situacijų šalinimas komunalinių atliekų tvarkymo srityje.

Mokslinio tyrimo objektas – lobistinių interesų grupių veikla tvarkant komunalines atliekas

Mokslinio tyrimo dalykas – lobistinių interesų grupių poveikis tvarkant komunalines atliekas Lietuvoje.

Mokslinio tyrimo tikslas – *atskleisti ir įvertinti* lobistinių interesų grupių veiklos apraiškas komunalinių atliekų tvarkymo sektoriuje.

Mokslinio tyrimo uždaviniai:

1. *Atskleisti* interesų grupių lobistinės veiklos fenomeno evoliuciją teisės požiūriu.
2. *Įvertinti* interesų grupių lobistinės veiklos teisinės koncepcijos nuostatas.
3. *Nustatyti* komunalinių atliekų tvarkymo ir teisinio reguliavimo būklę bei kaitą nacionalinės teisės sistemos lygmeniu.
4. *Įvertinti* pagrindinius lobistinių interesų grupių veiklos komunalinių atliekų tvarkymo sektoriuje privalumus ir trūkumus.

Mokslinio tyrimo ginamieji teiginiai

1. Lobistinių interesų grupių veiklos poveikis komunalinių atliekų tvarkymo teisiniam reguliavimui potencialiai įgauna viešajam interesui prieštaraujantį pobūdį ir pasireiškia latentiniu pavidalu.
2. Lobistinių interesų grupių veiklos poveikis komunalinių atliekų tvarkymo sektoriuje yra panaudojamas monopolinei naudai gauti.

MOKSLINIŲ TYRIMŲ APŽVALGA

Išsamių, kompleksinių tyrimų, kuriuose būtų aptariama interesų grupių lobistinės veiklos ir komunalinių atliekų tvarkymo, kaip teisės kategorijų, sąveika, teisėkūros kontekste beveik nėra. Autoriui nepavyko rasti nei užsienio šalių, nei Lietuvos teisės krypties mokslininkų darbų, skirtų interesų grupių lobistinės veiklos apraiškoms komunalinių atliekų sektoriuje. Pažymėtina, kad tiek interesų grupių lobistinės veiklos fenomenas, tiek komunalinių atliekų tvarkymo sektorius, kaip teisinio reguliavimo objektai, evoliucionuoja, kinta ir kaip tik tuo galbūt paaiškinama mokslinių tyrimų stoka. Kita vertus, minėti reiškiniai ir jų teisinės sampratos skirtingai traktuojamos įvairių valstybių teisės aktuose, tad ir moksliniai darbai neretai yra kontroversiški, pasižymi prieštaravimu ir sociokultūrine specifika.

Siekiant kompleksiška ir sisteminiu požiūriu atskleisti interesų grupių lobistinės veiklos ir komunalinių atliekų tvarkymo sąveiką teisėkūros kontekste, analizuojami įvairūs bendrosios ir kontinentinės teisės tradicijos atstovų darbai (teisės doktrina), ES ir nacionaliniai teisės aktai (priimti reguliuojant interesų grupių lobistinę veiklą ir komunalinių atliekų tvarkymo sektorių), ESTT ir nacionalinių teismų jurisprudencija, institucijų priimti sprendimai (pvz., VTEK, Tarybos). Disertaciniame tyrime taip pat tiriami teisės aktų projektai, išvados ir nuomonės, išreikštos teisėkūros procese dėl lobistinės veiklos ir atliekų tvarkymo teisinio reguliavimo pokyčių.

Interesų grupių lobistinės veiklos, komunalinių atliekų tvarkymo būklės tendencijos nustatomos remiantis tarptautinių organizacijų, ES ir nacionalinių institucijų tyrimais, ataskaitomis ir statistinių duomenų analize. EBPO³⁶ savo tyrimuose, ataskaitose plėtoja koncepciją, kad lobistinė veikla atskleidžiama kaip siekis daryti poveikį įvairiuose valdžios lygmenyse (vietiniame, nacionaliniame, regioniniame ir tarptautiniame) ar skirtingose valdžios srityse (teisminėje, įstatymų leidžiamajoje ar vykdomojoje)³⁷. „Transparency international“³⁸ (toliau – TI) tiria korupcijos indekso žemėlapi

36 Tarptautinė ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija, angl. OECD.

37 OECD, *Lobbyists, Government and Public Trust*, Vol. 2: *Promoting Integrity through Self-regulation* (Paris: OECD Publishing, 2012), 22–23, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <https://dx.doi.org/10.1787/9789264084940-en>.

38 Nepolitinė organizacija, bendraujanti ir koordinuojanti savo veiklą tiek su vyriausybinėmis, tiek su nevyriausybinėmis organizacijomis, skatinant pilietines antikorupcines iniciatyvas.

ir analizuoja lobistinės veiklos evoliuciją.³⁹ Pasaulio ekonomikos forumo⁴⁰ ataskaitose teigiama, kad skaidri teisėkūra pozityviai veikia konkurencingumą.⁴¹ Europos aplinkos agentūros, „Eurostat“ ataskaitos atskleidžia komunalinių atliekų taršos poveikį aplinkai, atliekų susidarymo mastą, tendencijas ir šių atliekų tvarkymo pokyčius.⁴²

Disertacijos tyrimo šaltinius galima grupuoti į kategorijas: *pirma, lobistinių interesų grupių veiklos samprata* teisėkūros procese atskleidžiama atsižvelgiant į sociologinės jurisprudencijos, moderniojo teisinio pozityvizmo ir prigimtinės teisės doktrinų suformuluotas pozicijas. Aktualios tyrimui minėtų doktrinų nuostatos analizuojamos remiantis užsienio teisės krypties mokslininkų (R. Wacks⁴³, M. Freeman⁴⁴, V. S. Nersesjanc ir kt.⁴⁵, L. H. Masotti ir M. A. Weinstein⁴⁶, R. Cotterell⁴⁷) darbais, kuriais remiantis atskleista sociologinės jurisprudencijos akcentai („jėgos persvaros“, „interesų sąveikos“, *law in action*⁴⁸, *living law*⁴⁹, „socialinio solidarumo“ turinys), moderniojo pozityvizmo – teisės normų hierarchinės sistemos akcentai ir prigimtinės teisės doktrinos nuostatos, plėtojančios humanistinės minties diskursą. **Čia** papildomai nagrinėta

39 Raphaël Kergueno, Jon Vrushi, „Debugging democracy. Open data for political integrity in Europe“, Transparency International, 2020, <https://transparency.eu/wp-content/uploads/2020/11/Debugging-Democracy.pdf>.

„Global Corruption Barometer 2013“, Transparency International, žiūrėta 2020 m. kovo 10 d., <https://www.transparency.org/en/publications/global-corruption-barometer-2013>.

40 Tarptautinė viešojo ir privataus bendradarbiavimo organizacija, kuri įtraukia svarbiausius politinius, verslo ir kitus visuomenės lyderius globalioms, regioninėms ir pramonės darbotvarkėms formuoti, angl. WEF.

41 „The Europe 2020 Competitiveness Report: Building a More Competitive Europe“, World Economic Forum, žiūrėta 2020 m. gruodžio 5 d., <http://www3.weforum.org/>.

42 „Air quality in Europe – 2020 report No 09/2020“, Europos aplinkos agentūra, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 26 d.,

<https://www.eea.europa.eu/publications>; „Municipal waste statistics“, Eurostat, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 25 d.,

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Municipal_waste_statistics.

43 Raymond Wacks, *Understanding Jurisprudence: an introduction to Legal Theory* (Oxford: University Press, 2009), 89–201.

44 Michael Feeman, *Lloyd's Introduction to Jurisprudence*, seventh edition (London: Sweet & Maxwell Ltd. & Thomson Reuters, 2001), 660–690.

45 Vladik S. Nersesjanc ir kt., *Istorija političeskich i pravovych učenij* (Maskva: Juridinė literatūra, 1983), 498–499.

46 Louis H. Masotti ir Michael A. Weinstein, „Theory and Application of Roscoe Pound's Sociological Jurisprudence: Crime Prevention or Control?“, *Journal of Law Reform* 2 (1969): 431–449.

47 Roger Cotterell, *Teisės sociologija: įvadas*. Antrasis leidimas (Kaunas: Dangerta 1997), 103.

48 Remiantis R. Poundu, tai „teisė veikime“.

49 E. Erlichas teisę apibūdina kaip „gyvąją teisę“.

L. Gumpłowichiaus⁵⁰, R. von Jheringo⁵¹, H. Kelseno⁵², H. L. A. Harto⁵³, R. Dworkino⁵⁴ mokslo darbai.

Lietuvos mokslininkai savo darbuose taip pat nagrinėjo teisėkūros problematikos ypatumus Lietuvoje. Minėtini A. Urmono⁵⁵, A. Vaišvilos⁵⁶, V. Sinkevičiaus⁵⁷, D. Beinoravičiaus⁵⁸, V. Mikelėno⁵⁹, T. Berkmano⁶⁰ tyrimai. Šių autorių darbuose pabrėžiama būtinybė teisės aktuose atspindėti socialinių pokyčių realijas, tendencijas, įtraukiant kuo platesnes socialines grupes, ekspertus į teisėkūrą, užtikrinant teisės vertybinius principus, o ne fragmentinį pobūdį, kuris naudingas siauroms interesų grupėms, tų teisės aktų „užsakovams“, bei pabrėžiama įstatymų leidėjo pareiga vykdyti teisėtos teisėkūros principus, eliminuojant ydingus teisės aktus, kurių neteisėtumą pabrėžė Konstitucinis Teismas.

Lobistinių interesų grupių veiklos samprata, teisinio reguliavimo problematikos bruožai analizuoti remiantis JAV⁶¹ mokslininkų (T. Holyoke⁶², E. L. Smith ir J. R. Wright⁶³, R. L. Hall ir A. Deardorf⁶⁴, C. McGrath⁶⁵) darbais, kuriuose lobizmo tematika

50 Liudvik Gumpłowich, *Sociologijos pagrindai* (Kaunas: Lietuvos universiteto Teisių fakulteto leidinys, 1929).

51 Rudolph von Jhering, *The Struggle for Law* (Chicago: Callaghan and Company, 1915).

52 Hans Kelsen, *Grynoji teisės teorija* (Vilnius: ALK, Eugrimas, 2002).

53 H. L. A. Hart, *Teisės samprata* (Vilnius: Pradai, 1997).

54 Roland Dworkin, *Rimtas požiūris į teises* (Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2004), 48–56, 125–126.

55 Urmonas, *supra note*, 1; Algimantas Urmonas, „Teisėkūros sąveikų su viešąja politika ypatumai Lietuvoje“, *Viešoji politika ir administravimas* 18, 1 (2019): 100; Algimantas Urmonas, „Socialinių technologijų konceptualių modelių pritaikymo administracinėje teisėje paieška“, *Jurisprudencija* 6, 96 (2007): 9–15.

56 Alfonsas Vaišvila, *Teisinis personalizmas: teorija ir metodas* (Vilnius: Justitia, 2010); A. Vaišvila, *Teisės teorija* (Vilnius: Justitia, 2009).

57 Vytautas Sinkevičius, „Konstitucinio Teismo nutarimų įgyvendinimas įstatymų leidyboje“, *Jurisprudencija* 18, 2 (2011): 497–516.

58 Darius Beinoravičius, „Socialinis kompromisas kaip teisinio įstatymo požymis“, *Jurisprudencija* 19, 27 (2002): 16–18; Darius Beinoravičius, „Demokratijos kliūtys ir jų įveikimo teise galimybės“, *Jurisprudencija* 10, 100 (2007): 11–12.

59 Valentinas Mikelėnas, „Interpretacinis žaismas, arba kaip kurti teisę be parlamento“, *Jurisprudencija* 116, 2 (2009): 79–92.

60 Tomas Berkmanas, „Teismo aktyvumo kuriant ir aiškinant teisę plėtros tendencija, motyvai ir problemos“, *Teisės problemos* 44, 2 (2004): 30–47.

61 JAV apskritai laikoma viena iš lobistinės veiklos reglamentavimo pradininkių.

62 Thomas Holyoke, *Interest groups and Lobbying: Pursuing political interests in America*. Second edition (New York: Routledge, 2020).

63 David Austen-Smith ir John R. Wright, „Counteractive Lobbying“, *American Journal of Political Science* 38, 1 (1994): 25–44, <https://www.jstor.org/stable/2111334?origin=crossref&seq=1>.

64 Richard L. Hall, Alan V. Deardorf, „Lobbying as Legislative Subsidy“, *The American Political Science Review* 100, 1 (2006): 69–84, <https://www.jstor.org/stable/27644332>.

65 Conor McGrath, „Lester Milbrath’s The Washington Lobbyists, 50 Years On: An Enduring Legacy“, *Political Studies Review* 16, 3 (2018): 218.

išnagrinėta plačiai ir dažnai gana prieštarinai. Paminėtini L. Milbratho⁶⁶, kuris laikomas vienu pirmųjų, analizavusių lobizmą, tyrimai. Šio autoriaus pateiktas komunikacijos modelis yra vienas iš dominuojančių, nagrinėjant lobizmo ir teisėkūros sąsajas.⁶⁷ Čia suminėtų autorių mokslinių tyrimų nuostatos disertacijoje naudojamos pasitelkiamos lyginant su Lietuvos, ES erdvės mokslininkų darbais, atskleidžiant interesų grupių lobistinės veiklos fenomeno raidą, metodus, sampratos ypatumus.

Užsienio ir Lietuvos mokslininkai (L. J. Gustas ir V. Paulikas, R. J. Hrebenar ir B. B. Morgan, L. Vovtar⁶⁸) atliko lyginamąsias lobistinės veiklos studijas, jie lygino Lietuvos ir užsienio šalių praktikas (pavyzdžiui, Lietuvos ir Jungtinės Karalystės, Lietuvos ir ES). Lyginamąją lobistinės veiklos analizę pateikė ir kaimyninių valstybių mokslininkai: situaciją Lenkijoje tyrė J. Wasil⁶⁹, ypatumus Estijoje atskleidė O. Lummi⁷⁰. ES erdvėje lobistinių interesų grupių veiklos fenomenas taip pat tirtas (A. Rasmussen ir kt.⁷¹, R. Kergueno ir J. Vrushy⁷², D. Cohen ir M. Vannoni⁷³). Minėtų tyrimų duomenys naudingi identifikuojant lobistinių interesų grupių veiklos teisinio reguliavimo gerąsias praktikas, teisinio reguliavimo tendencijas ES mastu ir lobistinių interesų grupių veiklos metodus bei jų turinį.

Šis disertacinis tyrimas, be kita ko, yra ir praktinio-taikomojo pobūdžio. Darbas

66 Lester W. Milbrath, „Lobbying as a communication process“, *Public Opinion Quarterly* 24, 1 (1960): 52–53, <https://doi.org/10.1086/266928>.

67 Lester W. Milbrath, *The Washington Lobbyist* (Chicago: Rand McNally, 1963): 7–8.

68 Linas Jonas Gustas ir Vygandas Paulikas, „Agrarinis lobizmas Europos Sąjungoje ir Lietuvoje“, *Socialinių mokslų studijos* 5, 3 (2013): 814, <https://repository.mruni.eu/handle/007/10679>; Ronald J. Hrebenar ir Bryson B. Morgan, *Lobbying in America: a reference handbook* (Santa Barbara: ABC-CLIO, California, 2009): 86; Ronald J. Hrebenar Courtney H. McBeth ir Bryson B. Morgan, „Interests and lobbying in Lithuania: a spectrum of development“, *Journal of Public Affairs* 8, 1–2 (2008): 51–65; Luka Vavtar, „Environmental lobby effectiveness – the case of Lithuania and the United Kingdom“, *Socialinių mokslų studijos* 6, 2 (2014): 313–330, <https://www3.mruni.eu/ojs/societal-studies/article/view/3980>.

69 Justyna Wasil, „Lobbying at the level of local self-government: case study of rural municipalities in Poland“, *Socialiniai tyrimai* 3, 32 (2013): 17–27.

70 Ott Lumi, „Comparative insight into the status of the lobbying regulation debate in Estonia“, *Journal of Public Affairs* 15, 3 (2015): 302–303, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/pa.1531>.

71 Wiebke Marie, Jeroen Romeijn, Anne Rasmussen, „Is this a men’s world? On the need to study descriptive representation of women in lobbying and policy advocacy“, *Journal of European Public Policy* 28, 6 (2020): 943–957, <https://doi.org/10.1080/13501763.2020.1767179>; Laura Baroni, Brendan J. Carroll, Adam William Chalmers, Marquez Luz Maria Munoz ir Anne Rasmussen, „Defining and classifying interest groups“, *Interest Groups Advocacy* 3 (2014): 141–159; Anne Rasmussen ir Brendan J. Carroll, „Determinants of Upper-Class Dominance in the Heavenly Chorus: Lessons from European Union Online Consultations“, *British Journal of Political Science* 44, 2 (2014): 445–459.

72 Raphaël Kergueno ir Jon Vrushy, „Debugging democracy. Open data for political integrity in Europe“, *Transparency International* (2020): 4, <https://transparency.eu/wp-content/uploads/2020/11/Debugging-Democracy.pdf>.

73 David Coen ir Matia Vannoni, „The Strategic Management of Government Affairs in Brussels“, *Business & Society* 59, 4 (2020): 613.

orientuotas į lobistinės veiklos teisinio reguliavimo, teisėkūros kokybės tobulinimą, efektyvinant ir derinant komunalinių atliekų tvarkymo sistemą Lietuvos Respublikoje. Todėl užsienio šalių mokslininkų teorinės išvalgos, faktinės tiesos ir dėsningumai, taip pat rekomendacijos negali būti automatiškai, viso to nereflektuojant ir adaptuojant, perkeliamos į Lietuvą ir joje iškart taikomos. Lobistinių interesų grupių koncepcinės veiklos problemos Lietuvos politiniame kontekste, interesų grupių raida, jų strategijos aptariamoms L. Andrikienei ir kt. monografijoje.⁷⁴ B. Mikulskienėi ir kt. monografijoje buvo tiriama visuomenės įtraukimo į politikos formavimo procesą didinimo galimybės, kurios užtikrintų interesų apraiškų lygiateisiškumą teisėkūros procese.⁷⁵ Šių monografijų nuostatos dažnai cituojamos disertaciniame tyrime, nes jos naudingos nustatant lobistinių interesų grupių veiklos turinį, jo metodus ir taktikas. Lobistinės veiklos raidos tendencijas Lietuvoje (2000–2013 m.) analizavo E. Vaidelytė ir L. Slavickaitė.⁷⁶

Iš teisės srities tyrimų minėtina M. Ambrasaitės-Valentinavičienės disertacija, kurioje išnagrinėti lobizmo reglamentavimo teoriniai pagrindai. Šį tyrimą galima įvardinti „kaip atskaitos tašką konkrečių lobizmo ir / ar jo reglamentavimo aspektų tyrimams“⁷⁷. Vienokiu ar kitokiu būdu dėmesį lobistinės veiklos teisinio reglamentavimo problematikai sutelkė P. Ragauskas, A. Lukošaitis. Jie pabrėžė, kad „nelegalus lobizmas – viena iš pagrindinių korupcijos atmainų“⁷⁸. A. Stankevičius ir A. Lukšaitė pažymėjo, kad „neskaidri, „uždaro“ pobūdžio lobistinė veikla suponuoja šešėlinę ekonomiką“⁷⁹. R. Geleževičius teigė, kad „tinkamai nereguliuojama ir nekontroliuojama lobistinė veikla gali sukelti žalingus padarinius: maskuoti korupciją, neproporcingai išplėsti kai kurių interesų grupių įtaką, skatinti vietininkiškumą, žinybiškumą ar separatizmą“⁸⁰. A. Stankevičius ir Ž. Navickienė nurodė, kad kol kas nėra tinkamai sureguliuotas lo-

74 Laima Andrikienei ir kt., Šiuolaikinės lobistinės veiklos tendencijos (Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002), 50–80.

75 Birutė Mikulskienė ir kt., Įtrauktis: ką geba Lietuvos asociacijos? (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016), 15–16.

76 Eglė Vaidelytė ir Lina Slavickaitė, „2000–2013 m. lobizmo ir lobistinės veiklos tendencijos Lietuvoje“, *Viešojoji politika ir administravimas* 13, 1 (2014): 124–135, <https://www.lituanistika.lt/content/53863>.

77 Ambrasaitė-Valentinavičienė, *supra note*, 30: 30.

78 Alvidas Lukošaitis, „Lobizmas užsienio šalyse ir Lietuvoje: teisinio reguliavimo ir institucionalizacijos problemos“, *Politologija* 2, 62 (2011): 31; Petras Ragauskas, „Apie prielaidas neveikti lobistinės veiklos teisiniui reglamentavimui Lietuvoje“, *Teisės problemos* 3, 73 (2011): 77, <https://www.lituanistika.lt/content/43675>.

79 Andrius Stankevičius ir Asta Lukšaitė, „Transparent lobbying for sustainability: case of Lithuania“, *Entrepreneurship and Sustainability Issues* 4, 2 (2016): 225, [https://doi.org/10.9770/jesi.2016.4.2\(9\).0](https://doi.org/10.9770/jesi.2016.4.2(9).0)

80 Rimgaudas Geleževičius, „Lobizmo teisinis reguliavimas ir institucionalizacija Lietuvoje: pirmojo dešimtmečio išdavas ir pamokos“, *Socialinių mokslų studijos* 1, 5 (2013): 178, https://www.mruni.eu/upload/iblock/dfe/015_gelezevicius.pdf.

bistinės veiklos veikimo mechanizmas (pvz., skaidrumas).⁸¹ Lobistinės veiklos sąsajas su korupcijos reiškiniu akcentuojamos E. Kavoliūnaitės-Ragauskienės mokslo studijoje⁸², STT ataskaitose⁸³, Seimo nutarimuose⁸⁴, tiesiogiai ir netiesiogiai identifikuojant *latentinę lobistinę interesų grupių veiklą* ir aptariant šio reiškinio teisinio reguliavimo ypatumus.

Būtina paminėti, kad Lietuvos teisės krypties mokslo darbuose lobistinės veiklos fenomenas tiriamas, galima sakyti, fragmentiškai. Šiuo metu vis dar pasigendama sisteminiu požiūriu analizuojant lobistinių interesų grupių veiklos teisinį turinį: neatskleidžiama šio reiškinio santykio su kitais teisės institutais (pvz., advokato statusu, laisvo mandato reiškiniu ar atskirais korupcijos elementais); neaptiriamas praktinis lobistinės veiklos veikimo mechanizmas (kaip proceso). Lobistinės veiklos teisinio reguliavimo pokyčiai Lietuvoje, įsigaliojus 2021 m. naujai Lobistinės veiklos įstatymo redakcijai, mokslininkų darbuose, turimais duomenimis, apskritai neanalizuoti. Šis disertacinis tyrimas iš čia minėtų tyrimų išsiskiria tuo, kad jame nagrinėjamas praktinis lobistinių interesų grupių veiklos įgyvendinimas, atsižvelgiant į naujus šios srities teisinio reguliavimo pokyčius,

Antra, komunalinių atliekų tvarkymo fenomeno teisinė samprata analizuojama remiantis gamtos filosofijos, kaip ES atliekų tvarkymo teisėkūros šaltinio, tyrimais. Tiek užsienio, tiek Lietuvos moksliniuose darbuose (pvz., A. Naess, J. Mackevičiūtė) pabrėžiama, kad ekologinė išmintis ir darna traktuojamos kaip sisteminis reiškinys, sutelkiant dėmesį į praktinę patirtį ir gyvosios gamtos sisteminių pobūdį.⁸⁵ Pasak J. Sabašinskaitės, gamtoje viskas susieta su viskuo ir tai yra pirmasis ekologijos principas.⁸⁶

81 Andrius Stankevičius ir Žaneta Navickienė, „Lobbying institute in Lithuania: conception and obstacles for efficiency“, *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 12, (2014): 118–135, <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/14971/Navickien%c4%97.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

82 Eglė Kavoliūnaitė-Ragauskienė, *Galimos korupcijos rizikos lobizmo srityje ir jų prevencijos galimybės* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2018), 5–7.

83 Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos veiklos ataskaita. 2019 metai, STT, žiūrėta 2020 m. gruodžio 9 d., <https://www.stt.lt/doclib/q5vucprzb4ycxer61agkd7nrzbbxpk>.

84 Nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto atlikto parlamentinio tyrimo dėl asmenų, verslo subjektų ir kitų interesų grupių galimo neteisėto poveikio valstybės institucijoms priimančioms sprendimus ir galimos neteisėtos įtakos politiniams procesams išvados“, LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 24 d.,

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/3c03fbf26b0611e8b7d2b2d2ca774092?jfwid=khr0udvsc>.

85 Arne Naess, *Selected Works of Arne Naess*, H. Glasserio vertimas (Amsterdam: Kluwer 2000), 44; Jūratė Mackevičiūtė, „Išsamioji ekologija ir transasmeninė identifikacija“, *Problemos* 70 (2006): 63.

86 Jūratė Sabašinskaitė, „Ekofilosofija: M. Merleau-Ponty, kūnas, suvokimas bei dialogas“, *Logos* 74 (2013): 195.

T. Mortonas, moksliniuose darbuose atsisakydamas gamtos sąvokos, siekia išvengti „uždaro rato“ pobūdžio diskusijų dėl gamtos sąvokos, kurie yra priešaringi (o tai yra įtakojama interesų grupių).⁸⁷ M. A. Davidavičius akcentavo, kad interesų grupių, kurios siekia susigrąžinti civilizacijos ir „kitų“ (kuriuos dažnai paprasčiausiai redukuojame į abstrakciją „gamta“) pusiausvyrą, kad kova dėl kieno nors teisių ir / arba dėl lygybės principo remiasi *etine ekosofijos* doktrina.⁸⁸ Komunalinių atliekų tvarkymo sistema kaip teisinis reiškinys tiriama užsienio šalių mokslininkų. L. K. Caldwell⁸⁹ ir L. Kramerio⁹⁰ darbuose pabrėžiama, kad atliekų tvarkymo sistema yra pagrindinis ES aplinkosauginis pagrindas.

Komunalinis atliekų tvarkymo sektorius Lietuvos teisės krypties mokslininkų darbuose tirtas taip pat fragmentiškai. M. Vasiliauskas teisės krypties disertacijoje nagrinėjo atliekų sąvokos apibrėžties problematiką ir akcentavo, kad „teisės mokslininkai nesutaria, ką laikyti atliekomis“, o teismų praktikoje ir teisės doktrinoje „patiriami sunkumai nagrinėjant atliekų bylas“⁹¹. A. Pasvenskienė ir B. Pranevičienė įvertino atliekų tvarkymo sistemos ir atliekų prevencijos santykį⁹², o D. Bereikienė ir E. Štareikė pabrėžė atliekų hierarchijos įgyvendinimo imperatyvą, nagrinėjant atliekų rūšiavimo teisinio reguliavimo probleminius aspektus⁹³. T. Limba su bendraautoriais akcentavo komunalinių atliekų tvarkymo sistemos ir technologinių reiškinų, kurie veikia šios sistemos teisinio reguliavimo pobūdį, santykį.⁹⁴ G. Česnaitytė, analizuodama Atliekų tvarkymo įstatymo nuostatų turinį, atskleidė jų abstraktumą, sąvokų neišsamumą.⁹⁵

87 Timothy Morton, *Ecology Without Nature: Rethinking Environmental Aesthetics* (Cambridge, MA: London: Harvard University Press, 2007), 116.

88 Mantas Antanas Davidavičius, „Etinės ir estetinės ekosofijos prieigų priešprieša“, *Logos* 93 (2017): 186–199.

89 Lynton Keith Caldwell, *International environmental policy* (London: Duke university, 1996), 3.

90 Liudvig Kramer, *EU environmental law*, seventh edition (London: Sweet and Maxwell, 2012), 329.

91 Vasiliauskas, *supra note*, 33: 161.

92 Aušrinė Pasvenskienė ir Birutė Pranevičienė, „Atliekų prevencijos teisinis reglamentavimas“, *Višiuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 8 (2012): 156.

93 Daiva Bereikienė ir Eglė Štareikė, „Atliekų rūšiavimo teisinio reguliavimo aspektai“, *Višiuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 9 (2013): 45–60.

94 Tadas Limba, Andrejus Novikovas, Andrius Stankevičius, Antanas Andrulevičius ir Manuela Tvaronavičienė, „Big Data Manifestation in Municipal Waste Management and Cryptocurrency Sectors: Positive and Negative Implementation Factors“, *Sustainability* 12, 2862 (2020): 1–14, <https://www.mdpi.com/2071-1050/12/7/2862>.

95 Greta Česnaitytė, „Išspėjimas apie galimą išbraukimą iš turinčių teisę išrašyti gaminių ir (ar) pakuočių atliekų sutvarkymą įrodančius dokumentus atliekų tvarkytojų sąrašo kaip poveikio priemonė“, *Višiuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 25 (2020): 80–81.

L. Žilinskienė tyrė komunalinių atliekų tvarkymo sistemos organizavimo būdus.⁹⁶ A. Stankevičius ir A. Novikovas nustatė funkcinis dviejų reiškinų – komunalinių atliekų tvarkymo sistemos Lietuvoje ir kritinės infrastruktūros (ypatingos svarbos) objekto kategorijos, akcentuojant nacionalinio saugumo probleminius aspektus, ryšius.⁹⁷ Komunalinis atliekų tvarkymo sektoriaus dinamiškas pobūdis teisėkūroje įvertintas A. Stankevičiaus⁹⁸, A. Novikovo, A. Stankevičiaus ir A. Bakavecko⁹⁹ moksliniuose tyrimuose. Minėtų mokslinių darbų duomenys disertaciniame darbe naudojami atskleidžiant komunalinių atliekų tvarkymo struktūrą, dinamiką. Vis dėlto minėtuose tyrimuose pasigendama sisteminiu požiūriu į komunalinių atliekų tvarkymo netobulos teisėkūros situacijas, stinga jų probleminės analizės ir konkrečių išvalgų, kaip ir kur link tobulinti teisėkūros procesą šiose srityje, atsižvelgiant į aktualius įstatymų leidybos pokyčius nacionalinės ir ES teisės lygmeniu. Šis disertacinis tyrimas identifikuoja komunalinių atliekų tvarkymo sistemos netobulos teisėkūros situacijas, kurioms įtaką daro lobistinė interesų grupių veikla, ir išskiria bei tiria šios sąveikos teisinės problemines sritis.

Trečia, paminėtini užsienio ir Lietuvos moksliniai tyrimai, kurių pagrindu buvo atliekamas empirinis tyrimas ir analizuojami jo metu gauti duomenys. J. Creswello¹⁰⁰, R. Tidikio¹⁰¹ darbuose atskleidžiama ekspertinio interviu kaip duomenų rinkimo metodo panaudojimo trūkumai ir privalumai, ekspertų atrankos ypatumai. N. K. Denzin ir Y. S. Lincolnas¹⁰² nurodo pagrindinius (skiriamuosius) kokybinių tyrimų metodologinės kokybės kriterijus, tokius kaip atvirumas, natūralumas, komunikacijos ir interpretacijos elementai. Ekspertinio interviu tyrimas buvo atliekamas atsižvelgiant į K. Steinaro¹⁰³ tyrimuose pateiktą kokybinio tyrimo struktūros klasifikavimo turinį, o

96 Leda Žilinskienė, „Komunalinių atliekų tvarkymo sistemos organizavimo teisinis reglamentavimas: praktiniai ir teoriniai aspektai“, *Jurisprudencija* 24, 2 (2017): 405.

97 Novikovas ir Stankevičius, *supra note*, 14.

98 Andrius Stankevičius, „The content of municipal waste definition: legal analysis in context of Directive 2008/98“, Публічне адміністрування в умовах змін та перетворень: проблеми організації та правового забезпечення: Збірник наукових праць за матеріалами IV Міжнародної науково-практичної конференції, 2020: 169–172, <http://univd.edu.ua>.

99 Andrius Stankevičius, Andrejus Novikovas, Audrius Bakaveckas ir Oleh Petryshyn, „EU waste regulation in the context of the circular economy: peculiarities of interaction“, *Entrepreneurship and sustainability issues* 8, 2 (2020): 538–539, [http://doi.org/10.9770/jesi.2020.8.2\(32\)](http://doi.org/10.9770/jesi.2020.8.2(32)).

100 John Creswell, *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. 3rd ed. (London: Sage Publications, 2009), 167.

101 Rimantas Tidikis, *Socialinių mokslų tyrimų metodologija* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2003), 359.

102 Norman K. Denzin ir Yvonna S. Lincoln, *The SAGE book of Qualitative Research*, Fifth edition (London: Sage publications, 2018), 10–20.

103 Kvale Steinar, *Interviews: An Introduction to Qualitative Research Interviewing* (California: Sage Publications, 1996), 88.

gautų duomenų analizė atlikta remiantis K. Krippendorffo¹⁰⁴, G. Merkio¹⁰⁵ moksliniais darbais. Ekspertinio interviu, kaip kokybinio tyrimo panaudojimo ypatumai teisiniuose darbuose, analizuoti remiantis Ž. Plytniko disertacija¹⁰⁶, A. Stankevičiaus, A. Lukšaitės¹⁰⁷, T. Limbos ir kt.¹⁰⁸ darbais.

104 Klaus Krippendorff, *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology* (London: Sage publications, 1980), 18, 103.

105 Gediminas Merkys, „Testavimas – socialinių mokslų principas. Metodologinio diskurso projekcija“, *Socialiniai mokslai* 2, 19 (1999): 7–15.

106 Žydrūnas Plytnikas, „Viešųjų pirkimų kontrolės modelis Lietuvoje“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2020), 2, https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16627/Disertacija_Plytnikas.pdf?sequence=5&isAllowed=y.

107 Stankevičius ir Lukšaitė, *supra note*, 79:220-227.

108 Tadas Limba, Andrius Stankevičius, Antanas Andrulevičius, „Towards sustainable cryptocurrency: risk mitigations from a perspective of national security“, *Journal of security and sustainability issues* 9, 2 (2019): 376, <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16063/46487707.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

DARBO METODOLOGIJA¹⁰⁹

Atliekant tiriamąjį projektinį darbą, atsižvelgiant į pasirinktą tyrimo objektą, tikslą ir uždavinius, disertacijoje naudojami teoriniai ir empiriniai tyrimo metodai. Disertacinis darbas pasižymi tarpdisciplininio pobūdžiu, o tai turėjo įtakos toliau aptariamų metodų panaudojimui. Pažymėtina, kad tik kompleksinis visų čia suminėtu tyrimo metodų taikymas sudaro prielaidas išsamiai ir visapusiškai iširti tyrimo objektą.

Empiriniai tyrimo metodai

Dokumentų analizės metodas

Mokslinės literatūros šaltinių atrankos kriterijus buvo vykdomas pagal reikšminius žodžius: *interesų grupės, lobizmas, atliekos, komunalinių atliekų tvarkymas, teisėkūra, teisėkūros procesas, įtaka sprendimams*. Mokslinė literatūra buvo atrenkama naudojantis Mykolo Romerio universiteto bibliotekos prenumeruojamomis duomenų bazių skaitmeninių platformų prieigomis (*Academic Search Complete, HeinOnline, JSTOR Collections*, MRU mokslo žurnalai). Pirmumas pasirenkant mokslo šaltinius (metmenys, tyrimai, mokslo publikacijos) buvo skiriamas mokslinių publikacijų turimiems indeksams (*Web of Science, Scopus*).

Naudojant minėtus reikšminius žodžius, buvo atlikta teisės aktų, teisės aktų projektų, teismų sprendimų paieška naudojant *EUR-lex, Echr.coe, Curia. Europa, Infolex, E-tar, LRS., LRKT*, skaitmenines duomenų bazių platformas. Informacijos šaltiniai buvo atrinkti įvertinus jų autentiškumą, patikimumą, reprezentatyvumą, prasingumą. Atrinkus literatūros šaltinius, duomenys buvo gaunami *dokumento turinio* ir *dokumento teksto* analizėmis.

Siekiant gauti informaciją, buvo tiriami šie dokumentai: LR ir ES teisės aktai, strateginiai dokumentai, tarptautiniai dokumentai, valstybinių institucijų ataskaitos / išvados, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT), LRKT, Europos Sąjungos Teisingumo Teismo (toliau – ETT), LVAT, administracinių ir bendrosios kompetencijos teismų jurisprudencija, institucijų sprendimai, nutarimai, tyrimų išvados (VTEK, Konkurencinės tarybos, Valstybės kontrolės). Darbe taip pat tiriami mokslininkų darbai, tarptautinių organizacijų tyrimai. Tiriant dokumentus, buvo siekiama identifikuoti ir

109 Metodologija (gr. *methodos* – tyrimo kelias; *logos* – mokslas) – tikrovės pažinimo teorija, tirianti mokslinio mąstymo būdą ir principus. Siauresne prasme – mokslas, aiškinantis mokslinio tyrimo metodus, bendrą mokslo metodų teoriją. Metodologija atskleidžia bendramokslines pažinimo priemones, suteikia socialinių procesų nagrinėjimo dialektinį metodą, sisteminių-struktūrinių socialinių reiškinių ir objektų aiškinimą bei jų analizės būdus, apskritai nurodo paieškų kryptį. Rimantas Tidikis, *Socialinių mokslų tyrimų metodologija* (Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2003), 190–192.

apibendrinti lobistinių interesų grupių veiklos apraiškų pobūdį komunalinių atliekų sektoriuje, ištirti šio fenomeno ypatumus, principus, specifiką, nustatyti šios sąveikos veikiamą teisinio reguliavimo problematiką. Nemoksliniai šaltiniai (pvz., spaudos leidiniai) naudojami atsižvelgiant į tai, kiek jie tinkami disertacinio tyrimo kontekstui.

Ekspertinis interviu

Šiuo metodu siekiama atskleisti lobizmo komunalinių atliekų tvarkymo sektoriuje giluminius, latentinius reiškinius, siekiant pagrįsti / paneigti probleminius aspektus. Gauti tyrimo metu duomenys apdorojami taikant *manifestinę ir latentinę (hermeneutinę) turinio analizę*. Atsižvelgiant į tyrimo tikslą, minėtu metodu identifikuojamos ir išskiriamos siužetinės linijos, naratyvai, atsakymų kategorijos. Ekspertai buvo atrenkami atsižvelgiant į lobistinės veiklos ir komunalinių atliekų tvarkymo, kaip teisinių reiškinių sampratos, funkcinius, funkcinis-struktūrinius ypatumus, vadovaujantis teoriškai pagrįstos atrankos, taip pat „sniego gniūžtės“ principais. Ekspertų imtis buvo formuojama atsižvelgiant į gaunamų duomenų informatyvumą ir aktualumą.¹¹⁰

Stebėjimo metodas

Autorius turi daugiau kaip 12 metų praktinio darbo patirties viešojo administravimo srityje įvairiose sprendimų priėmimo grandyse tiek valstybiniame, tiek savivaldos viešojo administravimo sektoriuose, rengiant, priimant sprendimus, analizuojant prašymus (skundus), jis dalyvauja įmonių, turinčių administracinio pobūdžio įgaliojimus, stebėtojų tarybos, valdybos arba valdymo komiteto (-ų) veikloje.

Antrinių statistinių duomenų analizė

Šis metodas naudojamas analizuojant ES statistikos tarnybos („Eurostat“), Europos aplinkos agentūros, Lietuvos statistikos departamento, Pasaulio ekonomikos forumo (WEF)¹¹¹, EBPO, „Transparency international“¹¹², VTEK statistinius duomenis, kurie aktualūs disertacinio tyrimo tikslui, siekiant nustatyti dėsningumus ir tendencijas.

Teoriniai tyrimo metodai

Sisteminės analizės metodas naudojamas siekiant visapusiškai išanalizuoti tyrimo objektą. Laikomasi pozicijos, kad lobistinių interesų grupių veiklos ir komunalinių atliekų tvarkymo sektoriaus sąveika vertintina sisteminiu pagrindu. Atskleidžiant šios

110 Detaliau empirinio tyrimo eigos charakteristika pateikiama šio disertacinio tyrimo p. 221–226.

111 Tarptautinė viešojo ir privataus bendradarbiavimo organizacija, kuri įtraukia svarbiausius politinius, verslo ir kitus visuomenės lyderius globalių, regioninių ir pramonės darbotvarkių formavimui.

112 Nepolitinė organizacija, bendraujanti ir koordinuojanti savo veiklą tiek su vyriausybinėmis, tiek su nevyriausybinėmis organizacijomis, skatinant pilietines antikorupcines iniciatyvas.

sąveikos turinį, sistemaiškai analizuojami įvairūs teisės institutai, kurių reguliavimo laukas reiškiasi minėtos sąveikos kontekste, pavyzdžiui, lobistinės veiklos, atliekų tvarkymo, viešųjų pirkimų, konkurencingumo. Tai atliekama stengiantis įvertinti dėl minėtų teisės institutų tarpusavio sąveikosylančias problemas ir nustatyti galimus sprendimo būdus.

Lyginimo (komparatyvistiniu) metodu nagrinėjamos mokslinės nuomonės, doktrinos (mokslinė jurisprudencija), Lietuvos ir ES teisės aktai, reglamentuojantys lobistinę interesų grupių veiklą, komunalinių atliekų tvarkymo ypatumus skirtingose ES valstybėse narėse (pvz., Lenkijoje, Estijoje) ar ES institucijose (2021 m. patvirtinamas Europos Parlamento ir Europos Komisijos susitarimas dėl skaidrumo registro organizacijoms ir savarankiškai dirbantiems asmenims, dalyvaujantiems formuojant ir įgyvendinant ES politiką).¹¹³ Lyginimo metodas taikytas siekiant išryškinti bendrus teisinius pagrindus, panašumus ir skirtumus, taip pat ieškoti gerųjų praktikų ir veiksmingo reguliavimo pavyzdžių bei teisinio reguliavimo alternatyvų.

Abstrakcijos metodas naudotinas sistemaiškai kartu su lyginimo metodu, siekiant išskirti reikšmingus objektų ryšius ir nagrinėti juos atsietai nuo kitų. Tinkamai pasirinktas abstrahavimosi lygmuo leidžia išskirti ir apibendrinti lobistinės interesų grupių veiklos komunalinių atliekų sektoriuje specifiką, reiškinio dėsningumus atsietai nuo detalių.

Istorinis metodas pasitelkiamas nagrinėjant lobizmo fenomeno, komunalinių atliekų tvarkymo kaip teisės kategorijų sampratą, jų reguliavimo ypatumus, kitimą, raidą. Šis metodas leidžia atsižvelgti į konkretaus laikotarpio socialinių pokyčių tendencijas, vertinant teisinių nuostatų evoliuciją. Analizuojant teisės normų turinį, teismų praktiką, mokslinius darbus tiriami įvairaus laikotarpio aktualūs dokumentai (pvz., lobistinės veiklos fenomenas minimas 1929 m. mokslinėje publikacijoje). Šis metodas leidžia vertinti teisinio reguliavimo evoliuciją numatant ir jos perspektyvą.

Metaanalizės metodas taikytas jau atliktiems moksliniams tyrimams, susijusiems su disertacijos tyrimu, apibendrinti ir įvertinti. Dėl toanalizuoti ir apibendrinti Lietuvos ir užsienio mokslininkų, organizacijų, institucijų tyrimai, jų rezultatai publikuoti moksliniuose straipsniuose, konferencijų medžiagoje (pranešimuose), monografijose

113 2021 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento ir Europos Komisijos susitarimas dėl skaidrumo registro organizacijoms ir savarankiškai dirbantiems asmenims, dalyvaujantiems formuojant ir įgyvendinant ES politiką, Eur-Lex, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 3 d., [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021Q0611\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021Q0611(01)&from=EN).

ir komentaruose.

Analitinis-kritinis metodas taikytas vertinant tarptautinės, ES ir nacionalinės teisės aktų, mokslo darbų turinį, susijusį su lobistinių interesų grupių įtakos, kuri reiškiasi komunalinių atliekų tvarkymo sektoriuje, formavimu išskiriant problemas ir ieškant jų sprendimų būdų.

Apibendrinimo metodas taikytas apibendrinant analizuotus tyrimo duomenis, formuluojant tarpines, galutines išvadas ir rekomendacijas. Metodu siekiama identifikuoti teisinio veiksmingumo tobulinimą įgyvendinant socialinius-ekonominius tikslus; užtikrinti interesų grupių įsitraukimo būtinybę ne tik komunalinių atliekų tvarkymo teisėkūroje, bet ir apskritai teisėkūros procese, realizuojant lobizmo reiškinį.

Struktūrinės-funkcinės analizės metodas taikomas siekiant nustatyti teisėkūros, teisėkūros proceso institucinę ir funkcinę sąrangą komunalinių atliekų tvarkymo srityje. Tai padeda identifikuoti galimus sistemos trūkumus, kolizijas ir ieškoti teisinio reguliavimo veiksmingumo.

Lingvistinis metodas pasitelkiamas tiriant nacionalinės, užsienio šalių teisės normų, susijusių su lobistine interesų grupių veikla, atliekų tvarkymo, konkurencingumo procesais, turinį.

Teleologinis metodas naudojamas siekiant atskleisti teisės aktų leidėjo tikrąją vailą, nustatant teisiniu reguliavimu idealiąją būklę (siekiamybę). Pasitelkus šį metodą, nustatomos situacijos, kai teisėkūros subjekto tikrieji ketinimai nesutampa su jo išleisto teisės akto įgyvendinimu ar interpretavimu.

Pažymėtina, kad tik kompleksinis visų minėtų tyrimo metodų taikymas sudaro prielaidas išsamiai ir visapusiškai pasiekti tyrimo tikslus.

Darbo struktūra

Disertacinį darbą sudaro įvadas, dėstomoji dalis, išvados ir rekomendacijos, literatūros sąrašas, priedai, santraukos lietuvių ir anglų kalbomis. Atsižvelgiant į tyrimo objektą, tikslą ir išsikeltus tyrimo uždavinius, darbo dėstomąją dalį sudaro 5 skyriai, jie suskirstyti į poskyrius ir skirsnius. Įvade pristatoma disertacinio darbo aktualumas ir problematika, tyrimo naujumas ir reikšmė, taip pat pateikiama disertacinio darbo tema atliktų tyrimų užsienyje ir Lietuvoje apžvalga, darbo tikslas ir uždaviniai, hipotezės, darbo metodologija, disertacinio tyrimo rezultatų apibavimas ir sklaida.

Dėstomosios dalies pirmoje dalyje analizuojamos disertaciniam tyrimui aktualių teisės sampratų nuostatos, apibūdinant lobistinę interesų grupių veiklą procese. At-

skleidžiamas interesų grupių pusiausvyros turinys sociologinės jurisprudencijos kontekste, teisės normų hierarchinės sistemos turinys moderniojo pozityvizmo kontekste, humanistinės minties idėjos kaip turiningasis teisėkūros elementas.

Dėstomosios dalies antroje dalyje atskleidžiama lobistinių interesų grupių veiklos sampratos elementai, šio reiškinių teisinė koncepcija, tiriama teisinė lobistinių interesų grupių veiklos apibrėžties problema, nustatant lobistinės veiklos išimčių ir neteisėtus lobistinės interesų grupių veiklos požymius ir probleminius aspektus. Pateikiama lobistinių interesų grupių veiklos metodų klasifikacija, atsižvelgiant į analizės duomenis lyginant užsienio valstybių, ES institucijų lobistinių interesų grupių veiklos teisinio reguliavimo turinį.

Dėstomosios dalies trečioje dalyje atskleidžiami komunalinių atliekų tvarkymo teisinio reguliavimo tikslai žiedinės ekonomikos, konkurencingumo, atliekų hierarchijos kontekste, nustatomas komunalinių atliekų tvarkymo sistemos turinys ir organizavimo lygmenys. Taip pat šioje dalyje pateikiama institucinės–funkcinės sąrangos struktūra, aktuali empirinio tyrimo eigai.

Dėstomosios dalies ketvirtoje dalyje pateikiama empirinio tyrimo metodikos struktūra, apdorojami empirinio tyrimo metu gauti rezultatai, išskiriamos probleminės siužetinės linijos ir atliekamas atitinkamos srities teisinis analitinis-kritinis tyrimas.

Disertacijos pabaigoje formuluojamos išvados, pateikiama pasiūlymų ir rekomendacijų, jos suformuluotos atsižvelgiant į teorinės dalies analizės ir empirinio tyrimo metu gautus rezultatus.

Tyrimo rezultatų aprobavimas ir sklaida

Disertacijoje analizuotų tyrimo šaltinių įvairovė ir gausa bei taikyti tyrimo metodai pagrindžia gautų tyrimo rezultatų patikimumą. Disertacinio tyrimo rezultatai ir įžvalgos paskelbti recenzuojamose mokslinėse publikacijose ir pristatyti tarptautinėse mokslinėse konferencijose skaitytuose pranešimuose. Tyrimo rezultatai paskelbti šiuose recenzuojamuose moksliniuose leidiniuose:

1. Novikovas, Andrejus; **Stankevičius, Andrius**. „Municipal waste, as critical infrastructure, management: case of Lithuania“, Journal of security and sustainability issues. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija. 2018, vol. 8, no. 2, p. 257–265. DOI: 10.9770/jssi.2018.8.2(12). Scopus; CiteScore: 1,72, SNIP: 0,945, SJR: 0,491, kvartilis: Q2 (2018, Scopus Sources).

2. Limba Tadas; **Stankevičius Andrius**; Antanas Andrulevičius. „Industry 4.0 and national security: the phenomenon of disruptive technology“, *Entrepreneurship and Sustainability Issues* 6 (3): 1528–1535. Web of Science; Scopus; [CiteScore: 5,55, SNIP: 5,038, SJR: 1,244, kvartilis Q1 (2018, Scopus Sources). [https://doi.org/10.9770/jesi.2019.6.3\(33\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2019.6.3(33))).
3. **Andrius Stankevičius**. „The content of municipal waste definition: legal analysis in context of Directive 2008/98“, P1d – Straipsnis recenzuojamoje užsienio tarptautinės konferencijos medžiagoje: Публічне адміністрування в умовах змін та перетворень: проблеми організації та правового забезпечення: Збірник наукових праць за матеріалами IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 9–10 квіт. 2020.) / Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого.
4. Tadas Limba, Andrejus Novikovas, **Andrius Stankevičius**, Antanas Andrulevičius, Manuela Tvaronavičienė. „Big Data Manifestation in Municipal Waste Management and Cryptocurrency Sectors: Positive and Negative Implementation Factors“, *Sustainability* 2020, Vol. 12, Iss. 3, 1–14, kvartilis: Q1 (2018, Scopus Sources). <https://repository.mruni.eu/handle/007/16310>.
5. **Andrius Stankevičius**. „Big data and municipal waste management: challenges and opportunities“, *The impact of industry 4.0 on job creation 2019 = Vplyv industry 4.0 na tvorbu pracovnych miest: proceedings of scientific papers from the international scientific conference*, 21. November 2019 Hotel Krym, Trenčianske Teplice Slovak Republic. P. 382–389. Clarivate Analytics Web of Science.
6. **Andrius Stankevičius**, Andrejus Novikovas, Audrius Bakaveckas, Oleh Petryshyn. „EU waste regulation in the context of the circular economy: peculiarities of interaction“, *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 2020, Vol. 8, Nr. 2: 533–545. Web of Science; Scopus; <https://jssidoi.org/jesi/article/714>.

Tyrimo sklaida. Tam tikri tyrimo rezultatai paskelbti tarptautinėse mokslinėse konferencijose:

1. Tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Security Forum 2018 – 44th CICA“, vykusioje 2018 m. birželio 6–7 d. Krokuvoje, Lenkijoje, skaitytas pranešimas „Undue influence and national security“.
2. Tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „The impact of Industry 4.0 on Job Creation“, vykusioje 2018 m. lapkričio 22 d. Trenčianska Teplicėje, Slovakijoje, skaitytas pranešimas „Lobbying activity as industry phenomena“.
3. Tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „X International Scientific Conference“, vykusioje 2019 m. gegužės 9 d. Mykolo Romerio universitete Kaune, Lietuvoje, skaitytas pranešimas „Municipal Waste management and Lobbying activity“.
4. Tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „XIV Security Forum 2019“, vykusioje 2019 m. birželio 6–7 d. Krokuvoje, Lenkijoje, skaitytas pranešimas „Municipal waste management as a critical infrastructure in the context of national security“.
5. Tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „The Impact of Industry 4.0 on Job Creation“, vykusioje 2019 m. lapkričio 21–23 d. Trenčianska Teplicėje, Slovakijoje, skaitytas pranešimas „Big data and municipal waste management: challenges and opportunities“.
6. Tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Human Potential Development“, vykusioje 2019 m. gegužės 28–30 d. Lodzėje, Lenkijoje, skaitytas pranešimas „Industry 4.0 and Waste Management: the Main Challenges“.
7. Tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Problems of Ensuring Public Security“, vykusioje 2020 m. spalio 20–22 d. Mykolo Romerio universitete Kaune, Lietuvoje, skaitytas pranešimas „Municipal waste and social changes: main challenges“.

8. Tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Human Potential Development“, vykusioje 2020 m. spalio 20–22 d. Mykolo Romerio universitete, Kaune, Lietuvoje, skaitytas pranešimas „Circular economy and waste concept“.

2018 03 04–2018 08 04 mokslinė stažuotė „Grandesco Investment“, Liuksemburge.

Disertacinio tyrimo autorius dalyvavo rengiant metodinės pagalbos projektą – pateikė Lobistinės veiklos įstatymo kontekste vartojamo termino nuomonę išaiškinimą, remdamasis VTEK 2021-09-23 raštu Nr. S-2692 „Dėl metodinės pagalbos“.

Lietuvos mokslo tarybos pirmininko 2019 m. vasario 26 d. įsakymu Nr. V-108 „Dėl konkurso paramai už studijų rezultatus gauti 2019 metais rezultatų patvirtinimo“ skirta parama už akademinis pasiekimus 2019 metais.

Lietuvos mokslo tarybos pirmininko 2020 m. vasario 28 d. įsakymu Nr. V-127 „Dėl konkurso paramai už studijų rezultatus gauti 2020 metais rezultatų patvirtinimo“ skirta parama už akademinis pasiekimus 2020 metais.

1. LOBISTINIŲ INTERESŲ GRUPIŲ VEIKLOS REIŠKINIO KILMĖ IR EVOLIUCIJA VIEŠOSIOS TEISĖS ŠALTINIUOSE

Šioje dalyje analizuojamos sociologinės jurisprudencijos doktrina, modernus teisinis pozityvizmas, humanistinės minties doktrina. Disertacinio tyrimo pavadinimas suponuoja tyrimo struktūrą projektuoti taip, kad būtų ne tik atskleista komunalinių atliekų, interesų grupių, lobistinės veiklos reiškinių teisinių charakteristikų ypatumai (genezė, samprata, sisteminiai, funkciniai ryšiai), bet ir analizuojamos disertaciniam tyrimui aktualių teisės sampratų nuostatos, nustatant pagrindinius akcentus. Disertacinio tyrimo autoriaus nuomone, tai ne tik suteiks tyrimui teorinį pagrindimą, bet ir įgalins visapusiškai įvertinti tiriamų teisinių reiškinių aiškumą. Galima pritarti A. Urmono pozicijai, kad „nuo dominuojančios teisės sampratos priklauso ir teisėkūros pobūdis, jos santykis su viešąja politika. Keičiantis teisės sampratai, keitėsi ir teisėkūros pobūdis, jos pagrindinės kryptys“¹¹⁴.

Šiame tyrime analizuojama dviejų reiškinių – komunalinių atliekų tvarkymo (kaip objekto) ir lobistinių interesų grupių veiklos (kaip proceso) – sąveika. Komunalinis atliekų tvarkymas yra sisteminis, tarpdisciplininis reiškinys, jis aiškintinas aplinkosaugos ir žiedinės ekonomikos kontekste, taip pat tai atliekų tvarkymo sistemos dalis. Pažymėtina, kad komunalinis atliekų tvarkymas, kaip atliekų tvarkymo dalis, pasižymi hierarchiniu pobūdžiu, ir tai skatina išskirti šioje teisės srityje egzistuojančią teisės normų sistemą, o kaip verslo sritis atliekų tvarkymas pasižymi paslaugos kompleksiskumu, viešosios paslaugos pobūdžiu, ekonominės vertės kriterijumi ir santykio dalyvių, t. y. interesų grupių, gausa. Šiuolaikinė teisėkūra negalima nerealizuojant socialinio kompromiso, kuris įtvirtintas ne tik pagrindiniuose teisės aktuose, bet ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo (toliau – LRKT) jurisprudencijoje. Pažymėtina, kad socialinis kompromisas privalo būti užtikrinamas tiek teisėkūros, tiek teisės įgyvendinimo procesuose, įtraukiant ir sudarant sąlygas įvairioms interesų grupėms įsitraukti.

Plačiame istoriniame kontekste atskiri žmonės ar žmonių grupės, siekdamos patenkinti ir realizuoti savo interesus visuomenėje, naudodavo įvairius metodus ir formas, kad paveiktų teisės aktų priėmimą. Šių reiškinių ištakų galima aptikti netgi senovės Graikijoje ir Romoje. Jau senovės antikos laikais filosofai (Aristotelis, Ciceronas)

114 Algimantas Urmonas, „Teisėkūros sąveikų su viešąja politika ypatumai Lietuvoje“, *Viešoji politika ir administravimas* 18, 1 (2019): 103.

teigdamas, kad žmonės vienyti į valstybės darinį skatino pragmatiškumas, bendrų interesų visuma. Visuomenė yra įvairialypis reiškinys, ją sudaro įvairių interesų individų visuma. Vykstant komunikacijos procesui, žmonių grupės siekia (nori) realizuoti bendrus tikslus. Yra įvairių nuomonių, tyrimų, dėl kokių motyvų žmonės buriasi į grupes. Visuomenė plačiau požiūriu suprantama kaip socialinis bendravimas, pasižymintis trimis požymiais: 1) ji sudaro žmonių grupę; 2) yra būtinas besitęsiantis ir nuolatinis žmonių tarpusavio ryšys; 3) tęstinio ryšio pagrindas yra bendrasis interesas, kurį gali patenkinti tik susivienijusi žmonių grupė. Visuomenė siauruoju požiūriu suprantama kaip socialinių junginių visuma.¹¹⁵

Žmonių skirstymas į skirtingas grupes pagal jų turimus interesus, prioritetus egzistavo jau kuriantis visuomenėms. Tuo metu buvo natūralus žmonių susiskaidymas pagal lytį ir amžių bei dėl žmonių veiklos atsirandantis skirstymas į turtingus ir vargšus, stiprius ir silpnus. Šiuolaikinėje visuomenėje galima išskirti įvairias nacionalines (pagrindinė tautinė grupė ir tautinės mažumos), religines (krikščionybės, islamo, budizmo ir kitų religijų atstovai), ideologines-politines ir t. t.¹¹⁶ Kiekvienos tokios grupės, turinčios savo prioritetų nustatymo sistemą, kuri gali nesutapti su teisės sistemos gimamais interesais, egzistavimas kelia naujų teisės sistemos funkcionavimo efektyvumo klausimų.¹¹⁷ Interesus vienija bendras bruožas – konfliktas.¹¹⁸ Šiame kontekste galima pritarti A. Giddenso nuomonei, kad „visuose visuomenėse glūdi tam tikras bendras sutarimas dėl vertybių ir tikrai visos siejasi su konfliktais“¹¹⁹.

Libistinių interesų grupių veiklos apraiškas šiuolaikinės demokratinės santvarkos kontekste galima apibūdinti kaip konfliktą be revoliucijos arba, pasak R. Dahendorfo, „demokratija reiškia susitaikyti su konfliktais ne stengiantis juos numalšinti, bet stengiantis jiems neleisti tapti vaidais“¹²⁰. Kraštutinė konflikto forma yra karas, kurio metu interesų grupės savo veiklą įgyvendina karo priemonėmis. Mokslininkų darbuose galima aptikti įvairių nuomonių dėl siejimo su karo priežastimi, pavyzdžiui, E. E. M. Durbinas ir J. Bowlby'is teigia, kad „taikus bendradarbiavimas yra tokia pat natūrali

115 Elena Vaitiekienė ir Gediminas Mesonis, *Lyginamoji konstitucinė teisė* (Vilnius: Justitia, 2011), 154.

116 Vladimir Kosatj, „Teisės tikslas ir socialinių grupinių prioritetų įvairovė“, *Teisė* 74, (2010): 105–107.

117 *Ibid*

118 Konfliktas – priešingų interesų ar jų reiškių susidūrimas, susikirtimas, sankirtis, veiksmą plėtojanti priešingybių kova. Lietuvių kalbos išteklių informacinė sistema, žiūrėta 2020 m. liepos 1 d., <http://lkiis.lki.lt/home>.

119 Anthony Giddens, *Sociologija* (Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2005), 613.

120 Ralf Dahendorf, *Modernusis socialinis konfliktas. Esė apie laisvės politiką* (Vilnius: Pradai, 1996), 166.

ir svarbi žmonių tarpusavio santykių tendencija kaip ir kariavimas, tačiau karą laiko iš esmės psichologine problema“, kad „karą veikia žmogaus destruktivaus instinkto galia“, tuo tarpu S. Freudas karo priežastis išvėlgė grupių konfliktuose, visada sprendžiamuose smurtu, nes nebuvo tarptautinio teisiškai sankcionuoto įstatymo, kuriuo remiantis konfliktus, kaip civilinėje teisėje, būtų galima spręsti taikiai.¹²¹ E. Frommas laikėsi nuomonės, kad karų priežastys yra ne žmogaus įgimtas destruktivumas, o pragmatiniai interesai: dirbama žemė, turtai, vergai, žaliavos, rinkos, ekspansija ir gynimasis. Kaip pavyzdį jis paminėjo, kad „Pirmojo pasaulinio karo motyvacija buvo abiejų pusių politikos, karo ir pramonės vadų ekonominiai interesai. (Pvz., Vokietijos tikslas šiame kare buvo ekonominė hegemonija Vakarų bei Centrinėje Europoje)“¹²². Pabrėžtina, kad mokslo darbuose aptinkamos nuomonės, kad „kuo primityvesnė civilizacija, tuo mažiau ji kariavo“¹²³. E. Frommas pritaria šiai nuostatai ir teigia, kad „karų skaičius ir intensyvumas augo kartu su civilizacija“¹²⁴.

Šiame kontekste paminėtinas ir globalizacijos, kurios skatinančių ekonomikos veiksnių tenka transnacionalinėms korporacijoms, fenomenas. Tai interesų grupės (kartais vadinamos globaliuoju kapitalu), kurių veiklos ir rinkos apimtys driekiasi per visą pasaulį: jos atsako už du trečdalius viso pasaulio prekybos, atlieka pagrindinius vaidmenis tarptautinėse finansų rinkose, globaliu mastu skatina technologijų plėtrą, o jų metinių pardavimų apimtys viršija atskirų valstybių BVP.¹²⁵ Galima pritari V. Šlapkausko nuostatai, kad „gobalizacijos sąlygomis silpsta nacionalinės valstybės politinė galia ir stiprėja skirtingų individų grupių poveikis viešosios tvarkos funkcionavimui ir pasitikėjimui teise. Sąveikaujant šių subjektų galioms gali susiklostyti visiškai nepageidautini socialiniai reiškiniai – anarchinio pobūdžio viešoji tvarka ir socialinės struktūros disociacija“¹²⁶.

Pilietinėje visuomenėje egzistuoja konkurencija ir kovos dėl visų kapitalų rūšių: politinio, ekonominio, kultūrinio, socialinio ir netgi simbolinio. Kartais ši konkurencija kyla iš pragmatinio intereso, o kai kada grynai dėl siekio įrodyti asmeninį pranašumą.¹²⁷ Pasak G. Mažeikio, „konfliktai kuria daugiamačę semantinę, ekonominę,

121 Erich Fromm, *Žmogaus destruktivumo anatomija*, 2 t. (Vilnius: Vaga, 2008), 45–46.

122 *Ibid.*, 47–48.

123 Quincy Wright, *A Study of War*, second edition (Chicago: The University of Chicago, 1964), 238–241.

124 Fromm, *op. cit.*, 53.

125 Anthony Giddens, *Sociologija* (Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2005), 67–68.

126 Vytautas Šlapkauskas, „Sociologinio požiūrio į teisę reikšmė jurisprudencijos raidai“, *Socialinių mokslų studijos* 8, 4 (2010): 167–171.

127 Dainius Genys, „Lietuvos pilietinės visuomenės ribos ir konfliktai dėl jų“ (daktaro disertacija, Vytauto Didžiojo universitetas, 2011), 30.

socialinę, psichologinę erdvę bei skatina teisinius, kultūrinius, pilietinius procesus, padeda kurti ir palaikyti politines erdves ir arenas¹²⁸. Tradicinės visuomenės struktūros, atvirškščiai, priešinasi konfliktams, siekia juos kuo greičiau pašalinti ir atkurti *status quo*, net jei dėl to reikia diskriminuoti, izoliuoti ar pašalinti pavienius individus bei socialines grupes, o šiuolaikinės konfliktologijos ir konflikto paradigmos, plėtojamą filosofijos, sociologijos ar sociokultūrinės antropologijos, teigia visai ką kita – tai, kad konfliktai stimuliuoja veiksmus, kuriais aktualizuojami skirtingi interesai, skatinama jiems atstovauti, diskutuoti.¹²⁹ Visuomeninių grupių veikla, sugebėjimas reprezentuoti ir legitimuoti atstovaujamą interesą bei konfliktai (tiksliau, jų raida) su kitais subjektais keičia pilietinės visuomenės ribas. Šios ribos visada yra dinamiškos, jos priklauso nuo pilietinių grupių veiklos ir pilietinės visuomenės konkurentų gebėjimo paveikti konfliktines situacijas sau naudinga linkme. Socialinių konfliktų raiška ir funkcionalumas priklauso tiek nuo oponuojančių pusių galios pusiausvyros, tiek nuo piliečių sąmoningumo, prabudusio solidarumo vertinant naujai paaiškėjusias aplinkybes ar argumentus, atsiradusius papildomus išteklius ir t. t.¹³⁰

1.1. Sociologinės jurisprudencijos doktrina

Apibūdinant lobistinių interesų grupių veiklą, pirmiausia paminėtina *sociologinės jurisprudencijos* srovė, kurios sričiai galima priskirti darbus, atskleidžiančius jėgos persvaros koncepciją, interesų jurisprudenciją, „gyvosios teisės“ koncepciją, solidarumo konceptus. Lyginamosios analizės požiūriu, nors ir nepriskiriama sociologinės jurisprudencijos kryptis, trumpai atskleista ir klasių kovos koncepcija. Sociologinės jurisprudencijos doktrinos ištakas galima sieti su Auguste'u Comte'u (1798–1857), kuris pirmasis pavartojo sąvoką „sociologija“.¹³¹

IX a. pabaigos ir XX a. pradžios mokslininkų darbuose interesų grupės pristatomos kaip kertinis jurisprudencijos elementas. Paminėtinos J. Gumplovichiaus mintys apie jėgos persvarą, R. Jheringo „interesų jurisprudencija“. Sociologinės jurisprudencijos atstovai R. Poundas ir E. Erlichas plėtojo teisės kaip realiai egzistuojančios visuomenėje interesų pusiausvyros elementą („teisė veikime“, „gyvoji teisė“). Solidarumo konceptą plėtojo L. Duguit ir E. Durkheimas.

128 Gintautas Mažeikis, *Propaganda ir simbolinis mąstymas* (Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2010), 361.

129 *Ibid*

130 Genys, *supra note*, 127: 22.

131 Freeman, *supra note*, 44.

Ankstyvieji sociologinės jurisprudencijos atstovai visuomenę aptarė per jėgos persvaros poziciją, dažnai pritardami C. Darwino išplėtotai kovos už būvį teorijai. Pavyzdžiui, L. Gumplovichius (1838–1909) savo darbuose akcentavo interesų grupių jėgos persvaros pozicijas formuojant įstatymus. Šio mokslininko minčių pagrindiniai akcentai yra šie: a) jis įvardijo, kad egzistuoja atskirų socialinių grupių tarpusavio sąveika, kuri pasireiškia tam tikrose srityse (veikiama jėgų santykio), o tai ir sudaro sąlygas plėtotis atitinkamiems reiškiniams, turintiems tikslą (tai įvardijama kaip visuotinis tikslingumas); b) socialinį procesą apibūdina kaip situaciją, kurioje konkuruoja („susiduria tarpusavyje ar įsikiša į kito veikimo sritį“) dvi ar daugiau „kitarūšių“ socialinių grupių ir viena socialinių grupių patenka į kitos įtaką ar veikimo sritį; c) socialinės grupės tarpusavyje skiriasi tik jėgos, valdžios ir galybės laipsniu; d) visur pasireiškia ordos, valstybės ištraukia į atvirą kovą naikindamos priešus; visuomenės grupės ištraukia į kovą dėl įstatymo viršenybės, nieko nežudydamos ir kraujo neliedamos; e) visuomeninė kova yra tiktai įvykdytas ir įkūnijimas tokių įstatymų, kurie gina savo klodą (grupę), o kitiems kenki; f) teisinė tvarka yra vienos interesų grupės smurtu įkurta, o nugalėtos šalies silpnumu priimta tvarka.¹³² Įdomu tai, kad L. Gumplovichius nuosavybės atsiradimą sieja su „viešpatavimu vienos grupės ant kitos ir tuo pačiu tai priemonė tam viešpatavimui palaikyti“¹³³.

R. Jheringas (1818–1892) didelį dėmesį skyrė teisės, kaip priemonės, tenkančios žmonių visuomenės poreikiams, funkcijai, akcentuodamas visuotinio intereso ir jo apsaugos mechanizmo įgyvendinimą.¹³⁴ Visuomenėje neišvengiamas socialinių interesų ir kiekvieno asmens savanaudiškų interesų konfliktas.¹³⁵ Pasak tyrėjo, „teisės kasdienybė yra kova, kova tarp tautų, tarp atskirų interesų grupių ar atskirų individų, dėl teisės principų, dėl teisės normos“. Apibrezdamas teisės sampratą jis akcentavo, kad „teisės tvarka yra nuolatinė kova“¹³⁶. Teisės tikslas – taika, bet ji pasiekama tik per kovą.¹³⁷ Teisinio proceso sėkmė turėjo būti įvertinta pagal tai, kiek jis pasiekė tinkamą konkuruojančių socialinių ir individualių interesų pusiausvyrą.¹³⁸ Interesas atspindi žmogaus sąmoningas pastangas siekti tam tikros naudos (tikslų), t. y. patenkinti savo socialinį,

132 Liudvik Gumplovich, *Sociologijos pagrindai* (Kaunas: Lietuvos universiteto Teisių fakulteto leidinys, 1929), 112–113, 121, 183, 219, 228–229.

133 *Ibid.*, 171.

134 Владик С. Нерсесянц и др., *История политических и правовых учений* (Москва: Юридическая литература, 1983), 498–499.

135 Freeman, *supra note*, 44.

136 Rudolph von Jhering, *The Struggle for Law* (Chicago: Callaghan and Company, 1915), 1–3.

137 *Ibid.*

138 Freeman, *op. cit.*, 662.

ekonominį interesą, o tai ir atspindi dinaminę šio reiškinio būseną. Taigi interesas suvokiamas kaip egoistinis geismas, paremtas nauda. Žmogus, tenkindamas savo materialius ir nematerialius poreikius, įsitraukia į socialinius santykius su kitais žmonėmis ir taip sudaro socialinių santykių tinklą, kurį R. Jheringas vadina „interesų sąveika“¹³⁹. Siekiant apsaugoti visuomenę nuo atskirų asmenų „egoizmo ekscesų“, ima veikti apsaugos mechanizmas, garantuojamas valstybės prievartos ir teisės.¹⁴⁰ Priešingai, jeigu individo interesai atitinka visuomenės interesus, tuomet jis gauna pozityvią naudą dalyvaudamas civilinėje apyvartoje per mainus ir bendradarbiavimą.¹⁴¹

Pasak R. Jheringo, žmogus gimsta neturėdamas teisių, todėl privalo jas įgyti kovodamas su kitais individualiais, trukdančiais jam įgyti subjektinę teisę. Teisė – tai elgesio taisykle virtęs interesas, o dėl teisės reikia kovoti kaip ir dėl savo interesų.¹⁴² Tyrėjas išskyrė tris nuolat trunkančios ir laimingos kovos etapus: 1) kovą dėl sąžinės laisvės; 2) kovą dėl politinės laisvės; 3) kovą dėl ekonominės laisvės (pavyzdžiui, kova su ekonominiu žmogaus pavergimu, ekonominiu skurdu).¹⁴³ Kintant žmonių interesams, kinta ir pati teisė. Kaip jau minėta, žmogus, tenkindamas savo interesus (materialaus ir nematerialaus pobūdžio), dalyvauja visuomeninio santykio apyvartoje, o tai savo pobūdžiu yra socialinių ryšių sistema, turinti bendrą tikslą. Toks interesas privalo būti apsaugotas valstybės prievartos realizavimu. Kad būtų galimybė realizuoti socialinį spaudimą apsaugant interesą, visuomenė transformuojasi į politinę visuomenę, įkūnydama valstybės formą.¹⁴⁴ Apibendrinant galima išskirti R. Jheringo mintis, apibūdinančias teisę: a) teisė – juridiskai apsaugotas interesas; b) teisė yra nuolatinė individo kova dėl savo subjektyvių teisių; c) socialinių interesų, garantuojamų prievarta, visuma, t. y. įtvirtinama teisės ir valstybės vienovė; d) reiškinys, kuris užtikrina visuomeninių santykių pusiausvyrą arba, pasak A. Vaišvilos, įtvirtina teisių ir pareigų vienovę¹⁴⁵. R. Jheringo teisės samprata, kuria buvo pagrįstas teisės normų ir ekonominio intereso bei įvairių interesų grupių kovos ryšys, davė pagrindus *sociologinės jurisprudencijos* sampratai.

R. Poundas (1870–1964) suformulavo konfliktų teoriją, pagrįstą individualiu

139 Нерсесянц и др., *op. cit.*, 499.

140 *Ibid*

141 R. Jheringas individo egoistinių siekių atitiktį visuomenės interesui akcentavo per „botagėlio ir pyragėlio“ principą: sankcijas arba skatinimą.

142 Alfonsas Vaišvila, *Teisės teorija* (Vilnius: 2009), 82–83.

143 *Ibid.*, 84.

144 R. Jheringas išskyrė tam tikrus valstybės požymius: 1) prievartos aparato egzistavimą, 2) valdžios ir pavaldumo santykį, 3) viešą valstybinės valdžios pobūdį, 4) viešosios teisės normų, kurių pagrindu įtvirtinamas teisinis valstybės statusas, egzistavimą. Vaišvila, *supra note*, 142: 84.

145 Нерсесянц и др., *supra note*, 134: 501; Vaišvila, *supra note*, 142: 84.

interesu – teisę jis aiškino kaip aukščiausių socialinės kontrolės formą dėl interesų grupių kompromiso ir susitarimo.¹⁴⁶ Teisė, kaip socialinės kontrolės elementas, koreguoja ir derina priešingus interesus. Šis elementas valdo interesus pagal socialinės tvarkos reikalavimus, t. y. reprezentuoja visos visuomenės sąmonę.¹⁴⁷ R. Poundas perėmė R. Jheringo požiūrį, kad teisė suderina priešingus interesus, ir pateikė tam tikrus išskirtinius bruožus: teisė yra privaloma tvarka, užtikrinanti maksimalų žmonių reikalavimų (interesų) apimties realizavimą, patiriant kuo mažiau sąnaudų ir sukuriant kiek įmanoma mažiau įtampų visuomenėje.¹⁴⁸ R. Poundas šiuos reikalavimus identifikuoja kaip interesus, kurie egzistuoja nepriklausomai nuo teisės aktų ir kurie „reikalauja pripažinimo ir saugumo“ (angl. *presinge for recognition and security*). Teisės aktai kai kuriuos tokius interesus pripažįsta ir suteikia jiems poveikį (įgyvendinimą) neviršijant nustatytų ribų. R. Poundas pabrėžia svarbą atskirti sąvokas „rašytinė teisė“ (angl. *law in books*) ir „teisė veikime“ (angl. *law in action*), bet jo šio skirstymo tikslas yra ne pabrėžti takoskyrą, o nustatyti galimą harmonijos sąveiką šių sąvokų, kuriomis siekiama užtikrinti interesų pusiausvyrą.¹⁴⁹ R. Poundas teisę identifikuoja kaip „dinamišką tvarką“, kaip „teisė veikime“, t. y. realiai egzistuojančią visuomenės tvarką, tuo tarsi konfrontuodamas su „nustatytąja“, „knygine“ teise, kuri neatitinka socialinių pokyčių. Čia derėtų akcentuoti sociologinės jurisprudencijos, kuriai aktualu realiai egzistuojanti visuomenėje interesų pusiausvyra, bruožą. R. Poundas teisę įvardija kaip „teisė veikime“, o E. Erlichas – kaip „gyvąją teisę“ (angl. *living law*).¹⁵⁰

R. Poundui svarbu, kaip teisiškai reguliuojamas interesas, o pačią teisę jis įvardija kaip reiškinį „socialinės inžinerijos“ (teisėkūros proceso), kurios pagrindinė funkcija yra sukurti kuo efektyvesnę visuomenę, kurios interesai būtų patenkinti patiriant kuo mažiau įtampas ir iššvaistant kuo mažiau išteklių.¹⁵¹ Teisė šiuo požiūriu garantuoja socialinį susitelkimą ir tvarkingą socialinę kaitą, suderinant konfliktuojančius interesus.¹⁵² Asmenys, dalyvaujantys šiame procese (kuriant teisę), vadinami „socialiniais inžinieriais“ (teisėkūros subjektais ir teisininkais).¹⁵³

Vadovaujantis R. Pouno mintimis, teigtina, kad teisė yra priemonė, padedanti

146 Masotti ir Weinstein, *supra note*, 46.

147 Freeman, *supra note*, 44.

148 *Ibid.*

149 Wacks, *supra note*, 43.

150 Plačiau apie „gyvąją teisę“ šios disertacijos p. 37–38.

151 Wacks, *supra note*, 43.

152 Cotterell, *supra note*, 47: 100.

153 Нерсесянц и др., *supra note*, 134: 612.

sušvelninti konfliktus taikant organizuotą jėgą, kita vertus, įstatymas veikia užtikrin-
damas, kad kuo daugiau individualių interesų būtų įgyvendinta. Taigi intereso sąvoka
reiškia sąmoningai suformuluotus individualius norus, kurie yra pakankamai svarbūs,
kad būtų pripažinti įstatyme. Interesas apibrėžiamas kaip reikalavimas ar noras, kurį
žmonės nori patenkinti atskirai arba per grupes, asociacijas ar realybėje.¹⁵⁴ Pasak R.
Poundo, šie interesai įstatymų leidėjams atskleidžiami per reikalavimus, pareiškimus
teismuose, ir per įstatymų lobistus.¹⁵⁵

Įdomu tai, kad R. Poundas pateikė interesų klasifikaciją ir suskirstė juos į tris
grupes:

1. Individualūs interesai (angl. *individual interests*). Ši grupė apima žmogaus
asmeninių poreikių realizavimą.
 - 1.1. Asmens interesai (svarbiausi) (angl. *personality*) - orumas, minties laisvė,
reputacija;
 - 1.2. Šeimos santykiai (angl. *domestic interests*);
 - 1.3. Materialieji (angl. *interests of substance*), pvz., nuosavybė, sutarčių laisvė;
2. Visuomeniniai interesai (angl. *social interest*), pavyzdžiui, apima „socialinių
institucijų, apibrėžtų kaip ekonominių, socialinių ir religinių organizacijų
apsauga, saugumą; bendra moralė, apibrėžta kaip socialinių standartų vyk-
dymas“¹⁵⁶;
3. Viešieji interesai (angl. *public interests*) apima valstybės, kaip juridinio as-
mens, interesus¹⁵⁷.

Kitas sociologinės jurisprudencijos atstovas E. Erlichas (1862–1922) plėtojo
„gyvosios teisės“ (angl. *living law*) idėją ir teigė, kad teisė yra kildinama iš socialinių
faktų ir priklauso nuo socialinės prievartos, o ne valstybės autoriteto.¹⁵⁸ Pasak E. Erli-
cho, teisė mažai skiriasi nuo kitų socialinės prievartos formų, o valstybė yra tik viena
iš daugelio asociacijų, turinčių tam tikrų savybių, būdingų prievartai.¹⁵⁹ Tikrasis teisės
šaltinis – ne rašytiniai statutai, o pati visuomenės veikla, t. y. realiai egzistuojantys tei-
siniai santykiai.¹⁶⁰ Kinta visuomenė, tuomet prie socialinių pokyčių atitinkamai turi
„prisitaikyti“ ir teisė. E. Erlichas tikėjo, kad „gyvosios“ teisės koncepcija turėtų išspręsti

154 Wacks, *supra note*, 43: 196.

155 Cotterell, *supra note*, 47: 100.

156 Masotti ir Weinstein, *supra note*, 46.

157 Wacks, *supra note*, 43: 196–197.

158 Freeman, *supra note*, 44: 669.

159 *Ibid.*, 670–671.

160 *Ibid.*

poreikių, vertybių pusiausvyrą visuomenėje, laviruojant tarp skirtingų interesų grupių poreikių ir pageidavimų.¹⁶¹ Remiantis E. Erlichio pozicija, teisė yra „gyva“ tvarka, kuri: 1) realiai egzistuoja gyvenime; 2) ja grindžiamos formalios teisinės sistemos taisyklės; 3) teisėjo ir teisininko užduotis yra tai integruoti; 4) prisitaiko prie visuomenės pokyčių.

Sociologinės jurisprudencijos kryptimi buvo plėtojama ir *socialinio solidarumo* koncepcija. Paminėtini tokie autoriai kaip É. Durkheimas (1858–1917) ir L. Duguit (1859–1929). Pasak É. Durkheimo, teisė atkuria (palaiko) pagrindines socialinio solidarumo formas (angl. *hold society together*) ir yra bet kurios visuomenės matavimo etalonas.¹⁶² Jis pateikia du pagrindinius visuomenės sanglaudos tipus (tai, ką jis pavadino solidarumu): *mechaninį* solidarumą, kurį galima rasti homogeniškoje visuomenėje, ir *organinį* solidarumą, heterogenišką ir diferencijuotą šiuolaikinį sociumą, paremtą funkcine tarpusavio priklausomybe, kurią sukelia darbo pasidalijimas.¹⁶³ Organinio solidarumo turinys susijęs su kompensavimu ar pastangomis atkurti *status quo* tarp konfliktuojančių šalių (restitucinė teisė), o mechaninio solidarumo turinys siejamas su baudžiamąja teise – tai iš esmės ir yra susitelkimas, pagrįstas bendromis vertybėmis ir pažūromis, vyraujančioms tarp vidutinių tos visuomenės narių, t. y. saugomi bendrieji įsitikinimai ir mąstymo būdai (kolektyvinė sąmonė), vienijantys visuomenę ir represyvinį nukrypimą nuo bendrų vertybių.¹⁶⁴ Taigi organinis solidarumas, priešingai, yra pagrįstas ne bendromis visuomenės narių vertybėmis ir pažūromis, bet diferencijuotų visuomenės grupių funkcine nepriklausomybe ir individualių narių specializuotais profesiniais ir socialiniais vaidmenimis.¹⁶⁵

Pasak É. Durkheimo, darbo pasidalijimas yra būtinas, kad skirtingos grupės, socialinės klasės, profesijos laikytųsi skirtingų pažūrų, o tai orientuoja į skirtingas vertybes ir pažinimo normas.¹⁶⁶ Tai užtikrina visuomenės egzistencijos tęstinumą, kuris priklauso nuo bendradarbiavimo – jis sudaro prielaidas visuomenės nariams bendrai sutikti ar sutarti dėl pagrindinių vertybių.¹⁶⁷ Paminėtina, kad šio autoriaus darbuose aptariama tarpinių grupių, esančių tarp individo ir valstybės, reikšmė teisėkūros procese, pavedant tam tikras funkcijas profesinėms grupėms ar kitiems funkciškai iden-

161 *Ibid.*

162 Wacks, *supra note*, 43.

163 Freeman, *supra note*, 44.

164 Cotterell, *supra note*, 47: 103–104.

165 *Ibid.*

166 *Ibid.*

167 Anthony Giddens, *Sociologija* (Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2005), 613.

tifikuotiems visuomenės elementams.¹⁶⁸ Disertacinio tyrimo autoriaus nuomone, tai įgalina identifikuoti šiuolaikinio lobizmo instituto užuomazgų požymius.

Pasak L. Duguit, kiekviena interesų grupė visuomenėje atlieka savo misiją (pareigas) ir taip užtikrina solidarumą ir visuomeninę harmoniją. Oponuodamas marksizmo ideologijai, L. Duguit teigė, kad interesų grupių bendradarbiavimas darbo pasidalijimo procese užtikrina interesų grupių pusiausvyrą (kompromisą) be revoliucinių kovų (turima omenyje klasių kova su kapitalizmu).¹⁶⁹ Pats socialinio solidarumo fenomenas pasireiškia individualiu kiekvieno individo suvokimu (sąmoningumu), o tai ir sudaro socialinio solidarumo normos turinį: a) nedaryk nieko, kas pažeidžia socialinę solidarumą; b) daryk viską, kas būtina norint realizuoti ir stiprinti socialinį solidarumą.¹⁷⁰

Plėtodamas É. Durkheim'o idėją, L. Duguit solidarumą klasifikuoja į dvi kategorijas: a) interesų panašumą; b) darbo pasidalijimą. Pirmuoju atveju žmonės solidarūs todėl, kad turi bendrų interesų ir siekia juos įgyvendinti kartu. Antruoju atveju žmonėms kyla būtinybė bendradarbiauti dėl egzistencinio poreikio (bendraujama norint keistis paslaugomis), t. y. darbo pasidalijimo.¹⁷¹ Pasak L. Duguit, teisė tiesiogiai pasireiškia iš socialinio solidarumo, todėl teisėkūros subjektui tenka pareiga konstatuoti egzistuojant teisės normą, t. y. teisėkūros subjektas nekuria teisės normos (teisė yra „aukščiau“ už valstybę).¹⁷²

Plėtojant sociologinės jurisprudencijos atstovų mintis, lyginamosios analizės tikslais atskleidžiami kai kurie Karlo Marxo (1818–1883) ideologijos akcentai. Jis nurodė interesų grupių kovą kaip klasių kovą, o teisę traktavo kaip tam tikrų grupių ar klasių galios prieš kitas įrankį.¹⁷³ Ekonominė evoliucija suponuoja atitinkamos klasių sistemos susiformavimą.¹⁷⁴ Pažymėtina, kad marksizmo interpretacija sukelia daug diskusijų visais laikais, nes atlieka radikaliausios ir grėsmingiausios kapitalizmo ir liberaliosios demokratijos kritikos vaidmenį.¹⁷⁵

K. Marxas pabrėžė, kad klasinėse visuomenėse išnaudojimo santykiai sukelia klasių kovą, atspindinčią gamybinių jėgų (visuomenės technologijos) ir nuosavybės

168 Cotterell, *supra note*, 47: 106.

169 Нерсесянц и др., *supra note*, 134: 602.

170 *Ibid.*

171 Vaišvila, *supra note*, 142: 84.

172 Нерсесянц и др., *supra note*, 134: 603.

173 Cotterell, *supra note*, 47: 139.

174 Wacks, *supra note*, 43: 214.

175 Patrick Dunleavy ir Brendan O'leary, *Valstybės teorijos* (Vilnius: Eugrimas 1999), 240–245.

santykių (įtvirtintų dominuojančios ir savo interesus ginančios klasės) prieštravimus.¹⁷⁶ Aiškindamas teisę, jis rėmėsi ekonominę struktūrą apibūdinančiais dviem elementais: gamybos santykiais ir socialinių santykių sistema, kurios pagrindu organizuojama ekonominė gamyba ir gamybos priemonės (įrankiai). Ekonominį savo teorijos pagrindą K. Marxas įvardijo kaip *bazę* (angl. *base*), o virš bazės iškyla *antstatai* (angl. *superstructure*), kuris apima teisinius ir politinius institutus.¹⁷⁷ Apibendrinant K. Marxo požiūrį, pasakytina, kad teisė yra ekonomiškai ir politiškai viešpataujančios klasės valia, paversta įstatymu, arba, kitaip tariant, teisė gali virsti ne bet kuris, o tik disponuojantis socialine jėga interesas, ir tos jėgos pagrindinė forma yra ekonominė jėga.¹⁷⁸

Sociologinės jurisprudencijos krypties privalumus galima grupuoti taip: *pirma*, ji analizuoja teisę, kuri realiai egzistuoja (veikia) visuomenėje (nedomina teisės esmė, jos turinys ar forma): teisė yra siekiama tikslų ir ji kuriama remiantis loginiais kategorijų ryšiais, teisė yra veikiami įvairių interesų grupių ir atlieka tam tikras funkcijas visuomenėje.¹⁷⁹ *Antra*, pasitelkus teisę užtikrinami visuomenės poreikiai (t. y. teisė yra instrumentas visuomenės poreikiams / interesams „tarnauti“)¹⁸⁰ arba pabrėžiama teisės kaip neutralaus konfliktų valdymo veiksnio samprata¹⁸¹. Šiuo atveju teisinė tvarka yra socialinis konsensusas arba vadinamasis interesų kompromisas. LRKT, atskleidždamas teisingumo sampratą, savo sprendimuose vartoja sąvokas „interesų pusiausvyra“, jis akcentuoja poreikį išvengti „interesų priešpriešos“.¹⁸²

Trečia, sociologinė jurisprudencija akcentavo teisinio reguliavimo efektyvumo problemą ir būtinumą formalų, normatyvinių reguliavimą užtikrinti organizacinėmis ir ekonominėmis priemonėmis.¹⁸³ Šiuo aspektu teisė „mažina“ atotrūkį tarp teisinio reguliavimo ir realaus gyvenimo poreikių, ją apibūdinant kaip „gyvą teisę“ (angl. *living law*).¹⁸⁴ Pavyzdžiui, E. Erlichas teigė, kad teisė kildinama iš socialinių faktų ir tikrasis

176 *Ibid.*

177 Wacks, *supra note*, 43: 215; Freeman, *supra note*, 44: 958–959.

178 Vaišvila, *supra note*, 142: 79.

179 Kelsen, *supra note*, 52: 25; Freeman, *supra note*, 44: 659.

180 Freeman, *supra note*, 44.

181 Cotterell, *supra note*, 47:102.

182 Teisingumas – vienas pagrindinių teisės, kaip socialinių santykių reguliavimo priemonės, tikslų. Jis yra [viena] svarbiausių moralinių vertybių ir teisinės valstybės [pagrindas]. Jis gali būti įgyvendintas užtikrinant tam tikrą interesų pusiausvyrą, išvengiant atsitiktinumų ir savivalės, socialinio gyvenimo nestabilumo, interesų priešpriešos; Konstitucinio Teismo 2008 m. gruodžio 24 d. nutarimas Nr. 09/06-30/06-01/07-30/08, LRKT, žiūrėta 2021 m. kovo 12 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/nutarimai-ismados-ir-sprendimai/138/y2008>.

183 Kelsen, *supra note*, 52: 26.

184 Персесянц и др., *supra note*, 134: 610; Freeman, *supra note*, 44.

teisės šaltinis yra ne rašytiniai statutai, o pati visuomenės veikla, t. y. realiai egzistuojantys teisiniai santykiai.¹⁸⁵ R. Poundas savo ruožtu teisę identifikuoja kaip „dinamišką tvarką“, „teisę veiksmė“ (angl. *law in action*), t. y. realiai egzistuojančią visuomenės tvarką, tuo tarsi konfrontuodamas su „nusistovėjusia“, „knygine“ teise (angl. *law in books*), kuri neatitinka socialinių pokyčių.¹⁸⁶

Ketvirta, sociologinė jurisprudencija pasitarnavo kritiškam požiūriui į teisę: „vadavimuisi“ iš ideologijos ir politikos bei suvokimui, kad negalima kliautis vien tik vertybių įtvirtinimu, kad būtina garantuoti tų vertybių (tikslų) siekimo sistemą.¹⁸⁷ Pavyzdžiui, É. Durkheimio darbuose aptariama tarpinių grupių, esančių tarp individo ir valstybės, reikšmė teisėkūros procese, pavedant tam tikras funkcijas profesinėms grupėms ar kitiems funkciškai identifikuotiems visuomenės elementams.¹⁸⁸

Mokslo darbuose nurodoma, kad komunalinis atliekų tvarkymas, kaip atliekų tvarkymo sudėtinė dalis, pasižymi dinamiškumu teisėkūroje: a) žiedinės ekonomikos kontekste¹⁸⁹, b) apibrėžiant komunalinės atliekos sąvoką¹⁹⁰, c) identifikuojamas kaip sisteminis elementas kitų teisės reiškinių, pavyzdžiui, nacionalinio saugumo, kontekste.¹⁹¹ Mokslo darbuose taip pat akcentuojamas KAT santykis su technologiniais reiškiniais (pavyzdžiui, su *Big data*)¹⁹² arba kaip *Industry 4.0* elementas¹⁹³. Tai suponuoja nuostatą, kad KAT kaip teisėkūros objektas yra aktualus, patrauklus įvairioms interesų grupėms. Idealiu atveju IG apraiškos KAT teisėkūroje turėtų reikštis „naudojantis“ lobistinės veiklos, kaip teisės kategorijos, instrumentu. Analizuojant R. Jheringo išsakytas pozicijas, kad „teisės tvarka yra nuolatinė kova“, o teisės tikslas – taika, kuri pasiekama „tik kovos keliu“, galima teigti, kad IG lobistinė veikla yra tas fenomenas, kuris demokratinio būdu realizuoja sociologinės jurisprudencijos įvardijamą teisės tikslą – interesų grupių taiką, kuri pasiekama demokratinėmis priemonėmis, t. y. realizuojant lobis-

185 Freeman, *supra note*, 44.

186 Wacks, *supra note*, 43.

187 Kelsen, *supra note*, 52: 26

188 Cotterell, *supra note*, 47:106.

189 Stankevičius ir kt., *supra note*, 99.

190 Andrius Stankevičius, „The content of municipal waste definition: legal analysis in context of Directive 2008/98“, Публічне адміністрування в умовах змін та перетворень: проблеми організації та правового забезпечення: Збірник наукових праць за матеріалами IV Міжнародної науково-практичної конференції, 2020, 169–172, <http://univd.edu.ua>.

191 Novikovas ir Stankevičius, *supra note*, 14.

192 Limba ir kt., *supra note*, 94.

193 Andrius Stankevičius, „Big data and municipal waste management: challenges and opportunities“, *The impact of industry 4.0 on job creation 2019*, 2020, 382–389, <https://fsev.tnuni.sk/konferencia2019/Zbornik.pdf>.

tinę veiklą. Analogiškai pasakytina ir apie R. Poundo išdėstytas mintis, kad interesai (interesų grupių) teisėkūros subjektams atskleidžiami per „reikalavimus, reiškiamus teismuose, ir per įstatymų lobistus“. Remiantis R. Poundu, interesų grupės galima vadinti „socialinės inžinerijos“ subjektais, ikūnijančiais KAT teisėkūros, kuri sociologijos jurisprudencijos atstovų įvardijama kaip „teisė veikime“ (angl. *law in action*) arba „gyvoji teisė“ (angl. *living law*) remiantis E. Erlich, dinamiškumą. Konstatuotina, kad IG, kaip „socialinės inžinerijos“ subjektai, siekdami užtikrinti savo poreikius, realiai egzistuojančius faktus aktyviais veiksmais inkorporuoja į teisės normą. Šį procesą galima apibūdinti kaip socialinių pokyčių¹⁹⁴ identifikavimą teisėje.

Pažymėtina ir tai, kad disertacinis tyrimas vykdomas tiriant konstitucines, administracines, bendrosios kompetencijos teismų suformuotą praktiką, kuri įvardijama kaip KAT teisinio reguliavimo šaltinis. KAT sektorius pasižymi tuo, kad lobistinės interesų grupės teisinius santykius plėtoja teismuose, ir teismai šiuo atveju yra subjektas, vykdamas teisėkūros funkcijas. Teismai aptariamose situacijose kontekste plėtoja KAT teisinio reguliavimo turinį, pavyzdžiui, sprenddami teisinius prieštaravimus ir, užpildydami teisės spragas ar sprenddami naujo pobūdžio teisinių santykių ypatumus minėtame sektoriuje.¹⁹⁵ Svarbu pažymėti, kad LR reguliuojamas lobistinės veiklos fenomenas neapima teismų teisėkūros kaip lobistinės veiklos objekto.

Kritikuojant sociologinę jurisprudenciją kaip teisinę sampratą nurodoma, kad ši koncepcija neatsako į klausimus, kaip nauji socialiniai interesai „tampa“ vertingi, t. y. patenka į teisinio reguliavimo lauką, kokia apimtimi ir mastu. Arba kaip „derinti“ interesus (pavyzdžiui, teismams)? Ar visus interesus ginti ir t. t.?¹⁹⁶ R. Poundas, plėtodamas mintį, kad teisė privalo išreikšti bendrą konsensuą, neatskleidžia, kokie veiksmai kontroliuoja įstatymų leidybos inovacijas.¹⁹⁷ Akivaizdu, kad šiuo atveju turi būti pasitelkiama teisės aktų sisteminiai (hierarchiniai požymiai) ir įvertinami vertybiniai akcentai.

194 Pavyzdžiui, A. Urmonas teigia, „kad suspėtų keistis kartu su visuomene, veiksmingai „atspindėtų“ socialinės tikrovės dinamiką, administracinė teisė turi pasitelkti socialinių mokslų metodus bei įdiegti teisės viršenybę konkrečiame visuomenės raidos etape“. Žr. Urmonas, *supra note*, 1. LRKT yra minėjęs, kad precedentinė teisė plėtojama, kai susiduriama su konstitucinių nuostatų konkurencija; taikant ir plėtojant precedentinę teisę, Konstitucija yra pritaikoma prie socialinio gyvenimo pokyčių, nuolat kintančių visuomenės ir valstybės gyvenimo sąlygų, tai leidžia išvengti Konstitucijos teksto pataisų ir prisideda prie teisės stabilumo užtikrinimo; LRKT 2006 m. kovo 28 d. nutarimas Nr. 33/03“, LRKT, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 19 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta202/content>.

195 Ši tema plėtojama kitose disertacinio tyrimo dalyse.

196 Wacks, *supra note*, 43.

197 Cotterell, *supra note*, 47:102.

1.2. Modernusis teisinis pozityvizmas

Disertacinio tyrimo kontekste paminėtinos ir *teisinio pozityvizmo* nuostatos, tiksliau – *moderniojo pozityvizmo* atstovų H. L. A. Harto (1907–1922) ir H. Kelseno (1881–1973) suformuluotos pozicijos. Teisinio pozityvizmo doktrinos ideologinį pamatą sudaro subjektyvistinė teisės samprata, valstybės sukurtų teisės normų rinkinys. Todėl viskas, ką valstybė sukuria kaip visuotinai privalomo elgesio taisyklę, yra teisinga ir teisėta. Teisės teorijoje domina tik galiojanti teisė¹⁹⁸, t. y. tokia teisė, kokia yra, o ne tokia, kokia galėtų būti.¹⁹⁹ H. Kelsenas pateikia teisės sistemą kaip kompleksą tarpusavyje susijusių normų, kildinamų iš bendriausio privalomumo (angl. *ought*), t. y. hierarchinės sistemos norma savo pagrįstumą gauna iš kitų aukštesnių normų, o kiekvienos šios normos pagrįstumas galiausiai remiasi pagrindine norma (vok. *Grundnorm*).²⁰⁰ Šių normų pakopiškoje sekoje (hierarchijoje) išryškėja perduotasis ryšys, kai kiekvienas teisės aktas tarnauja konstitucijai.²⁰¹ Pagrindinė norma²⁰² įvirtina *statinę* būklę (hierarchiją) ir paaiškina teisės sistemos bendrumą, sistemiškumą, subordinaciją ir nuoseklumą. Šios normos pagrindu atskiriame teisinę prievartinę tvarką nuo neteisinės prievartinės tvarkos. Teisės normų sistema, kaip teisinė tvarka, iš esmės yra *dinaminė*, t. y. teisės norma galioja ne dėl savo turinio, o dėl to, kad ji buvo sukurta specifiniu būdu – tuo būdu, kurį galiausiai nustato preziumuojama pamatinė norma.²⁰³ H. Kelsenas laikosi pozicijos, kad teisės normos galiojimo pagrindas yra kita norma, o teisės sistemai priklauso tik tai, kas „egzistuoja“ (*galioja*), o ne tai, kas teisinga ar pagrįsta.²⁰⁴

Teisės normų hierarchinės „piramidės viršuje“ yra konstitucija, kuri remiasi pagrindinės normos pagrindu. Žemesnėje pakopoje yra įstatymai ir *bendrosios* normos (teisės normos, turinčios įstatymo galią). Žemiausioje pakopoje yra individualios normos, jos kildinamos iš teismų veiklos ar administracinės teisėkūros subjektų veiklos, remiantis konkrečiomis faktinėmis aplinkybėmis.²⁰⁵ Norma, apibrėžianti kitos normos

198 H. Kelseno teorija mokslininkų darbuose vadinama normatyvizmu, normatyvistine teisės samprata. Vaišvila, *supra note*, 142:79.

Žr., Нерсесянц и др., *supra note*, 134: 605.

199 Schambeck, *supra note*, 199: 1285.

200 Wacks, *supra note*, 43.

201 Schambeck, *op. cit.*, 1288.

202 Pagrindinė norma yra juridinės sąmonės prezumpcija ir sdrauge kūrimo proceso pripažinimas (įkūnija dinamiką), pripažinimo veiksmas. Žr., Kelsen, *supra note*, 52: 174–179; Schambeck, *op. cit.*, 1288–1289.

203 Kelsen, *supra note*, 52: 175.

204 H. Kelsenas atribojo teisę nuo ideologinių, vertybinių aspektų ir teigė, kad tai „metafizikos“ klausimų sritis; Kelsen, *supra note*, 52: 32.

205 Нерсесянц и др., *supra note*, 134: 606–607.

kūrimą, yra taikoma kuriant kitą normą.²⁰⁶ Pasak H. Kelseno, teisės taikymas kartu yra ir teisėkūra.²⁰⁷ Taigi H. Kelsenas, skirtingai negu sociologijos jurisprudencijos atstovai, teigė, kad teismai ir administracijos subjektai taiko teisę ne tik formaliai, t. y. deklaratyviai, jie ir kuria teisę, atsižvelgdami į normų hierarchinį pobūdį. Disertacinio tyrimo kontekste paminėtina ir H. Kelseno požiūris į teisės normų konkurencijos sprendimą. Konkurencija gali būti: a) to paties teisės normų lygmens; b) aukštesnės ir žemesnės lygmens teisės normų. Pasak H. Kelseno, negalima jokia konkurencija tarp aukštesnės ir žemesnės teisės normos, t. y. tarp normos, apibūdinančios kitos normos kūrimą. Žemesnei teisės normai galiojimo pagrindą suteikia aukštesnė teisės norma.²⁰⁸

H. L. A. Hartas, kaip ir H. Kelsenas, išplėtojo teisės mokslo metodologinę nuostatą, kad „teisė, kuri faktiškai yra eklektiškas, o kartais dažnai nepaaiškinamas fenomenas, patiriantis tiek įvairiausių įtakų, vis dėlto – bent jau praktikos sumetimais – gali būti paaiškinamas kaip *sistema*, kurioje galima išskirti pirmaeilius ir antraeilius elementus, ją veikiančius veiksnius“²⁰⁹. Taigi H. L. A. Hartas, apibūdinamas teisę kaip normų sistemą (angl. *rules system*), išskiria dvi teisės normų grupes: *pirmines* ir *antrines*.²¹⁰

Pirminės normos – susijusios su žmogaus veiksmis, jos reikalauja susilaikyti nuo tam tikrų veiksmų, nors žmogus ir norėtų juos atlikti (vogti, apgauti). Tai – pirminės (socialinės) prievolės nustatančios normos. Kaip teigia H. L. A. Hartas, šios normos turi trūkumų: stokoja apibrėžtumo, nes neaišku, kurios konkrečiai normos priskirtinos pirminėms; yra statiškos – neužtikrina socialinių pokyčių tendencijų; yra neefektyvios – būtina institucija, kuri konstatuotų, kad yra pažeidimas arba jo nėra.²¹¹

Antrinės normos sudaro *pripažinimo, keitimo ir bylų sprendimo* taisyklės.²¹² *Pripažinimo* taisyklė suponuoja mintį apie antrinių normų, kurios padeda išvengti pirminių normų trūkumų, egzistavimo būtinybę. Antai siekiant įveikti pirminių normų neapibrėžtumą, turėtų būti specialios pripažinimo taisyklės. Tokiu būdu būtų nustatyti bruožai, kurie įgalintų šias normas tiksliai apibrėžti ir vykdyti darant socialinį spaudimą.²¹³ Taip pasireiškia normos autoritetas. Pažymėtina, kad H. L. A. Hartas taisyklę,

206 Kelsen, *supra note*, 52: 200.

207 *Ibid.*

208 Kelsen, *supra note*, 52: 182.

209 Hart, *supra note*, 53: 12.

210 Wacks, *supra note*, 43:100–101.

211 Hart, *supra note*, 53: 178–179.

212 Wacks, *supra note*, 43:100–101.

213 Hart, *supra note*, 53: 21.

kuri nustato kriterijus²¹⁴, pagal kuriuos vertinamas kitų sistemos normų galiojimas, įvardija kaip *svarbiausiąją normą* (angl. *ultimate rule of recognition*).²¹⁵ Pasak jo, „kiekvienoje išsivysčiusioje teisinėje sistemoje egzistuoja pripažinimo taisyklė (angl. *ultimate rule of recognition*), kurios pagrįstumu negalima abejoti“²¹⁶. Kaip jau buvo minėta, H. Kelseno normų sistema – *loginė* sistema, kurioje iš pagrindinės (fundamentalios) normos (vok. *Grundnorm*) gali būti išvedamos kitos, o H. L. A. Hartui svarbiausioji norma (angl. *ultimate rule of recognition*) – ta, kuri yra būtinas elementas teisei sistemai organizuoti.²¹⁷ H. Kelsenui pagrindinė norma yra galiojanti teisė, tad ir tai, kas galioja, gali būti išvedama iš to, kas galioja, o H. L. A. Hartas į svarbiausiąją normą, t. y. pripažinimo taisyklę, žiūri kaip į socialinį faktą – pati savaime ji nėra nei galiojanti, nei negaliojanti.²¹⁸ Bendras ir bene svarbiausias šių teoretikų idėjų akcentas tas, kad ir pagrindinės (fundamentalios) normos (vok. *Grundnorm*), ir svarbiausioji norma (angl. *ultimate rule of recognition*) įkūnija teisės normų sisteminių pobūdį ir hierarchiją.

Statiškumą, pasak H. L. A. Harto, eliminuoja *keitimo* taisyklės, nes jos nustato, kas ir koku būdu gali keisti galiojančias prievoles ir galias suteikiančias normas.²¹⁹ Šios taisyklės įgalina atskirus individus ar jų grupes diegti naujas normas ir eliminuoti senas normas (leidyba). Pirminių normų *neefektyvumas* eliminuojamas *bylų sprendimo taisyklėmis*, kurios apibūdina, kas sprendžia bylas ir suteikia teismui galias bei specialų statusą. Taip pat apibrėžiamos procedūros, kurių privalu laikytis. Šios antrinės taisyklės pagrindu sprendimai tampa teisės „šaltiniu“, t. y. savotiškai oficialiaja „sankcija“.²²⁰

Reikšmingiausi teisinio pozityvizmo turinį vienijantys elementai, aktualūs disertaciniam tyrimui, yra:

- *teisinės sistemos* tezė: vidinės logikos pabrėžimas, sisteminimas, teisės normų klasifikacija²²¹;
- *kilmės* tezė – aiškumas to, kas ir kaip kuria teisę (t. y. kaip atsiranda teisė)²²²:

214 Išdėstyti pagal santykinę subordinaciją ir prioritetus, vienas jų yra *aukščiausiasis*. Žr. H. L. A. Hart, *Teisės samprata* (Vilnius: Pradai, 1997), 195.

215 *Ibid.*, 195.

216 Wacks, *supra note*, 43: 103.

217 Hart, *op. cit.*, 23.

218 Harris James, *Legal Philosophies* (London: Butterworths, 1980), 110.

219 Hart, *op. cit.*, 21.

220 *Ibid.*, 184.

221 Kasdieniai teisinės praktikos poreikiai konstruojami remiantis Harto idėjomis, kurios įvedamos į apyvartą autoretingumo požymi, suteikia postūmį teisinės sistemos idėjai: normos jau yra nebe šiaip pavienės, tarpusavyje nesujusių normų rinkinys, o sujungtos tam tikru paprastu būdu.

222 Raymond Wacks, *Understanding Jurisprudence: an introduction to Legal Theory* (Oxford: University Press, 2009), 94.

- *diskrecijos* tezė – teisėjų galimas dalyvavimas kuriant teisės normas²²³.

Teisinis pozityvizmas disertaciniame tyrime²²⁴ suponuoja teisinį reguliavimą analizuoti sisteminiu požiūriu, tiriant teisės normų tarpusavio hierarchinius ryšius, institucinę-funkcinę sąrangą, kuri pasižymi sudėtinga struktūra ir interesų grupių gausa. Disertaciniame tyrime komunalinių atliekų teisinis reguliavimas nagrinėjamas sistemiskai vertinant SESV sutarties nuostatas, ES strateginius dokumentus, direktyvas (pvz., didelis dėmesys skiriamas AD 2018/852 nuostatų analizei), LRK nuostatas, Seimo priimamų įstatymų ir nutarimų nuostatas (pvz., Atliekų tvarkymo įstatymas), poįstatyminius teisės aktus (tiriami Vyriausybės, ministerijų lygmens, įstaigų, vietos savivaldos teisės aktai).

Disertaciniam tyrimui aktuali poįstatyminių teisės aktų hierarchija, nes komunalinių atliekų tvarkymo sistema – tai „organizacinių, techninių ir teisinių priemonių visuma, susijusi su savivaldybių funkcijų įgyvendinimu atliekų tvarkymo srityje“²²⁵. Savivaldybių teisės aktai taip pat saistomi hierarchiniais, sisteminiais ryšiais (pavyzdžiui, savivaldybės tarybos sprendimai kaip atstovaujamosios valdžios teisės aktai ir administracijos kaip vykdomosios valdžios leidžiami teisės aktai). Pažymėtina, kad vietos savivaldos teisės aktai, atsižvelgiant į komunalinių atliekų tvarkymo ūkinės veiklos specifiką, dar gali būti regioninio pobūdžio (pvz. regionų atliekų tvarkymo centrų veiklos reglamentavimas).

Disertaciniame tyrime *vertikaliuoju* ir *horizontaliuoju* apsektais analizuojama komunalinių atliekų teisinio reguliavimo ypatumai, samprata, nustatant šio reiškinio dinamiką, struktūrą, tendencijas. Taip pat disertacinis tyrimas apima gausią teismų praktikos analizę, kuri pasireiškia *horizontaliuoju* (bylos analizuojamos vienos instancijos lygmeniu) ir *vertikaliuoju* pobūdžiu (bylos analizuojamos pagal hierarchiją nuo aukščiausios iki žemiausios instancijos). Teisinis pozityvizmas suponuoja nuostatą, kad teisėjas, sprenddamas bylas, privalo atsakyti į klausimą, ar byla neprieštaruja Konstitucijai, bei, jei vadovausimės H. L. A. Harto mintimis, „paklusti daugybei esminių suvaržymų“. Kyla klausimas, ką daryti, svarstant, ar byla teisinga ar ne? Ką daryti teismui sprendžiant „sunkias bylas“, kai nėra aiškaus normomis suformuluoto reguliavimo, ar sprendžiant kelių, lygiaverčių hierarchijos požiūriu teisės normų, neprieštarujančių

223 *Ibid*

224 Disertacinio tyrimo tikslas yra atskleisti ir įvertinti lobistinių interesų grupių veiklos apraiškas komunalinių atliekų tvarkymo sektoriuje.

225 Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymas, 2 str. 43 p., LRS, žiūrėta 2021 m. spalio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/TAIS.59267?faces-redirect=true>.

aukštesnės galios teisės normoms, kolizijai? Diskusijų šia tema kyla tarp mokslininkų²²⁶, politikų²²⁷ ir pačioje visuomenėje.

Išskirtinos ir aptartinos kelios probleminės-siužetinės linijos. *Pirmoji* kildinama iš valdžių padalijimo principo: teismo vaidmuo kuriant teisę, jo santykis su politine valdžia, valdžios (kaip teisėkūros subjekto) teisių ir pareigų visuma teismo sprendimo atžvilgiu. Tai ypač pasireiškia teismui nagrinėjant konstitucinio pobūdžio ir administracines bylas. Vieni autoriai konstatuoja politinės valdžios „ignoravimą“ teismui realizuojant savo valią (praktinis įgyvendinimas), pvz., konstitucinės kontrolės kontekste²²⁸, kiti priešingai – klausia, ar teismų teisės kuriamoji funkcija nėra „agresyvi aktyviai“²²⁹, tretį diskutuoja dėl būtinybės „išsamiau apibrėžti teismų vaidmenį kuriant teisę“²³⁰. Šiuo aspektu galimos ir naujos tendencijos, kai politinė valdžia sąmoningai pateikia teismui spręsti probleminį-politinį klausimą. Pavyzdžiui, LRKT tiriant Seimo nario M. B. veiksmų atitiktį Konstitucijai, pareiškėjo (Seimo) vienas iš klausimų, adresuotų LRKT, buvo prašymas ištirti, ar M. B., „organizuodamas įmonės „R“ atstovų susitikimus su Lietuvos valstybės valdžios institucijų vadovais, siekdamas užtikrinti politinį palaikymą šios korporacijos planams Lietuvoje“, nepažeidė Konstitucijos. Teismas konstatavo, kad šis klausimas nepriklauso jo kompetencijai, jis susijęs su „anksčiau turėtų įgaliojimų vykdymu“²³¹. Kitas pavyzdys susijęs su teisėkūros subjekto „(ne) noru spręsti“ ne vienus metus trunkančias KAT teisinio reglamentavimo problematikas (pavyzdžiui, vidaus sandorių ir konkurencijos teisinių institutų kolizija), tuo sukeldamas konstitucinės ir administracinės justicijos bylų gausą.²³²

Antroji linija – teismo teisės aiškinimo problematika. Čia išskyla „interpretatoriaus neklydimas“ fenomenas²³³ ir teisės principų taikymas – ar privalu užtikrinti teisini

226 Žr. Mikelėnas, *supra note*, 59; Sinkevičius, *supra note*, 57.

227 M. Adomėnas kalbėjo „apie vis labiau ryškėjančią teismų diktatūrą, teismų diktatą“; Mindaugas Jackevičius, „M. Adomėnas Konstitucinį Teismą pavadino teisine chunta“, *Delfi*, 2011 m. rugsėjo 29 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/madomenas-konstitucini-teisma-pavadino-teisine-chunta.d?id=50153022>

228 Sinkevičius, *supra note*, 57.

229 Mikelėnas, *supra note*, 59:79-81.

230 Tomas Berkmanas, „Teismo aktyvumo kuriant ir aiškinant teisę plėtros tendencija, motyvai ir problemos“, *Teisės problemos* 44, 2 (2004): 30–47.

231 Autoriaus nuomone, tai labiau politinio pobūdžio klausimas nei teisinis. LRKT 2017 m. gruodžio 22 d. išvada Nr. KT22-12/2017, LRKT, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 18 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1773/content>.

232 Konstitucinio Teismo 2015 m. kovo 5 d. nutarimas Nr. KT9-N5/2015, LRKT, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta917/content>.

233 Mikelėnas, *supra note*, 59:79-81.

tikrumą, jurisprudencijos tęstinumą, nuoseklią teisinę argumentaciją.²³⁴ Trečioji linija – aiškus precedentų pobūdis. Tinkami rėmimosi precedentais kriterijai padėtų jį užtikrinti kartu išsaugant optimalų teisės lankstumą; čia svarbus ir teismo precedento autoriteto fenomenas, atkreipiant dėmesį į jo vertikalaus ir horizontalaus veikimo ypatumus.²³⁵ Apibendrinant teigtina, kad teisėjas, sprendžiantis teisiškai nesureguliuotas arba nenumatytas bylas, kartu kuria naują teisę ir realizuoja esamą (sukurtą), drauge įgyvendindamas teisėkūrą ir ribodamas savo teises. Taip realizuojamas teisės dinamiškumas, teisinei sistemai suteikiamas dinamiškumas, turint omenyje, kad H. L. A. Hartas įvardija teisę kaip „iš dalies neapibrėžtą ir nebaigtą“.

Disertacinio tyrimo autorius pažymi, kad analizuota moderniojo pozityvizmo doktrina nėra unikali kaip ir kitos teisinės sampratos, tad turi savų „spragų“. Pavyzdžiui, vieni autoriai teigia, kad H. Kelseno mokslas lieka „įkalintas pozityviosios teisės norminėje „privalėti“ (prievolės / privalėjimo) srityje²³⁶, arba tai, kad „H. Kelsenas iš savo pozicijų pozityviosios teisės pagrindimą pajėgė pateikti tik fiktyviai ir hipotetiškai; tokį pagrindimą jis išvelgė vadinamojoje pamatinėje normoje. Ši norma, anot H. Kelseno, yra „objektyvų galiojimą pagrindžianti prielaida“²³⁷, nors jis nenurodo, kur ta norma yra?²³⁸ H. L. A. Hartas, krikudamas H. Kelseną, akcentavo, kad „grynoji teisės teorija yra įkalinta teisės normų tarpusavio loginių ryšių ir jų sisteminiame tinkle, tad kyla klausimas, kodėl normos galioja gyvenime, t. y. kodėl jos priimamos?“²³⁹ H. L. A. Harto kritikų argumentus galima klasifikuoti taip: a) teisės šaltinio požiūriu H. L. A. Hartą domino paprotys, precedentas, įstatyma, o religija, tradicijos, protas (angl. *reason*) lieka neaptarti²⁴⁰; b) H. L. A. Hartas moralines nuostatas „išmeta“ iš pripažinimo taisyklės veikimo lauko, bet čia galima atsikirsti, kad jis numato *galimybę* pagrįsti pripažinimo taisyklę moraliniais kriterijais²⁴¹; c) Ronaldo Dworkino (1931–2013) nuomone, H. L. A. Harto pasiūlytą pirminių ir antrinių normų sistemos darną griaua nepelnytas teisės principų ignoravimas. Plėtodamas kritiką, R. Dworkinas akcentuoja, kad

234 Kęstutis Jankauskas, „Teisės principų samprata ir jos įtvirtinimas konstitucinėje jurisprudencijoje“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2005), 132, žiūrėta 2020 m. kovo 15 d., <https://www.lituanistika.lt/content/10270>.

235 Johanas Baltrimas, „Teismo precedentas: autoritetas ir veikimas“ (daktaro disertacija, Vilniaus Universitetas, 2017), 76, 237, žiūrėta 2020 m. kovo 15 d. https://www.tf.vu.lt/wp-content/uploads/2017/08/2017-08-17_DS_disertacija_Baltrimas.pdf

236 Schambeck, *supra note*, 199: 1289.

237 Schambeck, *op. cit.*, 1286.

238 Freeman, *supra note*, 44:264.

239 Hart, *supra note*, 53: 17.

240 *Ibid.*, 24.

241 Reginald Walter Michael Dias. *Jurisprudence* (London; Lexis Pub 1985), 352-356.

teisėjai nėra ir neturėtų būti teisėkūros subjektai ir, nesant aiškios taisyklės, vienintelį teisėtą sprendimą visais atvejais jiems diktuoja principai ir politiniai standartai.²⁴² R. Dworkinas taip pat pažymi, kad teisėjų diskrecija skatina „nedemokratinę ir neteisėną teisėkūros formą“²⁴³.

1.3. Prigimtinės teisės doktrina

Kaip atsvara socialinės jurisprudencijos ir teisinio pozityvizmo srovių kritikai, yra *prigimtinės teisės* doktrina. Humanistinės minties diskusija leidžia akcentuoti egzistuojant prigimtines teises ir pripažinti jų vaidmenį visuomenėje. Prigimtinė teisė laikoma vienu iš kriterijų vertinti pozityviosios teisės turinį ir valstybės institucijų veiklą apskritai žmoniškumo požiūriu; pripažinti, kad lygia greta su valstybėje egzistuojančia pozityviaja teise yra prigimtinė teisė, kurios šaltinis – natūrali visuomenės ir gamtos tvarka. Galima pritarti V. Šlapkausko nuomonei, kad pozityvioji teisė turėtų būti dualistinės – *vertybinės* ir *normatyvinės* – prigimties.²⁴⁴ Sumažėjus visuomenės vertybiniam jautrumui, teisėkūros subjektas gali teisę paversti bedvasiu socialinės tvarkos kūrimo techniniu instrumentu, t. y. suabsoliutinti instrumentinį požiūrį į teisę.²⁴⁵ Po totalitarnių režimų padarinių prigimtinės teisės doktrina vėl prisiminta. Šiuolaikinė prigimtinė teisė aiškinama fundamentalių moralės principų – teisingumo, sąžiningumo, lygiateisiškumo ir t. t. – kontekste. Pavyzdžiui, R. Dworkinas teisę įžvelgia teisės principuose, etinėse ir politinėse nuostatose.²⁴⁶ Prigimtinė teisė laikoma vienu iš kriterijų vertinti pozityviosios teisės turinį ir valstybės institucijų veiklą apskritai žmoniškumo požiūriu.

Disertacinio tyrimo kontekste aktualu įvertinti, kaip pamatiniai principai realizuojami teisinio reguliavimo normomis. Paminėtina ir valdžios piktnaudžiavimo prevencija, teisinio nihilizmo izoliavimas, tinkamo, skaidraus teisėkūros proceso, viešojo intereso apsaugos užtikrinimas. Pavyzdžiui, Europos Sąjungos veikimo sutartis (toliau – SESV) įtvirtina tinkamo valdymo, tinkamo pilietinės visuomenės dalyvavimo valdant užtikrinimo, teisėkūros proceso atvirumo, dokumentų prieinamumo principus, o

242 Roland Dworkin, *Rimtas požiūris į teises* (Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2004), 48–56; 125–126.

243 Hart H.L.A., *Teisės samprata* (Vilnius: Pradai, vert. Kūris E. 1997), 421.

244 Vytautas Šlapkauskas, “Instrumentinio požiūrio į teisę absoliutinimas ir jo kritika”, *Jurisprudencija* 4, 82 (2006): 83–90, <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2889>

245 *Ibid*

246 Dalia Mikelėnienė ir Valentinas Mikelėnas, *Teismo procesas: teisės aiškinimo ir taikymo aspektai* (Vilnius: Justitia, 1999), 32-40.

tai sudaro teisėkūros proceso „karkasą“.²⁴⁷

Tai gali būti aiškinama kaip prigimtinės teisės „saugikliai“ pozityviosios teisės atžvilgiu. LRK preambulėje įtvirtinamas teisinis-norminis krūvis, kuriuo siekiama „atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės“²⁴⁸. LRKT savo nutarimuose konstatavo: „Teisingumo ir teisinės valstybės siekis įtvirtintas Lietuvos Respublikos Konstitucijos preambulėje. Vadinasi, teisingumo principas neatsiejamas nuo teisinės valstybės imperatyvo ir yra vienas svarbiausių moralinių vertybių bei teisinės valstybės pagrindų.“²⁴⁹ Šiuolaikinės prigimtinės teisės doktrinos kryptimis mėginama įrodyti, kad prigimtinės ir pozityviosios teisės negalima atskirti (analizuoti ir vertinti skyriumi). Jos sudaro vientisą, nuoseklią sistemą ir veikia viena kitą: pozityvioji teisė neįmanoma be prigimtinės, o ši gali veikti tik esant ją atitinkančiai pozityviajai teisei.²⁵⁰ Lietuvos mokslininkų darbuose minima *teisinio personalizmo* koncepcija, kurios pagrindinis leitmotyvas yra „asmens pirmumu besiremianti teisės samprata“²⁵¹. Asmens pirmumas suponuoja nuostatą, kad „žmogaus teisės visų pirma priklauso ne kolektyvui, ne tautai, ne visuomenei apskritai, o asmeniui – pirminiam socialinės būties pradui“²⁵². Teisinis personalizmas įgalina asmenį, kaip pirminį socialinį elementą, kūrybiškai, teisinėmis priemonėmis realizuoti savo teisėtus interesus išitraukiant į teisėkūros procesą. Šiame kontekste pažymėtina lygiavertė interesų grupių įtrauktis ir išitraukimas į teisėkūros procesą globalizacijos sąlygomis.

A. Vaišvila, plėtodamas *teisinio personalizmo* koncepciją, akcentavo: „Stambioms verslo korporacijoms ir su jomis iš dalies susijusiam politinių partijų elitui atstovaujanti visuomenės dalis pirmiausiai susirūpinusi pelnu ir valdžia. Ji turi ekonominę iniciatyvą ir ekonominės veiklos priemones, todėl yra aktyvioji visuomenės dalis; ji siekia, kad pagrindinėse gyvenimo srityse ne teisė valdytų jos valią, o jos valia lemtų teisinę tvarką tiek teisėtomis, tiek neteisėtomis priemonėmis.“²⁵³ Analogiškai pasisako ir E. Duonys-Džežulskis, kad „šiuolaikiniame Vakarų pasaulyje įtvirtinta ir procedūrinėmis priemonėmis palaikoma, masėms priklausanti atstovaujamoji parlamentinė demokratija iš esmės kuria bejėgių stebėtojų visuomenės modelį, kuriame tikroju val-

247 Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija (2008) OL C 115/47.

248 Lietuvos Respublikos Konstitucija, *Valstybės žinios* 33, 1014 (1992).

249 LRKT 1998 m. spalio 27 d. nutarimas byloje Nr. 15/97“, LRKT, žiūrėta 2021 m. lapkričio 21 d., <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta383/content>.

250 Mikelėnienė ir Mikelėnas, *supra note*, 246: 32-40, 32-40.

251 Alfonsas Vaišvila, *Teisinis personalizmas*. (Vilnius: Justitia, 2010), 177.

252 *Ibid.*, 183.

253 *Ibid.*, 380-383.

dymu pasirūpina stambiojo kapitalo atstovai“²⁵⁴.

1.4. Skyriaus apibendrinimai ir išvados

Remiantis *sociologinės jurisprudencijos* teisinės sampratos nuostatomis, teisėkūrą galima apibūdinti kaip procesą, kurio metu interesų grupės, veikdamos ir konkuruodamos (konfliktuodamos) lobistinės veikos forma, įgyvendina tam tikrus poreikius, kurie įvardytini kaip interesai.

Interesai (interesų grupių) yra teisėkūros subjektams atskleidžiami per „reikalavimus, reiškiamus teismuose, ir per įstatymų lobistus“.

Šie interesai „reikalauja pripažinimo ir saugumo“, užtikrinant visuomenėje interesų pusiausvyrą (kompromisą) pasitelkus teisę, laviruojant tarp skirtingų interesų grupių poreikių ir pageidavimų.

Lobistinė interesų grupių veikla įkūnija realiai egzistuojančių teisinių santykių, kaip teisės šaltinio, reiškinį, kuris realizuoja teisėkūros dinamiškumą: tokiu būdu užtikrinamas socialinių pokyčių identifikavimas teisėkūroje laiku („teisė veikime“, „gyvoji teisė“).

Moderniojo teisinio pozityvizmo doktrinos svarbiausias akcentas yra tas, kad ji įkūnija teisės normų sisteminį pobūdį ir hierarchiją: pabrėžiama vidinė teisės normų logika, jų klasifikacija ir sisteminimas. Teisės normų sistema ir hierarchija pasireiškia horizontaliuoju ir vertikalioju pobūdžiu įstatymų ir poįstatyminių teisės aktų atžvilgiu. Laikantis pozicijos, kad teisės kūrimo procese yra galimas teisėjų dalyvavimas, horizontalusis ir vertikalusis hierarchijos pobūdis taikytinas ir teismų sprendimams.

Prigimtinės teisės doktrina pabrėžia, kad egzistuojanti pozityvioji teisė privalo atsizvelgti į natūralios visuomenės ir gamtos tvarkos, kaip teisės šaltinių, turinį, užtikrinant fundamentalių teisės principų realizavimą teisėkūroje. Teisėkūroje turi būti nustatyta galimybė asmeniui, kaip pirminiam socialiniam elementui, teisinėmis priemonėmis realizuoti savo teisėtus interesus įsitraukti į teisėkūros procesą, o interesų grupių įtrauktis ir įsitraukimas į teisėkūros procesą globalizacijos sąlygomis turi būti lygiavertis.

254 Eligijus Džežulskis-Duonys, „Demokratijos tapatumo problema: mažuma vs dauguma“, *Logos* 70 (2012): 158, žiūrėta 2020 m. rugsėjo 9 d., http://www.litlogos.eu/L70/Logos_70_157_169_Dzezulskis.pdf.

2. LOBISTINIŲ INTERESŲ GRUPIŲ VEIKLOS TEISINĖ KONCEPCIJA

Mokslo darbuose teigiama, kad yra du individualaus dalyvavimo subjektai: lobistai ir nevyriausybinių organizacijos.²⁵⁵ Lobistai siejami su siauru verslo interesu, agresyviomis interesų gynimo priemonėmis, o nevyriausybinių organizacijos atstovauja platesniam, visuomenės interesui, disponuoja menkesniais finansiniais ištekliais, todėl ne visos interesų gynimo priemonės joms prieinamos.²⁵⁶ Jeigu vadovautumėmės šioje klasifikacijoje paminėta vien tik lobisto sąvoka, t. y. plėtodami tyrimą vien tik LVĮ²⁵⁷ reglamentavimo kontekste, būtų grėsmė disertacinio tyrimo išsamumui dėl pernelyg siauros tyrimo imties. Tai būtų susiję su tuo, kad minėtas įstatyminis reglamentavimas tiek mokslininkų darbuose, tiek viešuose diskursuose kritikuojamas dėl veiksmingumo ir teisinio aiškumo. Šiame kontekste paminėtinas M. Ambrasaitės-Valentinavičienės apibendrinamas teiginys, kad interesų grupės „užsiima lobizmu“ – daro lobistinę įtaką viešajai valdžiai.²⁵⁸ Operuojant sąvoka „lobistinė interesų grupių veikla“ identifikuojama dalyvavimas teisėkūros procese, o mokslo darbuose tai įvardijama kaip *įtakos vektoriai*, apimantys mainus ir derybas priimant sprendimus.²⁵⁹ R. Kaminskas pastebi, kad *lobizmas*, arba *interesų grupių* veikla, dažniausiai yra vienakryptis: interesų grupė bando rasti priėjimą, diegti savo pozicijos supratimą ir daryti įtaką sprendimams.²⁶⁰ Sąvoka „lobistinė interesų grupių veikla“ suteikia galimybę lobizmo fenomeną atskleisti plačiąja prasme, neapsiribojant vien tik LVĮ nuostatose pateikta lobizmo samprata. Disertacinio tyrimo autoriaus nuomone, tai identifikuoja lobistinių interesų grupių veiklos apraiškų ypatumus komunalinių atliekų tvarkymo sektoriuje: *pirma*, įgalina tyrimą koncentruoti į teisėkūros procesą kaip sisteminių reiškinį: nustatomi hierarchinės teisės aktų sistemos ypatumai ir teisėkūros principų realizavimas; *antra*, sudaro galimybę identifikuoti „netradicinius“ lobistinių interesų grupių veiklos metodus bruožus, pvz., teisėkūros proceso „perkėlimą“ į teisminius ginčus arba neteisėto, latentinio lobiz-

255 Mikulskienė ir kt., *supra note*, 75.

256 *Ibid.*

257 Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 pakeitimo įstatymas (redakcija, galiojanti nuo 2021-01-01), TAR, žiūrėta 2021 m. lapkričio 2 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.7B9B89F840E2>.

258 Ambrasaitė-Valentinavičienė, *supra note*, 30: 6.

259 Raimundas Kaminskas, „Interesų grupių ir valstybės santykiai: politikos tinklų analizės problemos“, *Sociologija* 3 (2001): 22.

260 *Ibid.*

mo turinio ypatumus; *trečia*, nustatomos „nestandartinės“ lobistinės interesų grupės, pvz., savivaldybės, kurios veikia kaip lobistinės interesų grupės, bet LVĮ kontekste nėra lobistinės; *ketvirta*, atskleidžiami viešojo administravimo subjektų sistemos²⁶¹ ypatumai nagrinėjamoje srityje.

2.1. Interesų grupių sampratos įvairovė

Kaip pastebi T. T. Holyoke, atskleisti aiškias interesų grupių ir lobizmo definicijas yra iššūkis ne tik politologijos mokslui. Kur kas aiškiau galima identifikuoti ir apibrėžti Seimo nario, teisėjo, teisėkūros subjektų sampratą nei interesų grupių ar lobisto definicijas.²⁶² Kyla natūralus klausimas, ar kiekvienos interesų grupės veikla gali būti apibūdinama kaip lobistinė. Kur baigiasi interesų grupės sąvokos ribos? Kas tuomet yra lobistinė veikla ar lobistas? Kaip jau minėta, interesų grupės konkuruoja dėl įvairių interesų: politinių, ekonominių, religinių, socialinio, simbolinio ar tiesiog asmeninio pranašumo. Moksliniuose tyrimuose interesų grupių fenomenas analizuojamas įvairių sričių mokslo atstovų, dėl to interesų grupių (-ės) sąvoka literatūroje apibrėžiama įvairiai ir naudojama įvairi klasifikavimo schema.²⁶³ Interesų grupės, kaip tyrimo objektą, daugiausia tiria ekonomikos, sociologijos, politikos, psichologijos ar vadybos mokslas.²⁶⁴

Didžiausią dėmesį interesų grupių analizei skiria politinių mokslų atstovai, nors pabrėžiama, kad viena iš kliūčių nustatyti interesų grupės koncepciją iš dalies buvo susijusi su „interesų grupių studijų marginalizavimu politikos mokslų srityje“²⁶⁵. Politikos moksle lyginamos interesų grupių sistemos skirtingose valstybėse ir režimuose ar atskirose valstybėse²⁶⁶, atskleidžiamas interesų grupių ir politinių tinklų santykis²⁶⁷,

261 Viešojo administravimo subjektų sistema – pavaldumo ir koordinaciniais ryšiais tarpusavyje susietų viešojo administravimo subjektų visuma. Žr. Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas, 2 str. 21 p., TAR, žiūrėta 2020 m. gruodžio 1 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0BDFFD850A66/asr>.

262 Thomas Holyoke, *Interest groups and Lobbying: Pursuing political interests in America*. Second edition (New York: Routledge, 2020), 14–16.

263 Laura Baroni, Brendan J. Carroll, Adam William Chalmers, Marquez Luz Maria Munoz, Anne Rasmussen, „Defining and classifying interest groups“, *Interest Groups Advocacy* 3 (2014), 141–159.

264 Mikulskienė ir kt., *supra note*, 75: 66.

265 Jordan Grant, Darren Halpin, William Maloney, „Defining Interests: Disambiguation and the Need for New Distinctions?“, *The British Journal of Politics and International Relations* 6, 2 (2004): 195–212, <https://doi.org/10.1111/j.1467-856X.2004.00134.x>.

266 Andrikienė ir kt., *supra note*, 74: 32.

267 Kaminskas, *supra note*. 259: 20-21.

analizuojamos, lyginamos skirtingos interesų grupės ir jų politiniai interesai²⁶⁸, nagrinėjama interesų grupių sąveika su politikos sistema, sprendžiant politinio partijų palaiškymo, balsavimo preferencijas²⁶⁹, ir t. t. Tai tarpdisciplininis reiškinys, tad, norint kuriai nors mokslo šakai tyrinėti interesų grupių fenomeną, neišvengiamai būtina kompleksškai naudoti kitų mokslų šakų pasiekimais šioje srityje. Vadybos mokslų prasme analizuojant interesų grupių struktūras, jų veikimo metodus ar formavimosi principus, neišvengiamai būtina atskleisti tokių reiškinų kaip lobizmas ar lobistinė veikla teisinės sampratas, analizuoti teisėkūros procedūras ir pasirinkto sektoriaus teisinį reguliavimą.

Ekonomikos tyrimų temos apima ir interesų grupių gausos tyrimus, ieškant ekonominio naudingumo veikti grupėje²⁷⁰, ar konkretaus fiskalinio mokesčio rūšies (tarifo) dydžio efektyvumą tam tikram ūkio sektoriui. Pavyzdžiui, analizuojant cukraus tarifo teisinį reguliavimą ES, buvo atskleidžiama lobistinių interesų grupių naudojamos taktikos, lyginama kituose sektoriuose egzistuojančių lobistinių interesų grupių veiklos ypatumai, susiję su mokesčių tarifais, mokesčio efektyvumu, tad minėto tyrimo autoriai naudojami kitų mokslų (vadybos, teisės) rezultatais ir metodais.²⁷¹

Vadybos, sociologijos mokslų tyrimuose, atskleidžiant lobistinių interesų grupių veiklų metodus, tendencijas, lygiagrečiai pasisakoma ir dėl lobistinės veiklos teisinio reguliavimo.²⁷² Teisinio pobūdžio tyrimuose, pavyzdžiui, atskleidžiant lobizmo kaip interesų grupių veiklos reiškinio teisėkūros procese sampratą, pasisakoma ir dėl kitų mokslų pasiekimų analizuojant interesų grupių fenomeną.²⁷³

Tikslų interesų grupių definicijos apibrėžimą komplikuoja ir tai, kad šis reiškinys tiek mokslinėje literatūroje, tiek praktikoje vartojamas (apibrėžiamas) įvairiomis

268 Jan Beyers, Rainer Eising, William Maloney, „Researching interest group politics in Europe and elsewhere: Much we study, little we know?“, *West European politics* 31, 6 (2009): 1103–1128, žiūrėta 2020 m. spalio 12 d., <https://doi.org/10.1080/01402380802370443>; Anne Rasmussen, Brendan J. Carroll, „Determinants of Upper-Class Dominance in the Heavenly Chorus: Lessons from European Union Online Consultations“, *British Journal of Political Science* 44, 2 (2014): 445–459, <https://doi.org/10.1017/S0007123412000750>.

269 Mikulskienė ir kt., *supra note*, 75: 64.

270 Mikulskienė ir kt., *supra note*, 75: 64.

271 Arsenios Tselengidis, Per-Olof Östergre, „Lobbying against sugar taxation in the European Union: Analysing the lobbying arguments and tactics of stakeholders in the food and drink industries“, *Scandinavian Journal of Public Health* 47 (2019): 565–575.

272 Wasil, *supra note*, 69; Jennifer Pomeranz, „Sugary Beverage Tax Policy: Lessons Learned From Tobacco“, *American Journal of Public Health* 104, 3 (2014): 13–15; Vaidelytė ir Slavickaitė, *supra note*, 76.

273 Stankevičius ir Navickienė, *supra note*, 81; Ambrasaitė-Valentinavičienė, *supra note*, 30; Stankevičius ir Simanavičienė, *supra note*, 298: 206.

sąvokomis ir pasitelkiama įvairi klasifikavimo schema.²⁷⁴ Būtina paminėti, kad mokslinėje literatūroje išskiriami *pliuralizmo* ir *korporatyvizmo* teoriniai interesų grupių tyrimo modeliai.²⁷⁵ Pliuralizmas pabrėžia interesų grupių lygiavertiškumą ir konkurenciją, o korporatyvizmas – ryšių tarp vyriausybės ir interesų grupių koordinavimą.²⁷⁶ Galima sutikti su B. Mikulskienės ir bendraautorių nuomone, kad nagrinėdami intereso ir organizacijos sankirtą susiduriame su terminų neapibrėžtumu, su tuo, kad jie sutampa su gretimais ir gan panašiais deriniais.²⁷⁷ Lietuvos mokslininkų darbuose interesų grupių samprata daugiausia atskleidžiama remiantis užsienio šalių mokslininkų pateiktomis nuostatomis. L. Andrikienė, atskleisdama interesų grupių sampratą, monografijoje naudoja D. B. Trumano pateiktą sąvoką: *interesų grupė* – bendrų pažiūrų grupė, kuri kelia tam tikrus reikalavimus kitoms visuomenės grupėms. Kai tokia grupė savo reikalavimus kelia per valdžios institucijas, ji tampa politine interesų grupe.²⁷⁸

A. Krupavičius ir A. Lukošaitis diskutuoja remdamiesi D. Simpsono, C. H. Lindblomo ir E. Woodhouse'o darbais. D. Simpsonas teigia, kad interesų grupė yra organizacija, siekianti daryti įtaką palyginti siaurai viešosios politikos sferai, tačiau pati nesiekianti valdyti; C. H. Lindblomas ir E. Woodhouse'as interesų grupių veiklą apibūdina kaip sąveiką, per kurią individai ir privačios grupės, neturinčios valstybinės valdžios, bando daryti įtaką viešajai politikai, taip pat ir tie vyriausybės valdininkų veiksmai, kurie išeina už tiesioginio savo valdžios panaudojimo ribų.²⁷⁹ B. Mikulskienė ir kt., siekdami atskleisti šių laikų tendencijas atitinkančią interesų grupės sampratą, kuri apimtų „platesnę politikos formavimo įtrauktį, kai tikimasi, kad ne tik verslo grupės, tačiau ir bet kuris pilietis turi turėti laisvą prieigą prie valstybės valdymo sistemos“, pateikė interesų grupės apibrėžtį: organizacija, kuriai susibūrimas į organizacinę struktūrą padeda interesų grupių nariams spręsti tam tikras interesų grupės problemas, kitoms problemoms spręsti grupė naudoja savus išteklius ir įsilieja į bendradarbiavimo tinklus

274 Laura Baroni, Brendan J. Carroll, Adam William Chalmers, Marquez Luz Maria Munoz, Anne Rasmussen, „Defining and classifying interest groups“, *Interest Groups Advocacy* 3 (2014), 141–159.

275 Lukošaitis, *supra note*, 78: 88.

276 *Pliuralizmo* sąlygomis į valdžios institucijas žiūrima kaip į struktūras, lygiavertes bet kurioms interesų grupėms.

Valdžios institucijos formaliai pripažįsta išskirtinį atstovavimo statusą (*primus inter pares*) atskiroms interesų organizacijoms ir naudojami interesų grupių ištekliais, jas kontroliuoja arba daro didelę įtaką. Žr. Alvidas Lukošaitis, „Interesų grupės Lietuvoje: raidos dinamika ir institucionalizacijos bruožai“, *Politologija* 2,18 (2000): 88–89.

277 Mikulskienė ir kt., *supra note*, 75: 60.

278 Andrikienė ir kt., *supra note*, 74.

279 Algis Krupavičius, Alvidas Lukošaitis, *Lietuvos politinė sistema: sąranga ir raida* (Kaunas: Poligrafija ir informatika 2004), 183–185.

su valstybės valdymo institucijomis ir kitomis interesų grupėmis.²⁸⁰ G. K. Wilsonas interesų grupes apibrėžia kaip organizacijas, kurios turi tam tikrą autonomiją nuo valdžios ar politinių partijų ir siekia veikti viešąją politiką²⁸¹. Analogiškai pasisako ir H. Zeigleris ir H. M. Huelshoffas, interesų grupes jie apibūdina „kaip bet kokią asmenų ar organizacijų asociaciją, paprastai oficialiai organizuotą, kuri, remdamasi vienu ar keliais bendrais interesais, bando paveikti viešąją politiką jos naudai“²⁸².

Paminėtina ir kitų mokslo atstovų pateikiamos apibrėžtys – tai organizacijos, kurios aktyviai bando daryti įtaką politinio kapitalo formavimui ir jo paskirstymui (distribucijai)²⁸³, arba interesų grupės apibūdinamos kaip mediatorės (tarpininkės), realizuojančios informacijos mainus tarp sprendimus priimančių asmenų ir suinteresuotųjų šalių (asmenų)²⁸⁴.

J. Jatautas pastebėti, kad kai kuriais atvejais sąvoka „suinteresuotieji asmenys“ gali būti platesnės apimties, nes apima „pasyvius viešojo sektoriaus stebėtojus viešojo procese valdymo procese“²⁸⁵. Vienok, J. Jatautas vertindamas interesų grupių poveikį Lietuvos instituciniam reguliavimui pripažįsta, kad interesų grupės sąvoka yra tikslesnė, nes ji apima „aktyvų poveikį darančias grupes“²⁸⁶. Disertacinio tyrimo autorius sutinka su minėta šio tyrėjo pozicija, nes tik aktyvūs asmenų veiksmai, kuriais siekiama daryti įtaką, atitinka lobistinės veiklos turinį.

L. Baroni ir kt., analizuodami interesų grupių sampratos raidą, šio reiškinio apibrėžimą atskleidžia per du požymių kriterijus: interesų grupės elgsenos (kaip veiklos) ir grupės organizacinės savybės.²⁸⁷ Šie autoriai teigia, kad *pirmasis kriterijus* padeda

280 Mikulskienė ir kt., *supra note*, 75: 436.

281 Graham K Wilson, *Interest Groups* (London: Blackwell, 1991), 8.

282 Harmon Zeigler, Michael Huelshoff, „Interest groups and public policy“, *Policy Studies Journal* 9, 3 (1980): 439–448.

283 Hassan Givarian, Shohrehosadat Karimi Jahromi, „Pressure group; Special interest group“, *Journal of Business and Management* 18, 3 (2016), 123–125, <http://www.iosrjournals.org/iosr-jbm/papers/Vol18-issue3/Version-1/P01831123130.pdf>.

284 Rasch Daniel, Spohr Florian, Eising Rainer, Simon Ress, „Uncovering interest group participation in Germany: web collection of written statements in ministries and the parliament“, *Interest Groups & Advocacy* 9 (2020): 330, <https://doi.org/10.1057/s41309-020-00099-5>; Andreas Dür, Dirk De Bièvre, „The Question of Interest Group Influence“, *Journal of Public Policy* 27, 1 (2007): 1–2, <https://doi.org/10.1017/S0143814X07000591>.

285 Jaunius Jatautas, „Interesų grupių poveikio instituciniam reguliavimui vertinimas Lietuvos atsinaujinančios energetikos sektoriuje“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2021), 37, file:///C:/Users/Pc/Downloads/Disertacija_Jatautas.pdf.

286 *Ibid.* file:///C:/Users/Pc/Downloads/Disertacija_Jatautas.pdf

287 Baroni Laura, Brendan J Carroll, Adam William Chalmers, Luz Maria Muñoz Marquez, Anne Rasmussen, „Defining and classifying interest groups“, *Interest Groups & Advocacy* 3 (2014): 141–159, <https://link.springer.com/article/10.1057/iga.2014.9>.

interesų grupės apibūdinti kaip grupės, kurių veikla yra susijusi su politika, t. y. veikla, daranti įtaką politikos rezultatams.²⁸⁸ Minėti autoriai remiasi analizės duomenimis, kad mokslinėje literatūroje interesų grupė apibrėžiama kaip bet kuri grupė, *veikianti ar linkusi veikti* arba *reiškia tam tikrus reikalavimus kitoms visuomenės grupėms*, arba *siekia* paveikti politiką, arba *aktyviai* bando daryti įtaką viešajai politikai.²⁸⁹ *Antrasis kriterijus*, kurį pasitelkus apibrėžiamos interesų grupės, atsižvelgiant į grupių lobistinę funkciją, orientuotas į siauresnę sąvokos sampratą – *organizacijos ypatybės* laikomos pagrindinėmis apibrėžiančiomis savybėmis, o interesų grupės terminu apibūdinamos narystės organizacijos.²⁹⁰ Autoriai pastebėjo, kad tyrimuose, kuriuose vyrauja organizacinis grupių apibrėžimas, daugiausia dėmesio skiriama *faktinėms lobizmo strategijoms ir jų rezultatams*, taip pat atskleidžiama interesų grupių *mobilizacijos dinamika*, kada ir kaip tam tikri interesai yra sutelkiami į grupes, galinčias politiškai veikti. Tyrėjai pabrėžia, kad organizaciniu interesų grupių apibrėžimu identifikuojamas galimas interesų grupės indėlis į demokratinį dalyvavimą, atstovavimą ir gebėjimas skatinti socialinį kapitalą.²⁹¹ Pažymėtina, kad užsienio ir Lietuvos mokslinės literatūros darbuose, teisės aktuose identifikuojama, kad interesų grupių sąvoka dažnai yra vartojama įvairiomis formuluotėmis: suinteresuotos šalys²⁹²; spaudimo grupės (angl. *pressure groups*)²⁹³; įtraukties veikėjai²⁹⁴; politinės interesų grupės²⁹⁵; lobistinės grupės (angl. *lobby groups*); interesų (nevyriausybines) organizacijos; organizuoti interesai; specifiniai interesai;

288 *Ibid.*

289 *Ibid.*, 143–144.

290 *Ibid.*

291 *Ibid.*

292 *Suinteresuotos šalys*, kurios gindamos savo finansinius interesus, naudoja ekonominę galią, kad paveiktų teisėkūros procesą. Žr. Arsenius Tselengidis, Per-Olof Östergre, „Lobbying against sugar taxation in the European Union: Analysing the lobbying arguments and tactics of stakeholders in the food and drink industries“, *Scandinavian Journal of Public Health* 47 (2019): 565–575.

293 *Spaudimo grupės* (angl. *pressure groups*):

a) tam tikros organizacijos, suformuotos laisva valia konkrečiam tikslui pasiekti. Žr. Aydın Balyer, Erkan Tabancalı, „The Roles of Interest and Pressure Groups in Developing Sustainable Educational Policies in Turkey“, *Sustainability* 11, 7052 (2019): 2–15, <https://www.mdpi.com/journal/sustainability>;

b) tai organizacijos, susiformavusios tam, kad patenkintų visuomenės poreikį, kurio netenkina įsteigtos institucijos.

Žr. Zeigler ir Huelshoff, *supra note* 259: 439–448.

294 *Įtraukties veikėjai* – interesų grupės, turinčios teisę pareikšti savo poziciją svarstomu valstybės reguliavimo klausimu. Žr. Mikulskienė ir kt., *supra note*, 75: 61.

295 Politinių interesų grupių tikslas formuoti ir įgyvendinti viešąją politiką. Žr. Beyers Jan, Rainer Eising, William Maloney, „Researching interest group politics in Europe and elsewhere: Much we study, little we know?“, *West European politics* 31, 6 (2009): 1103–1128, <https://doi.org/10.1080/01402380802370443>.

viešosios politikos interesų grupės; pilietinė visuomenė²⁹⁶; pilietinės visuomenės organizacijos; pilietinės visuomenės suinteresuotieji²⁹⁷.

Interesų grupių sąvokos daugiaprasmiškumas suponuoja *interesų grupių klasifikavimo įvairovę*. Klausimas, kokios grupės ir kaip jos gali būti klasifikuojamos, priklauso nuo konkretaus tyrimo suformuluoto tikslo. Remiantis šiame disertaciniame tyrime pateiktų mokslininkų definicijų apie interesų grupes sampratomis, klasifikacija būtų galima įvairiais pūviais.

Pirmiausia galima skirstyti į *individų ar organizacijų asociaciją*²⁹⁸ arba, kitaip tariant, į *kolektyvines-grupines* (asmenų grupės) arba *pavienių asmenų* grupes²⁹⁹. Šis skirstymas pateikiamas ir teisės aktuose, pavyzdžiui, SESV 227 str. įtvirtinta nuostata, kad „kiekvienas ES pilietis, taip pat kiekvienas valstybėje narėje gyvenantis ar savo registruotą buveinę turintis fizinis arba juridinis asmuo turi teisę *individualiai* arba *kartu su kitais* piliečiais ar asmenimis pateikti Europos Parlamentui peticiją“³⁰⁰. Moksliniuose šaltiniuose pabrėžiama, kad šis skirstymas reikšmingas tuo, kad, priklausomai nuo to, kas sudaro subjektą, sukelia tam tikras pareigų apimtis deklaruojant, atskleidžiant privalomus duomenis ir ypatumus vykdant interesų grupių lobistinę veiklą.³⁰¹

Antrasis skirstymas – *privatų, viešųjų ir mišrių* interesų grupių kategorija.³⁰² Šios grupės skirstymas grindžiamas intereso grupės kilmė ir pobūdžiu, t. y. kokios rūšies tai subjektas: kas yra steigėjas ar kokios kilmės lėšos (viešosios ar privačios, ar jų deriniai (mišrus pobūdis)) jį sudaro.³⁰³

Trečiuoju klasifikavimo požymiu galima laikyti interesų grupių skirstymą pa-

296 Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija C 326/49 (2012 m. spalio 26 d.), 15 str., EUR-lex, žiūrėta 2020 m. rugsėjo 29 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EN>.

297 Mikulskienė ir kt., *supra note*, 75: 61; Baroni Laura, Brendan J Carroll, Adam William Chalmers, Luz Maria Muñoz Marquez, Anne Rasmussen, „Defining and classifying interest groups“, *Interest Groups & Advocacy* 3 (2014): 142, <https://link.springer.com/article/10.1057/iga.2014.9>.

298 Zeigler ir Hueslshoff, *supra note*, 282: 439–448.

299 Andrius Stankevičius, Žaneta Simanavičienė, „Lobizmo metodų klasifikacijos palyginamoji analizė Lietuvos ir ES teisės aktuose“, *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 16, (2016): 212–213, <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/15028/Stankev%9c4%8dius.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

300 Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija C 326/49 (2012 m. spalio 26 d.), 227 str., EUR-lex, žiūrėta 2020 m. rugsėjo 29 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=EN>.

301 Stankevičius ir Simanavičienė, *supra note*, 298.

302 Algis Krupavičius, Alvidas Lukošaitis, *Lietuvos politinė sistema: sąranga ir raida* (Kaunas: Poligrafija ir informatika 2004), 183–185. Stankevičius ir Simanavičienė, *supra note*, 298.

303 Stankevičius ir Simanavičienė, *supra note*, 298.

gal *veiklos metodus* (strategijas). Pavyzdžiui, L. Andrikienė ir kt. nurodo, kad interesų grupės strategijos ir taktikos formavimas susideda iš trijų pakopų: 1) priėjimas prie asmenų, priimančių sprendimus valstybiniu lygmeniu; 2) santykių su jais mezgimas ir 3) įtaka jų viešosios politikos formavimui.³⁰⁴ Atlikęs mokslinių šaltinių analizę, disertacinio tyrimo autorius pateikia interesų grupių veiklos metodų klasifikaciją:

- *teisėti* ir *neteisėti* veiklos metodai.³⁰⁵ Neteisėtumas šiuo atveju siejamas su teisinės atsakomybės taikymu baudžiamosios, administracinės, konstitucinės teisės prasme. Tai gali būti ir baudžiamosios nusikalstamos veikos (pavyzdžiui korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos)³⁰⁶, administraciniai pažeidimai (pavyzdžiui, neteisėtai vykdoma lobistinė veikla)³⁰⁷. Šiai kategorijai galima priskirti *nepotizmą*, *protekcionizmą* ir *favoritizmą*, kurie pasireiškia kaip socialiai neigiamai reiškiniai.³⁰⁸ Teisėti interesų grupių veiklos metodai atitinka teisės aktų reikalavimus;
- *tiesioginiai* ir *netiesioginiai*.³⁰⁹ Tiesioginiai metodai realizuojami interesų grupėms tiesiogiai bendraujant su teisėkūros subjektais. Tai gali būti dalyvavimas teisės aktų rengimo darbo grupėse, darbas komitetuose ar tiesioginis susitikimas su politikais bei pareigūnais. Netiesioginiai gali pasireikšti įvairiausiomis formomis – nuo įvairiausių viešųjų ryšių, tokių kaip įtakos darymas žiniasklaidos priemonėmis, mitingai, piketai, protesto akcijos, iki neformalių ryšių mezgimo ar rinkimų rėmimo. Šiam grupavimui taip pat galima priskirti laiškų siuntimą politikams ir nuomonės pareiškimą socialiniuose tinkluose. Pažymėtina, kad pasitelkiant skaitmenines technologijas

304 Andrikienė ir kt., *supra note*, 74: 46.

305 Stankevičius ir Simanavičienė, *supra note*, 298: 208.

306 Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymo 225 str. „Kyšininkavimas“; 226 str. „Prekyba poveikiu“; 227 str. „Papirkimas“, LRS, žiūrėta 2020 m., spalio 29 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2B866DFF7D43/asr>.

307 Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymas, 126 str.. LRS, žiūrėta 2020 m. spalio 29 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4e-be66c0262311e5bf92d6af3f6a2e8b/asr>.

308 *Nepotizmas* – tai tarnybinės padėties naudojimas giminėms proteguoti; *Favoritizmas* paprastai apibūdinamas kaip favoritų iškėlimas, jų skyrimas į aukštas vietas, visa tvarka, priklausoma nuo favoritų daromos įtakos; *Protekcionizmas* – tai politika, kuria siekiama apsaugoti, remti ar kitaip padėti (proteguoti). Jolita Vveinhardt, Loreta Petrauskaitė, „Nepotizmo, favoritizmo ir protekcionizmo trianguliacijos koncepcinis modelis“, *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai* 65 (2013): 137–148.

309 Schlozman Kay Lehman, John Tierney, „More of the Same: Washington Pressure Group Activity in a Decade of Change“, *The Journal of Politics* 45, 2 (1983): 351–377, <https://www.jstor.org/stable/2130130>; Stankevičius ir Simanavičienė, *supra note*, 298: 214; Wasil, *supra note*, 69; Andrikienė ir kt., *supra note*, 74: 37.

reiškiamos nuomonės, teikiamos *žinutės* socialiniuose tinkluose, ir tai neretai turi kibernetinių atakų bruožų, pavyzdžiui, „Botnet“ tinklai, per kuriuos atliekamos DDoS atakos (šias atakas pradėjo naudoti politinius motyvus turinčios grupuotės)³¹⁰;

- *puolamasis* ir *ginamasis* interesų grupės veiklos metodai – pirmuoju atveju siekiama pakeisti esamą situaciją (pavyzdžiui, teisinį reguliavimą), ginamuoju metodu – išsaugoti *status quo* situaciją³¹¹;
- *atlygintini* ir *neatlygintini* arba *profesionalūs* ir *neprofesionalūs* interesų grupių veiklos metodai. Pirmu atveju samdomi profesionalai, antruoju – suinteresuoti asmenys veikia savo jėgomis.

Ketvirtasis požymis apima *latentines* ir *reguliaras* interesų grupes. *Latentinių* interesų grupių pavyzdys – dar nesusiformavusios interesų grupės, kurios nesuvokia poreikio burtis į interesų gynimo organizaciją ir savęs nepristato, arba dalykinės draugijos, kurios turi fragmentinio pobūdžio interesą, o pagrindine savo veikla laiko švietėjišką tikslą.³¹² Pažymėtina, kad latentinių interesų grupių sampratos turinys gali apimti atvejus, kai ši veikla pasireiškia neteisėta, neetiška veikla (veika). *Reguliaros* grupės, priešingai latentinėms, savo kasdiene ir pagrindine veikla laiko interesų gynimo / atstovavimo funkciją.³¹³

Penktasis ir, disertacinio tyrimo autoriaus nuomone, plačiausias skirstymas pagal interesus. Detaliai išvardyti konkrečius interesus, tikėtina, yra neįmanoma dėl interesų įvairovės ir žmogaus požiūrio į juos. Pavyzdžiui, LRK 59 str.³¹⁴ paminėta sąvoka *valstybės interesas*, bet tiesiogiai jos samprata neatskleidžiama. Mokslininkai pažymi, kad teisine prasme apibūdinti *valstybės intereso* sampratą problemiška, nes jos turinį sudaro daugybė įvairių skirtingų interesų, kurie dažnai net negali būti aiškiai juridiškai apibrėžti.³¹⁵ Kai kuriuose teisės aktuose, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatyme atskleidžiama *viešojo intereso* sąvoka: tai

310 Tai tokie (kompiuterių zombių) tinklai, kurie sudaromi užkrėtus daug kompiuterių ir vėliau juos panaudojant įvairioms, dažniausiai paskirstyto atsisakymo aptarnauti (DDoS), atakoms vykdyti. DDoS atakos (angl. *Distributed Denial of Service*) – tokia ataka, kai auką puola daug kompiuterių. „Botnet tinklai“, Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnyba, Žiūrėta 2020 m. lapkričio 2 d., <https://www.esaugumas.lt/lt/botnet-tinklai/253>.

311 Wasil, *supra note*, 69; Andrikenė ir kt., *supra note*, 74: 37.

312 Mikulskienė ir kt., *supra note*, 75: 67.

313 *Ibid.*

314 LR Konstitucija, 59 str.

315 Vytautas Sinkevičius, *Parlamento teisės studijos* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011), 178–179.

„visuomenės suinteresuotumas, kad deklaruojantys asmenys visus sprendimus priimtų nešališkai ir teisingai“, ir *privataus intereso* – „deklaruojančio asmens (ar jam artimo asmens) suinteresuotumas asmenine turtine ar neturtine nauda, deklaruojančio asmens (ar jam artimo asmens) moralinė skola, moralinis įsipareigojimas ar kitas panašaus pobūdžio interesas deklaruojančiam asmeniui atliekant tarnybines pareigas“³¹⁶. Pažymėtina, kad šie interesų apibrėžimai vartojami atsižvelgiant į šio teisės akto paskirtį – „sudaryti sąlygas atskleisti valstybinėje tarnyboje dirbančių asmenų ir šio įstatymo 4 straipsnio 3 dalyje nurodytų asmenų (visi kartu toliau – deklaruojantys asmenys) privačius interesus, užtikrinti, kad priimant sprendimus

pirmenybė būtų teikiama viešiesiems interesams, ir užkirsti kelią kilti interesų konfliktams bei plisti korupcijai“³¹⁷.

Analogiškai pasakytina ir apie *visuomenės intereso* sampratos paieškas – ji vartojama tiek LRCK³¹⁸ nuostatose, tiek Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo įstatyme³¹⁹, bet aiškiau šio intereso sampratos nepateikiama. Lietuvos Respublikos Europos ekonominių interesų grupių įstatymas detalizuoja ekonominių interesų grupių steigimą ir registravimą.³²⁰ Interesų klasifikacija yra galima, pavyzdžiui, remiantis valstybės institucine sąranga. Pagrindiniai ES ir Lietuvos teisės aktai atskleidžia prioritėtines valdymo sritis, jų įgyvendinimo ir administravimo mechanizmus. Remiantis LR vyriausybės įstatymu, Lietuvoje ministerijos steigiamos formuoti valstybės politiką, taip pat organizuoti, koordinuoti ir kontroliuoti jos įgyvendinimą ministru pavestose valdymo srityse.³²¹ Minėtas teisės aktas numato, kad „mi-

316 Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymas, 2 str. 3–4 d., LRS, žiūrėta 2020 m. spalio 12 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.41669/asr>.

317 *Ibid.*, 1 str.

318 Civilinio kodekso 2.26 str. 2 d.; Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas, 2000 m. liepos 18 d. Nr. VIII-1864, TAR, žiūrėta 2020 m. spalio 30 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB>.

319 Lietuvos Respublikos valstybės ir savivaldybių turto valdymo, naudojimo ir disponavimo juo įstatymo Nr. VIII-729 pakeitimo įstatymas, 9 str., LRS, žiūrėta 2020 m. spalio 30 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/1521eca2b65f1e3b2cee015b961c954?jfwid=f4nne6weu>.

320 Lietuvos Respublikos Europos ekonominių interesų grupių įstatymas, 4 str., 7 str., LRS, žiūrėta 2020 m. spalio 29 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.224483>.

321 Disertacijos rengimo metu Lietuvoje veikė šios ministerijos: 1) Aplinkos ministerija; 2) Ekonomikos ir inovacijų ministerija; 3) Energetikos ministerija; 4) Finansų ministerija; 5) Krašto apsaugos ministerija; 6) Kultūros ministerija; 7) Socialinės apsaugos ir darbo ministerija; 8) Susisiekimo ministerija; 9) Sveikatos apsaugos ministerija; 10) Švietimo, mokslo ir sporto ministerija; 11) Teisingumo ministerija; 12) Užsienio reikalų ministerija; 13) Vidaus reikalų ministerija; 14) Žemės ūkio ministerija. LR vyriausybės įstatymas, 28 str. 2 d., LRS, žiūrėta 2020 m. lapkričio 1 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/TAIS.5807?faces-redirect=true>.

nisterijas Vyriausybės siūlymu steigia ir panaikina Seimas, priimdamas įstatymą³²².

Mokslininkų darbuose lobistinių interesų grupių veiklos apraiškos pagal interesus atskleidžiamos įvairiai. Pavyzdžiui, L. Andrikienė ir kt. tokias apraiškas identifikuoja remdamiesi S. E. Finerio pateiktu lobistinių interesų grupių veiklos tipų klasifikacija: a) verslo lobizmu (dauguma šiai kategorijai priklausančių grupių siekia apginti atskiros prekybos sektoriaus ar pramonės šakos interesus), b) darbo lobizmu (jis apima tarnautojų ir darbininkų sąjungas), c) kooperatyvų judėjimu, d) profesinių sąjungų lobizmu, e) piliečių sąjungomis (judėjimais, kurie gina vaikus nuo žiaurumo), f) atskirų visuomenės dalių lobizmu (kareivių, jūreivių, dviratininkų, medikų sąjungos), g) religinių grupių lobizmu (religinės grupės), švietimo, rekreacijos ir kultūrinės grupėmis.³²³ Šie autoriai išskiria bene labiausiai paplitusį skirstymą į visuomenės ir privataus / ekonominio intereso grupes.³²⁴ J. Beyersas išskiria konkrečias atstovaujančias grupes, turinčias siaurus, aiškiai deklaruojamus (tam tikros srities) interesus, ir interesų grupes, atstovaujančias plačių visuomenės sluoksnių interesams.³²⁵ A. Urmonas, aptardamas teisėkūros nuostatų formavimą viešojoje politikoje ir jos įgyvendinimo administravimo Lietuvoje ypatumus, pažymėjo, kad „politikas, vienu metu būdamas teisėkūros subjektu, orientuojasi į rinkėją, grupinius politinius interesus partijoje, į proteguojamus verslo atstovų ekonominius interesus, taip pat jis turi ir tam tikrų asmeninių savo buvimo valdžioje interesų“³²⁶.

„Transparency International“ (toliau – TI), apibūdindama lobistinės veiklos apraiškas ES, akcentuoja ekonominius interesus (pvz., įmonės ir korporacijos), profesinius interesus (pvz., profesinės ir profesinės sąjungos ar profesinės visuomenės atstovai) ir pilietinės visuomenės interesus (pvz., aplinkosaugos ar religinės grupės)³²⁷, ES Skaidrumo registras, kuriame apibendrinama užsiregistravusių lobistų duomenų dinamika, interesai klasifikuojami pagal lygmenis: valstybės, Europos, regiono / vietos, pasaulio.³²⁸

322 *Ibid.*

323 Andrikienė ir kt., *supra note*, 74: 50.

324 *Ibid.*

325 Jan Beyers, „Voice and Access: Political Practices of European Interest Associations“, *European Union Politics* 5, 2 (2004): 213–217, <https://doi.org/10.1177/1465116504042442>.

326 Urmonas, *supra note*, 114: 100.

327 „Transparency International“, Lobbying in Europe. Hidden influence, Privileged access, žiūrėta 2016 m. spalio 10 d., https://images.transparencycdn.org/images/2015_LobbyingInEurope_EN.

328 ES skaidrumo registro duomenys, Skaidrumo registras, žiūrėta 2021 m. rugšėjo 21 d., <https://www.europarl.europa.eu/news/lt/headlines/eu-affairs/20180108STO91215/skaidrumo-registras-daugiau-aiskumo-apie-lobistu-veikla-es>.

Galima paminėti, kad mokslo darbuose tyrinėjamos interesų grupių apraiškos konkrečiuose viešuosiuose sektoriuose, pavyzdžiui, švietime³²⁹, aukštajame moksle³³⁰, sveikatos srityje³³¹, mokesčių politikoje³³², aplinkosaugoje³³³. Galima identifikuoti interesų grupes tarpsektoriniuose reiškiniuose, pavyzdžiui, komunalinių atliekų ir skaitmeninių technologijų³³⁴, komunalinių atliekų tvarkymo nacionalinio saugumo kontekste³³⁵. „Transparency International“ Lietuvos skyriaus (toliau – TILS) užsakymu „Vilmorus“ atliko tyrimą, kuriame respondentai (privatų Lietuvos įmonių vadovai (N – 604)), atsakydami į klausimą, kuriose srityse, jų nuomone, dažniausiai siekiama daryti įtaką sprendimų priėmimui Lietuvoje, *įvardijo* šias sritis: energetiką (81 proc.), farmaciją (68 proc.), statybą (65 proc.), sveikatos apsaugą (61 proc.), alkoholio gaminių rinką (58 proc.), tabako gaminių rinką (53 proc.), aplinkosaugą (47 proc.).³³⁶ Tačiau daugelyje mokslo tyrimų ataskaitose akcentuojamas ekonominis interesas ir pasisakoma, kad verslo interesai dažnai turi didesnę įtaką nei kitų dalyvių, nes verslo dalyviai valdo daugybę politiškai naudingų išteklių, tokių kaip laikas, pinigai ir patirtis, kuriais galima disponuoti, norint pasiekti politinių sprendimų priėmėjus ir palankius sprendimus³³⁷. Apibūdindami ekonominių interesų grupių požymius, analogiškai pasisako Lietuvos mokslininkai. Jie teigia, kad ūkio sektoriaus asociacijos, kurios panašios savo pirminiais tikslais (komercinis interesas), joms būdinga labai išvystyta organizacinė kultūra su nusistovėjusiomis praktikomis, sudaro gana vienalyčio interesų lauko įspū-

329 Aydın Balyer, Erkan Tabancalı, „The Roles of Interest and Pressure Groups in Developing Sustainable Educational Policies in Turkey“, *Sustainability* 11, 7052 (2019): 2–15, <https://www.mdpi.com/journal/sustainability>.

330 Stankevičius, *supra note*, 107.

331 Vandenbrink Dennis, Pauzé Enette, Potvin Kent, „Strategies used by the Canadian food and beverage industry to influence food and nutrition policies“, *International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity* 17 (2020): 1–13, <https://ijbnpa.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12966-019-0900-8>; Mikulskienė ir kt., *supra note*, 75: 383.

332 Arsenios Tselengidis, Per-Olof Östergre, „Lobbying against sugar taxation in the European Union: Analysing the lobbying arguments and tactics of stakeholders in the food and drink industries“, *Scandinavian Journal of Public Health* 47 (2019): 565–575.

333 „World Development Report 1992: Development and the Environment“, Pasaulio banko ataskaita, žiūrėta 2020 m. spalio 29 d., <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/5975?locale-attribute=en>.

334 Limba ir kt., *supra note*, 94.

335 Novikovas ir Stankevičius, *supra note*, 14: 257–265.

336 „Transparency International“, Lietuvos skyrius. Požiūris į lobistinę veiklą: reprezentatyvi Lietuvos įmonių apklausa, žiūrėta 2020 m. spalio 12 d., <http://www.transparency.lt/verslininkuapklausa-apie-lobistine-veikla>.

337 Andreas Dür, Patric Bernhagen, David Marshall vardai, pavardės, „Interest Group Success in the European Union: When (and Why) Does Business Lose?“, *Comparative Political Studies* 48, 8 (2015): 951–983. DOI: 10.1177/0010414014565890.

2.2. Teisėkūros fenomeno teisinio reguliavimo turinys

Disertacinio tyrimo tikslu formuluotė suponuoja poreikį atskleisti *teisėkūros*, kaip teisinio reiškinių, turinį. Vienas iš analizės argumentų tas, kad „teisės kūrimo, reguliavimo procese dalyvauja ne tik atitinkamus įgaliojimus turinčios institucijos, bet ir įvairios interesų grupės, kurių dalyvavimas pasireiškia įvairiomis formomis, darydamos įtaką viešajai valdžiai“³³⁹, o pats lobistinės veiklos fenomenas reiškiasi teisėkūros procese. Kitas argumentas susijęs su lobistinės veiklos ir teisėkūros reguliavimo „sąlyčio taškais“ – konkrečiai su LVĮ (2) 7 str. 4–6 p. nuostatomis, kurios nustato išimtis veikloms, nelaikytinoms lobistine veikla.³⁴⁰ Pagrindiniuose ES ir LR politiniuose dokumentuose akcentuojama skaidrios, prieinamos, teisingos teisėkūros įgyvendinimo principai, užtikrinantys įvairių interesų grupių dalyvavimą teisėkūros procese, teisėkūros proceso kontrolę. Šiam tikslui realizuoti sprendimai turi būti priimami kuo atviriau ir kuo labiau priartinant juos prie piliečio, palaikant atvirą, skaidrų ir nuolatinį dialogą su atstovaujančiomis asociacijomis ir pilietine visuomene.³⁴¹ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijoje išdėstyta „kiekvieno teisė laisvai reikšti savo mintis ir įsitikinimus: teisė laisvai laikytis savo nuomonę, gauti bei skleisti informaciją ir idėjas, valdžios pareigūnų netrukdomam ir nepaisant valstybės sienų“³⁴².

LR Konstitucijos preambulėje įtvirtinamas teisinis-norminis krūvis, kuriuo siekiama „atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės“³⁴³. LRKT savo nutarimuose konstatavo: „Teisingumo ir teisinės valstybės siekis įtvirtintas LR Konstitucijos preambulėje. Vadinas, teisingumo principas neatsiejamas nuo teisinės valstybės imperatyvo ir yra vienas svarbiausių moralinių vertybių bei teisinės valstybės pagrindų.“³⁴⁴ Apibendrinant LRKT suformuotą teisinę poziciją dėl teisėkūros reiškinių

338 Mikulskienė ir kt., *supra note*, 75: 383.

339 Ambrasaitė-Valentinavičienė, *supra note*, 30: 7.

340 Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 pakeitimo įstatymas, LRS (nauja redakcija įsigalioja 2021 m. sausio 1 d.) 7 str. 4–6 p., žiūrėta 2021 m. liepos 29 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/ed96d333bad011ea9a12d0dada3ca61b>.

341 Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija, 191 str., Eur-lex, žiūrėta 2020 m. sausio 7 d.,

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=LT>.

342 Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, 10 str., LRS, žiūrėta 2020 m. rugsėjo 29 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19841>.

343 Lietuvos Respublikos Konstitucija, *Valstybės žinios* 33, 1014 (1992).

344 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. spalio 27 d. nutarimas, žiūrėta 2017 m. rugpjūčio 9 d., <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta383/content>.

ypatumų, galima paminėti pagrindinius akcentus. *Pirma*, teisinės valstybės principu turi būti vadovaujama kuriant teisę ir ją įgyvendinant (visos valstybės institucijos turi veikti remdamosi ir vadovaudamosi teise; teisėkūros subjektai teisės aktus gali leisti tik neviršydami savo įgaliojimų)³⁴⁵. *Antra*, teisės reguliacinis vaidmuo labai priklauso nuo visuomeninio gyvenimo intensyvumo. Kuo sudėtingesni žmonių socialiniai santykiai, tuo didesnis poreikis šiuos santykius reguliuoti, t. y. priimti teisės aktus, kurie sudarytų prielaidas spręsti socialinių interesų konfliktus. Tokiu būdu „išvengiama atsitiktinumo ir savivalės, socialinio gyvenimo nestabilumo, interesų priešpriešos“³⁴⁶. *Trečia*, „neatsiejami teisinės valstybės principo elementai yra teisėtų lūkesčių apsauga, teisinis tikrumas ir teisinis saugumas. Neužtikrinus teisėtų lūkesčių apsaugos, teisinio tikrumo ir teisinio saugumo, nebūtų užtikrintas asmens pasitikėjimas valstybe ir teise (pavyzdžiui, teisinių santykių subjektai galėtų savo elgesį orientuoti pagal teisės reikalavimus, teisinis reguliavimas turi būti santykinai stabilus; teisės aktais negalima reikalauti neįmanomų dalykų (*lex non cogit ad impossibilia*); teisės aktų galia yra nukreipta į ateitį, įstatymų ir kitų teisės aktų galiojimas atgal neleidžiamas (*les retro non agit*)).“³⁴⁷ *Ketvirta*, „teisėdaroje siekiama derinti interesus panaudojant optimalias šalių susitarimo galimybes: negalima pasiekti teisingumo tenkinant tik vienos grupės arba vieno asmens interesus ir kartu neigiant kitų interesus; elgiantis vienašališkai, būtų ignoruojama humaniškoji teisės paskirtis, didėtų socialinių konfliktų galimybė.“³⁴⁸ Analogiškų nuostatų laikosi ir LVAT: pabrėždamas teisėkūros subjektų pareigą laikytis iš konstitucinio teisinės valstybės principo kylančių teisės aktų hierarchijos, teisės aktų formos imperatyvų, taip pat teisėkūros subjektų pareigą administracinius aktus priimti, laikantis jiems suteiktos kompetencijos ribų.³⁴⁹

Pagrindinis teisės aktas, reglamentuojantis teisėkūros klausimus Lietuvoje, yra Teisėkūros pagrindų įstatymas (toliau – TPI). Šiame teisės akte įtvirtinti teisėkūros prin-

345 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 6 d. nutarimas byloje Nr. 6/99-23/99-5/2000-8/2000, žiūrėta 2021 m. sausio 8 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta348/content>.

346 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. kovo 8 d. nutarimas byloje Nr. 20/94-21/94, LRKT, žiūrėta 2018 m. kovo 12 d., <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta425/content>.

347 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas byloje Nr. 51/01-26/02-19/03-22/03-26/03-27/03, žiūrėta 2021 m. vasario 12 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta275/content>.

348 Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1995 m. kovo 8 d. nutarimas byloje Nr. 20/94-21/94, žiūrėta 2021 m. vasario 12 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta425/content>.

349 Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika, taikant Lietuvos Respublikos viešojo administravimo

įstatymo normas, 13 p., LVAT, žiūrėta 2021 m. vasario 25 d.,

https://www.lvat.lt/data/public/uploads/2018/01/biuletenis_30-apibendrinimas.pdf.

cipai, teisėkūros stadijos, valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų, kitų teisėkūroje dalyvaujančių asmenų teisės ir pareigos³⁵⁰, pateikiama teisėkūros apibrėžtis. Teisėkūra suprantama kaip procesas, apimantis teisėkūros iniciatyvų pareiškimą, teisės aktų projektų rengimą, teisės aktų priėmimą, pasirašymą ir skelbimą.³⁵¹ Lietuvos mokslininkai teisėkūrą apibrėžia *plačiaj*a ir *siaur*ąja prasmėmis bei *rūšinės priklausomybės* prasme. Teisėkūra *plačiaj*a prasme (arba teisės kūrimas) – tai visos teisinės sistemos, jos visų struktūrinių dalių (teisės idėjų, teisės doktrinos, tradicijų, įstatymų ir kitų teisės norminių aktų, jų įgyvendinimo praktikos, teisinių santykių, teisinės etikos ir kt.) kūrimo ir formavimo procesas.³⁵² Šiuo atveju teisėkūra suprantama kaip nacionalinės, net globaliosios kultūros makroapraiška – tai reiškia, kad teisėkūra remiasi sociumo, kultūros, politikos, teisės galiomis.³⁵³ Teisėkūra *siaur*ąja prasme – formalizuotas, pagal nustatytas teisės normas procesinis, procedūrinis teisės norminių aktų (teisės šaltinių) kūrimo procesas, kurio pradžia paprastai tapatinama su oficialios teisės akto projekto rengimo procedūros pradžia. Ši teisėkūros samprata artimesnė, nors ir nėra visiškai identiška teisėdaros ir įstatymų (teisės norminių aktų) leidybos sampratoms.³⁵⁴ Teisėkūra *rūšinės priklausomybės prasme* – tai atskirų valdymo sričių: ekonomikos, kultūros, sveikatos ir kitų norminių aktų, kūrimo procesas.³⁵⁵ Šis kūrimo procesas nustato atitinkamų visuomeninių santykių bendruosius kriterijus, sąlygas ir reikalavimus, pagrindines valstybės politikos kryptis.³⁵⁶ Mokslinėje literatūroje pasisakoma, kad teisės aktų leidėjo valia gali būti suvokiama kaip savarankiškas teisės aktų leidybos šaltinis (kai sukuriamos naujos elgesio taisyklės), o kitu atveju kaip *sui generis* „retransliatorius“ (kai įtvirtinamos elgesio taisyklės, jau anksčiau egzistavusios socialinės normos pavidalu).³⁵⁷

Teisėkūra pasireiškia teisės aktų – įstatymų ir poįstatyminių teisės aktų – kūrimu, keitimu ir panaikinimu arba, kaip nurodoma mokslo darbuose, „teisėkūros produktai (įstatymai ir juos lydintys teisės aktai) yra sudėtingos valdžios taikomosios politikos priemonės“³⁵⁸. LRKT, atskleisdamas teisėkūros proceso ypatumus įstatymų leidyboje,

350 Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymas, 1 str. 1 d., LRS, žiūrėta 2021 m. vasario 21 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.433088/asr>.

351 TPĮ 2 str. 6 d.

352 Antanas Dapšys ir Petras Ragauskas, „Lietuvos teisėkūros būklė ir perspektyvos“, *Teisės problemos* 2, 28 (2000): 35–42, <https://www.lituanistika.lt/content/39240>.

353 Urmonas, *supra note*, 114: 102–103.

354 Dapšys ir Ragauskas, *op. cit.*

355 Urmonas, *supra note*, 114: 102–103.

356 LRKT 2018 m. gruodžio 21 d. nutarimas byloje Nr. 20/2017, LRKT, žiūrėta 2021 m. vasario 21 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1887/content>.

357 Linas Baublys ir kt., *Teisės teorijos įvadas*, 2 leidimas (Vilnius: MES, 2012), 356.

358 Urmonas, *supra note*, 114: 111.

pažymėjo, kad „tai visuma juridiškai reikšmingų veiksmų, būtinų, kad būtų priimtas įstatymas ir atliekamų tam tikra griežta logine ir laiko seka“, ir išskyrė pagrindines įstatymų leidybos proceso stadijas: įstatymų leidybos iniciatyvos teisės realizavimą, įstatymo projekto svarstymą, projekto priėmimą, priimto įstatymo paskelbimą ir įsigaliojimą – tik pasibaigus vienai stadijai nuosekliai prasideda kita.^{359, 360} Moksliniuose šaltiniuose pabrėžiama, kad būtina užtikrinti socialinį kompromisą visose įstatymų rengimo stadijose, tiek pirminėse (svarstymo, vertinimo), tiek įstatymo priėmimo, užtikrinant ekspertų ir specialistų dalyvavimą. Pasak D. Beinoravičiaus, „vien tik siaurų interesų grupių, kurios dažnai nėra linkusios į kompromisą, o tik aktyviai siekia primesti savo reikalavimus ar įtikinti poziciją ir todėl objektyviai gali tapti laiminčia aktyvia mažuma, nurungiančia pasyvią visuomenės daugumą, dalyvavimas gali determinuoti „socialinį karą“ kuris visuomenę supriešina ir kartu silpnina“³⁶¹. Šias nuostatas galima pritaikyti ir poįstatyminių teisės aktų leidybai. Be kita ko, LRKT, kalbėdamas apie poįstatyminių teisės aktų teisėkūros ypatumus, pabrėžė, kad „viešojo administravimo subjektas, teisės aktų nustatyta tvarka įgaliotas spręsti atitinkamos srities klausimus, privalo vadovautis Viešojo administravimo įstatymo 3 straipsnyje įtvirtintais viešojo administravimo principus kaip įstatymo viršenybė, objektyvumas, proporcingumas, nepiktnaudžiavimas valdžia, išsamumas“³⁶². Pavyzdžiui, administraciniai aktai, susiję su asmenų teisių ir pareigų įgyvendinimu, visais atvejais turi būti pagrįsti įstatymais; administracinio sprendimo priėmimas ir kiti oficialūs viešojo administravimo subjekto veiksmai turi būti nešališki ir objektyvūs; priimti administracinius sprendimus siekiant kitų, negu įstatymų ar kitų norminių teisės aktų nustatyta, tikslų.³⁶³ Minėtų principų taikymą poįstatyminių teisės aktų leidyboje nuosekliai pripažįsta LVAT. Jo nuomone, „administraciniai aktai turi atitikti gero administravimo (atsakingo valdymo) ir kitus konstitucinius principus, pavyzdžiui, proporcingumo principą, lygiateisiškumo prin-

359 LRKT 1993 m. lapkričio 8 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos 1993 m. kovo 16 d. įstatymo „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo dalinio pakeitimo ir papildymo“ atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, LRKT, žiūrėta 2021 m. vasario 21 d. <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta475/content>.

360 TPĮ 4 straipsnio 1 dalis. Teisėkūros stadijos: 1) teisėkūros iniciatyvos pareiškimas; 2) teisės akto projekto rengimas; 3) teisės akto priėmimas; 4) teisės akto pasirašymas ir paskelbimas.

361 Darius Beinoravičius, „Socialinis kompromisas kaip teisinio įstatymo požymis“, *Jurisprudencija* 19, 27 (2002): 16–18; Darius Beinoravičius, „Demokratijos kliūtys ir jų įveikimo teise galimybės“, *Jurisprudencija* 10, 100 (2007): 11–12.

362 LRKT 2018 m. gruodžio 21 d. nutarimas byloje Nr. 20/2017, LRKT, žiūrėta 2021 m. vasario 21 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1887/content>.

363 LRKT 2018 m. gruodžio 21 d. nutarimas byloje Nr. 20/2017, žiūrėta 2021 m. vasario 21 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1887/content>.

cipą, konstitucinį teisėtų lūkesčių apsaugos principą; įstatymo viršenybės principą³⁶⁴. Viešojo administravimo įstatymo nuostatos (galioja nuo 2020 m. lapkričio 1 d.) pateikia *administracinio sprendimo* (teisės aktų reglamentuotu būdu ir (ar) forma išreikšta vienkartinė viešojo administravimo subjekto valia dėl teisės taikymo, privaloma ir skirta konkrečiam asmeniui ar individualiai apibrėžtai asmenų grupei) ir *norminio administracinio akto* (viešojo administravimo subjekto priimtas daugkartinio taikymo teisės aktas, nustatantis elgesio taisykles, skirtas individualiai neapibrėžtai asmenų grupei) apibrėžtis³⁶⁵.

Remiantis LVAT suformuota pozicija, aiškinančia administracinio teisės akto rūšis, galima teigti, kad norminis administracinis aktas išsiskiria šiais požymiais: 1) norminiai teisės aktai – tai rašytine forma išreikšti teisėkūros subjektų sprendimai (oficialūs rašytiniai dokumentai), kuriuose yra teisės normų (sukuriamos elgesio taisyklės) (pvz., Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2012 m. gegužės 10 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵²⁰-2270/2012); 2) toks aktas priimamas viešojo administravimo subjekto, vykdančio administracinį reglamentavimą (pvz., LVAT 2002 m. rugsėjo 24 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A²-736/2002). LVAT taip pat yra pažymėjęs, kad sprendžiant, ar tam tikras aktas gali būti pripažintas norminiu teisės aktu, reikia nustatyti ne tik tai, ar šis aktas yra priimtas viešojo administravimo subjekto, bet ir tai, ar šis aktas priimtas įgyvendinant viešojo administravimo įgaliojimus, t. y. jį priėmusiam subjektui tiesiogiai realizuojant valstybės valią ir nustatant elgesio taisykles, visuotinai privalomas tam tikrų visuomeninių santykių dalyviams (pvz., LVAT 2007 m. vasario 19 d. nutartis administracinėje byloje Nr. I¹-1/2007); 3) aktas išdėsto bendro, abstraktaus pobūdžio nuostatas, kurios sujungia tipinėmis, rūšinėmis savybėmis panašius visuomeninius santykius (pvz., LVAT 2003 m. kovo 24 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. A⁵-63/2003); 4) aktas orientuojamas į ateitį, t. y. skirtas taikyti daug kartų; jis toliau veikia po realizavimo individualiuose santykiuose ir konkrečių asmenų elgesyje (pvz., LVAT 2011 m. rugsėjo 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS⁴⁹²-725/2011); 5) adresuotas neapibrėžtam asmenų ratui arba ratui asmenų, apibūdintų rūšiniais požymiais, ir tai, kad galima tam tikru metu nustatyti jų skaičių, nereiškia, kad

364 „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika, taikant Lietuvos Respublikos viešojo administravimo

įstatymo normas“, LVAT, žiūrėta 2021 m. vasario 25 d., https://www.lvat.lt/data/public/uploads/2018/01/biuletinis_30-apibendrinimas.pdf.

365 Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas, 2 str. 5 d., 9 d., LRS, žiūrėta 2021 m. vasario 27 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.83679/asr>.

aktas yra individualus (pvz., 2011 m. kovo 21 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I⁵⁷⁵-3/2011); 6) aktas yra visuotinai privalomas (pvz., LVAT 2010 m. balandžio 6 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁴⁴⁴-1406/2010); 7) aktas paskelbiamas, laikantis nustatytos norminių teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarkos (pvz., LVAT 2011 m. rugsėjo 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS⁴⁹²-725/2011).

Identifikuojant administracinio sprendimo požymius, cituojama LVAT suformuota aktuali praktika aiškinant *individualaus administracinio akto* požymius. Individualaus administracinio akto apibrėžtis (dažniausiai vienkartinis teisės taikymo aktas, skirtas konkrečiam asmeniui ar apibrėžtai asmenų grupei) buvo įtvirtinta VAĮ nuostatose, kol buvo panaikinta Viešojo administravimo įstatymo Nr. VIII-1234 pakeitimo įstatymu³⁶⁶ ir šiuo teisės aktu buvo įtvirtinta *administracinio sprendimo samprata* (teisės aktų reglamentuotu būdu ir (ar) forma išreikšta vienkartinė viešojo administravimo subjekto valia dėl teisės taikymo, privaloma ir skirta konkrečiam asmeniui ar individualiai apibrėžtai asmenų grupei). LVAT suformuluota pozicija, aiškinant individualaus administracinio teisės akto definiciją, turinio prasme yra aktuali ir atskleidžiant administracinio sprendimo požymius: 1) teisės normų taikymo aktas, t. y. aktas, kuriame išreikštas teisės normų taikymo rezultatas konkrečiam subjektui, turintis įtakos šio subjekto teisiniam statusui (teisėms ir pareigoms), kitaip tariant, jis sukelia konkrečių administracinių teisinių santykių atsiradimą, pasikeitimą ar pasibaigimą (pvz., LVAT 2011 m. rugpjūčio 1 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁶⁶²-2780/2011); 2) aktas priimamas viešojo administravimo subjekto, turinčio įstatymo nustatyta tvarka jam suteiktus viešojo administravimo įgaliojimus (pvz., LVAT 2011 m. gruodžio 2 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS⁸²²-795/2011); 3) aktu nustatomos konkrečios teisės ar pareigos suinteresuotiems asmenims kaip konkrečioms subjektams (pvz., LVAT 2009 m. balandžio 24 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS¹⁴⁶-201/2009); 4) vienkartinis (*ad hoc* (esant konkrečiai situacijai)) taikymas; akto galiojimas nėra tęstinis (pvz., LVAT 2011 m. liepos 15 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS¹⁴⁶-203/2011); 5) skirtas konkrečiam subjektui ar individualiais požymiais apibūdintų subjektų grupei (pvz., LVAT 2011 m. gruodžio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS⁷⁵⁶-849/2011); 6) privalomas konkrečiam suinteresuotam asmeniui arba jų grupei (pvz., LVAT 2012 m. gegužės 7 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS⁴⁹²-288/2012); 7) aktui paskelbti ir

366 Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo Nr. VIII-1234 pakeitimo įstatymas, 2 str. 5 d., LRS, žiūrėta 2021 m., vasario 27 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/24a32bb2a4e911e-aa51db668f0092944>.

įsigalioji nėra taikoma norminių teisės aktų skelbimo ir įsigaliojimo tvarka (pvz., LVAT 2011 m. gruodžio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. AS⁷⁵⁶-849/2011).

Greta minėtų principų, viešojo administravimo subjektus, leidžiančius norminius administracinius aktus, saisto pareiga užtikrinti teisinio reguliavimo aiškumą. LVAT, be kita ko, akcentuoja ir tai, kad poįstatyminis teisinis reguliavimas turi atitikti iš konstitucinių teisinės valstybės, atsakingo valdymo principų kylančius reikalavimus, *inter alia* turi būti pagrįstos objektyviais duomenimis (faktais) ir teisės aktų normomis, būti aiškus, suprantamas, neprieštaringas, tikslus, nuoseklus ir suderintas su kitais aktualiais teisės aktais.³⁶⁷ Tokie reikalavimai būdingi nustatant tiek bendro, tiek individualaus pobūdžio nuostatas. Apibendrinant teisėkūros fenomeno sampratą, galima pritarti A. Urmono išsakytai pozicijai, kad „teisėkūros priemonėmis bandoma spręsti įvairias socialines problemas, o teisėkūros viešojo politika Lietuvoje yra specifinė valstybės veiklos sritis, kurioje keliamos teisėkūros paskirties ir kaitos priežastys, ieškomi sprendimai, kaip tobulinti įstatymų ir juos lydinių teisės aktų leidybą“³⁶⁸. Šio proceso tobulinimas susijęs su dar viena specifika, kurią galime apibūdinti kaip „teisėkūros higieną“, pasireiškiančią tuo, kad teisėkūros savireguliacinis mechanizmas turi užtikrinti „netinkamų, ydingų teisės aktų“ šalinimą iš teisės sistemos. Pasak V. Sinkevičiaus, „praktika rodo, kad įstatymų leidėjas ne visada laiku panaikina teisės aktą, kurį LRKT pripažino prieštaraujančiu Konstitucijai, kad kartais delsiama nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris atitiktų LRKT nutarimuose pateiktą oficialią konstitucinių nuostatų sampratą“³⁶⁹. Plačiau ši problematika atskleista šio disertacinio darbo empirinio tyrimo dalyje.

Šio darbo kontekste svarbu nustatyti ir išanalizuoti subjektų, dalyvaujančių teisėkūros procesam ratą, jų teises ir pareigas, galimybes dalyvauti teisėkūros procese. Kaip nurodo M. Ambrasavičiūtė-Valentinavičienė, „teisės kūrimo, reguliavimo procese dalyvauja ne tik atitinkamus įgaliojimus turinčios institucijos, bet ir įvairios interesų grupės, kurių dalyvavimas pasireiškia įvairiomis formomis, darydamos įtaką viešajai valdžiai“³⁷⁰. Konstitucijoje nustatyta, kad teisėkūros procese pagal įstatymuose nustatytas norminimo taisykles dalyvauja įgalios valstybės institucijos, visuomenė

367 LVAT išplėstinės teisėjų kolegijos 2015 m. gruodžio 21 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-7-552/2015, Infoplex, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 22 d., <http://www.infoplex.lt/tp/17164157>.

368 Urmonas, *supra note*, 114: 100–117.

369 Sinkevičius, *supra note*, 57.

370 Ambrasaitė-Valentinavičienė, *supra note*, 30: 6.

ir politikai.³⁷¹ Disertacinio tyrimo autorius teisėkūros subjektu nori laikyti ir teismus. Nors teisės moksle nėra bendros nuomonės, ar teismus galima traktuoti kaip teisėkūros subjektus, vis dėlto šiai kategorijai jie priskirtini, nes: a) „įsiteisėjęs teismo sprendimas sukelia materialiojo ir procesinio pobūdžio teisinius padarinius, tad išskirtinos esminės savybės: 1) teismo sprendimo privalomumas“; 2) *res judicata* (galutinio teismo sprendimo) galia; 3) teismo sprendimo *prejudicinė* galia³⁷²; b) teismai vykdo specifinę teisės aktų leidėjų kontrolę, kuri įvardijama kaip *konstitucinė justicija* ir *administracinė justicija*³⁷³. Analizuojant TPI nuostatas, pastebėtina, kad įstatymų leidėjas didesnę dėmesį skiria visuomenei kaip subjektui, galinčiam daryti poveikį teisėkūros procesui. Terminu „visuomenė“ turinys apima tiek pavienius fizinius asmenis, tiek organizacijas, susivienijimus (juridinius asmenis), taip pat ir teisėkūros procese veikiančius subjektus – lobistus. *Įvairių visuomenės narių dalyvavimo teisėkūros procese svarbą pabrėžia teisėkūros principai, išreiškiantys tam tikrus imperatyvius reikalavimus, keliamus teisėkūroje dalyvaujantiems subjektams*, kad būtų sukurta vientisa, nuosekli, darni ir veiksminga teisės sistema. Konkrečiai TPI 3 str. 2 d. 4 p. įtvirtintas *atvirumo ir skaidrumo* principas reiškia, kad:

- 1.1. teisėkūra turi būti vieša;
- 2.1. su bendraisiais interesais susiję teisėkūros sprendimai negali būti priimami visuomenei nežinant ir neturint galimybių dalyvauti;
- 3.1. valstybės politikos tikslai, teisinio reguliavimo poreikis ir teisėkūroje dalyvaujantys subjektai turi būti žinomi;
- 4.1 visuomenei ir interesų grupėms sudarytos sąlygos teikti pasiūlymus dėl teisinio reguliavimo visose teisėkūros stadijose;
- 5.1. turi būti žinomi teisės aktų projektus parengę, numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimą atlikę subjektai ir galiojančio teisinio reguliavimo poveikio *ex post* vertinimą atliekantys subjektai.³⁷⁴

Iš TPI turinio analizės matyti, kad teisėkūros procese dalyvauti ir daryti jam įtaką (taip pat įstatymų leidžiamosios ir vykdomosios valdžios atstovams) gali atskiros asmenų kategorijos. Apibendrinant TPI nuostatas, pastebėtina, ***pirma***, aptariant

371 Konstitucijos 68 straipsnis.

372 LAT 2019 m. balandžio 18 d. nutartis byloje E3K-3-140-469/2019, Eteismai, žiūrėta 2021 m. vasario 12 d., <https://eteismai.lt/byla/179357914956245/e3K-3-140-469/2019?word=3k-3-568>.

373 Mikelėnas, *supra note*, 59.

374 Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymas, 3 str. 2 d. 4 p., LRS, žiūrėta 2020 m. spalio 29 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.433088/asr>.

piliečių kaip atskirų subjektų dalyvavimą teisėkūroje, naujoje TPĮ redakcijoje³⁷⁵ įtvirtinta galimybė piliečiams (tiek pavieniams, tiek jų grupėms) daryti tiesiogiai įtaką teisėkūros procesui. Asmuo, įrašytas į asmenų, darančių įtaką teisėkūrai, sąrašą, privalo prisistatyti įstaigoms ar kitiems teisėkūroje dalyvaujantiems subjektams (nurodyti savo vardą, pavardę), nurodyti norimus priimti arba nepriimti teisės aktų projektus bei TPĮ nustatyta tvarka teikti metines skaidrių teisėkūros procesų deklaracijas.³⁷⁶ Pažymėtina, kad piliečiai gali būti suprantami ir prilyginami visuomenės nariams. TPĮ blanketinės normos nurodo, kad piliečių teisės ir pareigos įvairiose teisėkūros stadijose numatytos kituose teisės aktuose (Peticijų įstatyme, Referendumo įstatyme ir kt.). Piliečiai gali dalyvauti rengiant teisės akto projektą elektroniniu būdu.³⁷⁷ Apibendrinant pasakytina, kad piliečiai yra valstybės pagrindas ir turi teisę dalyvauti valdant savo šalį „tiek tiesiogiai, tiek per demokratiškai išrinktus atstovus“³⁷⁸. Tai galėtų būti suvokiama ir kaip *pilietinės visuomenės* kategorija, mokslinėje literatūroje apibūdinama kaip „politinis idealas, jungiantis dorybę ir visuomeniškumą“³⁷⁹.

Antra, remiantis čia paminėta nuostata dėl tiesioginės įtakos darymo teisėkūros procesui, teigtina, kad visuomenės nariai (fiziniai, juridiniai asmenys) gali dalyvauti teisėkūros procese turėdami analogiškas teises ir pareigas. Be to, visuomenė į teisėkūros procesą įtraukiama kaip konsultantė, ji atlieka konsultuojančio subjekto vaidmenį; visuomenės nariai gali teikti pasiūlymus dėl teisinio reguliavimo visose teisėkūros stadijose. Paminėtina, kad TPĮ 5¹ straipsnio nuostatose pateikta *asmens* samprata turėtų apimti ne tik piliečių kategoriją, bet ir kitus fizinius asmenis (ne tik piliečius), dalyvaujant teisėkūroje, pavyzdžiui savivaldoje, kur nėra imperatyviai nustatyta, kad tokio lygmens teisėkūroje gali dalyvauti tik piliečiai (pavyzdžiui, realizuojant įstatymų iniciatyvos teisę).³⁸⁰

Trečia, lobistai kaip visuomenės nariai taip pat gali daryti ribotą įtaką teisėkūros procesui. Tačiau, pagal savo statusą, jie turi platesnius įgaliojimus nei paprasti visuomenės nariai, pavyzdžiui, nors įstatyme nėra nurodyta tiesiogiai, jie gali būti teisės akto projekto rengimo darbo grupės (komisijos) nariais, pirminiais teisės akto projekto

375 Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo Nr. XI-2220 papildymo 5-1, 5-2 ir 5-3 straipsniais įstatymas, LRS, žiūrėta 2021 m. vasario 12 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/5687e822bad111ea9a12d0dada3ca61b>.

376 TPĮ 5¹ str. 6 d.

377 TPĮ 17 str. 6 d.

378 Konstitucijos 33 str. 1 d.

379 Marius Povilas Šaulauskas ir kt., *Socialiniai pokyčiai: Lietuva, 1990/1998* (Vilnius: Garnelis, 2000), 37–40.

380 Konstitucijos 68 str. 2 d.

rengėjais ir kt. Įstatyme nėra aiškiai reglamentuota lobistų statusas ir veikla teisėkūros procese. Įstatymų leidėjas leidžia suprasti, kad lobistai turi tas pačias teises kaip ir kiti asmenys.³⁸¹

Ketvirta, vertinant TPI ir LVĮ (2) santykio taškus, lobistinės veiklos fenomeno teisinės sampratos kontekste, atskleidžiant veiklų išimtis, kurios nėra traktuojamos kaip lobistinė veikla, paminėtinos nuostatos: a) „įstatymų nustatyta tvarka konsultavimosi su visuomene metu gauti pasiūlymai ir vertinimai“³⁸²; b) bei LVĮ (2) redakcijos nuostatos nustato išimtis, kad „fizinio asmens pareikšta nuomonė dėl teisėkūros, išskyrus atvejus, sistemškai ir nuolat rengia teisės aktų projektus ir siūlo inicijuoti šių teisės aktų projektų svarstymą teisės aktų nustatyta tvarka ir kai šie teisės aktų projektai rengiami atstovaujant ne savo asmeniniams interesams arba fizinis asmuo reiškia nuomonę dėl teisėkūros ir ši nuomonė reiškia atstovaujant verslo tikslų siekiantiems juridiniams asmenims arba tokius juridinius asmenis vienijančioms asociacijoms“ ir „juridinio asmens pareikšta nuomonė dėl teisėkūros, išskyrus atvejus, kai juridinis asmuo parengia konkretų teisės akto projektą ir siūlo inicijuoti šio teisės akto projekto svarstymą teisės aktų nustatyta tvarka arba kai nuomonę dėl teisėkūros reiškia juridinis asmuo, kuris atstovauja ir (ar) vienija verslo tikslų siekiančius juridinius asmenis ar tokius juridinius asmenis vienijančias asociacijas“³⁸³.

Disertacinio tyrimo kontekste aktualu paminėti ir teisėkūros ypatumus savivaldoje. Vietos savivaldos įstatymo³⁸⁴ 3 str. 3 d. nustatyta, kad savivaldybės institucijos atsakingos už savivaldos teisės įgyvendinimą savivaldybės bendruomenės interesais. Vietos savivaldos įstatymo 4 str., apibrėžiančiame vietos savivaldos principus, nustatyta, kad savivaldybės tarybos nariai už savo veiklą yra atsakingi ir atskaitingi rinkėjams ir visai savivaldybės bendruomenei (atsakingumo savivaldybės bendruomenei principas, 5 p.); savivaldybės institucijos sudaro sąlygas savivaldybės gyventojams tiesiogiai dalyvauti rengiant ir svarstant sprendimų projektus, organizuojant apklausas, susirinkimus, sueigas, viešą peticijų nagrinėjamą, skatina kitas pilietinės iniciatyvos formas. Savivaldybės institucijos diegia savivaldos principus švietimo, kultūros ir kitose įstaigose, remia asociacijų iniciatyvas, susijusias su viešųjų savivaldybės reikalų tvarkymu (savivaldybės gyventojų dalyvavimo tvarkant viešuosius savivaldybės reikalus principas,

381 Lobistinės veiklos ypatumai detaliau analizuoti disertacinio tyrimo antroje dalyje.

382 LVĮ (2) 7 str. 4 d.

383 LVĮ 7 str. 6 d.

384 Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas, LRS, žiūrėta 2021 m. vasario 27 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.5884/asr>.

9 p.). To paties įstatymo 11 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad savivaldos teisę įgyvendinanti institucija yra savivaldybės taryba, kuri „savo įgaliojimus įgyvendina kolegialiai savivaldybės tarybos posėdžiuose; posėdžiams klausimus rengia savivaldybės tarybos komitetai ir komisijos savo posėdžiuose, savivaldybės tarybos narių frakcijos ir grupės pasitarimuose, tarybos nariai, savivaldybės kontrolės ir audito tarnyba, savivaldybės meras ir savivaldybės administracijos direktorius. Savivaldybės taryba svarstomais klausimais priima sprendimus ir kontroliuoja jų įgyvendinimą“³⁸⁵.

Detalizuoti visus teisėkūros produktus, kaip ir visus teisėkūros subjektus, nėra šio tyrimo tikslas, o norint minėtus reiškinius detaliau pristatyti, galima vadovautis TPI 6 str. pateiktu Teisės aktų registru, skirtu „teisės aktų registro objektų registravimui, skelbimui, apskaitai, sistemimui ir informacijos teikimui“³⁸⁶. Iš esmės šis registras atlieka informacinę funkciją – jame galima rasti informaciją apie galiojančius ir nustojučius galios norminius teisės aktus (įstatymus ir poįstatyminius aktus), viešojo administravimo subjektų teisės taikymo aktus (pavyzdžiui, LRKT, LAT, LVAT priimtus sprendimus). Ši funkcija aktuali teisėkūros viešajai politikai formuoti ir viešajam administravimui organizuoti.³⁸⁷

2.3 Lobistinių interesų grupių veiklos reiškinio vertinimo dichotomija: istorinės ir teisinės dimensijos

Moksliniuose tyrimuose pažymima, kad nėra bendros lobistinės veiklos apibrėžties. Tačiau bandant pateikti eksplacitišką definicijos sampratą, susiduriama su sunkumais ją pateikti per siaurai arba per plačiai.³⁸⁸ Kaip ir atskleidžiant interesų grupių sampratą, lobizmo apibrėžties atveju tai paaiškinama tuo, kad daug autorių lobizmą nagrinėja atsižvelgdami į mokslo sritis, kurioms jie atstovauja. Taip pat didelę įtaką turi atskirų valstybių teisinis lobizmo reguliavimas – skirtingose šalyse lobizmas reglamentuojamas skirtingai. Lobizmo tematika tiek mokslininkų darbuose, tiek viešajame diskurse plačiai aptariama įvairiomis kryptimis: lobizmas analizuojamas kaip teisės, vadybos ar politologijos reiškinys. Mokslinėse diskusijose pasisakoma, kad lobistinės veiklos raidos istorinėse apžvalgose neišlikęs nei pirmojo lobisto vardas, nei pirmasis lobistinės veiklos precedentas, tačiau neabejojama, kad istorinės lobistinės veiklos

385 Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas, 12 str. 1 d.

386 TPI 6 str. 1 d.

387 Urmonas, *supra note*, 114: 106.

388 OECD, „Lobbyists, Governments and Public Trust“, Vol. 1: Increasing Transparency through Legislation (OECD publishing, 2009): 18; Stankevičius, *supra note*, 107.

užuomazgų radosi kartu su pirmosiomis vyriausybėmis ir jų politiniais sprendimais.³⁸⁹ Ilgą laiką buvo laikomasi pozicijos, kad JAV daugiausia skyrė mokslinio dėmesio lobizmo kategorijai.³⁹⁰ Lyginant istoriniame kontekste, galima drąsiai teigti, kad JAV yra lobizmo teisinio reguliavimo pionierė. Apie lobizmo teisinio reguliavimo svarbą, lobizmo, kaip reiškinių, darančio įtaką teisėkūrai, JAV mokslininkai diskutavo beveik prieš šimtą metų, pavyzdžiui, jau 1929 m. E. B. Loganas ir S. N. Pattenas Fellow analizavo lobizmo reiškinių ypatumus.³⁹¹ Nemažai JAV mokslininkų dėmesį skiria lobizmo sampratą, teisinei reguliavimo problematai³⁹², jie akcentuoja, kad lobizmo tematika išnagrinėta plačiai ir dažnai prieštaringai, kontroversiška, tačiau nuolat turi būti atnaujinama.³⁹³ Iš mokslininkų, analizavusių lobizmą, aaminėtinas L. Milbrathas, jis laikomas „vienas iš pradininkų, analizavusių lobizmą“³⁹⁴. L. Milbratho pateiktas komunikacijos modelis yra „vienas iš dominuojančių požiūrių, susijusių su lobizmo konceptu“³⁹⁵.

Pastaruoju metu interesų grupių lobistinė veikla, kaip mokslinių tyrimų objektas sulaukia daug dėmesio ir ES mastu. ES politiniuose dokumentuose, ES institucijų, įvairių tarptautinių organizacijų, mokslininkų tyrimuose, rekomendacijose nuosekliai išsakoma pozicija dėl poreikio tinkamai reglamentuoti lobistinės veiklos fenomeną ES mastu.

2007 m, EP pateiktame tyrime dėl lobistinės veiklos reglamentavimo ES mastu buvo pasisakyta, kad „atsižvelgdami į beprecedentę lobizmo plėtrą Briuselyje ir sudėtingą Europos viešosios politikos proceso pobūdį, yra susiduriama su aktualiais lobistų reguliavimo ir teisėkūros skaidrumo klausimais“³⁹⁶. Pažymėtina, kad tuo metu daug mokslininkų savo darbuose tyrinėjo padidėjusį interesų grupių dėmesį ir bandymus paveikti ES teisėkūros procesą: a) buvo kalbama apie teisėkūros informacijos prieinamumo disbalansą ES institucijose dominuojant „stambioms įmonėms“; b) pastebimos

389 Vaidelytė ir Slavickaitė, *supra note*, 76: 124.

390 Stankevičius ir Navickienė, *supra note*, 81.

391 Edward Logan ir Simon N. Patten Fellow, *Lobbying* (Philadelphia: The American academy of political and social science 1929), 78.

392 David Austen-Smith ir John R. Wright, „Counteractive Lobbying“, *American Journal of Political Science* 38, 1 (1994): 25–44, <https://www.jstor.org/stable/2111334?origin=crossref&seq=1>; Richard L. Hall ir Alan V. Deardorff, „Lobbying as Legislative Subsidy“, *The American Political Science Review* 100, 1 (2006): 69–84, <https://www.jstor.org/stable/27644332>; Logan ir Fellow, *op. cit.*, 1–79.

393 Richard L. Hall ir Alan V. Deardorff, „Lobbying as Legislative Subsidy“, *The American Political Science Review* 100, 1 (2006): 80, <https://www.jstor.org/stable/27644332>.

394 McGrath, *supra note*, 65: 218.

395 Austen-Smith ir Wright, *op. cit.*

396 David Coen, *Lobbying in the European Union* (Briuselis: Europos Parlamentas, 2007): 3.

lobistinės veiklos didėjimo apimtys ES institucijose³⁹⁷; c) tyrinėjama interesų mobilizavimo ir strateginio elgesio pokyčiai; d) pastebimos „elitinio“ pliuralizmo formavimosi apraiškos ES teisėkūros procese³⁹⁸. Šiame kontekste pažymėtini ir ES kaip institucijos fenomeno ypatumai: *pirma*, ES institucijos Briuselyje atstovauja 28 valstybėms narėms; *antra*, ES ekonomika sukuria apie 25 proc. viso pasaulio BVP³⁹⁹; *trečia*, ES geografiškai koncentruota daugiau kaip 500 mln. žmonių populiacija, turinti išvystytą vartotojišką rinką ir pasaulinius prekybos kelius⁴⁰⁰. E. Jarašiūnas, atsižvelgdamas į ES raidos unikalumą, raidos dinamiškumą, pastebi, kad „ES peržengia įprastinės tarptautinės organizacijos ir valstybinio darinio ribas ir tinkamiausia ją įvardyti kaip *regiono integracijos organizaciją*, o ES ir valstybių narių sąveikai būdingi funkciniai ryšiai“⁴⁰¹.

Tarptautinių organizacijų tyrimuose taip pat buvo skiriama dėmesio lobizmo fenomenui. EBPO 2013 m. atliktos apklausos duomenimis, dauguma teisėkūros subjektų (74 proc.) ir lobistų (70 proc.) mano, kad lobistinės veiklos skaidrumas turėtų būti privalomas visiems lobistams.⁴⁰² Šiame tyrime akcentuojamas poreikis reglamentuoti aiškiai ir nedviprasmiškai atskleidžiant lobistinės veiklos ir lobisto definicijas bei įtvirtinti viešumo deklaracijų, kurias privalo teikti asmenys, užsiimanys lobistine veikla, reikalavimus, tokius kaip veiklos tikslas, naudos gavėjai, finansavimo šaltiniai ir tikslai.⁴⁰³ EBPO savo tyrimuose ir ataskaitose plėtoja koncepciją, kad lobistinė veikla atskleidžiama kaip siekis daryti poveikį įvairiuose valdžios lygmenyse (vietiniame, nacionaliniame, regioniniame ir tarptautiniame) ar skirtingose valdžios srityse

397 Pieter Bouwen, „The Logic of Access to the European Parliament: Business Lobbying in the Committee on Economic and Monetary Affairs“, *Journal of Common Market Studies* 42, 3 (2004): 474, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.0021-9886.2004.00515.x>.

398 Rainer Eising, „The access of business interests to EU institutions: towards élite pluralism?“, *Journal of European Public Policy* 14, 3 (2007): 384–385, <https://doi.org/10.1080/13501760701243772>; David Coen, „Empirical and theoretical studies in EU lobbying“, *Journal of European Public Policy* 14, 3 (2007): 333–335, <https://doi.org/10.1080/13501760701243731>; Justin Greenwood, *Interest Representation in the European Union*. First edition (Basingstoke: Palgrave, 2003): 11–16.

399 Bendrasis vidaus produktas, BVP (angl. *Gross Domestic Product*, GDP) – per tam tikrą laikotarpį sukurtų galutinio vartojimo prekių ir paslaugų piniginė išraiška. Tai galutinis visų šalies teritorijoje veikiančių ūkinių vienetų gamybinės veiklos rezultatas, <http://zodynas.vz.lt/Bendrasis-vidaus-produktas-BVP>.

400 Alberto Bitonti ir Harris Phil, *Lobbying in Europe Public Affairs and the Lobbying Industry in 28 EU Countries* (London: Palgrave Macmillan, 2017), 2.

401 Egidijus Jarašiūnas, „Europos Sąjungos teisinio kvalifikavimo problemos“, *Jurisprudencija* 18, 4 (2011): 1344.

402 „Transparency and Integrity in Lobbying 2013“, OECD, 1–2, žiūrėta 2020 m. kovo 10 d., [Lobbying-Brochure.pdf \(oecd.org\)](https://www.oecd.org/lobb/Transparency-and-Integrity-in-Lobbying-2013.pdf).

403 *Ibid.*

(teisminėje, įstatymų leidžiamojoje ar vykdomojoje).⁴⁰⁴ Ši sąvoka gali skatinti teisinę diskusiją, pavyzdžiui, lobizmo nuostatas siejant su *teisėjų nepriklausomumo* principo nuostatomis⁴⁰⁵, kad lobistinės veiklos įtakos darymas teisminės valdžios subjektams galėtų būti vertinamas kaip teisės pažeidimas.⁴⁰⁶ Bet vien tai, kad lobizmas, nukreiptas į teisingumo vykdymą, yra neteisėtas, savaime nereiškia, jog jo nėra – tokiu būdu jį galime apibūdinti plačiausia prasme⁴⁰⁷, turėdami omenyje, kad yra jurisdikcijų, kuriose pozityviai teisiškai reguliuojamas lobizmas, vykdomas teisminės valdžios administracinio-organizacinio pobūdžio sprendimų (pavyzdžiui, priimamų viešųjų pirkimų ir / ar panašiose srityse) atžvilgiu⁴⁰⁸. 2013 m. „Transparency International“ pateikė korupcijos indekso žemėlapi⁴⁰⁹, kuriame akcentavo: a) „daugiau nei kas antras žmogus (54 proc. apklaustųjų) mano, kad valstybinę valdžią daugiausia ar visiškai valdo interesų grupės, veikiančios savo, o ne piliečių labui“; b) „teisėkūros procesas turi užtikrinti skaidrumą“; c) būtina privalomai reglamentuoti lobistų registrus⁴¹⁰. Atsižvelgdamos į minėtus tyrimus, ES, kaip *regiono integracijos organizacijos*, ypatumus, globalizacijos fenomeną⁴¹¹,

404 OECD, *Lobbyists, Government and Public Trust*, Vol. 2: *Promoting Integrity through Self-regulation* (Paris: OECD Publishing, 2012), 22–23, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <https://dx.doi.org/10.1787/9789264084940-en>.

405 Teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi nuo kitų valstybės valdžios institucijų, pareigūnų, politinių partijų, politinių ir visuomeninių organizacijų ir kitų asmenų; teisėjams negali būti daromas joks politinis, ekonominis, psichologinis, socialinis spaudimas ar kitoks neteisėtas poveikis, kuris galėtų turėti įtakos jų sprendimams; Lietuvos Respublikos teismų įstatymas, 2 str., 3 str. 2 d., Infoplex, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <http://www.infolex.lt/ta/122442:str3>.

406 Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas, 231 str. „Trukdymas teisėjo, prokuroro, ikiteisminio tyrimo pareigūno, advokato ar antstolio veiklai“; 232 str. „Nepagarba teismui; tam tikrais atvejais“; 225 str. „Kyšininkavimas“; 226 str. „Prekyba poveikiu“, LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111555/asr>.

407 Ambrasaitė-Valentinavičienė, *supra note*, 30: 40.

408 Monika Ambrasaitė, „Naujoji Lietuvos lobizmo reglamentavimo ekstrateisinė koncepcija: pokyčiai ir gairės ateičiai“, *Politologija* 4, 80 (2015): 13–14, <https://www.lituanistika.lt/content/62746>.

409 „Global Corruption Barometer 2013“, Transparency International, žiūrėta 2020 m. kovo 10 d., <https://www.transparency.org/en/publications/global-corruption-barometer-2013>.

410 Global Corruption Barometer 2013, 4 p.

411 Globalizacija – tai procesas (ar procesų rinkinys), kuris įkūnija daugiadimensę socialinių santykių ir sandorių transformaciją, o pastarąją reikėtų vertinti pagal tęstinumą, intensyvumą, greitį, poveikį, teikiamas galimybes kurti tarpregioninius ir transkontinentinius veiklos srautus, tinklus ir jų sąveikas; David Held ir kt., *Globaliniai pokyčiai: politika, ekonomika ir kultūra* (Vilnius: Margi raštai, 2002), 457.

ekonominių krizių pasekmes⁴¹², socialinių pokyčių tendencijas⁴¹³, ES institucijos paraleliai atliko studijas ir pateikė rekomendacijas, kuriose nuosekliai kalbama apie korupcijos grėsmę, poreikį lobistinę veiklą reguliuoti užtikrinant skaidrumą, atskaitingumą ir informacijos prieinamumą.⁴¹⁴

Atskleidžiant lobistinės veiklos fenomeno evoliuciją ES mastu, paminėtina, kad šiuo metu vykdomi tęstiniai monitoringo projektai ES lėšomis (pavyzdžiui, „Intereuro“⁴¹⁵; „Comparative Interest Group-survey project“⁴¹⁶; „EU Integrity Watch“⁴¹⁷). Įveiklinamos skaitmeninės platformos, viešinančios lobistinės veiklos statistinius duomenis ES ir valstybių narių duomenis⁴¹⁸, įgyvendinamos finansinės priemonės, skirtos interesų grupių įsitraukimui į teisėkūrą⁴¹⁹, bei nuolat vykdomos įvairių organizacijų apklausos, analizės – nuosekliai lobistinės veiklos fenomenas tyrinėjamas TI, EBPO,

412 Tarptautinių organizacijų tyrimuose nurodoma, kad *nematoma, neskaidri* įtakingų įmonių lobistinė veikla banko sektoriuje yra vienas iš ekonominės krizės veiksnių; „Lobbying in Europe. Hidden influence, Privileged access“, Transparency International, 18 p., žiūrėta 2020 m. spalio 10 d., https://images.transparencycdn.org/images/2015_LobbyingInEurope_EN.

413 Pasak A. Urmono, priklausomai nuo tyrimo paradigmos, socialiniai pokyčiai suprantami kaip socialinio objekto būklės pasikeitimas, visuomenės ekonominės formacijos kaita, esminių visuomenės organizacijos, jos institutų, socialinių struktūrų formų, savybių keitimas ar kitimas, nustatytų socialinės elgsenos pavyzdžių kaita, atnaujinimas, institucinių formų įvairovės pokyčiai ir kt. Žr. Urmonas, *supra note*, 1.

414 Pvz., Recommendation 2019 (2013) Final version „Corruption as a threat to the rule of law“, Europos Taryba, žiūrėta 2020 m. gruozio 3 d.,

<http://www.assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=19951&lang=en>; Tilman Hoppe, Lobbying: A study on the Feasibility of a Council of Europe Legal Instrument on the Legal Regulation of Lobbying Activities, European Committee On Legal Co-Operation, ES Taryba CDCJ(2014)4, žiūrėta 2020 m. gruozio 3 d., <https://rm.coe.int/16807095fd>.

415 Pagrindinis INTEREURO tikslas – išsamesnis teorinis ir empirinis supratimas apie interesų grupių vaidmenį Europos politikoje. Projektą daugiausia finansuoja Europos mokslo fondas. Visų duomenų rinkimo projektų apžvalga, taip pat bendri metodiniai ir teoriniai pagrindai skelbiami specialiuose mokslo žurnalų numeriuose (pavyzdžiui, „West European Politics“), žiūrėta 2020 m. gruozio 8 d., <https://www.intereuro.eu/>.

416 Projekto tikslas yra plėtoti sistemingas žinias apie pilietinės visuomenės organizacijų, interesų grupių, lobistų grupių ir advokatūros organizacijų politines strategijas ES ir ES valstybių narių lygmenimis. „Comparative Interest Group-survey project“, žiūrėta 2020 m. gruozio 8 d., <https://www.cigsurvey.eu/>.

417 „EU Integrity Watch“ sukurtas kaip pagrindinis internetinių įrankių centras, leidžiantis piliečiams, žurnalistams ir pilietinei visuomenei stebėti ES politikų priimamų sprendimų vientisumą. „EU Integrity Watch“, žiūrėta 2020 m. gruozio 5 d., www.integritywatch.eu.

418 ES mastu minėtas anksčiau Skaidrumo registras, žiūrėta 2020 m. gruozio 5 d.,

<https://ec.europa.eu/transparencyregister>; Lietuvoje viešosios įstaigos „Transparency International“ Lietuvos skyriaus teikiama informacija, kaip LR Seimo nariai skelbia savo darbotvarkes ir praneša apie susitikimus su įvairių interesų grupių atstovais, dalyvavimą renginiuose, susitikimus su kitais politikais, arba informacija apie skaidrumą savivaldybėse ir t. t., <https://www.transparency.lt/>; „LobbyFacts.eu“ – platforma, teikianti svarbiausius duomenis apie lobizmą Europos institucijose, žiūrėta 2020 m. gruozio 5 d., <https://lobbyfacts.eu/>.

419 Meta Novak, Damjan Lajh, „Show me the money: the importance of eu funding for the activities of interest groups in post-socialist countries“, *Romanian Journal of Political Science* 19, 2 (2019): 117, <https://www.cecol.com/search/article-detail?id=858348>.

WEF⁴²⁰ ataskaitose⁴²¹ bei įvairių sričių mokslininkų darbuose. Pavyzdžiui, pastaruoju metu lobistinės veiklos fenomenas (aptariant ES kontekste) mokslininkų darbuose analizuojamas lyginant reglamentavimo pokyčius ES institucijose ir valstybės narėse⁴²², stebint lobistinės veiklos metodų evoliuciją⁴²³, ar analizuojant lobistinės veiklos apraiškas įvairiose interesų srityse⁴²⁴.

Lobistinės veiklos fenomenas Lietuvos mokslininkų tyrimuose nėra naujas reiškinys, tačiau teisinio pobūdžio tyrimų negausu. Kaip jau minėta, lobistinės veiklos tyrimai yra neatsiejamai susiję su interesų grupių fenomenu, o tai sudaro daugelio mokslo sričių tyrinėjimo objektą. Politikos, vadybos mokslų atstovai analizavo lobistinės veiklos tendencijas, lobizmo naudą, galimas lobistinės veiklos technikas, santykį su kitais socialiniais institutais, orientuodami tyrimus į specifinius tos mokslo srities tikslus. Pasak E. Vaidelytės ir L. Slavickaitės, „skirtingi autoriai akcentuoja skirtingus lobizmo aspektus – teisinius, socialinius, ekonominius“⁴²⁵, o P. Ragauskas nurodo, kad „Lietuvos autoriai dažniausiai kalba apie socialines prielaidas, apie numanomą teigiamą deramo lobistinės veiklos proceso reglamentavimo poveikį viešajam gyvenimui ir pan.“⁴²⁶

Teisės srities tyrimuose pirmiausia paminėtina M. Ambrasaitės-Valentinavi-

420 Pasaulio ekonomikos forumas.

421 Raphaël Kergueno ir Jon Vrush, „Debugging democracy. Open data for political integrity in Europe“, Transparency International, 2020, <https://transparency.eu/wp-content/uploads/2020/11/Debugging-Democracy.pdf>; Suzanne Mulcahy, *Hidden influence*, Privileged access (Berlin: Transparency International, 2015), <https://www.transparency.org/en/publications/lobbying-in-europe>; OCED, Lobbyists, Governments and Public Trust, Vol. 3: Implementing the OECD Principles for Transparency and Integrity in Lobbying (OCED publishing, 2014); „The Europe 2020 Competitiveness Report: Building a More Competitive Europe“, World Economic Forum, žiūrėta 2020 m. gruodžio 5 d., <http://www3.weforum.org/>.

422 Bitonti ir Phil, *supra note*, 400: 2. Dorottya Sallai, „European Union Lobbying and the Golden Cage of Post-Socialist Network Capitalism in Hungary“, *Journal of Common Market Studies* 51, 5 (2013): 948–949; <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/jcms.12029>; Luka Vavtar, „Environmental lobby effectiveness – the case of Lithuania and the United Kingdom“, *Socialinių mokslų studijos* 6, 2 (2014): 313–330, <https://www3.mruni.eu/ojs/societal-studies/article/view/3980>.

423 Šarka Laboutkova, Šimral, Vit, Petr Vymetal, *Transparent Lobbying and Democracy* (Switzerland: Springer Nature, 2020), 31; Linda Flothe, „Representation through information? When and why interest groups inform policymakers about public preferences“, *Journal of European Public Policy* 27, 4 (2020): 528–549;

<https://doi.org/10.1080/13501763.2019.1599042>; Bevan Shaun ir Anne Rasmussen, „When does government listen to the public? Voluntary associations and dynamic agenda representation in the United States“, *Policy Studies Journal* 48, 1 (2020): 111–112, <https://doi.org/10.1111/psj.12231>.

424 Wiebke Marie, Jeroen Romeijn, Anne Rasmussen, „Is this a men’s world? On the need to study descriptive representation of women in lobbying and policy advocacy“, *Journal of European Public Policy* (2020): 1–15, <https://doi.org/10.1080/13501763.2020.1767179>.

425 Vaidelytė ir Slavickaitė, *supra note*, 76: 134.

426 Petras Ragauskas, „Apie prielaidas neveikti lobistinės veiklos teisiniam reglamentavimui Lietuvoje“, *Teisės problemos* 3, 73 (2011): 77, <https://www.lituanistika.lt/content/43675>.

čienės disertacija, kurioje kompleksiskai ir išsamiai išnagrinėti lobizmo teoriniai ir biheivoristiniai aspektai, lobizmo reglamentavimo teoriniai pagrindai ir relevantiškas reglamentavimas, kurį galima apibūdinti „kaip atskaitos tašką konkrečių lobizmo ir / ar jo reglamentavimo aspektų tyrimams“⁴²⁷. Lobistinės veiklos ir asocijuotų interesų grupių santykį analizavo R. Geleževičius.⁴²⁸ Lobistinės veiklos teisinio reglamentavimo ypatumus tyrė P. Ragauskas; A. Stankevičius ir Ž. Navickienė; M. Ambrasaitė; A. Stankevičius ir A. Lukšaitė; A. Stankevičius ir Ž. Simanavičienė⁴²⁹, A. Lukošaitis⁴³⁰. Apie lobistinės veiklos sąsajas su korupcijos reiškiniu kalbama STT ataskaitose⁴³¹, mokslinėse studijose (pavyzdžiui, E. Kavoliūnaitės-Ragauskienės⁴³²). Disertaciniame tyrime remiamasi ir kitų Lietuvos mokslo sričių atstovų tyrimais. Paminėtini L. Andrikienės⁴³³, Vaidelytės E. ir L. Slavickaitės⁴³⁴ darbai. L. Andrikienė ir kt. monografijoje aptaria koncepcines lobistinės veiklos problemas Lietuvos politiniame kontekste⁴³⁵; B. Mikulskienė ir kt. atskleidžia interesų grupių įtraukties fenomeną (įtrauktis apibūdinama kaip vadybinė ir politinė inovacija ar gerojo viešojo valdymo neatsiejama dalis, sukurianti prielaidas produktyviam tiek individualiam, tiek ir grupiniam dalyvavimui⁴³⁶). Lobistinės veiklos raidos tendencijas Lietuvoje analizavo E. Vaidelytė ir L. Slavickaitė.⁴³⁷ Užsienio ir Lietuvos mokslininkai (L. J. Gustas ir V. Paulikas, R. J. Hrebenar ir B. B. Morgan, L.

427 Ambrasaitė-Valentinavičienė, *supra note*, 30, 30–32.

428 Geleževičius, *supra note*, 80: 177–191.

429 Stankevičius ir Simanavičienė, *supra note*, 298.

430 Ragauskas, *op. cit.*, 95–96; Stankevičius ir Navickienė, *supra note*, 81; Monika Ambrasaitė, „Lobizmo reglamentavimas Lietuvoje ir EBPO standartai“, *Teisė* 101 (2016): 60–61, <https://doi.org/10.15388/Teise.2016.101.10444>; Monika Ambrasaitė, „Naujoji Lietuvos lobizmo reglamentavimo ekstrateisinė koncepcija: pokyčiai ir gairės ateičiai“, *Politologija* 4, 80 (2015): 3–29, <https://www.lituanistika.lt/content/62746>; Stankevičius, *supra note*, 107; Alvidas Lukošaitis, „Lobizmas užsienio šalyse ir lietuvoje: teisinio reguliavimo ir institucionalizacijos problemos“, *Politologija* 2, 62 (2011): 3–42.

431 Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos veiklos ataskaita, 2019 metai“, STT, žiūrėta 2020 m. gruodžio 9 d., <https://www.stt.lt/doclib/q5vucprizb4ycxer61agkd7nrzbbxpck>.

432 Kavoliūnaitė-Ragauskienė, *supra note*, 82.

433 Andrikienė ir kt., *supra note*, 74: 5, 20, 57–65.

434 Vaidelytė ir Slavickaitė, *supra note*, 76.

435 Andrikienė ir kt., *supra note*, 74: 2.

436 Mikulskienė ir kt., *supra note*, 75: 35.

437 Eglė Vaidelytė ir Lina Slavickaitė, „2000–2013 m. lobizmo ir lobistinės veiklos tendencijos Lietuvoje“, *Viešoji politika ir administravimas* 13, 1 (2014): 124–135, <https://www.lituanistika.lt/content/53863>.

Vovtar⁴³⁸) atliko lyginamąsias lobistinės veiklos studijas, lygindami Lietuvos ir užsienio šalių praktikas (pavyzdžiui, Lietuvos ir Jungtinės Karalystės, Lietuvos ir ES). Kaip jau minėta, aptariant tarptautinių organizacijų tyrimus, apimančius lobistinės veiklos tyrimus ES mastu, paraleliai šių organizacijų tyrimuose yra kalbama ir apie lobizmo reglamentavimo būklę bei dinamiką Lietuvoje.⁴³⁹

2.4. Lobistinės veiklos sąvokos analizė

Žodis „lobizmas“ (angl. *lobbying*) kilęs iš anglų kalbos žodžio *lobby*, reiškiančio koridorių, kuluarą, jis siejamas su visuomenės narių, grupių ar atskirų individų veikla siekiant daryti įtaką valdžios atstovų sprendimams. „Tarptautinių žodžių žodyne“ *lobizmas* apibrėžiamas kaip „verslininkų grupių interesų gynimas įvairias būdais darant įtaką politikams, ypač parlamento nariams“⁴⁴⁰. Apibendrinami lobizmo termino kilmę ir semantinę analizę, *lobby* reikšmes, mokslininkai (pavyzdžiui, R. Barnhartas ir S. Steinmetzas, M. Ambrasaitė-Valantinavičienė) sąlygiškai išskyrė tris lobizmo sąvokos vystymosi stadijas: a) pirminę, b) transformacinę ir c) moderniąją. *Pirminė* aiškinama kaip jungiamoji pastato dalis, skirta laukti priėmimo į kitas pastato dalis ir / ar susitikimams; *antrinė* (transformacinė) reikšmė suvokiama kaip jungiamoji pastato dalis su teisėkūra, suteikiant šiam žodžiui politinį atspalvį; *trečioji* (modernioji) reikšmių grupė aiškinama kaip grupė žmonių, siekiančių daryti įtaką viešajai valdžiai konkrečiu klausimu⁴⁴¹ (artimiausia šiuolaikinei lobizmo sampratai). Pažymėtina, kad sąvoka „lobizmas“ nėra kilęs iš lietuviško žodžio „lobti“ ir nėra siejamas su neigiama šio žodžio reikšme

438 Linas Jonas Gustas ir Vygandas Paulikas, „Agrarinis lobizmas Europos Sąjungoje ir Lietuvoje“, *Socialinių mokslų studijos* 5, 3 (2013): 814, <https://repository.mruni.eu/handle/007/10679>

Ronald J. Hrebener ir Bryson B. Morgan, *Lobbying in America: a reference handbook* (Santa Barbara: ABC-CLIO, California, 2009): 86; Ronald J. Hrebener, Courtney McBeth, Bryson Morgan, „Interests and lobbying in Lithuania: a spectrum of development“, *Journal of Public Affairs* 8, 1–2 (2008): 51–65; Luka Vavtar, „Environmental lobby effectiveness – the case of Lithuania and the United Kingdom“, *Socialinių mokslų studijos* 6, 2 (2014): 313–330, <https://www3.mruni.eu/ojs/societal-studies/article/view/3980>.

439 Rūta Mrazauskaitė ir Sergejus Muravjovas, *Understanding lobbying in Lithuania* (Vilnius: TILS, 2015); Suzanne Mulcahy, *Hidden influence, Privileged access* (Berlin: Transparency International, 2015), 10–12, <https://www.transparency.org/en/publications/lobbying-in-europe>; „Transparency International“, Lietuvos skyrius. Požiūris į lobistinę veiklą: reprezentatyvi Lietuvos įmonių apklausa, žiūrėta 2020 m. spalio 12 d., <http://www.transparency.lt/verslininkuapklausa-apie-lobistine-veikla>; OECD, *Lobbyists, Government and Public Trust*, Vol. 2: *Promoting Integrity through Self-regulation* (Paris: OECD Publishing, 2012), 61–62; Burson Marsteller, *A Guide to Effective Lobbying in Europe: The View of Policymakers* (London: Burson Marsteller, 2013), 12–16.

440 *Tarptautinių žodžių žodynas* (TŽŽ), žiūrėta 2021 m. kovo 10 d., <https://tzz.lt/https://tzz.lt/l/lobizmas/>.

441 Robert K. Barnhart, Sol Steinmetz, *Chambers Dictionary of Etymology* (New York: Wilson, 1999), 404; Ambrasaitė-Valantinavičienė, *supra note*, 30: 33–34.

– siekimu pralobti.⁴⁴²

Moksliniuose darbuose *lobizmas* įvardijamas kaip „mediacijos procesas tarp verslo ir valdžios“⁴⁴³, „valdymo asistentas“, „trejieji namai“ ar „nematoma vyriausybė“⁴⁴⁴, „derybos tarp suinteresuotų šalių“ arba tiesiog vadinama „dideliu verslu“⁴⁴⁵, „industrija“⁴⁴⁶; *lobistai* atitinkamai – „strateginiais aktoariais“, „pokyčių agentais“ ar „įtikinėjimo specialistais“⁴⁴⁷, „įstatyminiu atstovu“ arba „įstatyminiu konsultantu“⁴⁴⁸. E. B. Loganas ir S. N. Pattenas Fellow jau 1929 m. akcentavo, kad *lobizmo* reiškinys „turi būti suprantamas kaip svarbi teisėkūros mechanizmo dalis ir instrumentas, darantis įtaką administraciniam (teisėkūros) procesui“⁴⁴⁹. L. Milbrathas, analizuodamas lobizmo reiškinį kaip vieną teorinių modelių, lobizmą įvardijo kaip komunikacijos procesą, bet kartu akcentavo, kad lobizmo samprata neturėtų apsiriboti vien tik komunikacine samprata – lobistinė veikla apima ir daugelį kitų veiksmų (taktikų).⁴⁵⁰ Minėtas autorius pateikia lobizmo sampratos (turinio) elementus: *pirma*, lobizmas susijęs tik su valstybinių sprendimų priėmimu; *antra*, visas lobizmas yra motyvuotas noras paveikti valstybinių sprendimų priėmėją; *trečia*, lobizmas reiškia tarpininkavimą ar atstovavimą, kuriais užtikrinamas ryšių palaikymas (komunikavimas) tarp piliečių ir valstybinio sprendimų priėmėjo; *ketvirta*, lobizmas yra komunikavimas.⁴⁵¹ Apibendrinamas L. Milbrathas pateikia lobizmo definiciją – „komunikacijos stimuliavimas bei pranešimo perdavimas, atliekamas kieno nors kito nei asmens, veikiančio savo paties labui, bei nukreiptas į valstybinių sprendimų priėmėją, tikintis padaryti įtaką jo sprendimui“⁴⁵². Vertinant šio mokslininko darbus mokslo šaltiniuose pabrėžiama, kad: 1) „L. Milbratho lobizmo, kaip komunikacijos proceso, konceptualizavimas yra neabejotinai svarbiausias jo in-

442 Lobti: turtėti, plėsti, grobti. Lietuvių kalbos institutas, žiūrėta 2020 m., kovo 15 d., <http://www.lkz.lt/?zodis=lobti&lns=-1&les=-1&id=18067920000>.

443 Ott Lumi, „Comparative insight into the status of the lobbying regulation debate in Estonia“, *Journal of Public Affairs* 15, 3 (2015): 300, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/pa.1531>.

444 Edward Logan, Simon N. Patten Fellow, *Lobbying* (Philadelphia: The American academy of political and social science 1929), 1.

445 Brian Kelleher Richter ir Krislert Samphantharak, „Lobbying and Taxes“, *American Journal of Political Science* 53, 4 (2009): 893–895, <http://www.jstor.org/stable/20647957>.

446 „Transparency and Integrity in Lobbying“, Organisation for Economic Co-operation and Development, žiūrėta 2020 m. gruodžio 17 d., <https://www.oecd.org/corruption/ethics/Lobbying-Brochure.pdf>.

447 Richard L. Hall, Alan V. Deardorff, „Lobbying as Legislative Subsidy“, *The American Political Science Review* 100, 1 (2006): 70, <https://www.jstor.org/stable/27644332>.

448 Logan ir Fellow, *supra note*, 391: 3–5.

449 *Ibid.*, 78.

450 Lester W. Milbrath, „Lobbying as a communication process“, *Public Opinion Quarterly* 24, 1 (1960): 52–53, <https://doi.org/10.1086/266928>.

451 Lester W. Milbrath, *The Washington Lobbyist* (Chicago: Rand McNally, 1963): 7–8.

452 *Ibid.*

dėlis plėtojant lobizmo teoriją⁴⁵³; 2) L. Milbratho pateiktas komunikacijos modelis yra „vienas iš dominuojančių požiūrio, susijusio su lobizmo konceptu“⁴⁵⁴; 3) L. Milbratho pateikta lobizmo samprata yra „pirmasis mokslinis bandymas apibrėžti lobizmą“⁴⁵⁵.

Apibendrinant užsienio mokslininkų darbuose, tarptautinių organizacijų tyrimuose įtvirtintas nuostatas, teigtina, kad lobistinė veikla:

- konceptualizuojama kaip teisėkūros proceso komunikacija: strateginės informacijos (visuomenės pageidavimų, žinių, patirties perdavimas⁴⁵⁶, politinės žvalgybos ir teisėkūros darbo suderinimas strategiškai atrinktų įstatymų leidėjų atžvilgiu tam tikrų subjektų naudai (minėtiems autoriams tie subjektai daugiausia yra verslo grupės / įmonės)⁴⁵⁷;
- visada yra šiuolaikinės demokratijos dalis, kuri teisėkūros procese atlieka informacijos teikimo (komunikacijos arba mediatoriaus) funkciją sprendimus priimančioms asmenims (užtikrina ryšį tarp visuomenės nuomonės ir politikos)⁴⁵⁸;
- skatina reikšmingai koreguoti teisinę kultūrą, gyventojų socialinio aktyvumo

453 McGrath, *supra note*, 65: 220.

454 David Austen-Smith, John R. Wright, „Counteractive Lobbying“, *American Journal of Political Science* 38, 1 (1994): 26.

455 Kurt Wise, „Lobbying and Relationship Management: The K Street Connection“, *Journal of Public Relations Research* 19, 4 (2007): 359, <https://doi.org/10.1080/10627260701402457>.

456 Linda Flothe, „Representation through information? When and why interest groups inform policymakers about public preferences“, *Journal of European Public Policy* 27, 4 (2020): 528–533, <https://doi.org/10.1080/13501763.2019.1599042>.

457 Inna Gryshova, Tetiana Tielkiniena, Aida Guliyeva, „Lobbying for Public Interests as a Democratic Social Leadership Factor for Reforming Legislation“, *Sustainable leadership for entrepreneurs and academics*, 2019: 487, DOI: 10.1007/978-3-030-15495-0_49; Richard L. Hall ir Alan V. Deardorff, „Lobbying as Legislative Subsidy“, *The American Political Science Review* 100, 1 (2006): 69, <https://www.jstor.org/stable/27644332>; „Transparency International“, Lobbying in Europe. Hidden influence, Privileged access, (2015): 6, žiūrėta 2020 m. spalio 10 d., https://images.transparencycdn.org/images/2015_LobbyingInEurope_EN.

458 Šarka Laboutkova, Šimral, Vit ir Petr Vymetal, *Transparent Lobbying and Democracy* (Switzerland: Springer Nature, 2020), 31.

Žr., Raphaël Kergueno ir Jon Vrush, „Debugging democracy. Open data for political integrity in Europe“, *Transparency International*, (2020): 23, <https://transparency.eu/wp-content/uploads/2020/11/Debugging-Democracy.pdf>

Ott Lumi, „Comparative insight into the status of the lobbying regulation debate in Estonia“, *Journal of Public Affairs* 15, 3 (2015):300, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/pa.1531>

Žr., Wasil,*supra note*, 69.

Žr., Shaun Bevan, Rasmussen Anne, „When does government listen to the public? Voluntary associations and dynamic agenda representation in the United States“, *Policy Studies Journal* 48,1 (2020): 111–112, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/psj.12231>

lygį bei padeda įveikti teisinio nihilizmo fenomeną⁴⁵⁹;

- formuoja politinių klausimų darbotvarkę, realizuojant aktualius interesus⁴⁶⁰;
- interesų grupių siekis daryti įtaką įstatymų leidėjui, vykdomosios ar administracinės valdžios atstovų sprendimams įvairiuose valdžios lygmenyse (vietiniame, nacionaliniame, regioniniame ir tarptautiniame) ar skirtingose valdžios srityse (teisminėje, įstatymų leidžiamosioje ar vykdomosioje)⁴⁶¹.

Lietuvos mokslininkai laikosi analogiškos pozicijos kaip ir čia aptarti užsienio mokslininkai. Lietuvių tyrėjai pažymi, kad „lobizmas yra procesas, kurio metu apsi-keičiama informacija, ir grupės, organizacijos ar jos dalies nuomonė perduodama valdžios pareigūnams (tiek rinktiems, tiek skirtiems pareigūnams), turint pagrindinį tikslą – daryti įtaką, kad būtų priimtas palankus sprendimas“⁴⁶², o viena iš lobistų rūšių identifikuojama kaip ryšinininkai-kontaktiniai asmenys⁴⁶³. M. Ambrasaitė-Valentinavičienė teigia, kad lobizmas neišivaizduojamas be komunikacijos, „siaurąja prasme lobizmas gali būti suvokiamas kaip komunikacijos procesas, kuriame esamame kontekste pranešimo perdavėjas (paprastai interesų grupė) kanalu perduoda pranešimą gavėjui (viešosios valdžios atstovui), darydamas tam tikrą komunikacinį poveikį (dėmesio dėėjimas, plėtra, įtikinimas), priklausantį nuo tarpusavio sąveikos režimo (darbotvarkės nustatymas, informavimas, argumentavimas)“⁴⁶⁴. Autorė taip pat pažymi, kad „komunikacija vyksta tik taikant lobizmo taktikas“⁴⁶⁵, taip komunikaciją identifikuojant kaip lobizmo proceso dalį (šiuo atveju lobizmas suvokiamas plačiąja prasme). A. Stankevičius ir Ž. Navickienė lobistinę veiklą apibūdina kaip socialinį reiškinį, „komunikacinį laidą“ tarp visuomenės ir valdžios⁴⁶⁶. P. Ragauskas lobistinę veiklą įvardindamas kaip pozityvų reiškinį akcentuoja, kad tai veiksnys, padedantis „įgyvendinanti piliečių teisę dalyvauti valdant savo šalį arba sudaryti sąlygas sprendimus priimančioms instituci-

459 Inna Gryshova, Tetiana Tielkiniena, Aida Guliyeva, Lobbying for Public Interests as a Democratic Social Leadership Factor for Reforming Legislation”, *Sustainable leadership for entrepreneurs and academics*, 2019: 481, DOI: 10.1007/978-3-030-15495-0_49

460 Wiebke Marie, Jeroen Romeijn, Anne Rasmussen, Is this a men’s world? On the need to study descriptive representation of women in lobbying and policy advocacy”, *Journal of European Public Policy*, (2020): 1-15, <https://doi.org/10.1080/13501763.2020.1767179>

461 Žr., Kergueno ir Vrushi, *op cit.* Žr., OCED, Lobbyists, Governments and Public Trust, Volume 3: Implementing the OECD Principles for Transparency and Integrity in Lobbying (OCED publishing, 2014):15.

462 Andrikiėnė ir kt., *supra note*, 74:21-27.

463 *Ibid*

464 Ambrasaitė-Valentinavičienė, *supra note*, 30:37-38.

465 *Ibid*

466 Stankevičius ir Navickienė, *supra note*, 81.

joms turėti kuo įvairesnės reikšmingos informacijos⁴⁶⁷.

Tarptautinių organizacijų tyrimuose, ataskaitose taip pat yra palaikoma lobistinės veiklos, kaip komunikacijos fenomeno koncepcija. TI, lobistinę veiklą apibrėžia kaip „bet kokį organizuotos grupės arba jos vardu vykdomas tiesioginį arba netiesioginis ryšių palaikymas su valstybės pareigūnais, politinius sprendimus priimančiais asmenimis arba jų atstovais siekiant daryti įtaką priimant viešuosius sprendimus“⁴⁶⁸. Lobistinės veiklos, kaip komunikacijos koncepcijos fenomeno aiškinimas suponuoja lobistinę veiklą įvardinti kaip *pozityvų reiškinį*. TI pasisako, kad lobistinė veikla:

- yra neatsiejama gerai funkcionuojančios demokratijos dalis⁴⁶⁹, glaudžiai susijusi su visuotinėmis vertybėmis, tokiomis kaip žodžio laisvė ir peticijos teisė;
- gali pagerinti sprendimų priėmimo kokybę, sudarant galimybę specifinių žinių turintiems specialistams padėti įstatymų leidėjams ir sprendimų priėmėjams sprendžiant vis sudėtingesnius techninius klausimus;
- leidžia įvairioms interesų grupėms (verslo ir visuomeninėms organizacijoms, religinėms bendruomenėms, mokslo atstovams, konsultantams) išreikšti savo poziciją apie viešuosius sprendimus, kurie gali turėti joms įtakos⁴⁷⁰.

2.5. Lobistinė veikla kaip komunikacijos procesas: pozityvus ir negatyvus požiūriai

Lobistinė veikla, kaip komunikacijos procesas, remiantis mokslininkų darbais, teisės dokumentų nuostatomis, viešajame diskurse išsakomomis pozicijomis, įvardijama dvejopai: kaip *pozityvus* ir *negatyvus* reiškinys.

Kaip pozityvų reiškinį lobistinę veiklą mini E. Vaidelytė ir L. Slavickaitė, pabrėždamos, kad „lobistinė veikla yra svarbūs viešosios politikos elementai ir antikorporacinės politikos veiksniai“⁴⁷¹. Pasak R. Geleževičiaus, „kryptingas suinteresuotų asmenų

467 Ragauskas, *supra note*, 426: 78.

468 Transparency International“, Lobbying in Europe. Hidden influence, Privileged access,(2015): 6, https://images.transparencycdn.org/images/2015_LobbyingInEurope_EN

469 Raphaël Kergueno ir Jon Vrushi, „Debugging democracy. Open data for political integrity in Europe“, *Transparency International*, (2020):4.

470 „Transparency International“, Lobbying in Europe. Hidden influence, Privileged access, 6–7 p., žiūrėta 2020 m. spalio 10 d., https://images.transparencycdn.org/images/2015_LobbyingInEurope_EN; Raphaël Kergueno ir Jon Vrushi, „Debugging democracy. Open data for political integrity in Europe“, *Transparency International* (2020): 23.

471 Vaidelytė ir Slavickaitė, *supra note*, 76.

poveikis teisės aktų leidybos procesui egzistavo visur ir visada – pats savaime toks poveikis yra vertingas demokratinio proceso atributas⁴⁷².

Koncepcijai, kad lobistinė veikla prisideda prie stipresnės demokratijos ir leidžia rasti geresnių sprendimų, pritaria ir Lietuvos bei užsienio lobistai.⁴⁷³ Pasisakoma, kad „lobistai savo žiniomis, kompetencija ir patirtimi gali paaiškinti, kas vyksta, kaip vyksta, kodėl vyksta, pateikti išvalgas bei padėti orientuotis besikeičiančioje, dinamiškoje politinėje aplinkoje“⁴⁷⁴.

Seimo 2018 m. birželio 5 d. nutarimu Nr. XIII-1228 (toliau – Seimo nutarimas Nr. XIII-1228) buvo pritarta LR Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto atlikto parlamentinio tyrimo dėl asmenų, verslo subjektų ir kitų interesų grupių galimo neteisėto poveikio valstybės institucijoms priimant sprendimus ir galimos neteisėtos įtakos politiniams procesams išvada, kuriame nurodoma, kad „lobistinė veikla yra siejama su konstitucine teise dalyvauti valdant savo šalį, skaidriai vykdoma lobistinė veikla yra naudinga visuomenei ir neretai lemia kokybiškesnį teisėkūros ir valstybės politikos formavimo procesą, o legalūs lobistai ir jų vykdoma teisėta veikla yra vienas iš brandžios demokratinės visuomenės elementų“⁴⁷⁵.

Pozityviai lobistinė veikla apibūdinama ir LR teismų praktikoje. LAT, sprendimas ginčą dėl dalykinės reputacijos, pasisakė, kad „lobistinė veikla nelaikoma nusiikalstama, amoralia ar visuomenėje neigiamai vertinama fizinio ar juridinio asmens veikla“⁴⁷⁶. Kitoje byloje Kauno apygardos teismas pasisakė, kad „neformalioje kalboje veiksmožodžių terminais „stumti, prastumti“ dažnai apibūdinama ir *lobistinė veikla*, kuri pati savaime yra įstatymais leidžiama ir nesmerktina“⁴⁷⁷.

472 Geleževičius, *supra note*, 80: 177–191.

473 „Su politikais Lietuvoje bendravęs lobistas iš Prancūzijos: visiškai skaidrumas neprisideda prie demokratijos stiprinimo“, *Delfi*, žiūrėta 2020 m. gruodžio 26 d., <https://www.delfi.lt/atsakingas-pozivuris/naujienos/su-politikais-lietuvoje-bendravęs-lobistas-is-prancūzijos-visiskas-skaidrumas-neprišideda-prie-demokratijos-stiprinimo.d?id=84606713>.

474 „Lobistas: kalbėdamas apie rizikos faktorius papirkinėjimams STT vadovas klydo“, *Delfi*, žiūrėta 2020 m. gruodžio 26 d., www.delfi.lt/atsakingas-pozivuris/diskusijos/lobistas-kalbėdamas-apie-rizikos-faktorius-papirkinėjimams-stt-vadovas-klydo.d?id=84519029.

475 Nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto atlikto parlamentinio tyrimo dėl asmenų, verslo subjektų ir kitų interesų grupių galimo neteisėto poveikio valstybės institucijoms priimant sprendimus ir galimos neteisėtos įtakos politiniams procesams išvados“, 1 str., LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 24 d.,

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/3c03fbf26b0611e8b7d2b2d2ca774092?jfwid=chr0udvsc>.

476 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-32/2012, Liteko, žiūrėta 2020 m. gruodžio 26 d., <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=e2e892f9-ee21-4a55-885d-49c30e35c6b4>.

477 Kauno apygardos teismo civilinė byla Nr. 2A-1880-480/2012, Liteko, žiūrėta 2020 m. gruodžio 26 d., <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=c019aa2a-add8-4b90-aa51-297aa24d44de>.

Kita lobistinės veiklos sampratos dalis apibūdinama per *negatyvią prizmę*, kuria įtaką daro korupcijos skandalai, monopolinio pobūdžio konkurencijos pažeidimai ir neskaidrios teisėkūros apraiškos. Negatyvi lobistinės veiklos samprata yra siejama su nekontroliuojamu, nereguliuojamu, neteisėtu lobizmu. Tai akcentuojama tiek Lietuvos, tiek užsienio, tiek tarptautinių organizacijų tyrimuose bei viešajame diskurse.⁴⁷⁸ Pavyzdžiui, TI pažymi, kad „nesant aiškių ir įvykdomų taisyklių, politinių sprendimų priėmimo procese gali pradėti dominuoti tam tikros privilegijuotųjų asmenų grupės, kurios turi prieigą prie didesnių resursų ir yra užmezgusios platesnį ryšių tinklą daryti įtaką priimant sprendimus instituciniu ir valstybiniu lygiu, kas apibūdinama kaip nesąžininga ir neskaidri lobizmo praktika“⁴⁷⁹. EBPO lobistinę veiklą įvardija analogiškai kaip ir TI: viena vertus, laikomasi pozicijos, kad lobistinė veikla yra pozityvus reiškinys demokratijos kontekste, kita vertus, ji gali būti instrumentas įtakingoms interesų grupėms siekti neskaidrios įtakos teisiniam reguliavimui, tenkinant „siaurus interesus“⁴⁸⁰. Pažymėtina, kad TI kai kuriose ataskaitose (tyrimuose) neskaidri lobistinė veikla įvardijama kaip „legali korupcija“, kuri gali turėti koreliacinę ryšį su fiskaliniu deficitu.⁴⁸¹ Kai kuriuose tyrimuose, lobistinė veikla tiesiogiai įvardiojama kaip „partizaninė veikla“⁴⁸². Moksliniai, analizuodami Slovėnijos lobizmo reglamentavimą taip pat išsako poziciją, kad „nepakankamas lobizmo reglamentavimas sustiprina negatyvų visuomenės požiūrį į interesų grupių lobistinę veiklą bei užkerta kelią korupcijos prevencijai, teisėkūros skaidrumui“⁴⁸³. Analogiškai pasisako kaimyninių valstybių mokslininkai (pvz., Estijos, Lenkijos). Jie teigia, kad lobistinės veiklos reglamentavimo nepakankamumas dažnai įvardijamas kaip „prekyba įtaka“ ir ši veikla yra lydima korupciniais rezonansu.⁴⁸⁴

478 Šárka Laboutková, Petr Vymětal, „Key Elements of Transparent Lobbying: Relevance of Wider Approach“, *Viešoji politika ir administravimas* 17, 2 (2018): 166; Direnç Kanol, „Comparative lobbying research: advances, shortcomings and recommendations“, *Journal of Public Affairs* 15,1 (2015): 109.

479 Raphaël Kergueno, Jon Vrushi, „Debugging democracy. Open data for political integrity in Europe“, *Transparency International* (2020): 23; Suzanne Mulcahy, „Lobbying in Europe. Hidden influence, Privileged access“, *Transparency International* (2015): 6, žiūrėta 2020 m. spalio 10 d., https://images.transparencycdn.org/images/2015_LobbyingInEurope_EN.

480 OECD, *Lobbyists, Governments and Public Trust*, Vol. 3: Implementing the OECD Principles for Transparency and Integrity in Lobbying (OECD publishing, 2014): 15.

481 Suzanne Mulcahy, „Money, politics, power: corruption risks in Europe“, Berlin: Transparency International, 2012), 10.

482 Conor McGrath, „Lester Milbrath’s The Washington Lobbyists, 50Years On: An Enduring Legacy“, *Political Studies Review* 16, 3 (2018): 218.

483 Meta Novak ir Danica Fink Hafner, „Slovenia: Interest group developments in a postsocialist- liberal-democracy“, *Journal of Public Affairs*, special issue paper, (2019): 4, <https://doi.org/10.1002/pa.1867>.

484 Ott Lumi, „Comparative insight into the status of the lobbying regulation debate in Estonia“, *Journal of Public Affairs* 15, 3 (2015): 302–303, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/pa.1531>; Wasil, *supra note*, 69.

A. Lukošaitis, P. Ragauskas, L. Andrikienė su bendraautoriais, apžvelgdami lobistinę veiklą Lietuvoje, konstatavo, kad „nelegalus lobizmas – viena iš pagrindinių *korupcijos* atmainių“⁴⁸⁵. A. Stankevičius ir A. Lukšaitė pažymi, kad „neskaidri, „uždar“ pobūdžio lobistinė veikla suponuoja „šešėlinę ekonomiką“⁴⁸⁶. E. Kavoliūnaitė-Ragauskienė pabrėžia, kad netinkamas lobistinės veiklos reguliavimas gali būti korupcinių veikų, ypač *papirkimo ir prekybos poveikiu*, atsiradimo rizikos veiksnys, o tinkamai nereguliuavus lobistinės veiklos, gali būti sukeltamos *interesų konflikto* situacijos ir politikams bei kitiems sprendimų priėmėjams.⁴⁸⁷ R. Geleževičius pasisakė, kad „tinkamai nereguliuojama ir nekontroliuojama lobistinė veikla gali sukelti žalingus padarinius: maskuoti korupciją, neproporcingai išplėsti kai kurių interesų grupių įtaką, skatinti *vietininkiškumą, žinybiškumą ar separatizmą*“.⁴⁸⁸ Įdomu, kad tiek teisės srities, tiek kitų mokslo sričių Lietuvos mokslininkų darbuose, tyrinėjant Lietuvos lobistinės veiklos ypatumus, pasisakoma apie *blato* fenomeną, kuris siejamas su asmeninių pažiūrų, giminytės ryšių, neformalių santykių ar kitų „nelegalių priemonių“ panaudojimu, siekiant palankaus teisėkūros proceso: tai stumia lobizmą į „šešėlį“⁴⁸⁹. Užsienio šalių mokslininkai, analizuodami Lietuvos lobistinės veiklos ypatumus, taip pat paminėjo, kad lobizmo teisinis reglamentavimas neefektyvus, pagrindiniai Lietuvos lobistų metodai – korupcija ir asmeninės pažintys.⁴⁹⁰

Viešajame diskurse politikai, pareigūnai ir mokslininkai apie lobistinę veiklą kaip apie negatyvų reiškinių kalbą tada, kai ši veikla pasireiškia neskaidrumu arba yra nepakankamai aiškiai reglamentuota. Pavyzdžiui, Seimo narys V. B. teigė, kad „problema yra, kurią turi išspręsti Seimas – ištraukti politiką iš šešėlio. Pasaulyje neteisėtas, šešėlinis lobizmas yra pripažįstamas kaip aukščiausia korupcijos forma“⁴⁹¹. Politologė J. Novagrockienė nurodo, kad Lietuvoje lobistinė veikla įstatymiškai reglamentuota pai-

485 Lukošaitis, *supra note*, 78: 31; Ragauskas, *supra note*, 426; Andrikienė ir kt., *supra note*, 74.

486 Stankevičius, *supra note*, 107.

487 Kavoliūnaitė-Ragauskienė, *supra note*, 82: 10.

488 Geleževičius, *supra note*, 80: 177–180.

489 Ambrasaitė-Valentinavičienė, *supra note*, 30: 96–97; Lukošaitis, *supra note*, 78: 35; Linas Jonas Gustas, Vyngandas Paulikas, „Agrarinis lobizmas Europos Sąjungoje Ir Lietuvoje“, *Socialinių mokslų studijos* 5, 3 (2013): 814; Raimundas Kaminskas, „Interesų grupių ir valstybės santykiai: politikos tinklų analizės problemos“, *Sociologija* 3 (2001): 26–28; Stankevičius ir Navickienė, *supra note*, 81.

490 Ronald J. Hrebemar, Courtney H. McBeth ir Bryson Morgan, „Interests and lobbying in Lithuania: a spectrum of development“, *Journal of Public Affairs* 8, 1–2 (2008): 51.

491 „Skambina pavojaus varpais – paslapties šydu Seimas gali grįžti į Viduramžius“, *Delfi*, žiūrėta 2020 m. gruodžio 26 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/skambina-pavojaus-varpais-paslapties-sydu-seimas-gali-grizti-i-viduramzsius.d?id=83040331>.

niai, o lobizmas kartais „traktuojama kaip blogis“⁴⁹². STT direktorius, komentuodamas korupcinį skandalą, kalbėjo apie *apsimestinio lobizmo* galimas apraiškas – netoleruojamą norą pasipelnyti, gauti asmeninės naudos, prisidengiant turimais įgaliojimais ir įtaka bei išsakė nuomonę, kad būtina tęsti diskusijas, ieškoti tinkamo sprendimo, kaip lobistinė veikla turėtų vykti skaidriai.⁴⁹³ Generalinis prokuroras, komentuodamas korupcijos skandalą, pasisakė, kad „bet kokia neskaidri, abejonių kelianti arba neteisėta įtaka teisėkūros procesams, kelia pagrįstus klausimus, kad žala galėjo būti padaryta visai valstybei, valstybės biudžetui ir padidėti mokestinė prievolė visiems Lietuvos piliečiams“⁴⁹⁴. Netgi teisės krypties mokslininkų viešuose komentaruose lobistinė veikla vertinama nepalankiai, pavyzdžiui, A. Vaišvila teigia, kad „prekyba poveikiu yra beveik tas pats lobizmas. Prekybos poveikiu rezultatas iš esmės yra toks pat kaip lobizmo, tačiau kadangi pirmasis yra pripažintas nelegaliu dalyku, už jį baudžiama“⁴⁹⁵.

2.6. Lobistinė veikla kaip industrinė šaka

Atskleidžiant lobistinės veiklos sampratą, aptartina kita šio reiškinių sampratos koncepcija – lobistinė veikla kaip ūkinės veiklos fenomenas. EBPO, TI ataskaitose lobistinė veikla apibūdinama kaip industrinė verslo šaka, sukurianti milijardines apyvar-tas ir darbo vietas.⁴⁹⁶ Moksliniuose tyrimuose taip pat nurodoma, kad lobistinė veikla (kaip verslo industrija) pasireiškia tam tikra specifika, pavyzdžiui, poreikiu *įdarbinti* buvusius politikus ar valdininkus.⁴⁹⁷

492 „Politologė įžvelgė tendencinę problemą: lobizmas Lietuvoje iš karto traktuojamas kaip blogis“, LRT, žiūrėta 2020 m. gruodžio 26 d., <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1184386/politologe-izvelge-tendencinga-problema-lobizmas-lietuvoje-is-karto-traktuojamas-kaip-blogis?>

493 „Atliekamas ikiteisminis tyrimas dėl galimai daryto neteisėto poveikio teisėkūros procesams“, STT, žiūrėta 2020 m. gruodžio 12 d., <https://www.stt.lt/naujienos/7464/atliekamas-ikiteisminis-tyrimas-del-galimai-daryto-neteiseto-poveikio-teisekuros-procesams:2930>.

494 „Lobizmo skandalas: Sutkų į teisėsaugos rankas atvedė nuosavas verslas?“, LRT, žiūrėta 2020 m. gruodžio 26 d., www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1186237/lobizmo-skandalas-sutku-i-teisesaugos-rankas-atvede-nuosavas-verslas.

495 „Teisės ekspertas, Mykolo Romerio universiteto profesorius Alfonsas Vaišvila: Prekyba poveikiu – tas pats lobizmas“, *Respublika*, žiūrėta 2021 m. gruodžio 26 d., https://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/lietuvas-politika/teises-ekspertas_mykolo_romerio_universiteto_profesorius_alfonsas_vaisvila_prekyba_poveikiu_tas_pats_lobizmas.

496 „Transparency and Integrity in Lobbying“, Organisation for Economic Co-operation and Development, žiūrėta 2020 m. gruodžio 17 d., <https://www.oecd.org/corruption/ethics/Lobbying-Brochure.pdf>; „Lobbying in Europe. Hidden influence, Privileged access“, Transparency International, 7, 14, žiūrėta 2020 m. spalio 10 d. https://images.transparencycdn.org/images/2015_LobbyingInEurope_EN.

497 Coen ir Vannoni, *supra note*, 73: 634.

1–3 prieduose pateikiami statistiniai duomenys, papildantys paminėtas nuostatas dėl lobistinės veiklos kaip industrijos reiškinių. Remiantis registruotų lobistų skaičiumi (1 priedas), per pastaruosius 8 metus (nuo 2012 m. iki 2020 m. imtinai), pavyzdžiui, ES institucijų mastu pastebima, kad daugėja registruotų lobistų – pokytis nuo 2012 m. sudaro +124 proc., o JAV šio rodiklio statistiniai duomenys, nepaisant mažo nuokrypio, išlieka stabilūs. 1 priede duomenų imtis pateikiama nuo 2012 m., nes 2011 m. gegužės 11 d. Europos Parlamentas ir Europos Komisija priėmė tarpinstitucinį susitarimą dėl skaidrumo registro sukūrimo⁴⁹⁸, o imtis nuo 2012 m. parodo statistinių duomenų tikslumą. Pažymėtina, kad ES registras pateikia registruotus lobistinės veiklos subjektus, o šie gali pasitelkti, pavyzdžiui, darbo santykių, civilinės sutarties pagrindu darbuotojus, kurie vykdys konkrečią užduotį. 3 priede pateiktos asocijuotos lobistinės veiklos interesų grupės, kurios skyrė daugiausia lėšų lobistinei veiklai per 2019 m. ir deklaravo „įdarbintų“ lobistų skaičių: *European Chemical Industry Council* – 42 lobistai, *European Centre for Development Policy Management* – 37 lobistai⁴⁹⁹, tad realiai dirbančių lobistų yra daug daugiau nei pateikiama 1 priede ES Skaidrumo registre 2021 m. balandžio 9 d., fiksuotais duomenimis, užsiregistravusių organizacijų buvo 12 489, iš jų 1) dalyvaujančių asmenų – 82 096; 2) darbuotojų visos darbo dienos ekvivalentais – 50 326⁵⁰⁰.

2 priede pateikiama statistika, kuriems sektoriams tenka daugiausia lobistinės veiklos lėšų išlaidų federaliniu lygmeniu JAV per 2019 m. matyti, kad tai farmacijos, naftos / dujų, energetikos sektoriai, o duomenų, pateiktų 3 ir 4 prieduose, analizė formuluoja išvadą, kad ES analogiški verslo sektoriai (kaip ir JAV atveju) sulaukia didžiausio lobistinių interesų grupių veiklos investicijų: *Stargames Oy* (medicina ir biotechnologijos), *SINTEF AS* (energetika) per 2019 m. išleista po 10 mln. eurų; *Google* (skaitmeninės technologijos), *Shell* (naftos produktai) – atitinkamai 5,9 mln. ir 4,79 mln. eurų. Apibendrinant sakytina, kad ES institucijose metinė lobistinės veiklos apyvarta sudaro apie 1,5 mlrd. eurų.⁵⁰¹

498 2011 m. gegužės 11 d. Europos Parlamento ir Europos Komisijos susitarimas dėl skaidrumo registro sukūrimo (skirta organizacijoms ir savarankiškai dirbantiems asmenims, dalyvaujantiems formuojant ir įgyvendinant ES politiką), Eur-lex, žiūrėta 2020 m. kovo 10 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32011Q0722%2801%29&qid=1606944488967>.

499 <https://lobbyfacts.eu/reports/lobby-costs/all/0/2/2/2/0/0>.

500 ES skaidrumo registro duomenys, Skaidrumo registras, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 21 d., <https://www.europarl.europa.eu/news/lt/headlines/eu-affairs/20180108STO91215/skaidrumo-registras-daugiau-aiskumo-apie-lobistu-veikla-es>.

501 Skaidrumo registras, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 21 d., <https://ec.europa.eu/transparencyregister/public/consultation/search.do?locale=lt&reset=>.

2.7. Bandymai apibrėžti lobistinę veiklą per lobistinės taktikos (metodų) prizmę

Lobistinė veikla, analogiškai kaip ir klasifikuojant interesų grupes, įvardijama kaip *tiesioginis* ir *netiesioginis* lobizmas (tiesioginis lobizmas (angl. *face-to-face meetings*) yra taktika, kurios metu lobistas tiesiogiai susitinka su valdžios atstovais, siekdamas numatytų tikslų per tiesioginius susitikimus; netiesioginis lobizmas – tai visuomenės (masių) pasitelkimas, formuojant viešąją nuomonę konferencijose, žiniasklaidoje, viešinant įvairiausių tyrimus, naudojantis žiniasklaidos „spaudimu“, t. y. *netiesiogiai* bendradarbiaujant ir taip darant spaudimą teisės aktų leidybai).⁵⁰² Šis klasifikavimo požymis mokslinėje literatūroje įvardijamas kaip *išorinė* (*netiesioginio lobizmo atitikmuo*) ir *vidinė lobistinė veikla* (*tiesioginio lobizmo atitikmuo*). *Vidinės lobistinės veiklos* strategijos turinys apima *tiesioginių* bendradarbiavimą su atitinkamų organizacijų ir institucijų politikos formuotojais, o *išorinės lobistinės veiklos* strategijos turinys – siekį sutelkti visuomenės nuomonę.⁵⁰³ Mokslinėje literatūroje minimas *mikro-* ir *makrolobizmas* (interesų grupių lobistinė veikla regioniniu, nacionaliniu, tarpnacionaliniu (mokslininkų darbuose dar įvardijamas kaip supranacionalinis)⁵⁰⁴ lygmenimis⁵⁰⁵.

ESTT viename savo sprendime pavartojo *paskutinės minutės lobizmo* sąvoką, kuria apibūdino atitinkamos politinės darbotvarkės staigius (galima dar pavartoti sąvoką – „siurprizinius“ (angl. *last-minute lobbying*)) pokyčius teisėkūros procese.⁵⁰⁶ Paskutinės minutės sąvoką galima priskirti moksliniuose darbuose analizuojam lobizmo klasifikavimui remiantis teisėkūros stadijų principu – lobistinė veikla gali būti vykdoma

502 Stankevičius, *supra note*, 107; Stankevičius ir Simanavičienė, *supra note*, 298: 214; Coen ir Vannoni, *supra note*, 73: 614; Wasil, *supra note*, 69.

503 Joshua Horton ir Barbara Koremenos, „Steering and Influence in Transnational Climate Governance: Nonstate Engagement in Solar Geoengineering Research“, *Global Environmental Politics* 20, 3 (2020): 105–106, https://www.mitpressjournals.org/doi/abs/10.1162/glep_a_00572?mobileUi=0&journalCode=glep; Lisa Marie Dellmuth ir Jonas Tallberg, „Advocacy Strategies in Global Governance: Inside Versus Outside Lobbying“, *Political Studies* 65, 3 (2017): 719, <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0032321716684356>.

504 Pieter Bouwen, „The Logic of Access to the European Parliament: Business Lobbying in the Committee on Economic and Monetary Affairs“, *Journal of Common Market Studies* 42, 3 (2004): 474, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.0021-9886.2004.00515.x>; Dorottya Sallai, „European Union Lobbying and the Golden Cage of Post-Socialist Network Capitalism in Hungary“, *Journal of Common Market Studies* 51, 5 (2013): 949–950.

505 Coen ir Vannoni, *supra note*, 73: 13; Stankevičius ir Simanavičienė, *supra note*, 298: 211–212.

506 ESTT 2010 m. rugsėjo 13 d. sprendimas „Whirlpool Europe Srl prieš Europos Sąjungos Tarybą“, byla T-314/06, Eur-lex, žiūrėta 2020 m. gruodžio 26 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A62006TJ0314&qid=1609088101338>.

visais sprendimų priėmimo etapais.⁵⁰⁷ Kaip nurodoma Teisėkūros pagrindų įstatyme, tai yra: 1) teisėkūros iniciatyvos pareiškimas; 2) teisės akto projekto rengimas; 3) teisės akto priėmimas; 4) teisės akto pasirašymas ir paskelbimas.⁵⁰⁸ Šiai klasifikacijai galima priskirti mokslinėje literatūroje pateikiamą *proaktyvią* ir *reaktyvią* lobistinę veiklą: proaktyvia lobistine veikla siekiama paveikti klausimą dar net neįtraukiant jo svarstymo į darbotvarkę, o reaktyvūs lobizmas susijęs su konkrečiais įstatymo pasiūlymais.⁵⁰⁹ Lobistinę veiklą pagal teisėkūros stadijų principą galima klasifikuoti į *priešrovinį* lobizmą (angl. *upstream*) ir *pasrovinį* lobizmą (angl. *downstream*): *priešrovine* lobistine veikla bandoma daryti įtaką dalykui, kol dar nepriimtas sprendimas, *pasrovine* veikla apima bandymus paveikti praktinį sprendimo įgyvendinimą.⁵¹⁰

Be paminėtų pavyzdžių, moksliniuose darbuose identifikuojami lobistinės veiklos metodai:

- *moteriškasis lobizmas*, kuriuo apibūdinama moterų interesų grupių apraiškos arba lygių galimybių užtikrinimas (turima omenyje moterų įsitraukimas į lobistinę veiklą) lobistinėje veikloje.⁵¹¹ Pažymėtina, kad Lietuvoje nuo 2004 m. veikia Lietuvos moterų lobistinė organizacija, kurios misija yra „skatinti moterų NVO įsitraukimą į lyčių lygybės politikos formulavimą ir sprendimų priėmimo procesus Lietuvoje ir Europoje“⁵¹²;
- *profesionali* ir *neprofesionali* lobistinė veikla. Šis skirstymas figūruoja ne tik mokslininkų darbuose⁵¹³, bet ir ES Skaidrumo registre⁵¹⁴, bei netiesiogiai

507 Stankevičius ir Simanavičienė, *supra note*, 298: 214.

508 Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymas, 2 str. 6 d., LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.433088/asr>.

509 Predrag Dragojlović, „Lobbying as a Method of Business Communication“, Škola biznisa 3, 2010: 106–107, http://www.vps.ns.ac.rs/o-nama/naucno-strucna-delatnost/skola_biznisa/broj-3-2010/.

510 *Ibid.*

511 Wiebke Marie, Jeroen Romeijn ir Anne Rasmussen, „Is this a men’s world? On the need to study descriptive representation of women in lobbying and policy advocacy“, *Journal of European Public Policy* (2020): 11–12, <https://doi.org/10.1080/13501763.2020.1767179>.

512 Lietuvos moterų lobistinė organizacija, <https://lmo.lt/apie/>.

513 Stankevičius ir Simanavičienė, *supra note*, 298; Inna Gryshova, Tetiana Tielkiniena ir Aida Guliyeva, „Lobbying for Public Interests as a Democratic Social Leadership Factor for Reforming Legislation“, *Sustainable leadership for entrepreneurs and academics* 2019: 484.

514 Europos Parlamento ir Europos Komisijos susitarimas dėl skaidrumo registro organizacijoms ir savarankiškai dirbantiems asmenims, dalyvaujantiems formuojant ir įgyvendinant ES politiką, 1 priedas, Eur-lex, žiūrėta 2021 m. sausio 3 d., <http://ec.europa.eu/transparencyregister/public/homePage.do?locale=en#en>.

LVI⁵¹⁵. Šio klasifikavimo esmė, ar ši veikla yra vykdoma lobistų profesionalų, užsiimančia ja už atlygį, turint atitinkamą kompetenciją, ir ar ji atitinka formalius reikalavimus, leidžiančius vykdyti tokio pobūdžio veiklą (pvz., ar asmuo užsiregistravo lobistų registre). Šiai grupei dar galima priskirti *sutarčinę* ir *nesutarčinę* lobistinę veiklą (lobistinė veikla vykdoma sudarius sutartį arba be sutarties, pavyzdžiui, *ad hoc* lobistinės veiklos atveju)⁵¹⁶; *atlygtinę* (lobistinė veikla vykdoma už atlygį) ir *neatlygtinę* (lobistinė veikla vykdoma be atlygio);

- *savarankiška* ir *atstovaujamoji*. Pirmuoju atveju lobistinės veiklos užsakovas ir lobistas sutampa (pavyzdžiui, asmuo savo paties interesais vykdo lobistinę veiklą), antruoju atveju kai asmuo sudaro rašytinę sutartį dėl lobistinės veiklos vykdymo.

Lobistinė veikla yra klasifikuojama pagal interesų sritis arba tiesiogiai įvardijant konkrečios srities lobizmą. Pagal interesų sritis lobistinės veiklos fenomenas tyrinėjamas įvairiuose ūkio sektoriuose ar visuomeninio gyvenimo srityse, kuriose vykdoma konkreti lobistinė veikla, pavyzdžiui, mokslo⁵¹⁷, švietimo,⁵¹⁸ medicinos ir vaistų pramonės⁵¹⁹, tabako⁵²⁰, biotechnologijų⁵²¹, įvairių mokesčių srityje, tarkime, cukraus⁵²²,

515 Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 pakeitimo įstatymo 2 str. 2 d. nustatyta: „Lobistas – fizinis asmuo, juridinis asmuo arba kita organizacija ar jų padalinys, vykdančys lobistinę veiklą.“ Iš to išplaukia, kad lobistinė veikla gali būti *profesionali* (atlygintinė) ir *neprofesionali* (savaraniška arba vykdoma *ad hoc* pagrindu), LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/ed96d333bad011ea9a12d0dada3ca61b>.

516 Horton ir Koremenos, *supra note*, 503): 93–94.

517 Stankevičius, *supra note*, 107.

518 Aydın Balyer ir Erkan Tabanlı, „The Roles of Interest and Pressure Groups in Developing Sustainable Educational Policies in Turkey“, *Sustainability* 11, 7052 (2019): 2–15, <https://www.mdpi.com/journal/sustainability>

519 Lisa Parker, Alice Fabbri, Quinn Grundy, Barbara Mintzes, Lisa Bero, „Asset exchange“ – interactions between patient groups and pharmaceutical industry: Australian qualitative study“, *British medical journal* 367, (2019): 1, <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31831471/>.

520 Lori Dorfman, Andrew Cheyne, Lissy C. Friedman, Asiya Wadud ir Mark Gottlieb, „Soda and Tobacco Industry Corporate Social Responsibility Campaigns: How Do They Compare?“, *PLoS Med* 9, 6 (2012): 25 <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1001241>

521 Haiyan Deng, Ruifa Hu, Jikun Huang ir Carl Pray, „Attitudes toward GM foods, biotechnology R&D investment and lobbying activities among agribusiness firms in the food, feed, chemical and seed industries in China“, *China Agricultural Economic Review* 9, 3 (2017): 390, 394–395, <https://doi.org/10.1108/CAER-10-2016-0162>.

522 Arsenios Tselengidis ir Per-Olof Östergre, „Lobbying against sugar taxation in the European Union: Analysing the lobbying arguments and tactics of stakeholders in the food and drink industries“, *Scandinavian Journal of Public Health* 47 (2019): 565–575.

tabako⁵²³, taršos mokesčio⁵²⁴ ir t. t.

Antruoju atveju, tiesiogiai įvardijant konkrečią sritį, kurioje reiškiasi įvairios interesų grupės, ji apibūdinama lobizmu: *naftos ir dujų lobizmas*⁵²⁵; *tabako lobizmas*⁵²⁶; *aplinkosauginis lobizmas*⁵²⁷; *agrarinis arba žemdirbių lobizmas*⁵²⁸. Šio disertacinio tyrimo kontekste galima identifikuoti *komunalinių atliekų lobizmą*, kuris reiškiasi konkrečiame ūkinės veiklos segmente – tvarkant komunalines atliekas. Kaip ir bandant klasifikuoti interesų grupes pagal interesus, kvalifikuojant lobistinę veiklą pagal interesų sritis, tikslų baigtinį sąrašą pateikti būtų sunku dėl interesų sferos neapibrėžtumo. Kita vertus, konkrečiu atveju, siekiant nustatyti lobistinių interesų grupių veiklos apraiškas konkrečioje srityje, būtina identifikuoti konkrečius lobistinės veiklos metodų klasifikavimo kriterijus, remiantis tiek anksčiau analizuota teorine analize, tiek praktiniu lobistinės veiklos teisiniu reglamentavimu, kurio analizės duomenys pateikiami kitame skyriuje / dalyje.

Mokslininkų darbuose tyrinėjamas *kontraktyvusis lobizmas* (angl. *counteractive lobbying*).⁵²⁹ Šio tyrinėjimo esmė – atskleisti kitą interesų grupę – ne palaikančiąją įstatymų leidėją, o atvirksčią – kontrargumentuojančią ar oponuojančią įstatymų leidėjui. Kitaip tariant, čia galima identifikuoti vieną iš lobistinės veiklos metodų grupių – *puolamąją lobistinę veiklą* ir priešingą jai ginamąją lobistinę veiklą. Puolamoji lobistinė

523 Jennifer Pomeranz, „Sugary Beverage Tax Policy: Lessons Learned From Tobacco“, *American Journal of Public Health* 104, 3 (2014): 13–15, <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3953752/>.

524 Minoru Nakada, „The impact of environmental tax revenue allocation on the consequence of lobbying activities“, *Economics of Governance* 21, (2020):335–336, <https://link.springer.com/article/10.1007/s10101-020-00243-6>.

Cheng Chu-chuan ir Chu Hsun, „International emissions trading in a political economy“, *Review of International Economics* 28, 2 (2020): 429–430, <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/roic.12458>.

525 Naftos ir dujų lobizmas – naftos ir dujų sektoriuje veikiančių įmonių lobistinė taktika. Richard Brown, „Political activities of oil and gas firms in the United States“, *Energy Sources, Part B: Economics, Planning, and Policy* 13, 6 (2018): 291–292, <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15567249.2018.1477867?scroll=top&needAccess=true>.

526 Tabako lobizmas – verslo interesų grupių, susijusių su tabako gamyba, lobistinė veikla naudojant įvairias taktikas. Lori Dorfman, Andrew Cheyne, Lissy C. Friedman, Asiya Wadud, Mark Gottlieb, „Soda and Tobacco Industry Corporate Social Responsibility Campaigns: How Do They Compare?“, *PLoS Med* 9, 6 (2012): 25, <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1001241>.

527 Aplinkosauginis lobizmas – interesų grupių apraiškos įvairiose aplinkosaugos srityse, pavyzdžiui, klimato kaitos kontekste. Žr. Luka Vavtar, „Environmental lobby effectiveness – the case of Lithuania and the United Kingdom“, *Socialinių mokslų studijos* 6, 2 (2014): 316, <https://www3.mruni.eu/ojs/societal-studies/article/view/3980>.

528 Agrarinė (žemdirbių) lobistinė veikla – agrarinių lobistų veikla ES institucijose. Žr. Linas Jonas Gustas, Vygasdas Paulikas, „Agrarinis lobizmas Europos Sąjungoje Ir Lietuvoje“, *Socialinių mokslų studijos* 5, 3 (2013): 832.

529 David Austen-Smith, John R. Wrigt, „Counteractive Lobbying“, *American Journal of Political Science* 38, 1 (1994): 25–44, <https://www.jstor.org/stable/2111334?origin=crossref&seq=1>.

veikla yra orientuota į teisėkūros pokyčius, ginamoji – į siekį išlaikyti / apginti *status quo* situaciją.⁵³⁰

2.8. Lobistinės veiklos reiškinių teisinio reguliavimo charakteristika

Moksliniuose tyrimuose nurodoma, kad „egzistuoja trys pagrindinės lobizmo reglamentavimo galimybės: lobizmas gali būti teisiškai a) reguliuojamas, b) nereguliuojamas, c) dereguliuojamas.⁵³¹ Teorijoje ir praktikoje egzistuoja du pagrindiniai požiūriai į valstybės dėl lobistinės veiklos reguliavimo – lobistinės veiklos reguliavimo šalininkai teigia, kad reguliavimas yra būtinas siekiant užtikrinti skaidrumą ir atskaitingumą vykdant lobistinę veiklą, o lobistinės veiklos reguliavimo oponentai sako, kad reguliavimas gali riboti pilietinės visuomenės teisės dalyvauti priimančias sprendimus (pavyzdžiui, Skandinavijos valstybės laikosi požiūrio, kad lobistinės veiklos iš viso nereikia reguliuoti).⁵³²

Istorinę LR lobistinės veiklos reglamentavimo evoliuciją galima pradėti nuo 2000 m. birželio 27 d. priimto Lobistinės veiklos įstatymo (toliau – LVI), kuris įsigaliojo 2001 m. sausio 1 d.⁵³³ Mokslininkų darbuose nurodoma, kad šie Lietuvoje pirmieji bandymai reguliuoti lobistinę veiklą pasireiškė vykstant deryboms dėl šalies narystės ES, t. y. tai buvo ne iš visuomenės, politinių skandalų ar nacionalinės politinės sistemos kylantis poreikis.⁵³⁴ Paminėtina ir tai, kad šis teisės aktas sulaukė daug mokslininkų kritikos. A. Lukoševičius akcentavo, kad „lobistinę veiklą reguliuojančios teisės normos yra tarsi „užšalusios“, nes iš esmės nėra koreguojamos, atsižvelgiant į politinio proceso aktualijas“⁵³⁵. Teisinio reguliavimo efektyvumo problematiką, akcentuojant reguliavimo neišsamumą, išskyrė M. Ambrasaitė.⁵³⁶ P. Ragauskas teigė, kad nepasiekta šio įstatymo priėmimo metu jam keltų tikslų: lobistinė veikla teisės aktų rengimo ir priėmimo srityje iš esmės nereguluota.⁵³⁷ R. Geleževičius, kalbėdamas apie teisinio

530 Brian Kelleher Richter, Krislert Samphantharak, „Lobbying and Taxes“, *American Journal of Political Science* 53, 4 (2009): 895, <http://www.jstor.org/stable/20647957>.

531 Ambrasaitė-Valentinavičienė, *supra note*, 30: 109, 310.

532 Kavoliūnaitė-Ragauskienė, *supra note*, 82: 31.

533 Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymas, 15 str., LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 10 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.104674?jfwid=i3h7wxfpb>.

534 Kavoliūnaitė-Ragauskienė, *supra note*, 82: 39; Stankevičius ir Navickienė, *supra note*, 81.

535 Alvidas Lukošaitis, „Lobizmas užsienio šalyse ir Lietuvoje: teisinio reguliavimo ir institucionalizacijos problemos“, *Politologija* 2, 62 (2011): 36.

536 Monika Ambrasaitė, „Naujoji Lietuvos lobizmo reglamentavimo ekstrateisinė koncepcija: pokyčiai ir gairės ateičiai“, *Politologija* 4, 80 (2015): 3–4, <https://www.lituanistika.lt/content/62746>.

537 Ragauskas, *supra note*, 426: 96.

reguliavimo problematiką, nurodė, kad nepavyko į legalaus lobizmo sistemą organiškai integruoti asocijuotų interesų grupių.⁵³⁸ A. Stankevičius ir Ž. Navickienė pabrėžė, kad nėra tinkamai sureguliuoto lobistinės veiklos veikimo mechanizmo (pavyzdžiui, skaidrumo aspektu).⁵³⁹ A. Stankevičius ir A. Lukšaitė akcentavo nepakankamą lobistinės veiklos, lobisto sąvokų atskleidimą.⁵⁴⁰

Reformuoti lobistinės veiklos reglamentavimą buvo bandyta LVĮ pakeitimais, kurie įsigaliojo 2017 m. rugsėjo 1 d. (toliau – LVĮ (1)).⁵⁴¹ Pažymėtina, kad, prieš įsigaliojant šiems pakeitimams, įsigaliojo poįstatyminiai teisės aktai, kuriais buvo siekiama aiškesnio lobistinės veiklos reglamentavimo: VTEK 2017 m. rugpjūčio 30 d. priėmė sprendimą Nr. KS-123 „Dėl lobistinės veiklos dokumentų formų patvirtinimo“⁵⁴², 2017 m. rugpjūčio 30 d. sprendimą Nr. KS-124 „Dėl Lobistinės veiklos deklaracijų teikimo ir informacijos apie lobistinę veiklą skelbimo taisyklių patvirtinimo“⁵⁴³ (pažymėtina, kad nuo 2021 m. sausio 1 d. įsigaliojo šių poįstatyminių teisės aktų naujos redakcijos^{544, 545}). Ši redakcija taip pat sulaukė mokslininkų kritikos – ypač kritikuota šio teisės akto 1 str. 3 dalies nuostata, kad „šio įstatymo nuostatos netaikomos nevyriausybinėms organizacijoms, kaip jos apibrėžtos LR nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatyme“⁵⁴⁶. Pasak M. Ambrasaitės-Valentinavičienės, pakeitimai nėra reglamentavimo reforma – reglamentavimo tipų derinys nepakito, papildomų reglamentavimo atmainų neįtvirtinta, kiti platesnio masto pokyčiai neidentifikuoti (tiek lobistų registracijos, tiek informacijos apie lobistinę veiklą deklaravimo mastai išliko menki).⁵⁴⁷ Paliktos teisės spragos

538 Geleževičius, *supra note*, 80: 177–191.

539 Stankevičius ir Navickienė, *supra note*, 81.

540 Stankevičius, *supra note*, 107.

541 Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 pakeitimo įstatymas, LRS, žiūrėta 2021 m., sausio 10 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/bbd30f50574911e78869ac36ddd5784f?jfwid=i3h7wxfpb>.

542 Sprendimas „Dėl lobistinės veiklos dokumentų formų patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 10 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/cfe6d550927511e7b856d044dd98eceb?jfwid=-eb3wa45s7>.

543 Sprendimas „Dėl Lobistinės veiklos deklaracijų teikimo ir informacijos apie lobistinę veiklą skelbimo taisyklių patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 10 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d9e80560927511e7b856d044dd98eceb?jfwid=-eb3wa45s7>.

544 Sprendimas „Dėl lobistinės veiklos dokumentų formų patvirtinimo“ LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 10 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/2bcd36a125f011eb8c97e01ffe050e1c?jfwid=-eb3wa45s7>.

545 Sprendimas „Dėl Prašymų įrašyti į lobistų sąrašą, skaidrių teisėkūros procesų deklaracijų ir asmens, kurio atžvilgiu vykdyta lobistinė veikla, deklaracijų pildymo ir pateikimo taisyklių patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 10 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/ac532c82449511ebb394e1efb98d3e67?jfwid=-eb3wa45s7>.

546 Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 pakeitimo įstatymas, 1 str., LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 10 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/bbd30f50574911e78869ac36ddd5784f?jfwid=i3h7wxfpb>.

547 Ambrasaitė-Valentinavičienė, *supra note*, 30: 310.

leido verslo ir kitiems susivienijimams išvengti lobizmo reglamentavimo primetamų pareigų – pareigos deklaruoti savo įtakos darymo veiksmus.⁵⁴⁸

2021 m. sausio 1 d. įsigaliojo naujoji LVĮ redakcija (toliau – LVĮ (2))⁵⁴⁹, kurios tikslas – užtikrinti lobistinės veiklos viešumą ir skaidrumą, užkirsti kelią neteisėtai lobistinei veiklai.⁵⁵⁰ Šiame įstatyme pateikta lobistinės veiklos apibrėžtis – tai „fizinio asmens, juridinio asmens arba kitos organizacijos ar jų padalinio veiksmai, kuriais siekiama daryti įtaką šio straipsnio 1 dalyje nurodytiems asmenims, kad lobistinės veiklos užsakovo ar lobistinės veiklos naudos gavėjo interesais būtų priimami arba nepriimami teisės aktai“⁵⁵¹. Kokiems asmenims lobistine veikla siekiama daryti įtaką, šis įstatymas nenumato baigtinio sąrašo, bet, pavyzdžiui, lyginant 2017 m. LVĮ (1) redakciją detaliau įvardijami tokie asmenys: parlamentinių partijų vadovai, Respublikos Prezidentas, Lietuvos Respublikos Seimo, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nariai, viceministrai, Vyriausybės, ministerijų kancleriai, parlamentinių politinių partijų vadovai, merai, savivaldybių tarybų nariai, savivaldybių administracijų direktoriai ir jų pavaduotojai, kiti valstybės tarnautojai, valstybės pareigūnai ir kiti asmenys, kurie pagal teisės aktų nustatyta tvarka jiems suteiktas pareigines funkcijas dalyvauja rengiant, svarstant teisės aktų projektus ir juos priimant.⁵⁵²

Atskleidžiant lobistinės veiklos teisinę sampratą ES teisinio reguliavimo procese, pirmiausia tikslinga nuosekliai įvertinti ES sutarties ir kitų dokumentų nuostatas, reglamentuojančias interesų grupių veiklas teisėkūros procese. SESV 11 str. nuostatos nustato, kad „institucijos atitinkamomis priemonėmis suteikia piliečiams ir atstovaujamosioms asociacijoms galimybę skelbti nuomones apie visas ES veiklos sritis ir viešai jomis keistis“, kad „institucijos palaiko atvirą, skaidrų ir nuolatinį dialogą su atstovaujamosiomis asociacijomis ir pilietine visuomene“⁵⁵³. SESV 15 str. išdėstyta, kad „siekdamos skatinti tinkamą valdymą ir užtikrinti pilietinės visuomenės dalyvavimą, ES institucijos, įstaigos ir organai veikia kiek įmanoma gerbdami atvirumo principą“, kad „visi ES piliečiai ir visi fiziniai ar juridiniai asmenys, gyvenantys ar turintys registruotą buveinę valstybėje narėje, turi teisę, laikydamiesi pagal šio straipsnio šią dalį nu-

548 Kavoliūnaitė-Ragauskienė, *supra note*, 82: 40.

549 Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 pakeitimo įstatymas, LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 10 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/ed96d333bad011ea9a12d0dada3ca61b>.

550 *Ibid.*, 1 str.

551 *Ibid.*, 2 str. 3 d.

552 *Ibid.*, 3 str. 1 d.

553 Europos Sąjungos sutarties suvestinė redakcija, 11 str. 1 ir 2 d., Eur-lex, žiūrėta 2021 m. sausio 11 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex:12016M/TXT>.

statytinų principų bei sąlygų, susipažinti su ES institucijų, įstaigų ir organų dokumentais bet kokių pavidalų⁵⁵⁴. Realizuojant šias nuostatas, 2021 m. patvirtinamas Europos Parlamento ir Europos Komisijos susitarimas dėl skaidrumo registro organizacijoms ir savarankiškai dirbantiems asmenims, dalyvaujantiems formuojant ir įgyvendinant ES politiką (toliau – Susitarimas)⁵⁵⁵, kuris galioja iki šiol. Šis dokumentas pakeitė iki tol galiojusį Susitarimą, priimtą 2014 m. rugsėjo 19 d.⁵⁵⁶ Skaidrumo registras – pagrindinė priemonė, kurioje Susitarimo pagrindu įtvirtinamos taisyklės ir principai, kuriais vadovaujantis tvarkomas Skaidrumo registras⁵⁵⁷ bei įgyvendinamas išsipareigojimas užtikrinti ES institucijų santykių su interesų grupių atstovais skaidrumą.

ET rekomendacijoje CM/Rec(2017)2 *lobistinė veikla apibrėžiama* kaip specialių interesų skatinimas bendraujant su valstybės pareigūnais vykdant struktūruotus ir organizuotus veiksmus, kuriais siekiama daryti įtaką viešajame sprendimų priėmimo procese.⁵⁵⁸

Susitarimo 3 str. apima interesų grupių atstovų vykdomą *veiklą siekiant daryti įtaką* politikos ar teisės aktų rengimui ar įgyvendinimui arba sprendimų priėmimo procesams ES institucijose, įstaigose, organuose ir agentūrose.⁵⁵⁹ Pabrėžiama, kad veikla apima: a) susitikimų, konferencijų ar renginių organizavimą arba dalyvavimą juose, taip pat bet kokių panašių ryšių su ES institucijomis palaikymą; b) prisidėjimą arba dalyvavimą vykstant konsultacijoms, svarstymams ar kitokioms panašioms iniciatyvoms; c) komunikacijos kampanijų, platformų, tinklų ir bendruomeninių iniciatyvų organizavimą; d) politikos ir pozicijų dokumentų, dokumentų pakeitimų, nuomonių apklausų ir tyrimų, atvirų laišku ir kitokios komunikacijos ar informacinės medžiagos

554 Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija, 15 str. 1 ir 3 d., Eur-lex, žiūrėta 2020 m. gruodžio 11 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=LT>.

555 2021 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento ir Europos Komisijos susitarimas dėl skaidrumo registro organizacijoms ir savarankiškai dirbantiems asmenims, dalyvaujantiems formuojant ir įgyvendinant ES politiką, Eur-lex, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 3 d., [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021Q0611\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021Q0611(01)&from=EN).

556 2014 m. rugsėjo 19 d. Europos Parlamento ir Europos Komisijos susitarimas dėl skaidrumo registro sukūrimo (skirta organizacijoms ir savarankiškai dirbantiems asmenims, dalyvaujantiems formuojant ir įgyvendinant ES politiką), Eur-lex, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 3 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32011Q0722%2801%29&qid=1606944488967>.

557 Šiuo susitarimu nustatoma sistema ir veiklos principai, taikomi siekiant pasirašančiųjų institucijų suderinto požiūrio į skaidrų ir etišką atstovavimą interesų grupėms. *Ibid.*, 1 str. 1 d.

558 Recommendation of the Committee of Ministers to member States on the legal regulation of lobbying activities in the context of public decision making, Council of Europe, žiūrėta 2021 m. sausio 10 d., https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectId=0900001680700a40.

559 EP ir EK susitarimas, *supra note*, 354.

rengimą, taip pat tyrimų užsakymą ir atlikimą.⁵⁶⁰

Paminėtina, kad Susitarime **nėra terminų „lobizmas“, „lobistinė veikla“ ar „lobistas“**, o tai yra akivaizdus skirtumas, lyginant su LVĮ. Pasak M. Ambrasaitės-Valentinavičienės, „tokia susitarimo konstrukcija, nustumiant šiuos terminus į antrą planą, tikėtina, siekta išvengti neigiamų lobizmo ir išvestinių terminų konotacijų“⁵⁶¹. Lobistinės veiklos, lobisto ar lobizmo samprata pasireiškia per asmens vykdomą veiklą: „susitarimas apima veiklą, *interesų grupių atstovų vykdomą* siekiant daryti įtaką politikos ar teisės aktų rengimui ar įgyvendinimui arba sprendimų priėmimo procesams pasirašančiose institucijose arba kitose ES institucijose, įstaigose“⁵⁶². Atitinkamai *interesų grupės atstovas* apibrėžiamas kaip „bet kuris fizinis ar juridinis asmuo arba oficiali ar neoficiali asmenų grupė, asociacija ar tinklas, vykdamas susitarimo apimamą veiklą“⁵⁶³. O atskleidžiant lobisto definiciją, vartojama konstrukcija *įregistruotasis subjektas*, t. y. „bet kuris į registrą įtrauktas interesų grupės atstovas“⁵⁶⁴.

LVĮ (2) pateikiama lobistinės veiklos apibrėžtis apima „fizinio asmens“, „juridinio asmens“, „kitos organizacijos ar jų padalinio“ veiksmus. Pažymėtina, kad iki pakeitimo galiojusioje LVĮ (1) redakcijoje buvo nustatyta, kad „lobistinė veikla yra fizinio asmens veiksmai, kuriais siekiama daryti įtaką šio straipsnio 1 dalyje nurodytiems asmenims, kad lobistinės veiklos užsakovo interesais būtų priimami arba nepriimami teisės aktai, administraciniai sprendimai“⁵⁶⁵. Atskleidžiant lobistinę veiklą vien tik per fizinio asmens prizmę, galima teigti, kad buvo palikta teisės spraga, kuri ne tik leido interesų grupėms nevyriausybinį organizacijų pavidalu vykdyti interesų grupių lobistinę veiklą liekant „šešėlyje“. Kita vertus, ši teisinė nuostata be pagrindo apribojo juridinių asmenų subjektyves galimybes užsiimti lobistine veikla kaip komercine, sudarant privilegijas šia veikla užsiimti tik fiziniams asmenims. Disertacinio tyrimo autoriaus nuomone, lyginant LVĮ (2) ir Susitarimo nuostatas dėl lobistinės veiklos sampratos, pasakytina, kad LVĮ (2) ši veikla atskleidžiama remiantis subjektų kriterijais (fizinio asmens, juridinio asmens arba kitos organizacijos ar jų padalinio veiksmai), o tai iškreipia pačios „lobistinės veiklos“ sąvokos žodžių loginę konstrukciją, kai veikla atskleidžia-

560 *Ibid.*

561 Ambrasaitė-Valentinavičienė, *supra note*, 30: 142.

562 EP ir EK susitarimas, *supra note*, 354: 3 str. 1 p.

563 *Ibid.*, 2 str. a dalis.

564 *Ibid.*, 2 str. c dalis.

565 Redakcija galiojusi iki 2021-01-01, “Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 pakeitimo įstatymas”, 1 str., E-seimas, žiūrėta 2021 m., sausio 10 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/bbd30f50574911e78869ae36ddd5784f?jfwid=i3h7wxfpb>

ma ne per veiklą, o akcentuojant subjektus.

Kaip jau sakytą, „lobistas – fizinis asmuo, juridinis asmuo arba kita organizacija ar jų padalinys, vykdančias lobistinę veiklą“⁵⁶⁶. Taigi lobistinė veikla yra *asmens vykdoma veikla*. EP ir EK susitarime šios painedavos išvengiama, lobistinės veiklos turinį atskleidžiant per veiklas „siekiant daryti įtaką politikos ar teisės aktų rengimui“, interesų grupes vadinant „iregistruotaisiais subjektais, vykdančiais veiklą“, ir įpareigojant tas grupes laikytis elgesio kodekso.⁵⁶⁷ Elgesio kodekse (5 priedas) išdėstomi etikos standartai, kurių privalu laikytis vykdančiam lobistinę veiklą remiantis ES ir EK susitarimu. Pavyzdžiui, visada būtina nurodyti savo tikslus rekvizitus (vardą ir pavardę (pavadinimą), registracijos numerį) bendraujant su ES institucijomis; arba pateikiamas išipareigojimas negauti ir nesiekti informacijos ar palankių sprendimų nesąžiningomis priemonėmis ar daromu netinkamu spaudimu, netinkamu elgesiu ar užgaulia kalba. Pažymėtina, kad šiuo metu LR nėra numatyto lobistų elgesio kodekso, o tai laikytina trūkumu.

2.9. Veiklos išimtis, kaip lobistinės veiklos teisinio reguliavimo problema

Lobistinės veiklos reiškinys sukelia daug įvairių diskusijų, teisiniu reguliavimu nustatant veiklų išimtis, kurios nėra identifikuojamos kaip lobistinė veikla. Kaip jau minėta, analizuojant tiek mokslininkų darbus, tiek žiniasklaidoje išsakomą poziciją, kad lobistinės veiklos reguliavimas nėra efektyvus, jei paliekama teisinių „landų“ įvairioms interesų grupėms išvengti lobistinės veiklos viešinimo.

Atsakant į klausimą, kas nėra lobistinė veikla (taip pat kas nėra lobistas), remiantis LVĮ (2) nuostatomis, akcentuotina: a) kas nevykdo lobistinės veiklos, b) kas vykdo lobistinę veiklą, kuri nėra identifikuojama kaip lobistinė veikla.⁵⁶⁸

LVĮ (2) 7 straipsnyje nustatytos išimtis veiklų (6 priedas), kurios nėra laikomos lobistinėmis veiklomis, nustatant pagrindinius akcentus, aktualius disertacinio tyrimo eigai. Šioje dalyje tiriamos tik tos minėtos straipsnio nuostatos, kurios, autoriaus nuomone, aktualios tolimesniam disertaciniam tyrimui. Šio straipsnio nuostatas galima skirstyti į dvi atskiras dalis: nuostatas, kurios išliko nepakitusios⁵⁶⁹, ir nuostatas, kurios įsigaliojo su nauja LVĮ (2) redakcija, pavyzdžiui, siaurinama fizinio asmens pareikštos

566 LVĮ (2) 2 str. 2 d.

567 EP ir EK susitarimas, *supra note*, 354: 3 str. 1 d., 6 str. 1 d.

568 LVĮ 7 str.

569 LVĮ (2) 7 str. 1–5 p.

nuomonės dėl teisėkūros apibrėžtis⁵⁷⁰ arba detalizuojamos išimties veiklų, kurios išimtinai susijusios su viešųjų interesų tenkinimu arba viešąja nauda⁵⁷¹.

Lobistinės veiklos išimties, jų turinys tiesiogiai veikia lobistinės veiklos sampratą bei šio reiškinio įgyvendinimo kokybę: nuo to, kokios veiklos buvo vykdomos, kokie asmenys jas vykdė, atitinkamai priklauso ir lobisto statusas. Atskleidžiant šias nuostatas, tikimasi nustatyti: a) lobistinės veiklos reguliavimo ribas, identifikuojant, kuri veikla laikytina lobistine (todėl taikomos LVĮ (2) nuostatos), o kuri ne; b) lobizmo kaip reiškinio dinamiką ir tendencijas; c) lobistinės veiklos kaip teisinio instituto santykį su kitais, panašiais teisiniais reiškiniais.

Dėl LVĮ (2) 7 straipsnio 1 ir 9 dalių

Lobistine veikla nelaikoma *viešosios informacijos rengėjų*, skleidėjų, jų dalyvių, žurnalistų veikla įstatymų nustatyta tvarka renkant, rengiant, skelbiant ir skleidžiant viešąją informaciją. Visuomenės informavimo įstatymo paskirtis nustato „viešosios informacijos rinkimo, rengimo, skelbimo ir platinimo tvarką, viešosios informacijos rengėjų, skleidėjų, jų dalyvių, žurnalistų ir jų veiklą reglamentuojančių institucijų teises, pareigas ir atsakomybę“⁵⁷². Viešajame diskurse žiniasklaida neretai įvardijama kaip ketvirtoji valdžia, tad ir interesų grupės, siekdamos atitinkamo teisinio produkto, naudoja ne tik tiesioginius poveikio metodus formuodamos santykius su valdžia (Seimu, vyriausybe, valdžios institucijomis), bet ir netiesioginius poveikio metodus, pasitelkdamas masinio informavimo priemones. Konstitucijos 25 straipsnio nuostatos sudaro informacijos laisvės konstitucinį pagrindą. Aiškindamas LRK įtvirtintos informacijos laisvės, kaip žmogaus prigimtinės laisvės, turinį LRKT yra konstatavęs, jog ši laisvė yra vienas iš atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės, demokratinės valstybės pagrindų, svarbi įvairių Konstitucijoje įtvirtintų asmens teisių ir laisvių įgyvendinimo prielaida, nes asmuo visavertiškai įgyvendinti daugelį savo konstitucinių teisių ir laisvių gali tik turėdamas laisvę nekludomai ieškoti, gauti ir skleisti informaciją.⁵⁷³ Minėtos Konstitucijos nuostatos užtikrina visuomenės interesą būti informuotai. Šiame

570 LVĮ (2) 7 str. 6 d.

571 LVĮ (2) 7 str. 7 d. 11–12 p.

572 Visuomenės informavimo įstatymas, 1 str., LRS, žiūrėta 2021 m. kovo 7d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.065AB8483E1E/asr>.

573 LRKT 2005 m. rugsėjo 19 d. nutarimas byloje Nr. 19/04, LRKT, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 22 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/nutarimai-ismados-ir-sprendimai/138/y2005>.

kontekste paminėtina LRKT suformuota pozicija, kad „valstybė (jos institucijos, pareigūnai) turi ne tik negatyvaus turinio pareigą nekliudyti visuomenėje laisvai skleisti informacijai bei idėjoms, bet ir pozityvaus turinio pareigą imtis visų reikiamų priemonių, kad tam nekliudytų kiti asmenys“⁵⁷⁴. Be to, valstybė turi Konstitucinę pareigą per žiniasklaidą „skleisti piliečiams, gyventojams informaciją, susijusią su Konstitucijoje įtvirtintų, jos ginamų ir saugomų vertybių puoselėjimu, įvairių Konstitucijos principų įgyvendinimu. Tokios informacijos perdavimu siekiama visuomeniškai, konstituciškai reikšmingų tikslų – užtikrinti nacionalinių interesų apsaugą (*inter alia* nacionalinį saugumą), stiprinti demokratiją, ugdyti pilietiškumą, pagarbą teisei, visuomenės atvirumą ir toleranciją, puoselėti kalbą, kultūrą ir t. t.“⁵⁷⁵ Minėtų Konstitucijos nuostatų, įtvirtinančių ir garantuojančių žmogaus laisvę ieškoti, gauti ir skleisti informaciją, kontekste ir kyla žiniasklaidos laisvė.⁵⁷⁶

Laisvė ieškoti, gauti ir skleisti informaciją nėra absoliuti.⁵⁷⁷ Konstitucijos 25 str. 4 d. nuostata, kad laisvė reikšti įsitikinimus ir skleisti informaciją nesuderinama su nusikalstamais veiksmais – tautinės, rasinės ar socialinės neapykantos, prievartos bei diskriminacijos kurstymu, šmeižtu bei dezinformacija, reiškia, jog draudimas skleisti minėto turinio informaciją yra absoliutus.⁵⁷⁸ Moksliniuose šaltiniuose, tyrinėjančiuose komunikacijos fenomeną, teigiama, kad „informacija yra prekė, ji paklūsta pasiūlos ir paklausos mechanizmams, o šiandiena informacijos turėjimas ir vaizdų kontrolė reiškia ne tik galią, bet ir valdžią“⁵⁷⁹, o pati žiniasklaida „virsta žinių kūrimo fabrikais, konfliktų ir skandalų inspiravimo mechanizmais, skandalų ir demaskavimo industrija“⁵⁸⁰. Žiniasklaida yra stiprus įrankis darant įtaką teisėkūros procesui, formuojant atitinkamą įvaizdį, todėl neatsitiktinai žiniasklaidos fenomenas minimas Seimo Antikorupcijos komisijų ataskaitose. Pavyzdžiui, pažymima, kad „stambios, nacionaliniu mastu veikiančios visuomenės informavimo priemonių grupės turi didelę įtaką formuojant

574 LRKT 2006 m. gruodžio 21 d. nutarimas byloje Nr. 30/03, LRKT, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 22 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/nutarimai-ismados-ir-sprendimai/138/y2006>.

575 *Ibid*

576 LRKT 2002 m. spalio 23 d. nutarimas, byloje Nr. 36/2000, LRKT, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 22 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/nutarimai-ismados-ir-sprendimai/138/y2002>.

577 LRKT 2004 m. sausio 26 d. nutarimas byloje Nr. 3/02-7/02-29/03, LRKT, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 22 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta250/content>.

578 Vytautas Sinkevičius ir kt. *Oficialioji konstitucinė doktrina. Svarbiausios nuostatos 1993–2020* (Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2020), 215.

579 Gintautas Mažeikis, *Propaganda ir simbolinis mąstymas* (Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2010), 33.

580 *Ibid*.

viešąją nuomonę⁵⁸¹.

Minėtos ataskaitos detaliau analizuojamos atskleidžiant neteisėtos lobistinės veiklos sampratą, tačiau šios diskusijos kontekste paminėtina, kad šių komisijų išvadose buvo siūlymų pakeisti ir papildyti tuo metu galiojusią (Komisijos išvada ir sprendimai šiais klausimais priimti 2004 m. liepos 26 ir 27 d. posėdžiuose) LVĮ redakciją, „nustatant draudimą visuomenės informavimo priemonių savininkams, leidėjams ar jų darbuotojams vykdyti atlygintinę ar neatlygintinę veiklą, kuria siekiama daryti įtaką, kad lobistinės veiklos užsakovo interesais būtų keičiami, papildomi ar pripažįstami netekusiais galios teisės aktai, priimami ar nepriimami nauji teisės aktai“⁵⁸². Analizuojant minimą Seimo Antikorupcijos komisijos išvadą galima matyti, kad kalbama apie „papiarinimą“ ir Seimo narių „pasveikinimą“, įregistravus tokią svarbią pataisą⁵⁸³, t. y. prašoma pozityvaus turinio viešinimo „paslaugos“, kuri aktuali atitinkamam politikui ar pareigūnui. Pažymėtina, kad siūlomos pataisos nebuvo priimtos. Seimo nutarime Nr. XIII-1228 pasisakoma, kad „kai kurios neskaidrios ir neobjektyvios visuomenės informavimo priemonės „<...> gali kelti grėsmes valstybės interesams“⁵⁸⁴. Pavojų įžvelgiami dėl sistemiskai stambių verslo interesų grupių daromo neteisėto poveikio valstybės institucijoms priimant sprendimus ar neteisėtos įtakos darymo politikams ir (ar) politiniams procesams naudojant masinio informavimo priemones.⁵⁸⁵ Kaip nurodoma teisės dokumente, tai gali būti vykdoma įvairiais būdais, pavyzdžiui, „ginant“ palankų pareigūną apie jį skleidžiama pozityvaus turinio informacija arba „blokuojamos“ negatyvios žinios; nepalankūs pareigūnai sulaukia tendencingai negatyvios informacijos; paslėpta viešinimo paslauga suteikiama palankiai politinei jėgai „akcentuojant politiko ar jo vadovaujamos institucijos teigiamą vaidmenį mainais už verslui palankių

581 Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto atlikto parlamentinio tyrimo dėl asmenų, verslo subjektų ir kitų interesų grupių galimo neteisėto poveikio valstybės institucijoms priimant sprendimus ir galimos neteisėtos įtakos politiniams procesams išvados, 8.2.2. p. LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 24 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/3c03fbf26b0611e8b7d2b2d2ca774092?jfwid=chr0udvsc>.

582 LR Seimo Antikorupcijos komisija išvada dėl Seimo narių V. P. A., V. K., E. M., G. S., A. V., R. P. ir K. R. galimai padarytų veiksmų, nesuderinamų su Seimo nario statusu, vertinimo, LRS, žiūrėta 2021 m. vasario 9 d.,

https://www.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=4393&p_d=35378&p_k=1.

583 *Ibid*

584 Nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto atlikto parlamentinio tyrimo dėl asmenų, verslo subjektų ir kitų interesų grupių galimo neteisėto poveikio valstybės institucijoms priimant sprendimus ir galimos neteisėtos įtakos politiniams procesams išvados“, 8 p., Parlamentinio tyrimo rezultatai, LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 24 d.,

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/3c03fbf26b0611e8b7d2b2d2ca774092?jfwid=chr0udvsc>.

585 *Ibid*.

sprendimų priėmimą“ ir t. t.⁵⁸⁶

Vienas pagrindinių visuomenės informavimo principų tas, kad „viešoji informacija visuomenės informavimo priemonėse turi būti pateikiama teisingai, tiksliai ir nešališkai“⁵⁸⁷. Viešosios informacijos rengėjai ir (ar) skleidėjai taip pat turi paisyti teisės aktų reikalavimų teisėkūros procese. Skelbiant informaciją apie teisės akto rengimo procesą, vadovaujamosi nuostatomis, kuriose nurodoma, kad minėti subjektai, skleidami informaciją visuomenei: a) neturi iškraipyti teisingos, nešališkos informacijos bei nuomonių ir panaudoti tai savanaudiškiems tikslams; b) viešoji informacija yra nesuderinama su žurnalistinėmis kampanijomis, rengiamomis pagal išankstinius nusistatymus ar tenkinant grupinius, politinius interesus; c) informacijos skleidėjai (subjektai) privalo būti objektyvūs ir nešališki, pateikti kuo daugiau nuomonių ginčytiniais politikos, ekonomikos ir kitais visuomenės gyvenimo klausimais; d) neturi skelbti nepagrįstų, nepatikrintų, faktais neparemtų kaltinimų.⁵⁸⁸

Dėl LVĮ (2) 7 str. 6 d.

Iki 2021 m. sausio 1 d. galiojusio LVĮ (1) nuostatos nustatė, kad lobistine veikla nelaikoma „fizinio asmens pareikšta nuomonė dėl teisėkūros“⁵⁸⁹. Naujos redakcijos LVĮ (2) 7 str. 6 d. nurodoma, kaip reguliuojama veikla, kuri nelaikoma lobistine: „fizinio asmens pareikšta nuomonė dėl teisėkūros, išskyrus atvejus, kai fizinis asmuo sistemškai ir nuolat rengia teisės aktų projektus ir siūlo inicijuoti šių teisės aktų projektų svarstymą teisės aktų nustatyta tvarka ir kai šie teisės aktų projektai rengiami atstovaujant ne savo asmeniniams interesams arba fizinis asmuo reiškia nuomonę dėl teisėkūros ir ši nuomonė reiškia atstovaujant verslo tikslų siekiantiems juridiniams asmenims arba tokius juridinius asmenis vienijančioms asociacijoms; juridinio asmens pareikšta nuomonė dėl teisėkūros, išskyrus atvejus, kai juridinis asmuo parengia konkretų teisės akto projektą ir siūlo inicijuoti šio teisės akto projekto svarstymą teisės aktų nustatyta tvarka arba kai nuomonę dėl teisėkūros reiškia juridinis asmuo, kuris atstovauja ir (ar) vienija verslo tikslų siekiančius juridinius asmenis ar tokius juridinius asmenis vieni-

586 *Ibid.*

587 LR visuomenės informavimo įstatymas, 3 str. 3 d.

588 LR visuomenės informavimo įstatymas, 22 str. 11 d.

589 Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 pakeitimo įstatymas“ 7 str. 1 d. 6 p. (įsigalioji 2017 m. rugsėjo 1 d., galiojo iki 2021 m. sausio 1 d.), LRS, žiūrėta 2021 m. spalio 6 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/bbd30f50574911e78869ae36ddd5784f?jfwid=170wd4vh84>.

jančias asociacijas.“

Lyginant ankstesnės ir galiojančios LVĮ nuostatas, sakytina, kad šiuo metu galiojantis teisinis reguliavimas susiaurina „pareikštos nuomonės“ sampratą lobistinės veiklos kontekste. Pažymėtina, kad „pareikštos nuomonės“ sampratos apimtis yra skirtingai reguliuojama, atsižvelgiant į tai, kas yra subjektas: 1) fizinis asmuo; 2) juridinis asmuo; 3) šių asmenų sąsaja su verslo tikslais (interesai) vienijančiomis organizacijomis. LVĮ (2) 7 str. 6 d. nuostatos turinys yra toks:

1. *„fizinio asmens pareikšta nuomonė dėl teisėkūros, išskyrus atvejus, kai*
 - 1.1. fizinis asmuo *systemiškai ir nuolat rengia* teisės aktų projektus **ir siūlo inicijuoti** šių teisės aktų projektų svarstymą teisės aktų nustatyta tvarka **ir** kai *šie teisės aktų projektai rengiami atstovaujant ne savo asmeniniams interesams;*
 - 1.2. arba fizinis asmuo **reiškia nuomonę** dėl teisėkūros **ir** ši nuomonė **reiškiama** atstovaujant *verslo tikslų siekiantiems juridiniams asmenims;* arba tokius juridinius asmenis *vienijančioms asociacijoms.*
2. *Juridinio asmens pareikšta nuomonė dėl teisėkūros, išskyrus atvejus,*
 - 2.1 kai juridinis asmuo **parengia konkretų teisės akto projektą ir siūlo inicijuoti** šio teisės akto projekto svarstymą teisės aktų nustatyta tvarka
 - 2.2. arba kai **nuomonę dėl teisėkūros reiškia** juridinis asmuo, kuris *atstovauja ir (ar) vienija* verslo tikslų siekiančius juridinius asmenis ar *tokius juridinius asmenis vienijančias asociacijas.*“

LVĮ 7 str. 6 d., apibūdinant *fizinio asmens* pareikštos nuomonės dėl teisėkūros pažeidimo sampratą, papildomai nurodomi jungiamieji požymiai, t. y. įstatymo leidėjas suteikia tam tikrą aktyvių „veiksmų limitą“, kurį viršijus *suponuojama pareiga registruoti ir deklaruoti lobistinę veiklą*: 1) teisės akto projekto *pateikimas*; 2) šiuo projektu *siūloma* inicijuoti šio teisės akto projekto svarstymą; 3) šis pateikimas turi turėti *systeminį, nuolatinį* pobūdį; 4) šie veiksmai turi būti rengiami atstovaujant *ne savo asmeniniams interesams.*

Nustatant, kada bus pažeistas LVĮ 7 str. 6 d., įtvirtintas teisinis reguliavimas (kuris susijęs su fizinio asmens statusu), identifikuojamas toks veiksmų algoritmas: fizinis asmuo, reikšdamas nuomonę dėl teisėkūros, pateikia teisės akto projektus, tai daro nuolat, systemiškai, siūlo inicijuoti šio teisės akto projekto svarstymą ir rodo asmeninį suinteresuotumą.

VTEK savo sprendimuose laikosi nuomonės, kad „veiksmai, kuriais siekiama

daryti įtaką“, yra *įtikinėjimas, aiškinimas, bandymas paveikti, kad teisės aktas būtų vienaip ar kitaip suformuluotas*, ir tokie veiksmai gali būti vertinami kaip lobistinė veikla.⁵⁹⁰ Svarbu paminėti, kad fizinis ar juridinis asmuo, siekdamas daryti įtaką teisėkūrai, turi kreiptis *savo iniciatyva ar savarankiškai*. VTEK sprendimuose taip pat pažymi, kad lobistine veikla laikytinas „siekis daryti įtaką dėl konkretaus teisės akto, o bendros problemos iškėlimas (šiuo atveju klausimo pateikimas) **be konkrečių pasiūlymų** nėra laikytini deklaruotina lobistine veikla“⁵⁹¹.

Pabrėžtina, kad VTEK, Rekomendacinėse gairėse dėl lobistinės veiklos ir įtakos teisėkūrai aiškindama LVĮ 7 str. 6 d., pabrėžia, kad LVĮ nuostatos neriboja asmenų teisės kreiptis į valstybės politikus, valstybės pareigūnus, valstybės tarnautojus, kurie pagal teisės aktų nustatytą tvarką jiems priskirtas pareigines funkcijas dalyvauja rengiant, svarstant ir priimant teisės aktus. Tirdama, ar asmeniui taikytina ši išimtis, Komisija privalo įvertinti visas aplinkybes – atstovaujamus interesus, pasiūlymų dėl teisės aktų pakeitimo ar priėmimo teikimo priežastis, sistemiškumą (komisijos nuomone, „trys ir daugiau bandymų daryti įtaką jau galėtų būti vertinami kaip sisteminga nuolatinė lobistinė veikla“⁵⁹²). Apibendrinant galima išskirti VTEK praktikoje taikomus požymius, susijusius su LVĮ 7 str. 6 dalimi apibūdinant fizinio asmens reiškiamos nuomonės dėl teisėkūros turinį: 1) *turi būti fizinio asmens iniciatyva* (ši nuostata tinka ir juridiniam asmeniui); 2) *yra siekis įtikinti, aiškinti, bandymas paveikti, kad teisės aktas būtų vienaip ar kitaip suformuluotas*; 3) *sistemiškumas* pasireiškia, kad veiksmas daromas *tris ir daugiau kartų*; 4) *yra teikiami konkretūs siūlymai* (pasiūlymai) dėl konkrečių teisės aktų pakeitimo.

Kylant praktiniams teisinio pobūdžio ginčams dėl LVĮ 7 str. 6 d. taikymo, tarp VTEK ir asmenų, kurie bando pasinaudoti minėtos nuostatos išimtimi, būna akcentuojamos VAĮ⁵⁹³ nuostatos, nurodant, kad „lobistinės veiklos deklaracijas nėra tikslinga teikti oficialiai kreipiantis į valstybės institucijas pagal VAĮ, nes kiekvienas toks kreipimasis savaime yra institucijos nustatyta tvarka registruojamas, kaip ir institucijos atsa-

590 „VTEK 2021 m. vasario 10 d., sprendimas Nr. KS-92“, VTEK, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <https://pinreg.vtek.lt/app/vtek-sprendimai>

591 „VTEK 2021 m. liepos 28 d., sprendimas Nr. KS-272“, VTEK, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <https://pinreg.vtek.lt/app/vtek-sprendimai>

592 Rekomendacinės gairės dėl lobistinės veiklos ir įtakos teisėkūrai, VTEK, žiūrėta 2021 m. spalio 5 d. <https://vtek.lt/lobistine-veikla/susijusi-teisine-informacija/>.

593 Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo Nr. VIII-1234 pakeitimo įstatymas, LRS, žiūrėta 2021 m. spalio 6 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/24a32bb2a4e911eaa51db668f0092944/asr>.

kymas į tokį kreipimąsi⁵⁹⁴. Pažymėtina, kad LVAT šiuo klausimu pasisakė, kad „VAĮ nuostatos nėra taikomos norminių teisės aktų pakeitimams“⁵⁹⁵. VTEK taip pat akcentuoja, kad „oficialus kreipimasis į valdžios institucijas savaime nereiškia skaidrumo ir viešumo LVĮ prasme“⁵⁹⁶.

Teisiniai ginčai, kuriuose buvo nagrinėjama fizinių asmenų galimybė pasinaudoti LVĮ 7 str. 6 d. išimtimi, daugeliu atvejų buvo pripažinti pažeidusiais LVĮ nuostatas, nes buvo pripažinta, kad fiziniai asmenys veikė *juridinių asmenų ekonominiams interesais*, t. y. privalėjo registruoti lobistinę veiklą ir pateikti deklaraciją. LVĮ 7 str. 6 dalies analizės kontekste paminėtina, kad fizinių asmenų sąsajumas su juridiniu asmeniu yra *aiškintinas plečiamuoju aspektu*, remiantis CK nuostatomis. Išsamiau praktinės situacijos administracinės atsakomybės kontekste analizuojamos šio disertacinio tyrimo ketvirtoje dalyje. VTEK formuoja praktiką, kad „veiklos neiforminimas nesudaro pagrindo teigti, kad tai nebuvo lobistinė veikla“⁵⁹⁷. Paminėtina ir tai, kad nėra svarbu, ar asmuo veikia darbo ar civilinės sutarties pagrindu, ar veikia, pavyzdžiui, būdamas valdybos, stebėtojų tarybos nariu.⁵⁹⁸ LVAT analogiškas situacijas, kai fiziniai asmenys bandė pasinaudoti LVĮ 7 str. 6 d. išimtimi, teikdami teisės aktų projektus fizinio asmens vardu, realiai siekė naudoti juridinio asmens ekonominiams interesams, vertina kaip lobistinę veiklą, pažeidus LVĮ nuostatas, nes realiai buvo veikiamas juridinio asmens vardu.⁵⁹⁹

LVĮ 7 str. 6 dalis, *juridinio asmens* pareikštos nuomonė dėl teisėkūros sampratos turinio apimtis „siaurinama“ nustatant, kad jeigu juridinis asmuo *parengia konkretų teisės akto projektą ir siūlo inicijuoti šio teisės akto projekto svarstymą teisės aktų nustatyta tvarka*, tai vertinama kaip lobistinė veikla. Tokią poziciją suponuoja nuostata, kad juridinio asmens nuomonė dėl teisėkūros yra tik *nuomonė, nepateikiant* jokio teisės akto projekto ir *nesiūlant inicijuoti* šio projekto svarstymo. Sąvokos „nuomonė

594 LVAT 2021 m. gegužės 12 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eA-1062-629/2021, Infolex, žiūrėta 2021 m. spalio 8 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1993745>.

595 *Ibid*

596 VTEK 2020 m. spalio 7 d. sprendimas Nr. KS-132, VTEK, žiūrėta 2021 m. spalio 6 d., <https://pinreg.vtek.lt/app/vtek-sprendimai>.

597 VTEK 2020 m. spalio 7 d. sprendimas Nr. KS-132, VTEK, žiūrėta 2021 m. spalio 7 d., <https://pinreg.vtek.lt/app/vtek-sprendimai>.

598 VTEK 2021 m. rugpjūčio 25 d. sprendimas Nr. KS-290, VTEK, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <https://pinreg.vtek.lt/app/vtek-sprendimai>.

599 LVAT 2021 m. birželio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1926-525/2021, Infolex, žiūrėta 2021 m. spalio 7 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/2008496>; LVAT 2021 m. kovo 10 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eA-984-520/2021, TAR, žiūrėta 2021 m. spalio 7 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/adf1043088d411eb9fecb5ecd3bd711c>.

dėl teisėkūros“ LVĮ tiesiogiai nėra pateikiama. Žodyne žodžio „nuomonė“ reikšmė yra atskleidžiama sekančiai: 1) nusimanymas, nuovoka, supratimas; 2) pažiūra, nusistatymas.⁶⁰⁰ Formaliai vertinant, juridinis asmuo LVĮ 5 str. 1 dalyje nurodytiems asmenims nuomonę dėl teisėkūros gali pareikšti teisiniu algoritmu, kuris susideda iš trijų alternatyvų: „geras įstatymas“, „blogas įstatymas“, „neturiu nuomonės“, nurodydamas motyvus, nes vertinant „šio teisinio algoritmo turinį, svarbu paisyti jau anksčiau nagrinėtas šiame tyrime suformuotas VTEK bei LVAT taisykles: „bendros problemos iškėlimas (šiuo atveju klausimo pateikimas) *be konkrečių pasiūlymų* nėra laikytini deklaruotina lobistine veikla“⁶⁰¹. Šios analizės kontekste paminėtina, kad lobistinė veikla gali reikštis įvairiais metodais, tarp jų yra *puolamasis* ir *ginamasis* lobistinės veiklos metodai. Pirmuoju atveju siekiama pakeisti esamą situaciją (pavyzdžiui, teisinį reguliavimą), teikiant teisės aktų projektus, o ginamuoju metodu stengiamasi išsaugoti *status quo* situaciją.⁶⁰² Šie metodai įtvirtinti LVĮ nuostatose pateikiant lobistinės veiklos turinį: šia veikla siekiama, kad būtų (a) priimami, (b) nepriimami teisės aktai, (c) priimami, (d) nepriimami administraciniai sprendimai.⁶⁰³ Pateiktinas praktinis pavyzdys, kai VTEK analizavo situaciją, kurios metu buvo nustatyta, kad bendrovė raštu kreipėsi į ministeriją ir jos darbuotojas, nurodydama, kad teisės akto (X) pakeitimo projektu *neturėtų būti keičiamas* šiuo metu galiojantis teisinis reguliavimas, ir pateikė teisės akto pakeitimo projekto *teisinio reguliavimo problematiką bei nuomonę* bei *siekė*, kad teisės akto pakeitimo projekto dalis *nebūtų priimta*.⁶⁰⁴ VTEK nurodė, kad juridinis asmuo vykdė neteisėtą lobistinę veiklą, numatytą LVĮ 6 straipsnio 2 punkte, ir tokia veika pažeidė LVĮ 8 straipsnio 1 dalies nuostatas. Ši situacija gali būti vertinama dvejopai. Pirma, bendrovė *nepateikė* jokio projekto, tik išdėstė problematiką ir *išreiškė poziciją, kad nebūtų priimta* teisės akto projekto dalis, t. y. *siekė „apginti“* esamą situaciją ginamuoju lobizmo metodu. LVĮ 7 str. 6 d. tiesiogiai neįtvirtina, kad **tik** *pasiūlymas* nepriimti teisės akto projekto, nepateikiant konkretaus teisės akto projekto, laikoma lobistine veikla. Antra, oponuojant išsakytai pirmai pozicijai, teigtina, kad LVĮ 2 str. 2 d. nustato lobistinės veiklos turinį: tai veikla, kai yra priimami arba *nepriimami* teisės aktai. VTEK minėtame sprendime aiškino situaciją plečiamai, „siaurindama“ juridinio asmens pareikštos nuomonės dėl teisėkūros sampratos turinio apimtį, nustatydama, kad siūlymas dėl *status*

600 <https://www.zodynas.lt/terminu-zodynas/N/nuomone>.

601 VTEK 2021 m. liepos 28 d. sprendimas Nr. KS-272, *supra note*, 591.

602 Wasil, *supra note*, 69.

603 LVAT 2021 m. birželio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1926-525/2021, *supra note*, 599.

604 VTEK 2021 m. rugpjūčio 25 d. sprendimas Nr. KS-290, *supra note*, 598.

quo situacijos (ginamasis lobizmo metodas) be teisės akto projekto vertinamas kaip lobistinė veikla. Manytina, kad šiuo metu galiojanti LVĮ 7 str. 6 d. nuostata „juridinis asmuo parengia konkretų teisės akto projektą ir siūlo inicijuoti šio teisės akto projekto svarstymą teisės aktų nustatyta tvarka“ nėra aiškiai suformuluota, reguliuojant juridinių asmenų ginamojo lobizmo atvejus, dėl to galimi teisiniai prieštaravimai.

Atsižvelgiant į lobistinės veiklos fenomeno reguliavimo tendencijas ES ir Lietuvoje, kai siekiama šią veiklą viešinti ir daryti skaidrią, juridinių asmenų ginamojo lobizmo atvejai turėtų būti vertinami kaip lobistinė veikla. Šiuo atveju galima formuluoti siūlymą teisės aktų leidėjui tikslinti LVĮ 7 str. 6 d. formuluotę, išdėstant „juridinio asmens pareikštos nuomonės dėl teisėkūros sampratą, išskyrus atvejus, kai juridinis asmuo parengia konkretų teisės akto projektą ir / arba siūlo inicijuoti šio teisės akto projekto priėmimo arba nepriėmimo svarstymą teisės aktų nustatyta tvarka“.

LVĮ 7 str. 6 dalyje reguliuojant nuomonės pareiškimą dėl teisėkūros, kai tai daro *asocijuotos* verslo organizacijos tiesiogiai arba per tarpininkus (fizinis, juridinius asmenis), yra nustatoma „nulinė tolerancija“ dėl *nuomonės* turinio LVĮ kontekste. Fizinio asmens reiškiamą nuomonę dėl teisėkūros, kai ši nuomonė reiškiamą atstovaujant juridinius asmenis (kurių tikslas verslo interesai) vienijančioms asociacijoms, vertintina kaip lobistinė veikla. Analogiška situacija yra reguliuojant juridinio asmens reiškiamą nuomonę dėl teisėkūros, kai nuomonė reiškiamą atstovaujant ir (ar) *vienijant verslo tikslų siekiančius juridinius asmenis* ar tokius *juridinius asmenis vienijančias asociacijas*. Įstatymų leidėjas pasirinko „griežtą“ poziciją dėl reiškiamos nuomonės turinio apimties, lyginant su fizinio asmens ar juridinio asmens atveju, kai tai susiję su verslo subjektų asocijuotais dariniais. Tai suponuoja nuostatą, kad bet kokia nuomonė dėl teisinio reguliavimo pokyčių turi būti registruojama ir viešinama kaip lobistinė veikla. Tai gali būti tiek teisės projekto pateikimas; bet koks siūlymas, agitavimas priimti teisės aktą ar jo nepriimti; bet kokia išsakyta nuomonė be teisės akto projekto pateikimo (bendros problemos iškėlimas) turėtų būti vertinama kaip lobistinė veikla. Tokia pozicija atitinka Aiškinamajame rašte išdėstytą poziciją, kad naujos redakcijos LVĮ nuostatomis siekiama „**užkamšyti teises landas įvairioms asociacijoms**, prisidengiant viešojo intereso gynimu, **vykdyti nedeklaruotą lobistinę veiklą**“⁶⁰⁵, o kaip jau minėta, verslo asocijuotos organizacijos yra aktyvios teisėkūros dalyvės, jos disponuoja finansiniais,

605 Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 2, 3, 7, 10, 11 ir 12 straipsnių pakeitimo įstatymo, Infoplex, žiūrėta 2021 m. spalio 6 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/teisekura/item/602968>.

administraciniais ištekliais⁶⁰⁶, taip pat kaip paprastai turi politinį autoritetą, tad jų išsakyta tik bendra pozicija dėl teisinio reguliavimo gali būti suprantama kaip „politinis spaudimas“. Teigtina, kad asociacijos atveju, kai tokia pareikštos nuomonės dėl teisėkūros forma vertinama kaip lobistinė veikla, ji atitinka visuomenės poreikį dėl skaidrios teisėkūros.

Apibendrinant LVĮ (2) 7 str. 6 d. nuostatų analizę, pasakytina, kad įstatymų leidėjas nauja LVĮ redakcija akcentuoja lobistinės veiklos skaidrumą, dėl to daugėja realių atvejų, kai turi būti registruojama ir deklaruojama lobistinė veikla. Viena vertus, galima kritika, kad nepagrįstai ribojamos asmenų teisės dalyvauti teisėkūroje, antra vertus, galima sutikti su išsakyta LRS Pagrindinio komiteto išvados nuostata, kad įtvirtinus naujos LVĮ redakcijos 7 str. nuostatas „pasiekiamas balansas ir nepagrįstai neribojama pilietinės visuomenės teisė dalyvauti teisėkūroje, skatinama nevyriausybinių organizacijų, religinių bendruomenių veikla, kuria jos tenkina viešąjį interesą ir siekia visuomeninės naudos“⁶⁰⁷. LVĮ (2) nepateikia nei *nuomonės* definicijos, nei *asmeninių interesų* sampratos turinio. Asmeninių interesų samprata gali būti sistemaiškai siejama su verslo intereso samprata: tai, kas nėra verslo interesas, yra asmeninė nauda. Fizinio asmens sąsaja su juridinio asmens interesu aiškinama plečiamai, vadovaujantis CK nuostatomis, pavyzdžiui, CK 2.81 str., CK 2.45 str., ir lydimaisiais teisės aktais (pavyzdžiui, Akcinių bendrovių įstatymu). Nustatant fizinio asmens sąsają su juridinio asmens veikla, gali būti vadovujamasi tiek rašytiniais dokumentais (pvz., darbo sutartis), tiek nesant rašytinių dokumentų (pvz., pavedimo sutarties). Šiuo atveju taikoma taisyklė, kad veiklos neįforminimas nesudaro pagrindo pasinaudoti LVĮ 7 str. 6 d. išimtimi.

Pažymėtina, kad nuomonė dėl teisėkūros gali būti pateikiama įvairiomis formomis, pvz., siunčiant elektroninį laišką, oficialų raštą ar naudojant kitas skaitmenines technologijas.

Juridiniai asmenys gali pareikšti nuomonę dėl teisėkūros tik išsakydami bendro pobūdžio poziciją dėl teisėkūros, neteikdami teisės akto projekto ir nesiūlydami atitinkamai pritarti šiam projektui. Galiojanti LVĮ (2) 7 str. 6 d. redakcija eksplicitiškai nepasisako, ar juridinio asmens pareikšta bendro pobūdžio nuostata, nepateikiant teisės akto projekto, bet siūlant nekeisti esamo teisinio reguliavimo (ginamasis lobizmas),

606 Dür Andreas, Bernhagen Patrick, Marshall David, „Interest Group Success in the European Union: When (and Why) Does Business Lose?“, *Comparative Political Studies* 48, 8 (2015): 951–983.

607 Pagrindinio komiteto išvada dėl Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 pateikimo įstatymo projekto XIII P-4949, Infolex, žiūrėta 2021 m. spalio 6 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/teisekura/item/609260>.

vertintina kaip lobistinė veikla. VTEK sprendimuose formuojama praktika, kad toks pareiškimas laikytinas lobisties veikla. Šiai pozicijai galima pritarti, nes tai atitinka tiek ES, tiek Lietuvoje formuojamos lobistinės veiklos tendencijas – skatinti, stiprinti teisėkūros proceso viešumą ir skaidrumą. Pažymėtina ir tai, kad LVĮ 2 str. 3 d. nustato, kad lobistine veikla siekiama priimti teisės aktus ar jų nepriimti.

Siekiant išvengti teisinių prieštaravimų, įstatymų leidėjui rekomenduotina LVĮ (2) 7 str. 6 d. nuostata, reguliuojančią juridinių asmenų pareiškiamos nuomonės dėl teisėkūros turinį, papildomai nustatyti, kad ši išimtis negalioja, jeigu juridinis asmuo, *nepateikdamas teisės akto projekto, siūlo nepriimti / nepritarti tuo metu aptariamam naujam teisės akto projektui*, kuris jau buvo pateiktas atitinkamos interesų grupės teisės aktų nustatyta tvarka. Šiuo siūlymu siekiama sureguliuoti ginamojo lobizmo apraiškas LVĮ (2) 7 str. 6 d. kontekste.

Disertacinio tyrimo autoriaus nuomone, teisinė nuostata dėl juridinių asmenų įstatymų leidėjo turėtų būti formuluojama taip: juridinio asmens pareikšta nuomonė dėl teisėkūros, išskyrus atvejus, kai juridinis asmuo parengia konkretų teisės akto projektą ir siūlo inicijuoti šio teisės akto projekto svarstymą arba **neparengia teisės akto projekto ir siūlo nepriėmimo svarstymą teisės** aktų nustatyta tvarka arba kai nuomonę dėl teisėkūros reiškia juridinis asmuo, kuris atstovauja ir (ar) vienija verslo tikslų siekiančius juridinius asmenis ar tokius juridinius asmenis vienijančias asociacijas.

Pareikšta nuomonė dėl teisėkūros tiesiogiai arba per tarpininkus (fizinis, juridinis asmuo), kiek tai susiję su *asocijuotos* verslo organizacijos interesais, yra nustatoma „nulinė tolerancija“. Teigtina, kad tokiu atveju net bendro pobūdžio problemų išsakymas asmenims, nurodytiems LVĮ 5 str., vertintina kaip lobistinė veikla.

Dėl LVĮ (2) 7 str. 7 d., 11 ir 12 d.

LVĮ (2) redakcija praplėtė veiklų išimčių sąrašą, lyginant su anksčiau galiojusia LVĮ (1) redakcija. Dauguma diskusijų, rengiant LVĮ (2) projektą, buvo susijusios su NVO subjektų veikla lobistinės veiklos kontekste. LVĮ (2) 7 str. 7 p. įtvirtina, kad lobistine veikla nelaikoma „specialiuose įstatymuose tiesiogiai nurodytų viešųjų juridinių asmenų veikla, tenkinanti viešąjį interesą“, LVĮ (2) 7 str. 11 p. – „viešosios naudos nevyriausybinė organizacijų veikla“, o LVĮ (2) 7 str. 12 p. – „religinių bendruomenių ir bendrijų veikla bendradarbiaujant su kompetentingomis valstybės institucijomis švietimo,

kultūros, šeimos, socialiniais, dorovės ir žmogaus orumo apsaugos klausimais“.⁶⁰⁸ Pažymėtina, kad LVĮ (2) nepateikia, kokie yra juridiniai asmenys, tenkinantys viešąjį interesą, arba kas yra „viešosios naudos nevyriausybinių organizacijų veikla“. Tai skatina tam tikrą teisinę diskusiją, bandant atsakyti į klausimą, kas yra „viešosios naudos nevyriausybinių organizacijų veikla“. NVO gali sudaryti įvairiausių formų juridinius darinius⁶⁰⁹, o pagrindinė LVĮ reglamentavimo spraga ir apskritai lobistinė veiklos sampratos problema, kurią kėlė mokslininkai ir kuri nuskambėjo viešuose pasisakymuose, buvo ta, kad asociacijos (plačiąja prasme) neturėjo viešintis kaip lobistinės veiklos subjektai.⁶¹⁰ Atsakant į čia pateiktą klausimą, pirmiausia minėtina Nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatyme įtvirtinta nuostata, kad „viešosios naudos nevyriausybinių organizacija – nevyriausybinių organizacija, kurios veikla teikia naudą ne tik jos dalyviams, bet ir visuomenei“⁶¹¹. Šis teisės aktas nustato: „Nevyriausybinių organizacijos pripažįstamos viešosios naudos nevyriausybinių organizacijomis Vyriausybės įgaliotos institucijos nustatyta tvarka.“⁶¹² Paminėtina, kad, svarstant LVĮ naujosios redakcijos projektą, buvo gauti Seimo nario V. B. pasiūlymas viešosios naudos nevyriausybinių organizacijų veiklą vertinti kaip lobistinę veiklą. Toks siūlymas argumentuojamas išsakant poziciją, kad minėtas įstatymas nepateikia „kriterijų, pagal kuriuos nevyriausybinei organizacijai yra suteikiamas viešosios naudos NVO statusas. Viešąją naudą kuria verslininkų organizacijos (asociacijos), darbuotojų, atskirų profesinių grupių organizacijos. Taigi pagal tokią įstatymo projekte esančią formulotę lobistine nebūtų laikoma veikla tik dėl to, kad organizacijai suteiktas viešosios naudos NVO statusas. Tokia išimtis leidžia „apeiti“ įstatymą asmenims, kurie vykdo neteisėtą lobistinę veiklą, siekia išvengti visuomenės dėmesio ir neskaidriai veikti sprendimų priėmėjus“⁶¹³. Ekspertiniame tyrime dėl NVO apibrėžimo reglamentavimo nurodoma, kad „2013 m. įtvirtinus NVO apibrėžimą <...> išryškėjo įtvirtinto apibrėžimo trūkumai: dėl gana komplikotos apibrėžimo

608 LVĮ (2) 7 str. 7 p., 11 p. ir 12 p.

609 Grupinės naudos, nacionalinė, skėtinė, viešosios naudos nevyriausybinių organizacijos. Lietuvos Respublikos bendruomeninių organizacijų plėtros įstatymas, 2 str. 1 d., 5 d., LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 13 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.463439/asr>.

610 LVĮ reglamentavimo nuostatos, galiojusios iki 2021-01-01, lobisto sąvoką reguliavo tik fizinio asmens kontekste.

611 Lietuvos Respublikos nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymas, 2 str. 6 d., LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.463439/asr>

612 Lietuvos Respublikos nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymas, 8 str., LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 13 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b68eb4b11bf311eaa4a5fa76770768ee>.

613 Pagrindinio komiteto papildoma išvada dėl Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 pakeitimo įstatymo projekto XIIIIP-4949(2), Infollex, žiūrėta 2021 m. vasario 15 d., <http://www.infollex.lt.skaitykla.mruni.eu/teisekura/item/609262>.

formuluotės valstybės institucijos, o taip pat ir pačios NVO, sunkiai geba šį apibrėžimą taikyti praktikoje, kadangi NVO plėtros įstatyme įtvirtinti viešosios ir grupinės naudos organizacijos apibrėžimai <...> praktiškai niekada nebuvo taikomi – dėl šių priežasčių nauda, kurios buvo tikimasi įtvirtinant NVO sąvoką įstatyme, deja, yra ribota⁶¹⁴. Remiantis pagrindinio komiteto papildoma išvada, minėtoms Seimo nario pateiktoms nuostatomis buvo nepritaikiama nuostata, kad LVĮ projekto 7 straipsnyje siūlomos išimties užtikrina pusiausvyrą ir kaip tik yra skatinama nevyriausybinų organizacijų, kurios „tenkina viešąjį interesą ir siekia visuomeninės naudos“, naudos⁶¹⁵.

Paminėtina, kad Pagrindinis komitetas nepritarė ir kitų suinteresuotų asmenų pasiūlymams, kuriuose buvo išreikštas neigiamas požiūris į LVĮ „projekte numatytais įstatymo taikymo išimtimis: NVO netaikant pareigos deklaruoti poveikį teisėkūrai, būtų suteiktos išskirtinės dalyvavimo teisėkūros procesuose teisės, nors tiek NVO, tiek asociacijų dalyvavimas teisėkūros procesuose turėtų būti vertinamas kaip natūrali ir būtina demokratinio sprendimų priėmimo proceso dalis⁶¹⁶. Apibendrinant išsakytus argumentus ir aktualų teisinį reguliavimą, pasakytina, kad nėra aiškumo dėl NVO kaip viešosios naudos subjekto teisinės formuluotės įtvirtinimo. Požymiai, trukdantys sklandžiam LVĮ (2) funkcionavimui, yra šie: *pirma*, LVĮ šios formuluotės nepateikia; *antra*, NVO plėtros įstatymas šią formuluotę bando apibrėžti nukreipdamas į poįstatyminio teisės akto nuostatas, nors toks apibrėžimas turėtų būti pateikiamas įstatyme; *trečia*, LRV 2020 m. vasario 19 d. nutarimu Nr. 141⁶¹⁷ *įgaliojo* ir *įpareigojo* Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją patvirtinti NVO pripažinimo viešosios naudos nevyriausybinių organizacijomis tvarkos aprašą, o rašant disertaciją (2021 m., spalį) šis aprašas dar nebuvo priimtas.

Kaip nurodoma Seimo Aiškinamajame rašte dėl Lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 2, 3, 7, 10, 11 ir 12 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, išimties, susijusios su nuostata, kad lobistine veikla nelaikoma viešųjų juridinių asmenų, tiesiogiai

614 „Rekomendacijos dėl NVO apibrėžimo“, *Kurk Lietuvai*, žiūrėta 2021 m. vasario 15 d., <http://kurk.lt/wp-content/uploads/2017/10/Rekomendacijos-d%C4%97l-NVO-apibr%C4%97%C5%BEimo.pdf>.

615 Pagrindinio komiteto papildoma išvada dėl Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 pakeitimo įstatymo projekto XIIP-4949(2), *supra note*, 613.

616 *Ibid*

617 Nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 m. vasario 19 d. nutarimo Nr. 141 „Dėl Lietuvos Respublikos nevyriausybinių organizacijų plėtros įstatymo įgyvendinimo“ pakeitimo“, 1 p. 2 d., LRS, žiūrėta 2021 m. vasario 15 d.,

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=12pc19svcx&documentId=319bae54e1e811ea85df91a432b58c48&category=TAD>.

nurodytų specialiuose įstatymuose, veikla, tenkinanti viešąjį interesą, yra įtvirtinamos „siekiant lobistinės veiklos skaidrumo ir teisinio aiškumo“⁶¹⁸. Taip pat šiame rašte pažymima, kad „patikslinta išimtis apimtų tik konkrečius viešųjų juridinių asmenų, kurie tiesiogiai nurodyti specialiuose įstatymuose ir kurių veiklos sritis (taigi, ir galimas poveikis teisėkūrai) tiesiogiai išviešinta specialiuose įstatymuose, pavyzdžiui, Lietuvos savivaldybių asociacijos, Lietuvos advokatūros, Lietuvos notarų rūmų ir pan. veikla“⁶¹⁹. Paminėta nuostata grindžiama tuo, kad tokia išimtis yra objektyviai pateisinama, nes tokie viešieji juridiniai asmenys „skiriasi nuo kitų viešųjų juridinių asmenų (asociacijų): jų veiklos tikslai, funkcijos, įgaliojimai yra tiesiogiai nurodyti įstatymuose ir taip iš anksto (įstatymo lygiu) išviešinama, kokioje srityje ar srityse viešasis juridinis asmuo gali daryti įtaką teisėkūrai, kokius įgaliojimus jis turi“⁶²⁰. Analogiškai kaip ir pasisakant dėl NVO veiklos nelaikymo lobistine veikla, dėl viešųjų juridinių asmenų veiklos, kuri tenkina viešąjį interesą išimčių kontekste, buvo išsakyti suinteresuotų asmenų argumentai, kad „LVĮ projektu siūlomas reguliavimas sukurtų skirtingą reguliavimą įprastoms asociacijoms bei asociacijoms, turinčioms specialiuosius įstatymus, nors visos asociacijos savo prigimtimi, veiklos tikslais bei juridinio asmens formos nulemtais ypatumais yra iš esmės vienodos“; jiems Pagrindinis komitetas taip pat nepritarė.⁶²¹ Seimo Aiškinamajame rašte užsimenama, kad viešosios naudos subjektai yra tokie, „kurie tiesiogiai nurodyti specialiuose įstatymuose ir kurių veiklos sritis (taigi, ir galimas poveikis teisėkūrai) tiesiogiai išviešinta specialiuose įstatymuose“⁶²², tačiau nei LVĮ nuostatose, nei lydinčiuose LVĮ nuostatų įgyvendinančiuose teisės aktuose nenurodoma, kokie tai turėtų būti „specialieji įstatymai“. Pažymėtina ir tai, kad specialieji įstatymai, kurie reglamentuoja ne tik Seimo Aiškinamajame rašte pateikiamas juridinių asmenų (pavyzdžiui, advokatūros, notarų rūmų asociacijos) teises ir pareigas, bet ir apskritai juridinių asmenų veiklą, susijusią su visuomenei naudingais tikslais. Artima sąvokai „naudos teikimas visuomenei“ apibrėžtis pateikiama

618 Aiškinamasis raštas dėl Lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 2, 3, 7, 10, 11 ir 12 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, Infolex, žiūrėta 2021 m. sausio 13 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/teisekura/item/602968>.

619 *Ibid*

620 Aiškinamasis raštas dėl Lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 2, 3, 7, 10, 11 ir 12 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, Infolex, žiūrėta 2021 m. sausio 13 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/teisekura/item/602968>.

621 Pagrindinio komiteto išvada dėl Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 pakeitimo įstatymo projekto XIII P-4949, *supra note*, 613.

622 Aiškinamasis raštas dėl Lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 2, 3, 7, 10, 11 ir 12 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto, *supra note*, 618.

Labdaros ir paramos įstatyme: „*visuomenei naudingais tikslais* šiame įstatyme laikoma veikla tarptautinio bendradarbiavimo, žmogaus teisių apsaugos, mažumų integracijos, kultūros, religinių ir etinių vertybių puoselėjimo, švietimo, mokslo ir profesinio tobulinimo, neformaliojo ir pilietinio ugdymo, sporto, socialinės apsaugos ir darbo, sveikatos priežiūros, nacionalinio saugumo ir gynybos, teisėtvarkos, nusikalstamumo prevencijos, gyvenamosios aplinkos pritaikymo ir būsto plėtros, autorių teisių ir gretutinių teisių apsaugos, aplinkos apsaugos ir kitose visuomenei naudingomis ir nesavanaudiškomis pripažįstamos srityse.“⁶²³ Disertacinio tyrimo autoriaus nuomone, minėtos sąvokos turinys laikytinas nepakankamu konstatuoti, kad vienareikšmiškai pateikia atsakymą, kas yra „viešosios naudos nevyriausybinų organizacijų veikla“, nes Labdaros ir paramos įstatymo tikslas yra nustatyti labdaros ir paramos teikimo ir gavimo ypatumus (teikimo ir gavimo tikslus, teikėjus ir gavėjus, kontrolę, apskaitą). Tokią poziciją suponuoja išvada, kad tai išimtinė tokios NVO veikla yra labdara ir parama, o ne lobistinė veikla. Čia paminėtina Viešųjų įstaigų įstatymo 2 straipsnio 1 dalis, kurioje pateikiama viešosios įstaigos samprata ir nustatoma, kad viešoji įstaiga yra „įsteigtas pelno nesiekiantis ribotos civilinės atsakomybės viešasis juridinis asmuo, kurio tikslas – *tenkinti viešuosius interesus* vykdant švietimo, mokymo ir mokslinę, kultūrinę, sveikatos priežiūros, aplinkos apsaugos, sporto plėtojimo, socialinės ar teisinės pagalbos teikimo, *taip pat kitokią visuomenei naudingą veiklą*“⁶²⁴. Lyginant analizuojamą LVĮ 7 straipsnio 11 punkto nuostatą „viešosios naudos nevyriausybinų organizacijų veikla“ su minėta viešųjų įstaigų apibrėžtimi, darytina išvada, kad interesų grupėms darant įtaką LVĮ 2straipsnio 1 dalyje nurodytiems asmenims viešosios įstaigos pagrindu, taikoma privilegija – jų veikla neidentifikuojama kaip lobistinė. Šiame tyrime jau sakytą, kad asociacijos⁶²⁵ tikslas – *koordinuoti asociacijos narių veiklą, atstovauti* asociacijos narių interesams ir juos *ginti* ar tenkinti kitus viešuosius interesus, o tai ir laikytina esminiu skirtumu nuo viešosios įstaigos. Teigtina, kad interesų grupių veiksmai, kuriais siekiama daryti įtaką LVĮ (2) 2 straipsnio 1 dalyje nurodytiems asmenims, vertintina kaip lobistinė veikla. Manytina, kad toks nenuoseklus, neaiškus LVĮ reglamentavimas

623 Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymas, 3 str., 3 d., LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 13 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/flaed7e0a97a11e59010bea026bdb259/asr>.

624 Lietuvos Respublikos viešųjų įstaigų įstatymas, LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 13 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.29578/asr>.

625 Asociacija – savo pavadinimą turintis ribotos civilinės atsakomybės viešasis juridinis asmuo, kurio tikslas – koordinuoti asociacijos narių veiklą, atstovauti asociacijos narių interesams ir juos ginti ar tenkinti kitus viešuosius interesus. Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymas, 2 str. 1 d., LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 13 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.226938>.

sukelia teisinių prieštaravimų bei skatina teisinius ginčus ir teisės spragas.

2.10. Neteisėtos lobistinių interesų grupių veiklos teisinio vertinimo įvairumas

Atskleisti neteisėtos lobistinių interesų grupių sąvoką (kaip ir lobistinės veiklos atveju) sudėtinga, nes ši sąvoka gali būti suprantama plačiuoju ir siauruoju aspektais. Mokslininkų darbuose neteisėta lobistinė veikla vertintina kaip atskiras lobizmo metodas (teisėta ir neteisėta lobistinė veikla⁶²⁶, neteisėta lobistinė veikla analizuojama korupcijos kontekste (kyšininkavimas, prekyba poveikiu)⁶²⁷ arba aptariama su kitais neteisėtais poveikio viešajai valdžiai būdais bei su lobizmu siejamais reiškiniiais, pvz., nepotizmu, protekcionizmu⁶²⁸, neteisėtu politinių partijų, kandidatų ar rinkimų kampanijų finansavimu⁶²⁹. Taip pat neteisėta lobistinė veikla gali būti identifikuojama išimtinai LVĮ reguliavimo kontekste.

LVĮ 6 str. nustatyta, kad „lobistinė veikla yra neteisėta, jeigu: 1) lobistas ne-deklaruoja lobistinės veiklos šio įstatymo nustatyta tvarka; 2) lobistinę veiklą vykdo į lobistų sąrašą neįrašytas asmuo. Paminėtina, kad EP ir EK susitarime tiesiogiai nepateikiama neteisėto lobizmo sampratos (kaip ir lobizmo sąvokos), bet I priede įtvirtinami abstraktūs elgesio standartai įvardijami kaip elgesio kodekso nuostatos, kurias pažeidus pradedamas tyrimas.⁶³⁰

Remiantis LVĮ 6 str. nuostatomis, atskleidžiant neteisėtos veiklos sampratą, įtvirtinami du kriterijai. LVĮ (2) 4 straipsnio 2 dalies 2 punkte įtvirtinta lobisto pareiga teikti skaidrių teisėkūros procesų deklaracijas. Lobistas privalo deklaruoti lobistinę veiklą pateikdamas skaidrių teisėkūros procesų deklaraciją dėl kiekvieno teisės akto projekto ne vėliau kaip per septynias dienas nuo lobistinės veiklos dėl konkretaus teisės akto projekto pradžios (žodinio ar rašytinio (taip pat ir elektroninėmis priemonėmis) teisės akto projekto nuostatų aptarimo su asmeniu, kuriam lobistine veikla siekiama

626 Stankevičius ir Simanavičienė, *supra note*, 298: 208.

627 Kavoliūnaitė-Ragauskienė, *supra note*, 82: 14–15.

628 *Nepotizmas* – tai tarnybinės padėties naudojimas giminėms proteguoti. *Favoritizmas* paprastai apibūdinamas kaip favoritų išskėlimas, jų skyrimas į aukštas vietas, visa tvarka, priklausoma nuo favoritų daromos įtakos. *Protekcionizmas* – politika, kuria siekiama apsaugoti, remti ar kitaip padėti (proteguoti). Žr. Jolita Vveinhardt, Loreta Petrauskaitė, „Nepotizmo, favoritizmo ir protekcionizmo trianguliacijos koncepcinis modelis“, *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai* 65 (2013): 137–148.

629 Ambrasaitė-Valentinavičienė, *supra note*, 30: 51.

630 Sekretoriatas gali pradėti tyrimą atsižvelgdamas į skundą, kuriame teigiama, kad įregistruotasis subjektas nesilaiko elgesio kodekso, taip pat tyrimą savo iniciatyva, atsižvelgdamas į informaciją, kad įregistruotasis subjektas gali neatitikti registracijos sąlygų. EP ir EK susitarimo III priedo 1.1 p.

daryti įtaką) elektroninėmis priemonėmis Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos nustatyta tvarka Skaidrių teisėkūros procesų informacinėje sistemoje.⁶³¹ Skaidrių teisėkūros procesų deklaracijoje (7 priedas) lobistas privalo nurodyti:

1) vardą, pavardę (kai lobistas fizinis asmuo) arba pavadinimą, juridinio asmens vardu lobistinę veiklą vykdančio juridinio asmens dalyvio, valdymo organo nario ar darbuotojo vardą, pavardę, lobisto pažymėjimo numerį;

2) lobistinės veiklos užsakovo, lobistinės veiklos naudos gavėjo vardą, pavardę ar pavadinimą;

3) teisės akto, teisės akto projekto, dėl kurio vykdyta lobistinė veikla, pavadinimą;

4) teisės aktu, teisės akto projektu, dėl kurio vykdyta lobistinė veikla, norimo pakeisti dalyko trumpą apibūdinimą;

5) institucijos ar įstaigos (jeigu yra, ir padalinio), kurioje eina pareigas asmuo, kuriam buvo siekiama daryti įtaką, kad būtų priimami ar nepriimami teisės aktai, pavadinimą;

6) asmens, kuriam lobistine veikla buvo siekiama daryti įtaką, vardą, pavardę, pareigas. Jeigu lobistui nežinomi asmenų, kuriems lobistine veikla siekiama daryti įtaką, vardai, pavardės, pareigos, nurodomas tų asmenų, kuriems buvo siekiama daryti įtaką, grupės pavadinimas;

7) ar asmeniui, kuriam lobistine veikla buvo siekiama daryti įtaką, buvo pateiktas konkretus teisės akto projektas ir siūloma inicijuoti šio teisės akto projekto svarstymą teisės aktų nustatyta tvarka.⁶³²

Pažymėtina, kad galiojanti (naujoji) LVĮ redakcija numato pareigą ne tik lobistams teikti skaidrių teisėkūros procesų deklaracijas. Tokias deklaracijas turi teikti ir asmenys, kuriems lobistine veikla siekiama daryti įtaką: Respublikos Prezidentas, Seimo, Vyriausybės nariai, viceministrai, Vyriausybės, ministerijų kancleriai, parlamentinių politinių partijų vadovai, merai, savivaldybių tarybų nariai, savivaldybių administracijų direktoriai ir jų pavaduotojai.⁶³³ VTEK rekomendacinėse gairėse dėl lobistinės veiklos ir įtakos teisėkūrai tai vadina *kryžminio deklaravimo* pareiga bei klasifikuoja LVĮ nustatytą deklaravimo sistemą į du lygius: Respublikos Prezidentas, Seimo, Vyriausybės nariai, viceministrai, Vyriausybės, ministerijų kancleriai, parlamentinių politinių

631 LVĮ (2) 10 str.

632 LVĮ (2) 10 str. 2 d.

633 LVĮ (2) 5 str. 3 d.

partijų vadovai, merai, savivaldybių tarybų nariai, savivaldybių administracijų direktoriai ir jų pavaduotojai privalo teikti deklaracijas elektroniniu būdu VTEK nustatyta tvarka, o valstybės pareigūnai, kiti valstybės tarnautojai ir kiti asmenys, kurie pagal teisės aktų nustatyta tvarka jiems suteiktas pareigines funkcijas dalyvauja rengiant, svarstant teisės aktų projektus ir juos priimant, – institucijų, kuriose jie dirba, vadovų nustatyta tvarka.⁶³⁴

M. Ambrasavičiūtė-Valentinavičienė nurodo, kad lobizmo adresatų identifikavimas yra būtinoji lobizmo objektų apibrėžimo prielaida, nes, lobistinę įtaką nukreipus į lobizmo adresatą, siekiama pageidaujama linkme paveikti jo sprendimus.⁶³⁵

Kaip ir lobistams, deklaracijos apie LVĮ (2) 5 str. 3 d. nustatytų asmenų atžvilgiu vykdytą lobistinę veiklą dėl kiekvieno teisės akto projekto pateikiamos ne vėliau kaip per septynias dienas nuo lobistinės veiklos dėl konkretaus teisės akto projekto pradžios.⁶³⁶

VTEK 2020 m. gruodžio 16 d. sprendimu Nr. KS-172 patvirtintų Prašymų įrašyti į lobistų sąrašą, skaidrių teisėkūros procesų deklaracijų ir asmens, kurio atžvilgiu vykdyta lobistinė veikla, deklaracijų pildymo ir pateikimo taisyklių (toliau – Taisyklės) 19 punkte įvirtinama pareiga asmenims, kurių atžvilgiu vykdyta lobistinė veikla, pateikti deklaracijos duomenis.⁶³⁷

Deklaracijoje (8 priedas) pateikiama: 1) bendra informacija: nurodoma deklaracijos pateikimo ir lobistinės veiklos pradžios data; 2) identifikuojamas lobistas, lobistinės veiklos užsakovas ir naudos gavėjas⁶³⁸; 3) nurodomi asmens, kurio atžvilgiu vykdyta lobistinė veikla, duomenys: asmens, kurio atžvilgiu vykdyta lobistinė veikla, vardas ir pavardė, darbovietė, pareigos; 4) informacija apie lobistinės veiklos objektą: teisės akto, teisės akto projekto, dėl kurio vykdyta lobistinė veikla, pavadinimas; trumpai aprašyti teisės aktu, teisės akto projektu norimą pakeisti dalyką bei nurodoma, ar buvo siūloma inicijuoti teisės akto projekto svarstymą, ar pateiktas konkretus teisės

634 Rekomendacinės gairės dėl lobistinės veiklos ir įtakos teisėkūrai, *VTEK*, žiūrėta 2021 m. sausio 10 d., https://vtek.lt/wp-content/uploads/2021/01/VTEK_Rekomendacines_gaires_del_lobistines_veiklos_ir_itakos_teisekurai.pdf.

635 Ambrasaitė-Valentinavičienė, *supra note*, 30: 42.

636 LVĮ (2) 5 str. 3 d.

637 Sprendimas „Dėl Prašymų įrašyti į lobistų sąrašą, skaidrių teisėkūros procesų deklaracijų ir asmens, kurio atžvilgiu vykdyta lobistinė veikla, deklaracijų pildymo ir pateikimo taisyklių patvirtinimo“, 19 punktas, LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 10 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/ac532c82449511ebb394e1efb98d3e67?jfwid=-eb3wa45s7>.

638 Taisyklių 19.2.3. p. nustato, kad, nesant klasifikatoriaus lobistų sąraše nurodytą lobistinę veiklą vykdytą asmens duomenų, žymima laukelis „Lobisto nėra sąraše“.

akto projektas⁶³⁹.

LVĮ 8 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad „lobistinę veiklą turi teisę vykdyti tik į lobistų sąrašą įrašyti asmenys. Asmuo, norintis būti įrašytas į lobistų sąrašą, pateikia VTEK jos nustatytos formos prašymą įrašyti jį į lobistų sąrašą“⁶⁴⁰. Tai yra procedūra, įpareigojanti asmenis pateikti VTEK anketinius duomenis, priklausomai nuo to, fizinis ar juridinis asmuo ketina vykdyti lobistinę veiklą⁶⁴¹, bei atskleisti teisinio reguliavimo sritis (sritys), kurioje (kuriose) asmuo siekia daryti įtaką teisėkūrai⁶⁴². VTEK per penkias darbo dienas nuo šio nurodyto prašymo gavimo dienos jį išnagrinėja ir priima sprendimą dėl asmens įrašymo į lobistų sąrašą. VTEK atsisako įrašyti asmenį į lobistų sąrašą tik tuo atveju, kai prašymą pateikęs asmuo: 1) neturi teisės būti lobistu; 2) pateikė neteisingus ar neišsamius šiame straipsnyje nurodytus duomenis ir (ar) papildomą informaciją.⁶⁴³ LVĮ 3 straipsnis nustato atvejus, kada asmuo negali būti lobistu:

1. Lobistu neturi teisės būti fizinis asmuo:

1) jaunesnis kaip 18 metų;

2) kuriam lobistine veikla siekiama daryti įtaką;

3) kuris įstatymų nustatyta tvarka yra pripažintas kaltu dėl nusikalstamos veikos ir turi neišnykusį teistumą (pavyzdžiui, yra padaręs korupcinį, sunkų ar labai sunkų nusikaltimą);

4) administracine nuobauda baustas už šio įstatymo pažeidimą ir nuo šios nuobaudos įvykdymo dienos nepraėjo trys mėnesiai;

2. Lobistu neturi teisės būti juridinis asmuo arba kita organizacija ar jų padalinys (toliau – juridinis asmuo), kuris yra valstybės ar savivaldybės institucija ar įstaiga, valstybės ar savivaldybės įmonė, viešoji įstaiga, kurios savininkė ar dalininkė yra valstybė ar savivaldybė, taip pat Lietuvos bankas;

3. Lobistu neturi teisės būti juridinis asmuo, kuris įstatymų nustatyta tvarka yra pripažintas kaltu dėl korupcinio pobūdžio nusikaltimo padarymo ir turi neišnykusį ar nepanaikintą teistumą arba yra pripažintas kaltu dėl sunkaus ar labai sunkaus nusikaltimo padarymo ir turi neišnykusį ar nepanaikintą teistumą.⁶⁴⁴

Asmenys, pažeidę čia analizuotas nuostatas, atsako LVĮ, Lietuvos Respublikos

639 Taisyklių 19 p.

640 LVĮ (2) 8 str.

641 Taisyklių 9, 12 punktai.

642 LVĮ (2) 8 str. 2 d. 4 p.

643 LVĮ (2) 8 str. 5 d.

644 LVĮ (2) 3 str.

administracinių nusižengimų kodekso ir kitų Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka.⁶⁴⁵

Pagal LVĮ 9 straipsnio nuostatas VTEK turi teisę taikyti drausminio poveikio priemonės lobistui, kuris nevykdo pareigų: *stabdyti* lobistinę veiklą arba *išbraukti* lobistą iš lobistų sąrašo.⁶⁴⁶

Lyginant LVĮ (2) ir naujos redakcijos EP ir EK susitarimo nuostatas, susijusias su veiklos deklaravimo turiniu ir apimtimi, pasakytina, kad EP ir EK susitarimo II priede įregistruoti subjektai (lobistai) privalo pateikti deklaraciją – finansinę informaciją: a) apie susitarimo apimamos veiklos metinių sąnaudų įvertintą sumą (pateikiama eurai); b) deklaruoja tarpininkus, kurie jų vardu vykdo susitarimo apimamą veiklą, ir su kiekvienu atskiru tarpininku susijusias sąnaudas; c) tarpininkai deklaruoja įvertintas bendras metines pajamas, kurių gavimas susijęs su susitarimo apimama veikla (gautas pajamų sumas su kiekvienu atskiru klientu); d) įregistruotieji subjektai, neatstovaujantys komerciniams interesams, pateikia paskutinių pasibaigusių finansinių metų biudžetą; kiekvieno gauto įnašo, viršijančio 10 proc. jų bendro biudžeto, sumą, jei tie įnašai yra didesni nei 10 000 Eur, ir įnašo teikėjo vardą, pavardę (pavadinimą); bei papildomai pateikiama asmenų, dalyvaujančių vykdant susitarimo apimamą veiklą, skaičius per metus, išreikštas etato ekvivalentais, pagal tokias viso etato procentines dalis (10 proc., 25 proc., 50 proc., 75 proc. arba 100 proc.).⁶⁴⁷ Taip pat minėtose deklaracijose LVĮ (2) nuostatos nenumato pareigos deklaruoti lobistui (-ams) finansinę informaciją, tad kokios apimtys finansiniai ištekliai figūruoja teisėkūros procese, šiuo metu pasakyti sunku. Disertacinio tyrimo autoriaus nuomone, finansinės ataskaitos (duomenų), susijusios su lobistine veikla, pateikimas sudarytų galimybę įvertinti lobistinės veiklos kaip industrinės šakos pobūdį ir finansinių srautų apimtį teisėkūros procese.

2.10.1. Neteisėtos lobistinės veiklos vertinimas konstitucinėje jurisprudencijoje

Neteisėto lobizmo fenomeną galima analizuoti ir konstitucinės atsakomybės kontekste. LRKT išvadoje „Dėl LR Seimo nario M. B., kuriam pradėta apkaltos byla, veiksmų atitikties LRK“ buvo pasisakyta dėl Seimo (pareiškėjas) 2017 m. birželio 6 d. priimto nutarimo Nr. XIII-412 „Dėl apkaltos Lietuvos Respublikos Seimo nariui M. B. pradžios ir kreipimosi į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą“ (toliau – ir Seimo

645 LVĮ (2) 13 str. 1 d.

646 LVĮ (2) 9 str. 1 d. ir 4 d.

647 EP ir EK susitarimo II priedo 1 d., 3 d.

2017 m. birželio 6 d. nutarimas Nr. XIII-412)⁶⁴⁸. Nagrinėjamos konstitucinės justicijos bylos nuostatos paminėtinos neteisėtoms lobistinėms veikloms kontekste dėl to, kad minėtame Seimo nutarime Specialiosios tyrimo komisijos išvadoje vienas iš argumentų pradėti apkaltos procesą buvo tai, kad „<...> M. B. organizavo neskelbiamus įmonės „R“ (toliau – Interesų grupė) atstovų susitikimus su Lietuvos valstybės valdžios institucijų vadovais <...>; <...> siekdamas užtikrinti politinį palaikymą Rusijos Federacijos valstybinės atominės energetikos korporacijos „R“ planams Lietuvoje, padėjo „R“ atstovaujantiems asmenims proteguoti ir įgyvendinti „R“ interesus, kurie buvo nukreipti prieš Seimo patvirtintuose strateginiuose Lietuvos Respublikos dokumentuose įtvirtintus Lietuvos Respublikos interesus stiprinti valstybės energetinę nepriklausomybę, ir savo veiksmais kėlė grėsmę nacionaliniam saugumui<...>“⁶⁴⁹.

Seimo narys M. B. (kaip suinteresuotas asmuo) paaiškinimuose nurodė, kad nesutinka su tuo, kad savo veiksmais šturkščiai pažeidė Konstituciją ir sulaužė priesaiką, argumentuodamas, kad „įvykę minėti susitikimai tarp Interesų grupės ir Lietuvos valstybės valdžios institucijų vadovais nepagrįstai vertinami kaip Lietuvos nepriklausomybės silpninimas, kartu ir kaip šturkštus Konstitucijos pažeidimas“, nes:

- „<...> Per susitikimą pokalbis vyko bendromis energetikos temomis, pavyzdžiui, susitikimo su Seimo pirmininku tikslas buvo pagerinti santykius Ignalinos AE uždarymo klausimu, kartu pakalbėti apie Kaliningrado ir Astravo atominį elektrinių statybas, naujos Lietuvos atominės elektrinės statybą, galimybes panaudoti Kruonio hidroakumuliacinę elektrinę <...>“;
- „<...> nei jis (M. B.), nei J. K ar A. M. neatliko valstybės saugumui grėsmę keliančių veiksmų, nedarė poveikio Seimo pirmininkui, nereiškė jokių prašymų ir pan. <...>“
- „<...> susitikimas vyko Seimo rūmuose, o ne slapta, naudojantis kokiomis nors konspiracijos ar panašiomis priemonėmis<...>“;
- „<...> Generalinės prokuratūros atsisakymas pradėti ikiteisminį tyrimą dėl Seimo nario M. B. rodo, kad nėra net jo veikimo prieš Lietuvos Respubliką požymių <...>“⁶⁵⁰

Šioje konstitucinės justicijos byloje LRKT teikė išvadą, kad „M. B. šturkščiai pažeidė Lietuvos Respublikos Konstituciją ir sulaužė priesaiką“ dėl to, kad buvo pažeisti

648 LRKT 2017 m. gruodžio 22 d. išvada Nr. KT22-12/2017, bylos Nr. 12/2017 „Dėl Seimo nario M. B. veiksmų“, LRKT, *supra note*, 231.

649 *Ibid*

650 *Ibid*

Valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymo⁶⁵¹ 17 straipsnio 2 dalies 11 punkto reikalavimai pildant Klausimyno, skirto asmenims, pretenduojantiems gauti leidimą dirbti ar susipažinti su įslaptinta informacija, kas klausimyno.⁶⁵² LRKT nenagrinėjo teisinės situacijos dėl įmonės „R“, kaip interesų grupės, protegavimo, nes šį klausimą nagrinėti nėra Konstitucinio Teismo prerogatyva. Šis apkaltos epizodas buvo susijęs su Seimo kadencijos laikotarpiu, kurio įgaliojimai jau buvo pasibaigę, tad LRKT argumentavo, kad pagal „Konstitucijos 74 straipsnį neįmanoma Seimo nario konstitucinė atsakomybė, taikoma apkaltos proceso tvarka, už veiksmus, kuriais galėjo būti šiurkščiai pažeista Konstitucija ir sulaužyta priesaika, padarytus ankstesnės jo Seimo nario kadencijos (anksčiau turėtų įgaliojimų vykdymo) metu“⁶⁵³. Mokslinės diskusijos kontekste, analizuojant lobistinės veiklos fenomeną, galima teigti, kad minėtą situaciją galima vertinti kaip lobistinę veiklą: interesų grupė „R“ siekia daryti įtaką (tai vertintina kaip lobistinė veikla)⁶⁵⁴ Seimo nariams, kurie LVĮ (2) 2 straipsnio 1 dalies prasme yra „asmenys, kuriems lobistine veikla siekiama daryti įtaką“. Ši veikla nebuvo viešinama, nors Seimo nario M. B. (kaip suinteresuoto asmens) paaiškinimuose buvo teigiama, kad „<...> susitikimas vyko Seimo rūmuose, o ne slapta, naudojantis kokiomis nors konspiracijos ar panašiomis priemonėmis <...>“⁶⁵⁵. Tuo metu galiojanti LVĮ redakcija⁶⁵⁶ nepateikė tikslios sampratos asmenų, kuriems lobistine veikla siekiama daryti įtaką, ir kartu nenustatė pareigos teikti deklaracijas. Galima klausti, ar galima Seimo nario konstitucinė atsakomybė netinkamai vykdant LVĮ (2) (galiojančios redakcijos) nuostatas – viešinant susitikimų deklaracijas?

Svarbu paminėti, kad pagal analizuojamos LRKT bylos kontekste, remiantis

651 Lietuvos Respublikos valstybės ir tarnybos paslapčių įstatymas, 17 str. 2 d. 11 p., LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 31 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/TAIS.91654>.

652 LRKT 2017 m. gruodžio 22 d. išvada Nr. KT22-I2/2017, bylos Nr. 12/2017 „Dėl Seimo nario M. B. veiksmų“, LRKT, *supra note*, 231.

653 LRKT 2017 m. gruodžio 22 d. išvada Nr. KT22-I2/2017, bylos Nr. 12/2017 „Dėl Seimo nario M. B. veiksmų“, *op. cit.*

654 LVĮ (2) 2 str. 3 d. Lobistinė veikla – fizinio asmens, juridinio asmens arba kitos organizacijos ar jų padalinio veiksmai, kuriais siekiama daryti įtaką šio straipsnio 1 dalyje nurodytiems asmenims, kad lobistinės veiklos užsakovo ar lobistinės veiklos naudotojas būtų priimami arba nepriimami teisės aktai.

655 LRKT 2017 m. gruodžio 22 d. išvada Nr. KT22-I2/2017, bylos Nr. 12/2017 „Dėl Seimo nario M. B. veiksmų“, *op. cit.*

656 LVĮ redakcijai, kuri galiojo nuo 2001 m. sausio 1 d. ir galiojo iki 2017 m. rugsėjo 1 d., Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymas, 15 str. Šis įstatymas įsigaliojo nuo 2001 m. sausio 1 d., LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 31 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.104674?jfwid=xwon2mllm>; Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 pakeitimo įstatymas, 2 str. 1 d. Šis įstatymas, išskyrus šio straipsnio 2 dalį, įsigaliojo 2017 m. rugsėjo 1 d., LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 31 d.,

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/bbd30f50574911e78869ae36ddd5784f?jfwid=xwon2mllm>.

Seimo 2017 m. birželio 6 d. priimto nutarimo Nr. XIII-412 nuostatomis, korporacijos „R“, kaip interesų grupės, interesai buvo susiję su energetikos sritimi, su šios srities strateginiais klausimais⁶⁵⁷, o tai laikytina nacionalinio saugumo ypatingos svarbos objektais (angl. *critical infrastructure*).⁶⁵⁸ Teisėkūros procesas, susijęs su nacionalinio saugumo klausimais, suponuoja itin skaidrų, objektyvų ir aiškų interesų deklaravimą, norstokiame procese dalyvauja Seimo narys, juolab kad LRKT nutarimuose pažymi, kad „valstybės pareigūnų veikla (tame tarpe ir Seimo narių), susijusi su valstybės valdžios ir valdymo funkcijų įgyvendinimu, visada yra viešo pobūdžio“⁶⁵⁹. Galima diskutuoti teigiant, kad Seimo narys, vykdydamas savo pareigas, susitikinėja su rinkėjais, įvairiomis interesų grupėmis, t. y. dalyvauja įvairiose diskusijose, kuriose keičiamasi aktualia informacija ir taip realizuojama lobistinių interesų grupių veiklos komunikacinė funkcija, ir tai atitinka Konstitucijoje įtvirtintą pliuralistines demokratijos sampratą, o Konstitucijos 59 straipsnio 4 dalis nustato Seimo nario laisvo mandato principą, kurio vienas iš turinio elementų – Tautos atstovo teisė įgyvendinti jam nustatytas teises ir pareigas nevaržant šios laisvės rinkėjų priesakais, jį iškėlusią partijų ar organizacijų politiniais reikalavimais.⁶⁶⁰ Seimo narys neprivalo laikytis tokios pat kaip ir daugumos Seimo narių valstybės interesų sampratos, todėl gali bendrauti su įvairiais žmonėmis, *inter alia* su tokiais, kurių pažiūros ir įsitikinimai skiriasi nuo daugumos Seimo narių ar daugumos visuomenės narių⁶⁶¹. Tačiau, atsižvelgiant į konstitucinę Seimo nario laisvo mandato sampratą, Seimo narys, kaip Tautos atstovas, bendraudamas su kitais žmonėmis, turi vadovautis Tautos ir Lietuvos valstybės interesais, orientuotais į Konstituciją ir jos saugomas vertybes, o ne savo ar sau artimų asmenų, politinių partijų ar organizacijų, interesų grupių arba kitų asmenų asmeniniais, privačiais ar grupiniais interesais, *inter alia* Lietuvos Respublikai priešingais kitos valstybės ar su ja susijusių asmenų interesais.⁶⁶² Valstybės pareigūnas, kuris asmeninius ar grupinius interesus iškelia aukščiau

657 Seimo nario M. B. paaiškinimuose Specialiajai tyrimo komisijai nurodyta, kad susitikimo su Seimo pirmininku tikslas buvo pagerinti santykius Ignalinos AE uždarymo klausimu, kartu pakalbėti apie Kaliningrado ir Astravo atominį elektrinių statybas, naujos Lietuvos atominės elektrinės statybą, galimybes panaudoti Kruonio hidroakumuliacine elektrinę. Žr. LRKT 2017 m. gruodžio 22 d. išvada Nr. KT22-I2/2017, bylos Nr. 12/2017 „Dėl Seimo nario M. B. veiksmų“, LRKT, *supra note*, 231.

658 Novikovas ir Stankevičius, *supra note*, 14.

659 LRKT 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas Nr. 12/99-27/99-29/99-1/2000-2/2000), LRKT, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 24 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/nutarimai-ivsados-ir-sprendimai/138/y2000>.

660 LRKT 2004 m. liepos 1 d. nutarimas Nr. 04/04, LRKT, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 24 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta267/content>.

661 LRKT 2017 m. gruodžio 22 d. išvada Nr. KT22-I2/2017, bylos Nr. 12/2017 „Dėl Seimo nario M. B. veiksmų“, *op. cit.*

662 *Ibid*

visuomenės interesų, savo veiksmais diskredituoja valstybės valdžią⁶⁶³, o tai suponuoja konstitucinės atsakomybės taikymą. Atlikta analizė leidžia daryti išvadą, kad, esant neteisėto lobizmo apraiškoms, tam tikrais atvejais galima ir konstitucinė atsakomybė.

Analizuotina kita LRKT nagrinėta byla pagal pareiškėjos Prezidentės 2016 m. kovo 17 d. dekretu Nr. 1K-599 išdėstytą prašymą ištirti Vyriausybės 2015 m. rugsėjo 23 d. nutarimo Nr. 1025 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. gegužės 12 d. nutarimo Nr. 343 „Dėl Specialiųjų žemės ir miško naudojimo sąlygų patvirtinimo“ pakeitimo“ (TAR, 2015-09-29, Nr. 14360) atitiktį konstituciniams teisinės valstybės, atsakingo valdymo principams, TPĮ 3 st. 2 d. 4, 5 punktam, 9 str. 1 d., Vyriausybės įstatymo 38 straipsnio (su 2007 m. birželio 14 d. pakeitimu) 2 daliai, Korupcijos prevencijos įstatymo 8 straipsnio (2008 m. birželio 5 d. redakcija) 1 dalies 16 punktui pagal priėmimo tvarką.⁶⁶⁴ Pareiškėjos abejonės dėl ginčijamo teisės akto atitikties Konstitucijai ir įstatymams grindžiamos tuo, kad jį priimant buvo pažeista Vyriausybės teisės aktų priėmimo tvarka, nustatyta *inter alia* TPĮ, Vyriausybės įstatyme, Korupcijos prevencijos įstatyme, kurių tam tikrų nuostatų atžvilgiu ginčijama Vyriausybės 2015 m. rugsėjo 23 d. nutarimo Nr. 1025 atitiktis, taip pat Vyriausybės darbo reglamente (2013 m. balandžio 17 d. redakcija). Pasak pareiškėjos, nesilaikant įstatymuose ir kituose teisės aktuose nustatytos Vyriausybės teisės aktų priėmimo tvarkos, buvo pažeisti konstituciniai teisinės valstybės, atsakingo valdymo principai.

Disertacinio tyrimo kontekste ši byla įdomi tuo, kad joje buvo analizuojama vienas iš lobistinės veiklos metodų, kuris šiame tyrime apibūdintas kaip *paskutinės minutės lobizmas*. Kaip minėjome, šią sąvoką viename savo sprendimų paminėjo ESTT ir apibūdino kaip atitinkamos politinės darbotvarkės staigius (dar tiktų pasakyti „siurprizinius“) pokyčius teisėkūros procese.⁶⁶⁵ Paskutinės minutės lobizmas tiesiogiai susijęs su teisėkūros procedūrų realizavimu, t. y. su teisės aktais, kuriuose nustatyta teisės aktų priėmimo tvarka. Šiame kontekste paminėtinos LRKT jurisprudencijoje suformuotos teisinės nuostatos, susijusios su teisėkūra: 1) konstitucinis teisės viešpatavimo imperatyvas reiškia, kad valdžios laisvę riboja teisė, kuriai privalo paklusti visi teisinių santykių subjektai, *neišskiriant nė teisėkūros subjektų*; 2) šiuo principu turi būti vadovojamasi

663 LRKT 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas Nr. 51/01-26/02-19/03-22/03-26/03-27/03, LRKT, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 24 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta275/content>.

664 LRKT 2016 m. liepos 8 d. nutarimas Nr. KT22-N11/2016, LRKT, žiūrėta 2021 m. vasario 8 d., <https://lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1629/content>

665 ESTT 2010 m. rugsėjo 13 d. sprendimas „Whirlpool Europe Srl prieš Europos Sąjungos Tarybą“, byla T-314/06, *supra note*, 560.

ir kuriant teisę, ir ją įgyvendinant; 3) Vyriausybė, leisdamą teisės aktus, *privalo laikytis įstatymų*, be kita ko, ir tų, kuriuose nustatyta teisės aktų priėmimo tvarka, priešingu atveju būtų paneigiamas konstitucinis teisinės valstybės principas, suponuojantis teisės aktų hierarchiją, taip pat Konstitucijos 94 straipsnio 2 punktą, pagal kurį Vyriausybė vykdo *inter alia* įstatymus.⁶⁶⁶

Ginčijamo Vyriausybės nutarimo projektas Vyriausybei buvo *pateiktas, apsvarstytas ir priimtas 2015 m. rugsėjo 23 d. per kelias valandas* nuo jo paskelbimo TAIS. Taigi jį priimant nebuvo laikomasi principo, kad teisėkūros veiksmai turi būti atliekami per protingus terminus, visuomenei, kitoms kompetentingoms valstybės institucijoms nebuvo sudaryta reali galimybė susipažinti su parengtu teisės akto projektu, pateikti savo išvadas, pasiūlymus. Šis Vyriausybės nutarimas sulaukė rezonanso viešajame diskurse ir buvo siejamas su vienos interesų grupės statybos pobūdžio interesais.⁶⁶⁷ Tuo metu, kai ši konstitucinė byla buvo nagrinėjama, Vyriausybė 2016 m. gegužės 2 d. nutarimu Nr. 438⁶⁶⁸ panaikino šioje byloje ginčijamą Vyriausybės 2015 m. rugsėjo 23 d. nutarimą Nr. 1025, todėl LRKT nutraukė bylos dalį pagal pareiškėjos Lietuvos Respublikos Prezidentės 2016 m. kovo 17 d. dekretu Nr. 1K-599 „Dėl kreipimosi į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą“ išdėstytą prašymą ištirti Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. rugsėjo 23 d. nutarimo Nr. 1025.⁶⁶⁹ Disertacinio tyrimo kontekste svarbu paminėti, kad, nagrinėdamas Vyriausybės 2015 m. rugsėjo 23 d. nutarimo Nr. 1025 atitikties Konstitucijai ir įstatymams nuostatas, LRKT pasisakė, kad „priimant ginčijamą Vyriausybės nutarimą *galėjo būti* padaryti tam tikri įstatymuose ir kituose teisės aktuose nustatytos Vyriausybės teisės aktų rengimo, derinimo, svarstymo ir priėmimo tvarkos pažeidimai“⁶⁷⁰, kuriuos galima klasifikuoti taip:

1. Analizuojamo Vyriausybės nutarimo projektas užregistruotas TAIS Projek-

666 LRKT 2015 m. lapkričio 19 d. nutarimas Nr. KT30-N19/2015, LRKT, žiūrėta 2021 m. vasario 8 d., <https://www.lrkt.lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1527/content>.

667 Eglė Samoškaitė, Mindaugas Jackevičius, „D. Grybauskaitė stipriai kirto politikams“, *Delfi*, 2016 m. birželio 9 d., <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/d-grybauskaite-stipriai-kirto-politikams.d?id=71500142>.

668 Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. rugsėjo 23 d. nutarimo Nr. 1025 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. gegužės 12 d. nutarimo Nr. 343 „Dėl Specialiųjų žemės ir miško naudojimo sąlygų patvirtinimo“ pakeitimo“ pripažinimo netekusiu galios“, LRS, žiūrėta 2020 m. gruodžio 29 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/9ea9fcc3113811e6aa14e8b63147ee94?jfwid=-fa58h3mj6>.

669 LRKT 2016 m. liepos 8 d. nutarimas Nr. KT22-N11/2016, LRKT, Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. rugpjūčio 11 d. nutarimo Nr. 728 patvirtinto Vyriausybės darbo reglamento 96 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Vyriausybės Įstatymui ir bylos dalies nutraukimo“, *supra note*, 664.

670 *Ibid.*

tų registravimo posistemyje ir Vyriausybei svarstyti pateiktas tą pačią dieną, 2015 m. rugsėjo 23 d., be to, *tą pačią dieną* šio projekto svarstytas *kaip papildomas klausimas, įtrauktas* į Vyriausybės posėdžio *darbotvarkę*, ir šiame posėdyje vienbalsiai priimtas ginčijamas Vyriausybės 2015 m. rugsėjo 23 d. nutarimas Nr. 1025, nors pagal Teisėkūros pagrindų įstatymo 9 straipsnio 1 dalyje, 3 straipsnio 2 dalies 4 punkte įtvirtintą teisinį reguliavimą teisės akto projektą rengiantis subjektas privalo vadovautis *inter alia* atvirumo ir skaidrumo principais, kurie, be kita ko, reiškia, kad teisėkūra turi būti vieša.

2. TAIS *nėra duomenų, kad būtų gautos kompetentingų institucijų išvados* dėl ginčijamo Vyriausybės nutarimo projekto (pavyzdžiui, Teisingumo ministerijai, teikiančiai išvadas dėl visų norminių teisės aktų projektų)

3. TAIS *nėra duomenų, kad kartu su Vyriausybei teikiamu ginčijamo nutarimo projektu būtų pateikta jo antikorupcinio vertinimo pažyma*⁶⁷¹.

4. Ginčijamo Vyriausybės nutarimo projekto svarstymą kaip papildomą klausimą įtraukus į Vyriausybės posėdžio darbotvarkę, *nebuvo nurodyta jokių motyvų*, kodėl šis projektas turėtų būti svarstomas nedelsiant. Iš šios konstitucinės justicijos bylos medžiagoje esančių duomenų nematyti, jog galėjo būti susidariusios kokios nors ypatingos aplinkybės, objektyviai galinčios pateisinti ginčijamo Vyriausybės nutarimo projekto, nederinto su kompetentingomis atitinkamos srities institucijomis, skubų įtraukimą į 2015 m. rugsėjo 23 d. Vyriausybės posėdžio darbotvarkę.⁶⁷²

Analizuojant minėtos Konstitucijos bylos nuostatas neteisėto lobizmo kontekste, *paskutinės minutės lobizmo apraiškas* galima vertinti kaip neteisėtą lobizmą: „masuojamas“ tiek tikrasis teisės akto turinys, tiek užsakovai; pati teisės akto rengimo procedūra yra išvengti viešos diskusijos; tokia situacija gali suponuoti kitų teisinių, so-

671 Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas, 8 str. 1 d. 16 p: „Teisės akto projekto rengėjas privalo atlikti teisės akto, kuriuo numatoma reguliuoti visuomeninius santykius, susijusius su teritorijų planavimu, projekto antikorupcinį vertinimą“, LRS, žiūrėta 2020 m. gruodžio 26 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.168154/asr>.

672 LRKT 2016 m. liepos 8 d. nutarimas Nr. KT22-N11/2016, LRKT, Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. rugpjūčio 11 d. nutarimu Nr. 728 patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės darbo reglamento 96 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymui ir bylos dalies nutraukimo, *supra note*, 664.

cialinių konfliktų atsiradimą.⁶⁷³

Pažymėtina, kad ginčijamas teisės akto projektas buvo įtrauktas į Vyriausybės darbotvarkę remiantis tuo metu galiojusio Vyriausybės darbo reglamento (2013 m. balandžio 17 d. redakcija) 95 ir 96 punktų nuostatomis, pagal kurias Ministras Pirmininkas turi teisę pasiūlyti įtraukti į darbotvarkę ir naujų klausimų. Ministras turi teisę, prieš pradėdamas svarstyti darbotvarkės klausimus, kreiptis į Ministrą Pirmininką su pasiūlymu įtraukti į darbotvarkę naują klausimą, nurodydamas motyvus, kodėl klausimas turi būti svarstomas nedelsiant. Jeigu Ministras Pirmininkas pritaria ministro pasiūlymui, dėl įtrauktino naujo klausimo balsuojama, o jeigu dėl klausimo įtraukimo teigiamas sprendimas nepriimamas, klausimas turi būti teikiamas svarstyti Reglamento nustatyta tvarka.

Kaip papildomi ministrų pasiūlyti klausimai į Vyriausybės posėdžio darbotvarkę paprastai neįtraukiami teisės aktų projektai, Reglamento nustatyta tvarka nederinti su suinteresuotomis institucijomis, įstaigomis ir organizacijomis, taip pat didelės apimties teisės aktų projektai ar sudėtingi įstatymų projektai.⁶⁷⁴

Šioje byloje LRKT pripažino, kad minėto Vyriausybės darbo reglamento (2013 m. balandžio 17 d. redakcija) 96 punktas tiek, kiek pagal jį, Vyriausybės įstatyme nenustačius konstituciškai pagrįstų išimtinių atvejų, į Vyriausybės posėdžio darbotvarkę kaip papildomi ministrų pasiūlyti klausimai gali būti įtraukiami Vyriausybės darbo reglamento nustatyta tvarka nederinti teisės aktų projektai, susiję ne tik su teisės akto projektą parengusios (teikiančios), bet ir su kitų institucijų kompetencija, *prieštarauja* Konstitucijos 94 straipsnio 2 punktui, konstituciniams teisinės valstybės, atsakingo valdymo principams, Vyriausybės įstatymo 38 straipsnio (su 2007 m. birželio 14 d. pakei-

673 LAT 2017 m. birželio 22 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-281-695/2017 pasisakė dėl Vyriausybės 2015 m. rugsėjo 23 d. nutarimo Nr. 1025 galiojimo ypatumų ir kartu jo sukeltų padarinių vertinimo: „Vyriausybės 2016 m. gegužės 2 d. nutarimas Nr. 438 aiškintinas kaip panaikinantį Vyriausybės 2015 m. rugsėjo 23 d. nutarimą Nr. 1025, kartu – ir jo sukeltus padarinius, t. y. Vyriausybės 1992 m. gegužės 12 d. nutarimo Nr. 343 XVI skyriaus normų negaliojimą. Kitaip tariant, įsigaliojus Vyriausybės 2016 m. gegužės 2 d. nutarimui Nr. 438, Vyriausybės 1992 m. gegužės 12 d. nutarimo Nr. 343 XVI skyriaus normų galiojimas buvo atkurtas.“ Taigi negalimi interesai ir teisinės pasekmės, atsiradusios su teisės akto pagrindu, kuris pašalintas iš teisės sistemos.

LAT 2017 m. birželio 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-281-695/2017, LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 31 d.,

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/3f51dfc0602b11e7a53b83ca0142260e?jfwid=-fa58h3mj6>.

674 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. rugpjūčio 11 d. nutarimo Nr. 728 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės darbo reglamento patvirtinimo“ pakeitimo“, 95 ir 96 punktai, LRS, žiūrėta 2021 m. vasario 8 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.446987?jfwid=-je7i1t1yb>.

timu) 2 daliai.⁶⁷⁵ Pagrindiniai šioje byloje LRKT išsakyti teisiniai akcentai:

- pagal Konstituciją Vyriausybė, leisdama teisės aktus, turi laikytis galiojančių įstatymų;
- Vyriausybės teisės aktai negali prieštarauti įstatymams, keisti įstatymo normų turinio, juose negali būti tokių teisės normų, kurios konkuruotų su įstatymo normomis;
- jeigu Vyriausybė, leisdama teisės aktus, nesilaikytų įstatymų, Vyriausybės nutarimuose nustatytas teisinis reguliavimas negali konkuruoti su nustatytu įstatymuose ar nebūtų grindžiamas įstatymais, būtų paneigiamas konstitucinis teisinės valstybės principas, suponuojantis teisės aktų hierarchiją, taip pat Konstitucijos 94 straipsnio 2 punktą, pagal kurį Vyriausybė vykdo *inter alia* įstatymus;
- konstitucinis atsakingo valdymo principas, aiškinamas kartu su Konstitucijos 5 straipsnio 3 dalyje įtvirtintu valdžios įstaigų tarnavimo žmonėms imperatyvu, suponuoja teisėkūros procedūrų viešumo ir skaidrumo reikalavimus, kurių privalo laikytis *inter alia* valstybės valdžią įgyvendinančios institucijos.⁶⁷⁶

LRKT taip pat pažymėjo, kad pagal Konstituciją tik įstatyme gali būti numatyti konstituciškai pagrįsti išimtiniai atvejai, kai Vyriausybės posėdžio darbotvarkė gali būti papildoma naujais, įprasta tvarka su ministerijomis ir kitomis Vyriausybės įstaigomis, suinteresuotomis valstybės institucijomis nederintais teisės aktų projektais (pavyzdžiui, karo, nepaprastosios padėties metu ar gaivalinės nelaimės atveju), tačiau neturi būti sudaryta prielaidų formuoti tokiai Vyriausybės posėdžio darbotvarkės papildymo naujais klausimais praktikai, kuria, nukrypstant nuo minėtų konstituciškai pagrįstų išimčių, būtų paneigiami konstituciniai teisėkūros procedūrų viešumo ir skaidrumo reikalavimai.⁶⁷⁷ Analogiškos pozicijos LRKT laikosi aiškindamas Seimo priimamų teisės aktų (įstatymų leidybos) procesą: „<...> jeigu Seimo statute ar įstatymuose yra nustatyta, jog tam tikroje (-ose) įstatymų leidybos proceso stadijoje (-ose) turi būti atlikta

675 LRKT 2016 m. liepos 8 d. nutarimas Nr. KT22-N11/2016, LRKT, „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. rugpjūčio 11 d. nutarimu Nr. 728 patvirtinto Vyriausybės darbo reglamento 96 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymui ir bylos dalies nutraukimo“, *supra note*, 664.

676 *Ibid*

677 LRKT 2016 m. liepos 8 d. nutarimas Nr. KT22-N11/2016, LRKT, „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. rugpjūčio 11 d. nutarimu Nr. 728 patvirtinto Vyriausybės darbo reglamento 96 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymui ir bylos dalies nutraukimo, op. cit. .

įstatymo projekto patikra, tai *inter alia* turi būti atliktas įstatymu siekiamo santykių reguliavimo veiksmingumo vertinimas, įvertinama, ar įstatymas nesukels neigiamų pasekmių. Konstituciškai būtų nepateisinama, jeigu kurioje nors įstatymų leidybos stadijoje (*inter alia* įstatymų leidybos iniciatyvos teisės realizavimo, įstatymų priėmimo) tokia patikra nebūtų atlikta arba būtų atlikta ne toje (tose) įstatymų leidybos stadijoje (-ose). <...>⁶⁷⁸, taip pat pabrėžiama, kad įstatymu siekiamo ekonominių santykių reguliavimo veiksmingumo vertinimas turi būti atliekamas išsamiai, o jeigu rengiamas sprendimo projektas gali būti labai svarbus šalies socialiniam, ekonominiam ar politiniam gyvenimui, daryti didelę įtaką konkrečiai visuomeninių santykių sričiai, atlikti teikiamo sprendimo projekto poveikio išplėstinio vertinimo procedūrą⁶⁷⁹.

Neteisėta lobistinė veikla konstitucinės atsakomybės kontekste analizuotina ir Seimo, kaip Tautos atstovybės, atliekančios vykdomosios valdžios ir kitų valstybės institucijų (išskyrus teismus) parlamentinę kontrolę (kontrolės funkcija), pozicija, atskleidžiant lobistinės veiklos fenomeno ypatumus, vykdant parlamentinę kontrolę ir priimanant atitinkamus teisės aktus. Seimo parlamentinės kontrolės mechanizmą užtikrina komitetų veikla, sudaromos darbo grupės arba Seimas „gali sudaryti laikinąsias tyrimo komisijas, skirtas kuo įvairiausiems valstybėje ir visuomenėje vykstantiems procesams ištirti, o šių tyrimo komisijų sudarymas siejamas su ypatingu, t. y. valstybinės svarbos, klausimų ištyrimu“⁶⁸⁰. LRKT, pasisakydamas apie Seimo laikinųjų tyrimo komisijų reglamentavimo ypatumus, akcentavo, kad a) „Seimas negali nustatyti tokių valstybinės svarbos klausimui ištirti būtinų Seimo laikinosios tyrimo komisijos uždavinių, iš kurių nebūtų aiškios šios komisijos tiriamos veiklos ribos ir (ar) kurių būtų neįmanoma įgyvendinti“, b) „Seimo laikinajai tyrimo komisijai pavedamas ištirti valstybinės reikšmės klausimas ir (ar) jam ištirti būtini jos uždaviniai taip pat negali būti suformuluoti taip, kad būtų sudarytos prielaidos komisijai savo nuožiūra pasirinkti, kuriuos tyrimo uždavinius ir kokia apimtimi ji įgyvendins, taip nustatant savo atliekamo tyrimo ribas; priešingu atveju Seimo laikinoji tyrimo komisija perimtų Seimo konstitucinius įgaliojimus apibrėžti tokiai komisijai pavedamą ištirti valstybinės svarbos klausimą ir nustatyti

678 *Oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatos: 1993–2020* (Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2020), 665.

679 LRKT 2010 m. rugsėjo 29 d. nutarimas byloje Nr. 35/2008, LRKT, žiūrėta vasario 9 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/nutarimai-ivados-ir-sprendimai/138/y2010>.

680 *Oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatos: 1993–2020, supra note*, 678: 643.

uždavinius, būtinus šiam klausimui ištirti“^{681, 682}, nustatant Seimo 2017 m. birželio 6 d. nutarime Nr. XIII-412 „Dėl apkaltos Lietuvos Respublikos Seimo nariui M. B. pradžios ir kreipimosi į Konstitucinį Teismą“ paminėtų teisinių aplinkybių, kurios buvo minimos Seimo Specialiosios tyrimo komisijos išvadoje, ypatumus.

Šioje disertacinio tyrimo dalyje analizuota LRKT išvada dėl veiksmų Seimo nario, kurio konstitucinės atsakomybės procesas pasibaigė tuo, kad Seimas slaptu balsavimu nepritarė Seimo nutarimo „Dėl M. B. Seimo nario mandato panaikinimo“ projektui.⁶⁸³ Šis Seimo sprendimas viešajame diskurse sukėlė įvairių reakcijų. Kai kurie atstovai (pavyzdžiui, tuometiniai pareigūnai Premjeras, Prezidentė, Seimo Pirmininkas) laikėsi nuomonės, kad „Seimas gėdingai save diskreditavo“, kad „asmuo, pažeidęs Konstituciją, negali būti Seimo nariu“, kad „tai įrodo, kad asmeniniai žmonių, kurie atstovauja Lietuvai, interesai peržengė viešąjį interesą“. Oponuojanti pusė (Seimo narys M. B.) kritikavo opoziciją, kad ši žaidžia politinius žaidimus, išsakė poziciją, kad „nepavykusi apkalta įrodė, kad tiesa jo pusėje ir jis galės „ramiai pasitraukti“⁶⁸⁴.

Pažymėtina, kad Seimo sudarytos laikinosios tyrimo komisijos išvados Seimo nesaisto. Seimas, sudaręs laikinąją tyrimo komisiją ir nustatęs jos uždavinius, pagal Konstituciją turi ir įgaliojimus teisės aktų nustatyta tvarka įvertinti tos Seimo laikinosios tyrimo komisijos veiklą bei jos rezultatus. Tai, kokia forma turi būti įvertinta Seimo laikinosios tyrimo komisijos veikla bei jos rezultatai, Seimas sprendžia savo nuožiūra. Pavyzdžiui, Seimas gali nuspręsti pritarti arba nepritarti Seimo laikinosios tyrimo komisijos veiklai ar jos rezultatams arba pritarti jiems iš dalies (su išlygomis), Seimas gali konstatuoti, ar jo sudaryta Seimo laikinoji tyrimo komisija jai nustatytus uždavinius atliko, ar jų neatliko arba juos atliko iš dalies ir t. t.⁶⁸⁵

Šio disertacinio tyrimo tikslas nėra nagrinėti Seimo, kaip Tautos atstovo, teisiines galias, bet aktualu paminėti tam tikrus aspektus, siekiant įvertinant neteisėto lobizmo sampratą, institucinį šio reiškimo aiškinimą ir tai, kai jis evoliucionavo. Paminėtini

681 LRKT 2020 m. birželio 12 d. nutarimas Nr. KT105-N8/2020, bylos Nr. 17/2018, LRKT, žiūrėta 2021 m. vasario 13 d.,

<https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/nutarimai-ivados-ir-sprendimai/138/y2020/p100>.

682 LRKT 2017 m. gruodžio 22 d. išvada Nr. KT22-I2/2017, bylos Nr. 12/2017 „Dėl Seimo nario M. B. veiksmų“, *supra note*, 231.

683 Seimo nutarimo „Dėl M. B. Seimo nario mandato panaikinimo“ projektas, LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 31 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/4587019025c911e88d2dc91c9285185a?jfwid=waaxadyep>.

684 „Šiurkščiai Konsituciją pažeidęs M. Bastys traukiasi iš Seimo“, *Bernardinai*, 2018 m. kovo 3 d., žiūrėta 2021 m. sausio 31 d., <https://www.bernardinai.lt/2018-03-13-siurksčiai-konsitucija-pazeides-m-bastys-lieka-seime/>.

685 *Oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatos: 1993–2020, supra note*, 678: 646.

Seimo priimti teisės aktai, kurie tiesiogiai susiję su IG lobistinės veiklos apraiškų nagrinėjimu įvertinant konkrečios situacijos aplinkybes.

Seimo Antikorupcijos komisijos (toliau – Komisija) tyrimo 2004 m. liepos 27 d. išvadoje buvo pasisakoma, ar konkretūs Seimo nariai nepadarė veiksmų, nesuderinamų su Seimo nario statusu.⁶⁸⁶ Komisija, atsižvelgdama į Seimo Pirmininko A. P. 2004, liepos 16 d. prašymą, išnagrinėjusi Generalinės prokuratūros pateiktą medžiagą, įvertino Seimo narių V. P. A., V. K., E. M., G. S., A. V., R. P. ir K. R. veiksmus, nesuderinamus su Seimo nario statusu, kitų valstybės tarnautojų veiksmus ir pateikė pasiūlymus dėl įstatymų ir kitų teisės aktų, sudarančių sąlygas korupcijai, pakeitimo. Taip pat Komisija, remdamasi gauta teisėsaugos institucijų informacija, nustatė, kad „telekomunikacijų tinklais perduodamos informacijos kontrolės metu gauta duomenų, sudarančių pagrindą manyti, kad A. J., nuolat bendraudamas su atskirais LR Seimo nariais, galimai juos papirkinėja, siekdamas „R“ įmonių grupei palankių norminių aktų priėmimo“⁶⁸⁷. Komisija taip pat nustatė, kad „telekomunikacijų tinklais perduodamos informacijos kontrolės ir ikiteisminio tyrimo metu gautų duomenų pagrindu buvo įtariama, kad Seimo nariai, būdami valstybės tarnautojai, tiesiogiai pažadėjo, priėmė iš „R“ įmonių grupės akcininko, savo naudai kyšius už teisėtą veikimą vykdant įgaliojimus – LRS ir Vyriausybės narių įtakojimą LR Seime, Vyriausybėje, ministerijose bei savivaldybėse svarstant norminių aktų projektus ir priimant norminius aktus“⁶⁸⁸.

Aptariami įvykiai buvo plačiai aptarinėjami viešojoje erdvėje: išsakyta pozicija, kad „STT pasirinko netinkamą laiką atliktoms operacijoms ir neįvertino galimo aziotazo, kuris kilo tokius veiksmus vykdant rinkiminiu laikotarpiu“. Komisijos išvadoje minimi Seimo nariai neigė kaltinimus. Žiniasklaidos atstovai, apibendrindami minėtus įvykius ir naujus korupcijos skandalus, išsakė nuomonę, kad „kad bylos žlugo su trenksmu dėl to, kad rėmėsi tik įrašytais telefoniniais pokalbiais, o už rankos su įkalčiais niekas nebuvo pagautas“⁶⁸⁹.

Komisijos tyrimas buvo aptariamas ir mokslininkų darbuose, tyrinėjant tuo metu galiojusį lobistinės veiklos reglamentavimą. Buvo teigiama, kad „oficialiai įteisintas lobizmas buvo visiškai užgožtas kitokių grupinių interesų atstovavimo teisės aktų

686 LR Seimo Antikorupcijos komisijos išvada „Dėl Seimo narių V. P. A., V. K., E. M., G. S., A. V., R. P. ir K. R. galimai padarytų veiksmų, nesuderinamų su Seimo nario statusu, vertinimo“, LRS, žiūrėta 2021 m. spalio 29 d., https://www.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=4393&p_d=35378&p_k=1

687 *Ibid*

688 *Ibid*

689 „V. Andriukaitis neigia įtarimus korupcija“, *Delfi*, 2004 m. liepos 10 d.,“ <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/vandriukaitis-neigia-itarimus-korupcija.d?id=4718659>.

leidyboje formų⁶⁹⁰.

Komisija savo išvadose išsakė poziciją, jog „yra pagrindas manyti, kad konkretūs (kurių atžvilgiu Komisija pasisakė) Seimo nariai bei valstybės tarnautojai pažeidė teisės aktus, bei tame tarpe Lobistinės veiklos įstatymą⁶⁹¹. Atskleisdama lobistinės veiklos sampratą, Komisija išsakė poziciją ir apie tuo metu galiojusios LVĮ nuostatas (suvestinė redakcija nuo 2003-05-01 iki 2013-12-31):

1) valstybės politikas neturi teisės būti lobistinės veiklos užsakovas, t. y. susitarti dėl atlygintinų ar neatlygintinų veiksmų, kuriais siekiama daryti įtaką, kad fizinio ar juridinio asmens interesais būtų keičiami, papildomi ar pripažįstami netekusiais galios teisės aktai, priimami ar nepriimami nauji teisės aktai, remiantis LVĮ 3 straipsnio 1 dalies 2 punktu ir 6 straipsnio 1 punktu;

2) asociacijos veikla, kuria siekiama savo narių bendrais interesais daryti įtaką, kad būtų pakeisti, papildyti ar pripažinti netekusiais galios teisės aktai, priimti ar nepriimti nauji teisės aktai, negali būti vertinama kaip lobistinė veikla, nes pagal LVĮ 7 straipsnio 1 dalies 5 punktą lobistine veikla nelaikoma pelno nesiekiančių organizacijų veikla, kuria siekiama savo narių bendrais interesais daryti įtaką, kad būtų pakeisti, papildyti ar pripažinti netekusiais galios teisės aktai, priimti ar nepriimti nauji teisės aktai. Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje yra apibrėžta asociacijos samprata.⁶⁹²

Apibendrinant Komisijos išvadą kaip teisės dokumentą, pasakytina, kad jo teisinis poveikis nėra aiškus. Dalis išvadoje paminėtų Seimo narių atsistatydino savo noru iš Seimo nario pareigų. Kitiems Seime likusiems Seimo nariams (kurie buvo minimi Komisijos išvadoje) Seimo Etikos ir procedūrų komisija, atsižvelgdama į Seimo Antikorupcijos komisijos siūlymą įvertinti pastarųjų veiksmus, atliko tyrimą ir nusprendė, kad „nėra pagrindo teigti, kad minėti asmenys sukėlė viešųjų ir privačių interesų konfliktą bei pažeidė Seimo nario etiką⁶⁹³. Tuo klausimu nepasisakė, pavyzdžiui, teismai, nebuvo vykdomos apkaltos procedūros. Ši situacija tam tikru aspektu panaši į aptartą LRKT išvadą dėl Seimo nario veiksmų⁶⁹⁴ tuo, kad, Seimo nariams atsisakius Seimo nario mandato, pasiekiami Seimo kaip institucijos satisfakcija ir „išblėsta“ noras atsakyti

690 Geleževičius, *supra note*, 80: 177–191.

691 LR Seimo Antikorupcijos komisijos išvada „Dėl Seimo narių V. P. A., V. K., E. M., G. S., A. V., R. P. ir K. R. galimai padarytų veiksmų, nesuderinamų su Seimo nario statusu, vertinimo“, *supra note*, 686.

692 *Ibid*

693 *Ibid*

694 LRKT 2017 m. gruodžio 22 d. išvada Nr. KT22-12/2017, bylos Nr. 12/2017 „Dėl Seimo nario M. B. veiksmų“, *supta note* 231.

į teisinius klausimus. Kaip parodė praktika, netgi ir esant LRKT išvadai, kurioje pažymima, kad buvo šiurkščiai pažeista Konstitucija ir sulaužyta priesaika, Seimas politiniu sprendimu nepanaikina Seimo nario mandato, tuo įtvirtindamas nestandartinio pobūdžio teisinę situaciją. Galima pritarti R. Geleževičiaus nuomonei, kad „tyliai užgesus korupcijos skandalui, teisine prasme liko neatsakytas klausimas, ar aptariamais Seimo nariais pažeidė LVĮ, kuris draudžia jiems, kaip valstybės politikams, užsiimti lobistine veikla ir gauti už tai atlyginimą?“⁶⁹⁵

Šiame disertaciniame tyrime buvo cituotos 2018 m. birželio 5 d. Seimo nutarimo Nr. XIII-1228⁶⁹⁶ nuostatos, akcentuojant lobistinės veiklos, kaip pozityvaus reiškinio, ypatumus. Šiuo teisės aktu buvo pritarta Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto (toliau – NSGK) atlikto parlamentinio tyrimo dėl asmenų, verslo subjektų ir kitų interesų grupių galimo neteisėto poveikio valstybės institucijoms priimant sprendimus ir galimos neteisėtos įtakos politiniams procesams išvadai. Minėto Seimo nutarimo nuostatose, remiantis NSGK tyrimu⁶⁹⁷, minimos ir galimo neteisėto lobizmo apraiškos. NSGK nustatė, kad viena pagrindinių problemų, kurios dėl sistemiškumo ir suinteresuotų asmenų neteisėto poveikio valstybės institucijoms priimant sprendimus ar neteisėtos įtakos politikams ir (ar) politiniams procesams gali kelti grėsmes valstybės interesams, yra neteisėtas ir nekontroliuojamas lobizmas. Šiame Seimo nutarime įvardijami parlamentinio tyrimo rezultatai ir nurodoma, kad „interesų grupių įtaka valstybėje priimant sprendimus pati savaime nėra korupcinė ar neteisėta veikla, tačiau <...> neproporcingai didelė vienos ar keleto verslo grupių įtaka gali sukurti sąlygas neteisėtai įtakai, paralelinių struktūrų (valstybės institucijoms) atsiradimui ar net valstybės užvaldymui <...>“⁶⁹⁸.

Apibendrinant NSGK atlikto parlamentinio tyrimo nuostatas, tiriant neteisėto lobizmo atvejus, išskirtini pagrindiniai akcentai. *Pirma*, verslo subjektai nuolat ieško ir kuria lobistines strategijas, leidžiančias sudaryti išskirtines sąlygas jų verslo vystymuisi, savo ruožtu politikai, retai žinodami verslo veikimo mastą, nesigilindami į galimus savo veiksmų padarinius, inicijuoja teisės aktų keitimą arba priima sprendimus, kurie kartais naudingi tik siauroms interesų grupėms. *Antra*, galima išskirti lobistinės veiklos

695 Geleževičius, *supra note*, 80: 177–191.

696 Nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto atlikto parlamentinio tyrimo dėl asmenų, verslo subjektų ir kitų interesų grupių galimo neteisėto poveikio valstybės institucijoms priimant sprendimus ir galimos neteisėtos įtakos politiniams procesams išvados“, *supra note*, 84.

697 *Ibid.*, 8.

698 *Ibid*

metodus: 1) IG pasirenka kelis įtakos asmenis, kurie neretai vienas apie kito iniciatyvas palaikyti ir įgyvendinti konkretaus asmens interesus net nežino. Tarkime, siekdama aplinkos apsaugos srities įstatymo nuostatų pokyčių, IG veikė per konkrečią savivaldybę, valstybės institucijų vadovus ir Seimo narius. Taigi vienu metu poveikis daromas per tris subjektus skirtinguose viešojo administravimo segmentuose vienu metu dėl vieno teisinio reguliavimo objekto. 2) IG siūlo finansinę paramą politikui teigiamam įvaizdžiui formuoti visuomenės informavimo priemonėse mainais už jo poveikį savivaldybės institucijai, kad būtų priimtas verslo grupei palankus sprendimas, siekdama sau palankaus sprendimo – taip „sukuria neskaidrų abipusių interesų tenkinimo mechanizmą“. Ši parama gali pasireikšti tiek *aktyviai* (tiesiogiai skiriant neapskaiytas lėšas arba naudojant tarpinių pavedimų (mokėjimų) schemas), tiek *pasyviai* (naudojant finansinių nuolaidų mechanizmą politinių partijų ar pavienių politikų reklamos ir viešinimo paslaugoms). 3) Neteisėtas lobistinės veiklos poveikis daromas bendraujant ir su Seimo kadencijos opozicinės frakcijos, ir su valdančiosios daugumos Seimo nariais.⁶⁹⁹

Seimo nutarime nurodoma, kad galiojantis teisinis reglamentavimas ir lobistinės veiklos priežiūros praktika neužtikrina lobistinės veiklos skaidrumo, o tobulinant lobistinės veiklos reglamentavimą, NSGK suformulavo Seimui pasiūlymus: parengti pasiūlymus dėl politikų, valstybės tarnautojų susitikimų su verslo grupių atstovais neformalioje aplinkoje deklaravimo ir informacijos apie juos skelbimo tvarkos, atitinkamų „švelniosios teisės“ priemonių (pvz., elgesio taisyklių, nustatančių reikalavimą skelbti darbotvarkes, informaciją apie susitikimus, jų rezultatus, priimtus sprendimus, numatytus veiksmus), viešai skelbtinos informacijos minimalios apimties, jos paskelbimo terminų, informacijos apie susitikimus abipusio skelbimo, šios informacijos skelbimo reikalavimų vykdymo stebėsenos.⁷⁰⁰

Apibendrinant analizuotą LRKT justicijos bylų kontekste, Komisijos išvadoje, Seimo nutarime nustatytas teisinės aplinkybės, matyti, kad nebuvo pasisakoma dėl lobistinių interesų grupių veiklos teisėtumo / neteisėtumo ribų, o tai galėtų būti naudinga siekiant tinkamai, teisine prasme sureguliuoti lobistinės veiklos fenomeno ribas. Nors tarp tyrinėtų situacijų yra daugiau kaip 10 metų skirtumas, pažymėtinas vienas bendras požymis – interesų grupės analizuotais atvejais reiškėsi energetikos srityje: LRKT

699 Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto atlikto parlamentinio tyrimo dėl asmenų, verslo subjektų ir kitų interesų grupių galimo neteisėto poveikio valstybės institucijoms priimant sprendimus ir galimos neteisėtos įtakos politiniams procesams išvados“, *supra note*, 84.

700 *Ibid*

justicijos byloje Nr. KT22-12/2017 pažymima, kad interesų objektas buvo „Ignalinos AE uždarymo darbai, galimybės panaudoti Kruonio hidroakumuliacinę elektrinę; pakalbėti apie Kaliningrado ir Astravo atominių elektrinių statybas, naujos Lietuvos atominės elektrinės statybą“⁷⁰¹. Seimo komisijos išvadoje nustatyta, kad Seimo narių palaikymo buvo siekiama diskutuojant šilumos ūkio, gamtinių dujų reguliavimo srityje (tiek įstatymų teisėkūroje, tiek poįstatyminių teisės aktų srityje).⁷⁰² Analogiško pobūdžio IG interesai yra fiksuojami ir Seimo nutarime, tik šiame parlamentinės kontrolės tyrime papildomai paminėta viešųjų pirkimų sritis, susijusi su Susisiekimo ministerijai pavaldžių įmonių ir įstaigų organizuojamais rangos darbų konkursais. Paminėtina, kad energetikos sritis yra apibūdinama kaip nacionalinio saugumo objektas⁷⁰³, o tai leidžia užtikrinti skaidrią interesų grupių lobistinę veiklą šioje srityje. Pastebėtina, kad Komisijos išvadoje pateikiami siūlymai pakeisti ir papildyti teisės aktus, tarp jų ir tuo metu galiojusią LVĮ redakciją, „nustatant draudimą visuomenės informavimo priemonių savininkams, leidėjams ar jų darbuotojams vykdyti atlygintinę ar neatlygintinę veiklą, kuria siekiama daryti įtaką, kad lobistinės veiklos užsakovo interesais būtų keičiami, papildomi ar pripažįstami netekusiais galios teisės aktai, priimami ar nepriimami nauji teisės aktai“⁷⁰⁴.

Sistemiškai analizuojant Komisijos išvadą, būtina paminėti tai, kad šiame dokumente buvo išsakytas siūlymas pakeisti ir papildyti Seimo statutą:

1) suvaržant teisę Seimo nariams teikti įstatymo pataisas likus ne mažiau kaip 24 valandoms iki įstatymo projekto svarstymo Seimo posėdyje ir likus ne mažiau kaip 24 valandoms iki posėdžio darbotvarkėje numatyto pradėti įstatymo priėmimo;

2) nustatant pagrindinio komiteto ir Seimo teisės departamento išvados bet kokio įstatymo projekto pakeitimo ar papildymo projekto privalomumą.⁷⁰⁵ Galima teigti, kad Komisija tokiu būdu siekė sureguliuoti *paskutinės minutės lobizmo apraiškas*, kai į darbotvarkę įtraukiama „siurpriziniai“ teisės aktų projektai. Pažymėtina, kad šioje dalyje buvo aptarti *paskutinės minutės lobizmo* reguliavimo ypatumai teisės aktų

701 LRKT 2017 m. gruodžio 22 d. išvada Nr. KT22-12/2017, bylos Nr. 12/2017 „Dėl Seimo nario M. B. veiksmų“, *supta note* 231.

702 Seimo Antikorupcijos komisijos išvada „Dėl Seimo narių V. P. A., V. K., E. M., G. S., A. V., R. P. ir K. R. galimai padarytų veiksmų, nesuderinamų su Seimo nario statusu, vertinimo“, *supra note*, 686.

703 Novikovas ir Stankevičius, *supra note*, 14.

704 Seimo Antikorupcijos komisijos išvada „Dėl Seimo narių V. P. A., V. K., E. M., G. S., A. V., R. P. ir K. R. galimai padarytų veiksmų, nesuderinamų su Seimo nario statusu, vertinimo“, *supra note*, 686.

705 *Ibid*

leidyboje Vyriausybės lygmeniu.⁷⁰⁶ Pažymėtina ir tai, kad tarp analizuojamų situacijų ir teisės aktų priėmimo, laiko intervalas yra apie dešimt metų, kas suponuoja išvada, kad paskutinės minutės lobizmo metodo (kuris gali pasireikšti kaip teisėta lobistinės veiklos forma ir kaip neteisėta) problematika, atskleidžiant neteisėtos lobistinės veiklos apraiškas turi sisteminių pobūdį. *Pirma*, ji reiškiasi įvairiais teisėkūros lygmenimis (tiek priimant įstatymus, tiek poįstatyminius aktus). *Antra*, šios problematikos sisteminių apraiškos teisės aktuose, reglamentuojančiuose teisėkūros procedūras, suponuoja nuostatą, kad teisėkūros „imuninė sistema“: a) leidžia „atsirasti“ ydingoms teisės normoms; b) jos savarankiškai, savalaikiškai „nepašalina“ iš teisės aktų sistemos, o pašalinamos tik, pavyzdžiui, Konstitucinio Teismo aktais. *Trečia*, ši problematika pasireiškia ne tik nacionaliniu lygmeniu, bet ir fiksuojama ir ESTT nagrinėjamosiose bylose dėl teisėkūros ES lygmeniu.⁷⁰⁷ *Ketvirta*, ši problematika pasireiškia cikliška laiko grandinės kontekste. Pavyzdžiui, Seimo Komisijos išvada, kurioje pasisakoma apie Seimo statuto tobulinimą, priimta 2004 m., o analizuoti šioje dalyje LRKT nutarimai, kuriuose buvo identifikuojamas paskutinės minutės lobistinės veiklos metodas (kaip neteisėtas lobizmas), buvo priimti 2016 m., t. y. po 12 metų. Pažymėtina, kad LRKT šiuose nutarimuose yra atskleidęs įstatymų leidybos proceso sampratą ir konstatavęs, kad „pagal Konstituciją įstatymų leidybos procesas – tai visuma juridiskai reikšmingų veiksmų, būtinų, kad būtų priimtas įstatymas, ir atliekamų tam tikra griežta logine ir laiko seka“⁷⁰⁸, nepaisant to, Vyriausybės darbo reglamente (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. balandžio 17 d. nutarimo Nr. 337 redakcija)⁷⁰⁹ buvo įtvirtinta nuostata, suteikianti galimybę pasireikšti paskutinės minutės lobizmo galimybei, o LRKT 2016 m. liepos 8 d. nutarimu Nr. KT22-N11/2016 pripažino, kad ši Vyriausybės darbo reglamento nuostata prieštarauja Konstitucijos 94 straipsnio 2 punktui, konstituciniams teisinės valstybės, atsakingo valdymo principams, Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymo

706 LRKT 2016 m. liepos 8 d. nutarimas Nr. KT22-N11/2016, LRKT, Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. rugpjūčio 11 d. nutarimu Nr. 728 patvirtinto Vyriausybės darbo reglamento 96 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymui ir bylos dalies nutraukimo, supra note, 116.

707 ESTT 2010 m. rugsėjo 13 d. sprendimas „Whirlpool Europe Srl prieš Europos Sąjungos Tarybą“, Byla T-314/06, supra note, 560.

708 *Oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatos: 1993–2020*, supra note, 678: 643-645.

709 Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės darbo reglamento patvirtinimo, 96 punktas, LRS, žiūrėta 2020 m. gruodžio 26 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.l3436/wWAKUZRasV?jfwid=-je-711tlyb>.

38 straipsnio (su 2007 m. birželio 14 d. pakeitimu) 2 daliai.⁷¹⁰

Tiek Komisijos, tiek Seimo nutarime pažymima netiesioginio lobizmo metodo problematika, kai pasitelkiama viešųjų ryšių instrumentai – žiniasklaida. Šiame kontekste galima paminėti, kad tai daroma jau pirmiau paminėtų metodų deriniais: a) finansuojant (aktyvus ir pasyvus finansavimo būdai) politikų naudai formuojamą viešųjų ryšių nuomonės formavimą ir sklaidą; b) skleidžiant melagingas žinias, t. y. dezinformuojant asmenis, kuriems lobistine veikla siekiama daryti įtaką, apie atitinkamo teisinio reguliavimo objekto ypatumus; c) visuomenės informavimo priemonė skelbia išgalvotą kompromituojančią informaciją apie atsakingas pareigas valstybės institucijoje einantį asmenį ir tai daro galimai siekdama paveikti to asmens sprendimus, diskredituoti jo ir jo atstovaujamos valstybės institucijos veiklą.⁷¹¹ NSGK išvadoje išdėstė Seimui adresuotus siūlymus, susijusius su visuomenės informavimo priemonių reguliavimu ir savireguliacija: a) „išnagrinėti gerąją EBPO valstybių narių praktiką dėl žiniasklaidos rinkos reguliavimo ir svarstyti galimybę nustatyti tokį teisinį mechanizmą, kuris leistų užtikrinti visuomenės informavimo priemonių valdymo atskyrimą nuo tam tikrų kitų (ypač susijusių su prekyba akcizais apmokestinamomis prekėmis) verslo sričių, taip pat veiksmingą kitų verslo subjektų (pvz., reklamos agentūrų, viešųjų ryšių įmonių) įtakos žiniasklaidai kontrolę, veiksmingą visuomenės informavimo priemonių koncentracijos kontrolę, visuomenės informavimo priemonių turinio nepriklausomumą nuo verslo interesų, skatintų veiksmingą visuomenės informavimo pliuralizmą ir sąžiningą konkurenciją; b) išnagrinėti gerąją EBPO praktiką ir ja remiantis parengti priemones dėl tiriamosios žurnalistikos stiprinimo; išnagrinėti, ar viešosios informacijos rengėjai laikosi reikalavimo vidaus dokumentuose nustatyti žurnalistų apsaugą nuo galimo jų teisių suvaržymo; prireikus numatyti priemones tokios apsaugos veiksmingumui užtikrinti.“⁷¹²

710 LRKT 2016 m. liepos 8 d. nutarimas Nr. KT22-N11/2016, LRKT, Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. rugpjūčio 11 d. nutarimu Nr. 728 patvirtinto Vyriausybės darbo reglamento 96 punkto atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymui ir bylos dalies nutraukimo, *op. cit.*

711 Nutarimas dėl Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto atlikto parlamentinio tyrimo dėl asmenų, verslo subjektų ir kitų interesų grupių galimo neteisėto poveikio valstybės institucijoms priimant sprendimus ir galimos neteisėtos įtakos politiniams procesams išvados“, *supra note*, 84.

712 Nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto atlikto parlamentinio tyrimo dėl asmenų, verslo subjektų ir kitų interesų grupių galimo neteisėto poveikio valstybės institucijoms priimant sprendimus ir galimos neteisėtos įtakos politiniams procesams išvados“, *op. cit.*

2.10.2. Neteisėtas lobizmas administracinės atsakomybės kontekste

Pažymėtina, kad naujoji LVĮ (2) redakcija įtvirtino nuostatas, reguliuojančias juridinių asmenų atsakomybę už LVĮ pažeidimus: VTEK, nustačiusi, kad juridinis asmuo vykdo neteisėtą lobistinę veiklą, vadovaudamasi objektyvumo ir proporcingumo principais, skiria baudas⁷¹³ remdamasi patvirtintomis Taisyklėmis⁷¹⁴. Šioje dalyje analizuojama administracinių teismų precedentai, tiriant neteisėtos lobistinės veiklos situacijas LVĮ kontekste. Paminėtina, kad dalis aktualios administracinės jurisprudencinės teisinės praktikos atvejų buvo analizuota ankstesnėje dalyje, atskleidžiant LVĮ (2) 7 str. 6 d. turinį. Čia aktualu paminėti, kad dalis nagrinėjamų administracinių bylų buvo susijusios su LVĮ redakcijos nuostatomis, galiojusiomis iki naujosios LVĮ (2) redakcijos, bet teismų suformuluotos nuostatos išlieka aktualios ir įsigaliojus naujai LVĮ (2) redakcijai.

LVAT nagrinėjant administracinę bylą Nr. A-2253-629/2019⁷¹⁵ buvo vertinama situacija, ar asmuo (toliau – pareiškėjas), būdamas advokatas ir kartu registruotas lobistas (bet nevykdantis lobistinės veiklos), privalėjo deklaruoti lobistinę veiklą, jei, pasak pareiškėjo, jis dalyvavo Seimo komitetų posėdžiuose kaip advokatas ir atstovavo asociacijoms, kurios vienijo tam tikros ūkio šakos subjektus. Mokslininkų darbuose pabrėžiama, kad lobizmas savo turiniu panašus ne tik į advokato veiklą, atstovaujant klientui teisme, bet ir į advokacijos veiklą⁷¹⁶, o advokaciją „kaip veiklą, kuria užsiima nevyriausybinės organizacijos, siekdamos daryti įtaką priimant viešuosius sprendimus“, siūloma reglamentuoti atskiru teisės aktu⁷¹⁷. Atskleidžiant advokato instituto ypatumus, LRKT yra pažymėjęs, kad viena iš asmens teisės į teisminę gynybą veiksmingo įgyvendinimo sąlygų yra teisė turėti advokatą.⁷¹⁸ Iš konstitucinės teisės į gynybą, taip pat teisės turėti advokatą kyla įstatymų leidėjo pareiga įstatymais sukonkretinti, kaip įgyvendinama ši asmens konstitucinė teisė, taip pat valstybės institucijų pareiga užtikrinti, kad galimybė

713 LVĮ 14 str., 1 d.

714 Dėl Juridinių asmenų Lobistinės veiklos įstatymo nuostatų pažeidimų protokolų, nutarimų ir kitų dokumentų surašymo bei pažeidimų bylų tvarkymo taisyklių patvirtinimo, Infoplex, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/ta/644281>.

715 Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo administracinė byla Nr. A-2253-629/2019, Infoplex, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <http://www.infoplex.lt/tp/1716415>.

716 Ambrasaitė-Valentinavičienė, *supra note*, 30: 37, 52–53.

717 Kavoliūnaitė-Ragauskiene, *supra note*, 82.

718 LRKT 2015 m. liepos 9 d. nutarimas Nr. KT20-N13/2015, LRKT, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/nutarimai-isvados-ir-sprendimai/138/y2015>.

įgyvendinti šias teises būtų reali.⁷¹⁹ Advokatūros įstatymo 4 straipsnio 3 d. yra įtvirtinta, kad „advokato veikla yra teisinių paslaugų teikimas“, o to paties straipsnio 4 d. nustatyta advokato teisė už atlyginimą teisės aktų nustatyta tvarka teikti <...> lobisto <...> paslaugas, dirbti <...> darbo grupėse (komisijose) teisės aktų projektams rengti ir teikti teisės akto projektui parengti reikalingo tyrimo paslaugas <...>.⁷²⁰ Apibendrinant advokato statusą pasakytina, kad nors to paties Advokatūros įstatymo 4 straipsnio 3 d. nustatyta, kad „advokato veikla nėra komercinė ūkinė“⁷²¹, advokato teisinių paslaugų teikimas apima ne tik asmens atstovavimą teisme užtikrinant kokybišką teismo procesą, bet ir kito pobūdžio paslaugų teikimą, kuris sietinas su teisėkūros procesu.

Galiojant ankstesnei LVĮ redakcijai, buvo bandymų pažeisti lobistinės veiklos viešumą ir skaidrumą, kai pelno siekiantys juridiniai asmenys vienijosi į ne pelno siekiančias organizacijas ir šiuo būdu, pasitelkdami atstovus, tiesiogiai darė poveikį įstatymų leidybai, taip pažeisdami įstatymo 1 str. nurodytus tikslus. Remiantis analizuojamos, LVAT išnagrinėtos administracinės bylos Nr. A-2253-629/2019 duomenimis, išskirtinos dvi nuostatos, kurios aktualios advokato statuso teisinio reguliavimo kriterijams nustatyti, įvertinant LVĮ ir Advokatūros įstatymo santykį⁷²² – kaip advokato, teikiančio lobistinės veiklos paslaugas, ir advokato, teikiančio teisinės paslaugas, atbajimo. Paminėtinos dvi nuostatos, suformuluotos šioje byloje.

Pirma, vertindamat LVĮ (2) nustatytą lobistinės veiklos deklaravimo reglamentavimą, teisėjų kolegija pažymėjo, kad svarbu nustatyti pareiškėjo veiklą atstovaujant asociacijų interesams, t. y. ar jis veikė kaip lobistas, ar kaip jų įgaliotas atstovas advokatas. Šioje byloje nustatyta, kad pareiškėjas, siekdamas patekti į Seimo rūmus ir dalyvauti Seimo komiteto posėdžiuose, nurodė esąs lobistas. Nors pareiškėjas Komisijos posėdžiuose užsiregistravo kaip advokatas, taip pat pateikė VTEK ir teismui atstovavimo sutartis, sudarytas su asociacijomis, bet nepateikė lobistinės veiklos sutarčių (pažymėtina, kad teikiamų paslaugų turinys abiem atvejais būtų iš esmės tapatus). Šios aplinkybės nepaneigia, jogpareiškėjas, atstovaudamas asociacijų interesams, prisistatė

719 LRKT 2018 m. spalio 11 d. nutarimas Nr. KT20-N11/2018, LRKT, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/nutarimai-ivsados-ir-sprendimai/138/y2018>.

720 Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas, 4 str., E-seimas, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.229789/asr>.

721 Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas, 4 str. LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.229789/asr>.

722 Šiuo atveju modeliojamos situacijos: a) advokatas, kaip teikiantis specifines lobistinės veiklos teisinės paslaugas; b) advokatas, kaip teikiantis teisinės atstovavimo paslaugas.

kaip lobistas.⁷²³

Antra, teismas akcentavo, kad pagal LVĮ nuostatas net ir faktinę lobistinę veiklą vykdančias asmuo gali išvengti pareigos išviešinti realiai vykdomą lobistinę veiklą vien prisidengdamas aplinkybe, kad veikia ne pelno siekiančios organizacijos interesais. Toks teisinis reglamentavimas sukuria teisės spragą ir sudaro prielaidas piktnaudžiauti LVĮ 7 straipsnio 4 punkte nurodyta išimtimi.⁷²⁴ Buvo pažymėta, kad susidarytų precedentas, kai pelno siekiantys juridiniai asmenys, siekdami paveikti teisėkūros procesą, galėtų vienytis į ne pelno siekiančias organizacijas ir taip, pasitelkdami atstovus, tiesiogiai darytų poveikį įstatymų leidybai, o tokios veiklos, be kita ko, net nebūtų reikalaujama išviešinti. Toks aiškinimas prieštarautų LVĮ 1 straipsnyje nurodytiems tikslams užtikrinti lobistinės veiklos viešumą ir skaidrumą bei užkirsti kelią neteisėtai lobistinei veiklai, taip pat sudarytų prielaidas piktnaudžiauti, kai advokatai, prisidengdami atstovavimo sutartimis, galėtų daryti įtaką teisėkūrai, taip iš esmės vykdydami lobistinę veiklą, tačiau jos neatskleisdami visuomenei.⁷²⁵

Vilniaus apygardos administracinis teismas, nagrinėdamas administracinės bylos Nr. eI2-1055-426/2020⁷²⁶ ir Nr. eI2-1067-596/2020⁷²⁷, aiškino VTEK priimtų sprendimų teisėtumą, kuriais buvo pripažinta, kad fiziniai asmenys (toliau – pareiškėjai), nebūdami įrašyti į lobistų sąrašą, atstovaudami atitinkamoms bendrovėms, bendrovių vardu Lietuvos Respublikos finansų ministerijai (toliau – Ministerija), pateikė konkrečius pasiūlymus dėl Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo, tuo pažeisdami LVĮ 10 straipsnio 1 dalies nuostatas (lobistinę veiklą turi teisę vykdyti tik į lobistų sąrašą įrašytas ir valstybės rinkliavos už įrašymą į lobistų sąrašą sumokėjimą patvirtinantį dokumentą pateikęs asmuo).⁷²⁸ Bylos savo pobūdžiu identišką, bendrovės vykdė analogišką ūkinę veiklą, pareiškėjai raštais į Ministeriją kelė identišką

723 LVAT administracinė byla Nr. A-2253-629/2019, Infolex, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <http://www.infolex.lt/tp/1716415>.

724 Tuo metu galiojusi LVĮ redakcija nenumatė pareigos registruoti lobistinės veiklos asociacijoms. Redakcija, galiojusi iki 2021-01-01, Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 pakeitimo įstatymas, 1 str., LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 10 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/bbd30f50574911e78869ae36ddd5784f?jfwid=i3h7wxfpb>.

725 LVAT administracinė byla Nr. A-2253-629/2019, Infolex, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <http://www.infolex.lt/tp/1716415>.

726 Vilniaus apygardos administracinio teismo administracinė byla Nr. eI2-1055-426/2020, Infolex, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <http://www.infolex.lt/tp/1899255>.

727 „Vilniaus apygardos administracinio teismo administracinė byla Nr. eI2-1067-596/2020, Infolex, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <http://www.infolex.lt/tp/1906597>.

728 Redakcija, galiojusi iki 2021-01-01, Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 pakeitimo įstatymas, 10 str. 1 d., LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 10 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/bbd30f50574911e78869ae36ddd5784f?jfwid=i3h7wxfpb>.

kus teisinio reguliavimo klausimus. VTEK (atsakovaė) šiuo atveju įvertino, kad fizinis asmuo a) nebuvo registruotas lobistų sąrašė, kaip tai nustato LVĮ (1) nuostatos; b) jis siekė daryti įtaką dėl teisės akto pakeitimo; c) tai darė savo iniciatyva. VTEK nuomone, fizinis asmuo, siekdamas daryti įtaką dėl atitinkamo teisės akto pakeitimo, turėjo arba registruotis į lobistų sąrašą ir LVĮ nustatyta tvarka tokią veiklą deklaruoti, arba kreiptis į atitinkamą šiame sąrašė registruotą asmenį. Pareiškėjai savo ruožtu nurodo, kad į Ministeriją kreipėsi ne fiziniai, o juridiniai asmenys, kurie LVĮ nėra pripažįstami lobistais. Jie kreipėsi į valstybės instituciją, LVĮ prasme nepripažįstamą asmeniu, kuriam lobistine veikla siekiama daryti įtaką. Juridiniai asmenys savo iniciatyva kreipėsi į subjektą, LVĮ prasme nepripažįstamą asmeniu, kuriam lobistine veikla siekiama daryti įtaką, todėl nėra pagrindo svarstyti, ar abi bendrovės gali būti pripažintos veikusiomis kaip lobistinės veiklos užsakovės.

Teisėjų kolegijos, paliko galioti visa apimtimi VTEK sprendimus ir pasisakė:

- 1) lobistinę veiklą turi teisė vykdyti tik į lobistų sąrašą įrašytas ir valstybės rinkliavos už įrašymą į lobistų sąrašą sumokėjimą patvirtinančią dokumentą pateikęs asmuo;
- 2) pareiškėjai, teikdami prašymus Ministerijai dėl Lietuvos Respublikos pridėtinės vertės mokesčio įstatymo 53 straipsnio 4 dalies nuostatų papildymo, nebūdami įrašyti į lobistų sąrašą, vykdė neteisėtą lobistinę veiklą.⁷²⁹ Pažymėtina, kad administracinėje byloje Nr. eI2-1055-426/2020 buvo išsakyta pozicija, „kad Pareiškėjo argumentai, kad nagrinėjamu atveju nebuvo lobistinės veiklos vykdymo užsakovo LVĮ 2 straipsnio 4 dalies prasme, atmetini kaip nepagrįsti, kadangi Bendrovės veiklą organizuojančio ir vykdančio vienasmenio organo – vadovo (direktoriaus) veiksmų, atliekamų akivaizdžiai *Bendrovės (užsakovo) naudai neįforminimas nepaneigia lobistiniais laikomų veiksmų*, atstovaujant Bendrovę ir veikiant jos vardu siekiant Bendrovės naudai pakeisti / papildyti PVM įstatymo nuostatas, atlikimo“⁷³⁰.

Kitoje administracinėje byloje⁷³¹ nagrinėjant analogišką situaciją kaip ir anksčiau analizuotose bylose (administracinėse bylose Nr. eI2-1055-426/2020 ir Nr. eI2-1067-596/2020) buvo prašoma panaikinti VTEK spendimą, kuriuo buvo priimtas

729 „Vilniaus apygardos administracinio teismo administracinė byla Nr. eI2-1055-426/2020, Infolex, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <http://www.infolex.lt/tp/1899255>.

730 *Ibid*

731 „Vilniaus apygardos administracinio teismo administracinė byla Nr. I2-1733-426/2020, *e-teismai*, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <https://e-teismai.lt/byla/96016310103481/I2-1733-426/2020>.

sprendimas pripažinti, kad fizinis asmuo (toliau – pareiškėja), bendrovės vadovė, nebūdama įrašyta į lobistų sąrašą, bendrovės vardu Sveikatos apsaugos ministerijai pateikė konkrečių siūlymų dėl 2007 m. birželio 15 d. sveikatos apsaugos ministro įsakymo Nr. V-494 „Dėl Geros vaistinių praktikos nuostatų patvirtinimo“ ir pažeidė LVĮ 10 straipsnio 1 dalies nuostatas. Pareiškėjos gynybinė pozicija iš esmės buvo analogiška prieš tai analizuotų bylų atvejais: a) pareiškėjai nebuvo nurodyta vykdyti lobistinę veiklą ir tretieji asmenys neužsakė jos, įmonės generalinės direktorės, lobistinės veiklos paslaugų; b) bendrovės rašte, adresuotame Sveikatos apsaugos ministerijai, tikslas buvo atkreipti Ministerijos dėmesį į problematiką ir ji neturėjo tikslo vykdyti lobistinės veiklos – siekti teisėkūros pokyčių; c) nei ji, nei bendrovė nedalyvavo ir neketino dalyvauti nė vienoje iš teisėkūros stadijų (nedalyvavo komiteto posėdžiuose, nesusitikinėjo su valstybės pareigūnais, kurie yra tiesiogiai susiję su teisėkūros procesais, taip siekdami daryti įtaką teisėkūrai). Teisėjų kolegija, įvertinusi aplinkybes, pareiškėjos argumentus atmetė ir visa apimtimi paliko galioti VTEK sprendimą: „Pareiškėja, *nebūdama įrašyta į lobistų sąrašą, atstovaudama Bendrovę, Ministerijai pateikusi konkrečius pasiūlymus dėl Geros vaistinių praktikos nuostatų, pažeidė LVĮ 10 straipsnio 1 dalies nuostatas.*“⁷³²

Šios bylos analizės kontekste pasakytina dar viena aplinkybė – pareiškėja, argumentuodama savo gynybinę poziciją, teigė, kad raštu ji ne tik neturėjo tikslo vykdyti lobistinės veiklos, tačiau, būdama atsakinga rinkos dalyvė, siekė atkreipti Ministerijos dėmesį į teisinius aspektus, kurie *turi reikšmės viešajam interesui* – vaistų prieinamumui pacientams, tad remiantis LVĮ 7 straipsnio 7 punktu tokie veiksmai nelaikytini lobistine veikla.⁷³³ Teisėjų kolegijos vertinimu, nagrinėjamu atveju Bendrovės vadovė (pareiškėja) siekė ne viešojo intereso, reikšmingo ir reikalingo visuomenei ar jos daliai, gynimo, o konkretaus Geros vaistinių praktikos nuostatų, patvirtintų sveikatos apsaugos ministro 2007 m. birželio 15 d. įsakymu Nr. 38V-494, 51.4 punkto, *tiesiogiai susijusio su bendrovės vykdoma veikla*, panaikinimo, todėl šį pareiškėjos argumentą vertino kaip nepagrįstą – pareiškėja, atstovaudama bendrovei, atstovavo privačiam interesui.⁷³⁴

VTEK 2020 m. rugsėjo 9 d. sprendime Nr. KS-114 buvo analizuojama L. B. (ku-

732 „Vilniaus apygardos administracinio teismo administracinė byla Nr. I2-1733-426/2020, *e-teismai*, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <https://e-teismai.lt/byla/96016310103481/I2-1733-426/2020>.

733 Redakcija, galiojusi iki 2021-01-01, Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 pakeitimo įstatymas, 7 str. 7 d. „kitos specialiųjų įstatymų arba įstatų nustatyta tvarka vykdomos veiklos, kurios tenkina viešąjį interesą“, LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 10 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/bbd30f50574911e78869ae36ddd5784f?jfwid=i3h7wxfpb>.

734 „Vilniaus apygardos administracinio teismo administracinė byla Nr. I2-1733-426/2020, *e-teismai*, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <https://e-teismai.lt/byla/96016310103481/I2-1733-426/2020>.

ris nebuvo įrašytas į lobistų sąrašą ir nedeklaravo lobistinės veiklos) veiksmų atitikties LVĮ nuostatomis gavus pranešimą, kad:

- 1) būdamas bendrovės atstovu (darbuotojas) teikė Seimo Aplinkos komitetui pasiūlymus dėl Lietuvos Respublikos atsinaujinančių išteklių energetikos įstatymo pataisų;
- 2) būdamas bendrovės atstovu, dalyvavo Komiteto posėdžiuose svarstant minėto įstatymo projektą;
- 3) L. B. bendravo su komiteto nariais telefonu, raštu ir žodžiu.⁷³⁵

VTEK, įvertinęs surinktus įrodymus, nusprendė, kad L. B. nepažeidė LVĮ 10 straipsnio 1 dalies nuostatų, nes ne savo, o Komiteto pirmininko pavaduotojo iniciatyva (kvietimu) dalyvavo Komiteto posėdžiuose bei teikė pasiūlymus raštu dėl įstatymo projekto. VTEK pažymėjo, kad asmenų veikla, kai jie valstybės ir savivaldybių institucijų ar įstaigų iniciatyva ir kvietimu atlygintinai ar neatlygintinai kaip ekspertai ar specialistai dalyvauja susitikimuose, posėdžiuose, pasitarimuose teisės aktų projektams rengti, nėra laikoma lobistine veikla (LVĮ 7 straipsnio 2 punktas).⁷³⁶

Kitame VTEK 2020 m. spalio 7 d. sprendime Nr. KS-132 nurodyta, kad tyrimas pradėtas gavus Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarijos pranešimą, kuriame nurodoma, kad:

- 1) buvo gauti keturi S. K. kreipimaisi, kuriuose teikiama pasiūlymų dėl azartinių lošimų sektoriaus reguliavimo;
- 2) S. K. yra susijęs su verslu, dėl kurio reguliavimo buvo kreiptasi;
- 3) S. K. nėra įrašytas į lobistų sąrašą.⁷³⁷

S. K., kreipdamasis raštais Prezidentą, siekė azartinių lošimų sektoriaus reguliavimo teisės aktų pokyčių: Loterijų įstatymo pakeitimo; Loterijų ir lošimų mokesčio įstatymo pakeitimo, vetavimo, tarpinstitucinės darbo grupės, kuri parengtų naują loterijų reguliavimą numatantį įstatymo projektą, suformavimo; prašė imtis azartinių lošimų ekonomikos sektoriaus reguliavimo, administravimo ir kontrolės pokyčių. VTEK adresuotame paaiškinime S. K. nurodė, kad jo atlikti veiksmai, t. y. raštų išsiuntimas, niekaip ir jokia apimtimi neatitinka nurodytųjų lobistinės veiklos požymių:

- 1) tai tik fizinio asmens pareikšta nuomonė dėl teisėkūros pagal LVĮ (1) 7

735 VTEK 2020 m. rugsėjo 9 d. sprendimas Nr. KS-114, VTEK, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <https://pinreg.vtek.lt/app/vtek-sprendimai>.

736 VTEK 2020 m. rugsėjo 9 d. sprendimas Nr. KS-114, *supra note*, 735.

737 VTEK 2020 m. spalio 7 d. sprendimas Nr. KS-132, VTEK, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <https://pinreg.vtek.lt/app/vtek-sprendimai>.

straipsnio 1 dalies 6 punktą⁷³⁸;

- 2) kreipimasis į Prezidento kanceliariją savaime negali būti pagal LVĮ prilyginimas siekiui daryti įtaką, taigi ir nesikreipęs į asmenį, kuris pagal jam suteiktas funkcijas dalyvauja rengiant, svarstant ir priimant teisės aktus, kaip tai numato LVĮ (1) 2 straipsnio 1 dalis;
- 3) raštus teikė oficialiai, t. y. jie buvo įregistruoti nustatyta tvarka Lietuvos Respublikos Prezidento kanceliarijoje, ir taip užtikrino LVĮ pagrindinius tikslus – skaidrumą ir viešumą⁷³⁹.

VTEK su tokiais paaiškinimais nesutiko ir pripažino, kad S. K. pažeidė LVĮ (1) 10 straipsnio 1 dalies nuostatas. Pagrindiniai VTEK akcentai:

- 1) S. K. veikla negali būti priskiriama LVĮ (1) 7 straipsnio 6 punkto nustatytai išimčiai. Taikant minėtą išimtį, atsižvelgiant į aplinkybes, kad S. K. susijęs su ūkine veikla, dėl kurios reglamentavimo pokyčių pateikė raštus Prezidento kanceliarijai, susidarytų situacija, kai fiziniu asmeniu prisistatantis asmuo, atstovaudamas savo turtingiems interesams ir būdamas suinteresuotas, tiesiogiai darytų poveikį įstatymų leidybai, o tokios jo veiklos, be kita ko, net nebūtų reikalaujama paviešinti.⁷⁴⁰
- 2) VTEK nesutiko su S. K. argumentais (neva kreipimasis į Prezidento kanceliariją savaime negali būti pagal LVĮ prilyginimas siekiui daryti įtaką) ir argumentavo, kad „LR Prezidentui, remiantis Konstitucijos 71 straipsniu⁷⁴¹, yra suteikta teisė Seimo priimtą įstatymą ne vėliau kaip per dešimt dienų po įteikimo arba pasirašyti ir oficialiai paskelbti, arba motyvuotai grąžinti Seimui pakartotinai svarstyti“⁷⁴²..
- 3) VTEK pasisakė, kad S. K. vykdoma veikla, kuria faktiškai buvo siekiama daryti poveikį teisėkūrai, yra laikytina lobistine veikla LVĮ (1) 2 straipsnio 3 dalies prasme, nepaisant to, ar S. K. buvo sudaręs su bendrove atstovavimo sutartis, ar ne: „veiklos neiforminimas nesudaro pagrindo teigti, kad tai ne-

738 Tuo metu galiojo LVĮ (1) 7 str. 1 d. 6) fizinio asmens pareikšta nuomonė dėl teisėkūros.

739 Tuo metu galiojo LVĮ (1) 2 str., 1 d.: Asmenys, kuriems lobistine veikla siekiama daryti įtaką – valstybės politikai, valstybės pareigūnai, valstybės tarnautojai ir kiti asmenys, kurie pagal teisės aktų nustatyta tvarka jiems suteiktas pareigines funkcijas dalyvauja rengiant, svarstant ir priimant teisės aktus, administracinius sprendimus.

740 VTEK 2020 m. spalio 7 d. sprendimas Nr. KS-132, VTEK, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <https://pinreg.vtek.lt/app/vtek-sprendimai>.

741 Konstitucijos 71 straipsnis.

742 *Ibid*

buvo lobistinė veikla⁷⁴³.

- 4) VTEK taip pat akcentavo, kad oficialus kreipimasis į valdžios institucijas sa-
vaime nereiškia skaidrumo ir viešumo LVĮ prasme. LVĮ nuostatų kontekste
svarbu pabrėžti, kad vykdoma konkreti lobistinė veikla būtų atskleista visuo-
menei, t. y. asmuo, vykdamas lobistinę veiklą, privalo teikti lobistinės veiklos
deklaracijas per nustatytą terminą (7 kalendorines dienas) (LVĮ 12 straipsnio
1 dalis) ir tokios deklaracijos, siekiant duomenų prieinamumo ir atvirumo
tikslų, pateikiamos specialioje elektroninėje erdvėje.⁷⁴⁴

Šios analizės kontekste paminėtina ir VTEK nario V. K. atskiroji nuomonė dėl
šio sprendimo (VTEK 2020 m. spalio 7 d. sprendimas Nr. KS-132) turinio.⁷⁴⁵ VTEK
narys V. K., nesutikdamas su čia analizuotu sprendimu, nurodė teisinius argumentais
ir motyvus. *Pirma*, galiojančiame LVĮ (1) nenustatyta jokių išimčių ar išskirtinių aplin-
kybių, kurios leistų fizinio asmens pareikštą nuomonę dėl teisėkūros laikyti lobistine
veikla. Pažymima, kad S. K., kaip fizinis asmuo, kelis kartus raštu kreipėsi į Presiden-
tą, prisistatė kaip rinkėjas, patikėjęs gerovės valstybės idėja, išdėstė tam tikros srities
problematiką, bet konkrečių teisės aktų projektų nepateikė.⁷⁴⁶ Šios analizės kontekste
svarbu paminėti, kad Lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 pakeitimo įstatymas
(šiam disertaciniame tyrime LVĮ (2)) priimtas 2020 m. birželio 26 d. Remiantis šio
įstatymo 2 straipsniu, „šis įstatymas, išskyrus šio straipsnio 2 dalį, įsigalioja 2021 m.
sausio 1 d. Įsigalioja 2021 m., sausio 1d. (Įstatymo 2 straipsnio 2 dalis įsigalioja 2020-
07-11)“⁷⁴⁷. Taigi LVĮ (1) nuostatos galiojo iki 2021 m. sausio 1 d.⁷⁴⁸

Chronologiškai vertinant, susidaro situacija, kad VTEK 2020 m. spalio 7 d.
sprendimas Nr. KS-132 buvo priimtas galiojant LVĮ (1) 7 str. 1 d. 6 p. nuostatoms, kad

743 *Ibid*

744 *Ibid*

745 Dėl Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos 2020 m. spalio 7 d. sprendimo Nr. Ks-132 „Dėl Samoilo Kaco“, VTEK, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <https://pinreg.vtek.lt/app/vtek-sprendimai>.

746 *Ibid*

747 Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 pakeitimo įstatymas, LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/ed96d333bad011ea9a12d0dada3ca61b>.

748 LVĮ (1), įsigaliojo 2017 m. rugsėjo 1 d. ir galiojo iki 2021 m. sausio 1 d. Lietuvos Respublikos lobis-
tinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 pakeitimo įstatymas“, 2 str. 1 d.: „Šis įstatymas, išskyrus šio straipsnio
2 dalį, įsigalioja 2017 m. rugsėjo 1 d.“, LRS, žiūrėta 2021 m., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/bbd30f50574911e78869ae36ddd5784f>;

LVĮ (2), Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 pakeitimo įstatymas, 2 str. 1 d.: „Šis
įstatymas, išskyrus šio straipsnio 2 dalį, įsigalioja 2021 m. sausio 1 d.“, LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d.,
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/ed96d333bad011ea9a12d0dada3ca61b>.

fizinio asmens pareikšta nuomonė dėl teisėkūros yra veikla, kuri nelaikoma lobistine⁷⁴⁹, o naujoji LVĮ (2) redakcija⁷⁵⁰ nustatė siauresnę fizinio asmens pareikštos nuomonės dėl teisėkūros sampratą – buvo akcentuojama, kad ši nuostata negalioja, jeigu asmuo <...> sistemiskai ir nuolat rengia teisės aktų projektus, siūlo inicijuoti šių teisės aktų projektų svarstymą ir kai šie teisės aktų projektai rengiami atstovaujant ne savo asmeniniams interesams arba fizinis asmuo reiškia nuomonę dėl teisėkūros ir ši nuomonė reiškiamą atstovaujant verslo tikslų siekiantiems juridiniams asmenims <...>⁷⁵¹. VTEK nario V. K. nuomone, taikant atsakomybę už LVĮ (1) pažeidimus, nederėtų plečiamai aiškinti šio įstatymo nuostatų, t. y. asmenys neturėtų būti traukiamai atsakomybėn ir (ar) patirti neigiamas teisinės pasekmes už tai, kas nėra aiškiai ir vienareikšmiškai nustatyta įstatyme, atsižvelgiant į tai, kad galiojusioje LVĮ (1) redakcijoje nenumatyta jokių išimčių ar išskirtinių aplinkybių, kurios leistų fizinio asmens pareikštą nuomonę dėl teisėkūros laikyti lobistine veikla.⁷⁵²

Antra, tyrimo medžiagoje nėra įrodymų apie bendrovės, kurios akcininkas yra S. K. (būtent šia faktine aplinkybe grindžiamas sprendimas), ir S. K. rašytinę sutartį dėl lobistinės veiklos vykdymo, taip pat nėra duomenų, patvirtinančių, kad kuris nors juridinis asmuo jam pavedė arba nurodė vykdyti lobistinę veiklą, kaip tai reglamentuojama LVĮ (1) 2 straipsnio 4 dalyje. Bendrovės įstatai nesuteikia įgaliojimų bendrovės akcininkams veikti bendrovės vardu, taigi ir S. Kacui. VTEK nario V. K. nuomone, nesurinkus tiesioginių ir akivaizdžių įrodymų, kad tiriamasis asmuo veikė bendrovės vardu, kyla abejonių dėl lobistinės veiklos užsakovo buvimo.

Trečia, VTEK nario V. K. nuomone aktyvių piliečių nuomonių raiškai nebūtina priverstinė valstybės intervencija, nes teisėkūros viešumo ir skaidrumo tikslai gali būti pasiekti kitomis, ne tokiomis žmogaus teises varžančiomis priemonėmis, kad kiekvienu panašaus pobūdžio atveju reikalaujant sumokėti valstybės rinkliavą ir registruotis lobistu, o vėliau verčiant deklaruoti savo nuomonę dėl teisėkūros, piliečiams gali būti surkurta neproporcinga papildoma administracinė našta, kurią draudžia Lietuvos Respublikos administracinės naštos mažinimo įstatymas.⁷⁵³

749 Tuo metu galiojo LVĮ (1) 7 str. 6p. Lobistine veikla nelaikoma fizinio asmens pareikšta nuomonė dėl teisėkūros.

750 LVĮ (2) 7 str. 6 p.

751 *Ibid*

752 Dėl Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos 2020 m. spalio 7 d. sprendimo Nr. KS-132 „Dėl Samoilo Kaco“, *supra note*, 745.

753 Dėl Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos 2020 m. spalio 7 d. sprendimo Nr. KS-132 „Dėl Samoilo Kaco“, *supra note*, 745.

Apibendrinant VTEK nario V. K. pateiktos atskirosios nuomonės argumentus, galima sutikti su pirmuoju argumentu. Manytina, kad analizuojamo VTEK sprendimo nuostatos plečiamai aiškino galiojančios LVĮ (1) redakcijos nuostatas, kad fizinio asmens pareikštą nuomonę dėl teisėkūros, tarkime, kad ir bendrovės interesais, galima laikyti lobistine veikla. Šiame kontekste galima akcentuoti tiek konstitucinę doktriną dėl teisėtų lūkesčių, teisinio reguliavimo aiškumo, tiek LVAT formuojamas nuostatas, kad teisinis reglamentavimas turi būti aiškus, suvokiamas visiems teisinių santykių subjektams⁷⁵⁴, tad galima pritarti VTEK nario V. K. išsakytai pozicijai, kad „asmens neturėtų būti traukiamai atsakomybėn ir (ar) patirti neigiamas teisinės pasekmės už tai, kas nėra aiškiai ir vienareikšmiškai nustatyta įstatyme“⁷⁵⁵.

Dėl antrojo argumento išsakytina priešinga nuomonė. Ji būtų argumentuojama akcininko, kaip juridinio asmens dalyvio, statusu. LRCK 2.81 str. 1 d. nustato, kad juridiniai asmenys įgyja civilines teises, prisiima civilines pareigas ir jas įgyvendina per savo organus, kurie sudaromi ir veikia pagal įstatymus ir juridinių asmenų steigimo dokumentus.⁷⁵⁶ Atitinkamai LRCK 2.45 str. nustato, kad <...> juridinio asmens dalyvis (akcininkas, narys, dalininkas ir pan.) yra asmuo, kuris turi nuosavybės teisę į juridinio asmens turtą <...>⁷⁵⁷, akcininkas turi turtines teises (pavyzdžiui, gauti bendrovės pelno dalį (dividendą)) ir neturtines teises (dalyvauti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose, balsuoti visuotiniuose akcininkų susirinkimuose, gauti informaciją apie bendrovę).⁷⁵⁸ Savaiame suprantama, akcininkas turi ir pareigas: priimti sprendimai privalo atitikti įstatymuose įtvirtintus viešojo intereso standartus, jis turi veikti bendrovės naudai, užtikrinti, kad priimami sprendimai būtų protingi.⁷⁵⁹ Nors egzistuoja bendras principas, kad bendrovės dalyvis neatsako už valdymo organams priskirtų pareigų pažeidimą, gali būti situacija, kad bendrovės dalyvis yra aktyvesnis už įmonės vadovą.

754 Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2004 m. vasario 9 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N12-150/2004, Liteko, žiūrėta 2021 m. sausio 23 d., <http://liteko.teismai.lt/viesaspresnimupaiska/tekstas.aspx?id=e214295f-39d6-4df4-8321-8e6d7fbc44ae>.

755 Dėl Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos 2020 m. spalio 7 d. sprendimo Nr. KS-132 „Dėl S. K.“, *supra note*, 745.

756 Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2.81 str. 1 d., Infolex, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/ta/20799>.

757 Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2.45 str. 1 d., Infolex, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/ta/20799>.

758 Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas, 15 str. 1 d. 1 p., 16 str. 1 d. 1 p., 3–4 p., LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.106080/asr>.

759 Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas, 2.50 str. 3 d., 2.82 str. 4 d., Infolex, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/ta/20799>.

Esant tokiai aplinkybei, teismų praktikoje konstatuojama, kad bendrovės dalyvis yra *de facto* (faktinis) vadovas⁷⁶⁰, o tai suponuoja platesnio masto atsakomybės standartų taikymą. Disertacinio tyrimo autoriaus nuomone, bendrovės dalyvis ir bendrovės valdymo organas privalo vykdyti pareigas ir LVĮ nuostatų kontekste, t. y. būti atidus ir rūpestingas, sąžiningas ir tinkamai registruoti, deklaruoti ir viešinti lobistinę veiklą, o tai atitinka visuomenės interesą stebėti, būti informuotiems apie teisėkūros procesą. Kita vertus, kai bendrovės dalyvio ar valdymo organo veiksmai yra nukreipti į konkretaus teisinio reguliavimo, kuris sietinas su įmonės veiklos pobūdžiu, keitimą, tai vertintina kaip konkrečios naudos siekimas bendrovei, juolab kad bendrovė civilinėje apyvartoje dalyvauja kaip pelno siekiantis ir ūkinę komercinę veiklą vykdamas subjektas.⁷⁶¹ Esant palankiam teisiniui reguliavimui, bendrovė gauna didesnę ekonominę naudą, kartu ir bendrovės dalyvis gauna konkrečią (didesnę) naudą padidėjus dividendams arba kapitalui (akcijų vertei). Galima pritarti tiek administracinių teismų, tiek VTEK sprendimuose formuojamai praktikai nustatant turinio viršenybės prieš formą principą⁷⁶² identifikuojant neteisėtą lobistinę veiklą atvejus. Taigi nepaisant to, ar bendrovės dalyvis (valdymo organas) buvo nesudaręs rašytinės sutarties, kaip tai numatyta LVĮ (2) 2 str. 5 dalyje, ar realiai vykdomą lobistinę veiklą nedeklaravo remdamasis išimtimis, nustatytomis LVĮ (2) 7 str. 6–7 p., atsižvelgiama į realią situaciją: asmens santykį su bendrove, veiksmų turinį, pobūdį ir sistemiškumą, kad būtų pašalinta situacija, kai išvengiama LVĮ tikslų. LVAT analogiškas situacijas, kai fiziniai asmenys bandė pasinaudoti LVĮ 7 str. 6 d. išimtimi, teikdami teisės aktų projektus fizinio asmens vardu, realiai siekė naudos juridinio asmens ekonominiams interesams, vertina kaip lobistinę veiklą, pažeidus LVĮ nuostatas, nes realiai buvo atstovaujama juridinio asmens vardu.⁷⁶³

Dėl trečiojo argumento galima sutikti, kad neturėtų būti nustatytas teisinis reguliavimas, kuris be pagrindo varžytų „aktyvių piliečių raišką“, kita vertus, kaip jau sakyta analizuojant LVĮ 7 str. 6 d. turinį, naujosios LVĮ (2) redakcijos priėmimo priežastys – „užkamšyti teisinės landas įvairioms asociacijoms, prisidengiant viešojo

760 LAT civilinė byla Nr. e3K-3-288-1075/2020“ Infoplex, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <https://www-infoplex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1940593>.

761 Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas, 4 str., LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.106080/asr>.

762 Turinio viršenybės prieš formą principas taikomas ir kituose teisės aktuose, pavyzdžiui, mokesčių administravimo. Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas, 69 str., TAR, žiūrėta 2021 m. sausio 24 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.3EB34933E485/asr>.

763 LVAT 2021 m. birželio 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1926-525/2021, *supra note*, 599; LVAT 2021 m. kovo 10 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eA-984-520/2021, Infoplex, žiūrėta 2021 m. spalio 8 d., https://www.infoplex.lt/portal/start_tp.asp.

intereso gynimu, vykdyti nedeklaruotą lobistinę veiklą⁷⁶⁴, o interesų grupių naudojamos įvairios taktikos paveikti teisėkūrą išvengiant viešumo, gali kelti grėsmes valstybės interesams⁷⁶⁵. Kaip nurodoma minėtame Aiškinamajame rašte, „tinkamas Lobistinės veiklos reglamentavimas buvo svarbi sąlyga Lietuvai tampant EBPO nare“⁷⁶⁶, o EBPO tyrimuose, rekomendacijose ne kartą minėtas skaidrumo poreikis⁷⁶⁷. Mokslo darbuose nurodoma, kad „2015 m. birželio 4 d. Lietuvą oficialiai pakvietus pradėti stojimo į Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizaciją procesą, iškilo būtinybė lobizmo reglamentavimą suderinti su Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos Tarybos rekomendacija dėl gairių užtikrinant skaidrumą ir sąžiningumą lobistinėje veikloje Nr. C(2010)16“⁷⁶⁸. Darytina išvada, kad LVĮ (2) nustatyta pareiga deklaruoti lobistinę veiklą yra gerosios praktikos pavyzdys interesų grupėms tinkamai dalyvauti teisėkūros procese, eliminuojant galimybę išvengti interesų viešinimo „prisidengiant“ LVĮ (2) 7 straipsnyje suminėtomis išimtimis.

Šios analizės kontekste kyla klausimas, ar lobistinė veikla yra realiai prieinama fiziniams ar juridiniams asmenims dėl formaliųjų reikalavimų ją tinkamai įforminti? Vienu atveju, kai lobistinę veiklą vykdo verslo subjektai, kurie turi galimybę pasitelkti finansinius ir profesinius (pavyzdžiui, teisininkų paslaugas) išteklius, tinkamas formų pateikimas nėra sudėtingas dalykas, kitu atveju fiziniams asmenims pateikti tas formas gali būti nelengva. Tarkime, garbaus amžiaus pilietis ketina išsakyti poziciją ar pateikti pasiūlymą dėl COVID-19 judėjimo ribojimo reglamentavimo. Kiekvienu atveju jis privalės įvykdyti LVĮ (2) nustatytas lobisto pareigas: 1) lobistinę veiklą turi teisę vykdyti tik į lobistų sąrašą įrašyti asmenys⁷⁶⁹; 2) teikti skaidrių teisėkūros procesų deklaracijas⁷⁷⁰; 3) sumokėti rinkliavos mokesčių⁷⁷¹. Taigi remiantis LVĮ (2) reglamentavimu veiks-

764 Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 2, 3, 7, 10, 11 ir 12 straipsnių pakeitimo įstatymo, *supra note*, 605.

765 Dėl Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto atlikto parlamentinio tyrimo dėl asmenų, verslo subjektų ir kitų interesų grupių galimo neteisėto poveikio valstybės institucijoms priimant sprendimus ir galimos neteisėtos įtakos politiniams procesams išvados, *supra note*, 84.

766 „Aiškinamasis raštas dėl Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 2, 3, 7, 10, 11 ir 12 straipsnių pakeitimo įstatymo, *op. cit.*

767 OECD, *Principles for Transparency and Integrity in Lobbying*, žiūrėta 2021 m. sausio 24 d.,

<https://www.oecd.org/gov/ethics/oecdprinciplesfortransparencyandintegrityinlobbying.htm>;

OECD, *Recommendation of the Council on Principles for Transparency and Integrity in Lobbying*, OECD/LEGAL/0379, žiūrėta 2021 m. sausio 24 d., <https://legalinstruments.oecd.org/public/doc/256/256.en.pdf>.

768 Monika Ambrasaitė, „Lobizmo reglamentavimas Lietuvoje ir EBPO standartai“, *Teisė* 101 (2016): 60–61.

769 LVĮ (2) 8 str. 1 d.

770 LVĮ (2) 4 str. 2 d. 2 p.

771 LVĮ (2) 8 str. 7 d.

mų chronologija yra tokia:

- 1) toks asmuo privalo VTEK nustatytos formos prašymą įrašyti jį į lobistų sąrašą, kuriame, be kita ko, nurodoma „teisinio reguliavimo sritis (sritys), kurioje (kuriose) asmuo siekia daryti įtaką teisėkūrai“;
- 2) VTEK per penkias darbo dienas nuo šio prašymo gavimo dienos jį išnagrinėja ir priima sprendimą dėl asmens įrašymo į lobistų sąrašą;
- 3) VTEK apie priimtą sprendimą įrašyti ar atsisakyti įrašyti asmenį į lobistų sąrašą prašymą pateikusiam asmeniui praneša raštu per tris darbo dienas nuo sprendimo priėmimo dienos;
- 4) asmuo, gavęs pranešimą apie sprendimą įrašyti jį į lobistų sąrašą, per vieną mėnesį nuo pranešimo gavimo dienos *turi sumokėti valstybės rinkliavą* ir pateikti VTEK jos sumokėjimą patvirtinantį dokumentą;
- 5) asmeniui, nustatytu laiku pateikusiam valstybės rinkliavos sumokėjimą patvirtinantį dokumentą, išduodamas lobisto pažymėjimas.⁷⁷²

Galima pritarti VTEK nario V. K. nuomonei, kad tai gali sukelti papildomą administracinę našta ir „*nebūtiną*“ priverstinę valstybės intervenciją aktyvių piliečių nuomonių raiškai⁷⁷³, nes vien tik formalus lobistinės veiklos įregistravimo procesas užtrunka apie pusę kalendorinio mėnesio (5 darbo dienos + 3 darbo dienos tik VTEK sprendimų priėmimų trukmė vien idealaus deklaratyvio atveju, jeigu nereikalaujama papildomos informacijos), proceso metu privaloma nurodyti teisinio reguliavimo sritį, kuriame norima daryti teisinio reguliavimo pokyčius, stebėti susirašinėjamą t. y. patį procesą, laiku sumokėti vietinę rinkliavą ir pateikti dokumentus (pavyzdžiui, kvitą). Vėliau eina deklaracijų pateikimo procedūra per elektroninę platformą. Pažymėtina, kad visi minėti dokumentai teikiami tik skaitmeninėms priemonėms, o norint tinkamai pateikti duomenis kyla klausimų ir dėl atskirų privalomų reikalavimų nuostatų, pavyzdžiui, pateikti informaciją, kurios srities teisinio reguliavimo pokyčių siekiama, be teisinio išsilavinimo padaryti gana sunku. Esant alternatyvai, pakaktų nurodyti teisės akto pavadinimą arba deklaravimo sistemoje pateikti pavyzdinį kategorijų sąrašą, kaip tai daroma ieškant teismo sprendimų⁷⁷⁴ arba informacinėse sistemose, susijusiose

772 LVĮ (2) 8 str. 2 d., 4 d., 6–7 d.

773 Dėl Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos 2020 m. spalio 7 d. sprendimo Nr. KS-132 „Dėl Samoilo Kaco“, *supra note*, 745.

774 Vieša sprendimų paieška, Lietuvos teismų informacinė sistema, žiūrėta 2021 m. sausio 27 d., <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/detalipaieska.aspx>.

su mokesčių administravimu⁷⁷⁵.

Svarstytinas ir rinkliavos mokesčio įvedimo aspektas. Vyriausybės nutarime Nr. 1458 nustatyta, kad už „įrašymą į lobistų sąrašą ir lobisto pažymėjimo išdavimą“ rinkliavos dydis yra 10 (dešimt) eurų, analogiškas rinkliavos dydis nustatytas ir už „įrašymą į asmenų, darančių įtaką teisėkūrai, sąrašą“⁷⁷⁶. Rinkliavos dydžio klausimas – labiau ekonomikos srities dalykas, bet pats rinkliavos faktas yra savotiškas trikdys, norint asmenis skatinti įsitraukti į teisėkūrą ir viešinti įtaką teisėkūrai. Ir visuomenė, ir pati valstybė nori matyti skaidrų teisėkūros procesą, tad, skatinant asmenų pilietinį sąmoningumą, lobistinės veiklos „apskaita“ turėtų būti kuo prieinamesnė, neapsunkinanti asmenų, siekiančių sąmoningai, savanoriškai įsitraukti į lobistinę veiklą, papildomais formalumais.

Kaip jau minėta, lobistinė veikla gali būti *profesionali* ir *neprofesionali*, *atlygintinė* ir *neatlygintinė*, *ad hoc* arba *ilgalaikė*, tad tam tikrais atvejais, pavyzdžiui, vienkartinio, neatlygintinio pobūdžio lobistinei veiklai gali būti nustatoma supaprastinta deklaracijų pateikimo tvarka naudojant elektroninį parašą ar kitus nuotoliniu būdu užtikrinamus asmens identifikavimo variantus. Pateiktinas praktinio paradokso pavyzdys. Tarkime, asmuo tinkamai atliko formalius LVĮ (2) reikalavimus ir, <...> gavęs pranešimą apie sprendimą įrašyti jį į lobistų sąrašą, per vieną mėnesį nuo pranešimo gavimo dienos turi sumokėti valstybės rinkliavą ir pateikti VTEK jos sumokėjimą patvirtinantį dokumentą <...>.⁷⁷⁷ LVĮ (2) 8 str. 9 dalis nustato, kad „jeigu asmuo nustatytu laiku nepateikia (per vieną mėnesį) valstybės rinkliavos sumokėjimą patvirtinančio dokumento, VTEK sprendimą įrašyti asmenį į lobistų sąrašą pripažįsta netekusiu galios“⁷⁷⁸. Darytina išvada, kad vieną mėnesį asmuo identifikuojamas kaip lobistas, nes bus įrašytas į lobistų sąrašą, tik neturės pažymėjimo. Tikėtina, kad tokiu atveju, būdamas aktyvus visuomeniškai, sąmoningas ir rūpestingas asmuo, vieną mėnesį vykdamas lobistinę veiklą ir ją tinkamai deklaravęs, bet nesumokėjęs rinkliavos, jis nebus pripažįstamas pažeidęs LVĮ (2) 6 ir 10 str. nuostatų.

Tobulinant registravimo ir deklaravimo reglamentavimą galima aptarti alternatyvią situaciją: asmuo, pateikęs deklaraciją VTEK (naudodamas skaitmenines asmens

775 „Mano vmi“, Valstybinė mokesčių inspekcija, žiūrėta 2021 m. sausio 27 d., [#1](https://www.vmi.lt/cms/mano-vmi).

776 Dėl Konkrečių valstybės rinkliavos dydžių sąrašo ir Valstybės rinkliavos mokėjimo ir grąžinimo taisyklių patvirtinimo, 4.621 ir 4.621(1) punktai, LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 27 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.116101/asr>.

777 LVĮ (2) 8 str. 7 d.

778 LVĮ (2) 8 str. 9 d.

identifikavimo priemonės, pavyzdžiui, elektroninį parašą), iškart įrašomas į lobistų sąrašą, o įrašas galioja atitinkamą laikotarpį, pavyzdžiui, tris mėnesius, per kuriuos turi būti apsisprendžiama, ar bus toliau tęsiama lobistinė veikla (įvykdžius visiškai formalumus, pvz., sumokėjus rinkliavą, pateikus VTEK papildomą informaciją ir t. t.), ar ji pasibaigs suėjus nustatytam terminui, „automatiškai“ pašalinus iš registro. Disertacinio tyrimo autoriaus nuomone, tai sumažintų administracinę našta VTEK, kaip lobistinės veiklos priežiūros institucijos, tiek ir asmenims, kurie ketina vykdyti lobistinę veiklą esant pavieniams lobistiniams atvejams. Susiduriama su problema, kaip elgtis, jeigu deklaraciją pateikė asmuo, kuris neturi teisės būti lobistas, remiantis LVĮ (2) 3 str.? Manytina, kad tokio asmens savanoriškas deklaracijos pateikimas dėl norimo teisės reguliavimo keitimo būtų labiau pozityvus negu priešinga situacija, kaip toks asmuo, pavyzdžiui, pateikė tariamo teisės akto projektą kuriai nors iš institucijų, o VTEK, gavusi informaciją, turėtų pradėti tyrimą ir pripažinti asmenį pažeidus LVĮ (2) nuostatas. Kita vertus, nepaisant, kad asmuo atitinka formuluotės „teisės būti lobistu neturintis asmuo“ požymius, imperatyviai teisės aktuose nėra numatyta, kad toks asmuo neturi teisės apskritai pateikti teisės akto projekto atitinkamai institucijai, juolab kad VTEK net nesuteikti įgaliojimai drausti atlikti tokius veiksmus, o tokio pobūdžio hipotetinis draudimo įtvirtinimas būtų vertintinas kaip neatitinkantis Konstitucijos⁷⁷⁹ nuostatų. Lobistinės veiklos formalus įforminimo ir deklaracijos pateikimo kontekste kaip geros praktikos pavyzdys gali būti paminėta mokesčių deklaravimo sistema, kurioje tiek pateikiant metines deklaracijas, tiek tampant mokesčių mokėtoju nėra nustatyta formalių rinkliavų, mokesčines deklaracijas galima pateikti ir skaitmeniniu būdu (tapatybe nuostatant nuotoliniu būdu pagal pasirinktą metodą), ir pateikiant tiesiogiai VMI.

Šioje dalyje remiantis teismų bylų, VTEK sprendimų analizės duomenimis, galima nustatyti, kad visi neteisėtos lobistinės veiklos pasireiškimo atvejai buvo susiję su verslo interesų atstovavimu. Remiantis suinteresuotų asmenų išsakyta gynybine pozicija, kodėl neregistravo ir nedeklaravo lobistinės veiklos, bei teismų, VTEK sprendimais suformuluotomis nuostatomis, galima išskirti probleminių situacijų sprendimų modelius. *Pirma*, lobistinė veikla buvo vykdoma atstovaujant juridiniam asmeniui pagal sudarytą atstovavimo sutartį remiantis Advokatūros įstatymo nuostatomis tokiu būdu nevykdant pareigos pateikti viešinimo deklaracijų, kaip nurodoma LVĮ (1). Sprendžiant šį probleminį klausimą, taikytinos LVĮ nuostatos (*lex specialis derogat legi gene-*

779 Žmogaus teise turėti savo įsitikinimus ir juos laisvai reikšti (25 str. 1 d.); žmogaus teisė ieškoti, gauti ir skleisti informaciją bei idėjas (25 str. 2 d.).

rali)⁷⁸⁰: advokatams, vykdančioms lobistinę veiklą, kyla pareiga papildomai vykdyti LVĮ nuostatas (registruotis lobistų registre, pateikti deklaracijas). *Antra, turinio viršenybės prieš formą* principas taikomas atskleidžiant lobistinės veiklos ir veiklos, nelaikomos lobistine veikla, atribojimo kriterijus:

1. Lobistinės veiklos faktas gali būti identifikuojamas ne tik pagal sutarties formą, asmens statusą ar einamas pareigas, bet ir pagal papildomas aplinkybes, pavyzdžiui, vizitus į institucijas, susitikimus su politikais.
2. Bendrovės (užsakovo) naudai neįforminimas rašytine sutartimi nepaneigia lobistinės veiklos fakto – tai nesudaro pagrindo teigti, kad tai nėra lobistinė veikla.
3. Nustatant, kad tai yra lobistinė veikla, atsižvelgiama į veiklos intensyvumą (dažnumą), sistemiškumą, atstovaujamus interesus, veiklos priežastis.
4. Taikant LVĮ (2) 7 straipsnyje nustatytas išimtis suformuluota praktika:
 - 4.1. Atskleidžiant lobistinės veiklos deklaravimo išimtis privalu įvertinti visas aplinkybes: asmens statusą; ryšį su atstovaujamais interesais; pasiūlymų dėl teisės aktų pakeitimo ar priėmimo teikimo priežastis; rašto (kreipimosi) turinį, formuluočių tikslumą; veiksmų sistemiškumą.
 - 4.2. LVĮ (2) 7 str. 6 p. netaikomas, jei asmuo, išreikšdamas nuomonę, siekia daryti įtaką, kad būtų pakeisti, papildyti ar pripažinti netekusiais galios teisės aktai, priimti ar nepriimti nauji teisės aktai. Pavyzdžiui, asmuo teikia teisės aktų projektus, ragina vetuoti teisės akto projektą ir t. t.
 - 4.3. LVĮ (2) 7 str. 7 p. netaikomas, jei asmuo siekia ne viešojo intereso, reikšmingo ir reikalingo visuomenei ar jos daliai, gynimo, o konkretaus intereso, kuris tiesiogiai susijęs su bendrovės vykdoma veikla.

Trečia, esant veiklos požymiams, kai veikla nelaikoma lobistine, remiantis LVĮ (2) 7 straipsnio 2 punktu, būtinas oficialus institucijos kvietimas (patvirtinimas).

2.10.3. Neteisėtoms lobistinių interesų grupių veiklos vertinimas baudžiamosios atsakomybės kontekste

Seimo aiškinamajame rašte „Dėl Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749“ buvo pažymima, kad „interesų grupių įtaka valstybėje prii-

780 Specialieji įstatymai yra viršesni už bendruosius. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <https://www.lrkt.lt/lt/vertimai/konstitucinio-teismo-aktuose-vartojami-terminai/terminu-vertimai/1255>.

mant sprendimus pati savaime nėra korupcinė ar neteisėta veikla, tai vienas iš esminių sprendimų priėmimo proceso elementų⁷⁸¹. Tačiau kartu ir nurodoma, kad „viešosios politikos užvaldymas valstybei daro neigiamą poveikį įvairiais būdais: iškreipiant viešųjų ir privačių išteklių paskirstymą (tai neigiamai veikia tvarios plėtros galimybes), gilinant socialinę ir ekonominę atskirtį, mažinant pasitikėjimą Vyriausybe ir jos legitimumą, politikos veiksmingumą (net neteisėtos įtakos regimybė gali lemti didžiulę žalą)⁷⁸². Taigi galimi atvejai, kai neteisėta lobistinė veikla gali būti vertinama remiantis Baudžiamojo įstatymo (toliau – BK) nuostatomis. BK 1 straipsnyje nurodoma, kad šio įstatymo paskirtis – baudžiamosios teisės priemonėmis ginti žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus nuo nusikalstamų veikų, bei nustatomi baudžiamosios atsakomybės pagrindai.⁷⁸³ Pasak O. Fedosiuko, „šiuolaikinėje Lietuvos teisės doktrinoje pripažįstama, kad baudžiamoji atsakomybė yra kraštutinė priemonė (*ultima ratio*) ginant visuomenę nuo įvairių teisinės tvarkos pažeidimų⁷⁸⁴. BK nuostatose, skirtingai nei administracinės atsakomybės (ANK 126 straipsnis) atveju, tiesiogiai nėra įtvirtinta specialioji norma, kuri nustatytų baudžiamąją atsakomybę vykdant neteisėtą lobistinę veiklą. Šiame disertaciniame tyrime nustatyta, kad lobistinę veiklą apibūdinant negatyviai, galima diskutuoti apie ją turint omenyje korupcijos kontekstą ir kaip apie industrinę verslo šaką. Taigi BK atsakomybės prasme neteisėtą lobistinę veiklą detalizuojame a) kaip industrinę veiklą, b) kaip galimą korupcijos reiškinių.

Neteisėta lobistinė veikla kaip neteisėta ūkinė veikla. Kaip jau nustatyta šiame tyrime, vienas iš lobistinės veiklos požymių – industrinė veikla⁷⁸⁵, galinti pasireikšti kaip ekonominė-ūkinė veikla. Pažymėtina, kad lobistinė veikla kaip ūkinė turi specifinių požymių: pavyzdžiui, advokatui teikiant lobisto paslaugą, ji neturėtų būti apibūdinama kaip ūkinė veikla, nes Advokatūros įstatymo 4 straipsnio 3 d. nustatyta, kad „advokato veikla nėra komercinė ūkinė⁷⁸⁶, lobistinei veiklai nėra nustatytų privalomų kvalifikacijos, patirties reikalavimų. Kita vertus, galima situacija, kad lobistinė veikla gali būti

781 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto atlikto parlamentinio tyrimo dėl asmenų, verslo subjektų ir kitų interesų grupių galimo neteisėto poveikio valstybės institucijoms priimant sprendimus ir galimos neteisėtos įtakos politiniams procesams išvados“, *supra note*, 84.

782 *Ibid*

783 Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas“, 1 str., LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111555/asr>.

784 Oleg Fedosiuk, „Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (*ultima ratio*): teorija ir realybė“, *Jurisprudencija* 19, 2 (2012): 715–738, <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/57/52>.

785 Šio disertacinio tyrimo p. 83–85.

786 Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas, 4 str., LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.229789/asr>.

vertinama kaip ūkinė, pavyzdžiui, jeigu tai bus juridinio ar fizinio asmens vykdoma veikla (ne advokato). Pagal ekonominės veiklos rūšių klasifikatorių (toliau – EVRK) lobistinė veikla priskiriama EVRK 70.21 klasei: viešųjų ryšių ir komunikacijos veikla, kuri apima patarimų, konsultacijų ir operatyviosios pagalbos, įskaitant lobistinę veiklą, teikimą verslo ir kitoms organizacijoms viešųjų ryšių ir komunikacijos srityje.⁷⁸⁷ Ūkinei veiklai keliami įvairūs teisės aktų reikalavimai, pavyzdžiui, pareiga tinkamai veiklą įforminti, gauti atitinkamas licencijas ar leidimus, rūpintis buhalterinės apskaitos standartų vykdymu.⁷⁸⁸

Pažymėtina, kad už neteisėtą vertimąsi komercine, ūkine, finansine ar profesine veikla nustatytos baudžiamoji ir administracinė atsakomybė. Antai ANK 127 straipsnio 1 dalyje nurodoma, kad vertimasis komercine, ūkine, finansine ar profesine veikla neturint licencijos (leidimo) veiklai, kuriai reikalinga licencija (leidimas), ar kitokiu neteisėtu būdu.⁷⁸⁹ Administracinės atsakomybės kontekste paminėtinas ANK 126 straipsnis, kuriame nustatyta, kad „neteisėta lobistinė veikla yra lobistinė veikla pažeidžiant LVĮ reikalavimus“⁷⁹⁰. LVĮ (2) 3 straipsnio nuostatos apibėžia, kad lobistu „neturi teisės būti fizinis asmuo, administracine nuobauda baustas už šio įstatymo pažeidimą ir nuo šios nuobaudos įvykdymo dienos nepraėjo trys mėnesiai“⁷⁹¹. Taigi už neteisėtą lobistinę veiklą gali būti skiriama piniginė bauda ir draudimas tam tikrą laiką vykdyti teisėtą lobistinę veiklą.

BK 202 straipsnio 1 dalyje nustatyta baudžiamoji atsakomybė tam, kas versliškai ar stambiu mastu ėmėsi ūkinės, komercinės, finansinės ar profesinės veiklos neturėdamas licencijos (leidimo) veiklai, kuriai ji (jis) reikalinga, ar kitokiu neteisėtu būdu. LAT yra pasisakęs, kad šia nusikalstama veika kėsinamasi į LR įstatymuose ir kituose teisės aktuose nustatytą vertimosi ekonomine veikla tvarką ir kad tai prieštarauja sąžiningos

787 Ekonominės veiklos rūšių klasifikatorius, 2 redakcija (EVRK 2 red.), Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, Žiūrėta 2021 m. sausio 10 d., <https://osp.stat.gov.lt/static/evrk2.htm>.

788 Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymo 4 straipsnis nustato: ūkio subjektai apskaitą tvarko taip, kad apskaitos informacija būtų: 1) tinkama, objektyvi ir palyginama; 2) pateikiama laiku; 3) išsami ir naudinga vidaus ir išorės informacijos vartotojams; Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymas, LRS, Žiūrėta 2021 m. sausio 10 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.154657/asr>.

789 Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymas. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas, TAR, Žiūrėta 2021 m. sausio 10 d.,

<https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4ebe66c0262311e5bf92d6af3f6a2e8b/asr>.

790 Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas, 126 str. 1 d. (vykdant neteisėtą lobistinę veiklą užtraukia baudą nuo vieno šimto keturiasdešimt iki trijų šimtų eurų). Infolex, Žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/ta/336765#Xd3f724e067e94e47a899a739464d1142>,

791 LVĮ (2) 3 str. 1 d. 4 p.

verslininkystės principams.⁷⁹² Tokia tvarka apima tiek bendrąsias verslo subjektų teises ir pareigas, tiek specialiuosius reikalavimus, keliamus atskiroms verslo rūšims. Aiškin-damas BK 202 straipsnyje numatyto nusikaltimo sudėties požymius, LAT ne kartą nu-rodė, kad šiuo atveju neteisėtumas sietinas ne su atskirais pažeidimais, pasitaikančiais ekonominės veiklos vykdymo metu, bet su nelegaliu šios veiklos pobūdžiu.⁷⁹³ Kitokiais neteisėtais veiklos būdais gali būti pripažįstami tokie atvejai, kai, 1) neįregistravus ju-ridinio asmens, verčiamasi veikla, kurią turi teisę vykdyti tik juridiniai asmenys; 2) kai imamasi individualios veiklos jos neįregistravus ir neįgijus verslo liudijimo (faktiškai nuslėpus ją ir iš jos gaunamas pajamas nuo mokesčio administratoriaus); 3) kai aki-vaizdžiai peržengiamos licencijoje (leidimo) apibrėžtos veiklos ribos; 4) kai licencija (leidimas) gauta pateikiant atsakingai institucijai melagingus duomenis ir pan.⁷⁹⁴ Pažy-mėtina, kad BK 202 straipsnyje įtvirtinta atsakomybė už neteisėtą vertimąsi komercine, ūkine, finansine ar profesine veikla su papildomais alternatyviais požymiais: 1) veiklos versliškumu arba 2) stambiu mastu.

LAT suformulavo taisykles dėl administracinės ir baudžiamosios atsakomybės atribojimo vykdant neteisėtą ūkinę veiklą:

1. *versliškumas* kaip BK 202 straipsnio 1 dalyje numatytos nusikalstamos vei-kos sudėties požymis turi būti suvokiamas kaip kriterijus, rodantis didesnę nusikalstamos veikos pavojingumą nei analogiško administracinės teisės pa-žeidimo (ANK 127 str.). ANK 127 straipsnio 1 dalyje vartojamas terminas „vertimasis veikla“ ir BK 202 straipsnio 1 dalyje vartojamas terminas „ėmi-masis veiklos versliškai“ reiškia ne ką kita, kaip veiklos pastovumą, nuolatinį jos pobūdį, todėl versliškumo sąvoka turi apimti ne tik veiklos pastovumą ir nuolatinį jos pobūdį, bet ir kitus požymius, skiriančius ją nuo paprasto ver-timosi komercine ar kitokia veikla sąvokos (pavyzdžiui, parengiamųjų darbų neteisėtai komercinei ar kitokiai veiklai organizuoti ir vykdyti atlikimas, šios veiklos valdymas ir kitokie veiksmai, rodantys didesnę veikos pavojingumo laipsnį)⁷⁹⁵;

792 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo baudžiamoji byla 2K-174/2012, E-teismas, žiūrėta 2021 m. sausio 19 d.,

<https://eteismai.lt/byla/87277327952694/2K-174/2012>.

793 *Ibid*

794 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byla 2K-7-58/2013, E-teismas, žiūrėta 2021 m. sausio 19 d.,

<https://eteismai.lt/byla/215546690398615/2K-7-58/2013>.

795 LAT baudžiamoji byla 2K-335/2012, E-teismas, žiūrėta 2021 m. sausio 19 d.,

<https://eteismai.lt/byla/72138870670524/2K-335/2012>.

2. *stambus mastas* – vertinamasis požymis, kuris nustatomas kiekvienu individualiu atveju atsižvelgiant į konkrečias bylos aplinkybes. Tačiau sisteminis įstatymų aiškinimas leidžia spręsti, kad baudžiamajai atsakomybei kilti būtina nustatyti tokį per metus iš veiklos gaunamų pajamų dydį ar nustatyta tvarka neįtrauktų į apskaitą prekių vertę, kuri viršija ANK 127 straipsnyje numatytą 500 bazinių bausmių ir nuobaudų dydžių⁷⁹⁶;
3. kvalifikuojant veiką pagal BK 202 straipsnio 1 dalį būtina nustatyti ir tai, kad kaltininkas veikė suvokdamas vykdomos ūkinės, komercinės, finansinės ar profesinės veiklos neteisėtumą ir norėjo taip veikti, t. y. *tiesioginę jo tyčią*⁷⁹⁷.

Prieš tai aptarta BK 202 straipsnio nuostata padeda atskleisti lobistinės veiklos kaip ūkinės ypatumus. Pažymėtina, kad disertacijos rengimo momentu teismų praktikoje nebuvo analizuota atvejų, kad būtų taikoma BK 202 str. nuostata esant LVĮ (2) 6 str. apibūdintos neteisėtos lobistinės veiklos sampratai. Disertacinio tyrimo autorius mano, kad hipotetiškai galima situacija, kai neteisėta lobistinių interesų grupių lobistinė veikla galimai vykdoma nesant korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos⁷⁹⁸ (kyšininkavimo, prekybos poveikiu, papirkimo atvejai) būtinaiems požymiams, pvz., kyšio kaip atlygio faktoriaus, bet gali turėti BK 202 straipsnio 1 dalyje numatytos nusikalstamos veikos sudėties požymius: versliškai arba stambiu mastu, tiesiogine tyčia vykdoma ekonominė veikla, pažeidžiant LVĮ (2) 6 ir 10 straipsnių nuostatas. Tokia situacija yra galima atsižvelgiant į tai, kaip jau buvo nustatyta šiame tyrime, kad lobistinė veikla kaip ūkio sektorius gali sukurti didelės apimties apyvartą, tad ir neteisėta lobistinė veikla gali būti vykdoma esant tiesioginei tyčiai, t. y. nevykdant registravimo ir deklaravimo pareigų, kaip tai numatyta LVĮ (2). ANK 126 straipsnis nustato sankcijas, kai, esant lobistinės veiklos atvejams, pažeidžiami LVĮ reikalavimai: užtraukia baudą nuo vieno šimto ke-

796 LAT baudžiamoji byla 2K-7-58/2013, E-teismas, žiūrėta 2021 m. sausio 19 d., <https://eteismai.lt/byla/215546690398615/2K-7-58/2013>.

797 LAT baudžiamoji byla 2K-7-58/2013, E-teismas, žiūrėta 2021 m. sausio 19 d., <https://eteismai.lt/byla/215546690398615/2K-7-58/2013>.

798 Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas, 2 str. 2 d., LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 19 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.168154/asr>.

Korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos – kyšininkavimas, prekyba poveikiu, papirkimas, kitos nusikalstamos veikos, jeigu jos padarytos viešojo administravimo sektoriuje arba teikiant viešąsias paslaugas siekiant sau ar kitiems asmenims naudoti: piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi arba įgaliojimų viršijimas, piktnaudžiavimas oficialiais įgaliojimais, dokumentų ar matavimo priemonių suklastojimas, sukčiavimas, turto pasisavinimas ar iššvaistymas, tarnybos paslapties atskleidimas, komercinės paslapties atskleidimas, neteislingų duomenų apie pajamas, pelną ar turimą pateikimas, nusikalstamu būdu įgytų pinigų ar turto legalizavimas, kišimasis į valstybės tarnautojo ar viešojo administravimo funkcijas atliekančio asmens veiklą ar kitos nusikalstamos veikos, kai tokių veikų padarymu siekiama ar reikalaujama kyšio, papirkimo arba nusišėpti ar užmaskuoti kyšininkavimą ar papirkimą.

turiasdešimt iki trijų šimtų eurų, o administracinis nusižengimas, padarytas pakartotinai, užtraukia baudą nuo trijų šimtų iki penkių šimtų šešiasdešimt eurų.⁷⁹⁹ Naujoji LVĮ (2) redakcija nustato juridinių asmenų atsakomybę už LVĮ pažeidimus: 1) kai juridinis asmuo šio įstatymo nustatyta tvarka nedeklaruoja lobistinės veiklos, nuo 1000 iki 4000 eurų; 2) kai lobistinę veiklą vykdo į lobistų sąrašą neįrašytas juridinis asmuo, nuo 1500 iki 4500 eurų.⁸⁰⁰ Sankcijų dydis, žinoma, yra vertinamojo pobūdžio, bet turint omenyje lobistinės veiklos sukuriamus piniginius srautus (per 2019 m. JAV farmacijos/sveikatos sektoriaus išlaidos lobistinei veiklai sudarė 295,17 mln. eurų; ES institucijose penkių asocijuotų subjektų lobistinei veiklai didžiausia išleidžiamų lėšų suma per 2019 m. buvo 43 mln. eurų)⁸⁰¹, galima užduoti klausimą, ar tai „simbolinis mokestis“, kurį susimokėjus „apsimoka“ išvengti lobistinės veiklos viešinimo, ar vis dėlto tai veiksminga priemonė, užtikrinanti LVĮ tikslus? VTEK kaip lobistinės veiklos priežiūros institucijai nustatyta pareiga „atlikti tyrimą, kai yra gauta informacijos, kad asmenys nesilaiko LVĮ reikalavimų“, o atliekant tyrimą turi „teisę gauti iš asmenų visą reikiamą informaciją, paaiškinimus ir kitus dokumentus, susijusius su šio įstatymo vykdymu“⁸⁰².

Neteisėta lobistinė veikla gali pasireikšti vienkartinio pobūdžiu, pavyzdžiui, raštu kreipiantis į atitinkamą instituciją su teisės aktų projektu, arba sisteminiu pobūdžiu, pavyzdžiui, nuolat dalyvaujant posėdžiuose, kai svarstomi asmeniui aktualūs teisės aktai; sistemiškai neteikiant deklaracijų ir nesiregistruojant į registrą, ar kitokiu būdu tęsti neteisėtą lobistinę veiklą. Atkreiptinas dėmesys, kad LVĮ (2) nenumato VTEK įgaliojimų, kurių pagrindu būtų galima vykdyti neteisėtos lobistinės veiklos prevenciją, pavyzdžiui, oficialus leidimo patekti į atitinkamos institucijos patalpas panaikinimą, ar kitokių teisinių-administracinių priemonių. Hipotetiškai analizuojant išsakytina nuomonė, kad, esant tokiai situacijai, VTEK galėtų vadovautis Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos įstatymo 29 straipsnio 1 dalies 9 punktu: VTEK, atlikusi tyrimą, priima motyvuotą sprendimą <...> perduoti tyrimo metu surinktus duomenis ikiteisminio tyrimo įstaigai ar prokurorui arba kitai įgaliotai institucijai <...>.⁸⁰³ Pavyzdžiui, EP ir EK susitarimo nuostatos įtvirtina priežiūros institucijos sekretoriato (kaip lobistinės veiklos priežiūros institucijos) įgaliojimus taikyti sankcijas asmenims, pažeidusiems elge-

799 ANK 126 str. 1 ir 2 d..

800 LVĮ 14 str. 1 d. 1 ir 2 p.

801 Žr. 1–4 priedus.

802 LVĮ (2) 11 str 2 d. 2 p.; 11 str. 3 d. 2 p.

803 Lietuvos Respublikos vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos įstatymas, 29 str. 1 d. 9 p., LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 28 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.324488?jfwid=fhhu5mnuv>.

sio kodekso gali būti išbraukiami iš registro ir taip jiems gali būti panaikintas leidimas patekti į ES institucijų patalpas.⁸⁰⁴ Šiame kontekste pažymėtina, kad siekiant daryti įtaką politikos ar teisės aktų rengimui, įgyvendinimui ar sprendimų priėmimo procesams ES institucijose, Tarybos generalinis sekretoriatas suteikia interesų grupių atstovams vardinius leidimus, su kuriais galima laikinai patekti į Tarybos patalpas, jei iš anksto įsiregistruota Skaidrumo registre ir laikomasi Tarybos saugumo taisyklių.⁸⁰⁵

Neteisėta lobistinė veikla kaip korupcijos reiškinys. Kaip jau minėta, mokslininkų darbuose ar viešajame diskurse atskleidžiant lobistinę veiklą negatyviu aspektu, ji apibūdinama kaip korupcijos reiškinys (plačiaja prasme) arba kaip konkreti kriminalizuota veika (neteisėtas poveikis, papirkimas), arba negatyvus reiškinys (pvz., nepotizmas). Lobistinę veiklą analizuojant korupcinio reiškinio kontekste, paminėtina LVĮ (2) 4 str. 3 dalies nuostata, kad lobistui draudžiama teikti asmeniui, kuriam lobistine veikla siekiama daryti įtaką, dovanas arba žadėti atlygį už priimtą arba nepriimtą teisės aktą bei LVĮ (2) 5 str. 2 dalies nuostata, kad asmenims, kuriems lobistine veikla siekiama daryti įtaką, draudžiama iš lobistų priimti dovanas ar kitokį atlygį.⁸⁰⁶ Viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatyme (toliau – VPIDĮ) nustatyta, kad „valstybės tarnyboje dirbančiam asmeniui ar jam artimam asmeniui draudžiama priimti dovanų ar paslaugų, jeigu tai susiję su deklaruojančio asmens tarnybine padėtimi ar tarnybinėmis pareigomis“. Jame numatytos ir tam tikros išimtys, susijusios su dovanos pobūdžiu (apribojimas netaikomas dėl ne didesnės negu 150 eurų vertės dovanų, gautų pagal tarptautinį protokolą ar tradicijas).⁸⁰⁷ Tačiau VTEK rekomendacijose nurodoma, kad, vykdydamas įstatymuose ar kituose teisės aktuose nustatytas funkcijas, deklaruojantis asmuo už tai gauna darbo užmokestį, todėl papildomas atsiskaitymas už šį darbą yra neteisėtas ir draudžiamas.⁸⁰⁸

Pažymėtina, kad LAT, analizuodamas papirkimo atvejus, mažos vertės „dovanas“ vertina atsižvelgiant į bylos aplinkybes, nesvarbu, koks jų dydis: pavyzdžiui, 15,06

804 EP ir EK susitarimo III priedas. 8 p.

805 2021 m. gegužės 6 d. Tarybos sprendimas (ES) 2021/929, 2021 m. gegužės 6 d. „Dėl ryšių tarp Tarybos generalinio sekretoriato ir interesų grupių atstovų palaikymo reguliavimo“, 6 str., Eur-Lex, žiūrėta 2021 m. spalio 10 d., https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=uriserv%3A0J.L_2021.207.01.0019.01.LIT&toc=OJ%3AL%3A2021%3A207%3ATOC.

806 LVĮ (2) 4 str. 3 d. ir 5 str. 2 d.

807 Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymas, 13 str. 1 d. ir 2 d., LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 28 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.41669/asr>.

808 Vyriausioji tarnybinės etikos komisijos 2020 m. kovo 12 d. sprendimas Nr. KS-40 „Rekomendacinės gairės dėl dovanų ir paslaugų priėmimo apribojimų“, VTEK, žiūrėta 2021 m. sausio 28 d., https://www.vtek.lt/images/Duomenys/VTEK_Rekomendacines_gaires_del_dovanu_ir_paslaugu_priemimo_apribojimu_20200312_fin.pdf.

Eur vertės mėsos gaminyje buvo ne „reprezentacinė-degustacinė dovana“ arba nenusta-tytos vertės alkoholinio gėrimo butelis nėra „tik mandagumo gestas“, bet jie vertintini kaip kyšiai.⁸⁰⁹

LVĮ (2) nuostatų kontekste paminėtina, kad nėra nustatyta jokių išimčių dėl do-vanų dydžio, todėl laikytina, kad teisiniu reguliavimu įtvirtintas absoliutus draudimas dovanas / atlygi teikti ir / arba priimti lobistinės veiklos atveju.

Moksliniuose tyrimuose pabrėžiama, kad lobistinė veikla turi daug sąsajų su prekyba poveikiu ir papirkimu – tiek lobistinės veiklos, tiek papirkimo ar prekybos poveikiu atveju siekiama daryti įtaką politikams ar kitiems sprendimų priėmėjams. Vienintelis skirtumas – kad vykdant lobistinę veiklą siekiama adresatus paveikti argu-mentais, o papirkimo ir prekybos poveikiu atvejais – pinigais.⁸¹⁰ Minėtos nusikalsta-mos veikos, pagal BK priskirtinos nusikaltimams ir baudžiamiesiems nusižengimams valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams, reiškia, kad jos susijusios su normalia valstybės institucijų veikla, valstybės tarnybos autoritetu, viešuoju interesu kaip teisės saugomu objektu.

Pagal BK 226 straipsnį baudžiamoji atsakomybė kyla tarpininkui, už kyšį pa-žadėjusiam paveikti atitinkamą instituciją, įstaigą ar organizaciją, valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį, kad jie atitinkamai teisėtai ar neteisėtai veiktų ar neveiktų.⁸¹¹ Kriminalizuoti prekybą poveikiu (tarpininko kyšininkavimą) stengtasi siejant su Eu-ropos Tarybos 1999 m. Europos baudžiamosios teisės konvencija prieš korupciją, kuri įpareigoja prie konvencijos prisijungusias valstybes priimti reikiamus teisės aktus ir imtis priemonių, kad pagal jos nacionalinę teisę baudžiamuoju nusikaltimu būtų laiko-mi tyčiniai veiksmai bet kuriam asmeniui, kuris teigia arba patvirtina galįs mainais už nepagrįstą atlygį daryti poveikį.⁸¹² Tokiu kriminalizavimu, be kita ko, siekiama saugoti skaidrumą ir nešališkumą viešųjų institucijų sprendimo priėmimo procese.⁸¹³ Remian-tis LAT suformuota praktika aiškinant prekybą poveikiu nuostatas, išskirtini pagrindi-niai akcentai.

Pirma, šios nusikalstamos veikos sudėtis yra *formalioji* ir nusikaltimas laikomas

809 LAT baudžiamoji byla Nr. 2K-81-895/2020, Infoplex, žiūrėta 2021m. sausio 29 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1873513>.

810 Kavoliūnaitė-Ragauskiene, supra note, 82.

811 BK 226 str. 1 d.

812 Baudžiamosios teisės konvencija dėl korupcijos, 12 str., LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 29 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.161366>.

813 LAT baudžiamoji byla Nr. 2K-7-162-303/2019, Infoplex, žiūrėta 2021 m. sausio 29 d., <http://www.infoplex.lt/skaitykla.mruni.eu/ta/Default.aspx?id=20&item=doc&Aktoid=1740439&cid=69151>.

baigtu, kai kaltininkas už kyšio davėjo pasiūlytą ar pažadėtą arba duotą kyšį *pažada* šiam jo interesais paveikti atitinkamą instituciją, įstaigą ar organizaciją arba jų valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį, kad jie atitinkamai teisėtai ar neteisėtai veiktų arba neveiktų.⁸¹⁴ *Antra*, šis nusikaltimas padaromas tiesiogine tyčia.⁸¹⁵ *Trečia*, prekyba poveikiu yra tada, kai padaromas bent vienas iš alternatyvių veiksmų: siūlomas kyšis, pažadama jį duoti, susitariama duoti kyšį ar jis duodamas. Kyšį siūloma, žadama, susitariama duoti ar jis duodamas už poveikį atitinkamai institucijai, įstaigai ar organizacijai, valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui, pasinaudojant savo visuomenine padėtimi, tarnyba, įgaliojimais, giminyste, pažintimis ar kita tikėtina įtaka jiems, kad šie teisėtai ar neteisėtai veiktų ar neveiktų vykdydami įgaliojimus.⁸¹⁶ *Ketvirta*, kvalifikuojant kaltininko veiksmus neturi reikšmės, kam konkrečiai kaltininkas ketino skirti reikalaujamus, provokuojamus duoti ar paimtus pinigus ir ar iš viso ketino tai padaryti – svarbu, kad kyšio davėjui susidarytų įspūdis, jog kaltininkas paveiks subjektą, dėl kurio veikimo ar neveikimo bus patenkinti kyšio davėjo interesai.⁸¹⁷ *Penkta*, tarpininko kyšininkavimo (prekybos poveikiu) norma apima ir tuos atvejus, kai tarpininkas turi realias galimybes už kyšį paveikti adresatą ir ketina tai padaryti, ir tuos atvejus, kai asmuo apgaunamas dėl tarpininko galimybių ir (ar) ketinimų paveikti adresatą. Čia pažymėtina, kad dėl panaudotos apgaulės ir siekio pasipelnyti iš apgautų klientų padarytos nusikalstamos veikos iš tiesų yra panašios į sukčiavimą, tačiau sistemiškai aiškinant baudžiamuosius įstatymus jie vertintini kaip tarpininko kyšininkavimas (naujesnis pavadinimas – prekyba poveikiu).⁸¹⁸

Šešta, pagal baudžiamąjį įstatymą baudžiamoji atsakomybė už kyšininkavimą, tarpininko kyšininkavimą ir papirkimą kyla nepriklausomai nuo kyšio vertės, tačiau kyšio vertė turi reikšmę taikant atitinkamas BK 225–227 straipsnių dalis, todėl kiekvie-

814 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinė sesija, 2019 m. kovo 1 d. Baudžiamoji byla Nr. 2K-P-58-697/2019, Infoplex, žiūrėta 2021 m. sausio 30 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1703220>.

815 *Ibid*

816 LAT 2018 m. lapkričio 27 d. baudžiamoji byla 2K-298-976/2018, Infoplex, žiūrėta 2021 m. sausio 29 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/ta/Default.aspx?Id=999&zodziai=BK%20226>.

817 LAT baudžiamoji byla 2K-113-696/2018, Infoplex, žiūrėta 2021 m. sausio 29 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/ta/Default.aspx?Id=999&zodziai=BK%20226>.

818 LAT baudžiamoji byla 2K-368/2014, Infoplex, žiūrėta 2021 m. sausio 29 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/ta/Default.aspx?Id=999&zodziai=BK%20226>.

nu atveju yra nustatoma.⁸¹⁹

BK 227 straipsnyje nurodoma, kad papirkimas – tai, „kas tiesiogiai arba netiesiogiai pats ar per tarpininką pasiūlė, pažadėjo ar susitarė duoti arba davė *kyšį* valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui arba trečiajam asmeniui už pageidaujamą valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens teisėtą veikimą ar neveikimą vykdant įgaliojimus⁸²⁰. Kvalifikuojant papirkimą kaip nusikalstamą veiką atsižvelgiama, ar už kyšį yra prašoma veikti teisėtai ar neteisėtai bei į kyšio dydį. Remiantis LAT suformuluota praktika, išskirtini tokie papirkimo požymiai:

- 1) papirkimo nusikalstamos veikos sudėtis yra *formalioji*, taigi įstatymas šios veikos baigtumą sieja su momentu, kai atlikta bent viena iš minėtų *alternatyvių veikų*: duotas kyšis, jis siūlytas, susitarta ar pažadėta jį duoti⁸²¹;
- 2) nusikalstama veika padaroma *tiesiogine tyčia*⁸²²;
- 3) būtina nustatyti asmens ketinimą papirkti valstybės tarnautoją (jam prilygintą asmenį) – turi būti įrodyta, kad papirkėjas suvokia, jog jis valstybės tarnautojui neteisėtai siūlo, žada, susitaria duoti ar duoda pinigus ar kitas turtines vertybes už tai, kad šis veiktų (neveiktų) jo naudai, ir nori, kad valstybės tarnautojas priimtų kyšį bei patenkintų jo interesus⁸²³;
- 4) būtina nustatyti, kad, siūlant, žadant, susitariant duoti ar duodant pinigus ar kitas turtines vertybes, valstybės tarnautoją (jam prilygintą asmenį) siekiama paveikti, kad jis, vykdydamas įgaliojimus, elgtųsi taip, kaip to pageidauja papirkėjas⁸²⁴.

Apibendrinant veikų požymius, nurodytus BK 226 ir 227 str., pasakytina, kad veikos padaromos *tiesiogine tyčia*, jos yra *formaliosios* sudėties, vadinasi, turi būti bent *vienas* iš alternatyvių veiksmų: siūlomas *kyšis*, pažadama jį duoti, susitariama duoti kyšį ar jis duodamas arba pažadama už kyšį paveikti. Pripažįstant duotą, siūlytą ar žadėtą atlygį kyšiu svarbiausia yra tai, kad šis atlygis, nebūdamas oficialiai reglamentuojamų

819 Teismų praktikos nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams baudžiamosiose bylose (BK 225, 226, 227, 228, 229 straipsniai) apibendrinimo apžvalga Nr. 2-2007, Infolex, žiūrėta 2021 m. sausio 12 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/ta/Default.aspx?ID=20&item=doc&aktoid=78539>.

820 BK 227 str.

821 LAT baudžiamoji byla Nr. 2K-88-303/2020, Infolex, žiūrėta 2021 m. sausio 29 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1916619>.

822 LAT baudžiamoji byla Nr. 2K-176/2014, Infolex, žiūrėta 2021 m. sausio 29 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/ta/Default.aspx?ID=20&item=doc&aktoid=822485>.

823 LAT baudžiamoji byla Nr. 2K-540/2013, Infolex, žiūrėta 2021 m. sausio 29 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/ta/Default.aspx?ID=20&item=doc&aktoid=777661>.

824 *Ibid*

darbinių santykių dalis, siejamas būtent su valstybės tarnautojo ar jam prilyginto asmens įgaliojimų vykdymu.⁸²⁵ Paminėtina, kad *kyšio* reikalavimas, provokavimas, susitarimas ar pažadas priimti kyšį visada siejamas su kitu būtinuoju požymiu – pažadu paveikti subjektą, dėl kurio veikimo ar neveikimo bus patenkinti kyšio davėjo interesai.⁸²⁶ Atskleidžiant šių veikų skirtumus pasakytina, kad prekybos poveikiu atveju įtvirtinamas platesnis ratas subjektų, kuriems gali būti daromas neteisėtas poveikis. Toks poveikis gali būti daromas „valstybės ar savivaldybės institucijai ar įstaigai, tarptautinei viešajai organizacijai, jų valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui“, jis gali paveikti „atitinkamą instituciją, įstaigą ar organizaciją, valstybės tarnautoją ar jam prilygintą asmenį“⁸²⁷. Papirkimo atveju neteisėta įtaka gali būti daroma tik „valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui“⁸²⁸. BK 230 straipsnio 1–2 dalyse nurodyta, kad „valstybės tarnautojai yra valstybės politikai, valstybės pareigūnai, teisėjai, valstybės tarnautojai pagal Valstybės tarnybos įstatymą ir kiti asmenys, kurie, dirbdami ar kitais įstatyme numatytais pagrindais eidami pareigas valstybės ar savivaldybių institucijose ar įstaigose, atlieka valdžios atstovo funkcijas arba turi administracinius įgaliojimus, taip pat oficialūs kandidatai į šias pareigas, o šio straipsnio 3 dalis įtvirtina valstybės tarnautojui prilyginamo asmens sąvoką: „asmuo, kuris dirba arba kitais įstatyme numatytais pagrindais eina pareigas viešajame arba privačiajame juridiniame asmenyje ar kitoje organizacijoje arba verčiasi profesine veikla ir turi atitinkamus administracinius įgaliojimus, arba turi teisę veikti šio juridinio asmens ar kitos organizacijos vardu, arba teikia viešąsias paslaugas, taip pat arbitras arba prisiekusysis.“⁸²⁹ LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinė sesija yra pasisakiusi, kad sprendžiant klausimą, ar asmuo BK 230 straipsnio prasme laikytinas valstybės tarnautojui prilygintu asmeniu, nepakanka vien to, kad toks asmuo formaliai atitinka BK 230 straipsnio 3 dalyje įvardytus požymius – dirba juridiniame asmenyje (kitoje organizacijoje) ar verčiasi profesine veikla ir turi administracinius įgaliojimus arba turi teisę veikti šio juridinio asmens (kitos organizacijos) vardu, ar teikia viešąsias paslaugas. Turi būti nustatyta, kad tokia asmens

825 LAT baudžiamoji byla Nr. 2K-7-48/2009, Infoplex, žiūrėta 2021 m. sausio 29 d., <http://www.infollex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/99639>.

826 LAT baudžiamoji byla Nr. 2K-7-162-303/2019, Infoplex, žiūrėta 2021 m. sausio 29 d., <http://www.infollex.lt.skaitykla.mruni.eu/ta/Default.aspx?id=20&item=doc&AktoId=1740439&cid=69151>.

827 BK 226 str.

828 BK 227 str.

829 BK 230 str.

veikla susijusi su viešojo intereso užtikrinimu⁸³⁰ ir šios veiklos nevykdymas ar netinkamas vykdymas (pvz., piktnaudžiaujant savo padėtimi, viršijant suteiktus įgaliojimus) reikštų viešojo intereso pažeidimą⁸³¹. Darytina išvada, kad privataus ūkio subjekto vadovas ar kitas darbuotojas gali būti prilygintas valstybės tarnautojui, tačiau tokia išvada turi būti daroma įvertinus ne tik formalų einamų pareigų atitiktį BK 230 straipsnyje nurodytiems požymiams, bet ir jo padarytų veiksmų reikšmingumą valstybės tarnybai ar viešiesiems interesams – nevertinat jo veiklos reikšmingumo užtikrinant viešuosius interesus ar valstybės tarnybai, būtų iškreipta nusikalstamų veikų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams esmė.⁸³²

Paminėtinas dar vienas šių nusikalstamų veikų skirtumas. Prekybos poveikiu atveju nusikalstama veika yra galima tik veikiant per asmenį (tarpininką), o papirkimo atveju galima veikti tiesiogiai ir netiesiogiai. Lobistinės veiklos kontekste minėtos nusikalstamos veikos atitinka lobistinės veiklos metodus, kurie buvo analizuoti šio tyrimo antroje dalyje, kai lobistinė veikla galima tiek pasitelkus tarpininką, sudarant rašytinę sutartį dėl lobistinės veiklos, tiek vykdant lobistinę veiklą savarankiškai, be tarpininko. Lobistinės veiklos kontekste, lyginant neteisėto poveikio ir papirkimo formuluotes, kurioms asmenims gali būti daroma neteisėta įtaka, teigtina, kad lobistinės veiklos atveju asmenų ratas, kuriems lobistine veikla siekiama daryti įtaką⁸³³, yra siauresnis. Pavyzdžiui, BK 230 straipsnio formuluotė numato, kad valstybės tarnautojams prilyginami teisėjai, policijos pareigūnai, kurie negali užsiimti lobistine veikla. LVĮ (2) nuostatose paminėti asmenys, kuriems siekiama daryti įtaką, yra labiau susiję su politinių sprendimų priėmimu: dalyvauja rengiant, svarstant teisės aktų projektus ir juos priimant; tai apima ir norminius, ir individualaus pobūdžio teisės aktus.

Atlikta analizė leidžia nustatyti kriterijus, kuriais galima analizuoti neteisėto poveikio, papirkimo veikų suformuotą teisinio precedento analizę neteisėtos lobistinės veiklos kontekste. Analizuojant LAT suformuotą praktiką BK 226 ir BK 227 straipsnių

830 Viešuoju interesu laikytinas teisėtas asmens ar grupės asmenų interesas, atspindintis ir išreiškiantis pamatines visuomenės vertybes, kurias paprastai įtvirtina ir saugo Konstitucija. LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K–P–89/2014, Infolex, žiūrėta 2021 m. sausio 29 d.,

<http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/ta/Default.aspx?ID=20&item=doc&aktoid=812938>.

831 LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus 2014 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K–P–89/2014, Infolex, žiūrėta 2021 m. sausio 29 d.,

<http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/ta/Default.aspx?ID=20&item=doc&aktoid=812938>.

832 Artūras Petkus, „Teismų praktikos aktualijos baudžiamosiose bylose dėl korupcinio pobūdžio nusikalstamų veikų“, *Jurisprudencija* 21, 2 (2014): 619, <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2270/2078>.

833 LVĮ (2) 2 str. 1 d.

kontekste, kiek tai susiję su neteisėtos lobistinės veiklos apraiškomis, nustatyta, kad tokių bylų suformuotos praktikos nėra. Galima pritarti E. Kavoliūnaitės-Ragauskienės nuomonei, kad „teismų praktikos dėl prekybos poveikiu ar kitų nusikalstamų veikų netinkamai vykdančią lobistinę veiklą iš esmės nėra“⁸³⁴. Autorė taip pat pabrėžia, kad „tokie rezultatai suponuoja prielaidą, kad lobistinė veikla yra sureguliuota taip, kad neteisėtą jos vykdymą yra sunku įrodyti, antra, ikiteisminės institucijos pasyviai reaguoja į prekybos poveikiu ir susijusių nusikalstamų veikų tyrimą“⁸³⁵. Autorės mokslo studija pasirodė 2018 m., o kalbėdama apie Lietuvos teismų praktikoje prekybos poveikiu situacijų analizę, ji nustatė tendenciją, kad „dažnai situacijos būna tokios, kad siekiama per advokatą paveikti teisėją, per įtakingą pareigūną – prokurorą ir pan.“⁸³⁶ Disertacinio tyrimo autorius papildomai analizavo LAT suformuotą 2019–2021 m. praktiką (BK 226 ir BK 227 str. kontekste) ir nustatė analogiškas tendencijas: baudžiamųjų bylų, susijusių su lobistine veikla, nenustatyta, bet išryškėjo tendencijos darant neteisėtą poveikį teisėjams: tiek LAT išnagrinėtų bylų skaičius, tiek korupcijos skandalai susiję su teisėjų veiksmis, kurie dar nėra išnagrinėti ar įsiteisėję.⁸³⁷

Neteisėtas lobizmas Lietuvos teismų praktikoje buvo analizuojamas ne tik jau aptartų BK 226 ar 227 straipsnių nuostatų kontekste, bet ir taikant BK 228 straipsnį („Piktnaudžiavimas“), kuriame nustatyta atsakomybė valstybės tarnautojui ar jam prilygintam asmeniui, kuris piktnaudžiavo tarnybine padėtimi arba viršijo įgaliojimus⁸³⁸. Šioje byloje įtarimai, remiantis BK 228 straipsnio 2 dalimi, pareikšti asmeniui, kuris per Seimo narį V. M. inicijavo trijų kaltinime nurodytų įstatymų pakeitimus, pažeisdamas imperatyvius teisės aktų reikalavimus. Šis asmuo, būdamas valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo, VTEK įregistruotas lobistas (2005-02-18 sprendimu Nr. KS-4L), siekdamas asmeninės ir turinės naudos už lobistinės veiklos paslaugas, *piktnaudžiavo tarnybine lobisto padėtimi*, atlikdamas nesuderinamus su teisėta lobistine veikla veiksmus, kurie suvaržė Seimo nario V. M. laisvą mandatą; sukliudė Seimo nariui V. M. laikytis įstatymų priėmimo Seime nustatytos procedūros, dėl to didelę neturtinę žalą patyrė Lietuvos valstybė ir Lietuvos Respublikos Seimas, nes buvo šiuurškščiai pažeistas Konstitucijos 59 straipsnio 4 dalyje įtvirtintas Seimo nario laisvo mandato principas

834 Kavoliūnaitė-Ragauskienė, *supra note*, 82: 28.

835 *Ibid*

836 *Ibid.*, 21.

837 Vytenis Miškinis, „Korupcijos skandalas: sulaikyti 8 teisėjai ir 5 advokatai, sutartų kyšių suma siekė 400 tūkst. eurų“, *15min*, 2019 m. vasario 20 d., <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/prezidente-leido-patraukti-baudziamojon-atsakomyben-8-auksto-rango-teisejus-56-1105418>.

838 BK 228 str.

ir pažeista Konstitucijos 69 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta nuostata, jog įstatymai Seime priimami laikantis įstatymo nustatytos procedūros. Taip pat buvo diskredituotas lobisto vardas, sugriautas pasitikėjimas lobistine veikla, nes buvo pažeistas Lobistinės veiklos įstatymo (2000 m. birželio 27 d. įstatymo Nr. VIII-1749 redakcija) 1 straipsnyje ir Lobistų etikos kodekso (patvirtinto 2005 m. kovo 31 d. VTEK sprendimu Nr. KS-10 (L)) 1.2 punkte įtvirtintas lobistinės veiklos skaidrumo principas, nesilaikyta Lobistinės veiklos įstatymo 6 straipsnio 7 punkte įtvirtintos normos, draudžiančios lobistui tiesiogiai ar netiesiogiai skelbti, jog jis galės turėti įtakos teisės aktų leidybai, valstybės politikui, taip pat buvo pažeistas Lobistų etikos kodekso 2.1.2 punkte įtvirtintas draudimas skatinti valstybės politikus pažeidinėti veikiančius teisės aktus, LVĮ 6 straipsnio 6 punktas, draudžiantis veikti nesamo lobistinės veiklos užsakovo vardu.⁸³⁹ Pagal kaltinamajame akte išdėstytą nusikalstamos veikos aprašymą įtariamasis neteisėtai teikė viešąsias lobistinės veiklos paslaugas nesamo lobistinės veiklos užsakovo vardu, t. y. būdamas asociacijos direktorius, vengdamas lobistinės veiklos viešumo ir pažeisdamas lobistinės veiklos skaidrumo principus, nesudaręs lobistinės veiklos paslaugų sutarties, neteisėtai atstovavo lobistinės veiklos užsakovams – asociacijoms, kurioms suteikė lobistinės veiklos paslaugas dėl įstatymo pakeitimo įstatymo projektų ir apie tokią veiklą nepranešė VTEK. Svarbu pabrėžti, kad šioje byloje visi asmenys (tarp jų ir asmuo, vykstantis lobistinę veiklą) buvo išteisinti.

Šios bylos kontekste buvo analizuojama, ar lobistas gali būti prilyginamas specialaus subjekto kategorijai, kaip tai numatyta BK 230 straipsnyje. Lietuvos apeliacinis teismas, nagrinėdamas šią bylą, pasisakė, kad „taikyti baudžiamąją atsakomybę nėra pagrindo, <...> kadangi asmuo, kaip lobistas, nepripažintinas BK 228 straipsnyje nustatyto nusikaltimo subjektu“⁸⁴⁰. Paminėtina, kad ši byla buvo analizuojama tuo metu esant aktualiai LVĮ redakcijai, kuri galiojo nuo 2001 m. sausio 1 dienos⁸⁴¹ iki 2017 m.

839 LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinis septynių teisėjų kolegijos 2017 m. spalio 31 d. baudžiamoji byla 2K-7-128-699/2017, Eteismai, žiūrėta 2021 m. sausio 30 d., <https://eteismai.lt/byla/271472158238396/2K-7-128-699/2017>.

840 Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla 1A-169-148/2016, Eteismai, žiūrėta 2021 m., sausio 31 d., <https://eteismai.lt/byla/71090865337959/1A-169-148/2016>.

841 Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymas, 15 straipsnis. Aktuali redakcija nuo 2001 m. sausio 1 d. iki 2017 m. rugpjūčio 31 d., LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 31 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.104674?jfwid=xwon2mllm>.

rugsėjo 1 d.⁸⁴² Remiantis minėtos LVĮ redakcijos nuostatomis, LApT nurodė, kad lobistas neatitinka specialaus subjekto kategorijos⁸⁴³, todėl ir atsakomybė pagal BK 228 straipsnį negalima, nes:

- 1) remiantis galiojančia LVĮ 2 straipsnio 3 dalimi, akivaizdu, kad lobistas veikia kaip *tarpininkas* tarp lobistinės veiklos užsakovo ir teisės akto leidėjo. Lobistas, vykdydamas veiklą, teikia ne kokias nors viešąsias paslaugas, tenkina ne viešąjį interesą, o iš esmės privačius (lobistinės veiklos užsakovų) interesus. Kaip tik viešųjų paslaugų teikėjai yra lobistinės veiklos objektai, o ne subjektai;
- 2) LVĮ 3 straipsnio 1 dalies 2–3 punktuose įstatymų leidėjas aiškiai yra nurodęs, kad lobistu neturi teisės būti fizinis asmuo, kuris yra valstybės politikas, valstybės pareigūnas, valstybės tarnautojas ar teisėjas, taip pat buvę nurodytais asmenimis, jeigu iki prašymo įrašyti į lobistų sąrašą pateikimo dienos nesuėjo 1 metai po to, kai pasibaigė jo kadencija ar įgaliojimai arba jis buvo atleistas iš šių pareigų. Taigi įstatymų leidėjui nustačius, kad lobistu „*negali būti valstybės tarnautojas*, kartu konstatuotina, jog lobisto veikla užsiimti neturi teisės ir valstybės tarnautojui prilygintas asmuo⁶⁸⁴⁴.

Kasacinės instancijos teismo išplėstinė septynių teisėjų kolegija nesutiko su čia LApT pateikta argumentacija dėl lobisto kaip specialaus subjekto problematika, „jog lobistas apskritai neturi nei administracinių įgaliojimų, nei nieko bendro su viešųjų interesų įgyvendinimu⁶⁸⁴⁵. Kolegija argumentavo, kad pagal LVĮ lobistas yra asmuo, kuris gali daryti įtaką įstatymų, apimančių *ne tik atskiros asmenų* (visuomenės) ar verslo grupės, bet ir *plačiaja prasme visos valstybės piliečių interesus*, leidybai. Taigi lobistui (o lobistinė veikla, kaip minėta, yra veiksmai, kuriais siekiama daryti įtaką, kad lobistinės veiklos užsakovų interesais būtų priimami ar nepriimami teisės aktai) įstatymo suteikta teisė daryti įtaką itin svarbiai sričiai – įstatymų, kurie susiję ne tik su dalies, bet ir su daugumos visuomenės interesais, leidybai. Darant neteisėtą įtaką gali būti priimami

842 “Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 pakeitimo įstatymas”, 2 straipsnis, 1 dalis. Šis įstatymas, išskyrus šio straipsnio 2 dalį, įsigalioja 2017 m. rugsėjo 1 d., LRS, žiūrėta 2021 m., sausio 31 d.,

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/bbd30f50574911e78869ae36ddd5784f?jfwid=xwon2mllm>

843 LR BK 230 str.

844 Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla 1A-169-148/2016, *Eteismai*, žiūrėta 2021 m. sausio 31 d.,

<https://eteismai.lt/byla/71090865337959/1A-169-148/2016>.

845 LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinė septynių teisėjų kolegijos 2017 m. spalio 31 d. baudžiamoji byla 2K-7-128-699/2017, *supra note*, 839.

teisės aktai, palankūs ne visuomenės, o siauriems tam tikrų grupių interesams, ir tai gali turėti itin neigiamų pasekmių visuomenei. Nors kolegija pasisakė, kad „dėl to naikinti apeliacinės instancijos teismo nutartį ir bylą perduoti iš naujo nagrinėti apeliacine tvarka nėra pagrindo“, tačiau teigė, kad „atstovaudamas asociacijai asmuo veikė ne kaip lobistas, o kaip asociacijos vadovas, todėl ir nebuvo pareigos informuoti apie tai VTEK, tad asmuo vykdė savo lobisto funkcijas, nepažeisdamas ir neviršydamas jam įstatymo suteiktų teisių.“⁸⁴⁶

Komentuojant minėtas bylas, pasakytina, kad šiuo metu galiojanti LVĮ (2) 3 straipsnio redakcija tiesiogiai nenumato, kad valstybės tarnautojai neturi teisės būti lobistais. Šio straipsnio 2 dalis nustato, kad „lobistu neturi teisės būti juridinis asmuo arba kita organizacija ar jų padalinys (toliau – juridinis asmuo), kuris yra valstybės ar savivaldybės institucija ar įstaiga, valstybės ar savivaldybės įmonė, viešoji įstaiga, kurios savininkė ar dalininkė yra valstybė ar savivaldybė, taip pat Lietuvos bankas“⁸⁴⁷. Ši galiojanti nuostata neturėtų būti aiškinama, kaip pasisakė LAPT viename iš argumentų, kad „lobistu *negali būti valstybės tarnautojas*, kartu konstatuotina, jog lobisto veikla užsiimti neturi teisės ir valstybės tarnautojai prilygintas asmuo“⁸⁴⁸. Disertacinio tyrimo autoriaus nuomone, kasacinės instancijos teismo išplėstinės septynių teisėjų kolegijos suformuluota nuostata, kad lobisto veikla veikia „daugumos visuomenės interesus“, <...> o viešieji interesai, kaip įstatymo saugoma vertybė, gali būti suprantami ir kaip visuomenės suinteresuotumas, kad ne tik valstybės tarnautojai, bet ir kiti viešojo ar net privataus sektorių darbuotojai, įgalioti spręsti įvairius visuomenei svarbius klausimus (valstybės tarnautojai prilyginti asmenys), darytų tai nešališkai, teisingai, įstatymų nustatyta tvarka“⁸⁴⁹, atitinka lobistinės veiklos tikslus, išdėstytus tiek LVĮ (2) 1 straipsnio 1 dalyje – „užtikrinti lobistinės veiklos viešumą ir skaidrumą, užkirsti kelią neteisėtai lobistinei veiklai“, tiek Seimo išvadose (skaidriai vykdoma lobistinė veikla yra naudinga visuomenei)⁸⁵⁰, tiek tarptautinių organizacijų tyrimuose (didinti pasitikėjimą valdžia

846 *Ibid*

847 LVĮ (2) 3 str. 2 d.

848 Lietuvos apeliacinio teismo baudžiamoji byla 1A-169-148/2016, *Eteismai*, žiūrėta 2021 m. sausio 31 d.,

<https://eteismai.lt/byla/71090865337959/1A-169-148/2016>.

849 LAT Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinės septynių teisėjų kolegijos 2017 m. spalio 31 d. baudžiamoji byla 2K-7-128-699/2017, *supra note*, 839.

850 Dėl Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto atlikto parlamentinio tyrimo dėl asmenų, verslo subjektų ir kitų interesų grupių galimo neteisėto poveikio valstybės institucijoms priimant sprendimus ir galimos neteisėtos įtakos politiniams procesams išvados, *supra note*, 84.

ir stiprinti jos teisėtumą)⁸⁵¹. Darytina išvada, kad lobistinė veikla laikytina veikla, *įgyvendinančia viešąjį interesą*, o lobistas – *valstybės tarnautojui prilyginamu asmeniu*.

Šiame skyriuje, remiantis mokslininkų darbais, išsakyta pozicija, kad lobistinė veikla korupcijos kontekste turi daug sąsajų su prekyba poveikiu ir papirkimu. Šią diskusiją dar galima papildomai plėtoti LAPT analizuotoje baudžiamojoje byloje įtvirtinta nuostata, kad „baudžiamieji atsakomybė lobistui gali būti taikyta tik už prekybą poveikiu (BK 226 straipsnis), papirkimą (BK 227 straipsnis)“⁸⁵². Remiantis kasacinės instancijos teismo išplėstinės septynių teisėjų kolegijos suformuluota nuostata, kad lobistinė veikla yra susijusi su viešuoju interesu, o lobistas gali būti identifikuojamas kaip valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo, galima konstatuoti, kad neteisėtos lobistinės veiklos atveju gali būti taikoma ir BK 228 straipsnyje numatyta atsakomybė už piktnaudžiavimą. Hipotetiškai galima kelti klausimą, kaip ši atsakomybė gali pasireikšti esant neteisėtai lobistinei veiklai, turint omenyje, kad lobistas neturi tiesioginių pavestų įgaliojimų, pavyzdžiui, priimti norminio pobūdžio teisės aktą, arba lobistinė veikla yra galima imant atlygį (galima asmeninė nauda), ko negalima apibūdinti kyšio samprata. Bet vertinant sistemiškai BK, LVĮ ir analizuotas bylas, galėtų būti, pavyzdžiui, sąmoningai klaidinami asmenys, kuriems lobistinė veikla siekiama daryti įtaką. Bet kokių atveju šiandien klausimas, ar neteisėta lobistinė veikla gali būti identifikuojama remiantis BK 228 straipsniu yra atviras.

2.11. Skyriaus išvados ir apibendrinimai

1. Nors lobistinė veikla Lietuvoje reguliuojama įstatymo nuo 2000 m., šis teisinis reguliavimas buvo kritikuojamas dėl įstatymo tikslų netinkamo įgyvendinimo, teisinio neapibrėžtumo, nustatant lobisto, lobistinės veiklos, lobistinės veiklos išimčių sampratų turinį ar reguliuojant lobistinės veiklos veikimo mechanizmą, o tai suponuoja teisinius ginčus, neužtikrina teisėkūros proceso skaidrumo ir viešumo. Pagrindinė šio reglamentavimo spraga buvo ta, kad asociacijos (plačiąja prasme) neturėjo viešintis kaip lobistinės veiklos subjektai. Aktualūs teisinio reguliavimo pokyčiai įvyko

851 OECD, *Principles for Transparency and Integrity in Lobbying*, žiūrėta 2021 m. sausio 24 d., <https://www.oecd.org/gov/ethics/oecdprinciplesfortransparencyandintegrityinlobbying.htm>; OECD, *Recommendation of the Council on Principles for Transparency and Integrity in Lobbying*, OECD/LEGAL/0379, žiūrėta 2021 m. sausio 24 d., <https://legalinstruments.oecd.org/public/doc/256/256.en.pdf>.

852 “Lietuvos apeliacinis teismas, Baudžiamoji byla 1A-169-148/2016”, Eteismai, žiūrėta 2021 m., sausio 31 d., <https://eteismai.lt/byla/71090865337959/1A-169-148/2016>

2021 m. sausio 1 d. įsigaliojus naujai Lobistinės veiklos įstatymo redakcijai, kai buvo išplėsta lobistinės veiklos, lobisto samprata, susiaurintos lobistinės veiklos išimčių apimtys, nustatytas privalomas lobistinės veiklos deklaravimas ir įtvirtintas „kryžminis deklaravimas“. Naujosios LVĮ (2) redakcijos 2 straipsnyje pateikiama lobistinės veiklos apibrėžtis apima „fizinio asmens“, „juridinio asmens“, „kitos organizacijos ar jų padalinio“ veiksmus, o iki pakeitimo galiojusi LVĮ (1) redakcija nustatė lobistinės veiklos sampratą turinį tik *fizinio* asmens veiksmų kontekste. Reikšmingiausias naujojo teisinio reguliavimo pokytis tas, kad nustatyta pareiga registruoti ir deklaruoti lobistinę veiklą, kai savo veiksmais įtaką teisėkūrai lobistine veikla vykdo verslo tikslų siekiantys juridiniai asmenys ar tokius juridinius asmenis vienijančios asociacijos.

Lyginant LVĮ (2) ir 2021 metų redakcijos EP ir EK susitarimo nuostatas pasakytina, kad EP ir EK susitarime nėra terminų „lobizmas“, „lobistinė veikla“ ar „lobistas“, o tai ir yra lyginamų teisės aktų akivaizdus skirtumas. EP ir EK susitarime reguliuojama interesų grupių atstovų vykdoma veikla darant (siekiant daryti) įtaką teisės aktų rengimui ar įgyvendinimui, o lobisto definicijos analogas atskleidžiamas kaip *įregistruotasis subjektas*, t. y. „bet kuris į registrą įtrauktas interesų grupės atstovas“. Atitinkamai *interesų grupės atstovas* – „bet kuris fizinis ar juridinis asmuo arba oficiali ar neoficiali asmenų grupė, asociacija ar tinklas, vykdamas susitarimo apimamą veiklą“. Teigtina, kad EP ir EK susitarime tiesiogiai neįtvirtinant „lobisto“, „lobistinės veiklos“, „lobizmo“ sąvokų išvengiama interpretacinio pobūdžio ginčų atskleidžiant sąvokų turinį. Apibendrinant ES ir Lietuvoje formuojamos lobistinės veiklos teisinio reguliavimo tendencijas pasakytina, kad jomis siekiama skatinti, stiprinti teisėkūros proceso viešumą ir skaidrumą.

Disertaciniame tyrime autorius vartoja *lobistinės interesų grupių veiklos konstrukciją*: tai **aktyvi asmens (asmenų) komunikacinė veikla, darant įtaką teisėkūros rezultatui įvairiose sprendimų priėmimo fazėse**. Šios sąvokos definicijos elementai klasifikuotini taip: 1) tai yra asmens (asmenų) *aktyvi* veikla; pasyvi veikla kaip teisėkūros subjektų įtakos elementas lobistinės veiklos kontekste nenustatoma; 2) tai yra *komunikacinė veikla*, kuri apibūdina lobizmo fenomeno turinį; 3) *daroma įtaka teisėkūros rezultatui įvairiose sprendimų priėmimų fazėse* – lobistinės interesų grupės veiklos vektorius nukreiptas į tai, kad darytų įtaką teisėkūros produkcijai. Paminėtina, kad šis procesas turi būti identifikuojamas įvairiuose teisėkūros lygmenyse ir statdijose.

Pateikta sąvokos formuluotė „patogiausia“ realizuojant šio disertacinio tyrimo tikslą ir uždavinius, nes: a) įgalina išspręsti sąvokų teisinio pobūdžio neapibrėžtumus,

prieštaravimus (pavyzdžiui, termino „lobistas“); b) vartojama nustatant latentinio pobūdžio arba „netradicines“ lobistinių interesų grupių veiklos apraiškas disertacinio tyrimo objekte; c) arba apibūdina „specifines“ interesų grupes ir jų naudojamus lobistinės veiklos metodus. Pažymėtina, kad minėta formuluotės samprata apima ir lobistinių interesų grupių kategorijas, kurios neturi organizacinės, administracinės struktūros, bet veikia (ar linkusios veikti) darydamos įtaką teisėkūros subjektams, pvz., pasireiškint spontaniškai *ad hoc* lobistinių interesų grupių veiklos metodui.

2. Remiantis atliktos aktualios mokslinės literatūros, teisės aktų, teismų praktikos analizės duomenimis, 1 lentelėje pristatoma interesų grupių naudojamų lobistinės veiklos metodų klasifikacija. Ji aktuali empiriniam tyrimui. Paminėtina, kad lentelėje nėra pateikiama lobistinių interesų grupių veiklos metodai pagal interesus, nes interesų apibrėžtis gali sukelti sąvokų interpretacijos problematiką dėl interesų įvairovės. Empirinio tyrimo metu, nustačius tam tikrų siužetinių linijų ypatumus ir esant metodologiniam poreikiui, analizuojama atitinkamų interesų turinys ir apibrėžtis ar pateikiama jų klasifikacija.

1 lentelė. Lobistinių interesų grupių veiklos metodų klasifikacija

Eil. Nr.	Lobistinių interesų grupių veiklos metodai	Metodo turinio apibūdinimas
1	Teisėtas ir neteisėtas	<i>Teisėti</i> interesų grupių veiklos metodai – tie, kurie atitinka teisės aktų reikalavimus. <i>Neteisėti</i> siejami su teisinės atsakomybės taikymu baudžiamosios, administracinės, konstitucinės, teisės kontekste;
2	Tiesioginis (angl. <i>face-to-face meetings</i>) ir netiesioginis	<i>Tiesioginis</i> – taktika, kurios metu lobistas tiesiogiai susitinka su valdžios atstovais, siekdamas numatytų tikslų tiesioginių susitikimų metu. <i>Netiesioginis</i> – visuomenės (masių) pasitelkimas, formuojant viešąją nuomonę, „žaidžiant emocijomis“ pasitelkus viešuosius ryšius, t. y. <i>netiesioginis</i> bendradarbiavimas ir taip darant „spaudimą“ teisės aktų leidybai.

3	Profesionalus ir neprofesionalus	<p><i>Profesionalus</i> – profesionalų, užsiimančia šia veikla už atlygį, turint atitinkamą kompetenciją ir tinkamai įvykdžius formalius reikalavimus, vykdyti tokio pobūdžio veiklą.</p> <p>Šiai grupei dar galima priskirti <i>sutartinį</i> ir <i>nesutartinį</i> (lobistinė veikla vykdoma sudarius sutartį arba be sutarties, pavyzdžiui, <i>ad hoc</i> lobistinės veiklos atveju) metodus; <i>atlygintinį</i> (lobistinė veikla vykdoma už atlygį) ir <i>neatlygintinį</i> (lobistinė veikla vykdoma be atlygio).</p>
4	Savarankiškas ir atstovaujamas	<p>Pirmuoju atveju lobistinės veiklos užsakovas ir lobistas sutampa (pavyzdžiui, asmuo savo paties interesais vykdo lobistinę veiklą).</p> <p><i>Atstovaujamas</i> – asmuo sudaro rašytinę sutartį dėl lobistinės veiklos vykdymo. Tam tikrais atvejais šis metodas gali būti pripažįstamas ir veikiant be sutarties (pvz., atstovaujant juridiniam asmeniui per organus).</p>
5	Paskutinės minutės, proaktyvus, reaktyvus	<p><i>Paskutinės minutės</i> – apibūdina atitinkamos politinės darbotvarkės staigius („surprizinius“, angl. <i>last-minute lobbying</i>) pokyčius teisėkūros procese.</p> <p><i>Proaktyvus</i> – šia veikla siekiama paveikti klausimą dar net neįtraukiant jo svarstymo į darbotvarkę.</p> <p><i>Reaktyvus</i> – susijęs su konkrečiais įstatymo pasiūlymais.</p>
6	Priešrovinis (angl. <i>upstream</i>) ir pasrovinis (angl. <i>downstream</i>)	<p><i>Priešrovinis</i> – bandoma daryti įtaką dalykui, kol dar nepriimtas sprendimas.</p> <p><i>Pasrovinis</i> – bandymai paveikti praktinį sprendimo įgyvendinimą.</p>
7	Puolamasis ir ginamasis	<p><i>Puolamoji</i> lobistinė veikla orientuota į teisėkūros pokyčius.</p> <p><i>Ginamoji</i> – išlaikyti / apginti <i>status quo</i> situaciją.</p>

8	Individų ar organizacijų Privatūs, viešieji, mišrūs	<i>Šios grupės skirstymas grindžiamas pagal subjektų pobūdį: pirmuoju atveju svarbu tai, ar interesų grupę sudaro pavieniai asmenys, ar grupės; antruoju aktualu yra intereso grupės kilmės pobūdis, t. y. kokios rūšies tai subjektas: kas yra steigėjas ar kokios kilmės lėšos jį sudaro (viešosios ar privačios, ar jų deriniai (mišrus pobūdis))</i>
9	Latentinis ir reguliarus	<i>Latentinis: a) kai veikia fragmentinio pobūdžio interesų grupės; b) kai veikiama turint tikslą išvengti teisėkūros proceso viešumo ir skaidrumo. Reguliarus: kasdiene ir pagrindine veikla atstovaujant / ginant interesus. Atitinka teisėkūros skaidrumo ir viešinimo imperatyvus.</i>

Sudarė A. Stankevičius

3. Interesų grupių lobistinė veikla Lietuvos teisės aktuose įtvirtinama kaip komunikacijos reiškinytis teisėkūros procese: įtvirtinami lobistai, asmenys, kuriems siekiama daryti įtaką, lobistinės veiklos naudos gavėjai, lobistinės veiklos užsakovai, privalomų deklaracijų pateikimas, fiksuojami lobistinės veiklos pėdsakai teisėkūroje. Pažymėtina, kad EP ir EK susitarimo nuostatos reguliuoja platesnės apimties pateikiamų deklaracijų turinį: skirtingai nei LVĮ (2), viešinant interesų grupių lobistinę veiklą, imperatyviai reikalaujama pateikti *finansinę informaciją*, susijusią su lobistine veikla, pavyzdžiui, metines sąnaudas; su tarpininkais susijusias metines sumas; tarpininkai deklaruoja gautas sumas; taip pat lobistinei veiklai vykdyti skiriamų etatų skaičių. Teigtina, kad tokio pobūdžio finansinės informacijos viešinimas identifikuoja lobistinę veiklą kaip industrijos šaką bei finansų, žmoniškųjų išteklių apimtis teisėkūros procese, o tai suponuoja didesnės apimties skaidrumo ir viešumo principų įgyvendinimą. Lietuvoje lobistinės veiklos kaip industrinės verslo šakos pobūdis, remiantis teisiniu reguliavimu, identifikuojamas fragmentiškai: LVĮ (2) nuostatos numato juridinių asmenų galimybę vykdyti lobistinę veiklą, kuri gali būti profesionali, atlygintinė; ekonominės veiklos rūšių klasifikatoriuje lobistinė veikla priskiriama EVRK 70.21 klasei. Tačiau pažymėtina, kad sunku nustatyti, *kokios apimties finansinės lėšos cirkuliuoja* vykdant lobistinę veiklą ar *kiek skiriama etatų šiai veiklai*. Tikėtina, kad remiantis EP ir EK susitarimo gerąja praktika, Lietuvos mastu įvedus pareigą deklaruoti finansinę informaciją, susijusią su

lobistine veikla, būtų papildomai užtikrinamas teisėkūros proceso skaidrumas ir viešumas.

4. Lobistinės veiklos išimtis ir jos reguliavimo apimtys nuolat sukeldavo daug diskusijų, ypač po korupcijos skandalų. Naujosios LVĮ redakcijos priėmimo priežastys yra „užkamšyti teisines landas įvairioms asociacijoms, prisidengiant viešojo intereso gynimu, vykdyti nedeklaruotą lobistinę veiklą“. Disertacinio tyrimo autoriaus nuomone, aktualiausi pokyčiai reguliuojant lobistinės veiklos išimtis nustatyti LVĮ (2) 7 str. 6 dalyje, siaurinant „pareiškto nuomonės dėl teisėkūros“ turinio apimtį. LVĮ (2) 7 str. 6 d. įtvirtintos pareiškiamos *nuomonės dėl teisėkūros* tiesioginės sampratos nepateikia. Nuomonės dėl teisėkūros turinys klasifikuotinas trimis aspektais: a) fizinio asmens pareiškiamą nuomonę dėl teisėkūros; b) juridinio asmens pareiškiamą nuomonę dėl teisėkūros; c) asocijuotų verslo organizacijų pareiškiamą nuomonę dėl teisėkūros.

Fizinio asmens pareiškiamą nuomonę dėl teisėkūros LVĮ 7 str. 6 d. kontekste galima, kai atitinka šiuos požymius: a) ją išsako tik fizinis asmens; b) pareiškiamą nuomonę kaip iniciatyvą dėl teisėkūros (teikiant teisės akto projektus, siūlant priimti teisės aktus ar jų nepriimti) neturi būti sisteminio, nuolatinio pobūdžio. Sistemiškumas yra tada, kai nuomonę reiškiamą tris ir daugiau kartų; c) nuomonę dėl teisėkūros turi būti pareiškiamą atstovaujant tik asmeniniams interesams; d) kai nuomonę, reiškiamą dėl teisėkūros, yra bendro pobūdžio problemos konstatavimas, akcentavimas neteikiant teisės akto projekto, nesiūlant ir neagituojant priimti teisės aktus ar jų nepriimti. Tokio tipo nuomonę gali būti reiškiamą daug kartų. .

Juridinio asmens pareiškiamą nuomonę dėl teisėkūros LVĮ 7 str. 6 d. kontekste galima, kai atitinka šiuos požymius: a) pateikiama tik juridinio asmens; b) nuomonės pateikimas dėl teisėkūros suprantamas tik kaip nuomonės pateikimas, konstatuojant, akcentuojant bendro pobūdžio problemą, neteikiant teisės akto projekto ir nesiūlant, neagituojant priimti teisės akto ar jo nepriimti. Tokio pobūdžio nuomonę gali būti pateikiama daug kartų.

Asocijuotos verslo organizacijos pareiškiamą nuomonę dėl teisėkūros LVĮ 7 str. 6 d. kontekste nėra galima. Asocijuotos verslo organizacijos kiekvienu atveju, reikšdamos nuomonę dėl teisėkūros, privalo registruoti ir deklaruoti lobistinę veiklą, t. y. LVĮ 7 str. 6 dalies kontekste išimtis negalima. Pažymėtina, kad išimtis negalima, kai nuomonę dėl teisėkūros reiškiamą asocijuotų verslo organizacijų interesais per tarpininkus, t. y. fizinius ir juridinius asmenis.

5. Neteisėta lobistinė interesų grupių veikla gali būti identifikuojama konsti-

tucinės, administracinės, baudžiamosios atsakomybės kontekste. Lietuvoje neteisėtas lobizmas identifikuojamas administracinės ir konstitucinės atsakomybės kontekste.

5.1. Neteisėta lobistinė IG veikla konstitucinės justicijos kontekste.

Lobistinė interesų grupių veikla identifikuotina kaip nacionalinio saugumo dalis. Remiantis Konstitucinio Teismo suformuluotomis nuostatomis, analizuotais Seimo teisės aktais teigtina, kad neteisėtas ir nekontroliuojamas lobizmas gali kelti *grėsmę valstybės interesams*. Ši problema pasireiškia dėl interesų grupių *neteisėto poveikio* valstybės institucijoms priimant sprendimus ar neteisėtos įtakos politikams *sistemiškumo*, sukuriant sąlygas neteisėtai įtakai, paralelinėms struktūroms atsirasti ar valstybei užvaldyti.

Konstitucinės atsakomybės kontekste nustatyta, kad neteisėto pobūdžio lobistinė IG veikla pasireiškia ją siejant su Seimo nario *laisvo mandato* teisine kategorija. Tačiau Konstitucijos 59 straipsnio 4 dalis nustato Seimo nario *laisvo mandato* principą, kurio vienas iš elementų – Tautos atstovo teisė įgyvendinti jam nustatytas teises ir pareigas nevaržant šios laisvės rinkėjų priesakais, jį išskėlusią partijų ar organizacijų politiniais reikalavimais. IG lobistinės veiklos kontekste pažymėtina, kad Seimo narys privalo vadovautis Tautos ir Lietuvos valstybės interesais, orientuotais į Konstituciją ir jos saugomas vertybes, o ne savo ar sau artimų asmenų, politinių partijų ar organizacijų, interesų grupių arba kitų asmenų asmeniniais, privačiais ar grupiniais interesais, *inter alia* Lietuvos Respublikai priešingais kitos valstybės ar su ja susijusių asmenų interesais. Teigiama, kad Seimo nario mandatas *privalo užtikrinti valstybės, visuomenės interesus*, orientuotus į Konstituciją, kad Seimo narys turi vengti savo ar sau artimų interesų grupių, ar kitų interesų grupių, kurių interesai priešingi Lietuvos Respublikai, veiklos; Seimo nario veikla, susijusi su interesų grupių apraiškomis teisėkūroje, *turi būti realiai vieša, be konspiracijų*, kad būtų užtikrintas teisėkūros viešumas ir skaidrumas.

5.2. Administracinės atsakomybės kontekste teigtina, kad, remiantis išanalizuotų administracinių teismų bylų, VTEK sprendimų analizės duomenimis, visi neteisėtos lobistinės veiklos pasireiškimo atvejai buvo susiję su *verslo interesų tiesioginiu ir netiesioginiu atstovavimu*. Asmenys, pažeidę pareigą registruoti ir deklaruoti lobistinę veiklą, bandė pasinaudoti LVĮ (2) 7 str., nustatančiu atvejus, kai veikla nelaikoma lobistine. Šių asmenų gynybinės pozicijos pagrindiniai argumentai, susiję su LVĮ 6 ir 10 str. pažeidimu, yra šie: a) oficialiai kreipiantis į valstybės institucijas pagal VAĮ, nėra būtina vykdyti LVĮ, nes kiekvienas toks kreipimasis savaime yra institucijos nustatyta tvarka registruojamas, kaip ir institucijos atsakymas į tokį kreipimąsi; b) fizinio asmens reiškiamą nuomonę dėl teisėkūros, nesudarant atstovavimo sutarties su juridiniu asme-

niu, nėra lobistinė veikla. Šiame kontekste paminėtina LVAT ir VTEK suformuluotos taisyklės (*turinio prieš formą principas*) taikant LVĮ: a) VAĮ nuostatos nėra taikomos norminių teisės aktų pakeitimams; oficialus kreipimasis į valdžios institucijas savaime nereiškia skaidrumo ir viešumo LVĮ prasme; b) fizinių asmenų sąsajumas su juridiniu asmeniu aiškintinas plečiamuoju aspektu, remiantis CK 2.45 str., CK 2.81str. nuostatomis; c) bendrovės (užsakovo) naudai neįforminimas rašytine sutartimi nepaneigia lobistinės veiklos fakto, vien veiklos neįforminimas nesudaro pagrindo teigti, kad tai nebuvo lobistinė veikla; d) atskleidžiant lobistinės veiklos deklaravimo išimtis privalu įvertinti visas aplinkybes (asmens statusą; ryšį su atstovaujamyjū interesus; pasiūlymų dėl teisės aktų pakeitimo ar priėmimo teikimo priežastis; rašto (kreipimosi) turinį, formuluočių tikslumą; veiksmų sistemiškumą (trys ir daugiau kartų); e) veiksmai, kuriais siekiama daryti įtaką, yra įtikinėjimas, aiškinimas, bandymas paveikti, kad teisės aktas būtų vienaip ar kitaip suformuluotas, šie veiksmai gali būti išreikšti žodžiu ir raštu.

Papildomai pažymėtina, kad LVAT suformulavo taisyklę aiškindamas lobisto ir advokato teisinio statuso konkurenciją: jei lobistinė veikla vykdoma sudarant atstovavimo sutartį su asmeniui, kuriam atstovaujama, remiantis advokatūros įstatymo nuostatomis, taikytinos LVĮ nuostatos (*lex specialis derogat legi generali*), kurios suponuoja pareigą advokatams, vykdančioms lobistinę veiklą, registruotis lobistų registre ir teikti skaidrumo deklaracijas. Priešingu atveju nebūtų išviešinamas tiesioginis poveikis teisės aktų leidybai.

Teigtina, kad neteisėta interesų grupių lobistinė veikla administracinės atsakomybės kontekste identifikuojama *netiesioginiu, neteisėtu, latentiniu lobistinės veiklos pobūdžiu*, siekiant išvengti teisėkūros viešinimo ir skaidrumo.

5.3. Neteisėta lobistinė IG veikla baudžiamosios atsakomybės kontekste.

Teorinė analizė suponuoja nuostatą, kad lobistinė veikla baudžiamosios atsakomybės kontekste gali būti identifikuojama taikant BK 202 str., BK 226 str. ir BK 227 str. nuostatas.

BK 202 str. nuostatos priskiriamos baudžiamosios atsakomybės taikymui pažeidus ekonomikos ir verslo tvarką. Nors disertacijos rengimo momentu teismų praktikoje nebuvo analizuota atvejų, taikant BK 202 str. nuostatas, kai pagal LVĮ (2) 6 str. gali būti neteisėta lobistinė veikla, pasakytina, kad hipotetiškai galima situacija, kai neteisėta lobistinė veikla bus vykdoma nesant korupcinio pobūdžio nusikalstamos veikos, bet tokia veikla gali turėti BK 202 straipsnio 1 dalyje numatytos nusikalstamos veikos sudėties požymius: versliškai arba stambiu mastu, tiesiogine tyčia vykdoma ekonominė

veikla, pažeidžiant LVĮ (2) 6 ir 10 straipsnių nuostatas. Šiuo atveju paminėtina pozicija, kad lobistinės veiklos *vienas iš požymių identifikuotinas kaip industrinė veikla*.

Remiantis teorinės analizės duomenimis, lobistinę veiklą atskleidžiant per neigatyvią konotaciją, ji apibūdinama per korupcijos sampratos prizmę (plačiaja prasme) arba įvardijant kaip konkrečią kriminalizuotą veiką (kaip neteisėtą poveikį, papirkimą). Paminėtina, kad lobistas negali teikti asmeniui, kuriam lobistine veikla siekiama daryti įtaką, dovanų arba žadėti atlygio už priimtą arba nepriimtą teisės aktą, o asmenims, kuriems lobistine veikla siekiama daryti įtaką, draudžiama iš lobistų priimti dovanas ar kitokį atlygį. Nagrinėjant baudžiamąsias bylas pasisakoma, kad baudžiamoji atsakomybė lobistui gali būti taikyta tik už prekybą poveikiu (BK 226 str.), papirkimą (BK 227 str.). Kasacinės instancijos teismo išplėstinė septynių teisėjų kolegija suformulavo nuostatą, kad lobistinė veikla yra susijusi su viešuoju interesu, o lobistas gali būti identifikuojamas kaip valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo, tad neteisėtos lobistinės veiklos atveju gali būti taikoma ir BK 228 straipsnyje numatyta atsakomybė už piktnaudžiavimą.

Teigtina, kad nuoseklios teismų praktikos baudžiamosios atsakomybės kontekste tiriant neteisėtą lobistinę veiklą nėra. Tai paaiškinama tuo, kad a) analizuojant LAT 2009–2021 m. praktiką, nagrinėjant BK 226 str., BK 227 str. baudžiamųjų bylų, susijusių su lobistine veikla, nenustatyta; b) Lietuvos mastu nėra nustatyta neteisėtos lobistinės veiklos atvejų taikant BK 228 str. nuostatas. Tai leidžia teigti, kad neteisėta lobistinė veikla baudžiamosios atsakomybės kontekste turi *latentinį pobūdį*.

6. Lietuvoje nustatoma *paskutinės minutės lobizmo* apraiškų, kurios įvardytinos kaip *neteisėtas lobizmas*. Remiantis analizuotos konstitucinės justicijos duomenimis, paskutinės minutės lobizmo teisėkūra pasižymi *latentiniu pobūdžiu*, siekiant išvengti teisėkūros procedūrų viešumo ir skaidrumo: a) nebūna pateiktos kompetentingų institucijų išvados; b) nepateikiama teisės akto antikorupcinio vertinimo pažyma; c) teisės akto projektiniai pasiūlymai pateikiami be motyvų dėl procedūros skubos svarstymo. Paskutinės minutės lobizmu „maskuojamas“ tikrasis teisės akto turinys ir užsakovai; pačia teisės akto rengimo procedūra siekiama išvengti viešos diskusijos, o tai praktikoje gali skatinti rasti kitus teisinius, socialinius konfliktus. Paskutinės minutės lobizmo požymiai yra šie:

1) IG lobistinė veikla reiškiasi neteisėto pobūdžio paskutinės minutės lobizmo metodu, kuris pasižymi sistemiškumu (kartojasi laike);

2) ši veikla pasireiškia tiek priimant įstatymus, tiek poįstatyminius teisės aktus;

3) šios problematikos sisteminės apraiškos teisės aktuose, reglamentuojančiuose teisėkūros procedūras, suponuoja nuostatą, kad teisėkūros „imuninė sistema“ leidžia „atsirasti“ ydingoms teisės normoms; ir savarankiškai, laiku jų „nepašalina“ iš teisės aktų sistemos;

4) ši problematika pasireiškia ne tik nacionaliniu, bet ir ES teisėkūros lygmeniu;

5) ši problematika sukuria administracinę-teisinę našta: tokios veiklos identifikavimas, teisinis-procesinis krūvis, kuriuo naikinamas paskutinės minutės lobizmo teisinis produktas ir jo sukeltos teisinės pasekmės.

7. Tiriant Seimo sudarytų komitetų, komisijų teisės aktus, nustatomas *netiesioginis* lobistinės veiklos metodas. Jis realizuojamas pasitelkiant viešųjų ryšių instrumentą – žiniasklaidą. Šio metodo požymiai yra šie:

1) naudojama teigiamam įvaizdžiui formuoti visuomenės informavimo priemonėse mainais už poveikį teisėkūros subjektui;

2) naudojamas neskaidrus abipusis interesų tenkinimo mechanizmas:

a) finansuojant (aktyvus ir pasyvus finansavimo būdai) politikų naudai formuojamą viešųjų ryšių nuomonę ir jos sklaidą;

b) skleidžiant melagingas žinias, t. y. dezinformuojant asmenis, kuriems lobistinė veikla siekiama daryti įtaką, apie atitinkamo teisinio reguliavimo objekto ypatumus;

c) visuomenės informavimo priemonė skelbia išgalvotą kompromituojančią informaciją apie atsakingas pareigas valstybės institucijoje einantį asmenį ir tai daro galimai siekdama paveikti to asmens sprendimus, diskredituoti jo ir jo atstovaujamos valstybės institucijos veiklą.

8. Pagrindiniai naujosios LVĮ (2) redakcijos *trūkumai* yra susiję su sąvokų apibrėžčių pateikimu ir teisės kategorijų, tiesiogiai susijusių su lobistinės veiklos fenomenu, atskleidimu teisės normose.

Pirma, nustatant lobistinės veiklos išimtis LVĮ (2) 7 str. 6 d. nėra pateikiama „nuomonės dėl teisėkūros“, „asmeninio intereso“ samprata. Taip pat reguliuojant juridinių asmenų nuomonės dėl teisėkūros apimtis, galiojanti nuostata „juridinis asmuo parengia konkretų teisės akto projektą ir siūlo inicijuoti šio teisės akto projekto svarstymą teisės aktų nustatyta tvarka“ nėra aiškiai suformuluota, reguliuojant juridinių asmenų ginamojo lobizmo atvejus, dėl to galimi teisiniai prieštaravimai. Disertacinio tyrimo autoriaus nuomone, teisinė nuostata dėl juridinių asmenų įstatymo leidėjo turėtų būti

formuluojama taip: „juridinio asmens pareikšta nuomonė dėl teisėkūros, išskyrus atvejus, kai juridinis asmuo parengia konkretų teisės akto projektą ir siūlo inicijuoti šio teisės akto projekto svarstymą arba **neparengia teisės akto projekto ir siūlo nepriėmimo svarstymą teisės** aktų nustatyta tvarka arba kai nuomonę dėl teisėkūros reiškia juridinis asmuo, kuris atstovauja ir (ar) vienija verslo tikslų siekiančius juridinius asmenis ar tokius juridinius asmenis vienijančias asociacijas“.

Antra, LVĮ (2) 7 str. 7 d. nustato, kad nelaikoma kaip lobistine veikla „specialiuose įstatymuose tiesiogiai nurodytų viešųjų juridinių asmenų veikla, tenkinanti viešąjį interesą“, tačiau nei LVĮ nuostatose, nei LVĮ nuostatas įgyvendinančiuose teisės aktuose nenurodoma, kokie tai turėtų būti „specialieji įstatymai“.

Trečia, analogiškai LVĮ (2) str., 11 d. vartojama nuostata „viešosios naudos nevyriausybinį organizacijų veiklą“, tačiau LVĮ (2) nuostatos nepateikia NVO, kaip viešosios naudos subjekto, teisinės formuluotės. Sistemaiškai vertinant, NVO plėtros įstatymas šią formuluotę bando apibrėžti nukreipdamas į poįstatyminio teisės akto nuostatą, nors toks apibrėžimas turėtų būti pateikiamas įstatyme. Vyriausybė įgaliojo ir įpareigojo Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją patvirtinti NVO pripažinimo viešosios naudos nevyriausybinių organizacijomis tvarkos aprašą, kuris vykdant disertacinį tyrimą (2021 m. spalio 16 d.) *dar nebuvo priimtas*. Manytina, kad tai sisteminio pobūdžio teisėkūros spraga.

LVĮ (2) redakcijos nuostatose įstatymų leidėjas vartoja *asmeninio* intereso, *viešojo* intereso, *viešosios naudos*, *verslo intereso sąvokas*, bet *nepateikia jų sampratos, determinuoja tam tikrą painiavą ir teisinius ginčus* vertinant asmenų veiklų pobūdį LVĮ (2) išimčių kontekste. Kita vertus, galima išžvelgti konkurenciją su kitais teisės aktais, pavyzdžiui, reguliuojančiais viešųjų įstaigų, labdaros ir paramos fondų veiklą, kurie savo veiklos pobūdžiu yra steigiami *visuomenei naudingais tikslais* arba *tenkinti viešuosius interesus*. Galima siūlyti atsakyti vartoti *asmeninio intereso sąvoką* LVĮ (2) 7 str. 6 d. kontekste, paliekant ekonominio (verslo) intereso sąvoką, kuri gali būti kriterijus įvertinti fizinio asmens pareikštos nuomonės turinį. Ši nuostata plėtojama LVAT ir VTEK praktikoje.

Siūlymas (įstatymų leidėjui) LVĮ (2) 7 str. 7 d. kontekste formuluotinas išdėstant nuorodas į atitinkamus įstatymus, atsisakant formuluotės „specialieji įstatymai“.

Siūlymas (įstatymų leidėjui) LVĮ (2) 7 str. 11 d. kontekste formuluotinas aiškiai atskleidžiant NVO sampratą, sistemaiškai derinant kitų juridinių asmenų (kurių veikla

susijusi su viešuoju interesu) teisinio reguliavimo ypatumus.

Ketvirta, nei LVĮ (2) redakcija, nei šio įstatymo lydintieji teisės aktai *neįtvirtina lobistinės veiklos etikos kodekso*. Kaip geros praktikos pavyzdį, galima naudoti EP ir EK susitarimo I priede išdėstytą Elgesio kodeksą.

3. KOMUNALINIŲ ATLIEKŲ TVARKYMO TURINIO YPATUMAI IR TEISINĖ CHARAKTERISTIKA

Komunalinių atliekų tvarkymo sistema (toliau – KATS) plačiai analizuojama įvairių sričių mokslininkų darbuose. Šiame tyrime autorius remiasi moksliniais darbais, kurie KATS sampratą atskleidžia kaip teisinį reiškinį: analizuojamos teisės normos, susijusios su KATS turinio aiškinimu (kokios šios sistemos sudedamosios dalys, kokios sampratos), šios sistemos organizavimu (kaip veikia sistema, kokia jos būklė ir dinamika), santykiais su kitais socialiniais-teisiniais reiškiniais (pvz., santykis su naujomis technologijomis, nacionaliniu saugumu). Mokslininkai pažymi, kad KATS tinkamam integravimui reikalingos specialios taisyklės, atsižvelgiant į piliečius ir aplinką.⁸⁵³ Šiame skyriuje KATS ypatumai nustatomi sistemiškai vertinant AD 2018/851, Lietuvos teisės aktų nuostatas, kurios tiesiogiai apibūdina šios sistemos turinį, ir pateikiant šiam tyrimui aktualias teismų praktikos suformuotas nuostatas.

KATS reiškinys yra kompleksinio pobūdžio, tad mokslininkų darbuose tyrinėjamas įvairių mokslo sričių atstovų: chemikų, sociologų, inžinierių, gamtos, teisės mokslų atstovų. Atliekų tvarkymas priklauso nuo daugelio objektyvių ir subjektyvių veiksnių: geografinės padėties (pvz., klimato sąlygos), kurioje atliekos tvarkomos, visuomenės kultūrinių, filosofinių nuostatų į atliekas bei vartojimą, šalies ekonominio ir konkurencingumo lygio, technologinės plėtros, skatinančios atliekų susidarymą ir išteklių naudojimą⁸⁵⁴, politinės ir teisinės aplinkos, susijusios su aplinkosauga. Tai paaiškinama tuo, kad šios sistemos pagrindinis tikslas yra atliekų tvarkymas. A. Pasvenskienė ir B. Pranevičienė suformulavo šią poziciją: „Susidarantis atliekų kiekis priklauso nuo įvairiausių veiksnių, tame tarpe ekonominio aktyvumo, demografinių pokyčių, technologinių inovacijų, gyvenimo būdo, gamybos bei vartojimo specifikos.“⁸⁵⁵ E. Monkevičius pažymi, kad „didėjanti aplinkos tarša, sukelia klimato kaitą, ekstremalias ekologines situacijas, grėsmes gamtinei aplinkai ir žmonių sveikatai“⁸⁵⁶. Vadinasi, ir atliekų tvarkymo sistema priklauso nuo čia paminėtų veiksnių.

Mokslininkų darbuose pabrėžiama, kad KATS ypatumai yra pagrindinis pasau-

853 Ana Pires, Graça Martinho, Susana Rodrigues ir Maria Isabel Gomes, *Sustainable Solid Waste Collection and Management* (Switzerland: Springer International Publishing, 2019), 61.

854 Plačiau žr. disertacijos p. 182–185.

855 Aušrinė Pasvenskienė ir Birutė Pranevičienė, „Atliekų prevencijos teisinis reglamentavimas“ *Višuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 8 (2012): 156.

856 Eduardas Monkevičius, „Aplinkosaugos teisinės problemos globalizacijos sąlygomis“, *Jurisprudencija* 119, 1 (2010): 197–200.

lio bendruomenių teisėkūros klausimas tvaraus vystymosi kontekste.⁸⁵⁷ Analizuodamas ES aplinkosaugos teisinio reguliavimo ypatumus, L. Krameris teigia, kad „atliekų tvarkymo sistema buvo ir yra pagrindinis ES aplinkosauginis pagrindas, formuojant aplinkosaugos teisėkūrą nuo ES steigimo momento“⁸⁵⁸. Pažymėtina, kad ES teisėkūra, reglamentuojanti atliekų tvarkymą (kartu ir KAT), per pastaruosius 30 metų nuosekliai orientuojama ta kryptimi, kad pasiektų pagrindinius atliekų tvarkymo tikslus: sumažintų neigiamą poveikį aplinkai ir sveikatai, sukurtų efektyvią išteklių ir energijos gavybos ekonomiką.⁸⁵⁹ Mokslininkų darbuose KATS identifikuojama kaip „pagrindinė viešoji paslauga, užtikrinanti miesto sanitarinę būklę“⁸⁶⁰, „užtikrinanti apsaugą higienos ir sveikatos srityje“⁸⁶¹, o „netinkamas šios sistemos realizavimas kelia pavojų žmonių gerovei, sudaro sąlygas daugintis graužikams ir vabzdžiams bei sąlygoja vandens taršą“⁸⁶².

ŽE dokumentų rinkinio nuostatos⁸⁶³ KATS tikslus apibūdina kaip siekį pagerinti ES ekonominius ir aplinkosauginius rodiklius. Iš to išplaukia, kad KATS turi būti orientuota taip, kad sumažintų viešąsias išlaidas ir įvykdytų atliekų surinkimo tikslus. Mokslininkų darbuose vis dažniau kalbama apie skaitmeninių technologijų panaudojimą, užtikrinant kiekybinių ir kokybinių duomenų pateikimą laiku ir jų tikslumą, siekiant minėtų tikslų. A. Singhas teigia, kad komunalinių atliekų tvarkymas yra globalus iššūkis, o šios sistemos vienas iš trūkusių suprantamas kaip kokybinių ir kiekybinių duomenų trūkumas apie KATS.⁸⁶⁴ A. Stankevičius su bendraautoriais analizavo

857 Susana Costa E Silva, Candace A. Martinez, Dacia Crina Petrescu ir Ruxandra Mălina Petrescu-Mag, „Two perspectives, the same target – a sustainable municipal waste management. „Evidence from Latin America and central and eastern Europe“, *Quality – Access to Success* 20 (2019), 593–603, <https://www.srac.ro/calitatea/en/index.html>.

858 Kramer, *supra note*, 90.

859 6-oji ir 7-oji ES aplinkosaugos programos, ŽE dokumentų rinkinys, TFEU ir t. t.

860 Hiroshan Hettiarachchi, Sohyeon Ryu, Serena Caucci ir Rodolfo Silva, „Municipal Solid Waste Management in Latin America and the Caribbean: Issues and Potential Solutions from the Governance Perspective“, *Recycling* 19, 3 (2018): 1, <https://doi.org/10.3390/recycling3020019>.

861 Marcello Ruberti, Benito Leoci, „Towards a Really Sustainable Waste Management in France: Past and Present of Effective and Articulated Policies and Laws“, *Quality – Access to Success* 20, 169 (2019): 126, <https://www.srac.ro/calitatea/en/index.html>.

862 Joseph Kurian, Sim Rajendiran, Rajad Senthilnathan ir Muri Rakesh, „Integrated approach to solid waste management in Chennai: an Indian metro city“, *Journal of Material Cycles and Waste Management* 14, (2012): 75–84, <https://link.springer.com/article/10.1007/s10163-012-0046-0?shared-article-renderer>.

863 Stankevičius ir kt., *supra note*, 99.

864 Ajay Singh, „Remote sensing and GIS applications for municipal waste management“, *Journal of Environmental Management* 243 (2019): 22–29, <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2019.05.017>.

*Big data*⁸⁶⁵ panaudojimo ypatumus tobulinant KATS⁸⁶⁶, o T. Limba su bendraautoriais išplėtojo šių ypatumų santykį su kriptovaliutų sektoriumi⁸⁶⁷. A. Sarra ir kt. siūlo įdiegti KATS efektyvumo matavimo metodą, kuris leidžia įvertinti šios sistemos veikimą ekologiniu, ekonominiu ir politiniais-konkurencingumo aspektais.⁸⁶⁸ K. Ariadna ir N. Nikolajevna komunalinių atliekų tvarkymo struktūrą atskleidžia per administracinių, ekonominių, teisinių ir informacinių mechanizmų sąveiką⁸⁶⁹, o planuojant tvarų komunalinių atliekų tvarkymą K. Huanas ir Y. Danlinas pabrėžia, kad „reikia įvertinti ir suprasti sąveiką tokių reiškinių kaip sąvartynų pajėgumas, poveikis aplinkai ir finansinės išlaidos“⁸⁷⁰.

Lietuvos KATS efektyvumą K. Skorupskaitė ir A. Junevičius vertino kaip tyrimo objektą pasirinkdami vieną iš komunalinių atliekų rūšių – bioskaidžių atliekų tvarkymą vienos savivaldybės (Kauno m.) teritorijoje. Autoriai akcentavo KAT sisteminį pobūdį, nes „analizuojant komunalinių biologiškai skaidžių atliekų tvarkymo sistemą, jos raidos tendencijas ir ypatumus, negalima jos atsieti nuo bendros komunalinių atliekų tvarkymo sistemos, kuri formuoja visų kitų atliekų rūšių tvarkymo pamatą“⁸⁷¹. Atskleidžiant atliekų tvarkymo teisinio problemas Lietuvoje, A. Pasvenskienė ir B. Pranevičienė akcentavo atliekų tvarkymo sistemos ir atliekų prevencijos santykį⁸⁷², o D. Bereikienė ir E. Štareikė pabrėžė atliekų hierarchijos įgyvendinimo imperatyvą, nagrinėjant atliekų rūšiavimo teisinio reguliavimo probleminius aspektus⁸⁷³.

L. Žilinskienė, analizuodama komunalinių atliekų tvarkymo sistemos organi-

865 *Big data* – didelių duomenų rinkinių rinkimo, tvarkymo ir analizės procesas.

866 Andrius Stankevičius, „Big data and municipal waste management: challenges and opportunities“, *The impact of industry 4.0 on job creation 2019* (2020): 382–389, <https://fsev.tnuni.sk/konferencia2019/Zbornik.pdf>.

867 Limba ir kt., *supra note*, 94.

868 Alessandro Sarra, Marialisa Mazzocchitti, Eugenia Nissi ir Davide Quaglione, „Considering spatial effects in the evaluation of joint environmental and cost performance of municipal waste management systems“, *Ecological indicators* 106 (2019): 6–8, <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1470160X19304686?via%3Dihub>.

869 Ariadna Kirilova ir Nina Nikolajevna, „Organizational and economic mechanism of management of solid municipal waste management system“, *Вестник университета* 10 (2018): 67, <https://doi.org/10.26425/1816-4277-2018-10-65-69>.

870 Kollikkathara Naushad, Feng Huan ir Yu Danlin, „A system dynamic modeling approach for evaluating municipal solid waste generation, landfill capacity and related cost management issues“, *Waste Management* 30, 11 (2010): 2194–2199, <https://doi.org/10.1016/j.wasman.2010.05.012>.

871 Karolina Skorupskaitė, Algis Junevičius, „Komunalinių biologiškai skaidžių atliekų tvarkymo sistemos efektyvumo vertinimas Kauno miesto savivaldybėje“, *Viešoji politika ir administravimas* 1, 15 (2016): 57, <https://www3.mruni.eu/ojs/public-policy-and-administration/issue/view/309>.

872 Pasvenskienė ir Pranevičienė: *supra note*, 92: 156–159.

873 Daiva Bereikienė ir Eglė Štareikė, „Atliekų rūšiavimo teisinio reguliavimo aspektai“, *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 9 (2013): 45–60.

zavimo būdus, išskyrė tokius elementus: funkcijų vykdymo pavedimą komunalinių atliekų tvarkymo sistemos administratoriui; savivaldybių ir atliekų tvarkytojų susitarimų dėl atliekų tvarkymo sąlygų; konkrečios bendradarbiavimo su gamintojais bei importuotojais sąlygas; sprendimų dėl komunalinių atliekų sistemos finansavimo būdus.⁸⁷⁴ A. Stankevičius ir A. Novikovas nustatė funkcinis dviejų reiškinį – komunalinių atliekų tvarkymo sistemos Lietuvoje ir kritinės infrastruktūros (ypatingos svarbos) objekto kategorijos – ryšius.⁸⁷⁵ Autoriai nurodo, kad KAT kaip kritinės infrastruktūros objektas nacionalinio saugumo kontekste pasireiškia dualiu pobūdžiu: ekologinio ir ekonominio saugumo kategorijomis. Pavyzdžiui, komunalinių atliekų tvarkymo sistemos sutrikimas ir / ar neveikimas gali lemti neigiamus aspektus kituose sektoriuose, tokiuose kaip vandens ir sveikatos sektoriai, ar kitokie negatyvius pobūdžiu veikti viešojo administravimo tinkamą funkcionavimą.⁸⁷⁶ J. Bivainis ir V. Podgaiskytė akcentavo, kad „komunalinių atliekų tvarkymo sistema – tai sudėtinga, dinamiška sistema, kuriai būdingi dideli susidarančių atliekų kiekiai, atliekų rūšių įvairovė ir skirtingi sistemos dalyvių interesai“⁸⁷⁷.

Pažymėtina, kad KATS statistiniai rodikliai, duomenys apie šios sistemos dinamiką ir būklę yra pateikiami ir analizuojami įvairių institucijų duomenų rinkiniuose, pavyzdžiui, Europos aplinkos agentūros ataskaitose (pateikiamos kasmetinės ataskaitos apie oro, vandens, dirvožemio taršą, kuriose identifikuojama KAT sukeltos taršos poveikis šiems segmentams); Lietuvos aplinkos apsaugos agentūros ir Statistikos departamento ataskaitose (pateikiami ir statistiniai atliekų srautų duomenys Lietuvos mastu)⁸⁷⁸; „Eurostat“ (analizuojami ir apdorojami statistiniai ES valstybių narių duomenys, susiję su komunalinių atliekų valdymu)⁸⁷⁹.

3.1. Gamtos filosofija kaip ES atliekų tvarkymo teisės šaltinis

Siekiant visapusiškai ištirti komunalinių atliekų tvarkymo reiškinio teisinę

874 Leda Žilinskienė, „Komunalinių atliekų tvarkymo sistemos organizavimo teisinis reglamentavimas: praktiniai ir teoriniai aspektai“, *Jurisprudencija* 24, 2 (2017): 405.

875 Novikovas ir Stankevičius, *supra note*, 14.

876 *Ibid*

877 Juozas Bivainis ir Viktorija Podgaiskytė, „Komunalinių atliekų tvarkymo struktūrinė analizė“, *Verslas: teorija ir praktika* 11, 4 (2010): 323–334.

878 Europos aplinkos agentūra, žiūrėta 2020 m. kovo 7 d., <https://www.eea.europa.eu/publications/air-quality-in-europe-2018>; Aplinkos apsaugos agentūra, žiūrėta 2020 m. kovo 7 d., <http://atliekos.gamta.lt/cms/index?rubricId=01f545a1-ebed-4f2d-b05a-2b1bf5e7494b>; Lietuvos statistikos departamentas, žiūrėta 2020 m. kovo 7 d. <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S1R126#/>

879 Eurostat, žiūrėta 2020 m. kovo 7 d., <https://ec.europa.eu/eurostat/web/waste/data/database>.

sampratą ir atskleisti šios sistemos poveikį aplinkai plačiaja prasme, būtina analizuoti gamtos filosofijos kaip teisėkūros šaltinio elemento ypatumus. Analizuojant žmogaus santykių su gamta ir filosofinės minties raidą, tikimasi nustatyti šiam tyrimui reikšmingus vertybinius kriterijus, kurie aktualūs atskleidžiant komunalinių atliekų sektoriaus fenomeno ypatumus.

Žmonijos technologiniai laimėjimai, *Industry 4.0* ir jos ypatumai, tokie kaip skaitmenizacija, išmanusis intelektas, savo ruožtu sukelia žmogaus ir gamtos santykio pokyčius. Šie pokyčiai yra sąlygojami ekonominių, socialinių, teisinių interesų. Pasak L. K. Caldwell, „požiūrių pokyčių analizė įgalina nustatyti atotrūkį tarp naujų aplinkosaugos nuostatų, įsipareigojimų, įtvirtintų atskaitose, deklaracijose, sutartyse, programose, bei realaus praktinio įgyvendinimo“⁸⁸⁰. Neatsakingas vartojimas, didėjantis susidarantių atliekų kiekis ir jų pobūdis, gamtos terša, teršalų patekimas į „maisto grandinę“ lemia naujų vertybinių orientacijų formavimą, nukreiptą į gamtos išsaugojimą, racionalų išteklių naudojimą, klimato kaitos pokyčių analizę. Šios vertybinės nuostatos tampa atskaitos tašku įvairių IG elgsenai socialiniame gyvenime. Ši elgsena gali reikštis įvairiais vektoriais: ką vartoti (dyzeliną ar benziną; plastiką ar medieną); kaip vartoti (riboti ar neriboti išteklius akcizais); kas saugotina (kas yra aplinkos apsaugos objektas); kaip, koku būdu ir kur šalinti komunalines atliekas; susitarti, kas yra komunalinė atlieka. Šie elgsenos vektoriai yra įvairių IG „kovos laukas“, kuriame dalyvauja verslo, vartotojų, gamtos saugotojų, valstybių interesai. Šiuo atveju teisėkūros subjekto pareiga yra sureguliuoti šiuos socialinius santykius teisinėmis priemonėmis, kad būtų išvengta ekologinių ir socialinių neigiamų reiškinių bei užtikrintas teisės veiksmingumas, garantuoti „ne tik planuotų rezultatų įgyvendinimą, bet ir bendruomeniškų vertybių bei kultūros išsaugojimą ir glaudų bendradarbiavimą su visuomene“⁸⁸¹.

Iš pirmo žvilgsnio gana sudėtinga susieti KAT ir filosofiją, todėl turėtų kilti klausimas, kaip visa tai susiję. Autoriaus nuomone, turėtume vadovautis sisteminiu požiūriu. Gamta, kaip ir teisė, yra sisteminiai reiškiniai, o komunalinis atliekų tvarkymas apima tiek gamtos, tiek teisės kategorijas. KAT pirmiausia yra atliekų tvarkymas, o atliekų tvarkymas sietinas su aplinkosauga ir ekologija. Teisėkūros subjektui įtvirtinant teisinio reguliavimo režimą minėtuose sektoriuose, turi būti užtikrinami vertybiniai ir instrumentiniai kriterijai.

Šiuolaikiniai ES teisinio reguliavimo pokyčiai atliekų tvarkymo srityje buvo

880 Lynton Keith Caldwell, *International environmental policy* (London: Duke university, 1996), 3.

881 Darijus Beinoravičius, „Filosofijos kategorijos teisiniame reguliavime“, *Logos* 97 (2018): 74.

vykdomi turint tikslą „apsaugoti ir išsaugoti aplinką, gerinti jos kokybę, apsaugoti žmonių sveikatą, užtikrinti tausų, efektyvų ir racionalų gamtos išteklių naudojimą; apsaugoti ir išsaugoti aplinką, gerinti jos kokybę, apsaugoti žmonių sveikatą, užtikrinti tausų, efektyvų ir racionalų gamtos išteklių naudojimą; sumažinti bendrą kasmet išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį“⁸⁸².

Dabar pabrėžiama, kad atliekų šalinimas yra vienas pagrindinių veiksnių, veikiančių oro, vandens ir dirvožemio kokybę. ES teisėkūra pastaruosius dešimtmečius orientuota į aplinkosaugos užtikrinimą, sistemiskai apsaugant ir išsaugant visus gamtos elementus.

2021 m. gegužės 12 d. EK priėmė ES veiksmų planą, kuriuo siekiama nulinės oro, vandens ir dirvožemio taršos.⁸⁸³ Šiame plane nustatyti pagrindiniai 2030 m. taršos mažinimo jos susidarymo vietoje tikslai, atsižvelgiant į dabartinę padėtį. Paminėtini pagrindiniai akcentai, pvz., gerinti oro kokybę siekiant 55 proc. sumažinti ankstyvų mirčių dėl oro taršos skaičių; gerinti vandens kokybę mažinant atliekų, plastiko šiukšlių jūroje (50 proc.); gerinti dirvožemio kokybę; gerokai sumažinti atliekų susidarymą ir 50 proc. sumažinti galutinių komunalinių atliekų kiekį.

Oro tarša yra pagrindinė ankstyvos mirties priežastis ir vienas didžiausių pavojų sveikatai Europoje, ji sukelia apie 400 000 ankstyvų mirčių per metus.⁸⁸⁴ ES direktyvoje dėl oro kokybės ir švaresnio oro Europoje nustatytos priemonės, kuriomis siekiamasuformuluoti ir nustatyti aplinkos oro kokybės tikslus, kad būtų išvengta, užkirstas kelias arba sumažintas žalingas poveikis žmonių sveikatai ir visai aplinkai.⁸⁸⁵ Kitoje ES direktyvoje įtvirtinami tikslai, kuriais siekiama tinkamo oro kokybės lygio, nesudarančio neigiamo poveikio ir pavojaus žmonių sveikatai ir aplinkai, nustatant valstybėse narėse į atmosferą išmetamų antropogeninės kilmės teršalų (pvz., sieros dioksido ar azoto

882 2018 m. gegužės 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2018/851, kuria iš dalies keičiama direktyva 2008/98/EB dėl atliekų, Eur-Lex, žiūrėta 2020 m. sausio 7 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32008L0098>.

883 EK 2021 m. gegužės 12 d. komunikatas COM (2021) 400 final. ES veiksmų planas: „Nulinio oro, vandens ir dirvožemio taršos link“, Eur-Lex, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 26 d., https://ec.europa.eu/lithuania/news/commission-aims-for-zero-pollution-in-air-water-and-soil_lt.

884 Europos aplinkos agentūra. Oro kokybė Europoje – 2018 m., 11 p.

885 2008 m. gegužės 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/50/EB dėl aplinkos oro kokybės ir švaresnio oro Europoje, 1 str. (OL 2008 L 152, p. 1), Eur-Lex, žiūrėta 2019 m. kovo 29 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0050&from=LT>.

oksidu) mažinimo įsipareigojimus.⁸⁸⁶ Įgyvendinat šių ES direktyvų nuostatas, Aplinkos oro apsaugos įstatymas nustato asmenų teisę į švarų orą, pareigas saugoti aplinkos orą nuo taršos, susijusios su žmonių veikla, bei mažinti jos daromą žalą žmonių sveikatai ir aplinkai.⁸⁸⁷ Pateikta analizė patvirtina gamtos objektų sisteminių pobūdį, kuris buvo ir yra mokslininkų tyrinėjimų objektas. Akcentuojama vandens kaip gyvybiškai svarbaus žmonijos išteklių apsauga. 2000 m. priimtoje ES Vandens pagrindų direktyvos preambulėje pabrėžiama, kad „vanduo nėra komercijos produktas, bet priklauso paveldui, kurį būtina apsaugoti, ginti ir išsaugoti“⁸⁸⁸. ES vandens išteklių išsaugojimo metmenyse apibrėžiamos pagrindinės temos, tarp jų yra žemėnaudos tobulinimas, vandens taršos problematika, vandens naudojimo efektyvumo ir atsparumo didinimas, vandens išteklius valdančių subjektų funkcijų vykdymo gerinimas.⁸⁸⁹ LR tiesės aktuose įtvirtinami tikslai ir priemonės, kurie neleistų prastėti vandens ekosistemų būklei, ją apsaugotų ir (arba) pagerintų; gerintų vandens kokybę, užtikrintų nepertraukiamą geriamojo vandens tiekimą ir pan.⁸⁹⁰

Žmogaus požiūris į gamtą yra pirmasis jo egzistavimo kriterijus. Pažindamas gamtą, žmogus ejo savęs pažinimo link – tai rodo filosofinės minties raida nuo kosmologijos iki antropologijos.⁸⁹¹ Nesant kritinio filosofinio apmąstymo, kyla naivaus tikėjimo mokslu ir besąlygiškai optimistinio požiūrio į pažangą pavojus.⁸⁹² Paminėtinos Homero⁸⁹³ mintys, susijusios su aplinkosaugos principais. Pasak Homero, žmogaus darbu paveikti gamtos objektai, pvz., apdirbta žemė, amatininkų pagaminti daiktai, yra vertingesni ir naudingesni nei natūralūs. Tačiau svarbu teisingai suvokti vadinamąjį

886 2016 m. gruodžio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2016/2284 dėl tam tikrų valstybėse narėse į atmosferą išmetamų teršalų kiekio mažinimo, kuria iš dalies keičiama direktyva 2003/35/EB ir panaikinama direktyva 2001/81/EB, 1 straipsnis (OL 2016 L 344, p. 1), Eur-Lex, žiūrėta 2019 m. kovo 29 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016L2284&from=LT>.

887 Lietuvos Respublikos aplinkos oro apsaugos įstatymas, LRS, žiūrėta 2019 m. kovo 29 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.90063/pkdYyeHFOP>.

888 2000 m. spalio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2000/60/EB, nustatanti Bendrijos veiksmų vandens politikos srityje pagrindus, Eur-Lex, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 25 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32000L0060&from=EN>.

889 Komisijos Komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui, Briuselis, 2012 11 14, COM (2012) 673 final, žiūrėta 2019 m. kovo 20 d., <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0673:FIN:LT:PDF>.

890 Lietuvos Respublikos vandens įstatymas, *Valstybės žinios*, 1997, Nr. 104-2615; Lietuvos Respublikos geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymas, *Valstybės žinios*, 2006, Nr. 82-3260.

891 Jūratė Mackevičiūtė, „Žmogaus ir gamtos santykių problemos raida filosofijoje“, *Problemos* 58 (2000): 34.

892 Arno Anzenbacher, *Filosofijos įvadas* (Vilnius: Katalikų pasaulis, 1992), 115.

893 Homeras – pirmasis senovės graikų ir Europos poetas. Dalia Dilytė, „Homeras (Homēros)“, *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. VII (Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005), 631–632.

naudingumą. Medinis daiktas tiesioginio primityvaus vartojimo prasme yra naudingnis nei augantis medis, bet jei iš visų augančių medžių padarysime „naudingus, tinkamus tiesiogiai vartoti daiktus, jų žmogui gali ir nebeprireikti“⁸⁹⁴.

Šia tema paminėtini Aristotelio (384–322 m. pr. Kr.) teiginiai, kad „kiekviena gyva būtybė yra tikslas, kurio priemonės slypi jame pačiame – tai jo organai, jo sąranka, o šių organų procesas yra tikslas – gyvastis. Pasaulis yra gyvas; jis apima gyvastį ir gyvasčių karalystes, o ir tai, kas negyva, yra esmiškai susiję su gyvybe – neorganinė gamta, saulė, dangaus šviesuliai“⁸⁹⁵. Visa tai sudaro sistemą, kurioje viskas „esmiškai susiję tarpusavy“ ir „turi savo vietą“. Kadangi žmogus – gamtos dalis, tai jis turi visus pagrindinius jos elementus; jo kūnas ir siela – du vientisos realybės aspektai. Sielą filosofas laikė visos būties forma bei esme. Pažymėtina, kad Aristotelio, kuris buvo paskutinis didžiausias antikos filosofas ir pirmasis mokslininkas, žmogaus koncepcija tapo atskaitos tašku daugelio su žmogumi susijusių problemų analizei. Toje koncepcijoje pabrėžiama, kad žmogaus nėra be gamtos.⁸⁹⁶ Šiuolaikinės filosofijos atstovai taip pat akcentuoja, kad gamtoje viskas susieta su viskuo. Pasak J. Sabašinskaitės, tai yra pirmasis ekologijos principas. Todėl ekologiją galima suvokti tik ryšių, sąsajų kontekste. Neįmanoma kalbėti ar ekologiškai vertinti vieno objekto jį išėmus iš jo aplinkos. Gamta vertinama gamtos kontekste, o žmogus – kitų žmonių bei savo gyvenamosios aplinkos kontekste.⁸⁹⁷

Antikos filosofijoje kalbama, kad gamtą reikia ne prievartauti, o leisti jos vedamam; tikras gamtos pažinimas gali išvaduoti iš nerimasties (turima omeny, kad to meto darbuose nerimastį ir baimę keldavo „dangaus sferų judėjimai“ arba „ugnikalnio tektoniniai reiškiniai“). Lukrecijaus (97–55 m. pr. Kr.), kalbėdamas apie pasaulio trapumą ir galimą „pasaulio statinio“ griuvimą, egzistenciškai teigia, kad „apie šį žlugimą“ praneš nuosmukio, vedančio į tam tikrą gamtos nevaisingumą, ženklai.⁸⁹⁸

W. H. Stiebingas, analizuodamas aplinkos problematiką istoriniame kontekste, pabrėžė, kad antropogeninės aplinkos problemos (kurias sukelia žmogaus veikla) buvo svarbios senovės Graikijos ir Romos ekonomikos ir visuomenės nykimo priežastys: nuolatinę infliaciją, maisto trūkumą ir vėlyvosios Romos imperijos gyventojų skaičiaus mažėjimą daugiausia lėmė žemės ūkio krizė, kilusi dėl to, kad „žmogus nepalaikė gam-

894 Mackevičiūtė, *supra note*, 890: 35.

895 Anzenbacher, *op. cit.*, 127.

896 Mackevičiūtė, *op. cit.*, 35–36.

897 Sabašinskaitė, *supra note*, 86: 195.

898 Remi Brague, *Pasaulio išmintis* (Vilnius: Aidai, 2005), 43–49.

tos⁸⁹⁹.

Aptariant aplinkos problemą, gyvenimo kokybę, paminėtina Tomo Akviniečio išdėstyta teologiniu požiūriu perskyra tarp *pirminio* ir *antrinio* kūrinio problemos. Gamta kaip to, kas natūralu, t. y. ontologinių substancijų, visuma dar vadinama *pirminiu kūrinium*. Tai – dangus ir žemė, kiek jie yra gamtos arba Dievo sukurti. Šiam pirminiam kūrimui priešinamas *antrinis* (t. y. žmogaus teorijos ir praktikos sukurti dalykai).⁹⁰⁰

Renesanso kultūra buvo riba, nuo kurios prasideda lemiamas minties posūkis gamtos link.⁹⁰¹ Pažymėtina, kad tuo metu plėtojosi šviečiamoji filosofija, kurios pagrindiniai bruožai buvo jos socialumas ir politinė orientacija.

Šis posūkis pastūmėjo teocentrinės pasaulėtvarkos požiūrį link antropocentrinės, priimant pasaulį kaip materialios tikrovės reiškinį. Gamta tyrinėta, norint ją valdyti ir paversti techniškai pakartojama pagalbine priemone. F. Baconas, B. Spinoza, R. Descartes'as grįžo prie antropocentrinio požiūrio į gamtą, manydami, kad mokslo žinios leidžia žmogui valdyti gamtą, o didesnės galimybės daro žmogų laimingą.⁹⁰²

Gamtos mokslų, technikos ir geografijos laimėjimai veikė naujas vertybines orientacijas: Dievo nėra, nes jis gamtoje nepasireiškia; žmogus priklauso gamtai; nutolimas nuo gamtos yra ydingas. Paminėtini mokslo laimėjimai, kurie ne tik padarė perversmą astronomijoje ir kituose moksluose, bet ir pakeitė žmogaus suvokimą apie supančius reiškinius: M. Koperniko (1473–1543) teorijos, kad Žemė sukasi aplink savo ašį, o Mėnulis – aplink Žemę, paneigė teoriją, kad Žemė yra Visatos centras; teleskopo išradimas, inercijos dėsnio atradimas (Galileo Galilei, 1564–1642); Johhaneso Keplerio (1571–1630) planetų judėjimo dėsnių atradimas ir kiti.

René Descartes'as (1596–1650) mėgino atsakyti į ontologinį klausimą nusižiūrėjęs jį nuo mechanikos. Taigi kūniška substancija formuojasi tik todėl, kad tam tikru būdu juda jos dalys. Tad visą gamtą ir visus daiktus galime laikyti mašinomis. Gamtos mokslai parodo, kaip šios mašinos veikia. Kadangi masė ir judėjimas yra matuojami, gamtoje nėra nieko, ko negalima būtų išreikšti matematiškai. Be to, ši vientisa, vienaly-

899 William H. Stiebing, „Pan's Travail: Environmental Problems of the Ancient Greeks and Romans by J. Donald Hughes“, *Environmental History Review* 18, 4 (1994): 89–91.

900 Tomas Akvinietis: kiekvienas daiktas vadinamas tikru tiek, kiek jis pajungtas intelektui, nuo kurio priklauso. Todėl dirbtiniai daiktai vadinami tikrais, jeigu jie yra pajungti mūsų intelektui. Namas vadinamas tikru, jei jis atitinka formą, glūdinčią statytojo dvasioje, o kalba vadinama tikra, jei ji išreiškia tikrą supratimą. Panašiai vadinami tikrais ir gamtos daiktai, jei jie atitinka idėjas, esančias Dievo dvasioje.

901 Mackevičiūtė, *supra note*, 890: 36.

902 *Ibid.*, 37.

tė, judi masė yra begalinis kontinuumas – tai visuma, kuri, nepaisant skirtumų ir ribų, atsirandančių dėl judėjimo, yra rišlus, tįsus vienis.⁹⁰³

Naujaisiais laikais aristoteliškąjį pasaulio suvokimą pakeitė mechanistinis, o gamybinių santykių tolesnė raida vėl transformavo humanistinį žmogaus ir gamtos santykių harmonijos supratimą į utilitarinį-gamybinį racionalizmą.⁹⁰⁴ Ekonomikos pasaulis neišvengiamai veikia ekologijos pasaulį. Isaacas Newtonas (1643–1727) savo „Gamtos filosofijos matematiniuose pagrinduose“ visuotinės traukos dėsniumi Žemės ir dangaus kūnus susiejo taip, kad jie, neprarasdami savo regimojo atskirumo, tapo proto ir mokslo aiškiai įrodoma materialia vienvove. Gamta su savo tvarka tapo būties turiniu, o žmogus su savo protu – to turinio raiškos forma.⁹⁰⁵

Kuo žmogus darosi galingesnis gamtos atžvilgiu, tuo jam svarbiau suvokti savo pranašumo ribas ir perspektyvas. Kadangi gamta buvo, yra ir bus amžinas žmogaus gyvenimo ir veiklos būstas, nepaprastą reikšmę žmogaus ateičiai turi jo santykio su gamta patyrimas. Jeigu žmogus nori būti, gyventi, pirmiausia jis turi būti protingas ir atsakingas gamtoje.⁹⁰⁶ J.-J. Rousseau (1712–1778) pabrėžė žmogaus ryšį su gamta, kiekviena proga primindamas, kad visi žmogaus veiksmas turi išplaukti iš natūralių prigimties poreikių.

Pirmą kartą sąvoką *ekologija* 1886 m. pavartojo vokiečių biologas Ernstas Haeckelis.⁹⁰⁷ Ši sąvoka evoliucionavo įvairiomis kryptimis ir tapo aktualiausia šių dienų mokslininkų, politikų, visuomenininkų tema. Egzistuoja įvairios sąvokos, atsiradusios skirtingų disciplinų pagrindu, pvz., ekofilosofija, ekosofija, ekofeminizmas, ekosistemos, ekologinė sąžinė, ekologinė etika, ekologinė architektūra, ekologiškas transportas, ekologiškas dizainas ir t. t.

Galima pritarti filosofui H. Y. Jungui, kad „ekologija teisėtai tapo mūsų didžiausiu rūpesčiu, kurį galime formuluoti klausimu „būti ar nebūti“: su išgąščiu stebime, kaip ši žemė, mūsų namai, pamažu tapo nesvetinga, nesaugi, pražūtinga ir netgi mirtina vieta visiems žemės gyventojams, tiek mažiems ir dideliems, tiek žmonėms ir ne žmonėms.⁹⁰⁸ Šiuolaikinė *ekofilosofija* pabrėžia ekocentrines vertybes ir akcentuoja

903 Arno Anzenbacher, *Filosofijos įvadas* (Vilnius: Katalikų pasaulis), 88.

904 Mackevičiūtė, *supra note*, 890:37.

905 Mackevičiūtė, *supra note*, 890:37.

906 *Ibid.*, 32.

907 Ernstas Haeckelis (1834–1919) – vokiečių biologas darvinistas.

908 Hwa Yol Jung, „Merleu-Pontys Transversal Geophilosophy and Sinic Aesthetics Of Nature“, S. L. Cataldi, W. S. Hamrick, *Merleau-Ponty and Environmental Philosophy* (New York: State University, 2007), 235–239.

ekologinės pusiausvyros ir darnos filosofiją, žmogaus santykį su greta esančiu, buvimą pačioje aplinkoje, taršos, išteklių problematiką.⁹⁰⁹ F. Guattari'is, pabrėždamas žemėje vykstančias intensyvias technologinių mokslų transformacijas, išvelgia būtinybę įtvirtinti ekologinę pusiausvyrą: gyvenimo planetoje tęstinumo garantą. Autorius pateikia *ekosofijos* sampratą, jos turinį sudaro ekologinis nerimas, atskleidžiamas per aplinkos, socialinių santykių ir žmogaus subjektyvumo prizmę. Pasak autoriaus, vienintelis teisingas atsakas į ekologijos krizę globaliu mastu yra politinė, socialinė, kultūrinė revoliucija, pertvarkant gamybos tikslus materialiuoju ir nematerialiuoju aspektais.⁹¹⁰

A. Naessas ekologinę išmintį ir darną vertina kaip sisteminių reiškinių, sutelkiant dėmesį į praktinę patirtį, gyvosios gamtos sisteminių pobūdį (pvz., gyvųjų organizmų sąveiką), išsamius klausimus ir nuoseklius įsipareigojimus. Pasak A. Naesso, tai sudaro *ekosofijos* turinį: evoliucionuojančią, bet nuoseklią būties filosofiją, mąstymą ir veikimą pasaulyje.⁹¹¹ Pažymėtina, kad šis sisteminis pobūdis ekofilosofijos prasme suponuoja biocentrinės lygybės principą, kuriuo remiasi daug ekofilosofijos kryptių.

T. Mortonas, *estetinės ekosofijos* atstovas, siekdamas iš esmės visapusiškai analizuoti ekologines problemas, pateikia *ekologijos be gamtos* sąvoką. Pasak filosofo, kai kalbame apie aplinką, ji nustoja būti aplinka, tuo, kas mus supa ir palaiko. „Kai svarstote apie tai, kur eina jūsų atliekos, jūsų pasaulis pradeda mažėti. Tai yra pagrindinė kritikos žinia, kurioje kalbama apie teisingumą aplinkos apsaugos srityje.“⁹¹² T. Mortonas skatina turėti potencialą atsispirti, mesti iššūkį vartojimui. Pasak jo, ekologinės idėjos yra socialinės konstrukcijos pobūdžio: kalbėti apie ekologiją yra tas pats, kas kalbėti apie visuomenę. Atsisakydamas gamtos sąvokos T. Mortonas siekia išvengti „uždaro rato“, pobūdžio gamtos sąvokos prieštaravimų, kurie yra veikiami interesų grupių. Iš esmės T. Mortonas kritikuoja vartotojiškumą ir teigia, kad tikrasis ekologiškumas reikalauja nebesirinkti, nebesuvokti savęs kaip tapatybę turinčio ir atskiro ir taip nebevertoti.⁹¹³

Etinės ekosofijos atstovas P. Singeris globalaus pobūdžio ekologines problemas siūlo spręsti per etiško elgesio su gyvūnais prizmę. Lygybė gyvūnų interesams reali-

909 Jūratė Mackevičiūtė, „Išsamioji ekologija ir transasmeninė identifikacija“, *Problemos* 70 (2006): 63.

910 Felix Guattari, *The Three Ecologies* (London: The Athlon Press, 2000), 27–29.

911 Arne Naess, *Selected Works of Arne Naess*, H. Glasserio vertimas (Amsterdam: Kluwer 2000), 44. Žr. Mackevičiūtė, *supra note*, 890: 35–37.

912 Morton Timothy, *Ecology without Nature: Rethinking Environmental Aesthetics* (Cambridge: Harvard University Press, 2007), 1–3.

913 *Ibid.*, 116.

zuojama ne tik humanišku elgesiu, bet ir atsisakius gyvulių ūkių (nevirtoti gyvūninės kilmės produktų). Pasak P. Singerio, atsisakius gyvulių ūkių sumažėtų dirvos, oro ir vandens tarša, būtų pažabotas miškų kirtimas – gyvūninės kilmės produktų gavimo (auginimo) sąnaudos yra ne tokios racionalios, lyginant su augalinės kilmės maistu.⁹¹⁴

Ekofeminizmo šalininkai pabrėžia vyrų dominavimą ir moters, ir gamtos atžvilgiu. Per socialinių santykių, t. y. darbo pasidalijimo, evoliuciją vyrai ėmė kontroliuoti medžioklę ir žemės ūkį, o moterys tenkinosi šeimos pareigomis. Dabartinė aplinkos krizė laikytina vyrų dominavimo rezultatu.⁹¹⁵ Bet ekologijos problemų priežastys yra ne tik moterų ir gamtos išnaudojimas, bet ir spartus gamtos išteklių naudojimas, pesticidų kontrolės stoka, pramoninių teršalų ir atliekų susidarymas – tai sukelia biologinę grėsmę žmogaus rūšiai ir šiuos procesus būtina stabdyti. Socialinė tvarka gali būti atkurta tik suregulius teisines priemones ekologišką pasaulėžiūrą (perspektyvą).⁹¹⁶ Bet ir čia akcentuojama vyraujanti „deformuota hierarchinė“ vyrų ir moterų, skirtingų žmonių grupių, žmogaus ir gamtos santykių problematika, kuri gali būti įveikiama sudarant lygias galimybes tapti mokslininkais, gamtos išteklių valdytojais, reguliuotojais, advokatais ir įstatymų leidėjais. Moterys, kaip ir vyrai, gali prisidėti prie aplinkos gerinimo, gamtos išteklių išsaugojimo ir aukštesnės žmogaus gyvenimo kokybės.⁹¹⁷ Kai kurios ekofeminizmo nuostatos (nors ir tiesiogiai neįvardijamos kaip aplinkosauginės) realizuotos ES ir LR teisės aktuose.⁹¹⁸

Č. Kalenda pateikia naują visuomenės požiūrį – *ekologinės perkrovos ribą*, kurios turinį sudaro besaikis vartojimas ir būtinybė žmonijai prisitaikyti prie naujų sąlygų, norint išsaugoti tinkamą gyventi biosferą. Ekonominis tikslingumas tapo šių dienų moraliniu imperatyvu, kurį apibūdina racionalumas, efektyvumas, pragmatiškumas, o šių nuostatų principas – kuo daugiau paimti iš gamtos ir skatinti vartojimą. Fizika, chemija ir kiti mokslai, laikyti didžiausiu žmogaus proto laimėjimu ir gėriu savaime, pritaikyti praktikoje, nelauktai – per aplinkos taršą, žmonių sveikatos blogėjimą ir biologinių rūšių nykimą – tarsi atsigręžė prieš savo kūrėją. Tai patvirtino elementarią tiesą, jog yra pražūtinga platų požiūrį į vieną ar kitą dalyką pakeisti siauru einamojo momen-

914 Peter Singer, *Animal Liberation*, (New York: Ecco Press, 2002), 166-169.

915 Jūratė Mackevičiūtė, „Išsamioji ekologija ir socialinė kritika“, *Problemos* 61 (2002): 39–40.

916 Val Plumwood, *Feminism and the Mastery of Nature* (London and New York: Taylor & Francis 2003), 19–30.

917 Mackevičiūtė, *op. cit.*, 41.

918 Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas, LRS, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 26 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.222522>.

to pragmatizmu ir vien ekonominiu tikslingu. ⁹¹⁹ Č. Kalenda pažymi, kad „vyraujant industriniam raidos tipui, gamtos ištekliai paprastai naudojami vienam tikslui, o gamyba koncentruojama tam tikroje vietoje vienoje vietoje neatsižvelgiant į ekologinį jos imlumą ir į tai, ar ten sukurta buities ir gamybos atliekų perdirbimo sistema“⁹²⁰. Pritariant galima pateikti socialinės filosofijos atstovo H. Schelsky'io nuomonę, kad „dėl fizikos laimėjimų išnyko fizinė realybė to, ką mes iki šiol atkakliai vadinome gamta. Kiekviena techninė problema ir kiekvienas technologinis laimėjimas tampa socialine, psichologine problema“⁹²¹. Technologiniai laimėjimai žmogui būdavo kaip pagalbinis instrumentas įsisavinti „priešišką“ gamtą. Socialinė filosofija tradiciškai prasidėdavo klausimu, koks žmogaus santykis su gamta. Technologijos lygis beveik visada atsakydavo į šį klausimą, bet naujomis sąlygomis socialinei filosofijai iškilo naujas iššūkis: nebe gamta dabar yra priešiška aplinka žmogui. Technologija dabar ne sprendžia, o kuria problemas.⁹²²

J. Sabašinskaitė ekologiją analizuoja kaip dialogą, užsimezgantį tarp sąmoningo žmogaus ir jo gyvenamojo pasaulio, jei žmogus jaučia atsakomybę už jį supančią socialinę ir gamtinę aplinką.⁹²³ Autorė remiasi M. Merleau-Ponty suvokimo fenomenologijos nuostatomis, kad ekologija prasideda nuo santykio su greta esančiu, o tai ir gali būti laikoma ekofilosofijos pradžia, nes „ekofilosofijos tikslas – atkreipti dėmesį į esamas ekologines problemas, parodyti, kiek ir kaip žmogus yra viso to dalis, bei atkurti žmogaus dialogą su jį supančiu pasauliu“⁹²⁴. Aplinkos apsaugos problematiką autorė išvelgia per socialinių pokyčių prizmę: „Globalizacija, atstumų žemėlapuose mažėjimas didina atstumą tarp žmonių bei tarp žmogaus ir gamtos, o socialinė ekologija siekia pakeisti individualistinį savanaudiškumą į ekosocialinį bendrumą.“⁹²⁵

M. A. Davidavičius šiuolaikinę ekosofiją suskirsto į dvi priešingas kryptis (etinę ekosofiją ir estetinę ekosofiją) ir sugrupuoja jos atmainas pagal siūlomo ekologijos-problemų sprendimo pobūdį. *Pirma kryptis* atskleidžia ekosofiją, mėginančią sukonsultuoti naują etikos modelį, kuris persvarstytų mūsų visuomenės vertybes ir teises ir šitaip suteiktų žmonėms naują žvilgsnį į pasaulį. Šią kryptį galėtume pavadinti *etine ekosofija*. Tokia ekosofija populiarė tarp įvairių „žaliųjų“ organizacijų, kurios siekia at-

919 Česlovas Kalenda, „Etinė refleksija aplinkos ekologinės transformacijos sąlygomis“, *Problemos* 70 (2006): 71–75.

920 *Ibid*

921 Helmut Schelsky, *Der mensch in der Wissenschaftlichen Zivilisation. Auf der Suche nach wirklichkeit* (Dusseldorf, Köln 1961), 447–449.

922 Jūratė Morkūnienė, *Socialinė filosofija* (Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002), 110.

923 Sabašinskaitė, *supra note*, 86: 191.

924 *Ibid.*, 190–195.

925 *Ibid.*, 193.

gauti pusiausvyrą tarp civilizacijos ir „kitų“ (juos dažnai paprasčiausiai redukuojame į abstrakciją „gamta“), ir tai pasireiškia kaip kova dėl kieno nors teises ir / arba lygybės principo. Pavyzdžiui, vieni kalba apie gamtos teises apskritai, kiti apie tam tikrų būtybių rūšių teises; be to, vieni labiau akcentuoja prigimtinę teisę, kiti – lygybės principą.⁹²⁶ *Antra kryptis – estetinė ekosofija*. Ši kryptis atkreipia dėmesį į etinių mėginimų išspręsti destruktivumo problemas bejėgiškumą ir bando šias problemas spręsti per estetikos plotmę, suspenduodama etiką. Pasak M. A. Davidavičiaus, etinėje praktikoje išlieka tiek technologija grįstas ir į jos plėtrą besiorientuojantis progresyvistinis mąstymas. Nors etinė ekosofija mėgina nustoti eksploatuoti gamtą, nekenkti gamtai, tačiau šie bandymai atgręžia žvilgsnį į vartotojų visuomenę, savo pačių vartotojiškumą, atsiriboja nuo mėginimų ginti gamtą klasikine prasme ir pabrėžia, kad „apskritai visos gamtosaugos (angl. *environ mentalisms*) atmainos yra vartotojiškos“⁹²⁷.

J. Mackevičiūtė, aptardama ekologijos krizę, akcentuoja tris pagrindines etikos rūšis, susijusias su aplinka. Pirmoji – *paviršutiniškoji* (angl. *shallow*) etika, kai žmonės konstatuoja vieną vertybę. Gamta turi instrumentinę vertę kaip išteklius, naudojamas žmogaus poreikiams (dėmesio centre yra žmogus). Antroji – *tarpinė* (angl. *intermediate*), kai žmonės turi didesnių vertybių ir pastangos paprastai nukreiptos į gamtą, pvz., gyvūnus. Tarpinė etika paneigia vienos vertybės prielaidą (angl. *sole value assumption*) ir pateikia didesnės vertybės prielaidą (angl. *greater value assumption*). Ekologiškas mąstymas pasireiškia akcentuojant, kas buvo vien žmogiškoji vertybė, tai tinka ir ne žmonėms. Trečioji – *išsamioji* (angl. *deep*) iškelia ne tik žmones ar kitas gyvas būtybes, bet ir ekosistemas. Išsamioji ekologijos etika yra ekocentriška, ji paneigia didesnės vertybės prielaidą ir teigia, kad gamta pati savaime yra vertybė.⁹²⁸

Remiantis atlikta ekofilosofijos krypčių analize, galima klasifikuoti siūlomas išeitas:

- nevirtoti apskritai;
- virtoti tiek, kiek reikia gyvybiškai svarbiems poreikiams, taip skatinant mažiau naudoti gamtos išteklius (išsamioji ekologija) ;
- virtoti vienos rūšies produktus, atsisakant kitos (pvz., augalinės kilmės, kaip tai siūlė P. Singeris) ;
- skatinti alternatyvų naudojimą (įtvirtinta ir oficialiose mokslininkų ir insti-

926 Mantas Antanas Davidavičius, „Etinės ir estetinės ekosofijos prieigų priešprieša“, *Logos* 93 (2017): 186.

927 Sabašinskaitė, *supra note*, 86: 199.

928 Jūratė Mackevičiūtė, „Išsamioji ekologija ir socialinė kritika“, *Problemos* 61 (2002): 34.

tucijų ataskaitose)

- įtvirtinti lygiavertę lyčių konkurenciją (ekofeministinis judėjimas) ;
- kontroliuoti urbanizacijos plėtrą, skatinančią greitį ir atliekų susidarymą;
- riboti gamybą (industrinės raidos tipas, pvz., A. Naessas).

Apibendrinant sakytina, kad bet kokia pateikta išeitis susiduria su interesų grupėmis teisėkūroje. Vartojimas reiškia ekonominę naudą, o skatinimas mažiau vartoti, riboti gamtos išteklių naudojimą ar įvesti vartojimo alternatyvas sukelia interesų grupių priešpriešas. Pavyzdžiui, gyvūnų teisių šalininkas P. Singeris ne tik akcentuoja požiūrį į tiesioginį elgesį su gyvūnais, pabrėžia, kad jie patiria džiaugsmą ir skausmą, bet ir teigia, kad per elgesį su gyvūnais siekiama išspręsti dalį ekologijos problemų. Pasak P. Singerio, atsisakius gyvulių ūkių sumažėtų dirvos, oro ir vandens tarša, būtų pažabotas miškų kirtimas (kadangi „istoriškai poreikis ganyti gyvulius būdavo dominuojanti priežastis kirsti miškus“).⁹²⁹ P. Singerio paskelbtas gyvūninės kilmės produktų boikotas T. Mortonui tėra augalinės kilmės produktų reklama ir tokie pakeitimai neištrūksta iš vartotojiškos visuomenės.⁹³⁰ Ekofeminizmo šalininkai analizuoja aplinkos problemas kritikuodami patriarchatą ir siūlo alternatyvas, kurios galėtų ne tik išlaisvinti moteris ir gamtą, bet ir užtikrinti gyvybės tąsą Žemėje. Pavyzdžiui, feministai organizuoja paramą pavojingų atliekų tvarkymo vietoms išvalyti, kovoja su herbicidų naudojimu ir t. t.

Gamtos ir žmogaus santykio fenomenų aiškinimo raida filosofijoje formavosi nuo mistifikacijos link teocentrizmo, nuo teocentrizmo prie antropocentrizmo, nuo antropocentrizmo link ekocentrizmo. Viena aišku, kad visuotinės, unikalios gamtos filosofijos sampratos neaptiksime, kiekvienoje teorijoje rasime ir pozityvių, negatyvių nuostatų. Problemiškiausias klausimas yra pačios gamtos samprata, t. y. kas yra gamta ir kas saugotina.

Analizuojant ES dokumentus, institucijų ataskaitas, galima išskirti su vartojimu susijusius probleminius aplinkosaugos aspektus. Pavyzdžiui, aplinkos oro taršos vienas iš pagrindinių veiksnių yra komunalinių atliekų tvarkymas (įskaitant sąvartynus, atliekų deginimą atgaunant šilumą ir atvirai deginant atliekas)⁹³¹, dyzelinių degalų pardavimo apmokestinimas arba dyzelinių transporto priemonių gamybos mažinimas arba pakeitimas alternatyviomis (pvz., varomomis saulės baterijomis). Paminėtinas „Dyzelgeito“ skandalas, kilęs, kai JAV inspektoriai transporto priemonių kontrolės

929 Peter Singer, *Animal Liberation. Third edition* (New York: Ecco Press, 2002), 166–169.

930 *Ibid.*, 191.

931 „Air quality in Europe – 2020 report No 09/2020“, Europos aplinkos agentūra, p. 32–33, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 26 d., <https://www.eea.europa.eu/publications>.

metu nustatė įtartinus duomenis, atskleidė šių neatitikimų mastą ir priežastis.⁹³² Nors dėl technologijų vystymo ir europietišκών standartų labai sumažėjo šių transporto priemonių išmetamų CO₂ ir KD kiekis, NO_x sumažėjo nedaug.⁹³³ Kitas pavyzdys – naujo pobūdžio energetikos ir atliekų tvarkymo sprendimai, tokie kaip atsinaujinanti energetika, biomasės kaip atsinaujinančio energijos šaltinio naudojimas, atliekų hierarchijos įgyvendinimas (pvz., atliekų deginimas kaip energijos šaltinis), kietojo ir dyzelinio kuro ribojimas vietinio šildymo atvejais.⁹³⁴ Paminėtinas ir ŽE, kuri šiuo metu tiesiogiai daro įtaką komunalinių atliekų tvarkymo sistemai, įgyvendinimas.⁹³⁵

3.2. Komunalinių atliekų tvarkymo teisinio reguliavimo tikslai

SESV 191 str. numatyta, kad ES aplinkos politika padeda siekti šių tikslų: a) išlaikyti, saugoti ir gerinti aplinkos kokybę; b) saugoti žmonių sveikatą; c) apdairiai ir racionaliai naudoti gamtos išteklius; d) remti tarptautinio lygio priemones, skirtas regioninėms ar pasaulinėms aplinkos problemoms spręsti, visų pirma kovoti su klimato kaita. Aplinkosaugos teisės prasme svarbu paminėti, kad šiame dokumente įtvirtinama ES išimtinė kompetencija biologinių jūrų išteklių apsaugos pagal bendrą žuvininkystės politiką srityje ir tai, kad ES dalijasi kompetencija su valstybėmis narėmis aplinkosaugos srityje.⁹³⁶

SESV tikslios aplinkos ar aplinkos apsaugos sampratos tiesiogiai nepateikiama. Kai kurie autoriai, analizuodami jurisprudenciją, teigia, kad netgi tokie teisiniai institutai kaip teisė kreiptis į teismą, teisė į privačią nuosavybę ar saviraiškos laisvė gali būti aplinkos apsaugos elementai.⁹³⁷ Sistemiskai vertinant, galima išskirti požymius, veiklos sritis, kurios netiesiogiai atskleidžia aplinkos sampratos turinį, taip pat mate-

932 Remiantis Europos Parlamento, Vokietijos, Prancūzijos ir Jungtinės Karalystės tyrimų ataskaitomis, iš dyzelinių transporto priemonių realiomis važiavimo sąlygomis išmetamų teršalų kiekis vidutiniškai gali būti keturis arba penkis kartus didesnis nei bandymų vertės.

„Air Quality Status2021“, Europos aplinkos agentūra, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 26 d., <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/indicators/main-anthropogenic-air-pollutant-emissions/assessment-5>.

933 „Specialioji ataskaita Nr. 23“, Europos audito rūmai, p. 33–34, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 26 d., https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR18_23/SR_AIR_QUALITY_LT.pdf.

934 „2009 m. balandžio 23d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2009/28/EB“, Eur-Lex, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 26 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/>

„2009 m. spalio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2009/125/EB“, Eur-Lex, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 26 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/>

935 Plačiau pasisakyta šio disertacinio tyrimo 182-186 psl.

936 SESV 3 str. (1), (d) ir 4 str. (2) (e) dalys.

937 Jan Jans ir Hans Vedder, *European Environmental Law*, Third Edition, (Groningen: Europa Law Publishing, 2008), 24.

rialiuosius ir procedūrinius (procesinius) elementus, kurie detalizuoja žmogaus aplinką (sveikatos apsauga), gamtos išteklius (gėlas vanduo, jūrų ištekliai), įvardija gamtos apsaugos objektus (gyvąsias būtybes, biologinę įvairovę), žemės naudojimą, įvairias ekonominės veiklos sritys (pvz., urbanizacijos planavimą, energetiką, žuvininkystę), sukuria ekonominę vertę (laisvas prekių judėjimas ir konkurencija) ir principinius politinius standartus (pvz., tvarus vystymasis ir aplinkosauga; nacionalinio saugumo klausimai, administracinis bendradarbiavimas ir t. t.). SESV 194 (1) dalyje įtvirtinama ES energetikos politikos gairės, kurios privalo skatinti energijos vartojimo efektyvumą, taupymą ir naujų (atsinaujinančių) energijos rūšių plėtrą. Energetika kaip veiklos rūšis privalo užtikrinti aplinkosaugos principų įgyvendinimą. To paties dokumento 11 straipsnyje įtvirtinta, kad „nustatant ir įgyvendinant ES politikos ir veiklos kryptis, ypač siekiant skatinti tvarią plėtrą, turi būti atsižvelgiama į aplinkos apsaugos reikalavimus“; 13 straipsnyje nurodoma, kad „rengdamos ir įgyvendindamos ES žemės ūkio, žuvininkystės politiką, transporto politiką, vidaus rinkos, mokslinių tyrimų, technologijų plėtros ir kosmoso politiką, Sąjunga ir valstybės narės turi visokeriopai atsižvelgti į gyvūnų, kaip juslių gyvių, gerovės reikalavimus“. Atsižvelgiant į čia suminėtas aplinkos politikos tikslus, ES kompetencijai priklauso remti, koordinuoti ar papildyti valstybių narių veiksmus žmogaus sveikatos apsaugos ir gerinimo, civilinės saugos ir administracinio bendradarbiavimo srityse.⁹³⁸ SESV 192 str. įtvirtinta teisėkūros procedūros rūšis, įgyvendinant 191 straipsnio nuostatas:

- 192 (1) nustato įprastą teisėkūros procedūrą (Europos Parlamentas ir Taryba, pasikonsultavę su Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetu bei Regionų komitetu, sprendžia, kokių veiksmų Sąjungai reikia imtis, kad būtų pasiekti 191 straipsnyje nurodyti tikslai.
- 192 (2) nustato kad Taryba, pasikonsultavusi su Europos Parlamentu, Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetu bei Regionų komitetu, sprendama pagal specialią teisėkūros procedūrą, bendrai priima priemones, turinčias įtakos miestų ir kaimų planavimui; kiekybinio vandens išteklių valdymui arba tiesiogiai ar netiesiogiai tų išteklių buvimui; žemės naudojimui.

Teisėkūros prasme aplinkos apsauga privalo būti integruota į Bendrijos teisėkūrą plačiąja prasme, o ES narės turi finansuoti ir įgyvendinti aplinkosaugos politikos priemones. Tokia pat nuostata detalizuota ir ES Pagrindinių tiesių chartijoje: aukštas aplinkosaugos lygis ir aplinkos kokybės gerinimas turi būti integruotas į ES politiką ir

938 SESV 6 str. (a), (f), (g).

užtikrintas pagal tvaraus vystymosi principus.⁹³⁹ Pažymėtina, kad 2004 m. spalio 29 d. Romoje patvirtintos Sutarties dėl Konstitucijos Europai sudedamąja dalimi tapo Chartija. Įsigaliojus šiai sutarčiai, Chartijos nuostatos laikomos pirminiu teisės šaltiniu.⁹⁴⁰

Pagrindinio ES teisė akto Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2008/98/EB⁹⁴¹, reguliuojančios atliekų tvarkymą, nuostatos kildinamos iš analizuotų SESV nuostatų. Ši direktyva 2018 m. gegužės 30 d. iš dalies buvo pakeista Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2018/851⁹⁴², kurios 1 str. nustatytos priemonės, kuriomis siekiama apsaugoti aplinką ir žmonių sveikatą užkertant kelią atliekų susidarymui, atliekų susidarymo ir tvarkymo žalingam poveikiui arba mažinant susidarančių atliekų kiekį, atliekų susidarymo ir tvarkymo poveikį, mažinant bendrą išteklių naudojimo poveikį ir didinant tokio naudojimo efektyvumą, nes tai itin svarbu siekiant pereiti prie žiedinės ekonomikos ir užtikrinti ilgalaikį ES konkurencingumą.⁹⁴³ Šio straipsnio nuostatos leidžia atliekų tvarkymo tikslus grupuoti į *aplinkosauginius*⁹⁴⁴ ir *ekonominius*⁹⁴⁵. J turinys, aktualus šio disertacinio tyrimo kontekste, pateikiamas 2 lentelėje. Detaliau šiuos tikslus galima atskleisti analizuojant AD 2018/851 preambulę.

939 Europos Sąjungos pagrindinių teisų chartija, 37 str., Eur-Lex, žiūrėta 2021 m. spalio 30 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=GA>.

940 Rasa Ragulskytė-Markovienė, *Aplinkos teisė: Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimais* (Vilnius: Eugrimas, 2005), 27–29.

941 2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/98/EB dėl atliekų ir panaikinanči kai kurias direktyvas, Eur-Lex, žiūrėta 2020 m. sausio 7 d., <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/98/oj>.

942 2018 m. gegužės 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2018/851, kuria iš dalies keičiama direktyva 2008/98/EB dėl atliekų, Eur-Lex, žiūrėta 2020 m. sausio 7 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32008L0098>.

943 *Ibid.*, 1 straipsnis.

944 Direktyvos 2018/851 1 straipsnis. Pvz., apsaugoti aplinką ir žmonių sveikatą, užkirsti kelią atliekų susidarymui, mažinti atliekų susidarančių atliekų kiekį, mažinant išteklių naudojimo poveikį.

945 Direktyvos 2018/851 1 straipsnis. Žiedinės ekonomikos įgyvendinimas, ES konkurencingumas.

2 lentelė. Atliekų tvarkymo teisinio reguliavimo tikslai

Aplinkosauginiai tikslai	Ekonominiai tikslai
1) atliekų tvarkymą Sąjungoje reikėtų tobulinti ir pertvarkyti į darnų medžiagų valdymą; 2) skatinti atsinaujinančių išteklių naudojimą, didinti energijos vartojimo efektyvumą; 3) sumažinti bendrą kasmet išmetamų šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį; 4) skatinti atliekų hierarchiją; 5) tobulinti atliekų tvarkymo infrastruktūrą	1) propaguoti žiedinės ekonomikos principus; skatinti darnesnę medžiagų valdymą ir žiedinės ekonomikos modelį; 2) užtikrinti ilgalaikį konkurencingumą; 3) tausi gamyba ir tausūs vartojimas; 4) išteklius naudoti efektyviai; 5) atliekas laikyti vertingais ištekliais; 6) paruošti atliekas pakartotinai naudoti ir perdirbti jų kuo daugiau; 7) skatinti novatoriškus gamybos, verslo ir vartojimo modelius

Sudarė A. Stankevičius remdamasis AD 2018/851 nuostatomis

Paminėtina, kad ekonominiai tikslai yra susiję su aplinkosauga, ir gali susidaryti įspūdis, kad tai savotiškas dubliavimas. Šios klasifikacijos tikslas – pabrėžti pagrindinius akcentus, kurie padėtų identifikuoti atliekų, drauge ir komunalinių atliekų tvarkymą kaip sisteminių reiškinį socialinių pokyčių⁹⁴⁶ kontekste. Direktyvos 2018/851 tiek preambulėje, tiek 1 straipsnyje vartojamos sąvokos „žiedinė ekonomika“, „žiedinės ekonomikos principai“, „ES konkurencingumas“ siejamos su atliekų ir komunalinių atliekų tvarkymu.

3.2.1. Konkurencingumo fenomenas kaip atliekų tvarkymo teisinio reguliavimo tikslas

Moksliniuose darbuose nurodoma, kad „dėl konkurencijos rinkos gali funkcionuoti efektyviai, tiekėjams nuolatos diegiant inovacijas, o vartotojai gauna naudą – platesnį prekių pasirinkimą geriausiomis įmanomomis kainomis, geresnę prekių kokybę“⁹⁴⁷. A. Puksas disertacijoje konkurenciją apibūdina kaip kompleksinę „dalyvių sąveiką rinkoje, siekiant pasidalyti individualia nauda“⁹⁴⁸. Tobulos konkurencijos atveju

946 Pasak A. Urmono, priklausomai nuo tyrimo paradigmos, socialiniai pokyčiai suprantami kaip socialinio objekto būklės pasikeitimas, visuomenės ekonominės formacijos kaita, esminių visuomenės organizacijos, jos institutų, socialinių struktūrų formų, savybių keitimas ar kitimas, nustatytų socialinės elgsenos pavyzdžių kaita, atnaujinimas, institucinių formų įvairovės pokyčiai ir kt. Urmonas, *supra note*, 1.

947 Šarūnas Pajarskas, *Konkurencijos teisė Lietuvoje: sprendimai ir bylos*, (Klaipėda:Druka,2014) 13 psl.

948 Andrius Puksas, „Reikšmingos įtakos konkurencijai ir prekybai sąlyga. Mažareikšmių susitarimų problematika“ (daktaro disertacija, MRU, 2014), 20, <https://repository.mruni.eu/handle/007/14380>

prekės ar paslaugos gaminamos mažiausiomis įmanomomis sąnaudomis, taigi gamybos procesui išleidžiama visuomenės turto tiek, kiek būtina.⁹⁴⁹ Pagal pasaulio konkurencingumo indeksą 4.0 (2019) Lietuva yra 39-oje vietoje.⁹⁵⁰ Šis indeksas nustatomas remiantis dvylikos kriterijų principu, kurie daro įtaką konkurencingumui (9 priede pateikiama kriterijų klasifikaciją ir jų turinys).

Pasaulio konkurencingumo indeksas nustato ir vertina veiksnius, kuriais grindžiamas ekonomikos augimas ir žmogaus raida. Remiantis šiais duomenimis galima vertinti ekonomikos ir pragyvenimo lygio santykį. Pažymėtina, kad, vadovaujantis statistinių duomenų ataskaitomis, ekonomikos augimas yra vertinamas kartu su aplinkosaugos stabilumu, akcentuojant šalutinius ekonomikos plėtros padarinius žmonijai ir gamtos aplinkai.⁹⁵¹ Apibendrinant 9 priede pateiktų kriterijų požymius, konkurencingumą galima identifikuoti kaip teisinį, ekonominį, aplinkosaugos reiškinį, akcentuojant teisės aktų kokybę, teisėkūros skaidrumą ir pasitikėjimą valdžia. Galima sutikti su R. Whisho, kuris konkurencingumo naudą įvardija kaip susijusią su mažesnėmis kainomis, geresniais produktais, platesniu asortimentu, nuomone. Pasak mokslininko, tobulos konkurencijos sąlygomis padidėja socialinė gerovė (ne tik vartotojų, bet ir visos visuomenės), t. y. pasiekiamas ekonominių išteklių paskirstymo ir gamybos efektyvumas, o tai reiškia, kad bendras visuomenės turtas taip pat padidėja.⁹⁵²

SESV įtvirtina nuostatas dėl pamatinių vidaus rinkos principų: 3 str. 3 d. nustatyta, kad „Sąjunga sukuria vidaus rinką. Ji siekia Europos, kurioje vystymasis būtų tvarus, pagrįstas subalansuotu ekonomikos augimu ir stabiliais kainomis, didelio konkurencingumo socialine rinkos ekonomika, kuria siekiama visiško užimtumo ir socialinės pažangos, bei aukšto lygio aplinkos apsauga ir aplinkos kokybės gerinimu. Ji skatina mokslo ir technikos pažangą“⁹⁵³. Pagrindinės ES konkurencijos taisyklės įtvirtintos SESV 101–109 straipsniuose. SESV 101 str. 1 d. kaip nesuderinamus su vidaus rinka draudžia „visus įmonių susitarimus, įmonių asociacijų sprendimus ir suderintus veiksmus, kurie gali paveikti valstybių narių tarpusavio prekybą ir kurių tikslas ar poveikis yra konkurencijos trukdymas, ribojimas arba iškreipimas vidaus rinkoje“. Pa-

949 *Ibid.*, 15 psl.

950 Remiantis Pasaulinio konkurencingumo indekso statistiniais duomenimis, Lietuva per pastaruosius metus užima reitingų vietas: 2019 m.- 39 vieta; 2018 m.- 40 vieta; 2017 m.- 41 vieta. Pasaulio ekonomikos forumas. Žiūrėta 2020 m. sausio 12 d. <http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-2018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport>

951 „Pasaulinis konkurencingumo indeksas 2019 m“, 8-11, Pasaulio Ekonomikos Forumas, žiūrėta 2020 m. sausio 7 d. http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf

952 Richard Whish, *Competition Law*, (Oxford: University Press, 2005), 3.

953 SESV, *supra note*, 4: 3 str. (ES sutarties ex 2 str.).

žymėtina, kad tokie susitarimai negalioja *ab initio*, t. y. nuo jų sudarymo momento.⁹⁵⁴ Analogiška nuostata išdėstyta Konkurencijos įstatyme (toliau – KĮ): draudžiama ūkio subjektams atlikti veiksmus, kurie riboja ar gali riboti konkurenciją, nesvarbu, kokio pobūdžio jų ūkinė veikla, išskyrus atvejus, kai šiame įstatyme ar kituose įstatymuose, skirtuose atskiroms ūkinės veiklos sritims, numatomos išimty.⁹⁵⁵

LRK 46 str. nustatyta, kad įstatymas draudžia monopolizuoti gamybą ir rinką, saugo sąžiningos konkurencijos laisvę, o KĮ 3 str. 6 d. įtvirtinta, kad konkurencijos ribojimas – tai veiksmai, sudarantys kliūtis konkuruoti atitinkamoje rinkoje ar galintys susilpninti, iškraipyti arba kitaip neigiamai paveikti konkurenciją.⁹⁵⁶ Atskleisdamas monopolio definicijos turinį, LRKT akcentavo: a) monopolis – „išimtinė asmens, asmenų grupės ar valstybės teisė veikti kurioje nors srityje“; b) monopolio įvedimas – „tai nepagrįstas privilegijų teikimas tam tikram ūkio subjektui (jų grupei), kartu ir kitų ūkio subjektų diskriminavimas, jų ūkinės veiklos laisvės ribojimas; jis nesuderinamas ne tik su Konstitucijos 46 straipsnio, bet ir su Konstitucijos 29 straipsnio reikalavimais“; c) siekiant socialiai reikšmingų tikslų, gali būti nustatomos įvairios kitos priemonės, bet ne monopolijos įvedimas.⁹⁵⁷

Sistemiškai plėtojant konkurencingumo turinį LRKT jurisprudencijoje akcentuota, kad „konstitucinė sąžiningos konkurencijos apsaugos garantija suponuoja draudimą ūkinę veiklą reguliuojančioms valstybės valdžios, savivaldybių institucijoms priimti sprendimus, kuriais yra ar gali būti iškreipiama sąžininga konkurencija, ir įpareigoja valstybės valdžios, savivaldybių institucijas teisinėmis priemonėmis užtikrinti sąžiningos konkurencijos laisvę“⁹⁵⁸. Sąžiningos konkurencijos apsauga yra pagrindinis būdas užtikrinti asmens ir visuomenės interesų darną reguliuojant ūkinę veiklą, sukurti ūkio, kaip sistemos, savireguliaciją, skatinančią optimaliai paskirstyti ekonominius išteklius, veiksmingai juos panaudoti, didinti ekonominį augimą ir kelti vartotojų gerovę; nuostata, kad įstatymas saugo sąžiningos konkurencijos laisvę, reiškia įpareigojimą įstatymų leidėjui įstatymais nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad nebūtų monopolizuojama gamyba ir rinka, būtų užtikrinta sąžiningos konkurencijos laisvė ir būtų nu-

954 *Ibid.*, 101 str. 2 dalis; visi pagal šį straipsnį draudžiami susitarimai arba sprendimai savaime yra niekiniai.

955 Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas, 2 str. 1 d.,

956 *Ibid.*

957 LRKT 2004 m. sausio 26 d. nutarimas byloje Nr. 3/02-7/02-29/03, LRKT, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 22 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta250/content>.

958 LRKT 2015 m. kovo 5 d. nutarimas Nr. KT9-N5/2015 byloje Nr. 44/2011, LRKT, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta917/content>.

matytos priemonės ir būdai jai apsaugoti.⁹⁵⁹

LRKT 2015 m. kovo 5 d. nutarime Nr. KT9-N5/2015 yra pasisakęs dėl Atliekų tvarkymo įstatymo (2002 m. liepos 1 d. redakcija) 30 str. 4 d. nuostatos „Ekspluatuoti komunalinių atliekų tvarkymo sistemą savivaldybės gali pavesti (kaip privalomą užduotį) savivaldybės įsteigta bendrovei arba kelių savivaldybių įsteigta atliekų tvarkymo įstaiga, įmonei ar organizacijai“ atitikties Konstitucijos 29 str. 1 d., 46 str. 1, 3, 4 d. Šiame nutarime buvo konstatuota, kad Atliekų tvarkymo įstatymo (2002 m. liepos 1 d. redakcija) 30 str. 4 d. nuostata „Ekspluatuoti komunalinių atliekų tvarkymo sistemą savivaldybės gali pavesti (kaip privalomą užduotį) savivaldybės įsteigta bendrovei arba kelių savivaldybių įsteigta atliekų tvarkymo įstaiga, įmonei ar organizacijai“ tiek, kiek pagal joje nustatytą teisinį reguliavimą savivaldybės galėjo pavesti (kaip privalomą užduotį) savivaldybės įsteigta bendrovei arba kelių savivaldybių įsteigta atliekų tvarkymo įstaiga, įmonei ar organizacijai vykdyti komunalinių atliekų naudojimo ir šalinimo veiklą, neprieštaravo Konstitucijos 29 str. 1 d., 46 str. 1, 3, 4 d. Be kita ko, akcentuota, kad pagal Konstituciją savivaldybės, laisvai ir savarankiškai veikdamos pagal ūkinę veiklą (*inter alia* atliekų tvarkymą) reguliuojančių įstatymų apibrėžtą kompetenciją, yra saistomos šalies ūkio konstitucinį pagrindą sudarančių principų ir kitų konstitucinių imperatyvų. Tai reiškia, kad atliekų tvarkymo srityje savivaldybės turi paisyti konstitucinio sąžiningos konkurencijos imperatyvo suponuojamo reikalavimo atliekų tvarkytojus atrinkti konkurso būdu pagal jų galimybes teikti nepertraukiamas, geros kokybės ir prieinamas paslaugas. Šis reikalavimas gali būti nevykdomas tik objektyviai pateisinamu pagrindu; tokiu pagrindu nelaikytina vien tai, kad savivaldybė yra įsteigusi ūkio subjektą, veikiantį atliekų tvarkymo srityje.⁹⁶⁰

3.2.2. Žiedinė ekonomika kaip atliekų tvarkymo teisinio reguliavimo tikslas

ES prisiėmė politinį įsipareigojimą mažinti susidarančių atliekų kiekį, atliekas perdirbti ir paversti pagrindiniu patikimu žaliavų šaltiniu ES, energiją atgauti tik iš perdirbti netinkamų medžiagų ir faktiškai panaikinti šalinimą sąvartynuose. Šie įsipareigojimai kildinami iš 7-osios aplinkosaugos veiksmų programos, kurios taikymo sritis

959 *Ibid*

960 LRKT 2015 m. kovo 5 d. nutarimas Nr. KT9-N5/2015 byloje Nr. 44/2011, *supra note*, 232.

yra susijusi su dabartiniais poreikiais aplinkos srityje.⁹⁶¹ Tuo pat metu EK komunikatu „Žiedinės ekonomikos kūrimas. Europos be atliekų programa“ COM (2014) 398 ir EK komunikatu „Uždaro ciklo kūrimas. ES žiedinės ekonomikos veikslių planas“ COM (2015) 614 įtvirtino žiedinės ekonomikos įgyvendinimo mechanizmą.⁹⁶² Paminėtina, kad šiuose dokumentuose įtvirtintos nuostatos principiniais aspektais yra suderintos su Jungtinių Tautų 2030 m. darnaus vystymosi darbotvarke.⁹⁶³ 2015 m. rugsėjo 25–27 d. Niujorke (JAV) vykusiame aukšto lygio susitikime, skirtame vystymosi darbotvarkei po 2015 m. priimti, valstybių ir vyriausybės vadovai, atsižvelgdami į didėjančių atliekų kiekių ir neigiamo jų poveikio aplinkai, žmonių sveikatai problematiką, priėmė dokumentą „Keiskime mūsų pasaulį: Darnaus vystymosi darbotvarkė iki 2030 metų“. Dokumente nustatyta 17 darnaus vystymosi tikslų (angl. *goals*) ir 169 smulkesni uždaviniai (angl. *targets*), kurie apima daugelį politikos sričių ir skirti įgyvendinti iki 2030 m. Šiame dokumente akcentuojama darni miestų plėtra ir valdymas per atliekų tvarkymą aplinkai saugiu būdu bei atliekų mažinimą ir perdirbimą; numatoma pagerinti vandens kokybę naikinant sąvartynus, padidinant atliekų perdirbimą; iki 2030 metų plėsti tarptautinį bendradarbiavimą ir paramą technologinėms inovacijoms atliekų perdirbimo srityje.⁹⁶⁴

ES teisės dokumentuose tikslios ŽE definicijos nepateikia. EK komunikate COM (2014) 398 nurodoma, kad „žiedinės ekonomikos sistemose kuo ilgiau išlaikoma pridėtinė gaminių vertė ir vengiama atliekų susidarymo. Siekiant žiedinės ekonomikos reikia pokyčių visoje vertės grandinėje – nuo gaminio projekto iki naujų verslo ir rinkos modelių, nuo naujų atliekų vertimo ištekliais būdų iki naujų vartotojų elgsenos tipų“⁹⁶⁵. Šiame dokumente įtvirtinamas palankaus politinio pagrindo kūrimas ir

961 Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. lapkričio 20 d. sprendimas Nr. 1386/2013/ES dėl bendrosios Sąjungos aplinkosaugos veikslių programos iki 2020 m. „Gyventi gerai pagal mūsų planetos išgales“, Eur-Lex, žiūrėta 2020 m. vasario 9 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013D1386&from=EN>.

962 „Žiedinės ekonomikos kūrimas. Europos be atliekų programa“, Eur-Lex, žiūrėta 2020 m. sausio 20 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52014DC0398>; Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui, „Uždaro ciklo kūrimas. ES žiedinės ekonomikos veikslių planas“, Eur-Lex, žiūrėta 2020 m. sausio 20 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52015DC0614>.

963 „Keiskime mūsų pasaulį: Darnaus vystymosi darbotvarkė iki 2030 metų“, UNITE, žiūrėta 2020 m. sausio 12 d., <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N15/291/89/PDF/N1529189.pdf?OpenElement>.

964 „Darnaus vystymosi darbotvarkė iki 2030 metų“, LRV, žiūrėta 2020 m. sausio 9 d., <https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/es-ir-tarptautinis-bendradarbiavimas/darnus-vystymasis/darnus-vystymasis-ir-lietuva/jt-darbotvarke-2030-darnaus-vystymosi-tikslai-ir-kiti-tarptautiniai-susitarimai>.

965 „Žiedinės ekonomikos kūrimas. Europos be atliekų programa“, Eur-Lex, žiūrėta 2020 m. sausio 20 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52014DC0398>.

akcentuojama, kad „tradiciniai vartotojų įpročiai taip pat gali trukdyti naujų gaminių ir paslaugų atsiradimui. Tokios kliūtys dažniausiai sunkiai įveikiamos, kai kainos neparodo visuomenei realių išteklių naudojimo išlaidų ir kai politika nesiunčia aiškių ir nuoseklių perėjimo prie žiedinės ekonomikos signalų“⁹⁶⁶. Kaip parodė šio disertacinio skyriaus Nr. 3.1. analizė, vartojimas yra įvardinamas kaip gamtos apsaugos problema⁹⁶⁷.

ŽE fenomeną analizuoja įvairių sričių mokslininkai: vieni autoriai tiria ŽE definicijos ypatumus, kiti – klasifikuoja ŽE lygmenis arba išskiria, analizuoja ŽE skatinančius (stabdančius) veiksnius. Remiantis mokslininkų darbais, apibūdinant ŽE sampratą, galima paminėti, kad tai ekonominė sistema, kuria siekiama pašalinti atliekas ir skatinti racionalų išteklių naudojimą. Šios ekonominės sistemos turinys: pakartotinis naudojimas, dalijimasis, remontas, atnaujinimas, perdirbimas ir perdirbimas, kad sukurtų uždaro ciklo sistemą, iki minimumo sumažinant išteklių naudojimą ir atliekų, taršos ir išmetamo anglies kiekį.⁹⁶⁸ Kitas ŽE ypatumas – tai sistema, kurioje vertė sukuriama sumažinant atliekų kiekį, sunaudojant mažiau energijos ir tausojant gamtos išteklius. Tai pasiekama naudojant modelius, leidžiančius sulėtinti, uždaryti ir susiaurinti medžiagų ir energijos srautus.⁹⁶⁹ Šios sistemos bruožas tas, kad siekiama ilgiau išlaikyti gaminius, įrangą ir infrastruktūrą, taip padidinant šių išteklių produktyvumą. Visos „atliekos“ turėtų būti „išteklius“ kitam procesui: a) šalutinis produktas; b) panaudotas išteklius kitam pramonės procesui; c) regeneracinis gamtos išteklius, pvz., kompostas.⁹⁷⁰ Lietuvos mokslininkų darbuose teigiama, kad ŽE ekonomika yra koncepcija, apimanti visus svarbiausius produkto gyvavimo ciklo etapus – vartojimą, gamybą, atliekų tvarkymą ir antrinių žaliavų vidaus rinką.⁹⁷¹

Paminėtina, kad remiantis mokslo šaltiniais, ŽE gali būti klasifikuojama į tris lygmenis: *mikro-*, *mezo-* ir *makro-*. Pagrindinis ŽE principo taikymo tikslas mikrolygme-

966 *Ibid*

967 Žr. šio disertacinio tyrimo p. 168–178.

968 Martin Geissdoerfer, Paulo Savaget, Nancy M. P. Bocken ir Erik Van Hultink, „The Circular Economy – A new sustainability paradigm?“, *Journal of Cleaner Production* 143 (2017): 757–768.

969 Nina Tura, Jyri Hanski, Tuomas Ahola, Matias Stähle, Sini Piiparinen ir Pasi Valkokari, „Unlocking circular business: A framework of barriers and drivers“, *Journal of Cleaner Production* 212, (2019): 90–98, <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2018.11.202>.

970 Peter de Langen ir Henrik Sornn-Friese, „Ports and the Circular Economy“, *Green Ports: Inland and Seaside Sustainable Transportation Strategies* 2019: 85–108, <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-814054-3.00005-0>

971 Karolina Skorupskaitė, Algis Junevičius, „Atliekų tvarkymo politikos formavimas Lietuvoje taikant žiedinės ekonomikos modelį“, *Public policy and administration* 16, 2 (2017): 97.

niu – poveikio aplinkai mažinimas, augant verslui, gamybos apimtims ir vartojimui.⁹⁷² Mezolygmeniu praktikuojamos atliekų biržos, kuriose tvarkoma atliekų apskaita, suteikianti palankias sąlygas įmonėms sužinoti informaciją apie jiems reikalingas antrines žaliavas.⁹⁷³ Makrolygmens tikslas – gražinti pramoninės ekonomikos ir aplinkos harmoniją.⁹⁷⁴

Analizuojant EK komunikatus COM (2014) 398 ir COM(2015) 614 pažymėtina, kad ŽE pakeičia iki tol egzistavusį (LE) linijinės ekonomikos modelį, kuriam būdingas gamybos būdas imti (angl. *take*) (žaliavą), gaminti (angl. *make*) (produktą) ir išmesti (angl. *dispose*) (atlieką). Tuo tarpu ŽE požymis- išlaikyti medžiagų ir produktų vertę rinkoje, kuo mažiau jų šalinant sąvartyne⁹⁷⁵.

Tinkamas atliekų tvarkymas yra žiedinės ekonomikos pagrindas ir padeda išvengti atliekų dėl neigiamos įtakos aplinkai ir sveikatai. Žiedinėje ekonomikoje produktų ir medžiagų vertė išlaikoma kuo ilgiau. Atliekų ir išteklių naudojimas sumažinamas iki minimumo, o pasibaigus gaminio galiojimo laikui, jis vėl naudojamas kuriant papildomą vertę. Tai gali duoti didelę ekonominę naudą, prisidedant prie inovacijų augimo ir darbo vietų kūrimo.⁹⁷⁶

Atliekų vengimas suvokiamas ir antrinių žaliavų panaudojimo prasme – produktyviai panaudoti tuos pačius išteklius, tuo apribojant atliekų kiekį ir mažinant priklausomybę nuo išteklių tiekimo. EK komunikate COM (2015) 614 įtvirtinamas ŽE veiksmų planas ir ilgalaikiai tikslai – mažinti pagrindinių atliekų srautų, tokių kaip komunalinės ir pakuočių atliekos, šalinimą sąvartynuose ir daugiau jų parengti pakartotiniam naudojimui bei perdirbti, skatinti reikiamas investicijas į atliekų tvarkymą.⁹⁷⁷

Apibendrinant 10 priede pateikiamą ŽE turinio elementų klasifikaciją, kuria remiantis galima identifikuoti pagrindinius ŽE turinio elementus: gamybą, vartojimą,

972 Tomáš Jusel, Aurelija Burinskienė, „Perėjimas prie žiedinės ekonomikos: stabdančių ir skatinančių veiksmų sąveika mikro-, mezo- ir makrolygmenimis“, *Ekonomika ir vadyba* 11 (2019): 2, <https://doi.org/10.3846/mla.2019.9633>.

973 *Ibid*

974 John A. Mathews, Hao Tan, „Progress toward a circular economy in China“, *Journal of Industrial Ecology* 15, 3 (2011): 435–457, <https://doi.org/10.1111/j.1530-9290.2011.00332.x>.

975 „Žiedinės ekonomikos kūrimas. Europos be atliekų programa“, EUR-LEX, žiūrėta 2020 m. sausio 20 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52014DC0398>.

Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui, „Uždaro ciklo kūrimas. ES žiedinės ekonomikos veiksmų planas“, EUR-LEX, žiūrėta 2020 m. sausio 20 d. EUR-LEX, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52015DC0614>.

976 *Ibid*

977 *Ibid*

atliekų tvarkymas, antrinių žaliavų rinkos skatinimą, atliekų teisės aktų supaprastinimą ir geresnį įgyvendinimą, ŽE įgyvendinimo monitoringą. Gamybos sudedamosios dalys: gaminių projektavimas, gamybos procesai; atliekų tvarkymo teisės aktų supaprastinimo uždaviniai: sąvokų suderinimas, registracijos (leidimų) išdavimo reglamentavimo aiškumas, palankios teisinės aplinkos kūrimas, valstybės narėms naudojant ekonomines priemones.

Apibendrinant ŽE koncepciją pasakytina, kad ŽE turinio elementai yra orientuoti į principą atliekas paversti ištekliais ir didinti išteklių naudojimo efektyvumą, taip kuriant uždarą ŽE ciklą. Vadovaujantis ŽE koncepcija, buvo priimti ES atliekų teisės aktų pakeitimai, kuriuos galima įvardyti kaip sisteminių ES atliekų tvarkymo teisinio reguliavimo pokytį. 2018 m. gegužės 30 d., atsižvelgiant į SESV (192 str. 1 d. ir 114 str.), Efektyvaus išteklių naudojimo planą⁹⁷⁸, 7-osios aplinkosaugos veiksmų programos nuostatas⁹⁷⁹, buvo iš dalies pakeistos šešios direktyvos, kurios sudaro ES atliekų tvarkymo reglamentavimo pagrindą:

1. iš dalies keičiama direktyva 2008/98/EB dėl atliekų⁹⁸⁰;
2. iš dalies keičiama direktyva 1999/31/EB dėl atliekų sąvartynų⁹⁸¹;
3. iš dalies keičiama direktyva 2000/53/EB dėl eksploatuoti netinkamų transporto priemonių⁹⁸²;
4. iš dalies keičiama direktyva 2006/66/EB dėl baterijų ir akumuliatorių bei baterijų ir akumuliatorių atliekų⁹⁸³;
5. iš dalies keičiama direktyva 2012/19/ES dėl elektros ir elektroninės įrangos

978 Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų ometetui ir regionų komitetui, „Efektyvaus išteklių naudojimo Europos planas“, Eur-Lex, žiūrėta 2020 m. vasario 9 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0571&from=LT>.
979 Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. lapkričio 20 d. sprendimas Nr. 1386/2013/ES dėl bendrosios Sąjungos aplinkosaugos veiksmų programos iki 2020 m. „Gyventi gerai pagal mūsų planetos išgales“, Eur-Lex, žiūrėta 2020 m. vasario 9 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013D1386&from=EN>.

980 2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/98/EB dėl atliekų ir panaikinanči kai kurias direktyvas, Eur-Lex, žiūrėta 2020 m. sausio 7 d., <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/98/oj>.

981 1999 m. balandžio 26 d. Tarybos direktyva 1999/31/EB dėl atliekų sąvartynų, Eur-Lex, žiūrėta 2020 m. sausio 9 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A31999L0031>.

982 2011 m. kovo 30 d. Komisijos direktyva 2011/37/ES, kuria iš dalies keičiamas Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2000/53/EB dėl eksploatuoti netinkamų transporto priemonių, Eur-Lex, žiūrėta 2020 m. sausio 8 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0037>.

983 2006 m. rugsėjo 6 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/66/EB dėl baterijų ir akumuliatorių bei baterijų ir akumuliatorių atliekų ir direktyvos 91/157/EEB panaikinimo, Eur-Lex, žiūrėta 2020 m. vasario 2 d., <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2006/66/oj>.

atliekų⁹⁸⁴.

Direktyvų pakeitimai, visų pirma, buvo orientuoti į atliekų tvarkymo teisinio reguliavimo sisteminimą, derinimą, pirma, akcentuojant atliekų tvarkymo hierarchijos imperatyvo įtvirtinimą⁹⁸⁵; antra, tikslinamos formuluotės ir teikiamos naujos (pvz., AD 2018/851 teikiama komunalinių atliekų sąvoka); akcentuojami nauji tikslai, atitinkantys ŽE koncepciją (gerinti atliekų tvarkymą ES, mažinti neigiamą poveikį aplinkai, mažinti atliekų šalinimą sąvartynuose; naujų sąvokų įtvirtinimas, sąvokų suderinimas).

Nepaisant pokyčių teisės aktų srityje, orientuotų į ŽE įgyvendinimą, EK komunikatu COM (2020) 98 priėmė naują žiedinės ekonomikos veiksmų planą, kuriuo siekiama švaresnės ir konkurencingesnės Europos.⁹⁸⁶ Plane pateikiamos tarpusavyje susijusios iniciatyvos, kuriomis siekiama sukurti tvirtą ir nuoseklią gaminių politikos programą, pagal kurią tvarūs gaminiai, paslaugos ir verslo modeliai taptų norma, o vartojimo modeliai pasikeistų taip, kad pirmiausia nesusidarytų atliekų. Šiame dokumente nurodoma, kad, nepaisant ES ir nacionalinio lygmens pastangų, susidarantių atliekų kiekis nemažėja.⁹⁸⁷ EK laikosi nuostatos, kad būtina tobulinti atliekų prevencijos įgyvendinimą, užtikrinti kokybišką perdirbimą, keisti teisinį reglamentavimą (pavyzdžiui, griežtinti didesnės gamintojo atsakomybės sistemų reikalavimų įgyvendinimą). Šiuos nuostatos išplaukia iš atliekų susidarymo mažinimo ir perdirbimo tikslų – iki 2030 m. gerokai sumažinti bendrą susidarantių atliekų kiekį ir perpus sumažinti likutinių (neperdirtų) komunalinių atliekų kiekį.

Apibendrinant galima teigti, kad nors minėtuose dokumentuose nėra ŽE koncepcijos sąvokos, ji išplaukia iš pamatinio principo, kuris susijęs su atliekų mažinimu, išteklių tausojimu ir gamtos apsauga, o tai sudaro ES šiuolaikinį kultūrinį-politinį ideologinį pagrindą.

ŽE dokumentų rinkinį ES atliekų tvarkymo srityje sudaro: Efektyvaus išteklių naudojimo planas, 7-oji aplinkosaugos veiksmų programa, EK komunikatai „Žiedinės ekonomikos kūrimas. Europos be atliekų programa“ COM(2014) 398, „Uždaro ciklo kūrimas. ES žiedinės ekonomikos veiksmų planas“ COM(2015) 614, „Naujas žie-

984 2012 m. liepos 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/19/ES dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų, Eur-Lex, žiūrėta 2020 m. sausio 9 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TX-T/?uri=CELEX%3A32012L0019>.

985 Stankevičius, *supra note*, 77: 543.

986 Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui „Naujas žiedinės ekonomikos veiksmų planas, kuriuo siekiama švaresnės ir konkurencingesnės Europos“, Eur-lex, žiūrėta 2021 m. birželio 14.,

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1583933814386&uri=COM:2020:98:FIN>.

987 *Ibid*

dinės ekonomikos veiksmų planas, kuriuo siekiama švaresnės ir konkurencingesnės Europos“, COM (2020) 98, Direktyva 2008/98/EB, Direktyva 1999/31/EB, Direktyva 2000/53/EB, Direktyva 2006/66/EB, Direktyva 2012/19/ES. Pokyčiai, susiję su ŽE teisinių dokumentų įgyvendinimu, nukreipti į atliekų hierarchijos, kaip teisinio imperatyvo, užtikrinimą tvarkant visų rūšių atliekas, teisės sąvokų vienodinimą reguliuojant atliekų tvarkymą bei atliekų tvarkymo sistemos efektyvumo didinimą.

3.2.3. Atliekų hierarchija

AD 2018/851 konstatuojamojoje 31 dalyje nustatyta, kad „atliekų hierarchija yra prioritetų eiliškumo sąrašas, t. y. kokie prioritetai, numatyti atliekas reglamentuojančiuose teisės aktuose ir politikoje, aplinkos požiūriu yra geriausi, tačiau konkrečių atliekų srautų atvejais, kai tai pateisinama, *inter alia* dėl techninio įgyvendinamumo, ekonominio gyvybingumo ir aplinkos apsaugos priešasčių, gali būti būtina nukrypti nuo tokios hierarchijos“⁹⁸⁸. To paties teisės akto 4 str. atliekų prevencijos ir tvarkymo srities teisės aktuose išdėstomas prioritetų eiliškumas ir pateikiama klasifikacija: 1) prevencija; 2) parengimas pakartotiniam naudojimui; 3) perdirbimas; 4) kitas naudojimas, pvz., energijai gauti; 5) šalinimas.

Atliekų tvarkymo įstatyme⁹⁸⁹ (toliau – ATĮ (2)) tiesiogiai nėra vartojama sąvoka atliekų hierarchija, bet jos turinys identifikuojamas sistemiškai analizuojant šio dokumento nuostatas:

- 1 str. nustato bendruosius atliekų prevencijos ir tvarkymo reikalavimus, kad būtų išvengta atliekų neigiamo poveikio visuomenės sveikatai ir aplinkai;
- 26 str. 4 d. nustato, kad „Valstybiniame atliekų tvarkymo plane turi būti numatyti tikslai ir uždaviniai į sąvartynus vežamų biologiškai skaidžių atliekų kiekiui mažinti“.
- 27 str. 5 d. regioniniuose atliekų tvarkymo planuose turi būti numatytos priemonės į sąvartynus vežamų biologiškai skaidžių atliekų kiekiui mažinti.
- 28 str. 4 d. savivaldybių atliekų tvarkymo planuose turi būti numatytos priemonės į sąvartynus vežamų biologiškai skaidžių atliekų kiekiui mažinti.
- 30 str. nustato: a) 10 d. – komunalinių atliekų tvarkymas turi būti organizuo-

988 „2018 m. gegužės 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva (ES) 2018/851 kuria iš dalies keičiama Direktyva 2008/98/EB dėl atliekų“, Eur-Lex, žiūrėta 2020 m. sausio 7 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32008L0098>

989 Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymas, suvestinė redakcija (2021-07-01–2021-10-31), LRS, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 27 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.59267/asr>.

jamais taip, kad skatintų atliekas naudoti ir perdirbti; b) 17 d. 6 p. – „mažinti šalinamų savivaldybės teritorijoje susidariusių komunalinių atliekų kieki“ ir 8 p. – „užtikrinti, kad kiekvienoje savivaldybėje ir komunalinių atliekų tvarkymo regione būtų sudarytos sąlygos apdoroti (kompostuoti ir (ar) anaerobiškai pūdyti) komunalines biologiškai skaidžias atliekas“; c) 18 d. – „savivaldybės privalo užtikrinti, kad sąvartynuose būtų šalinamos jų teritorijose surinktos tik po rūšiavimo likusios netinkamos naudoti komunalinės atliekos“.

ATĮ (2) 3 str. pateikiama atliekų prevencijos ir tvarkymo prioritetų eiliškumas, kuri galime identifikuoti kaip atliekų hierarchiją, kurios klasifikacija jau pateikta anksčiau.

Prevencijos, kaip atliekų hierarchijos sudėtinio elemento, sąvokos turinys yra identiškas tiek naujos redakcijos AD 2008/98 teisės akte, tiek ATĮ (2): prevencija – priemonės, kurių imamasi prieš produktui ar medžiagai tampant atliekomis ir kurios sumažina: 1) atliekų kiekį, įskaitant, kai produktas naudojamas pakartotinai ar pailginamas jo gyvavimo ciklas; 2) susidariusių atliekų neigiamą poveikį aplinkai ir žmonių sveikatai; 3) kenksmingųjų medžiagų kiekį produktuose ir medžiagose.⁹⁹⁰ Valstybinėje atliekų prevencijos programoje, atliekų prevencija apibūdinama kaip pagrindinis atliekų tvarkymo politikos tikslas. Šios programos paskirtis – (...) nustatyti atliekų prevencijos prioritetus, tikslus, uždavinius bei priemones jiems įgyvendinti, kad būtų užtikrinta, jog atliekų tvarkymo srityje, laikantis atliekų prevencijos ir tvarkymo prioritetų eiliškumo, pirmiausia būtų taikoma atliekų prevencija, būtų skatinamas tausojantis vartojimas, racionalus išteklių ir medžiagų naudojimas.⁹⁹¹

Galiojusi AD 2008/98 (iki AD 2018/851) redakcijos versija nenumatė konkrečių imperatyvaus pobūdžio atliekų prevencijos priemonių sąrašo valstybės narėms. Šio teisės akto 9 straipsnyje „Atliekų prevencija“ buvo įtvirtinta EK įsipareigojimas pateikti ES ir EP ataskaitas kartu su pasiūlymais dėl priemonių, kurių reikia imtis norint remti prevencijos veiklą ir atliekų prevencijos programų įgyvendinimą: a) iki 2011 m. pabaigos pateikti tarpinę ataskaitą dėl atliekų susidarymo raidos ir atliekų prevencijos apimties; b) iki 2011 m. pabaigos veiksmų plano apibrėžimą dėl tolesnių rėmimo priemonių; c) iki 2014 m. pabaigos atliekų prevencijos ir atribojimo tikslų 2020 metams nustatymą,

990 AD 2008/98 3 str. 12 p.; ATĮ 2 str. 57 p.

991 Įsakymas „Dėl valstybinės atliekų prevencijos programos patvirtinimo“, 2 p., LRS, žiūrėta 2020 m. sausio 29 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.458655/asr>.

pagrįstą geriausia turima patirtimi.⁹⁹² Atliekų prevencija yra neatsitiktinai atliekų hierarchijos viršūnėje. Tai yra svarbiausias ES atliekų teisinio reglamentavimo elementas, kuris efektyviausiai veikia su atliekomis susijusius aplinkosauginius probleminius aspektus. Atliekų prevencija gali būti realizuojama bet kokiam atliekų srautui (rūšiai), atsižvelgiant į kiekvieno srauto ypatumus. Atliekų prevencijos imperatyvas akcentuojamas (tiek teisinėmis priemonėmis, tiek ekonominėmis) pagrindiniuose ES atliekų tvarkymo teisės aktų pakeitimuose, kurie buvo atlikti siekiant realizuoti ŽE koncepciją. Pavyzdžiui, Direktyva 2018/852 nustato, kad „rengdamos nacionalinius atliekų tvarkymo planus ir planuodamos investicijas į atliekų tvarkymo infrastruktūrą, valstybės narės turėtų tinkamai naudotis investicijomis, įskaitant ES fondus, teikdamos pirmenybę prevencijai, įskaitant pakartotinį naudojimą ir perdirbimą pagal atliekų hierarchiją“, o Direktyvoje 2018/849 įtvirtinama, kad „nustatyta atliekų hierarchija taikoma kaip prioritetų tvarka Sąjungos atliekų prevencijos ir tvarkymo teisės aktuose“⁹⁹³.

Remiantis AD 2018/851 nuostatomis, atliekų prevencija yra veiksmingiausias būdas efektyviau naudoti išteklius ir sumažinti atliekų poveikį aplinkai.⁹⁹⁴ Minėto teisės akto 9 str. 1 d. imperatyviai nustatyta valstybėms narėms pareiga imtis atliekų susidarymo prevencijos priemonių bei pateikiama pavyzdinių priemonių sąrašas: pavyzdžiui, mažinti su pramonine gamyba, mineralinių išteklių gavyba, gamyba ir statyba bei griovimu susijusių procesų atliekų kiekį, atsižvelgiant į geriausias turimas technologijas; skatinti dovanoti maistą arba produktus naudoti pakartotinai; rengti ir remti informacines kampanijas, kuriomis siekiama didinti informuotumą apie atliekų prevenciją ir šiuokšlinimą. Šios priemonės privalo būti įtrauktos į valstybės narių atliekų prevencijos programas, kartu įtvirtinant valstybėms narėms pareigą stebėti ir vertinti atliekų prevencijos priemonių įgyvendinimą; pakartotinio naudojimo priemonių įgyvendinimą; maisto atliekų prevencijos priemonių įgyvendinimą.⁹⁹⁵

Šiame skyriuje tiriamuose ES ir LR teisės aktuose detalizuoti atliekų prevencijos

992 AD 2008/98/EB galiojusi versija iki pakeitimo 2018 m. gegužės 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2018/851, 9 str.

993 Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2018/852, kuria iš dalies keičiama Direktyva 94/62/EB dėl pakuočių ir pakuočių atliekų; Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2018/849, kuria iš dalies keičiama direktyvos 2000/53/EB dėl eksploatuoti netinkamų transporto priemonių, 2006/66/EB dėl baterijų ir akumuliatorių bei baterijų ir akumuliatorių atliekų ir 2012/19/ES dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų, LRS, žiūrėta 2020 m. sausio 7 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018L0852&from=EN>.

994 2018 m. gegužės 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2018/851, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2008/98/EB dėl atliekų, LRS, žiūrėta 2020 m. sausio 7 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32008L0098>.

995 AD 2008/98 9 str. 1 d., 3 d., 4 d. ir 29 str. 1 d.

tikslai iš esmės atkartoja ŽE tikslus, pavyzdžiui, vengti atliekų susidarymo; produktus naudoti pakartotinai ar prailginti jų būvio ciklą. Tuos tikslus galima įvardyti kaip *tiesioginius* ir *netiesioginius*, pavyzdžiui, daugiabučių namų atnaujinimas (modernizavimas), viešosios paskirties pastatų renovavimas, šilumos ūkio modernizavimas gali būti priskiriamas netiesioginėms atliekų prevencijos priemonėms.⁹⁹⁶ Realizuojant šiuos tikslus, skatinamas mažesnis atliekų susidarymas šiose srityse ir energijos gavimas, nes naudojant po rūšiavimo likusias ir perdirbti netinkamas energinę vertę turinčias komunalines atliekas didinamas daugiabučių namų energinis naudingumas, prailginamas ir jų amžius, mažiau suvartojama šilumos energijos.

Parengimas pakartotiniam naudojimui ir perdirbimas. AD 2008/98/EB ir ATĮ įtvirtinamos identiškos turinio prasme parengimo pakartotiniam naudojimui ir perdirbimo sąvokos. „Parengimas pakartotiniam naudojimui“ – naudojimo operacija tikrinant, valant ar taisant, kurios metu atliekomis tapę produktai ar produktų sudėtinės dalys parengiami taip, kad būtų vėl panaudojami be jokio kito išankstinio apdirbimo.“⁹⁹⁷ „Perdirbimas – bet kokia naudojimo operacija, kuria atliekų medžiagos perdirbamos į produktus ar medžiagas, panaudojamos pirminiais ar kitais tikslais. Ji apima organinių medžiagų perdirbimą, tačiau neapima naudojimo energijai gauti ir perdirbimo į medžiagas, kurios turi būti naudojamos kaip kuras ar užpildymo operacijoms.“⁹⁹⁸ AD 2008/98 redakcija perdirbimo definiciją papildė „užpildymo“ samprata. Užpildymas yra naudojimo operacija, kai tam tinkamos nepavojingos atliekos naudojamos išskatoms vietoms užpildyti arba inžineriniais tikslais kraštovaizdžiui formuoti. Užpildymui naudojamomis atliekomis turi būti pakeičiamos ne atliekinės medžiagos, jos turi būti tinkamos naudoti minėtais tikslais ir jų turi būti naudojama tik tiek, kiek iš tikrųjų būtina tiems tikslams pasiekti.“⁹⁹⁹ ATĮ 2 str. 12 p. atliekų perdirbimas apibrėžiamas kaip atliekų naudojimo veikla, „kai atliekas sudarančios medžiagos perdirbamos į tos pačios ar kitos paskirties produktus ar medžiagas. Ši veikla apima organinių medžiagų perdirbimą, tačiau neapima naudojimo energijai gauti ir perdirbimo į medžiagas, kurios turi būti naudojamos kaip kuras ar užpildas“. ATĮ nuostatos ilgą laiką nepateikė užpildo sampratos. ATĮ (2) redakcija nustatyta, kad „užpildymas atliekomis – atliekų nau-

996 Įsakymas „Dėl valstybinės atliekų prevencijos programos patvirtinimo“, 9 p., LRS, žiūrėta 2020 m. sausio 29 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.458655/asr>.

997 AD 2008/98 3 str. 16 p.; ATĮ 2 str. 53 p.

998 AD 2008/98 3 str. 17 p.; ATĮ 2 str. 12 p.: „Atliekų perdirbimas – atliekų naudojimo veikla, kai atliekas sudarančios medžiagos perdirbamos į tos pačios ar kitos paskirties produktus ar medžiagas. Ši veikla apima organinių medžiagų perdirbimą, tačiau neapima naudojimo.“

999 AD 2008/98 3 str. 17 A p.

dojimo veikla, kai nepavojingosios atliekos naudojamos iškastoms vietoms užpildyti arba inžineriniais tikslais kraštovaizdžiui formuoti. Užpildymui naudojamos atliekos (kuriomis pakeičiamos neatliekinės medžiagos) turi būti tinkamos naudoti minėtiems tikslams ir jų turi būti tik tiek, kiek būtina tikslams pasiekti¹⁰⁰⁰.

Praktinis atliekų kaip „užpildo“ panaudojimas sukelia teisės taikymo ir teorinių diskusijų. Dažniausiai pasitaikantis teisinis ginčas – statybos metu susidariusių atliekų panaudojimas „užpildymo“ tikslais, pavyzdžiui, kelio remontui, kelio tiesimui ar sklypo aukščio formavimui. Byloje II-6-473/2008 VAAT nutarimu taikė teisinę atsakomybę asmeniui, kuris vežė statybines atliekas ant kelio, čia pat jas skaldė ir taip bandė išlyginti duobėtą kelią. LVAT administracinėje byloje Nr. N-1-1373-2005¹⁰⁰¹ nagrinėjo ginčą dėl to, kad „asmuo vežė susikaupusias statybines atliekas iš statybos vietų ir nepateikė deklaracijų apie statybos ir remonto atliekų išvežimą, atliekos buvo vežamos ne į tam skirtus sąvartynus, o į statomo kelio tiesimo vietą“. LVAT pasisakė, kad „statybines atliekas ir laužą iš statybos vietų išveža darbus vykdantys asmenys, kurie privalo turėti deklaracijas apie statybos ir remonto atliekų išvežimą į statybos atliekų tvarkymo aikšteles. Visos atliekos išvežamos tik į tam tikrus sąvartynus, o tvarkytinos atliekos į tvarkymo, perdirbimo, kompostavimo aikšteles ir įmones. Šiose normose įtvirtintas įpareigojimas statybines atliekas ir laužą vežti į statybos atliekų tvarkymo, perdirbimo, kompostavimo aikšteles ir įmones. Alternatyvių paminėtajam statybos atliekų tvarkymo būdų minėtos taisyklės nenumato“, t. y. iš statybinės aikštelės draudžiama „pervežti“ statybines atliekas ir naudoti keliams tiesti.

LVAT administracinėje byloje Nr. eA-2397-520/2019¹⁰⁰² ginčo objektas buvo klausimas, ar panaudotos statybinės atliekos sluoksniams perdengti ir sąvartyno keliams įrengti yra atliekų panaudojimas ar šalinimas. Teismas konstatavo, kad asmuo, vykdydamas veiklą pagal išduoto TIPK leidimo D1 kodą (šalinimo veikla, išvertimas ant žemės ar po žeme), neturėjo teisės vykdyti atliekų naudojimo veiklos „užpildant“ kelius. Tokio pobūdžio veiklai turėjo būti gautas TIPK leidimo kodas R10 (atliekų naudojimo veikla, apdorojimas žemėje, naudingas žemės ūkiui ar gerinantis aplinkos bū-

1000 Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymas, 2 str. 65¹ p., suvestinė redakcija (2021-07-01–2021-10-31), LRS, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 27 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.59267/asr>.

1001 LVAT 2005 m. rugsėjo 14 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N-1-1373-2005, Infolex, žiūrėta 2020 m. vasario 28 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/52516>.

1002 Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. lapkričio 27 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2397-520/2019, Infolex, žiūrėta 2020 m. vasario 28 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1782776>.

klę).

M. Vasiliauskas, disertacijoje analizuodamas atliekų sampratą, teigė, kad „visais atvejais statybinio laužo išpylimas siekiant užlyginti duobes, nutiesti kelią ar pakelti esmės sklypo lygį („paaukštinti“ sklypą) reiškia šio laužo atsisakymą (nebent tas laužas panaudojamas iš karto toje vietoje kur susidarė be jokio apdirbimo)“¹⁰⁰³.

Šiame kontekste svarbu paminėti, kad, remiantis ATĮ (2) 2 str. 11 p., atliekų naudojimas „yra veikla, kurios pagrindinis rezultatas yra atliekas sudarančių medžiagų naudojimas konkrečiai paskirčiai vietoj kitų medžiagų, arba veikla, kurios rezultatas yra atliekų paruošimas naudoti pagal tą paskirtį įmonėje arba visame ūkyje“. To paties 2 str. 11¹ p. nustatyta, kad „atliekų naudojimas medžiagoms gauti – atliekų naudojimo veikla, apimanti atliekų paruošimą pakartotinai naudoti, jų perdirbimą ir užpildymą atliekomis, išskyrus atliekų naudojimą energijai gauti ir jų perdirbimą į medžiagas, kurios naudojamos kaip kuras arba su kuriomis atliekami kiti veiksmai siekiant gaminti energiją“. Nebaigtinį atliekų naudojimo veiklų sąrašą nustato Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija (toliau – AM). Statybos atliekų tvarkymo taisyklės numato galimybę neapdorotų nepavojingų statybinių atliekų naudojimą „užpildo“ tikslams:

16.1. statybvietėje, kurioje šios atliekos susidaro, tuo atveju, kai jų sunaudojimas numatytas statinio projekte kaip užpildas ar konstrukcinė medžiaga – inertinių atliekų (betonas, plytos, čerpės, keramika ir kt.) frakcija, kurios dalelių dydis ne didesnis kaip 150 mm ir mechaninis atsparumas tenkina konstrukcijai (užpildui) nustatytus reikalavimus, laikiniems keliams statybvietėje tiesti, gruntas;

16.3. kaip užpildas ar konstrukcinė medžiaga inertinių atliekų (betono, plytų, čerpių, keramikos ir kt.) frakciją, kurios dalelių dydis ne didesnis kaip 150 mm ir mechaninis atsparumas tenkina konstrukcijai (užpildui) nustatytus reikalavimus, laikiniems keliams atliekų sąvartynuose tiesti;

16.4. atliekų sluoksnių perdengimui sąvartynuose – pavojingomis medžiagomis neužterštas gruntas arba kitos savo fizine struktūra panašios inertines atliekos (pvz., atsijos, akmens vatos atliekos ir pan.).¹⁰⁰⁴

Atlikta analizė suponuoja išvadą, kad nors AD 2008/98 pateikia „užpildo“ sąvoką, Lietuvos teisės aktuose šis reiškinys reglamentuojamas fragmentiškai, nors praktikoje tai dažnas reiškinys: ATĮ (2) įtvirtinus „užpildymą atliekomis“ operacijos reiškinį,

1003 Vasiliauskas, *supra note*, 33: 114.

1004 „Dėl statybinių atliekų tvarkymo taisyklių patvirtinimo“, LRS, Žiūrėta 2020 m. vasario 7 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.291562>.

nėra detalizuojamas šios procedūros praktinis veikimas, o tai apsunkena atliekų (kaip užpildo) praktinio įgyvendinimo mechanizmą (pvz., eksplicitiškai attribojant atliekų parengimą pakartotiniam naudojimui, atliekų perdirbimą ar atliekų panaudojimą).

Analizuotoje LVAT administracinėje byloje Nr. eA-2397-520/2019 teismas pasisakė, kad „atliekų prevencijos ir tvarkymo prioritetų laikymasis negali būti laikytinas lengvata, atleidžiančia nuo 2016 m. sausio 1 d. atsiradusios prievolės mokėti mokesčių už aplinkos teršimą Sąvartyne šalinamomis atliekomis“. Atliekų hierarchijos prasme šioje byloje nurodyta, kad asmuo, turėdamas TIPK leidimą vykdyti tik atliekų šalinimo veiklą, neturi teisės naudoti atliekų „užpildui“, nors ši veikla įtvirtinama kaip aukštesnės kategorijos atliekų hierarchijos klasifikacijoje negu šalinimas. Pažymėtina, kad AD 2008/98 yra įtvirtinta, kad iki 2020 m. mažiausiai 70 proc. (vertinant atliekų kiekį) nepavojingų statybos ir griovimo atliekų, išskyrus atliekų sąrašo 17 05 04 kategorijoje nurodytas natūraliai susidarancias medžiagas, būtų paruošiamos pakartotinai naudoti, perdirbti ir kitaip naudoti, įskaitant užpildymo operacijas, naudojant atliekas vietoj kitų medžiagų.¹⁰⁰⁵

Kitas naudojimas, pvz., naudojimas energijai gauti, ir šalinimas. AD 2008/98 10 str. 1 d. numato, kad „valstybės narės imasi reikiamų priemonių siekdamos užtikrinti, kad atliekos būtų parengiamos pakartotiniam naudojimui, perdirbamos arba kitaip naudojamos pagal 4 ir 13 straipsnius“. Detalizuojant paminėtus AD 2008/98 4 ir 13 straipsnius pasakytina, kad atliekų naudojimas „būtų atliekamas nesukeliant pavojaus žmonių sveikatai ir nepakenkiant aplinkai bei nenukrypstama nuo atliekų hierarchijos klasifikacijos“.

Į LR teisės aktus yra visiškai perkeltos AD 2008/98 nuostatos, reglamentuojančios atliekų naudojimą ir šalinimą, tad, atskleisdamas atliekų naudojimo ir šalinimo turinį, autorius remsis AD 2008/98 nuostatomis.

AD 2018/98 3 str. 15 d. numatyta, kad naudojimas – bet kokia operacija, kurios pagrindinis rezultatas yra atliekų panaudojimas naudingu tikslu, pakeičiant jomis kitas medžiagas, kurios priešingu atveju būtų buvusios panaudotos konkrečiai funkcijai atlikti, arba kurios rezultatas yra tai, kad atliekos parengiamos tai funkcijai atlikti įmonėje ar visoje ekonomikoje, ir pateikiamas II priedas, detalizuojant naudojimo operacijų sąrašą, kuris nėra baigtinis (11 priedas, R1-R13 kodais pažymėtos veiklos).¹⁰⁰⁶ Pavyzdžiui, kodo R1 reikšmė – naudojama kurui ar kitais būdais energijai gauti (naudojant

1005 AD 2008/98 11 str. 2 dalies b punktas.

1006 Analogiškai atliekų naudojimą reglamentuoja ATĮ (2) 2 str. 11 p.

deginimo įrenginius, skirtus komunalinėms kietosioms atliekomis perdirbti), kai naudingumo koeficientas yra lygus arba didesnis negu 0,65 naudojant nustatytą formulę, parentą metinio energijos kiekio dydžiais. Šiame priede pažymėta, kad jeigu nėra kito tinkamo R kodo, šis kodas gali apimti preliminarias operacijas, atliekamas prieš naudojimą, įskaitant išankstinį apdirbimą, pavyzdžiui, *inter alia* išmontavimą, rūšiavimą, trupinimą, presavimą, granuliavimą, džiovinimą, smulkinimą, kondicionavimą, perkavimą, atskyrimą, perskirstymą ar maišymą, ketinant su jomis atlikti kurią nors priede nurodytą operacijų. Direktyva 2010/75/ES nustato taisykles, reglamentuojančias integruotą taršos, kurią sukelia pramoninė veikla, prevenciją ir kontrolę.¹⁰⁰⁷ Šiame teisės akte įtvirtinta pareiga valstybės narėms imtis priemonių, kad būtų užtikrinta įrenginių (kurą deginantys, atliekų deginimo įrenginiai arba bendro atliekų deginimo įrenginiai), eksploatavimas be leidimo. Šiame dokumente taip pat pabrėžiama, kad būtų užtikrintas aukštas aplinkos ir žmonių sveikatos apsaugos lygis, o atliekos nebūtų vežamos į kitų valstybių įrenginius, kuriuos eksploatuojant laikomasi ne tokių griežtų aplinkosaugos normų, ES veikiantiems atliekų deginimo arba bendro atliekų deginimo įrenginiams reikia nustatyti bei taikyti griežtas eksploatacijos sąlygas, techninius reikalavimus ir išmetamų teršalų ribines vertes.¹⁰⁰⁸ ESTT taip pat yra pažymėjęs, kad jei nacionalinės teisės aktais siekiama didinti atliekų deginimo įrenginių pajėgumus (didinti deginamų atliekų kiekį ar statyti naujus įrenginius), iš anksto turi būti atliktas tokių įrenginių aplinkosaugos vertinimas (minėto sprendimo 60 punktas). Atlikdamos poveikio aplinkai vertinimą, kompetentingos valdžios institucijos turi išnagrinėti konkrečias kiekvienos įmonės sąlygas; ypač reikia atsižvelgti į pasiektą energijos ar materialų produktų gamybos mastą, palyginti su nagrinėjamoje įmonėje sudegintų atliekų kiekiu, ir į šios gamybos stabilumą ar tęstinį pobūdį.¹⁰⁰⁹

Šalinimas sąvartynuose yra paskutinis atliekų hierarchijos etapas. AD 2008/98 3 str. 19 p. numatyta, kad „šalinimas“ – operacija, kuri nėra naudojimas, net kai tokios operacijos antrinis rezultatas yra medžiagų ar energijos atgavimas.¹⁰¹⁰ Pažymėtina, kad, remiantis AD 2018/852 12 straipsniu, tais atvejais, kai atliekos nenaudojamos taip, kaip

1007 2010 m. lapkričio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2010/75/ES dėl pramoninių išmetamų teršalų (taršos integruotos prevencijos ir kontrolės), 1 str., Eur-Lex, žiūrėta 2020 m. kovo 11 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32010L0075>.

1008 *Ibid.*, 4 str. 1 d. ir konstatuojamosios dalies 34 p.

1009 ES Teisingumo Teismo 2008 m. rugsėjo 11 d. sprendimas byloje C-251/07, 45 p., CURIA, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 27 d., <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=c-251/07>.

1010 Atliekų šalinimas – veikla, nepriskiriama prie atliekų naudojimo, net jei antrinis tokios veiklos rezultatas yra medžiagų ar energijos gavimas. Nebaigtinį atliekų šalinimo veiklų sąrašą nustato Aplinkos ministerija.

nurodyta 10 straipsnio 1 dalyje, t. y. kai atlieka „pereina“ atliekų hierarchijos etapus, joms būtų taikoma saugaus šalinimo operacija, kuri atitinka nuostatas dėl žmonių sveikatos ir aplinkos apsaugos. Šiame teisės akte (12 priedas) išdėstoma nebaigtinis šalinimo operacijų sąrašas. Pavyzdžiui, kodu D1 pažymėta išvertimo operacija ant žemės arba po žeme (pvz., sąvartynuose ir t. t.). Šalinimas sąvartynuose¹⁰¹¹ yra labiausiai naudojamas būdas bei aktuali ES teisinė-ekonominė problema. Sąvartynų veikla reglamentuojama Direktyvoje 1999/31/EB dėl atliekų sąvartynų¹⁰¹² ir aplinkos ministro patvirtintose Atliekų sąvartynų įrengimo, eksploatavimo, uždarymo ir priežiūros po uždarymo taisyklėse¹⁰¹³, kurių nuostatos visus sąvartynus priskiria vienai iš šių klasių: a) pavojingų atliekų; b) nepavojingų atliekų; c) inertinių atliekų. Seimas, priėmęs Mokesčio už aplinkos teršimą įstatymą, siekia ekonominėmis priemonėmis skatinti teršėjus mažinti aplinkos teršimą, neviršyti teršalams nustatytų išmetimo į aplinką normatyvų, taip pat iš mokesčių kaupti lėšas aplinkosaugos priemonėms įgyvendinti.¹⁰¹⁴ LVAT yra pažymėjęs, jog siekiami tikslai suponuoja būtinybę ypatingam teisiniam režimui, užtikrinančiam aplinkosaugos priemonių (mažinti aplinkos teršimą, vykdyti atliekų prevenciją ir tvarkymą, neviršyti nustatytų teršalų išmetimo į aplinką normatyvų) efektyvumą (žr. Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. rugsėjo 14 d. nutartį administracinėje byloje Nr. A7-928/2005).¹⁰¹⁵ Remiantis šio įstatymo 8 priedėliu, mokesčio už aplinkos teršimą objektas yra sąvartyne šalinamos atliekos: nepavojingųjų atliekų sąvartyne šalinamos atliekos, išskyrus nepavojingųjų atliekų sąvartyno atskirose sekcijose šalinamas asbesto atliekas; inertinių atliekų sąvartyne šalinamos atliekos ir nepavojingųjų atliekų sąvartyno atskirose sekcijose šalinamos asbesto atliekos; pavojin-

1011 Sąvartynas – atliekų šalinimo įrenginys ant žemės ar žemėje (po žeme). Sąvartynams taip pat priklauso atliekų šalinimo įrenginiai, kuriuose atliekų darytojas šalina savo atliekas jų susidarymo vietoje, ir nuolatiniai (veikiantys ilgiau negu vienus metus) įrenginiai, naudojami laikinai laikyti atliekas, išskyrus įrenginius, kuriuose atliekos iškraunamos, kad būtų paruoštos toliau pervežti naudojimui, pradiniam apdorojimui ar šalinimui; įrenginiai, kuriuose atliekos laikomos iki naudojimo ar pradinio apdorojimo trumpiau negu trejus metus, ir įrenginiai, kuriuose atliekos laikomos iki šalinimo trumpiau negu vienus metus. ATĮ. 2 str. 60 p.

1012 1999 m. balandžio 26 d. Tarybos direktyva 1999/31/EB dėl atliekų sąvartynų, Eur-Lex žiūrėta 2020 m. sausio 7 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A31999L0031>.

1013 Įsakymas „Dėl atliekų sąvartynų įrengimo, eksploatavimo, uždarymo ir priežiūros po uždarymo taisyklių patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2020 m. sausio 15 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.112711/asr>.

1014 Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas, 1 str. 2 d., LRS, žiūrėta 2021 m. kovo 29 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.80721>.

1015 „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, nagrinėjant bylas aplinkos apsaugos srityje, apibendrinimas“, LVAT biuletenis Nr. 28, 559, LVAT, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 28 d., <https://www.lvat.lt/veikla/teismu-praktika/teismu-praktikos-apibendrinimai/206>.

gųjų atliekų sąvartyne šalinamos atliekos.¹⁰¹⁶ Remiantis minėtame įstatyme nustatytais mokesčio tarifais, nuo 2018 m. mokesčio tarifas už faktiškai pašalintas atliekas sąvartynuose nekito iki 2020 m. ir buvo 5 Eur už toną, atitinkamai 2021 m. tarifas – 10 Eur už toną, 2022 m. – 15 Eur už toną, 2023 m. – 20 Eur už toną.¹⁰¹⁷

Direktyvos 2018/851 nuostatos sistemaiškai reguliuoja ES perėjimą prie žiedinės ekonomikos ir atliekų hierarchijos imperatyvą – užtikrinti laipsnišką sąvartynuose šalinamų atliekų, pirmiausia atliekų, tinkamų perdirbti ar kitaip naudoti, kiekio mažinimą.¹⁰¹⁸ ŽE koncepto pagrindinis akcentas yra atliekų šalinimo mažinimas sąvartynuose, tuo skatinant atliekų panaudojimą aukštesnėse hierarchijos grandyse, o mokesčio tarifo didinimas už aplinkos teršimą sąvartyne yra veiksminga priemonė siekiant šių tikslų. Autoriaus nuomone, kad atliekos nepatektų į šalinimo etapą, tarifas turėtų būti didinamas, priešingu atveju šalinimo sąvartynuose kiekybiniai rodikliai gali didėti, nes tai daryti „apsimoka“. Lyginant mokesčio tarifus už kitas sąvartyne šalinamas atliekų rūšis, pastebimos didėjimo tendencijos: pavyzdžiui, inertinių atliekų sąvartyne šalinamos atliekos ir nepavojingųjų atliekų sąvartyno atskirose sekcijose šalinamos asbesto atliekos: 2018 m. – 18,83 Eur už toną; 2019 m. – 24,62 Eur už toną; 2020–2024 m. – 30,41 Eur už toną.¹⁰¹⁹

Pateikiama atliekų hierarchijos sistemos požymių klasifikacija.

1. *Atliekų hierarchija yra sisteminis reiškinys, kurio tikslai apima aplinkosauginius, ekonominius, teisinius, politinius aspektus.*

Kaip pažymima 2017 m. sausio 26 d. Europos Komisijos komunikate Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir regionų komitetui „Energijos iš atliekų vaidmuo žiedinėje ekonomikoje“ COM (2017)34 final, AD 2018/851 4 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos atliekų tvarkymo hierarchijos vienas iš tikslų yra nustatyti tokį atliekų tvarkymo būdų eiliškumą, kad būtų mažinamas neigiamas poveikis aplinkai ir optimizuojamas efektyvus išteklių naudojimas; atliekų tvarkymo hierarchija iš esmės atitinka procesų eiliškumą ir klimato kaitos atžvilgiu: siekiant mažinti šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį, šalinimas sąvartynuose ar deginimas gaunant mažai energijos arba jos iš viso negaunant yra mažiausiai pageidaujamos pa-

1016 *Ibid.*, 2 str. 19 p. ir 8 priedas.

1017 Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas, 8 priedas, LRS, žiūrėta 2021 m. kovo 29 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.80721>.

1018 „2018 m. gegužės 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva (ES) 2018/851 kuria iš dalies keičiama Direktyva 2008/98/EB dėl atliekų“, Eur-Lex, žiūrėta 2021 m. sausio 7 d., <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/851/oj/lit>

1019 *Ibid.*, 8 priedas.

sirinktys.

2. *Tai reiškinys, turintis teisinio imperatyvo požymį.*

Šis požymis realizuojamas tiesiogiai teisės akte įtvirtinant atliekų tvarkymo eiliškumą. Kaip jau minėta, siekiant įgyvendinti ŽE, iš dalies pakeistos šešios direktyvos, kurios ir sudaro ES atliekų tvarkymo reglamentavimo pagrindą. Analizuojant šių direktyvų turinį, nustatyta, kad jose įtvirtinamas atliekų hierarchijos imperatyvas bei AD 2018/851 nuostatos prioritetas (*lex specialis*), aiškinant teisės aktų prasmę, kiek tai susiję su atliekų tvarkymo turiniu:

1. iš dalies keičiamos Direktyvos 2008/98/EB dėl atliekų¹⁰²⁰ 4 ir 12 str. nuostatos įtvirtina atliekų hierarchijos sistemą bei pabrėžia sistemos „rato“ pabaigą, taikant saugaus šalinimo operaciją;
2. iš dalies keičiamos Direktyvos 1999/31/EB dėl atliekų sąvartynų¹⁰²¹ 1 str. įtvirtina tikslus, kuriais siekiama užtikrinti laipsnišką sąvartynuose šalinamų atliekų, pirmiausia atliekų, tinkamų perdirbti ar kitaip naudoti, kiekio mažinimą ir atliekoms ir sąvartynams taikant griežtus eksploataavimo ir techninius reikalavimus;
3. iš dalies keičiama Direktyva 2000/53/EB dėl eksploatuoti netinkamų transporto priemonių, nustatant priemones, kurių prioritetas – transporto priemonių atliekų prevencija, eksploatuoti netinkamų transporto priemonių bei jų dalių pakartotinis naudojimas, perdirbimas bei kitos naudojimo formos, kad mažiau atliekų būtų šalinama¹⁰²²;
4. iš dalies keičiama Direktyva 2006/66/EB dėl baterijų ir akumuliatorių bei baterijų ir akumuliatorių atliekų¹⁰²³; iš dalies keičiama Direktyva 2012/19/ES dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų¹⁰²⁴. Šių direktyvų nuostatos buvo

1020 “2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/98/EB “Dėl atliekų ir panaikinanti kai kurias direktyvas””, Eur-Lex, žiūrėta 2020 m. sausio 7 d., <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/98/oj>

1021 1999 m. balandžio 26 d. Tarybos direktyva 1999/31/EB dėl atliekų sąvartynų, Eur-Lex, žiūrėta 2020 m. sausio 9 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A31999L0031>.

1022 2011 m. kovo 30 d. Komisijos direktyva 2011/37/ES, kuria iš dalies keičiamas Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2000/53/EB dėl eksploatuoti netinkamų transporto priemonių, 1 str., Eur-Lex, žiūrėta 2020 m. sausio 8 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32011L0037>.

1023 2006 m. rugsėjo 6 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/66/EB dėl baterijų ir akumuliatorių bei baterijų ir akumuliatorių atliekų ir Direktyvos 91/157/EEB panaikinimo, Eur-Lex, žiūrėta 2020 m. vasario 2 d., <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2006/66/oj>

1024 2012 m. liepos 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/19/ES dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų, Eur-Lex, žiūrėta 2020 m. sausio 9 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0019>.

pakeistos Direktyva ES 2018/489. Šio teisės akto konstatuojamosios dalies 6 punkte įtvirtinta: „Direktyvoje 2008/98/EB (4) nustatyta atliekų hierarchija taikoma kaip prioritetų tvarka ES atliekų prevencijos ir tvarkymo teisės aktuose. Vadovaudamosi šios direktyvos tikslais, valstybės narės turėtų imtis būtinų priemonių, kad būtų atsižvelgiama į atliekų hierarchijos prioritetų eiliškumą ir užtikrintas praktinis tų prioritetų įgyvendinimas“¹⁰²⁵;

5. iš dalies keičiama Direktyva 94/62/EB, kurios 1 str. 2 d. nustatomos priemonės, skirtos svarbiausia tam, kad nebūtų gaminamos pakuočių atliekos ir būtų taikomi papildomi pagrindiniai principai – pakartotinis pakuočių naudojimas, perdirbimas ir kitos pakuočių atliekų naudojimo formos, ir taip būtų sumažintas galutinis tokių šalinamų atliekų kiekis siekiant prisidėti prie perėjimo prie žiedinės ekonomikos. To paties teisės akto 5 str. 1 d. įtvirtinta pareiga vadovautis Direktyvos 2008/98/EB 4 str. nustatyta atliekų hierarchija, kad būtų paskatinta didinti rinkai pateiktų daugkartinių pakuočių ir pakartotinio pakuočių naudojimo sistemų procentinę dalį aplinkai saugu būdu¹⁰²⁶.

LR teisės aktuose atliekų hierarchijos imperatyvas nustatytas ATĮ (2) 3 str. 3 d.: „atliekų tvarkytojai ir atliekų darytojai turi imtis visų galimų ir ekonomiškai pateisintų priemonių atliekų kiekiui bei neigiamam poveikiui visuomenės sveikatai ir aplinkai mažinti, kurti ir diegti atliekas mažinančias technologijas, taupyti gamtos išteklius. Tokios įmonės privalo laikytis šio straipsnio 1 dalyje nurodyto atliekų prevencijos ir tvarkymo prioritetų eiliškumo. Produktų gamintojai turi gaminti ir rinkai tiekti produktus, kuriuos būtų galima ilgai ar pakartotinai naudoti, o pasibaigus jų naudojimo laikui ir virtus atliekomis jas perdirbti arba kitaip sunaudoti ir taip sumažinti atliekų kiekį bei pavojų visuomenės sveikatai ir aplinkai.“

3. Atliekų hierarchija yra realizuojama taikant ekonominio skatinimo priemones.

Direktyvoje (ES) 2018/851 nustatyta: a) kad būtų pasiekti Direktyvoje 2008/98/EB nustatyti tikslai, valstybės narės turėtų naudotis ekonominėmis ir kitomis priemonėmis, skatinančiomis taikyti atliekų hierarchiją, pvz., priemonėmis, nurodytomis IVA

1025 2018 m. gegužės 30 d. Europos Parlamento direktyva (ES), kuria iš dalies keičiamos direktyvos 2000/53/EB dėl eksploatuoti netinkamų transporto priemonių, 2006/66/EB dėl baterijų ir akumuliatorių bei baterijų ir akumuliatorių atliekų ir 2012/19/ES dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų, Eur-Lex, žiūrėta 2020 m. kovo 11 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018L0849&from=EN>.

1026 1994 m. gruodžio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 94/62/EB dėl pakuočių ir pakuočių atliekų, Eur-Lex, žiūrėta 2020 m. kovo 11 d., <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:01994L0062-20180704>.

priede, kuris apima, be kita ko, šalinimo sąvartyne ir deginimo mokesčius, susimokėjimo už išmetamą kiekį sistemas, didesnės gamintojo atsakomybės sistemas, skatinimą dovanoti maistą, ir paskatomis vietos valdžios institucijoms arba kitomis atitinkamomis sistemomis ir priemonėmis; b) skatinimą ekonominėmis priemonėmis remti atliekų rengimą pakartotiniam naudojimui, pavyzdžiui teikiant parama akredituotiems remontui ir pakartotinio naudojimo tinklams ar jų įsteigimas, ypač tankiai gyvenamuose regionuose (11 str. 1 d.; IV priedas). Minėto teisės akto IVa priedas pateikia pavyzdinį sąrašą ekonominių ir kitų priemonių, kuriomis skatinama taikyti atliekų hierarchiją, pavyzdžiui: a) fiskalinės paskatos dovanoti produktus, ypač maistą; b) patikimas investicijų į atliekų tvarkymo infrastruktūrą, įskaitant investicijas iš ES fondų, planavimas; c) fiskalinių ar kitų priemonių panaudojimas, siekiant skatinti naudoti parengtus pakartotiniam naudojimui ar perdirbtus produktus ir medžiagas; d) ekonominis skatinimas gali pasireikšti laipsnišku subsidijų panaikinimas, kurios neatitinka atliekų hierarchijos nuostatų.

4. *Atliekų hierarchija yra realizuojama nustatant imperatyvius kiekybinius ir kokybinius rodiklius.*

Direktyvos 2018/51 preambulės 3 ir 43 dalyse teigiama, kad „komunalinių atliekų parengimo pakartotiniam naudojimui ir perdirbimo kiekybiniai tikslai turėtų būti padidinti siekiant, kad nauda aplinkai, ekonominė ir socialinė nauda būtų apčiuopiama ir kad būtų sparčiau pereinama prie žiedinės ekonomikos“.

Bendras ES susidarančių atliekų kiekis yra 2,5 mlrd./t, iš jų komunalinės atliekos sudaro 10 proc., jos yra labiausiai matomos ir sudėtingo pobūdžio dėl savo sudėties, daugelio šaltinių ir priklausomybės nuo vartojimo įpročių. Remiantis „Eurostat“ duomenimis, bendras susidariusių komunalinių atliekų kiekis 2018 m. gyventojui ES 27 mastu buvo 492 kg, atitinkamai 2019 m. – 502 kg. Imant šių duomenų vidurkį 1995–2018 ir 1995–2019 m. ES 27 susidarančių komunalinių atliekų kiekis gyventojui turi tendenciją didėti: 2018 m. (+5,4 proc.), 2019 m. (+5,5 proc.).¹⁰²⁷ Lietuvoje atitinkamai bendras susidariusių komunalinių atliekų kiekis 2018 m. gyventojui buvo 464 kg, atitinkamai 2019 m. – 472 kg. Lietuvoje duomenų vidurkis turi tendenciją didėti: 1995–2018 m. – +8,9 proc.), 1995–2019 m. – +9,05 proc..¹⁰²⁸

AD 2018/851 11 str. įtvirtinami statistiniai-kiekybiniai rodikliai, kurių būtina

1027 „Municipal waste statistics“, Eurostat, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 25 d., https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Municipal_waste_statistics.

1028 *Ibid.*

laikytis valstybėms narėms, įgyvendinant atliekų hierarchiją ir kartu mažinant šalinimo operacijos apimtis:

1. iki 2025 m. padidinti pakartotiniam naudojimui parengiamų ir perdirbamų komunalinių atliekų kiekį tiek, kad jos sudarytų bent 55 proc. atliekų (pagal svorį);
2. iki 2030 m. padidinti pakartotiniam naudojimui parengiamų ir perdirbamų komunalinių atliekų kiekį tiek, kad jos sudarytų bent 60 proc. atliekų (pagal svorį);
3. iki 2035 m. padidinti pakartotiniam naudojimui parengiamų ir perdirbamų komunalinių atliekų kiekį tiek, kad jos sudarytų bent 65 proc. atliekų (pagal svorį).

Pažymėtina, kad disertacijos rengimo metu (2021 m. rugsėjo 28 d.) galiojančio Lietuvos valstybinio strateginio atliekų tvarkymo plano nuostatos¹⁰²⁹ nustatė, kad savi-valdybės atsakingos už valstybinių komunalinių atliekų tvarkymo užduočių vykdymą tik iki 2020 m. Valstybinis atliekų prevencijos ir tvarkymo 2021–2027 metų planas 2021 m. dar buvo tik rengiamas, o tai laikytina teisėkūros spraga.¹⁰³⁰

Kiekybiniai privalomi rodikliai yra pateikiami ir kitose direktyvose, kurių reglamentavimas susijęs su komunalinių atliekų tvarkymu. Valstybėms narėms iki 2035 m. numatomas imperatyvas sumažinti sąvartynuose šalinamų komunalinių atliekų kiekį neviršijant 10 proc. ribos. Direktyvos 1999/31/EB 4 str. 5 d. numatyta, kad valstybės narės imasi visų priemonių, būtinų užtikrinti, kad ne vėliau kaip 2035 m. sąvartynuose šalinamų komunalinių atliekų kiekis būtų sumažintas ir sudarytų ne daugiau kaip 10 proc. ar mažiau visų susidarančių komunalinių atliekų (svorio).

AD 2008/98 yra nustatomi ne tik kiekybiniai rodikliai, bet ir metodika, kaip tinkamai skaičiuoti komunalinių atliekų srautus: 1) valstybės narės apskaičiuoja per atitinkamus kalendorinius metus susidariusių ir parengtų pakartotiniam naudojimui arba perdirbtų komunalinių atliekų svorį; 2) pakartotiniam naudojimui parengtų komunalinių atliekų svoris apskaičiuojamas kaip produktų ir produktų komponentų, tapusių komunalinėmis atliekomis ir reikiamai patikrintų, išvalytų ar pataisytų, kad juos

1029 Nutarimas „Dėl valstybinio strateginio atliekų tvarkymo plano patvirtinimo“, 230 p., LRS, žiūrėta 2020 m. kovo 20 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.164386/asr>.

1030 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo projekto „Dėl valstybinio atliekų prevencijos ir tvarkymo 2021–2027 metų plano“ projekto derinimo“, LRS, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 29 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/5784c061b79511ebb83ad5fbec9dd554?positionInSearchResults=6&searchModelUUID=962247f9-e4d3-4bd6-b3e5-5026c904fc16>.

būtų galima pakartotinai naudoti be jokio tolesnio rūšiavimo ar apdirbimo, svoris; 3) perdirbtų komunalinių atliekų svoris apskaičiuojamas kaip atliekų, reikiamai patikrintų, išrūšiuotų ir kitaip apdorotų siekiant atskirti atliekų medžiagas, kurios toliau nebus apdirbamos, ir užtikrinti kokybišką perdirbimą, patekusių į perdirbimo operaciją, per kurią atliekų medžiagos faktiškai perdirbamos į produktus, žaliavas ar medžiagas, svoris.¹⁰³¹

Lietuvos valstybinėje atliekų prevencijos programoje nustatomi vertinimo kiekybiniai kriterijai, pagal kuriuos programos veiksmingumas bus vertinamas kas antrus metus (lyginiais metais), įvertinant, kiek susidarė ir buvo surinkta atliekų sektoriuose, pvz., kiek surinkta komunalinių atliekų (tonomis ir kilogramais vienam gyventojui) ir kiek komunalinių atliekų buvo paruošta naudoti pakartotinai (tonomis, visų per metus susidariusių komunalinių atliekų procentais).¹⁰³²

AD 2008/98 11 str. 1 d. nustatyta pareiga valstybėms narėms imtis priemonių, kad būtų skatinamas kokybiškas perdirbimas (pvz., sudarytos sąlygos kokybiškam perdirbimui), ir dėl to įvesta atskiro atliekų surinkimo sistema. Šios sistemos įgyvendinimas turi užtikrinti, kad namų ūkiuose susidarančios pavojingos atliekos nepablogintų perdirbtų medžiagų kokybės. Sistemiškai vertinant atliekų hierarchijos sampratą, tai vienas iš veiksnių, kuriuo siekiama išvengti atliekų apdorojimo, kurį vykdant išteklių paliekami žemesniuose atliekų hierarchijos lygmenyse.

Pažymėtina, kad reikalavimai taikomi ir duomenų kokybei, patikimumui ir palyginamumui. Tam valstybės narės įpareigojamos įtvirtinti veiksmingą kokybės kontrolės ir komunalinių atliekų atsekamumo sistemą. Šią sistemą gali sudaryti elektroniniai registrai¹⁰³³, kokybės reikalavimų techninės specifikacijos arba vidutiniai išrūšiuotų atliekų nuostolių koeficientai¹⁰³⁴.

Vertinant atliekų hierarchijos fenomeno sampratą teismų praktikoje, pirmiausia paminėtinos ESTT jurisprudencijos suformuluotos nuostatos:

1. atliekų hierarchija yra tikslas, paliekantis diskreciją valstybėms narėms, neverčiantis jų pasirinkti vieno konkretaus prevencijos ir tvarkymo sprendi-

1031 AD 2018/851 11a str. 1 d.

1032 Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas „Dėl valstybinės atliekų prevencijos programos patvirtinimo“, 29.2.1. p., LRS, žiūrėta 2021 kovo 12 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.458655/asr>.

1033 Remiantis AD 2018/851 35 str. 4 d., valstybės narės sukuria visą jų geografinę teritoriją apimančią elektroninį registrą arba koordinuojamus registrus.

1034 AD 2008 11a str. 3 d.

mo¹⁰³⁵;

2. įgyvendindamos atliekų hierarchijos mechanizmą, valstybės narės imasi priemonių užtikrinti, kad atliekų tvarkymas būtų atliekamas nesukeliant pavojaus žmonių sveikatai ir nepakenkiant aplinkai, pirmiausia nesukeliant pavojaus vandeniui, orui, dirvožemiui, augalams ar gyvūnams, kaip tai numatyta AD 2008 13 straipsnyje¹⁰³⁶;
3. taikydamos AD 2018/851 numatytą atliekų hierarchiją, valstybės narės imasi tinkamų priemonių paskatinti naudoti tas galimybes, kurios duoda aplinkosauginiu požiūriu geriausių bendrų rezultatų¹⁰³⁷;
4. nustatyta atliekų hierarchija, kuri turi būti taikoma teisės aktuose ir įgyvendinant atliekų prevencijos ir tvarkymo politiką, neleidžia daryti išvados, jog pirmenybę reikia teikti sistemai, kuri leidžia atliekų gamintojams patiems jas šalinti; vadinasi, AD 2018/851 15 straipsnio 1 d., taikoma kartu su jos 4 ir 13 str., turi būti aiškinama taip, kad pagal ją nedraudžiami nacionalinės teisės aktai, kuriuose nenumatyta pirminio atliekų gamintojo ar turėtojo galimybė pačiam jas pašalinti ir šitaip būti atleistam nuo komunalinio atliekų šalinimo mokesčio, jeigu šis mokestis atitinka proporcingumo principo reikalavimus¹⁰³⁸;
5. ESTT praktikoje yra suformuluotos taisyklės, į kurias reikia atsižvelgti nustatant, kokiai atliekų hierarchijos pakopai priklauso konkreti atliekų tvarkymo operacija. Byloje C-228/00 nustatant, ar atliekų kaip kuro panaudojimas energijai gauti yra panaudojimo, o ne šalinimo operacija, ESTT išskyrė tris sąlygas, į kurias būtina atsižvelgti: *pirma*, operacijos pagrindinis tikslas turėtų būti energijos gamyba; *antra*, deginant atliekas turi būti gaunama daugiau energijos, nei jos sunaudojama deginimo procese, ir taip deginant gauta perteklinės energijos dalis turi būti efektyviai sunaudota arba nedelsiant kaip dėl deginimo gauta šiluma, arba, ją perdirbus, kaip elektros energija; *trečia*, didžioji atliekų dalis turėtų būti sunaudojama operacijos metu ir didžioji gry-

1035 ES Teisingumo Teismo (šeštoji kolegija) sprendimas 2019 m. gegužės 8 d byloje C-305/18, Liteko, žiūrėta 2020 m. kovo 22 d. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/teise/default.aspx?id=1919&crd=88678&lng=LT>.

1036 *Ibid*

1037 ES Teisingumo Teismo 2014 m. spalio 15 d. sprendimas byloje C-323/13“, Curia, žiūrėta 2020 m. kovo 22 d., <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-323/13>.

1038 ES Teisingumo Teismo. 2014 m. gruodžio 18 d. sprendimas byloje C 551/13, Curia, žiūrėta 2020 m. kovo 25 d., <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=160948&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=814154>.

nos energijos dalis turėtų būti susigrąžinta ir panaudota¹⁰³⁹;

6. plėtojant atliekų hierarchijos turinį, būtina sistemiškai vertinti atliekų sąvokos kriterijus: medžiagos (objekto) turėtojo veiksmus ir sąvokos „atsikratyti“ reikšmes¹⁰⁴⁰. Teismas pasisakė, kad, siekiant nustatyti medžiagos ar produkto pakartotinio panaudojimo¹⁰⁴¹ iš anksto neapdorojus tikimybę, būtina nustatyti, ar daiktas, medžiaga ar produktas yra ne našta, kurios turėtojas siektų „atsikratyti“, o tikras produktas. Teismas taip pat akcentavo, kad daikto ar medžiagos panaudojimas dar kartą yra ne tik galimas, bet ir užtikrintas, iš anksto neatliekant kurios nors iš Direktyvos 2008/98 II priede nurodytų naudojimo operacijų (o tai sudaro hierarchijos ketvirtą pakopą). Taigi siekiant nustatyti riziką, kad turėtojas atsikratys šių prietaisų tokiu būdu, kuris padarys žalos aplinkai, reikia patikrinti, ar remiantis produkto garantija grąžinti elektros prietaisai, jei turi defektų, dar gali būti parduoti nesutaisyti, kad galėtų būti naudojami pagal pirminę paskirtį, ir ar toks pakartotinis naudojimas yra užtikrintas. Priešingu atveju medžiaga ar produktas bus našta jos turėtojui, ir tai suponuos „atsikratymo“ elementą¹⁰⁴².

LRKT, savo praktikoje akcentuodamas atliekų hierarchijos mechanizmą, nurodė, kad „atliekų tvarkymo veikloje dalyvaujantys subjektai, *inter alia* alyvos gamintojai ir importuotojai, yra atsakingi už tai, kad su alyvos atliekų tvarkymu susijusi jų veikla atitiktų atliekų tvarkymo prioritetų eiliškumą (hierarchiją), kurį taikant pirmiausia atliekamas paruošimas naudoti pakartotinai prieš tai atskyrus produktus ar jų sudedamąsias dalis, netinkamus pakartotiniam naudojimui (atitinka Atlieku tvarkymo plano 166.4 punkto nuostatoje nurodytą alyvos atliekų regeneravimą), paskui – perdirbimas prieš tai atskyrus atliekas, netinkamas perdirbti, po to – kitoks naudojimas, pavyzdžiui, naudojimas energijai gauti prieš tai atskyrus atliekas, netinkamas perdirbti ar kitaip panaudoti, ir galiausiai – šalinimas prieš tai atskyrus perdirbti ar kitaip panaudoti tinkamas atliekas. Atlieku tvarkymo prioritetų eiliškumas taikomas atsižvelgiant į aplinkos apsaugos principus, išteklių apsaugą, taip pat į bendrą poveikį aplinkai, visuomenės

1039 ES Teisingumo Teismo 2003 m. vasario 13 d. sprendimas byloje C-228/00, Curia, žiūrėta 2021 m. kovo 26 d., <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-228/00>.

1040 *Ibid*

1041 AD 2008 3 str. 13 p. „pakartotinis naudojimas“ – operacija, kurios metu produktai ar sudėtinės dalys, kurie nėra atliekos, vėl naudojami tam pačiam tikslui, kuriam buvo sukurti.

1042 Sąvoka „atsikratyti“ apima medžiagos ar daikto „panaudojimą“ ir „šalinimą“, kaip tai suprantama pagal AD 2008 3 str. 15 ir 19 p; ES Teisingumo Teismo 2013 m. gruodžio 12 d. sprendimas byloje C-241/12 ir C-242/12, 39 p., Eur-Lex, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 25 d.,

sveikatai.¹⁰⁴³ Kitoje byloje LRKT pažymėjo, kad „ATĮ 4 straipsnio 6 dalyje (2018 m. spalio 25 d. redakcija) nuostata, kad atliekų tvarkymo valstybinės reikšmės objektuose gali būti deginamos ne bet kokios, o tik po rūšiavimo likusios ir perdirbti netinkamos energinę vertę turinčios komunalinės atliekos, yra įtvirtinta atsižvelgiant į Atliekų tvarkymo įstatymo 3 straipsnio (2011 m. balandžio 19 d. redakcija) 1 dalyje nustatytą atliekų tvarkymo prioritetų eiliškumą, t. y. į tai, kad perdirbti ar kitaip panaudoti netinkamų komunalinių atliekų deginimas energijai gauti yra aukštesnio prioriteto atliekų tvarkymo būdas nei atliekų šalinimas.“¹⁰⁴⁴

Lietuvos apeliacinis teismas, nagrinėdamas civilinę bylą dėl ginčo viešųjų pirkimų srityje, įsigyjant nukenuksmintų medicininių atliekų šalinimo paslaugą, vertino atliekų veiklas, t. y. atliekų naudojimo ir šalinimo kriterijus, atliekų hierarchijos kontekste. Teismas pasisakė, kad atliekų tvarkymas jas utilizuojant kogeneracinės jėgainės veikloje yra atliekų naudojimas kurui arba kitais būdais energijai gauti (veiklos kodai R), o tai savaime yra aukštesnis atliekų tvarkymas nei šalinimas sąvartyne (kodu D).¹⁰⁴⁵

Šiame disertaciniame tyrime analizuota LVAT administracinė byla Nr. eA-2397-520/2019¹⁰⁴⁶, kurioje ginčo objektas buvo klausimas, ar panaudotos statybinės atliekos sluoksniams perdengti ir sąvartyno keliams įrengti yra atliekų panaudojimas ar šalinimas. Teismas konstatavo, kad asmuo, vykdydamas veiklą pagal išduoto TIPK leidimo D1 kodą (šalinimo veikla, išvertimas ant žemės ar po žeme), neturėjo teisės vykdyti atliekų naudojimo veiklos, „užpildant“ kelius. Tokio pobūdžio veiklai turėjo būti gautas TIPK leidimo kodas R10 (atliekų naudojimo veikla, apdorojimas žemėje, naudingas žemės ūkiui ar gerinantis aplinkos būklę). Pažymėtina, kad teismas, analizuodamas subjekto veiklą atliekų hierarchijos prasme, konstatavo, kad atliekų prevencijos ir tvarkymo prioritetų laikymasis negali būti laikytinas lengvata, atleidžiančia nuo 2016 m. sausio 1 d. atsiradusios prievolės mokėti mokesčių už aplinkos teršimą sąvartyne šalinamomis atliekomis. Viena vertus, AD 2008/98 4 str. ir ATĮ 3 str. prasme statybinių

1043 https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lt/TXT/PDF/?uri=uriserv%3AA-OJ.C_.2014.052.01.0011.01.LIT.

“LRKT 2014 m. gegužės 9 d. nutarimas Nr. KT18-N7/2014, bylos Nr. 47/2011”, Infolex, žiūrėta 2020 sausio 29 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/823901>

1044 LRKT 2020 m. vasario 18 d. nutarimas Nr. KT31-N3/2020 byloje Nr. 19/2018, Infolex, žiūrėta 2020 m. sausio 29 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1819155>.

1045 Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-702-381/2020, Liteko, žiūrėta 2020 m. sausio 29 d., <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaiska/tekstas.aspx?id=b5ec4516-e725-4da3-bd3b-946e1263ca8f>.

1046 Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. lapkričio 27 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2397-520/2019, Infolex, žiūrėta 2020 m. vasario 28 d., <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/tp/1782776>.

atliekų panaudojimas keliams perdengti yra aukštesnė pakopa atliekų hierarchijos prasmė negu šalinimas, juolab, kad tokia galimybė numatyta ir Statybos atliekų tvarkymo taisyklių 16.4. p. Šiame teisės akte numatyta galimybė neapdorotų nepavojingų statybinių atliekų (pavojingomis medžiagomis neužterštas gruntas arba kitos savo fizine struktūra panašios inertinės atliekos (pvz., atsijos, akmenų vatos atliekos ir pan.) naudojimas atliekų sluoksniams perdengti sąvartynuose).¹⁰⁴⁷ Kita vertus, svarbu įvertinti teisinius-procedūrinius aspektus dėl tinkamos veiklos vykdymo (pvz., veiklos kodų atitikties), atliekų apmokestinimo momento ir atliekų nebelaikymo atliekomis momento.

3.3. Teisinio reguliavimo ypatumai, nustatant komunalinių atliekų sistemos turinį

3.3.1. Komunalinių atliekų tvarkymo sistemos teisinė analizė

AD 2008/98 III skyriuje nustatytas atliekų tvarkymo mechanizmas ir pabrėžiama, kad „valstybės narės imasi būtinų priemonių užtikrinti (...) atliekų apdorojimo operacijas (...) pagal 4 ir 13 straipsnius“¹⁰⁴⁸. ES ir Lietuvos teisės aktuose nuosekliai laikomasi atliekų tvarkymo principo užtikrinti gamtos apsaugą ir žmonių sveikatą. LRS 1998 m. birželio 16 d. priėmė Atliekų tvarkymo įstatymą, kurio 1 str. 1 d. buvo įtvirtinta jo paskirtis: nustatyti bendruosius atliekų prevencijos, apskaitos, surinkimo, rūšiavimo, saugojimo, vežimo, naudojimo, šalinimo reikalavimus, kad būtų išvengta jų neigiamo poveikio aplinkai ir žmonių sveikatai, taip pat nustatyti valstybės valdymo institucijų ir kitų juridinių bei fizinių asmenų funkcijas tvarkant atliekas. Šio įstatymo projekto aiškinamajame rašte taip pat akcentuotas šio įstatymo tikslas – nustatyti bendruosius reikalavimus atliekų tvarkymui, siekiant išvengti jų neigiamo poveikio aplinkai ir žmonių sveikatai, bei valstybės valdymo institucijų, juridinių ir fizinių asmenų funkcijas tvarkant atliekas.¹⁰⁴⁹ Pažymėtina, kad nors ATĮ daug kartų keistas, ši nuostata išliko nepakitusi.¹⁰⁵⁰ LRKT yra pasisakęs, kad ATĮ 1 straipsnio nuostata suponuoja „nustatyti *inter alia* tokius bendruosius atliekų tvarkymo reikalavimus, dėl kurių būtų išvengta

1047 „Dėl statybinių atliekų tvarkymo taisyklių patvirtinimo“, *supra note*, 1004.

1048 AD 2008/98 4 str. reguliuoja atliekų hierarchiją, o 13 str. – žmonių ir sveikatos apsaugą.

1049 LRKT 2017 m. gegužės 30 d. nutarimas Nr. KT6-N5/2017 byloje Nr. 8/2016, LRKT, žiūrėta 2020 m. birželio 21 d., <https://www.lrkt.lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1711/content>.

1050 Remiantis LRS skaitmeninės platformos duomenimis, Atliekų tvarkymo įstatymas buvo keičiamas 38 kartus (iki 2021 m. rugsėjo 28 d.), žiūrėta 2021 m. rugsėjo 28 d., <https://e-scimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.59267/asr>.

neigiamo atliekų poveikio visuomenės sveikatai ir aplinkai¹⁰⁵¹. LRKT, šioje byloje apibendrinamas ES pagrindinių dokumentų¹⁰⁵², susijusių su atliekų tvarkymo fenomenu, konstatavo, kad valstybės narės:

1. turi imtis veiksmų, kurie būtini siekiant, kad atliekos būtų tvarkomos taip, kad būtų užtikrinta aukšto lygio aplinkos ir žmogaus sveikatos apsauga, užkirstas kelias žalingam atliekų susidarymo ir tvarkymo poveikiui;
2. turi užtikrinti, kad pirminis atliekų gamintojas ar kitas turėtojas pats atliktų atliekų apdorojimą, patikėtų jo atlikimą prekiautojui, įstaigai ar įmonei arba organizavimą privačiam arba valstybiniam atliekų surinkėjui; tarpininkas, kitų vardu organizuojantis atliekų naudojimą ar šalinimą, turi būti kompetentingos įstaigos registruotas arba gauti jos leidimą vykdyti savo veiklą;
3. turi numatyti veiksmingas, proporcingas ir atgrasančias sankcijas, kurios būtų taikomos už atliekų tvarkymą atsakingiems fiziniams ar juridiniams asmenims, *inter alia* tarpininkams, tuo atveju, kai jie pažeidžia Direktyvos nuostatas.¹⁰⁵³

Tokia pati atliekų tvarkymo sąvoka (apima visų atliekų kategorijas) įtvirtinta AD 2008/98 ir ATĮ(2): „Atliekų tvarkymas – atliekų surinkimas, vežimas, paruošimas naudoti, įskaitant pradinį apdorojimą, naudojimas ir šalinimas, šių veiklų organizavimas ir stebėseną, šalinimo vietų vėlesnė priežiūra, įskaitant, kai minėtus veiksmus atlieka prekiautojas atliekomis ar tarpininkas.“¹⁰⁵⁴ Komunalinių atliekų tvarkymo paslauga – viešoji paslauga, apimanti komunalinių atliekų surinkimą, vežimą, naudojimą, šalinimą, šių veiklų organizavimą, stebėseną, šalinimo vietų vėlesnę priežiūrą.¹⁰⁵⁵ Vadovaujantis Viešojo administravimo įstatymu, viešoji paslauga – „pagal įstatymų ir (ar) viešojo administravimo subjektų nustatytus reikalavimus vykdoma šių subjektų prižiūrima veikla, kuria sukuriama valstybės ar savivaldybių garantuojama ir visuomenės nariams vienodai prieinama nauda“¹⁰⁵⁶. Kaip nurodoma ATĮ (2) 4 str. 1 d., atliekų tvarkymo organizavimas skirstomas į dvi sistemas: a) atliekų tvarkymą, kai atliekos

1051 LRKT 2017 m. gegužės 30 d. nutarimas Nr. KT6-N5/2017 byloje Nr. 8/2016, *supra note*, 1049.

1052 Pavyzdžiui, SESV 191 str. 1–2 d. ar AD 2008/98 13 str. nustatytas teisinis reguliavimas.

1053 LRKT 2017 m. gegužės 30 d. nutarimas Nr. KT6-N5/2017 byloje Nr. 8/2016, LRKT, žiūrėta 2020 m. birželio 21, <https://www.lrkt.lt/lt/teisimo-aktai/paieska/135/ta1711/content>.

1054 AD 2008/98 2 str. 18 d.

1055 ATĮ (2) 2 str. 40 d.

1056 Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas, 2 str. 19 p.

tvarkomos Atliekų tvarkymo taisyklių tvarka¹⁰⁵⁷; ir b) komunalinių atliekų tvarkymą (toliau – KAT), kai atliekos tvarkomos savivaldybių atliekų tvarkymo taisyklių nuostatomis. To paties ATĮ (2) 2 str. 43 p. pateikia komunalinių atliekų tvarkymo sistemos definicija – tai organizacinių, techninių ir teisinių priemonių visuma, susijusi su savivaldybių funkcijų įgyvendinimu atliekų tvarkymo srityje. Atskleidžiant KAT sistemos turinį, paminėtina Vietos savivaldos įstatymo (toliau – Vietos savivaldos įstatymas) 6 str. 31 dalies nuostata – joje viena iš savarankiškų savivaldybių funkcijų¹⁰⁵⁸ yra „komunalinių atliekų tvarkymo sistemų diegimas, antrinių žaliavų surinkimo ir perdirbimo organizavimas, sąvartynų įrengimas ir eksploatavimas“¹⁰⁵⁹.

LVAT, atskleisdamas savivaldybių funkcijas ATĮ kontekste, nurodė: „Atliekų tvarkymo įstatymo, kuris, nustato atliekų prevencijos, apskaitos, surinkimo, saugojimo, vežimo, naudojimo, šalinimo reikalavimus, kad būtų išvengta atliekų neigiamo poveikio žmonių sveikatai ir aplinkai, bei pagrindinius atliekų tvarkymo sistemų organizavimo ir planavimo principus, yra apibrėžtos savivaldybių funkcijos šioje srityje ir nustatyta, kad savivaldybių institucijos organizuoja komunalinių atliekų tvarkymo sistemas, būtinas jų teritorijose susidarantioms komunalinėms atliekomis tvarkyti.“¹⁰⁶⁰ Sistemškai vertinant ATĮ (2) 25 str. nuostatas papildomai galima paminėti, kad savivaldybės taip pat „užtikrina tų sistemų funkcionavimą, organizuoja atliekų, kurių turėtojo nustatyti neįmanoma arba kuris neegzistuoja, tvarkymą ir administruoja komunalinių atliekų tvarkymo paslaugos teikimą“¹⁰⁶¹. Teikiant viešąsias paslaugas, savivaldybėms būtina laikytis Vietos savivaldos įstatyme nustatytų imperatyvių reikalavimų, pvz., užtikrinant viešųjų paslaugų teikimą gyventojams, nustatyti šių paslaugų teikimo būdą, taisykles ir režimą, įgyvendinti viešųjų paslaugų teikimo priežiūrą ir kontrolę¹⁰⁶², o komunalinių

1057 Atliekų tvarkymo taisyklės (toliau – Taisyklės) nustato reikalavimus atliekų rūšiavimui, laikinajam laikymui, surinkimui, vežimui, apdorojimui, taip pat reikalavimus produktų platintojams, priimančioms vartotojų atiduodamas produktų atliekas, papildomas biologinių ir pavojingųjų atliekų (įskaitant alyvos atliekų) tvarkymo reikalavimus, prekybos atliekomis ir tarpininkavimo organizuojant atliekų naudojimą ar šalinimą ypatumus, reikalavimus atliekų naudojimo ar šalinimo techniniam reglamentui, atliekų apskaitos ir tvarkymo dokumentų saugojimo tvarką.

„Dėl Atliekų tvarkymo taisyklių patvirtinimo“, 1 p., LRS, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 28 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.84302/FCiMhMTBLh>.

1058 Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas, 3 str. 8 d.: „Savivaldybių funkcijos – Konstitucijos nustatytos, šio ir kitų įstatymų savivaldybėms priskirtos vietos valdžios, viešojo administravimo ir viešųjų paslaugų teikimo funkcijos“, *supra note*, 384.

1059 *Ibid.*, 6 str. 8 d.

1060 LVAT 2005 m. rugsėjo 14 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N-1-1373-2005, Infolex, žiūrėta 2020 m. vasario 28 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/52516>.

1061 ATĮ (2) 25 str.

1062 Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas, 9 str. 1 d., *supra note*, 384.

atliekų tvarkymo paslaugos teikimo administravimo atveju privalu nustatyti komunalinių atliekų tvarkymo paslaugos teikimo taisykles, priimti kitus teisės aktus, reglamentuojančius komunalinių atliekų tvarkymą, taip pat vykdymo kontrolę.¹⁰⁶³

LRKT, apibendrinamas Vietos savivaldos įstatyme įtvirtintą teisinį reguliavimą komunalinių atliekų tvarkymo srityje, išskyrė tokius elementus:

– savivaldybė yra atsakinga už tai, kad atliekų tvarkymo (atliekų naudojimo ir šalinimo) viešosios paslaugos būtų teikiamos nuolat, geros kokybės ir būtų prieinamos;

– atliekų tvarkymo (*inter alia* atliekų naudojimo ir šalinimo) viešąsias paslaugas turi teikti esami paslaugų teikėjai (savivaldybių įsteigti arba kiti); naujus šių paslaugų teikėjus savivaldybė gali steigti tik tais atvejais, kai nėra kitų šių paslaugų teikėjų arba jie negali gyventojams teikti šių paslaugų ekonomiškai ir geros kokybės;

– priimdamos sprendimus, kuriais įgyvendinamos jų funkcijos, *inter alia* komunalinių atliekų tvarkymo (*inter alia* atliekų naudojimo ir šalinimo) srityje, savivaldybės privalo paisyti teisėtumo principo, t. y. vadovautis įstatymų ir kitų teisės aktų reikalavimais; šiais reikalavimais savivaldybės privalo vadovautis *inter alia* atrinkdamos atliekų naudojimo ir šalinimo viešųjų paslaugų teikėjus.¹⁰⁶⁴

Komunalinių atliekų tvarkymo sistemų organizavimas ir jų funkcionavimo užtikrinimo mechanizmas įtvirtintas ATĮ (2) 30 str. nuostatose. LVAT akcentavo: „Komunalinių atliekų tvarkymo sistemos organizavimas yra priskirtas savivaldybių kompetencijai ir atsakomybei. Pastarosios šią sistemą turi organizuoti taip, kad būtų užtikrinami teisės aktų reikalavimai *inter alia* nustatytus ATĮ 30 straipsnio 1–3 dalyse.“¹⁰⁶⁵ Šios nuostatos atskleidžia KAT sistemos organizavimo požymį – teritorinį pobūdį. Viena vertus, savivaldybės samprata suponuoja KAT sistemą traktuoti kaip teritorinį reiškinių¹⁰⁶⁶, tačiau papildomai ATĮ (2) 30 str. 1 d. įtvirtinama: „Kelios ar visos į komunalinių atliekų tvarkymo regioną įeinančios savivaldybės, didindamos atliekų tvarkymo sistemos efektyvumą, gali bendradarbiauti ir kartu įsteigti juridinį asmenį – komunalinių atliekų tvarkymo sistemos administratorių.“¹⁰⁶⁷ To paties teisės akto nuostatos pateikia komunalinių atliekų tvarkymo sistemos administratoriaus ir komunalinių atliekų tvar-

1063 ATĮ 2 str. 41 p.

1064 LRKT 2015 m. liepos 9 d. nutarimas Nr. KT20-N13/2015, bylos Nr. 26/2014-4/2015, LRKT, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/nutarimai-ismados-ir-sprendimai/138/y2015>.

1065 LVAT 2010 m. kovo 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A⁵²⁵-471/2010, Liteko, žiūrėta 2020 m. birželio 21 d., <http://www.infolex.lt.skaitykle.mruni.eu/tp/155410>.

1066 Remiantis Vietos savivaldos įstatymo 3 str. 1 d., „(...) Savivaldybė – įstatymo nustatytas valstybės teritorijos administracinis vienetas (...)“.

1067 ATĮ (2) 30 str. 1 d.

kymo regiono apibrėžimus: komunalinių atliekų tvarkymo sistemos administratoriaus – vienos, kelių ar visų į komunalinių atliekų tvarkymo regioną įeinančių savivaldybių įsteigtas juridinis asmuo, savivaldybės (savivaldybių) pavedimu atliekantis komunalinių atliekų tvarkymo sistemos organizavimo funkcijas ir (ar) teikiantis atliekų tvarkymo paslaugas; komunalinių atliekų tvarkymo regionas – teritorija, apimanti daugiau negu vienos savivaldybės teritoriją, kurioje savivaldybės bendradarbiauja siekdamos užtikrinti efektyvų atliekų tvarkymo sistemos funkcionavimą, kokybiškų ir prieinamų komunalinių atliekų tvarkymo paslaugų teikimą visiems regiono komunalinių atliekų turėtojams.¹⁰⁶⁸ Valstybės kontrolės ataskaitose pažymima, kad, siekiant įvykdyti ES reikalavimus ir sukurti modernią atliekų tvarkymo sistemą Lietuvoje, 2000–2006 m. įsteigta 10 regioninių atliekų tvarkymo centrų (toliau – RATC), kurių steigimo tikslas buvo užtikrinti atliekų tvarkymo užduočių vykdymą ir, efektyviai panaudojant ES paramą, organizuoti visos atliekų tvarkymo sistemos sukūrimą.¹⁰⁶⁹ Šiuo metu Lietuvoje egzistuoja 10 regioninių atliekų tvarkymo centrų: Alytaus, Kauno, Klaipėdos, Marijampolės, Panevėžio, Šiaulių, Tauragės, Telšių, Utenos ir Vilniaus.¹⁰⁷⁰

Lietuvos mokslininkų darbuose yra skiriami trys KAT sistemos organizavimo lygmenys: *vietinis* (vienos savivaldybės lygmenis), *regioninis* (atliekų tvarkymo centro lygmuo) ir *centrinis* (*centrinio viešojo administravimo subjekto veikla*).¹⁰⁷¹ Pasak L. Žilinskienės, KAT sistemos valdymas regionų lygiu iš esmės pasireiškia savivaldybių ir jų sprendimais įsteigtų regioninių atliekų tvarkymo centrų bei regionų tarybų veikla, o ne valstybės teritorinių institucijų veikla, Aplinkos ministerija KAT valdymo funkcijas vykdo centriniu lygiu, o RATC veikla – regioniniu lygmeniu.¹⁰⁷²

Disertacinio tyrimo autorius išskiria nacionalinio, regioninio, vietos savivaldos ir papildomai *tarpnacionalinį* lygmenis. Nacionalinio (centrinio) lygmenis turinys pasireiškia per teisėkūros, kontrolės ar viešojo administravimo subjektų veiklą. Pavyzdžiui, pagal LRK 5 str. 1 d. valstybės valdžią Lietuvoje vykdo *inter alia* Seimas. LRKT yra

1068 ATĮ (2) 2 str. 44 p. ir 42 p.

1069 2013 m. rugpjūčio 2 d. Valstybinio audito ataskaita Nr. Va-p-20-9-11 „Regioninių atliekų tvarkymo sistemų veikla“, 5 p., Valstybės kontrolė, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 28 d., <https://www.valstybeskontrolė.lt/LT/ValstybinisAuditas>.

1070 Aplinkos apsaugos agentūra, žiūrėta 2020 m. birželio 21 d. <http://atliekos.gamta.lt/cms/index?rubricId=70bfc9c1-5c33-4d83-95a5-123ba8070877>.

1071 Bivainis ir Podgaiskytė, *supra note*, 876.

1072 Leda Žilinskienė, „Komunalinių atliekų tvarkymo sistemos organizavimo teisinis reglamentavimas:

praktiniai ir teoriniai aspektai“, *Jurisprudencija* 24, 2 (2017): 393, <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/4709>.

pažymėjęs, kad Seimas, įgyvendindamas savo konstitucinius įgaliojimus, vykdo klasiškos demokratinės teisinės valstybės parlamento funkcijas: leidžia įstatymus (įstatymų leidybos funkcija), vykdo vykdomosios valdžios ir kitų valstybės institucijų (išskyrus teismus) parlamentinę kontrolę (kontrolės funkcija), steigia valstybės institucijas, skiria ir atleidžia jų vadovus bei kitus valstybės pareigūnus (steigiamoji funkcija), tvirtina valstybės biudžetą ir prižiūri, kaip jis vykdomas (biudžetinė funkcija), ir kt.¹⁰⁷³ Viešojo administravimo įstatymo 2 str. 18 d. nustatyta: „Viešasis administravimas – teisės aktais reglamentuota viešojo administravimo subjektų veikla, skirta teisės aktams įgyvendinti: (...)“¹⁰⁷⁴ To paties teisės akto 4 str. 3 d. valstybinio administravimo subjektai išskirti į *centrinius* ir *teritorinius*.¹⁰⁷⁵ Vertinant KAT sistemos kontekste, *centriniai* subjektai gali būti Vyriausybė, Aplinkos ministerija¹⁰⁷⁶, *regioniniai* ir *vietiniai subjektai* – RATC ir savivaldybės. *Tarptautinio* lygmuo išvestinas iš SESV sutarties nuostatų – Lietuvos KAT sistema turi atsižvelgti į ES institucijų teisės aktus.

ATĮ (2) nuostatose įtvirtinta, kad „komunalinių atliekų tvarkymo sistemos administratoriaus pareiga atlikti jam pavestas funkcijas nustatoma steigimo dokumentuose, savivaldybės ir komunalinių atliekų tvarkymo sistemos administratoriaus sudarytoje sutartyje ar kitame atitinkamame administraciniame akte“¹⁰⁷⁷. Pažymėtina, kad ATĮ (2) nenumato baigtinio KAT sistemos administratoriaus funkcijų sąrašo. ATĮ (2) 30 str. 3 d., pavyzdžiui, minimos funkcijos „registruoti komunalinių atliekų turėtojus“ arba „sudaryti sutartis su komunalinių atliekų turėtojais“ bei įtvirtinama blanketinė nuostata ir „kitas su komunalinių atliekų tvarkymo sistemos organizavimu susijusias savivaldybių pavestas funkcijas“, tuo akcentuojant savivaldybių diskreciją nustatyti funkcijų sąrašą politiniu sprendimu. LRKT yra pasisakęs, kad „įstatymų leidėjas, reguliuodamas ūkinę veiklą atliekų tvarkymo srityje, kai kurias šios veiklos organizavimo funkcijas gali, o kai kuriais atvejais ir turi, perduoti savivaldybėms. Pagal Konstituciją savivaldybių funkcijos gali būti nustatytos tik įstatymu; nė viena iš savivaldybėms priskirtų funkcijų nereiškia absoliutaus savivaldybių savarankiškumo atitinkamoje srityje;

1073 LRKT 2004 m. gegužės 13 d. nutarimas byloje Nr. 43/03-46/03, LRKT, žiūrėta 2020 m. kovo 20 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta264/content>.

1074 Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas, *op. cit.*

1075 *Ibid.*, 4 str. 3 d. Valstybinio administravimo subjektai yra: 1) centriniai – valstybinio administravimo subjektai, kurių veiklos teritorija yra visa valstybės teritorija; 2) teritoriniai – valstybinio administravimo subjektai, kurių veiklos teritorija yra nustatyta valstybės teritorijos dalis.

1076 Pavyzdžiui, Vyriausybė tvirtina komunalinių atliekų tvarkymo paslaugos teikimo sutarties standartines sąlygas (ATĮ (2) 30¹ str. 3 dalis), o AM nustato minimalius komunalinių atliekų tvarkymo paslaugos kokybės reikalavimus (ATĮ (2) 30 str. 8 dalis).

1077 ATĮ (2) 30 str. 2 d.

vykdydamos priskirtas funkcijas, savivaldybės turi paisyti Konstitucijos ir įstatymų¹⁰⁷⁸.

Apibūdinant KAT sistemos organizavimo turinį, svarbu paminėti, kad teismų sprendimuose suformuluota nuostata, kad „atliekų tvarkymas gali būti laikomas bendrus ekonominius interesus tenkinančios paslaugos objektu“¹⁰⁷⁹.

LRKT, analizuodamas ATĮ 30 str 4 dalies¹⁰⁸⁰ atitiktį LRK nuostatomis, pažymėjo, kad „Atliekų tvarkymo įstatymo (2002 m. liepos 1 d. redakcija) 30 straipsnio 4 dalies turinio analizė, sisteminis viso Atliekų tvarkymo įstatymo aiškinimas, be kita ko, šiame įstatyme vartojamų sąvokų „atliekų tvarkymas“, „komunalinių atliekų tvarkymo sistema“, „atliekų tvarkytojas“ reikšmė leidžia teigti, kad Atliekų tvarkymo įstatymo 30 straipsnio 4 dalimi buvo reguliuojama ūkinė veikla, t. y. tokia veikla, kai atliekų tvarkymo paslaugos teikiamos už atlygį“¹⁰⁸¹. Šią įstatymo nuostatą analizuojant lingvistiniu ir loginiu teisės aiškinimo metodais matyti, kad įstatymų leidėjas nustatė du alternatyvius aptariamoms savivaldybės teisės įgyvendinimo būdus:

– pavesti (kaip privalomą užduotį) savivaldybės įsteigtai bendrovei arba kelių savivaldybių įsteigtai atliekų tvarkymo įstaigai, įmonei ar organizacijai, eksploatuoti komunalinių atliekų tvarkymo sistemą;

– organizuoti komunalinių atliekų tvarkymo sistemos eksploatavimo ir plėtojimo paslaugų operatorių (atliekų tvarkytojų) atrankos konkursą, o tais atvejais, kai yra įvedama vietinė rinkliava iš atliekų turėtojų už komunalinių atliekų surinkimą ir tvarkymą, – organizuoti komunalinių atliekų tvarkymo (komunalinių atliekų tvarkymo sistemos eksploatavimo ir plėtojimo) paslaugų viešojo pirkimo konkursą.¹⁰⁸²

Pažymėtina, kad mokslininkų darbuose akcentuojama, kad KAT kaip ūkinės veiklos kategorija pasireiškia atliekų surinkimu, vežimu, naudojimu ir šalinimu, šių veiklų organizavimu ir stebėseną, šalinimo vietų vėlesne priežiūra, o kiekviena šių veiklų privalo užtikrinti ekologinio ir ekonominio saugumo prioritetus.¹⁰⁸³

LRKT 2015 m. kovo 5 d. nutarime konstatuota, kad:

1078 LRKT 2015 m. sausio 15 d. nutarimas Nr. KT3-N1/2015 byloje Nr. 6/2012, LRKT, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 28 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta11/content>.

1079 LRKT 2015 m. kovo 5 d. nutarimas Nr. KT9-N5/2015 byloje Nr. 44/2011, *supra note*, 232.

1080 LRKT tyrė, ar LR atliekų tvarkymo įstatymo (2002 m. liepos 1 d. redakcija) 30 str. 4 d. nuostata „Eksploatuoti komunalinių atliekų tvarkymo sistemą savivaldybės gali pavesti (kaip privalomą užduotį) savivaldybės įsteigtai bendrovei arba kelių savivaldybių įsteigtai atliekų tvarkymo įstaigai, įmonei ar organizacijai“ neprieštaravo LR Konstitucijos 29 str. 1 d., 46 str. 1, 3, 4 d. Pažymėtina, kad minėta ATĮ 30 str. 4 d. nuostata galiojo iki 2012 m. balandžio 10 d.

1081 *Ibid*

1082 LRKT 2015 m. kovo 5 d. nutarimas Nr. KT9-N5/2015 byloje Nr. 44/2011, *supra note*, 232.

1083 Novikovas ir Stankevičius, *supra note*, 23.

1) savivaldybės, pasirinkdamos komunalinių atliekų naudojimo ir šalinimo paslaugų teikėjų atrankos būdą, turėjo vadovautis įstatymų ir kitų teisės aktų reikalavimais, *inter alia* privalėjo užtikrinti sąžiningos konkurencijos laisvę, atliekų naudojimo ir šalinimo viešųjų paslaugų teikimo nepertraukiamumą, gerą kokybę ir prieinamumą;

2) pavedimą (kaip privalomą užduotį) vykdyti komunalinių atliekų naudojimo ir šalinimo veiklą savivaldybės įsteigta bendrovei arba kelių savivaldybių įsteigta atliekų tvarkymo įstaigai, įmonei ar organizacijai buvo galima tik tokiu atveju, kai tokiu pavedimu šiai bendrovei, įstaigai, įmonei ar organizacijai neteikta privilegijų, nediskriminuoti kiti šioje rinkoje veikiantys ūkio subjektai, užtikrintas atliekų naudojimo ir šalinimo viešųjų paslaugų teikimo nepertraukiamumas, gera kokybė ir prieinamumas.¹⁰⁸⁴

ATĮ (2) 30 str. nustatyta: „Savivaldybė ar savivaldybės pavedimu komunalinių atliekų tvarkymo sistemos administratorius atrenka komunalinių atliekų tvarkymo paslaugą teikiančius atliekų tvarkytojus įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka, o atliekų tvarkytojas, teikiantis komunalinių atliekų tvarkymo paslaugą, šią veiklą savivaldybės teritorijoje gali vykdyti tik tuo atveju, jeigu jį išrenka savivaldybė ar komunalinių atliekų tvarkymo sistemos administratorius.“¹⁰⁸⁵ Pažymėtina, kad ši teisinė nuostata turi būti aiškinama ir konkurencijos skatinimo kontekste.¹⁰⁸⁶

3.3.2. Komunalinių atliekų tvarkymo sistemos dalyviai

J. Bivainis ir V. Podgaiskytė svarbiausius komunalinių atliekų tvarkymo sistemos dalyvius pagal jų vaidmenį skiria į **tokias grupes: atliekų turėtojus**, atliekų tvarkytojus, valdymo institucijas, interesų grupes. Taip pat jie pabrėžia, kad „iš esmės interesų grupių sąrašas nėra baigtinis“¹⁰⁸⁷. 13 priede pateikiama atliekų tvarkymo sistemos dalyvių schema. Vadovaujantis šioje schemeje išdėstyta informacija, pateikiama tolimesnei disertacinio tyrimo eigai aktuali komunalinių atliekų tvarkymo sistemos dalyvių (interesų grupių) klasifikacija, atsižvelgiant į šios sistemos institucinę sąrangą.

Pirminis KATS dalyvių lygmuo

Šiai grupei autorius priskiria *atliekų turėtojus* ir *atliekų tvarkytojus*, kurie yra

1084 LRKT 2015 m. kovo 5 d. nutarimas Nr. KT9-N5/2015 byloje Nr. 44/2011, *supra note*, 232.

1085 ATĮ (2) 30 str. 11 ir 12 d.

1086 LVAT 2017 m. kovo 21 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-215-552/2017, Liteko, žiūrėta 2020 m. kovo 22 d., <http://litemo.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=2c713596-3cac-40cd-b3c8-d6915545cd7b>.

1087 Bivainis ir Podgaiskytė, *supra note*, 876.

KAT sistemos, kaip teisinio santykio, pirminis elementas.

Remiantis ATĮ (2) 2 str. 17 d., *atliekų turėtojas* – atliekų darytojas arba asmuo, turintis atliekų. To paties įstatymo 2 str. 8 d. pateikta *atliekų darytojo* apibrėžtis – tai asmuo, dėl kurio veiklos susidaro atliekų (pirminis atliekų darytojas), arba asmuo, kuris atlieka pradinį atliekų apdirbimą, maišymą ar kitus veiksmus, dėl kurių pakinta tų atliekų pobūdis arba sudėtis. Atliekų turėtojai komunalines atliekas (pvz., buityje, įmonėse, sodo bendrijose, ūkiuose ir kitur susidariusias) privalo rūšiuoti jų susidarymo vietoje savivaldybės atliekų tvarkymo taisyklėse nustatyta tvarka ir naudotis savivaldybės organizuojamomis komunalinių atliekų tvarkymo sistemomis.¹⁰⁸⁸ Atliekų turėtojas privalo atliekas perduoti atliekų tvarkytojui, sudarydamas komunalinių atliekų tvarkymo paslaugos teikimo sutartį arba mokėdamas savivaldybės nustatytą rinkliavą.¹⁰⁸⁹ Šiuo atveju realizuojamas principas „teršėjas moka“.¹⁰⁹⁰

Atsižvelgiant į ATĮ (2) 2 str. 39 d. pateikiamą komunalinės atliekos sąvokos turinį¹⁰⁹¹, pažymėtina, kad apibrėžiant KA sampratą vartojama nuostata „atskirai surinktos atliekos iš kitų šaltinių“, o Atliekų tvarkymo taisyklių 3 skyriaus 20 p. įtvirtinama: „Komunalinės atliekos (buitinės atliekos ir panašios verslo, gamybinės ir organizacijų atliekos)“. Remiantis tuo, kas paminėta, *komunalinių atliekų turėtojus* galima klasifikuoti taip:

1. *Fiziniai asmenys* (pavyzdžiui buitiniai vartotojai) arba *juridiniai asmenys*¹⁰⁹² (pavyzdžiui, vykdančys ūkinę veiklą gamybos, prekybos, pramonės srityse);

1088 Įsakymas „Dėl Atliekų tvarkymo taisyklių patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2020 m. liepos 1 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.84302/asr>.

1089 ATĮ (2) 30¹ str. 1 d.

1090 ATĮ 32 str. 1 d. Atliekų tvarkymo srityje taikomas principas „teršėjas moka“ reiškia, kad atliekų tvarkymo išlaidas turi apmokėti pirminis atliekų darytojas arba dabartinis ar ankstesnis atliekų turėtojas ir (ar) produktų, dėl kurių naudojimo susidaro atliekos, gamintojas ar importuotojas.

1091 Komunalinės atliekos – mišrios ir atskirai surinktos buitinės (buityje susidaranti) atliekos, įskaitant popieriaus ir kartono, stiklo, metalų, plastiko, biologines, medienos, tekstilės, pakuočių, elektros ir elektroninės įrangos, baterijų ir akumuliatorių, taip pat stambiausias atliekas, įskaitant čiužinius ir baldus, ir atliekas, surinktas iš kitų šaltinių, kai jos savo pobūdžiu ar sudėtimi yra panašios į buitines atliekas. Prie komunalinių atliekų nepriskiriamos gamybos, sveikatos priežiūros veikloje susidaranti atliekos, žemės ūkio, miškininkystės, žvejybos, septykų, taip pat kanalizacijos ir nuotekų valymo atliekos, įskaitant nuotekų dumblą, eksploatuoti netinkamos transporto priemonės ir statybinės atliekos. ATĮ (2) str. 39 p.

1092 „Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, 2.33 straipsnis. 1 d. Juridinis asmuo yra savo pavadinimą turinti įmonė, įstaiga ar organizacija, kuri gali savo vardu įgyti ir turėti teises bei pareigas, būti ieškovu ar atsakovu teisme, *supra note*, 318.

2. *Viešieji atliekų turėtojai*¹⁰⁹³ (pavyzdžiui, savivaldybės ar valstybės įmonės), *privatūs atliekų turėtojai*¹⁰⁹⁴, *mišrūs* (pavyzdžiui, privataus ir viešojo kapitalo įmonės);
3. Pagal *susidarančių komunalinių atliekų pobūdį*: pavyzdžiui, mišrių, namų ūkio, biologinių, elektroninės įrangos, stambių komunalinių atliekų turėtojai¹⁰⁹⁵.

Atliekų tvarkytojo sąvoka ATĮ (2) 2 str. 20 d. apibrėžta taip: tai „įmonė, kuri surenka ir (ar) veža, ir (ar) naudoja, ir (ar) šalina atliekas, atlieka šių veiklų organizavimą ir stebėseną, šalinimo vietų vėlesnę priežiūrą. Prie atliekų tvarkytojų priskiriami prekiautojai atliekomis ar tarpininkai, vykdančys nurodytą veiklą“¹⁰⁹⁶. Remiantis atliekų tvarkytojo sąvoka, kuri turinio prasme yra identiška atliekų tvarkymo sąvokai, galima išskirti komunalinių atliekų tvarkymo sistemos etapus (fazes), kurių funkcionavimą privalo užtikrinti atliekų tvarkytojas, o kartu ir savivaldybės:

1. Atliekų surinkimas – atliekų paėmimas iš atliekų turėtojų;
2. Atliekų vežimas – atliekų paėmimas iš jų turėtojo, vežimas ir perdavimas atliekų naudotojui ar šalintojui;
3. Atliekų naudojimas – veikla, kurios pagrindinis rezultatas yra atliekas sudarančių medžiagų naudojimas konkrečiai paskirčiai vietoj kitų medžiagų, arba veikla, kurios rezultatas yra atliekų paruošimas naudoti pagal tą paskirtį įmonėje arba visame ūkyje;
4. Atliekų šalinimas – veikla, nepriskiriama prie atliekų naudojimo, net jei antrinis tokios veiklos rezultatas yra medžiagų ar energijos gavimas.¹⁰⁹⁷

Kaip jau minėta, atliekų tvarkytojas komunalinių atliekų tvarkymo paslaugą savivaldybės teritorijoje gali vykdyti tik tuo atveju, jeigu jį išrenka savivaldybė ar komunalinių atliekų tvarkymo sistemos administratorius. Be to, atliekų tvarkytojams, kaip

1093 *Ibid.*, 2.34 str. 2 d.: „Viešieji juridiniai asmenys yra valstybės ar savivaldybės, jų institucijų arba kitų asmenų, nesiekiančių naudoti sau, įsteigti juridiniai asmenys, kurių tikslas – tenkinti viešuosius interesus (valstybės ir savivaldybės įmonės, valstybės ir savivaldybės įstaigos, viešosios įstaigos, religinės bendruomenės ir t. t.).“

1094 *Ibid.*, 2.34 str. 3 d.: „Privatieji juridiniai asmenys yra juridiniai asmenys, kurių tikslas – tenkinti privačius interesus.“

1095 Šis pogrupis sudarytas remiantis J. Bivainio ir V. Podgaiskytės pateikia klasifikacija bei papildytas remiantis ATĮ (2) 2 str. 39 p įtvirtinta komunalinių atliekų sąvoka. Žr. Bivainis ir Podgaiskytė, *supra note*, 876: 329.

1096 ATĮ 2 str. 37 d.: įmonė šiame įstatyme apibrėžiama kaip fizinis asmuo, vykdančias individualią veiklą, juridinis asmuo, kita organizacija ar jų padaliniai.

1097 ATĮ 2 str. 11, 14, 16, 22 d. Apie atliekų naudojimą ir šalinimą kalbėta disertacinio tyrimo skyrelyje 3.2.3 „Atliekų hierarchija“.

verslo subjektams, keliami imperatyvūs reikalavimai verstis tokio pobūdžio veikla. Lietuvos teisės aktuose įtvirtintas atliekų tvarkymo teisinio reguliavimo priemonės galima klasifikuoti taip:

1. *Leidimai*. Įmonės, ketinančios atlikti atliekų apdorojimą, perdirbančios laivus, ir įmonės, atliekų susidarymo vietoje pavojingas atliekas laikančios ilgiau kaip šešis mėnesius, o nepavojingąsias – ilgiau kaip vienus metus, turi gauti leidimus¹⁰⁹⁸. Leidimai savo pobūdžiu yra Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės (TIPK)¹⁰⁹⁹ arba taršos leidimas¹¹⁰⁰.

2. *Licencijos*. ATĮ (2) 12 str. 1 d. nustatyta: „Pavojingas atliekas ketinančios tvarkyti įmonės, neturinčios šio Įstatymo 6 straipsnyje nurodytų leidimų, turi gauti pavojingų atliekų tvarkymo licenciją.“ Licencijas išduoda, atsisako jas išduoti, licencijų duomenis tikslina, licencijų galiojimą sustabdo, licencijų galiojimo sustabdymą panaikina, licencijų galiojimą panaikina Aplinkos apsaugos agentūra. Licencija išduodama pavojingųjų atliekų surinkimui, t. y. pavojingųjų atliekų paėmimui iš atliekų turėtojų, įskaitant rūšiuojamąjį pavojingųjų atliekų surinkimą ir parengiamąjį laikymą iki pavojingųjų atliekų surinkimo įrenginiuose, kuriuose pavojingosios atliekos iškraunamos, kad jas galima būtų paruošti pervežti į pavojingųjų atliekų naudojimo ar šalinimo įrenginius¹¹⁰¹.

3. *Atliekų tvarkytojų registras*. Atliekas surenkančios, vežančios ir apdorojančios įmonės, prekyautojai atliekomis ir tarpininkai, įmonės, atliekų susidarymo vietoje pavojingąsias atliekas laikančios ilgiau kaip šešis mėnesius, o nepavojingąsias – ilgiau kaip vienus metus, šią veiklą gali vykdyti tik įregistruoti į Atlieku tvarkytojų valstybės registrą.¹¹⁰² ATĮ (2) 6¹ str. 1 d. nustato atliekų tvarkytojų valstybės registro objektus:

- 1) atliekas surenkančios ir vežančios įmonės;
- 2) atliekas apdorojančios įmonės;
- 3) prekyautojai atliekomis ir tarpininkai;

1098 ATĮ 6 str. 1 d.

1099 Įsakymas „Dėl Taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimų išdavimo, pakeitimo ir galiojimo panaikinimo taisyklių patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2020 m. liepos 1 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/TAIS.84302>; taršos integruotos prevencijos ir kontrolės (TIPK) leidimą privalo turėti įmonės, kurių vykdoma pramoninė (ūkinė) veikla sukelia taršą ir yra nurodyta TIPK Taisyklių 1 priede.

1100 Įsakymas „Dėl Taršos leidimų išdavimo, pakeitimo ir galiojimo panaikinimo taisyklių patvirtinimo“; taršos leidimą privalo turėti įmonės, kurios vykdo veiklą, nurodytą Taršos taisyklių 1 priede..

1101 Įsakymas „Dėl Pavojingųjų atliekų tvarkymo licencijavimo taisyklių patvirtinimo“, 6 ir 7 p., TAR, žiūrėta 2021 m. liepos 1 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalActEditions/TAR.B3844E0BF0BD?faces-redirect=true>.

1102 ATĮ 4 str. 10 d.

4) įmonės, atliekų susidarymo vietoje pavojingąsias atliekas laikančios ilgiau kaip šešis mėnesius, o nepavojingąsias – ilgiau kaip vienus metus.

Komunalinių atliekų tvarkytojai privalo būti įtraukti į šį registrą, jei vykdo, pavyzdžiui, komunalinių atliekų surinkimo (S1), vežimo (S2) veiklas.¹¹⁰³

Šiam dalyvių lygmeniui būtų galima priskirti KAT sistemos administratorių ir savivaldybę, bet šio tyrimo autorius juos įtraukia į kitą KAT sistemos dalyvių lygmenį, kuris yra susijęs su valstybiniu reglamentavimu.

Antrasis KATS dalyvių lygmuo

Šiai grupei autorius priskiria KAT sistemos dalyvius, kurie dalyvauja atliekų tvarkymo srityje vykdydami teisės aktų priskirtas funkcijas. Čia paminėtina, kad ATĮ (2) įtvirtintos atliekų tvarkymo valstybinio reglamentavimo nuostatos. 3 lentelėje pateikiama antrojo lygmens dalyvių klasifikacija ir jų funkcijos, susijusios su KAT sistema.

3 lentelė

KATS antrojo lygmens dalyvių klasifikacija

Subjektas	Funkcijos
Aplinkos ministerija	<ol style="list-style-type: none">1) reglamentuoja ir administruoja visų atliekų tvarkymą, kontroliuoja nustatytų reikalavimų ir užduočių įgyvendinimą;2) koordinuoja kitų valstybės ir savivaldybių institucijų veiklą atliekų tvarkymo srityje;3) ieško papildomų finansavimo šaltinių valstybės bei savivaldybių institucijų parengtiems atliekų tvarkymo projektams finansuoti.

1103

Įsakymas „Dėl Atliekų tvarkymo taisyklių patvirtinimo“, 2 priedas, 3 lentelė, *supra note*, 24.

Sveikatos apsaugos ministerija	<ol style="list-style-type: none"> 1) atlieka pavojingų atliekų, jų tvarkymo veiklos poveikio žmogaus ir visuomenės sveikatai ekspertizę; 2) nustato žmonių sveikatos priežiūros ir su ja susijusių mokslinių tyrimų atliekų rūšiavimo jų susidarymo vietoje, surinkimo, pakavimo, ženklavimo, pradinio apdorojimo ir laikino laikymo reikalavimus sveikatos priežiūros įstaigose.
Ūkio ministerija	<ol style="list-style-type: none"> 1. rengia ir tvirtina programas, skatinančias atliekų prevenciją; 2. koordinuoja pramonės įmonių veiksmus diegiant jų gamyboje susidarantių atliekų tvarkymo pajėgumus.
Žemės ūkio ministerija	<ol style="list-style-type: none"> 1. koordinuoja žemės ūkio ir maisto pramonės įmonių veiksmus diegiant jų gamyboje susidarantių atliekų tvarkymo pajėgumus.
Savivaldybės	<ol style="list-style-type: none"> 2. organizuoja komunalinių atliekų tvarkymo sistemas; 3. užtikrina tų sistemų funkcionavimą; 4. organizuoja atliekų, kurių turėtojo nustatyti neįmanoma arba kuris neegzistuoja, tvarkymą; 5. administruoja komunalinių atliekų tvarkymo paslaugos teikimą.

Sudarė A. Stankevičius pagal ATĮ (2) 20–25 straipsnius

Šioje lentelėje nurodomos ministerijų ir savivaldybių funkcijos atliekų tvarkymo srityje. Disertacinio tyrimo autorius papildomai į šią klasifikaciją įtraukia Seimą. LRS vertintinas kaip KAT sistemos dalyvis, pavyzdžiui, priimdamas teisės aktus, susijusius su komunalinių atliekų tvarkymu, kartu ir reguliuoja KAT sistemą; steigia komitetus ir komisijas, kurioms priskiriamos kontrolės funkcijos atliekų tvarkymo srityje; skiria ir atleidžia pareigūnus; tvirtina atskaitingų institucijų ataskaitas ir t. t. Pavyzdžiui, LRS

reikalavimu Seimo statuto nustatyta tvarka Vyriausybė arba atskiri ministrai atsiskaito Seime už savo veiklą (taip pat ir aplinkos ministras).¹¹⁰⁴ Šiai kategorijai taip pat galima priskirti ir Vyriausybę. Nors lentelėje suminėtos ministerijos, kurios atstovauja vykdomajai valdžiai, Vyriausybė, kaip KAT sistemos dalyvė, netiesiogiai veikia KAT sistemos turinį, pavyzdžiui, įgyvendindama vykdomąją valdžią Lietuvoje arba steigdama, reorganizuodama ir likviduodama biudžetines įstaigas; arba realizuodama įstatymų leidybos iniciatyvos teisę Seime, rengdama ir teikdama Seimui svarstyti įstatymų ir kitų teisės aktų projektus; koordinuodama Vyriausybės atstovų veiklą; teikdama rekomendacijas savivaldybėms ir t. t.¹¹⁰⁵

Aplinkos ministerijos (toliau – AM) vaidmuo tvarkant atliekas minėtas, kai buvo pristatomos jos funkcijos. Akcentuotina, kad AM dalyvauja komunalinių atliekų tvarkymo sistemoje vykdydama **šias funkcijas**:

1. nustato atliekų (pateikiama atliekų klasifikacija pagal atliekų susidarymo šaltinį) sąrašą, atliekų tvarkymo veiklų sąrašą, atliekų naudojimo ar šalinimo techninę reglamentą¹¹⁰⁶;
2. rengia Valstybinį atliekų prevencijos ir tvarkymo planą¹¹⁰⁷;
3. nustato minimalius komunalinių atliekų tvarkymo paslaugos kokybės reikalavimus¹¹⁰⁸.

Aplinkos apsaugos departamentas prie Aplinkos ministerijos (toliau – Departamentas) yra įstaiga prie Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos. Departamento paskirtis – siekiant užtikrinti teisėtumą ir teisėtvarką aplinkos apsaugos ir gamtos išteklių naudojimo srityje vykdyti aplinkos apsaugos valstybinę kontrolę.¹¹⁰⁹ Taip pat Departamentas:

1. įgyvendina valstybės politiką aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės atliekų (išskyrus radioaktyviasias) tvarkymo srityje;
2. kontroliuoja, ar tinkamai vykdoma gamtos išteklių naudojimo, teršalų išme-

1104 Lietuvos Respublikos Vyriausybės įstatymas, LRS, žiūrėta 2021 m. kovo 15 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.5807/asr>.

1105 *Ibid.*, 2 str. 1 d.; 20 str. 1 d., 22 str. 6 ir 8 d., 12 d., 15 d., 23 str. 2 d.

1106 ATĮ (2) 7¹ str. 2 d., įsakymas „Dėl Atliekų tvarkymo taisyklių patvirtinimo“, 1, 2, 3 priedai, LRS, žiūrėta 2021 m. kovo 11 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.84302/SHMwiLHMkn>.

1107 ATĮ (2) 26² str. 2 d.

1108 Įsakymas „Dėl Minimalių komunalinių atliekų tvarkymo paslaugos kokybės reikalavimų patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2021 m. kovo 11 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.435756/asr>.

1109 Įsakymas „Dėl Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos regionų aplinkos apsaugos departamentų reorganizavimo“, 2 p., LRS, žiūrėta 2021 m. liepos 11 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/6e289d423bf211e884a38848fe3ec9e2/asr>.

timo į aplinką ir atliekų apskaita; ar pateikiami teisingi šios apskaitos duomenys;

3. teikia pasiūlymus suinteresuotoms institucijoms dėl aplinkos taršos regulavimo ir aplinkos apsaugos priemonių įgyvendinimo, tobulinimo;
4. dalyvauja aplinkosauginio švietimo veikloje;
5. pagal kompetenciją nustatyta tvarka nagrinėja juridinių ir fizinių asmenų skundus, pranešimus ir prašymus;

Aplinkos apsaugos agentūrai nustato užduotis (metinius planus ir neplanines užduotis) atlikti aplinkos apsaugos valstybinei kontrolei reikalingus laboratorinius tyrimus ir matavimus, koordinuoja ir prižiūri šių užduočių įgyvendinimą.¹¹¹⁰

Aplinkos apsaugos agentūros paskirtis – vykdyti valstybinį aplinkos monitoringą, rinkti, analizuoti ir teikti patikimą informaciją apie aplinkos būklę, vykdyti aplinkos apsaugos valstybinės kontrolės priežiūrą.¹¹¹¹ **Igyvendinant** KAT sistemą Aplinkos apsaugos agentūra atlieka šias funkcijas:

1. teisės aktų nustatyta tvarka priima, renka, apdoroja, apibendrina ir analizuoja atliekų susidarymo ir tvarkymo apskaitos duomenis;
2. teisės aktų nustatyta tvarka renka, apdoroja, apibendrina ir analizuoja statistinius duomenis atliekų susidarymo ir tvarkymo srityje, rengia ir skleidžia šių duomenų pagrindu sudarytą statistinę informaciją;
3. atlieka atliekų tvarkytojų valstybės registro tvarkytojo funkcijas;
4. rengia ir dalyvauja rengiant teisės aktus, susijusius su valstybės politikos įgyvendinimu atliekų (išskyrus radioaktyviasias) tvarkymo srityje.¹¹¹²

Trečiasis KAT sistemos lygmuo

Šiai grupei disertacinio tyrimo autorius priskiria dalyvius, kurie *netiesiogiai* dalyvauja KAT sistemoje, juos būtų galima vadinti *kitais dalyviais*. Tai įvairių nevyriausybinų organizacijų veikla, mokslo institucijų, teisėsaugos, teisę taikančių institucijų ir

1110 *Ibid.*, 9.1,10.6., 10.20., 10.31., 10.37 p.

1111 Įsakymas „Dėl aplinkos ministro 2004 m. liepos 14 d. įsakymo Nr. D1-385 „Dėl Aplinkos apsaugos agentūros nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“, 2 punktas, LRS, žiūrėta 2020 m. liepos 13 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.398087>.

1112 *Ibid.*, 10.2.8., 10.2.9., 11.1.4., 11.9 p.

teismų veikla. Šiam pogrupiui galima priskirti ir viešosios informacijos sklaidėjus¹¹¹³; teismų ir institucijų, padedančių įgyvendinti teisingumą, veikla. Pavyzdžiui, teismai, vykdydami teisingumą¹¹¹⁴, formuoja teisinį precedentą, o institucijos, padedančios **įgyvendinti teisingumą (prokuratūra, policija, FNTT)**, yra tie subjektai, kurie taiko LRBK¹¹¹⁵ ar ANK¹¹¹⁶ nuostatas, kiek tai susiję su KAT. Ši dalyvių grupė gali būti klasifikuojama į pogrupius pagal jų tikslus ir atliekamas funkcijas. Pavyzdžiui, vieni autoriai NVO veiklą KAT sistemoje, atsižvelgdami **į atstovaujančių dalyvių interesus**, skirsto į atliekų turėtojus ar tam tikrus jų pogrupius – viešąjį interesą, aplinkos apsaugą, technologijas ir techninę pažangą.¹¹¹⁷ Apibendrinant galima teigti, kad šio lygmens dalyviai apima interesų grupių veiklą užtikrinant KAT sistemos funkcionavimą ir tobulinant šią sistemą.

3.4. Skyriaus išvados ir apibendrinimai

Komunalinio atliekų tvarkymo sistema yra kompleksinis reiškinys, kuris veikia oro, vandens, dirvožemio taršą. KAT sistemos teisinis reguliavimas priklauso nuo socialinių pokyčių, technologizavimo ir žmogaus požiūrio į gamtą.

ES, kartu ir Lietuvos atliekų tvarkymo teisėkūros šaltiniu galima įvardinti *ekofilosofijos* nuostatas: tai laikytina kaip pamatinė idėja, kuripabrėžia vartojimo problematiką, skatinančią atliekų susidarymą, aplinkos taršą ir gamtos išteklių naudojimą (aplinkosaugos krizę). Taip pat pabrėžiama būtinybė išsaugoti tinkamą gyvenimui biosferą. Akcentuojama, kad vartojimas reiškia ekonominę naudą, o skatinimas mažiau vartoti, riboti gamtos išteklių naudojimą ar įvesti vartojimo alternatyvas sukelia *interesų grupių priešpriešas*.

1113 Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas, 2 str. 81 dalis: „Viešosios informacijos sklaidėjas – visuomenės informavimo audiovizualinėmis priemonėmis paslaugos teikėjas, retransliuotojas, asmuo, teikiantis Lietuvos Respublikos vartotojams televizijos programų ir (ar) atskirų programų platinimo internete paslaugas, radijo programų transliuotojas, informacinės visuomenės informavimo priemonės valdytojas ar kitas asmuo, sklaidžiantis viešąją informaciją visuomenei ir atsakantis už tos informacijos teisėtumą“; TAR, žiūrėta 2020 m. liepos 13 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.065AB8483E1E/asr>.

1114 Konstitucijos 109 str.

1115 Pavyzdžiui, Baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas, XXXVIII skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai aplinkai ir žmonių sveikatai“ 270 ir 270² str., TAR, žiūrėta 2020 m. liepos 12 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.2B866DFF7D43/asr>.

1116 Pvz., Administracinių nusižengimų kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymas, 247 str. („Atliekų tvarkymą reglamentuojančių teisės aktų reikalavimų nevykdymas“), TAR, žiūrėta 2020 m. liepos 12 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4ebe66c0262311e5bf92d6af3f6a2e8b/asr>.

1117 Bivainis ir Podgaiskytė, *supra note*, 876: 330.

KAT teisinio reguliavimo tikslus pagal pobūdį galima grupuoti į aplinkosauginius ir ekonominius, o pagrindinės kryptys yra ilgalaikis *konkurencingumas* ir *žiedinės ekonomikos* koncepcija. Šie tikslai suponuoja mažinti susidarančių atliekų kiekį, atliekas perdirbti ir paversti pagrindiniu patikimu žaliavų šaltiniu ES, energiją atgauti tik iš perdirbti netinkamų medžiagų ir faktiškai panaikinti šalinimą sąvartynuose, taip išvengiant atliekų daromos neigiamos įtakos aplinkai ir sveikatai.

Remiantis mokslininkų darbų analize, išskirtini KAT sistemos bruožai: a) *su-dėtinga* ir *dinamiška* sistema; b) *viešojo paslauga*, sąveikaujanti su naujomis technologijomis atliekų panaudojimo, proceso kontrolės, sistemos tobulinimo ir optimizavimo srityse; c) viešojo paslauga, kuri pasireiškia *privalomu pobūdžiu* (tai yra privaloma rinkliava); d) KAT sistema vertintina kaip *ypatingos svarbos objektas* (kritinė infrastruktūra) nacionalinio saugumo kontekste; d) komunalinių atliekų tvarkymo sistemos teisinių santykių dalyviai pasireiškia *įvairiomis struktūromis*: fiziniai, juridiniai, mišrūs, viešojo administravimo, teisėkūros subjektai.

KAT sistemos teisinių santykių dalyviai klasifikuojami į tris lygmenis. Pirmajam priklauso *atliekų turėtojai* ir *atliekų tvarkytojai*. Tai yra plačiausios apimties interesų grupės. Antrajam lygmeniui priskirtini asmenys, kurie susiję su komunaliniu atliekų tvarkymo valstybiniu reguliavimu. Šio lygmens dalyvių teisinė pozicija pasireiškia *netiesiogine įtaka* (apima subjekto funkcijas institucinėje sąrangoje apskritai bei aplinkos apsaugos, atliekų tvarkymo srityje) ir *tiesiogine įtaka* (subjektas tiesiogiai dalyvauja KAT sistemoje). Trečiajam lygmeniui priklauso plačiausia subjektų grupė, **šie subjektai** KAT sistemoje *dalyvauja netiesiogiai* (pavyzdžiui, neturi tiesioginio-horizontalaus teisinio ryšio kaip atliekų turėtojai ir tvarkytojai), bet daro įtaką KAT sistemos teisei raidai, formuodami vertybinius kriterijus. Šis klasifikavimas aktualus empirinio tyrimo eigai.

Teisės aktuose KAT sistema apibūdinama kaip ūkinė veikla, kuri pasireiškia atliekų surinkimu, vežimu, naudojimu ir šalinimu, šių veiklų organizavimu ir stebėse-na, šalinimo vietų vėlesne priežiūra, įskaitant, kai minėtus veiksmus atlieka prekiautojas atliekomis ar tarpininkas. Remiantis ESTT suformuota praktika, matyti, kad KAT sistemos tikslai įgyvendinami užtikrinant *atliekų hierarchiją*, kuri identifiikuotina kaip *teisinis imperatyvas*. Atliekų hierarchija yra sisteminis reiškinys, kurio tikslai apima aplinkosauginius, ekonominius, teisinius, politinius aspektus. Teisės aktuose šis reiškinys apibūdinama kaip yra prioritetų eiliškumo sąrašas, t. y. kokie prioritetai, numatyti atliekas reglamentuojančiuose teisės aktuose ir politikoje, aplinkos požiūriu yra geriau-

si, siekiant išvengti atliekų neigiamo poveikio visuomenės sveikatai ir aplinkai.

KAT sistema pasireiškia keturiomis pakopomis: vietinio lygmens, regioninio, centrinio, tarpnacionaliniu, o tai suponuoja nuostata, kad reguliuojant KAT sistemos turinį *teisėkūra pasireiškia įvairiose sprendimų priėmimo lygmenyse*: ES, nacionalinio, regiono ir vietinio (savivaldos) lygmens. Šis skirstymas aktualus atliekant empirinę tyrimą, kai siekiama nustatyti lobistinių interesų grupių veiklos ypatumus, darančius įtaką komunalinių atliekų tvarkymo teisėkūros procesui.

Lietuvoje egzistuoja dvi atliekų tvarkymo sistemos: atliekų ir komunalinių atliekų. Savivaldybės yra atsakingos už KAT sistemos organizavimą. Kad KAT sistema būtų efektyvesnė, savivaldybės gali steigti KAT sistemos administratorių pavesdamos jam vykdyti tam tikras funkcijas. Pažymėtina, kad savivaldybės, organizuodamos KAT sistemos funkcionavimą, privalo užtikrinti konkurencingumo principų realizavimą, paslaugos prieinamumą ir kokybę.

4. Lobistinių interesų grupių veiklos komunalinių atliekų tvarkymo sektoriuje empirinis tyrimas

4.1. Tyrimo metodika ir instrumentarijus

Disertaciniame tyrime atliktas kokybinis tyrimas – *ekspertinis interviu*. Šis informacijos rinkimo metodas yra vienas iš kokybinio interviu sudėtinių elementų. Remiantis moksline literatūra, analizuojančia kokybinio tyrimo fenomeną, nurodoma, kad interviu, kaip savita tyrimo technika, gali tarnauti trimis tikslams. **Pirma**, ji gali būti naudojama kaip informacijos, kuri tiesiogiai susijusi su disertacinio tyrimo tikslu, rinkimo priemonė; **antra**, gali būti naudojama: a) hipotezėms *patikrinti, patikslinti, išplėtoti* arba naujoms *aptikti*; b) pamatyti tiriamojo reiškinio išorinę ir vidinę struktūrą; **trečia**, interviu gali būti naudojamas kompleksiška su kitais tyrimų metodais, pavyzdžiui, identifikuojant „netikėtus, unikalius rezultatus“¹¹¹⁸. Tiek užsienio, tiek Lietuvos mokslininkų darbuose nurodoma, kad kokybiniai tyrimai naudojami siekiant „užčiuopti“ subjektyvius, tiriamiesiems jautrius, iki tyrimo net nežinomus aspektus¹¹¹⁹, masiškai nepaplitusius, ypač aštrių socialinių pokyčių sąlygomis¹¹²⁰; kokybiniais tyrimais siekiama atkurti visuminį (holistinį) situacijos vaizdą¹¹²¹ arba identifikuoti giluminius procesus, kuriuos kiekybiškai sudėtinga nustatyti¹¹²². Moksliniuose šaltiniuose nurodomi ekspertinio interviu kaip kokybinio tyrimo trūkumai: a) duomenų apdorojimo analizės sudėtingumas ir galimas subjektyvumas (pavyzdžiui, žmogiškasis faktorius, galintis pasireikšti skirtingu interpretavimu ar požiūriu į lygiaverčius faktus); b) reprezentatyvumo stygius, didelės laiko sąnaudos arba rezultatų apibendrinimo problema.¹¹²³ Disertacinio tyrimo autorius, norėdamas atsakyti į klausimą, kodėl pasirinktas būtų ekspertinis interviu metodas, nurodo šiuos argumentus.

Pirma, šiame disertaciniame tyrime atliktos interesų grupių lobistinės veiklos, komunalinių atliekų tvarkymo fenomenų teorinės, teismų praktikos analizės duomenys,

1118 Louis Cohen, Manion Lawrence ir Keith Morrison, *Research Methods in Education* (6) (London and New York: Routledge, 2007), 351.

1119 Mikulskienė ir kt., *supra note*, 75: 114–115.

1120 Rimantas Tidikis, *Socialinių mokslų tyrimų metodologija* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2003), 359.

1121 John Creswell ir Cheryl Poth, *Qualitative inquiry and research design; Choosing among five traditions*. Fourth edition (London: Sage publications, 2009), 7–8.

1122 Louis Cohen ir kt., *op cit.*, 351; Stankevičius ir Lukšaitė, *supra note*, 79.

1123 Louis Cohen ir kt., *op cit.*, 158, 351–352.

suformuluoti apibendrinimai ir tarpinės išvados suponuoja atsakyti į klausimą, kaip pasireiškia interesų grupių lobistinė veikla komunalinių atliekų tvarkymo srityje, kokie šios sąveikos ypatumai ir teisiniai probleminiai aspektai. Turimi disertacinio tyrimo duomenys suformuoja teorinį „karkasą“, kurio pagrindu vykdomas ekspertinis interviu. Kita vertus, ekspertinio interviu kaip duomenų rinkimo metodo panaudojimas, greta su kitais disertaciniame tyrime naudojamais metodais, realizuoja disertaciniame tyrime naudojamų metodų sinergiją ir užtikrina metodologinį pagrindimą.¹¹²⁴

Antra, interviu, kaip kokybinio tyrimo elementas pastaruoju metu yra naudojamas moksliniuose darbuose tiriant interesų grupių lobistinės veiklos ypatumus ne tik kitų mokslo šakų kontekste, pavyzdžiui, politologijos ar vadybos¹¹²⁵, bet ir teisės srities moksliniuose tyrimuose¹¹²⁶.

Trečia, pastaruoju metu ekspertinis interviu naudojamas teisės srities disertaciniuose tyrimuose. Pavyzdžiui, disertacijoje Ž. Plytnikas šį metodą naudojo, kad išsiaiškintų, kaip galėtų būti tobulinama teisinio reiškinio (viešųjų pirkimų) kontrolė.¹¹²⁷

Ketvirta, disertacinio tyrimo autorius turi mokslinę patirtį taikant ekspertinį interviu metodą moksliniuose tyrimuose, gauti duomenys publikuoti moksliniuose žurnaluose.¹¹²⁸ Mokslo darbuose nurodoma, kad šio metodo vienas svarbių aspektų tinkamai tyrimo eigai ir duomenų analizei yra tyrėjo patirtis.¹¹²⁹

4.2. Tyrimo eigos organizavimas ir ekspertų atranka

Interviu temos formulavimas yra pradinė kokybinio interviu stadija. Šio tyrimo tikslas nustatyti **lobistinių interesų grupių veiklos apraiškas komunalinių atliekų tvarkymo sektoriuje, identifikuoti šios sąveikos netobulos teisėkūros situacijas ir pagrįsti problemų sprendimų galimas tobulinimo kryptis.**

Mokslo darbuose nurodoma, kad tiek kokybinių, tiek kiekybinių tyrimų pagrįn-

1124 Creswell ir Poth, *supra note*, 1120: 185.

1125 Lisa Marie Dellmuth, Jonas Tallberg, „Advocacy Strategies in Global Governance: Inside Versus Outside Lobbying“, *Political Studies* 65, 3 (2017): 711, <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0032321716684356>; Mikulskienė ir kt., *supra note*, 7: 157.

1126 Stankevičius ir Lukšaitė, *supra note*, 79.

1127 Plytnikas, *supra note*, 106: 23.

1128 Andrius Stankevičius, Tadas Limba ir Antanas Andrulevičius, „PTowards sustainable cryptocurrency: risk mitigations from a perspective of national security“, *Journal of security and sustainability issues* 9, 2 (2019): 376,

<https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16063/46487707.pdf?sequence=1&isAllowed=y>; Stankevičius, *supra note*, 107.

1129 Louis Cohen ir kt., *supra note*, 1117: 148–149.

diniai charakteristikos elementai yra *reprezentatyvumas* (tyrimą galima apibendrinti); *objektyvumas* (ar nėra iškreipiami faktai remiantis tyrėjo subjektyvumu); *validumas* (ar išmatuota tai, kas įvardyta); *reliabilumas* (ar turimo procedūros yra stabilios), o kokybinio tyrimo metodologinės kokybės kriterijai yra *atvirumas* (skirtingai nuo kiekybinio tyrimo, kuriame vyrauja formalumas), *natūralumas* (tyrimas vykdomas natūraliomis sąlygomis), *komunikacijos elementas* (gauti duomenys yra tyrėjo ir eksperto komunikacijos išplėtojimo rezultatas), *interpretacijos elementas* (gaunami duomenys turi būti interpretuojami).¹¹³⁰ Pažymėtina, kad šiame kokybiniame tyrime taikomi gnoseologiniai principai: hermeneutika ir fenomenologija. Fenomenologijos principų taikymas įgalina išankstinių nuostatų eliminavimą, leidžiant ekspertams laisvai pranešti duomenis ir aprašyti tos informacijos mąstymo procesus. Hermeneutika suponuoja teksto giluminių prasmų daugiapakopę paiešką ir rezultatų interpretavimą.

S. Kvale interviu, kaip kokybinio tyrimo elemento, struktūrą klasifikuoja identifikuodamas septynis tyrimų metodo etapus, tokius kaip a) temos formulavimas, konceptualizuojant tyrimo temą ir suformuluojant tiriamuosius klausimus, b) tyrimo klausimų struktūrizavimas, c) interviu, d) perrašymas, e) analizavimas, f) patikrinimas, g) ataskaitų teikimas.¹¹³¹ Ekspertinis interviu buvo vykdomas tiesiogiai diskutuojant su kiekvienu ekspertu atskirai – laisvojo interviu apklausos principu (angl. *face to face*).¹¹³²

Tyrimas buvo vykdomas 2021 metų kovą–birželį, t. y. paskutiniais disertacinio tyrimo metais. Pažymėtina, kad vykdomo tyrimo metu buvo svarstomos ATĮ, PPATĮ naujų redakcijų pataisos, o tai suponuoja gautos informacijos naujumą ir aktualumą.

Interviu respondentai buvo pasirinkti remiantis šio disertacinio tyrimo metu nustatytais duomenimis, atskleidžiant lobistinės veiklos ir komunalinio atliekų tvarkymo kaip teisės reiškinių sampratos funkcinius, funkcinius-struktūrinius ypatumus (teoriškai pagrįsta atranka). Ekspertais buvo pasirinkti valstybės tarnautojai arba asmenys prilyginami valstybės tarnautojams, kurių tiesioginės pareigos buvo susijusios su lobistinės veiklos, komunalinių atliekų tvarkymo politikos formavimu ir įgyvendinimu.¹¹³³ Ekspertų atranka ir interviu eiliškumas buvo vykdomas atsižvelgiant į šio disertaci-

1130 Norman K. Denzin ir Yvonna S. Lincoln, *The SAGE book of Qualitative Research*. Fifth edition (London: Sage publications, 2018), 10–20.

1131 Kvale Steinar, *Interviews: An Introduction to Qualitative Research Interviewing* (California: Sage Publications, 1996), 88.

1132 Creswell ir Poth, *supra note*, 1120: 185.

1133 Kritinė atranka, kuri susijusi su žiniomis, darbo patirtimi, santykiu su nagrinėjamu santykiu.

nio tyrimo atliktos teorinės analizės gautus duomenis. Pirmieji duomenys (pirmasis interviu) gauti iš eksperto, kurio tiesioginės pareigos susijusios su lobistinės veiklos priežiūra ir įgyvendinimu. Kita dalis ekspertų atrinkti remiantis KA tvarkymo sistemos funkciniais-struktūriniais ypatumais, analizuotais šio disertacinio tyrimo poskyryje Nr. 3.3.2 (p. 211–219). Atrinkti ekspertai, kurių einamos užimamos pareigos ar atstovaujamos institucijos funkcijos buvo susijusios su a) atliekų tvarkymo reglamentavimu ir administravimu; b) nustatytų reikalavimų ir užduočių įgyvendinimo kontrole atliekų tvarkymo srityje; c) komunalinių atliekų tvarkymo sistemų organizavimu ir / ar komunalinių atliekų tvarkymo paslaugos teikimo administravimu. Ekspertais buvo ir šiame disertaciniame tyrime įvardyti kaip pirminės grandies KAT sistemos dalyviai: interesų grupės, atstovaujančios atliekų turėtojams (iš vienos pusės) ir atliekų tvarkytojams (priešinga pusė). Vykdamas ekspertinį interviu, kai kurie ekspertai buvo atrinkti „sniego gniūžtės“ principu: vieni ekspertai pasirinkti ekspertui rekomenduojant kitą ekspertu, kiti ekspertai – gavus pirminę informaciją apie tiriamąjį reiškinį. Tokiu būdu kryptingai plėtojamas tyrimas, analizuojant labiausiai išreikštas siužetines linijas.

Ekspertų imtis buvo formuojama atsižvelgiant į gaunamų duomenų informatyvumą ir aktualumą, kiek tai susiję su disertacinio tyrimo kontekstu. Moksliniuose tyrimuose nurodoma, kad ekspertiniuose vertinimo modeliuose nedidelės ekspertų grupės kokybė yra labai panaši savo tikslumu į didelės ekspertų grupės imties tyrimą.¹¹³⁴ Todėl laikytina, kad tyrimo dalyvių (ekspertų) skaičius yra pakankamas ir pagrįstas šio tyrimo kontekste.

Tyrime dalyvavo *dvylika* ekspertų, kurių darbinė patirtis susijusi su interesų grupių lobistinės apraiškomis komunalinių atliekų tvarkymo srityje, kurių darbinės pareigos ar intereso pobūdis (visuomeninis, komercinis) buvo tiesiogiai susiję su disertacinio tyrimo tema.¹¹³⁵ Pažymėtina, kad pasirinkti ekspertai atliepia disertaciniame tyrime atskleistos institucinės-funkcinės sąrangos grandies sudėtinės dalis (lobistinės veiklos kaip reiškinio ir komunalinių atliekų tvarkymo sistemos).

Visų ekspertų išsilavinimas aukštasis (vienas ekspertas turi habilituoto moks-

1134 Robert Libby ir Roger K. Blashfield, „Performance of a composite as a function of a number of judges“, *Organizational Behavior and Human Performance* 21, 2 (1978): 121–122, [https://doi.org/10.1016/0030-5073\(78\)90044-2](https://doi.org/10.1016/0030-5073(78)90044-2).

1135 Tyrime dalyvavo ekspertai, kurių darbinė patirtis susiformavo einant pareigas Europos Parlamente, LR Seime, Aplinkos ministerijoje, Konkurencijos taryboje, VTEK, STT, savivaldybės administracijoje. Dalis ekspertų atstovauja interesų grupių asociacijoms, kurios susijusios su komunalinių atliekų tvarkymo sistema (atliekų tvarkytojai, komunalinių atliekų tvarkymo sistemos administratoriai, atliekų turėtojai).

lų daktaro laipsnį, du ekspertai – mokslų daktaro laipsnius; keturi ekspertai – teisės krypties kvalifikaciją). Dalis ekspertų yra įgiję akademinės patirties aukštojo mokslo įstaigose eidami lektoriaus, docento ar profesoriaus pareigas.

Atliekant kokybinį tyrimą svarbi eksperto profesinė patirtis. Ji suponuoja individo patirties formavimosi aspektus. Atitinkamai patirties aspektas yra svarbus formuojant nuomonę bei požiūrį į vykstančius reiškinius, gebėjimą visapusiškai interpretuoti analizuoti bei turėti poziciją diskutuojamu klausimu. Įvadinio pokalbio metu tiriamiesiems buvo paaiškinta atliekamo tyrimo prasmė ir kontekstas. Taip pat buvo pabrėžta, kad interviu yra konfidencialus ir kad konfidencialumas grindžiamas socialinio tyrėjo mokslinė etika. Siekiant užtikrinti vieną pagrindinių kokybiniam tyrimui keliamą „atvirumą“ metodologinės kokybės principą, tyrimo dalyviams buvo užduodami platūs, atviri, nuomonių įvairovę skatinantys tyrimo klausimai. Vykdam interviu buvo stengiamasi neprimesti terminų „lobizmas“ ir „lobistinė veikla“, o interviu tyrimas buvo pradedamas įvardijant šio ekspertinio tyrimo tikslus bei plėtojamas siejant su disertacinio tyrimo tikslu ir uždaviniais.

Interviu buvo formuojamas remiantis S. Kvale'ės suformuotais kokybiniais kriterijais: a) siektina pašnekovo spontaniškumo, išsamumo, konkretumo ir išsamaus atsakymo dominavimo; b) siektina, kad tyrėjo klausimai būtų kuo trumpesni, išsamesni, o pašnekovo atsakymai argumentuoti; c) tyrėjas seka ir pasitikslina norėtą perteikti svarbių aspektų ir klausimų reikšmę; d) interpretavimas nuolat detalizuojamas viso interviu metu; e) tyrėjas interviu metu tikslinasi savo interpretacijas išgirdęs subjekto atsakymus pokalbio metu.¹¹³⁶

Ekspertinio interviu pabaigoje buvo reziumuojamas visas interviu. Visi respondentai rodė norą talkinti tyrimui, atsakinėjo nuoširdžiai ir savo atsakymus išsamiai pagrįsdavo. Interviu trukdavo nuo 60 iki 90 min. ir apimdavo svarbiausias tyrimo tikslo temas. Siekdamas tyrimo tikslumo, disertacinio tyrimo autorius gautus rezultatus konspektavo. Pažymėtina, kad dalis ekspertinio tyrimo, atsižvelgiant į COVID-19 situaciją, buvo vykdoma (bendraujama) nuotoliniu būdu, naudojant skaitmenines ryšio priemones (vaizdo ir garso susitikimus bei susirašinėjimus).

1136 Kvale Steinar, *Interviews: An Introduction to Qualitative Research Interviewing* (California: Sage Publications, 1996), 145.

4.3. Duomenų analizė

Ekspertinio giluminio interviu surinktų duomenų analizei taikytas kokybinės turinio analizės metodas (angl. *content analysis*). K. Krippendorffas nurodo, kad turinio analizė – tai tyrimo technika, kuri remiasi teksto įvairių objektyvių ir pagrįstų charakteristikų statistiniu įvertinimu, t. y. identifikuoja temines kategorijas, kurių pagrindu pateikiamas sisteminis tiriamo reiškinių vertinimas.¹¹³⁷ B. Wamboldtas teigia, jog turinio analizės tikslas yra išorinis pagrindumas.¹¹³⁸ Turinio analizė, orientuota į žmonių bendravimą, suteikia praktinį pritaikomumą ir tinkamumą tyrimams. Remiantis L. Cohenu ir kt., išskiriami turinio analizės etapai a) tikrosios turinio prasmės identifikavimas, b) sugeneruoto tikrojo turinio klasifikavimas, kategorizavimas, pirmumo suteikimas pagal tikrąsias prasmes, c) pasakojimų struktūravimas apibūdinant interviu turinį, d) interviu duomenų interpretavimas.¹¹³⁹ Remiantis Lietuvos mokslininkų patirtimi, analizuojant interviu surinktų duomenų turinį, šio disertacinio tyrimo duomenys (interviu tekstai) buvo analizuojami pasitelkiant *manifestinių* (angl. *manifest variable*) ir *latentinių* kategorijų (angl. *latent variable*) sudarymo teorines nuostatas. Manifestinių kategorijų išskyrimas apsiribojo tik tiesiogiai suprantamo turinio aprašymu. Latentinės kategorijos, remiantis hermeneutinės teksto analizės paradigma, buvo išskirtos analizuojant ir interpretuojant giluminę, neretai paslėptą teksto prasmę.¹¹⁴⁰

Pirmas žingsnis, atliekant duomenų analizę, apėmė parengiamuosius darbus: atlikta interviu *transkripcija* (interviu duomenų perrašymas), interviu metu fiksuotų atmintinių (angl. *memos*), apibendrinamų duomenų rūšiavimas ir jų sudėstymas į skirtingas rūšis, atsižvelgiant į informacijos šaltinius.¹¹⁴¹ Atlikta duomenų pirminė analizė, identifikuojant, kokias bendras idėjas akcentuoja ekspertai. Kadangi turinio analizė remiasi interpretacija, identifikuojant ir klasifikuojant siužetinių linijų kategorijas sie-

1137 Klaus Krippendorff, *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology* (London: Sage publications, 1980), 18, 103.

1138 Barbara Wamboldt, „Content analysis: Method, applications, and issues“, *Health Care for Women International* 13, (1992): 313–314, <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/07399339209516006?needAccess=true>.

1139 Louis Cohen, Manion Lawrence ir Keith Morrison, *Research Methods in Education* (6) (London and New York: Routledge, 2007), 490–495.

1140 Gediminas Merkys, „Testavimas – socialinių mokslų principas. Metodologinio diskurso projekcija“, *Socialiniai mokslai* 2, 19 (1999): 7–15; Inga Mikutavičienė, „Švietimo ir socialinės nelygybės sąveikos fenomenas: Lietuvos kontekstas“ (daktaro disertacija, Vytauto Didžiojo universitetas, 2009), 74, <https://www.vdu.lt/cris/handle/20.500.12259/122639>.

1141 John Creswell, *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. 3rd ed. (London: Sage Publications, 2009), 171–172.

kiami „atkoduoti“ tekste esančias prasmes. Siužetinės linijos sudaromos jungiant aktualias tyrimui išsakytas mintis, nuostatas pagal turinio prasmę siejančias bendras idėjas. Siužetinių linijų kategorijos ir ekspertų interviu teksto nuostatos, pagrindžiančios kategorijas, klasifikuojamos ir tiriamos atsižvelgiant į teisinio reguliavimo srities problematiką. Paminėtina, kad vienos kategorijos yra vienetinės, kitos – kartotinės kilmės (išvestos iš kiekybiškai daugiau nei vieno tyrimo dalyvio pasisakymų). Gauti duomenys interpretuojami, apibendrinami, lyginami su šio disertacinio tyrimo čia paminėtų apibendrinimų, tarpinių išvadų nuostatomis ir formuluojamos išvados.

4.4. Empirinio tyrimo rezultatai ir teisinė diskusija

Empirinio tyrimo siužetinės linijos atrinktos ir klasifikuojamos atsižvelgiant į ekspertų nurodytų probleminių pozicijų (tematikų) išsakymo dažnumą. Remiantis ekspertų daugumos išsakymu pozicija (75–100 proc.) („prisotinimo efektas“), išskiriamos šios siužetinės linijos:

1. IG lobistinė veikla KAT sektoriuje reiškiasi latentiniu pobūdžiu¹¹⁴²;
2. Teisėkūra KAT sektoriuje pasireiškia netobulos teisėkūros situacijomis¹¹⁴³;
3. Konkurencingumo ir vidaus sandorio, kaip teisės kategorijų, problema KAT sektoriuje¹¹⁴⁴.

Šios siužetinės linijos papildomai yra klasifikuojamos į kategorijas, kurios tarpusavyje susijusios sisteminiu pagrindu, remiantis daugumos ekspertų pasisakymais.

4.4.1. Pirma kategorija. IG lobistinės veikla KAT sektoriuje reiškiasi latentiniu pobūdžiu

Ši siužetinė linija apima ekspertų pasisakymus, kuriuose identifikuojama lobistinės veiklos teisinio reguliavimo būklė, sampratos ypatumai, praktinio veikimo efektyvumas ir lobistinės veiklos apraiškų tvarkant komunalines atliekas vertinimas. Visi informantai pasisakė, kad teisėtas lobizmas yra pozityvus reiškinys („tobulėja teisėkūra, nustatomi teisėkūros pėdsakai, įgyvendinami EBPO standartai“), pati lobistinė veikla yra suvokiama kaip komunikacijos procesas, o LVĮ reguliavimo prasme – kaip funkcija. Pažymėtina, kad dauguma ekspertų nurodė, kad, įsigaliojus naujai LVĮ (2) redakcijai, lobistinės veiklos būklė Lietuvoje linkusi gerėti, jaučiamas tam tikras „sujudimas“: a)

1142 Žr. 17 priedą.

1143 Žr. 18 priedą.

1144 Žr. 19 priedą.

daugėja registruotų lobistų (tiek fizinių, tiek juridinių asmenų); b) daugėja pateiktų deklaracijų; c) deklaracijas taip pat teikia asmenys, kuriems daroma įtaka; d) VTEK, kaip lobistinės veiklos priežiūros institucijos, esami pakankami administraciniai, žmogiškieji ištekliai, leidžiantys efektyviai užtikrinti LVĮ kontrolę. Nepaisant pozityvių pokyčių reguliuojant lobistinę veiklą, vis dėlto, vertinant visų ekspertų pasisakymus, matyti, kad interesų grupių lobistinė veikla komunalinių atliekų sektoriuje reiškiasi latentiniu pobūdžiu.

4.4.1.1. Pirma subkategorija. Latentinės lobistinės veiklos problema KAT sektoriuje

Ši kategorija sujungia ekspertų nuomones, iš kurių išryškėja lobistinės veiklos latentiškumas KAT sektoriuje, šio reiškinio pobūdis ir ypatumai. Teisėkūra KAT srityje pasireiškia tiek įstatymų, tiek poįstatyminių teisės aktų, kurie priimami vyriausybės, ministerijos, savivaldybių, leidyba. Iš to išplaukia, kad lobistinė IG veikla yra nukreipta įvairiomis kryptimis. Vertinant ekspertų pasisakymus, pasakytina, kad IG yra linkusios veikti netiesiogiai – neatskleidžiama nei teisėkūros turinys, nei naudos gavėjai, nei iniciatorių duomenys, pvz., *Lietuvoje vis dar gajį nuomonė ir praktika, kad daugelis klausimų sprendžiami „tyliai“; IG Lietuvoje stengiasi „tyliai įlįsti“ su iniciatyva, skirtingai negu ES Parlamente, kur viešinimas yra aukšto lygio; iš tiesų šiuo metu nekontroliuojamas lobizmas, tai tas pats, kas šešėlis; Lietuvoje vyrauja „blato“ sindromas“; galiu pasakyti, atliekų tvarkymo teisėkūra yra neskaidri; atliekų teisėkūroje „savos“ taisyklės“; Iniciatyvos „pareina“ per statyinius* (Pastaba- ekspertų kalba netaisyta).

Vykdam ekspertinį interviu, tuo pat metu Seime buvo svarstomos ATĮ¹¹⁴⁵ ir PPATĮ¹¹⁴⁶ pataisos, tad didžioji dalis ekspertų pasisakymų atskleidė šio proceso ypatumus, kurie taip pat patvirtina lobistinės veiklos latentinį pobūdį: *Svarstant tiek ATĮ, tie PPATĮ projektus, tendencija tokia, kad x savivaldybių siūlymai išlenda Seimo narių vardu; Savivaldybė x teikia siūlymus per Seimo narius, nes jie nesijaučia užtikrinti dėl ministerijos formuluojamos pozicijos santykiuose su organizacijomis; Vyksta naktinė-rytinė teisėkūra: ryte Komitetas nubalsuoja už pataisas, o mes po balsavimo vėl registruojame per Seimo narius – tai nenormalu; Darbo grupės dėl ATĮ – nerimta, labai daug dalyvių,*

1145 Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymo Nr. VIII-787 1, 2, 3, 3-1, 3-2, 4, 7, 11-1, 12-1, 18-2, 22, 30, 32, 33, 34, 34-1, 34-2, 34-3, 34-4, 34-7, 34-8, 34-15, 34-18, 34-23, 34-25, 34-26, 34-28, 34-31 straipsnių, šeštojo skirsnio, 5 priedo pakeitimo, LRS, žiūrėta 2021 m. liepos 10 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.59267/asr>.

1146 Lietuvos Respublikos pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymo Nr. IX-517 2, 4, 4-2, 7, 10, 11-2 straipsnių ir 2 priedo pakeitimo įstatymas, LRS, žiūrėta 2021 m. liepos 11 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/42f32d90d3fa11eb9787d6479a2b2829>.

neteikiamos LVĮ prasme ataskaitos.

Pažymėtina, kad Seimo Aplinkos apsaugos komiteto posėdžiuose, svarstant ATĮ ir PPATĮ projektus, fiksuojamos nuostatos, kurios patvirtina išsakytas ekspertų pozicijas. Pavyzdžiui, Seimo narys K. A. teigė, kad *mistiniu būdu išlenda siūlymai Seimo narių vardu*; AM ministras, Seimo narys S. G. paprašė komiteto posėdžio pertraukos, motyvuodamas tuo, kad *iš vakaro gautas šimto puslapių juridinio teksto pasiūlymas, kuris registruotas Seime, arba iš vakaro registruota dvidešimt–trisdešimt siūlymų*, dėl to būtinas papildomas laikas siūlomų projektų turiniui įvertinti.¹¹⁴⁷ Šių duomenų analizės pagrindu galima identifikuoti *paskutinės minutės lobizmo* (angl. *last-minute lobbying*) *metodą*, kurio turinį sudaro atitinkamos politinės darbotvarkės staigūs pokyčiai teisėkūros procese.¹¹⁴⁸ Paminėtina, kad paskutinės minutės lobizmas yra fiksuojamas ir ekspertų pasisakymuose *Teisės aktų projektai skubos tvarka registruojami per Seimo narius – taip daug patogiau*. Šiame kontekste paminėtina, kad VK audito išvadose akcentuojamos, jog Lietuvoje apie 50 proc. įstatymų projektų priimama svarstant juos skubos ar ypatingos skubos tvarka, o tai gali suformuoti situaciją, kad „rengiant teisės aktų projektus, neįvertinamos arba formaliai įvertinamos galimos numatomos teisinio reguliavimo pasekmės“¹¹⁴⁹.

Šios kategorijos kontekste paminėtini ekspertų pasisakymai, kurie atskleidžia lobistinės veiklos latentinį pobūdį KAT teisėkūroje, priimant savivaldos teisės aktus. Vieno eksperto buvo akcentuota, kad *administracinis sprendimas¹¹⁵⁰ kaip teisėkūros reiškinys yra nereguliuojamas LVĮ ir VTEK neprižiūri šios srities – galima sakyti, kad tokia situacija formuoja latentiškumą (pvz., aplinkos poveikio vertinimas – tai „individualaus akto požymiai“)*. Pasakytina, kad KAT teisėkūra savivaldybėse neapsiriboja vien tik administracinio sprendimo priėmimu, ji apima ir norminius administracinius aktus¹¹⁵¹, pavyzdžiui, atliekų tvarkymo taisyklės yra pagrindinis dokumentas vykdant KAT sistemos užtikrinimą savivaldybėje. Norminio administracinio akto teisėkūros

1147 Aplinkos komiteto 2021 m. birželio 9 d. posėdis, 1:19:00 iki 1:23:00, žiūrėta 2021 m. birželio 28 d. <https://www.youtube.com/watch?v=XxIIIHn-A3OY>.

1148 Paskutinės minutės lobizmo metodas šiame disertaciniame tyrime analizuojamas skyriuje 2.7. „Bandymai apibrėžti lobistinę veiklą per lobistinės taktikos (metodų) prizmę“.

1149 2013 m. rugpjūčio 2 d. Valstybinio audito ataskaita Nr. Va-p-20-9-11 „Regioninių atliekų tvarkymo sistemų veikla“, 6 p..

1150 Administracinis sprendimas – teisės aktų reglamentuotu būdu ir (ar) forma išreikšta vienkartinė viešojo administravimo subjekto valia dėl teisės taikymo, privaloma ir skirta konkrečiam asmeniui ar individualiai apibrėžtai asmenų grupei

1151 Norminis administracinis aktas – viešojo administravimo subjekto priimtas daugkartinio taikymo teisės aktas, nustatantis elgesio taisykles, skirtas individualiai neapibrėžtai asmenų grupei.

metu vykdoma lobistinė veikla turėtų būti deklaruojama „kryžminiu“ principu. Ekspertų pasisakymai suponuoja išvadą, kad savivaldoje LVĮ (2) veikimas probleminis: *Atsekti pėdsakus į pro aktyvią KAT teisėkūros aplinką šiuo metu komplikuoja; Savivaldybės yra pasyvios LVĮ deklaravimo prasme; Teisėkūros pėdsakai KAT srityje identifikuojami komplikuoti: deklaracijos praktiškai neteikiamos.* Pažymėtina, kad iki 2021 m. liepos 12 d. VTEK registre deklaruota tik viena lobistinės veiklos iniciatyva, susijusi su KAT sistemos reglamentavimu (pakuočių atliekų srityje) Vilniaus miesto savivaldybėje.¹¹⁵²

Ekspertų pasisakymai suponuoja nuostatą, kad IG latentinis lobizmas turinio prasme yra neteisėtas korupcinio pobūdžio reiškinys, kurio rezultatų sąmoningai siekia naudos gavėjai, pvz., *nors LVĮ bei esama teisinė bazė užsakovui ir sudaro galimybes savo poreikius užsitikrinti veikiant skaidriai ir už tokią veiklą atsilyginant lobistui, šiuo keliu neinama ir pasirenkamas „pramintas takas“ siektiną rezultatą pasiekti „tyliai“, galimai už atitinkamus veiksmus atsilyginant politikui, klerkui ar valstybės tarnautojui; akivaizdu kad neteisėto lobizmo apraiškos susijusios su latentiško veiksniais (nei užsakovas, nei jo poreikius tenkinantis asmuo nenori viešumo), o dėl šios aplinkybės nustatyti ir išaiškinti tokius atvejus yra itin sunku.*

Ekspertai pažymi, kad „tyliai“ reiškiant iniciatyvas, taip siekiami teisėkūros rezultatai yra *lengviau įgyvendinami neteisėtais būdais*“ „Tyliai“ reiškiamos iniciatyvos yra nesuderinamos su TPĮ įtvirtintais principais, kuriais siekiama „sukurti vientisą, nuoseklią, darnią ir veiksmingą teisės sistemą“¹¹⁵³.

4.4.2.2. Antra subkategorija. Tinkamo LVĮ reglamentavimo tobulinimo kryptys

Šioje kategorijoje pateikiamos ekspertų nuomonės atskleidžia lobistinės veiklos tobulinimo kryptis. Pirmiausia paminėtinos spragos, kurios akcentuotos ekspertų pasisakymuose. Didžioji dalis ekspertų nurodė, kad problematika egzistuoja reguliuojant lobistinės veiklos išimtis, t. y. kokia veikla nelaikoma lobistine, pvz., *Egzistuoja lobisto sąvokos problema: neaiškūs išimčių kriterijai, pvz., kas yra viešosios naudos NVO?; Daug diskusijų ir praktinių problemų sukelia lobistinės veiklos išimtis – 7 str. nuostatos, kurios numato t. t. „landas“ nedeklaruoti lobistinės veiklos; Nepaisant naujų LVĮ pokyčių išlieka atviras klausimas, kas yra lobistas arba lobistinė veikla: ką reiškia nuostata „aptarimas su*

1152 Skaidrių teisėkūros procesų deklaracija Nr. LSD-2021-00393, VTEK, žiūrėta 2021 m. liepos 12 d., <https://skaidris.vtek.lt/public/document/edit?uuid=0a641791-7942-1488-8179-84c462500046>.

1153 TPĮ 3 str.

lobistu¹¹⁵⁴, *jei gauni el. laišką ir neskaitai – aptarimas? Jei paspaudi klavišą ir persiunti kolegai? Ar aptarimas? Manau, trūksta reguliavimo aiškumo.* Remiantis LVĮ (2), lobistas (...) yra asmuo (...) vykdamas lobistinę veiklą¹¹⁵⁵, tad vertinant ekspertų nuomones, teigtina, kad pagrindinis minimas akcentas yra lobistinės veiklos definicijos problematika. Ji detalizuotina dviem kryptimis: LVĮ (2) 7 str. ir LVĮ (2) 5 str. kontekstuose. Ekspertai pažymi, kad probleminis klausimas – stoka teisinio aiškumo apibrėžiant veiklas, kurios nelaikytinos išimtimis, pavyzdžiui, viešosios naudos nevyriausybinų organizacijų veikla. Kitas probleminis aspektas – lobistinės veiklos *pradžios momentas*. Šis momentas aktualus dviem aspektais: a) nustatant, ar iniciatyva yra lobistinio pobūdžio, iš ko kildinamos pareigos registruotis lobistu ir deklaruoti lobistinę veiklą; b) asmenims, kuriems siekiama daryti lobistinę veiklą, pareigų realizavimą.¹¹⁵⁶ Remiantis LVĮ (2) 5 str. nuostatomis asmenys privalo VTEK deklaruoti jų atžvilgiu vykdytą lobistinę veiklą dėl kiekvieno teisės akto projekto ne vėliau kaip per septynias dienas nuo lobistinės veiklos dėl konkretaus teisės akto projekto pradžios (žodinio ar rašytinio (taip pat ir elektroninės) priemonėmis) teisės akto projekto nuostatų aptarimo su lobistu) elektroninėmis priemonėmis VTEK nustatyta tvarka skaidrių teisėkūros procesų informacinėje sistemoje.¹¹⁵⁷ Ekspertai paminėjo, kad praktikoje susiduriama su problema, nustatant lobistinės veiklos pradžią, pvz., *jei gauni el. laišką ir neskaitai – aptarimas? Jei paspaudi klavišą ir persiunti kolegai? Ar aptarimas?* Idealus variantas, kai, pvz., iniciatyva gaunama asmens, kuris tinkamai vykdo lobistinę veiklą (prisistato asmeniui, kuriam siekiama daryti LVĮ įtaką, pateikia lobisto pažymėjimą, nurodo lobistinės veiklos naudos gavėją ir t. t.). Bet galima situacija, kai gaunama lobistinės veiklos iniciatyva (pvz., elektroniniu laišku) aiškiai neprisistatant, neįvardijant, kad tai lobistinė veiklos iniciatyva, tad asmuo, radęs tokio turinio el. laišką ar pagal kompetenciją persiuntęs laišką kolegai, patenka į dviprasmišką situaciją: ar deklaruoti vykdytą lobistinę veiklą, ar tai traktuoti kaip kasdieninį darbą? Tikėtina, kad šiuo atveju turi būti aiškios rekomendacijos, nustatant lobistinės veiklos pradžią.

Ekspertai pažymi kad *esamas LVĮ nukreiptas būtent į prevencinį aspektą*, t. y. užtikrinti teisėkūros proceso skaidrumą, o stirpinant LVĮ reguliavimo efektyvumą, be

1154 LVĮ (2) 5 str. 3–4 d. nustato pareigą asmenims, kuriems lobistine veikla siekiama daryti įtaką, deklaruoti jų atžvilgiu vykdytą lobistinę veiklą dėl kiekvieno teisės akto projekto žodinio ar rašytinio (taip pat ir elektroninėmis priemonėmis) teisės akto projekto nuostatų **aptarimo** su lobistu.

1155 LVĮ (2) 2 str. 2 d.

1156 LVĮ (2) 5 str.

1157 LVĮ (2) 5 str. 3 ir 4 dalys.

prevencijos užtikrinimo, būtinas *visuomenės švietimas*. Ekspertų nuomone, nepaisant to, kad šiuo metu *didėja registruotų lobistų skaičius (tiek fizinių, tiek juridinių asmenų); didėja deklaracijų pateiktų skaičius; deklaracijas taip pat teikia asmenys, kuriems daroma įtaka*, suponuoja išvadą, kad LVĮ (2) redakcijos teisinį reguliavimą reikia vertinti palankiai. Ekspertai taip pat nurodo, kad *svarbu pačio deklaravimo turinys – jis turi būti ne tik formalus, bet ir informatyvus*. Su šia nuostata galima sutikti, nes pateikta pozityvi statistika ne visada atspindi turinio kokybę. Šiuo metu egzistuoja trys deklaracijų rūšys: a) asmens, kurio atžvilgiu vykdyta lobistinė veikla, deklaracija (1 forma); b) skaidrių teisėkūros procesų deklaracija (2 forma); c) asmens, kuriam daryta įtaka dėl teisėkūros, deklaracija (3 forma).¹¹⁵⁸ Deklaracijų formos (7–8 priedai) turinio prasme yra identiškos, pvz., yra grafų, kuriose pažymėta „Teisės aktas ar teisės akto projektas“, „Norimo pakeisti dalyko trumpas apibūdinimas“, bet kartu pažymėtina, kad nėra imperatyviai nustatyta, kokia konkreti teisėkūros iniciatyva, koks siūlomos teisėkūros iniciatyvos turinys, kokios keičiamos nuostatos privalomai turi būti įrašomos į deklaraciją. „Skaidris“ sistemoje¹¹⁵⁹ automatiškai nurodoma, kad skiltyje „Norimo pakeisti dalyko trumpas apibūdinimas“ pateikiama informacija iki 255 ženklų, bet nėra nurodoma, kad privalomai turi būti įkelti priedai, pvz., aiškinamasis raštas arba pateiktas teisės akto projektas.

14 priede pateikiama lobistinės veiklos deklaracijos, aktualios KAT reglamentavimui nuo 2020-09-16 iki 2021-07-18. Deklaracijose pateikiama informacija apie teisinius pokyčius. Vertinant pateiktą informaciją, matyti, kad nustatyti lobistinės iniciatyvos turinį yra komplikuoja, pvz., grafoje „Norimo pakeisti dalyko trumpas apibūdinimas“ nurodoma glausta, neišsami informacija („pateikti argumentai“; „įstatymo taikymo klausimai, susiję su pakuočių tvarkymu“; „efektyvus pakuočių atliekų tvarkymas“ ir t. t.). Pažymėtina, kad nė vienoje deklaracijoje nėra pateikta nei teisės akto projekto, nei aiškinamojo rašto ar kitokio pobūdžio dokumento, kuris atskleistų siekiamo teisinio reguliavimo pokyčių turinį. Viena vertus, statistiniai duomenys formaliai įgyvendinami, pvz., daugėja registruotų lobistų, nurodomi užsakovai, adresatai, į ką nukreipta lobistinė veikla, pateikiamos deklaracijos, nurodant teisės akto (kurio tei-

1158 „Sprendimas dėl asmens, kurio atžvilgiu vykdyta lobistinė veikla, deklaracijos, skaidrių teisėkūros procesų deklaracijos, asmens, kuriam daryta įtaka dėl teisėkūros, deklaracijos formų patvirtinimo“, TAR, žiūrėta 2021 m. liepos 18 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/c74198000ee011ebb-74de75171d26d52>.

1159 Skaidris, VTEK, žiūrėta 2021 m. liepos 21 d., <https://skaidris.vtek.lt/public/lobbyistDeclaration/listPublic?filter=%7B%22page%22:1,%22page-Size%22:10,%22dateRange%22:%7B%7D%7D>.

sėkūrai daromas poveikis). Kita vertus, lobistinės iniciatyvos turinys praktiškai lieka „nematomas“: neaišku, kokie siūlomų teisinių pokyčių argumentai, motyvai, koks teisės akto projekto turinys ir t. t.

Kai kurie ekspertai išskyrė teisės normų konkurenciją reguliuojant lobistinę ir advokato veiklas. Ekspertai nurodo: *Advokatų veiklos pobūdis, atstovaujant IG, tam tikrais atvejais lieka neaiškus: a) ar teikia teisinę paslaugą b) ar teikia iniciatyvą lobistinės veiklos prasme, pvz., teisės akto projektą?; lobisto statusas tam tikra prasme konkuruoja su advokatu; Sunku atstovauti interesus, nes stambiaji verslininkai samdo advokatus; Darbo grupėse kalba samdyti advokatai – jau ateina su paruoštais teisės aktų projektais, o tai „labai „slidu“, neteikia deklaracijų. Čia galima identifikuoti latentinės lobistinės veiklos pobūdį, kuris susijęs su siekiu likti „nematoman“ teisėkūros procese, pvz., neteikti lobistinės veiklos deklaracijų, pasinaudojant advokato, kaip teisinio konsultanto, paslaugomis.*

Latentinės lobistinės veiklos pobūdis, pasak ekspertų, reiškiasi specifiniame segmente – darbo grupėse, kurios sudaromos svarstant ATĮ, PPATĮ projektus. Pažymėtina, kad pats advokato, kaip teisinio konsultanto, faktas yra normalus reiškinys, juolab kad interesų grupės, siekdamos įgyvendinti savo tikslus, turi būti aktyvios ir gali naudotis visomis teisinėmis priemonėmis, kad pasiektų savo tikslų. Kita vertus, svarbu pažymėti, kad LVĮ (2) numato išimtis, kada advokato dalyvavimas gali būti kvalifikuojamas kaip lobistinės veiklos faktas.

4.4.1.3. Pirmos kategorijos apibendrinimas

1. Apibendrinant analizuotų subkategorijų nuostatas, išskirtini šie interesų grupių lobistinės veiklos požymiai KAT sektoriuje:
 - 1.1. IG lobistinė veikla KAT sektoriuje vertintina kaip *latentinio* pobūdžio ir įvardijama kaip *neteisėtas* lobizmas.
 - 1.2. Latentinis lobizmas apibūdinamas kaip *sąmoninga veikla*, siekiant išvengti veiklos viešinimo.
 - 1.3. IG latentinė lobistine veikla orientuota į neskaidrią, nesąžiningą teisėkūrą, pažeidžiant teisėkūros principų turinį.
 - 1.4. IG latentinė lobistinė veikla įvardijama kaip korupcijos elementas.
 - 1.5. IG grupių lobistinė veikla KAT teisėkūroje reiškiasi paskutinės minutės ir netiesioginės lobistinės veiklos metodais.
2. Remiantis atlikta duomenų analize, išskirtini atvejai, kurie nėra aiškiai regla-

mentuoti LVĮ nuostatomis:

2.1. Nustatant lobistinės veiklos išimtis, konkrečiai LVĮ 7 str. 11 p.,

2.2. Lobistinės veiklos pradžios momentas, kuris diskutuotinas LVĮ 5 str. kontekste.

3. Lobistinės veiklos tobulinimas turi būti nukreiptas į prevenciją. Praktinis skaidrumo realizavimas turi būti orientuotas į lobistinės veiklos deklaravimą, deklaracijų pateikimą bei deklaracijų turinio užtikrinimą. Deklaracijų turinio užtikrinimas turi būti orientuotas į teisėkūros iniciatyva siekiamo teisinio reglamentavimo pokyčių viešinimą, pvz., teisės akto projekto, aiškinamojo rašto pateikimą kaip papildomą priedą, teikiant deklaracijas.
4. IG reiškiantis KAT sektoriaus teisėkūroje, identifikuojama dviejų teisės reiškinų konkurencija: advokato veiklos ir lobistinės veiklos. Pažymėtina, kad ši konkurencija pasižymi IG realizuojant savo interesus darbo grupėse, svarstant ATĮ, PPATĮ projektus. Tikėtina, kad, naudojantis advokato paslaugomis, siekiama išvengti deklaracijų pateikimo LVĮ nuostatų prasme.

4.4.2. Antra kategorija. KAT sektoriaus netobulos teisėkūros problema

Ši kategorija apima ekspertų nuomones, susijusias su teisėkūros fenomenu KAT sektoriuje. Ji skirstoma į pogrupius (subkategorijas):

1. Pirma subkategorija – teisės aktų leidybos vėlavimas KAT sektoriuje;
2. Antra subkategorija – atliekų tvarkymo reguliavimas pasireiškia teisėkūros sisteminimo problema.

4.4.2.1. Pirma subkategorija. Teisės aktų leidybos vėlavimas KAT sektoriuje

Ekspertų pasisakymuose akcentuojama, kad vėluoja teisės aktų leidybos procesas KAT sektoriuje, kai kuriais atvejais netgi nurodomi konkretūs teisės aktai: *Vėluoja teisėkūra – nėra atliekų tvarkymo plano; Teisėkūroje betvarkė – nėra atliekų tvarkymo plano; Kažkam gerai betvarkė – blokuoja, vilkina teisės aktų priėmimą; Gamintojai, importuotojai, atliekų tvarkytojai, savo veikloje taikydami atliekų prevencijos ir tvarkymo prioritetus, turi vadovautis priemonėmis, kurios nurodytos atliekų tvarkymo plane. Kuom vadovautis, jeigu nėra atliekų tvarkymo plano?*

Valstybinis atliekų tvarkymo 2014–2020 metų planas įsigaliojo 2014 m. gruou-

džio 9 d., o paskutinė jo redakcija – 2018 m. gruodžio 08 d.¹¹⁶⁰ Minėto teisės akto tikslas – nustatyti strateginius atliekų tvarkymo iki 2020 m. tikslus, uždavinius ir priemones, būtinas užsibrėžtiems tikslams pasiekti, valstybines atliekų tvarkymo užduotis ir atliekų tvarkymo užduotis savivaldybėms, nacionalinės ir Europos Sąjungos struktūrinės paramos finansavimo kryptis ir Plano įgyvendinimo vertinimo kriterijus.¹¹⁶¹

Rengiant disertacinį tyrimą (iki 2021 m. spalio 1 d.) kito laikotarpio Valstybinis atliekų prevencijos ir tvarkymo plano projektas (2021–2027) buvo tik derinamas¹¹⁶², tad dar nebuvo oficialiai priimtas¹¹⁶³. ATĮ (2) redakcijoje nustatyta, kad Valstybiniame atliekų prevencijos ir tvarkymo plane turi būti numatytos priemonės, užtikrinančios, kad Nacionaliniame pažangos plane nustatyti strateginiai atliekų prevencijos ir tvarkymo tikslai ir pažangos uždaviniai bus įgyvendinti, pvz., „kad sąvartynuose nebūtų šalinamos perdirbti ar kitaip panaudoti tinkamos atliekos; kovai su visų rūšių šiukšlinimu“, pateikiamos ekonominės priemonės, skatinančios laikytis atliekų hierarchijos ir t. t.¹¹⁶⁴ Lietuvoje sudaromi regioniniai¹¹⁶⁵ ir savivaldybių atliekų prevencijos ir tvarkymo planai, į kuriuos sistemiškai perkeliama priemonių, uždavinių įgyvendinimo kokybinis ir kiekybinis turinys, nustatytas Nacionaliniame pažangos plane, Valstybiniame atliekų prevencijos ir tvarkymo plane, organizuojant savivaldybėms komunalinių atliekų tvarkymo sistemas, užtikrinti aplinkosaugos, techninius-ekonominius ir higienos reikalavimus atitinkančią komunalinių atliekų tvarkymo paslaugos pasiūlą visiems savivaldybės teritorijoje esantiems asmenims¹¹⁶⁶.

Apibendrinant pasakytina, kad valstybinis atliekų tvarkymo planas įtvirtina teisinio pobūdžio sisteminę struktūrą, nustatant atliekų tvarkymo sistemą: tai hierarchinės struktūros pagrindas, turintis nustatyti teisinio pobūdžio nuostatas KAT sektoriuje regionams ir savivaldybėms. Regioniniai atliekų tvarkymo centrai, savivaldybės, ne-

1160 „Dėl valstybinio atliekų tvarkymo 2014–2020 m. plano įgyvendinimo“, LRS, žiūrėta 2021 m. liepos 22 d.,

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/98bd9701f9ec11e89b04a534c5aaf5ce?jfwid=-eiiqbkkfw>.

1161 „Dėl valstybinio strateginio atliekų tvarkymo plano patvirtinimo“,

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.164386/EnfRV0ymrQ>.

1162 Projektas „Dėl valstybinio atliekų prevencijos ir tvarkymo 2021–2027 metų plano patvirtinimo“, LRS,

<https://eseimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/5784c061b79511ebb83ad5fbec9dd554?positionInSearchResult=6&searchModelUUID=962247f9-e4d3-4bd6-b3e5-5026c904fc16>.

1163 Lietuvos Respublikos aplinkos ministerija, žiūrėta 2021 m. gruodžio 18 d., <https://am.lrv.lt/lt/naujienos/visuomene-kvieciama-aptarti-naujojo-valstybinio-atlieku-tvarkymo-plano-projekta>.

1164 Atliekų tvarkymo įstatymas, 26 str., LRS, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.59267/asr>.

1165 Lietuvoje šiuo metu yra 10 regioninių atliekų tvarkymo centrų.

1166 ATĮ (2) 27 ir 28 str.

sant pagrindinio atliekų prevencijos ir tvarkymo plano, vadovaujasi praeito laikotarpio (2014–2020) planais¹¹⁶⁷, kurie turinio prasme neužtikrina naujų ŽE kiekybinių ir kokybinio imperatyvų KAT sistemoje. Pažymėtina, kad ATĮ (2) 30 str. 17 p. savivaldybėms įtvirtina pareigą „įgyvendinti Valstybiniame atliekų prevencijos ir tvarkymo plane joms nustatytas užduotis šiame plane nustatytais terminais ir užtikrinant plane numatytus minimalius reikalavimus“; pavyzdžiui, „užtikrinti antrinių žaliavų rūšiavimo galimybę ir priemones visiems komunalinių atliekų turėtojams“¹¹⁶⁸, o tai turinio prasme yra atliekų hierarchijos įgyvendinimas. ATĮ (2) 31 str. savivaldybės įpareigojamos patvirtinti taisykles, reglamentuojančias savivaldybės komunalinių atliekų tvarkymo sistemos organizavimą, komunalinių atliekų tvarkymo paslaugų teikimą, be kita ko, užtikrinančias savivaldybių bei regioninių atliekų prevencijos ir tvarkymo planų įgyvendinimą.

Valstybinis atliekų prevencijos ir tvarkymo planas yra teisės aktų hierarchinės struktūros pagrindas, numatantis priemones gamintojams, importuotojams, atliekų turėtojams ir atliekų tvarkytojams, vykdant savo veiklą, užtikrinti atliekų tvarkymo hierarchijos imperatyvus, įtvirtintus ATĮ (2) 3 straipsnio 3¹ punkto nuostatose.¹¹⁶⁹ KAT paslauga yra viešoji paslauga, kurios veikimas pasireiškia nuolatiniu, nenutrūkstamu pobūdžiu, užtikrinant KAT kokybės standartus. Kyla klausimas, kaip, kokiomis priemonėmis, kokiais kriterijais vadovaujantis tvarkomos komunalinės atliekos, kokio pobūdžio teikiamos įvykdymo ataskaitos ir t.t.? Susidaro ydinga teisine prasme situacija, kai atliekų tvarkymas yra vykdomas neužtikrinant ATĮ nustatytų imperatyvų, o tai gali būti identifikuojama kaip teisė spraga. Paminėtina ir tai, kad praeito periodo Valstybinis atliekų tvarkymo 2014–2020 metų planas analogiškai „užstrigo“ teisėkūros procese ir įsigaliojo beveik po metų, tik 2014m. gruodžio 9 d., o tai leidžia kalbėti kaip apie sisteminių vėluojančio pobūdžio teisėkūros bruožą.

Konstatuotina, kad kol nėra laiku patvirtinto Valstybinio atliekų prevencijos ir tvarkymo plano (2021–2027), susidaro grėsmė tinkamam KAT sistemos funkcionavimui, ir ta grėsmė pasireiškia „grandinine reakcija“, todėl atsiranda teisės spragų:

1. Kadangi tai pagrindinis dokumentas ATĮ (2) reikalavimams įgyvendinti (nustatant priemones ir uždavinius KAT sistemoje; šio teisės akto pagrindu renjami kiti planai)¹¹⁷⁰, konstatuotina, kad trikdžių esama visoje KAT sistemoje

1167 Pavyzdžiui, Kauno RATC nurodoma, kad vykdomas Kauno regiono atliekų tvarkymo 2014–2020 m. planas, šio regiono savivaldybės atitinkamai vadovaujasi (2014–2020) atliekų tvarkymo planais.

1168 ATĮ (2) 30 str. 17 p. 2 d.

1169 ATĮ (2) 3 str. 3¹ p.

1170 ATĮ (2) 26 str. 1 d.

- nacionaliniu, regioniniu ir savivaldos lygmenimis;
2. Savivaldybėms sudaromos kliūtys tinkamai įgyvendinti ATĮ (2) 30 ir 31 str. nustatytas pareigas;
 3. Komplikuoja gamintojų, importuotojų, atliekų turėtojų ir atliekų tvarkytojų praktinę veiklą, užtikrinant atliekų hierarchijos įgyvendinimą;
 4. Susidaro sisteminio pobūdžio trukdžių tinkamai įgyvendinti kokybinius ir kiekybinius atliekų tvarkymo tikslus (pvz., atliekų hierarchijos eiliškumo užtikrinimas; tinkamas atliekų tvarkymo subjektų pareigų vykdymas ir t. t.¹¹⁷¹);
 5. Komplikuoja ataskaitų pateikimą, remiantis AD 2008/98 10 str. 6 d.: „ne vėliau kaip 2021 m. gruodžio 31 d. valstybės narės pateikia ataskaitą Komisijai dėl šio straipsnio įgyvendinimo, susijusio su komunalinėmis atliekomis ir biologinėmis atliekomis, įskaitant duomenis apie atskiros surinkimo medžiagų ir teritorinę aprėptį ir informaciją apie visas leidžiančias nukrypti pagal 3 dalį nuostatas“¹¹⁷².
 6. Diskutuotinas ir minimalių komunalinių atliekų tvarkymo paslaugos kokybės reikalavimų, kurie rengiami vadovaujantis ir Valstybiniu atliekų tvarkymo 2014–2020 metų planu, pobūdis. Minėti kokybės reikalavimai turėtų būti sistemiskai įvertinami naujojo plano kontekste.¹¹⁷³

Konstatuotina, kad KAT sektoriaus teisėkūra pasireiškia teisinių santykių sureguliuavimu ne laiku: suponuoja teises spragas ir teisinius prieštaravimus, komplikuoja KAT sistemos funkcionavimą. Pažymėtina, kad teisėkūros vėlavimas gali būti siejamas su ginamuoju lobizmu, t. y. tam tikros IG siekis išlaikyti *status quo* situaciją.

4.4.2.2. Antra subkategorija. *Atliekų tvarkymo reguliavimas pasireiškia teisėkūros sisteminimo problema*

Šis pogrupis apima ekspertų išsakytas nuostatas, susijusias su teisėkūros sisteminimo problema atliekų tvarkymo srityje. Ekspertai nurodo, kad *ATĮ nuolat keičiamas, painus; ATĮ labai gremėzdiškas teisės aktas – gal geriau skaidyti pagal atskiras atliekų sritis; ATĮ bandomas „lopyti“ ne iš to galo: trūksta sisteminio požiūrio, neaiški koncepcija,*

1171 Pavyzdžiui, ATĮ 30 str. 17 p., 5 d. – „užtikrinti buityje susidarančių pavojingų atliekų (išskyrus baterijų ir akumuliatorių atliekas) atskirą surinkimą ir kad jų organizuojamose komunalinių atliekų tvarkymo sistemose nebūtų atsisakoma iš gyventojų priimti baterijų ir akumuliatorių atliekas“.

1172 AD 2008/98 10 str., 6 d.

1173 „Dėl minimalių komunalinių atliekų tvarkymo paslaugos kokybės reikalavimų patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2021 m. spalio 25 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.435756/DkbRtxkStG>.

lyginant su AD 2018; ATĮ labai archajiškas, nereguliuoja realių teisinių santykių atliekų tvarkyme; Sąvokos perkeliama pažodžiui iš AD 2018; Šiuo metu sąvokos iš Direktyvos perkeliama „copy paste“, nesigilinant į nacionalinį kontekstą.

Ekspertai mini, kad ATĮ daug kartų keistas. Mokslinėje literatūroje nurodoma, kad dažnas teisės aktų kaitaliojimas „silpnina bene svarbiausią kiekvieno įstatymo elementą – jo tiesioginę reguliuojamąją norminę jėgą“¹¹⁷⁴, „teisės aktai tampa nestabilūs, praktikams ir teisininkams tampa beveik neįmanoma sekti tokius įstatymų leidėjo kiekybinius šuolius“¹¹⁷⁵. 5 lentelėje nurodoma, kiek kartų keisti pagrindiniai teisės aktai, susiję su KAT sistema. Pavyzdžiui, ATĮ keistas 38 kartus, atliekų tvarkymo taisyklės – 33 kartus, PPATĮ keistas 15 kartų, PAT tvarkymo taisyklės – 16 kartų. Pažymėtina, kad šių teisės aktų pokyčiai kartu suponuoja imperatyvius, sisteminius pokyčius kitose teisėkūros grandyse, reglamentuojant KAT (pavyzdžiui, savivaldybėse).¹¹⁷⁶

5 lentelė. Teisės aktų, susijusių su KAT sistema, keitimo skaičius.

Įstatymo pavadinimas	Priėmimo data (metai)	Įstatymo pakeitimo skaičius (iki 2021-07-20)
ATĮ	1998-06-16	38
PPATĮ	2001-09-25	15
PAT tvarkymo taisyklės	2002-06-27	16
AT tvarkymo taisyklės	1999-07-14	33

Sudarė A. Stankevičius pagal „Liteko“ duomenis

Ekspertai pažymi, kad ATĮ, kaip pagrindinis, strateginis teisės aktas reguliuojant atliekų (taip pat ir komunalinių) tvarkymą yra *gremėzdiškas*, reguliuojantis plataus pobūdžio teisinius santykius. Kai kurie ekspertai išsako poziciją dėl poreikio atliekų tvarkymo reguliavimą kodifikuoti. Probleminiai klausimai dėl ATĮ plataus teisinio reguliavimo lauko apimties ir dėl kaip teisinio dokumento dydžio problematikos buvo aptariami ir Seimo AK posėdžiuose, įvardijant, kad atliekų tvarkymo reguliavimas „komplikuotas, neaiškus, labai didelės apimties“¹¹⁷⁷.

Mokslinėje literatūroje pažymima, kad teisė kodifikuojama kovojant su jos ne-

1174 Urmonas, *supra note*, 1.

1175 Darius Beinoravičius ir Milda Vainiūtė, „Kodifikavimo reikšmė, metodai ir tendencijos“, *Jurisprudencija* 2, 92 (2007): 16–17, 13–17.

1176 Plačiau analizuota poskyryje 4.4.2.1. Pirma subkategorija. Teisės aktų leidybos vėlavimas KAT sektoriuje.

1177 2021-06-09 Aplinkos apsaugos komiteto posėdis, 46–48 min., žiūrėta 2021 m. liepos 23 d., 2021-06-09 Aplinkos apsaugos komiteto posėdis - YouTube.

aiškumu, kodifikavimo procesais ji tampa aiškesnė, suprantama kiekvienam piliečiui¹¹⁷⁸, kodeksai leidžia išvengti teisinio reguliavimo pertekliaus, kuris tampa itin svarbia te-
orine ir praktine problema¹¹⁷⁹. Požymiai, kurie rodo kodifikavimo poreikį, yra teisės
neaiškumas, teisinio reguliavimo vientisumo stoka, siekis užtikrinti juridinės technikos
kokybę¹¹⁸⁰, sistemiškumo poreikis¹¹⁸¹. Valstybės kontrolės ataskaitose nurodoma, kad
„Lietuvoje neatliekami sisteminiai teisinio reguliavimo vertinimai, kurie padėtų kur-
ti vientisą, nuoseklią, darnią teisės sistemą“, ir pažymima, kad „neaiškus, perteklinis
reguliavimas, nesuderinti tarpusavyje teisės aktai apsunkina teisės taikymą ir sukelia
teisinius ginčus, didina administracinę našta, viešojo valdymo institucijų veiklos ap-
imtis, sudaro prielaidas korupcijai, valstybės biudžeto lėšų neefektyviam panaudojimui
ir kitiems neigiamiems reiškiniams atsirasti“¹¹⁸². Sistemini poreikį atliekų tvarkymo
srityje suponuoja socialinių pokyčių kontekstas, kuris yra paremtas ŽE koncepcijos
įgyvendinimu, vartojimo didėjimu, industrijos evoliucija, o tai iš esmės keičia požiūrį
į atliekas kaip gyvenimo dalį.¹¹⁸³ Vertinant ATĮ būklę sistemini prasmė, pasakytina,
kad šiuo teisės aktu siekiama sureguliuoti ir atskirų atliekų rūšių tvarkymo teisinį re-
guliuojimą¹¹⁸⁴, kurios papildomai reguliuojamos įvairios galios teisės aktais, pavyzdžiui,
pakuočių atliekų tvarkymas reguliuojamas įstatymu PPATĮ ir poįstatymiais teisės ak-
tais (pvz., „Dėl Pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo taisyklių patvirtinimo“)¹¹⁸⁵; me-
dicininių atliekų – Lietuvos higienos norma HN 66:2013 „Medicinių atliekų tvarky-
mo saugos reikalavimai“¹¹⁸⁶; komunalinės atliekos – ATĮ ir poįstatymiais teisės aktais
(Atliekų prevencijos planai (valstybinis, regioninis, savivaldybių), savivaldybių KAT

1178 Mindaugas Lankauskas, „Teisės aktų kodifikavimo prielaidos Lietuvoje“, *Teisės problemos* 4, 74 (2011): 62.

1179 Beinoravičius ir Vainiūtė, supra note, 1175:16–17.

1180 Lankauskas, *op. cit.*, 67.

1181 Stefan Grundmann, Martin Schauer, *The Architecture of European Codes and Contract Law* (Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2006), 4.

1182 „Valstybinio audito ataskaita teisėkūros procesas, Nr. VA-2018-P-40-6-2“, Vkontrolė, žiūrėta 2021 m. spalio 1 d., https://www.vkontrolė.lt/audito_ataskaitos.aspx?tipas=2.

1183 Plačiau žr. disertacijos p. 166–177, 183–185 puslapiuose.

1184 ATĮ (2) 2 straipsnyje pateikiama 14 skirtingų atliekų, kurių tvarkymas papildomai reguliuojamas kitais teisės aktais, pvz., medicinos atliekos, pakuotės atliekos, alyvos atliekos, sampratų.

1185 „Dėl Pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo taisyklių patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2021 m. liepos 23 d.,

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.179369/asr>.

1186 „Dėl Lietuvos higienos normos HN 66:2013 „Medicinių atliekų tvarkymo saugos reikala-
vimai“ patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2021 m. spalio 29 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.453959>.

taisyklės, AM tvirtinami teisės aktai (pvz., KAT kokybės taisyklės)¹¹⁸⁷, statybinių atliekų tvarkymas – ATĮ, Statybos įstatymu¹¹⁸⁸, statybos atliekų tvarkymo taisyklėmis¹¹⁸⁹. Analogiškai galima apibūdinti kiekvienos ATĮ apibrėžtos atliekos tvarkymą. Pavyzdžiui, pakuočių atliekų tvarkymo (toliau – PAT) teisinio reguliavimo mechanizmas yra tiesiogiai susijęs su KAT sistema, t. y. remiantis esamu teisiniu reguliavimu, PAT sistema negali egzistuoti be KAT sistemos.¹¹⁹⁰ PPAATĮ (2) normomis siekiama inkorporuoti PAT mechanizmą į ATĮ (2) sureguliuotą KAT sistemą, bet kartu sukuriama tam tikra teisinio aiškumo stoka: pateikiant sąvokų apibrėžimus; eksplacitiškai nustatant PAT sistemos dalyvių teises ir pareigas, jų veiklos ypatumus. Pavyzdžiui, pakuotės atlieka¹¹⁹¹ apibrėžiama su nuoroda į atliekos sąvoką, kuri atskleista ATĮ (2) 2 str. 6 d., realiai jos neatskleidiant; tiek ATĮ (2), tiek PPAATĮ normomis siekiama apibrėžti PAT sistemos dalyvių teises ir pareigas, o tai sukelia tam tikrą painiavą ir praktinio naudojimo nepatogumą: a) ATĮ (2) 34²¹ str. nustato PAT sistemos dalyvių pareigas, realizuojant atliekų hierarchijos principus; b) ATĮ 32 str. 1 d. įtvirtina principo „teršėjas moka“ taikymą, ir tai tiesiogiai veikia GII pareigų apimtis; c) ATĮ 34²²–34²⁹ str. nustato kolektyvaus pakuočių atliekų tvarkymo ypatumus, organizacijų steigimo ypatumus, funkcijas; d) ATĮ 30 str. 16 d. nustato pareigą savivaldybėms pasirašyti organizacinės sutartis, o šios sutarties sąvokos ATĮ (2) nepateikia (organizacinės sutarties samprata pateikiama PPAATĮ 2 str. 14 d.). PPAATĮ (2) 3 str. realizuojami atliekų hierarchijos principai, nors ATĮ (2) tai įtvirtina net keliose teisės normose¹¹⁹²; PPAATĮ (2) 7 str. nustato GII teises ir pareigas, kurios tam tikra dalimi dubliuojasi su ATĮ (2) teisės normomis (pvz., ATĮ (2) 32 str. 1 d., 34²¹ str., 34²² str.); nors PPAATĮ 10 str. 2 d. nurodo, kad „organizacija steigama ir veikia, (...) ATĮ nustatyta tvarka“, papildomai nustato licencijavimo kriterijus, pareigą sudaryti organizacinę sutartį, o tai iš esmės dubliuojama su ATĮ (2) 34²³ str., 30 str. 16 d. nuostatomis.

1187 Detalesnė analizė šio disertacinio tyrimo poskyryje 3.3.1. Komunalinių atliekų tvarkymo sistemos teisinė analizė.

1188 Lietuvos Respublikos statybos įstatymas, 2 str. 88 p., LRS, Žiūrėta 2021 m. liepos 23 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26250/asr>.

1189 „Dėl statybinių atliekų tvarkymo taisyklių patvirtinimo“, *supra note*, 1004.

1190 ATĮ (2) 30 str. 16 p.: „siekdamos užtikrinti geros kokybės ir prieinamų komunalinių atliekų tvarkymo paslaugų teikimą visiems savivaldybės teritorijos gyventojams, organizuodamos komunalinių atliekų sraute susidarančių (...) pakuočių atliekų tvarkymą (...), savivaldybės (arba savivaldybių įsteigti juridiniai asmenys, kuriems pavesta administruoti komunalinių atliekų tvarkymo sistemą) privalo su gamintojais ir importuotojais, jų įsteigtomis organizacijomis sudaryti šių atliekų tvarkymo organizavimo sutartis.“

1191 Pakuočių atliekos – pakuotės ir pakuočių medžiagos, kurios pagal Atliekų tvarkymo įstatyme pateiktą atliekų apibrėžimą laikomos atliekomis, išskyrus pakuočių gamybos atliekas. PPAATĮ 2 str. 8 d.

1192 ATĮ (2) 3 str. 1 d., iš dalies 30 str., 34²¹ str. 1 d.

Sisteminimo kontekste kai kurie ATĮ (2) straipsniai kelia abejonių tiek teisėkūros juridinės technikos, tiek teisinio aiškumo prasme. ATĮ (2) aštuntasis skirsnis reguliuoja atliekų tvarkymo ekonomines ir finansines priemones, jis papildomai turi dešimt *prim* savarankiškų skirsnių. Aštuntojo skirsnio 34 straipsnį sudaro savarankiški 31 *prim* straipsniai. Aštuntasis skirsnis (įskaitant paminėtus *prim* skirsnius) apima 33 straipsnius, kurie ne tik atskleidžia principo „teršėjas moka“, atliekų tvarkymo papildomus finansavimo šaltinius, bet ir nustato atskirų atliekų rūšių tvarkymo reguliavimą. 6 lentelėje pateikiamas ATĮ (2) 34 straipsnio su visais papildymais teisinio reguliavimo laukas apima šešių atliekų rūšių teisinio reguliavimo ypatumus¹¹⁹³, gamintojų ir importuotojų organizacijų teises ir pareigas, licencijavimo procedūros ypatumus. Įstatymų leidėjas, be kitų ATĮ teisinių santykių reguliavimo lauko, 6 lentelėje minėtus teisinius santykius priskyre to paties teisės akto praktiškai vienam straipsniui.

6 lentelė. ATĮ (2) 34¹–34³¹ straipsnių teisinio reguliavimo apimtys

ATĮ straipsniai	Skirsnio pavadinimas	Teisinio reguliavimo turinys
ATĮ 34 ¹ –34 ³	Elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymo ypatumai	Atliekų tvarkymo sistemos dalyvių teisės ir pareigos; nustatoma kolektyvaus ir individualus elektros ir elektroninės įrangos atliekų tvarkymo organizavimo reikalavimai
ATĮ 34 ⁴ –34 ⁶	Ekspluatuoti netinkamų transporto priemonių tvarkymo ypatumai	Ekspluatuoti netinkamų transporto priemonių tvarkymo sistemos dalyvių teisės ir pareigos; kolektyvaus ir individualaus ekspluatuoti netinkamų transporto priemonių tvarkymo organizavimo reikalavimai, organizavimas

1193 Šių atliekų rūšių tvarkymas yra reguliuojamas atskirais teisės aktais, pvz., „Dėl baterijų ir akumuliatorių bei baterijų ir akumuliatorių atliekų tvarkymo taisyklių patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2020 m. vasario 7 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.157518/asr>.

ATĮ 34 ⁷ – 34 ¹⁴	Alyvos atliekų tvarkymo ypatumai	Alyvos gamintojų, importuotojų, alyvos atliekų tvarkytojų, alyvos atliekų turėtojų, transporto priemonių techninės priežiūros ir remonto paslaugas teikiančių įmonių teisės ir pareigos; alyvos ir alyvos produktų platintojų pareigos; kolektyvaus, individualaus alyvos atliekų tvarkymo organizavimas, būtinieji reikalavimai
ATĮ 34 ¹⁵ – 34 ¹⁷	Baterijų ir akumuliatorių atliekų tvarkymo ypatumai	Baterijų ir akumuliatorių atliekų tvarkymo sistemos dalyvių teisės ir pareigos kolektyvaus, individualaus baterijų ir akumuliatorių atliekų tvarkymo organizavimo reikalavimai
ATĮ 34 ¹⁸ – 34 ²⁰	Apmokestinamųjų gaminių, išskyrus baterijas ir akumuliatorius, atliekų tvarkymo sistemos dalyvių teisės ir pareigos	Apmokestinamųjų gaminių, išskyrus baterijas ir akumuliatorius, atliekų tvarkymo sistemos dalyvių teisės ir pareigos; kolektyvaus, individualaus apmokestinamųjų gaminių atliekų tvarkymo organizavimo reikalavimai
ATĮ 34 ²¹	Pakuočių atliekų tvarkymo ypatumai	Pakuočių atliekų tvarkymo sistemos dalyvių teisės ir pareigos
ATĮ 34 ²² – 34 ²⁹	Kolektyvaus gaminių ir (ar) pakuočių atliekų tvarkymo organizavimo reikalavimai	Gamintojų ir importuotojų organizacijos statusas, teisės ir pareigos; licencijavimo procedūros turinys (licencijų rūšys, išdavimo sąlygos, išdavimas, panaikinimas)
ATĮ 34 ³¹	Reikalavimai atliekų tvarkytojams, kurie išrašo gaminių ir (ar) pakuočių atliekų sutvarkymą įrodančius dokumentus	Atliekų tvarkytojų, kurie išrašo gaminių ir (ar) pakuočių atliekų sutvarkymą įrodančius dokumentus, teisės ir pareigos

Sudarė A. Stankevičius pagal ATĮ (2) redakciją

Analogiškai galima analizuoti ATĮ (2) 30 straipsnio reguliuojamų teisinių santykių turinį. ATĮ (2) 30 str. teisinių santykius galima klasifikuoti taip:

1. Įtvirtinama savivaldybių diskrecija įsteigti komunalinių atliekų tvarkymo centrus (RATC), nustatomos šių centrų teisės ir pareigos;
2. Nustatomi komunalinių atliekų, susidariusių regiono savivaldybės teritorijoje

- je, šalinimo ypatumai sąvartynuose (pvz., įtvirtinamas teritorinis principas);
3. Nustatomos savivaldybės pareigos KAT sistemoje:
 - 3.1. reikalavimai paslaugos prieinamumui, tęstinumui, kokybės užtikrinimui, priežiūrai, kontrolei;
 - 3.2. atliekų hierarchijos vykdymas;
 - 3.3. pareiga sudaryti gaminių ir pakuočių atliekų tvarkymo organizavimo sutartis;
 4. Nustatoma savivaldybių pareiga įgyvendinti Valstybinį atliekų prevencijos planą (užtikrinant kiekybinių rodiklių įgyvendinimą);
 5. KA tvarkymo paslaugos teikėjų atranka (konkursas arba pavedimas);
 6. Atliekų turėtojų registracijos ypatumai;
 7. Nustatomos pareigos atliekų turėtojams (pvz., rūšiuoti komunalines atliekas);
 8. Remiantis klasifikacija pasakytina, kad šiuo vienu straipsniu siekiama sureguliuoti specifinį teisinį reiškinį – RAT centrų steigimą, lakoniškai nustatyti jų teises ir pareigas. Bandoma fragmentiškai nustatyti atliekų turėtojų pareigas, pvz., rūšiuoti komunalines atliekas, nors identiška nuostata įtvirtinta (pasikartoja) to paties ATĮ (2) kitame straipsnyje: „Atliekų turėtojai privalo rūšiuoti atliekas jų susidarymo vietoje. Išrūšiačius atliekas jų susidarymo vietoje, atliekas surenkančios įmonės privalo atlikti rūšiuojamąjį atliekų surinkimą.“¹¹⁹⁴ Šioje normoje paminėtinos savivaldybių pareigos tam tikrais atvejais atkartojamos ne tik kituose ATĮ (2) straipsnių nuostatose, bet kituose teisės aktuose (pvz., pareiga laikytis atliekų hierarchijos principo taip pat nustatyta ATĮ (2) 3 str. 3 dalyje). Analizuojamos ATĮ (2) 30 straipsnio nuostatos įtvirtina nemažai teisinių santykių, kurie reguliuojami įstatymais ir poįstatymiais teisės aktais: konkurencijos, viešųjų pirkimų, aplinkos apsaugos, vietos savivaldos įstatymuose; VAPT plane, regionų, savivaldybių planuose, KAT kokybės reikalavimo taisyklėse, atliekų sąvartynų įrengimo, eksploataavimo,

uždarymo ir priežiūros po uždarymo taisyklėse ir t. t.¹¹⁹⁵

9. ATĮ (2) 30, 34 straipsnių analizė rodo, kad šiomis teisės normomis siekiama sureguliuoti platų atliekų tvarkymo sistemos (taip pat ir komunalinės) reguliavimo lauką, ATĮ dažnai keičiamas, pati teisės akto struktūra tampa didelės apimties, sudėtinga praktiniam naudojimui, o tai veikia teisinio reguliavimo kokybę. Šiame kontekste paminėtina, kad minėtų įstatymų sisteminimo problema prisideda prie to, kad vėluojama priimti poįstatyminius teisės aktus, todėl kyla praktinio panaudojimo sunkumų ar dviprasmybių. Minėtų ATĮ (2) 34 straipsnių numeracija nėra tinkamai realizuojama Vyriausybės nutarimuose, tuo įtvirtinant dviprasmybių situaciją. Pavyzdžiui, LRV nutarime Nr. 18 yra nuostata, kad „licencijos galiojimas panaikinamas ATĮ (2) 34²³ straipsnio 19 dalyje nurodytais atvejais“ arba „organizacija įspėjama apie galimą licencijos galiojimo sustabdymą, jeigu paaiškėja nors vienas ATĮ (2) 34²³ straipsnio 13 dalyje nurodytas atvejis“¹¹⁹⁶, nors ATĮ (2)¹¹⁹⁷ 34²³ straipsnis turi tik 3 dalis, o licencijos galiojimo panaikinimo turinį atskleidžia to paties įstatymo 34²⁹ straipsnio nuostatos, įspėjimo terminai dėl licencijos galiojimo sustabdymo atitinkamai ATĮ 34²⁸ str.
10. Mokslo darbuose taip pat akcentuojama minėtų ATĮ straipsnių ir poįstatyminių teisės aktų nuostatų neatitiktis jų turiniui arba identifikuojamas perteklinis reguliavimas. Pavyzdžiui, G. Česnaitytė, analizuodama ATĮ 34³¹ straipsnio ir Atlieku tvarkytojų sąrašo sudarymo turinį¹¹⁹⁸, akcentavo, kad poįstatyminiame teisės akte vartojamos per daug plataus, abstraktaus pobūdžio nuostatos, kurios gali kelti daugybę teisinio pobūdžio nesusipratimų ir

1195 Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas, LRS, žiūrėta 2021 m. liepos 23 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.77016?jfwid=q8i88mf0v>; Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymas, LRS, žiūrėta 2021 m. liepos 23 d.; „Dėl Minimalių komunalinių atliekų tvarkymo paslaugos kokybės reikalavimų patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2021 m. liepos 25 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.435756/DkbRtkxStG>; „Dėl Atlieku sąvartynų įrengimo, eksploatavimo, uždarymo ir priežiūros po uždarymo taisyklių patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2021 m. liepos 25 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.112711>; Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas, LRS, žiūrėta 2021 m. liepos 25 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/TAIS.2493?faces-redirect=true>.

1196 „Dėl Gaminių ir (ar) pakuočių atliekų tvarkymo organizavimo licencijavimo taisyklių patvirtinimo“, 29 p., 23 p., TAR, žiūrėta 2021 m. liepos 29 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.CA1130F-1DE99/asr>.

1197 Galiojanti suvestinė redakcija: 2021-07-01–2021-10-31.

1198 Įsakymas „Dėl Turinčių teisę išrašyti gaminių ir (ar) pakuočių atliekų sutvarkymą įrodančius dokumentus atliekų tvarkytojų sąrašo sudarymo tvarkos aprašo patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 3 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.210281/asr>.

neaiškumą.¹¹⁹⁹

11. Minėto skirsnio nuostatos buvo analizuojamos LRKT jurisprudencijoje, pažymint, kad tuo metu galiojusios ATĮ redakcijos 34²³ nuostata „neaiški ir ją galima aiškinti nevienareikšmiškai“, o atsižvelgiant į tai, kad „konstitucinis teisinės valstybės principas suponuoja įvairius reikalavimus įstatymų leidėjui, *inter alia* tai, kad įstatymuose ir kituose teisės aktuose nustatytas teisinis reguliavimas turi būti aiškus, suprantamas, neprieštaringas, teisės aktų formuluotės turi būti tikslios, turi būti užtikrinami teisės sistemos nuoseklumas ir vidinė darna“, KT išsakė poziciją, kad minėta nuostata „koreguotina taip, kad joje būtų nustatytas (-i) aiškus (-ūs) licencijos galiojimo panaikinimo pagrindas (-ai)“¹²⁰⁰.
12. Teisėkūros kokybės prasme analizuotina ir teisėkūros ypatumai nustatant sąvokas. Seimo AK komiteto posėdžiuose, svarstant ATĮ (2), PPAIĮ projektus, buvo diskutuojama dėl sąvokų aiškumo, jų loginio išdėstymo teisės akte. Pavyzdžiui, Seimo narys K. A. siūlė siekiant išvengti pasikartojimų ar teisės spragų papildomai „iškelti sąvokų dalį“, aiškiai apibrėžiant vartojamos sąvokos definiciją, kad būtų išvengta klaidinančių pasikartojimų.¹²⁰¹ Tiek ekspertai, tiek svarstant ATĮ projektus pasisakoma, kad teisėkūra vyksta *copy paste*¹²⁰² principu. Pavyzdžiui, Seimo AK posėdyje, svarstant ATĮ projektą, AM atstovai akcentavo, kad „nesinori bazinę AD tekstą papildyti, kuris eina „*copy-paste*“ principu“, taip pat jie pabrėžė, kad pagal praktiką vyksta „pažodinis direktyvos perkėlimas“, o aiškinamosios nuostatos yra „užkoduotos“ kituose straipsniuose. Paminėtina, kad Seimo AK pritarė nuostatai praplėsti sąvoką „teršėjas moka“¹²⁰³, siekiant teisinio aiškumo, atsižvelgiant į susiklosčiusios praktikos Lietuvoje vertinimą. Pažodinis teisės normų perkėlimas į nacionalinės teisės aktus, neatsižvelgiant į socialinį kontekstą, yra rutininės teisėkūros pavyzdys, suponuojantis dažną teisės aktų kaitaliojimą ir teisinius

1199 Greta Česnaitytė, „Išpėjimas apie galimą išbraukimą iš turinčių teisę išrašyti gaminių ir (ar) pakuočių atliekų sutvarkymą įrodančius dokumentus atliekų tvarkytojų sąrašo kaip poveikio priemonė“, *Visuomenės saugumas ir viešojo tvarka* 25, (2020): 80–81.

1200 LRKT 2017 m. gegužės 30 d. nutarimas Nr. KT6-N5/2017 byloje Nr. 8/2016, *supra note*, 1049.

1201 2021-06-09 Aplinkos apsaugos komiteto posėdis, 1:19 min., žiūrėta 2021 m. liepos 23 d., 2021-06-09 Aplinkos apsaugos komiteto posėdis - YouTube.

1202 *Liet. kopijuok ir įklijuok*.

1203 2021-06-09 Aplinkos apsaugos komiteto posėdis, 06-09 53–56 min., 2021-06-09 Aplinkos apsaugos komiteto posėdis - YouTube.

ginčius. Galima pritarti A. Urmono nuomonei, kad „rutiniškai parengti ir įgyvendinami dažnai populistiniai socialinės veiklos produktai žmogaus ir visuomenės galiausiai atstumiami“¹²⁰⁴.

4.4.2.3. Antros kategorijos išvados ir apibendrinimai

Remiantis ekspertų, politikų išsakytomis nuomonėmis, ATĮ (2) 30, 34 straipsnių turinio analize, PPATĮ (2) ir ATĮ (2) nuostatų lyginamąja analize dėl PA tvarkymo KAT sistemos kontekste, pasakytina, kad Atliekų tvarkymo įstatymas pasižymi plačia teisinio reguliavimo apimtimi, o tai skatina neapibrėžtumą, dėl to pati teisės akto struktūra susiduria su sudėtingu praktiniu pritaikymu. Diskusiją dėl sisteminimo poreikio būtinybės patvirtina ir atliekų tvarkymo hierarchijos tikslai ir atliekų tvarkymo sistemos ypatumai, reguliuojant atskiras atliekų rūšis.

Vienas iš siūlymų yra kodifikuoti atliekų tvarkymo teisinį reguliavimą. Kodifikavimu būtų siekiama tobulinti juridinę techniką, sisteminti atliekų teisinių santykių pobūdį, teisinis reguliavimas įgautų vientisumą ir sisteminių pobūdį, viename teisės akte būtų aiškiau detalizuojama sąvokų apibrėžtis.

2010 m. Lietuvoje VRM atliktoje studijoje „Savivaldybių organizuojamų viešųjų paslaugų teikimo analizė“, nagrinėjant viešųjų paslaugų teisinio reguliavimo problematiką, buvo akcentuojamas teisės normų, reguliuojančių KAT, dažnas kaitaliojimas, jų neaiškumas ir netikslumas, skatinantys savivaldybių teisinius ginčus su Vyriausybės atstovais. Be to, šiame tyrime buvo pabrėžiamas KAT teisinio reglamentavimo sudėtingumas.¹²⁰⁵ Tai suponuoja išvadą, kad minėta teisinio reguliavimo problematika KAT sektoriuje jau egzistuoja daugiau kaip 10 metų.

Valstybės kontrolės išvadoje, vertinant teisėkūros proceso kokybę, nurodoma, kad „teisės aktų gausa, dažnas jų keitimas, teisės aktuose nustatyto teisinio reguliavimo aiškumo trūkumas apsunkina teisės taikymą“¹²⁰⁶. Pavyzdžiui, 2014–2016 m. LRKT ir LVAT sprendimais pripažinta, kad teisinis reguliavimas prieštaravo aukštesnės galios

1204 A. Urmonas nurodo: „Rutina – tai socialinis ėjimas atgal, uždaramo, atitrūkimo nuo pasikeitusios vidinės ir išorinės aplinkos, išteklių kaitos, kai nėra poreikio atsinaujinti. Rutinos technologijos gyvavimas priklauso nuo daugelio priežasčių: nuo valstybės dažniau vykdomos ekstensyvios politikos atskirose valdymo srityse (ekonomikoje, socialinėje politikoje, teisėsaugoje ir kt.), nuo finansinių galimybių, valdymo personalo intelektualinio ir profesinio potencialo ir kitų.“ Žr. Algimantas Urmonas, „Socialinių technologijų konceptualių modelių pritaikymo administracinėje teisėje paieška“, *Jurisprudencija* 6, 96 (2007): 10.

1205 Vidaus reikalų ministerija, *Savivaldybių organizuojamų viešųjų paslaugų teikimo analizė*, 2010, p. 26–27, 36–37, 73, VRM, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 11 d., <http://vakokybe.vrm.lt/index.php?id=415>.

1206 „Valstybinio audito ataskaitos santrauka teisėkūros procesas, Nr. VA-2018-P-40-6-2“, p. 13, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 11 d., https://www.vkontrolė.lt/audito_ataskaitos.aspx?tipas=2.

teisės aktuose nustatytam teisiniam reguliavimui, tokie sprendimai buvo priimti daugiau nei pusėje išnagrinėtų bylų (LRKT – 54 proc. (30 iš 56), LVAT – 68 proc. (21 iš 31)).¹²⁰⁷ Šiame kontekste paminėtina, kad ATĮ dėl atitikties Konstitucijai LRKT darbotvarkėje buvo svarstomas 3 kartus (disertacijos rengimo metu LRKT nagrinėjama nauja byla, susijusi su KAT sistema), o ginčo dalykas apėmė įvairias Atlieku tvarkymo įstatymo teisinio reguliavimo sritis: dėl atliekų deginimo jėginių statybu, atliekų tvarkymo organizavimo licencijos galiojimo, vidaus sandorių klausimai. Tai pagrindžia versiją, kad atliekų tvarkymo teisinis reguliavimas apima svarbius reiškinius, o jo teisinio reguliavimo kokybė iššaukia teisinės problemines diskusijas.

Laikantis pozicijos, kad teisės aktų reguliavimas, susijęs su KAT sektoriumi, yra *perteklinis*, tad kartu ir *keistinas*, aktualios teisės nuostatos turėtų būti kodifikuojamos ir taip pagerinama aktualaus teisinio reguliavimo kokybė. Tokia pozicija atitiktų LR Vyriausybės 2012-02-07 nutarime Nr. 171 suformuluotą Vyriausybės tikslą „mažinti reglamentavimą ir gerinti teisės aktų kokybę“, o „teisėkūros procesas turi būti pagrįstas analize, konsultacijomis su visuomene, kokybiškai atspindėti pasirinktą problemos sprendimo būdą ir reglamentavimo tikslą“¹²⁰⁸.

Šios analizės kontekste papildomai pasakytina, kad teisėkūros procesas KAT srityje ekspertų įvardijamas kaip *copy paste* (*pažodinis* perkėlimas) perkeliant AD 2018/851 nuostatų turinį. Tokią teisėkūros techniką, remiantis moksline literatūra, galima apibūdinti kaip rutininę, neatspindinčią socialinio konteksto, todėl yra grėsmė, kad toks reguliavimas visuomenės bus atmetas arba sukels teisės spragos situaciją.

Išvados dėl netobulos teisėkūros problematikos

1. Teisės aktai, reglamentuojantys komunalinių atliekų tvarkymą, priimami *pavėluotai*, ir tai vertintina kaip *sisteminis reiškinys*: pavyzdžiui, vėluoja valstybinio lygmens atliekų tvarkymo planai (vėlavo 2014–2020 m. laikotarpio, vėluoja ir naujojo 2021–2027 m.). Tokia situacija sukeliagrandinę reakciją – vėluojama priimti ir žemesnės grandies (regioninių, savivaldybių) atliekų prevencijos ir tvarkymo planus. Valstybinis atliekų prevencijos ir tvarkymo planas (2021–2027) yra atliekų tvarkymo hierarchinės struktūros pagrindas, numatantis priemones gamintojams, importuotojams, atliekų turėtojams ir atliekų tvarkytojams, vykdančiams savo veiklą, užtikrinantis atliekų tvarky-

1207 *Ibid.*

1208 Nutarimas „Dėl viešojo valdymo tobulinimo 2012–2020 metų programos patvirtinimo“, 13.1.2 p., LRS, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 11 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.418407/asr>.

mo hierarchijos imperatyvus, o tai, kad šio teisės akto priėmimas vėluoja, suponuoja grėsmę tinkamam KAT sistemos funkcionavimui, komplikuoja KAT sistemos veikimą ir formuoja teisės spragas.

2. KAT reguliavimas pasireiškia *dažna teisės aktų kaita*, o tai sukelia *teisės spragas, prieštaravimus ir neaiškumus, apsunkina teisės taikymą*. Ši kaita pasireiškia priimant tiek įstatymus, tiek poįstatyminius teisės aktus. Pavyzdžiui, ATĮ keistas 38 kartus, PPATĮ – 15 kartų; atliekų tvarkymo taisyklės – 33 kartus, PA tvarkymo taisyklės – 16 kartų.
3. Identifikuojama ATĮ straipsnių ir poįstatyminių teisės aktų nuostatų *neatitiktis* jų turiniui arba *perteklinis reguliavimas*. Tai gali būti įvardijama kaip sisteminimo stoka. Vienas iš siūlymų yra kodifikuoti atliekų tvarkymo teisinį reguliavimą. Kodifikavimu būtų siekiama tobulinti juridinę techniką, sisteminti atliekų teisinių santykių pobūdį, teisinis reguliavimas įgautų vientisumą ir sisteminį pobūdį, viename teisės akte būtų aiškiau detalizuojama sąvokų apibrėžtis
4. ATĮ, PPATĮ nuostatų teisėkūra vyksta *copy paste* principu, nesigilinant į kontekstą. Pažymėtina, kad tokia teisėkūra apibūdinama kaip rutininė, ji neatspindi socialinio konteksto ir yra grėsmė, kad toks reguliavimas visuomenės bus atmestas arba sukels teisės spragos situaciją.
5. Netobulos teisėkūros situacijos KAT sektoriuje suponuoja nuostatą, kad toliau būkle siekiama realizuoti interesų grupių *ginamojo lobizmo metodą* – išvengti pokyčių KAT sektoriuje.

4.4.3. Trečia kategorija. Konkurencingumo ir vidaus sandorių teisės normų kolizijos problema KAT sektoriuje

Ši kategorija apima ekspertų nuomones, iš kurių išryškėja problematika, susijusi su dviejų teisės institutų – konkurencingumo ir vidaus sandorių – konkurencija KAT sistemoje. Pažymėtina, kad visi (100 proc.) ekspertiniame interviu dalyvavę ekspertai identifikavo tiriamos kategorijos problematika.

Ekspertai akcentuoja: *Rinka maža, o interesų daug; Interesai yra orientuoti į monopoliją; Problema, kad politizuotas vidaus sandorio klausimas; Teisinis reguliavimas nuolat keičiamas, nenuosekli pozicija – ar liberalizuoti rinką ar ne?; Konkurencingumo ir vidaus sandorių kaip teisinių kategorijų konkurencijos problema yra teisinio reguliavimo problema; Teoriškai vidaus sandoriai turėtų būti išimtis iš taisyklės, o gaunasi priešingai*

– *vidaus sandoriai labiau taisyklė, o konkurencija išimtis*. Ekspertų paminėtos nuostatos pabrėžia interesų grupių apraiškas KAT sektoriuje, kurios konkuruoja dėl galimybės teikti paslaugas atitinkamos savivaldybės teritorijoje. Seimo Aplinkos komiteto posėdžiuose, svarstant ATĮ (2) ir PPATĮ projektus, taip pat buvo pabrėžiamas „klausimo jautrumas“ minėtoje problematikoje: pvz., *Dėl vidaus sandorių klausimo ypatingai jautriai reaguojama; eliminavimas vidaus sandorio galimybės išgąsdina ir Seimo narius ir savivaldybių asociaciją*¹²⁰⁹.

Tiriant šios kategorijos problematiką papildomai analizuotini ekspertų suformuluoti empirinių rodiklių pavyzdžiai: *Vienintelis dalykas, kas realiai apsaugos komunalinių atliekų tvarkymą nuo monopolio – vidaus sandoriai; Privatus verslas prašo pagalbos iš savivaldybės, kaip patys patiria fiasko surenkant komunalines atliekas; Paradoksas – nuostatos, kurios turi garantuoti konkurenciją įveda į monopoliją; Turi būti užtikrinama ir kokybė, ir tęstinumas ir aplinkosauga, todėl būtinas vidinio sandorio institutas; Kur dėti savivaldybės veikiančią įmonę, kaip gamybos kompleksą su struktūra, turtu jei neteks savivaldybėje rinkos? Kaip bus vykdomi ilgalaikiai įsipareigojimai, pvz., lizingo sutartys ar ES lėšų panaudojimo įsipareigojimai?; Kaip užtikrinti infrastruktūros funkcionavimą ir tęstinumą – verslui baigiasi kontraktas ir „viso gero“; Savivaldybės aktyviai dirba, kad būtų vidaus sandoriai; Savivaldybės yra aktyvios dėl vidaus sandorio teisinio reguliavimo platesnės apimties; Teoriškai, įmonės gali veikti rinkos sąlygomis, nepaisant, kokio tai kapitalo įmonė – viešojo ar privataus; Vidaus sandoriai parodo, kiek valstybė riboja konkurenciją; nors remiantis LR 46 str. rinka yra liberalizuota.*

Analizuojamo probleminio aspekto branduolį sudaro trijų atskirų teisės institutų sandūra. Pirma, šiame disertaciniame tyrime atskleistas konkurencingumo fenomeno turinys, kuris KAT sistemoje identifikuojamas kaip ekonominių, socialinių, teisinių priemonių visuma siekti ŽE bei ES konkurencingumo uždavinių. Šiame kontekste paminėtina, kad KĮ draudžia „ūkio subjektams atlikti veiksmus, kurie riboja ar gali riboti konkurenciją“, taip pat įpareigoja viešojo administravimo subjektus „užtikrinti sąžiningos konkurencijos laisvę“ bei draudžia priimti teisės aktus arba kitus sprendimus, kurie „teikia privilegijas arba diskriminuoja atskirus ūkio subjektus ar jų grupes“¹²¹⁰. Antra, ATĮ (2) redakcija numato, kad „Savivaldybė ar savivaldybės pavedimu komunalinių atliekų tvarkymo sistemos administratorius *atrenka* komunalinių atliekų

1209 2021-06-14 Aplinkos apsaugos komiteto posėdis, 06-14 20:55 iki 22:45 min., <https://www.youtube.com/watch?v=rIjofhCyUXw>.

1210 Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymas, 2 str. 1 d., 4 str. 1–2 d., žiūrėta 2021 m. sausio 7 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.77016?jfwid=fhhu5mnn3>.

tvarkymo paslaugą teikiančius atliekų tvarkytojus įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka¹²¹¹. Trečia, VPĮ numato *vidaus sandorių* galimybę – be konkurso pavesti teikti paslaugas perkančiajai organizacijai su kita perkančiąja organizacija, kai yra visos sąlygos kartu: a) perkančioji organizacija kitą perkančiąją organizaciją kontroliuoja kaip savo pačios tarnybą ar struktūrinį padalinį, darydama lemiamą įtaką jos strateginiams tikslams ir reikšmingiems sprendimams; b) per paskutinius 3 finansinius metus daugiau kaip 80 proc. kontroliuojamos perkančiosios organizacijos gautų vidutinių pajamų iš pirkimo–pardavimo sutarčių sudaro pajamos, gautos iš sutarčių, sudarytų su kontroliuojančia perkančiąja organizacija; c) kontroliuojamoje perkančiojoje organizacijoje nėra tiesioginio privataus kapitalo dalyvavimo.¹²¹² VPĮ nustato, kad vidaus sandoris gali būti sudaromas „tik išimtinu atveju“ ir perkant viešojo pirkimo būdu „neįmanoma užtikrinti paslaugos teikimo nepertraukiamumo, geros kokybės ir prieinamumo“¹²¹³. Apibendrinant VPĮ 10 str. reguliavimą, sakytina, kad savivaldybė (ar savivaldybės paveldimu komunalinių atliekų tvarkymo sistemos administratorius) gali komunalinių atliekų tvarkymo paslaugą, kaip viešą paslaugą, pavesti teikti savo valdomoms įmonems, neorganizudama konkurencingos atrankos procedūros. Vis dėlto tai turi būti labiau išimtis negu taisyklė. Taigi aptartų teisės aktų nuostatos įtvirtina savivaldybėms dvi alternatyvas, užtikrinant KAT paslaugos funkcionavimą: a) *pavesti* KAT paslaugą teikti savo valdomai įmonei; b) *organizuoti* KAT sistemos paslaugų teikimo viešąjį konkursą, atrenkant paslaugų teikėjus.

Šiame kontekste paminėtina, kad savivaldybės atsakingos už viešųjų paslaugų teikimą gyventojams¹²¹⁴, o KAT yra viešoji paslauga, apimanti komunalinių atliekų surinkimą, vežimą, naudojimą, šalinimą, šių veiklų organizavimą, stebėseną, šalinimo vietų vėlesnę priežiūrą¹²¹⁵.

Konkurencijos tarybos ataskaitose neigiamai vertinama „protektionistiniai“ savivaldybių sprendimai parinkti atliekų tvarkymo organizatorius be konkurso bei akcentuojama konkurencijos užtikrinimas KAT rinkoje.¹²¹⁶ Atsižvelgiant į tyrimų dėl komunalinių atliekų tvarkymo gausą, KT, nutarimu vertindama KAT paslaugą (surinki-

1211 ATĮ (2) 30 str. 11 d.

1212 Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 pakeitimo įstatymas, 10 str.1 d., LRS, žiūrėta 2021 m. liepos 30 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b63962122fcb11e79f4996496b137f39/asr>.

1213 VPĮ 10 str. 2 d.

1214 Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas“, 8 str. 1 d.

1215 ATĮ (2) 2 str. 40 d.

1216 Konkurencinės tarybos 2014 m. veiklos ataskaita, p. 4–5, KT, žiūrėta 2021 m. liepos 30 d., <https://kt.gov.lt/>.

mo ir vežimo) organizavimo praktiką Lietuvoje, nustatė, kad „maždaug trečdalyje iš 60 Lietuvos savivaldybių komunalinių atliekų surinkimo ir pervežimo paslaugas teikia be konkurencingos procedūros paskirtos savivaldybių kontroliuojamos įmonės“¹²¹⁷. Minėtas teisės aktas rėmėsi LRKT 2015 m. kovo 5 d. nutarime Nr. KT9-N5/2015 suformuluota pozicija, kad „atliekų tvarkymo srityje savivaldybės turi paisyti konstitucinio sąžiningos konkurencijos imperatyvo suponuojamo reikalavimo atliekų tvarkytojus atrinkti konkurso būdu pagal jų galimybes teikti nepertraukiamas, geros kokybės ir prieinamas paslaugas. Šis reikalavimas gali būti nevykdomas tik objektyviai pateisinamu pagrindu; tokiu pagrindu nelaikytina vien tai, kad savivaldybė yra įsteigusi ūkio subjektą, veikiantį atliekų tvarkymo srityje“¹²¹⁸. Pasakytina, kad šiuo atveju identifikuotina IG apraiškos KAT sektoriuje, kuris yra patrauklus kaip rinkos segmentas ne tik surenkant ir vežant komunalines atliekas, bet ir naudojant bei šalinant.

15–16 prieduose pateikiami duomenys atskleidžia konkurencingumo ir vidaus sandorių kolizijos laiko chronologiją, paplitimo mastą, teismų praktikos formavimąsi, sprendimų vykdymų ypatumus. Remiantis 14 priedo duomenimis, teisiniai ginčai KAT sektoriuje dėl paslaugų teikimo atrenkant paslaugų teikėjus vyksta nuo 2001 m. Taryba priėmė kelias dešimtis nutarčių, kuriose konstatavo esant konkurencijos imperatyvų pažeidimus, savivaldybėms pavedant savo kontroliuojamoms įmonėms teikti KAT paslaugas be konkurso procedūrų. Tarybos nutarimai dėl savivaldybių sandorių teisėtumo parenkant komunalinių atliekų surinkimo ir vežimo paslaugų teikėjus buvo skirti 13 savivaldybių (pvz., Kauno, Panevėžio, Pakruojo); dėl KA naudojimo ir šalinimo teikėjų parinkimo – 17 savivaldybių (pvz., Neringos, Šiaulių sav.) bei 3 RATC (Šiaulių, Klaipėdos, Telšių); Tarybos nutarimai (įpareigojimai) dėl ankstesnių Tarybos nutarimų nevykdymo – 5 savivaldybes (Molėtų, Kauno, Panevėžio). Laiko atžvilgiu šis ginčas užtruko beveik 20 metų, tad kyla klausimas, ar gyventojai gauna konkurencingą KAT paslaugos kainą. Ar KAT paslaugos sektorių vertinti kaip konkurencingą rinką ar valstybės monopolį? Pažymėtina, kad Tarybos nutarimo teisėtumo klausimas šiuo metu nagrinėjamas teisme, tačiau procesas yra sustabdytas, taip pat sustabdytas ir civilinės bylos Nr.e2-410-755/2020 nagrinėjimas dėl vidaus sandorio pripažinimo negaliojančiu Panevėžio savivaldybėje. Minėtoje civilinėje byloje buvo pateiktas prašymas ištirti VPI 10 str. 2 d. (įsigaliojusios nuo 2019 m. gruodžio 31 d.) atitiktį LRK 46 str.

1217 Nutarimas dėl komunalinių atliekų tvarkymo paslaugų rinkos tyrimo baigimo, KT, žiūrėta 2021 m. liepos 30 d., http://kt.gov.lt/uploads/documents/files/veiklos-sritys/rinku_tyrimai/2015-04-30_1S-47.pdf.

1218 LRKT 2015 m. kovo 5 d. nutarimas Nr. KT9-N5/2015 byloje Nr. 44/2011, *supra note*, 232.

ir 120 str. KT 2021 m. vasario 24 d. sprendimu Nr. KT32-S31/2021¹²¹⁹ priėmė minėtą prašymą nagrinėti.

16 priede pateikiama šioje dalyje analizuotų LVAT, Tarybos nutarimų chronologija atskleidžia vidaus sandorių ir konkurencijos nuostatų kolizijos pobūdį KAT bei suformuotos LVAT praktikos tendencijas. Iš jų matyti, kada savivaldybės nevykdo Tarybos priimtų nutarimų, kurių teisėtumas buvo pripažintas ankstesniais teismų sprendimais. Atskleidžiant minėtos teisinės kolizijos problematikos turinį, taip pat remtasi ESTT suformuota praktika^{1220, 1221}; LRKT 2015 m. kovo 5 d. nutarimu Nr. KT9-N5/2015; LAT sprendimais ir nutartimis¹²²². Taigi ginčų objektas – teikėjų parinkimas ir sutarčių su jais sudarymas, o pagrindinė nesutarimo aplinkybė – ar VPĮ numatyta vidaus sandorio išimtis leidžia nesilaikyti KĮ 4 straipsnio reikalavimų. Šie nesutarimai daugiausia pasireiškia teikiant KA surinkimo ir vežimo paslaugas bei iš dalies KA naudojimo ir šalinimo paslaugų srityje. Teismų praktika analizuojamu aspektu yra gausi ir, galima teigti, šiuo metu nenuosekli.

LVAT suformuota praktika, susijusi su ginčais tarp savivaldybių ir Tarybos dėl priimtų nutarimų KAT paslaugų sektoriuje, dėl viešųjų paslaugų teikimo sudarymo su jų kontroliuojamomis įmonėmis (sudarytomis vidinio sandorio pagrindu), prieš tai neatlikus konkurencingos procedūros, kurį laiką buvo nuosekli – tokie sprendimai buvo vertinti kaip pažeidžiantys KĮ 4 str. reikalavimus. Teismai laikėsi nuostatos, kad Taryba turi teisę reikalauti, jog subjektų, teikiančių tvarkymo paslaugas, atrankos procedūra turi būti vykdoma konkurencingai. Kiek tai susiję su KAT sektoriumi, LVAT aštuoniose bylose pritarė Tarybos priimtiems nutarimams, kuriuose buvo nustatyti KĮ 4 str. pažeidimai. Teismai nurodė: „Savivaldos institucijos, vykdydamos pavestus uždavinius, susijusius su ūkinės veiklos reguliavimu LR, privalo užtikrinti sąžiningos kon-

1219 LRKT 2021 m. vasario 24 d. sprendimas Nr. KT32-S31/2021 „Dėl pareiškėjo Panevėžio apygardos teismo prašymo ištirti Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo 10 straipsnio 2 dalies, Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 9 straipsnio 2, 3 dalių nuostatų atitiktį Lietuvos Respublikos Konstitucijai dalies priėmimo ir jo dalies grąžinimo“, LRKT, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 7 d., <https://www.lrkt.lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2373/content>.

1220 ESTT sprendimas 2019 m. spalio 3 d. byloje C-285/18, CURIA, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 3 d., <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=218616&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=7588002>.

1221 ESTT sprendimas 1999 m. lapkričio 18 d. byloje C-107/98, CURIA, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 3 d., <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-107/98>

1222 LAT 2019 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-494-469/2019, Liteko, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 3 d., <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=0a6c6f25-c80b-4b3a-b9e6-0948e6857de4>.

kurencijos laisvę; KĮ 4 str. 2 d. lingvistinis aiškinimas („neįmanoma išvengti *vykdant ...* „) leidžia teigti, jog įtvirtinta sąlyga turėtų būti aiškinama kaip nurodanti atvejus, kuomet viešojo administravimo subjektas neturi diskrecijos pasirinkti tam tikrą elgesio modelį, o priimdamas konkretų sprendimą (aktą) paprasčiausiai vykdo iš įstatymo kylantį imperatyvų reikalavimą. Tokį aiškinimą suponuoja ir LRK 46 straipsnyje įtvirtintas ūkinės veiklos laisvės principas bei konstitucinis draudimas monopolizuoti rinką, užtikrinti sąžiningą konkurenciją.¹²²³ Tai suponuoja nuostatą, kad „išimtį iš bendro draudimo viešojo administravimo subjektų sprendimais riboti konkurenciją įtvirtinanti taisyklė negali būti aiškinama pernelyg plačiai bei turi būti paisoma LRKT praktikos, atskleidžiant konkurencingumo turinį – ūkinės veiklos ribojimai gali būti įtvirtinti tik įstatyme“¹²²⁴.

Apibendrinant LVAT suformuotą poziciją dėl KĮ 4 str. 2 d. pažeidimo konstatavimo, pasakytina, kad turi būti nustatoma trijų aplinkybių visuma: 1) valstybės valdymo ar savivaldos institucijos teisės aktas ar sprendimas teikia privilegijas arba diskriminuoja atskirus ūkio subjektus ar jų grupes; 2) dėl tokio sprendimo atsiranda ar gali atsirasti konkurencijos sąlygų skirtumų atitinkamoje rinkoje konkuruojantiems ūkio subjektams; 3) skirtingos konkurencijos sąlygos nėra sąlygotos LR įstatymų vykdymo.¹²²⁵

Nuo 2015 m. LVAT pozicija rėmėsi LRKT 2015 m. kovo 5 d. nutarime Nr. KT9-N5/2015 suformuluotomis nuostatomis. Šio nutarimo pagrindiniai akcentai, susiję su savivaldybių diskrecija pavedant KAT paslaugų teikimą savivaldybės kontroliuojamai įmonei, yra šie:

1. Remiantis ATĮ nuostatomis, savivaldybių vykdomos komunalinių atliekų tvarkytojų, teikiančių šių atliekų naudojimo ir šalinimo paslaugas, galimi atrankos būdai yra *pavedimas* ir *konkursas*;
2. Savivaldybės, pasirinkdamos komunalinių atliekų naudojimo ir šalinimo paslaugų teikėjų atrankos būdą, *privalo užtikrinti sąžiningos konkurencijos laisvę*, atliekų naudojimo ir šalinimo viešųjų paslaugų teikimo nepertraukia-

1223 15 priede pateikta LVAT praktika, pvz., žr. LVAT 2002 m. rugpjūčio 13 d. sprendimą administracinėje byloje Nr. A7-761-02; 2012 m. gegužės 30 d. sprendimą administracinėje byloje Nr. A858-1484/2012.

1224 LVAT 2018 m. sausio 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1475-556/2018, E-teismai, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 3 d., <https://eteismai.lt/byla/148523267888031/eA-1475-556/2018>.

1225 LVAT išplėstinės teisėjų kolegijos nutartis 2011 m. kovo 31 d. administracinėje byloje Nr. A⁸²²-2563/2011, Liteko, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 3 d., <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaiska/tekstas.aspx?id=3377114c-0f95-4a50-888a-82c0d2b0ffb3>.

mumą, gerą kokybę ir prieinumą;

3. *Pavedimą* (kaip privalomą užduotį) vykdyti komunalinių atliekų naudoji-
mo ir šalinimo veiklą savivaldybės įsteigtai bendrovei arba kelių savivaldybių
įsteigtai atliekų tvarkymo įstaigai, įmonei ar organizacijai buvo galima tik
toku atveju, kai tokiu pavedimu šiai bendrovei, įstaigai, įmonei ar organi-
zacijai *neteikta privilegijų, nediskriminuoti kiti šioje rinkoje veikiantys ūkio*
subjektai, užtikrintas atliekų naudojimo ir šalinimo viešųjų paslaugų teikimo
nepertraukiamumas, gera kokybė ir prieinamumas;
4. *Toks pavedimas (buvo) galimas tik išskirtiniu atveju* – kai kitu (šių paslau-
gų teikėjų konkurso) būdu būtų neįmanoma užtikrinti atliekų naudojimo
ir šalinimo viešųjų paslaugų teikimo nepertraukiamumo, geros kokybės ir
prieinamumo;
5. *Reikalavimas atliekų tvarkytojus atrinkti konkurso būdu pagal jų galimybes*
teikti nepertraukiamas, geros kokybės ir prieinamas paslaugas *gali būti ne-*
vykdomas tik objektyviai pateisinamu pagrindu; tokiu pagrindu nelaikytina
vien tai, kad savivaldybė yra įsteigusi ūkio subjektą, veikiančią atliekų tvarky-
mo srityje;
6. *Įstatymų leidėjas privalo nustatyti tokį atliekų tvarkymo organizavimo teisinį*
reguliavimą, kad savivaldybės šioje srityje *užtikrintų sąžiningos konkurencijos*
laisvę (inter alia, kad atliekų tvarkymo rinka nebūtų monopolizuota, nebūtų
paneigtas šios rinkos dalyvių lygiateisiškumas), taip pat *vartotojų teisių, žmo-*
nių sveikatos ir aplinkos apsaugą (inter alia, kad būtų užtikrintas atliekų tvar-
kymo paslaugų prieinamumas, teikimo nepertraukiamumas ir gera kokybė).

LVAT išplėstinė teisėjų kolegija 2015 m. birželio 15 d. nutartimi¹²²⁶ patvirtino Tarybos išvadas dėl KĮ pažeidimų, kai savivaldybės, pavesdamos vykdyti komunalinių atliekų naudojimo ir šalinimo funkcijas savo įsteigtiems RATC, teikė privilegijas šiems centrams, nesudarė vienodų konkurencijos sąlygų kitiems ūkio subjektams teikti pa-
minėtas paslaugas. Teisėjų kolegija, remdamasi minėtu LRKT nutarimu, pabrėžė, kad ATĮ nuostatos turi būti taikomas ir aiškinamas kartu su KĮ, vietos savivaldos įstatymų normomis, tad „savivaldybės, organizuodamos komunalinių atliekų naudojimo ir šali-
nimo paslaugų teikimą, pirmiausia turėjo organizuoti konkursą ar kitą konkurencingą

1226 LVAT išplėstinės teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 15 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-1581-502/2015; E-teismai, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 3 d., <https://eteismai.lt/byla/37302438686532/A-1581-502/2015>.

procedūrą“. Teismas taip pat pažymėjo, kad savivaldybės nepateikė duomenų, kurie įrodytų, kad „sprendimų priėmimo metu tik savivaldybių įmonės buvo vieninteliai ūkio subjektai, galėję teikti minėtus kriterijus atitinkančias paslaugas“, arba aplinkybių, kurios įrodytų, kad tik pavedant savivaldybės kontroliuojamai bendrovei įmanoma užtikrinti atliekų naudojimo ir šalinimo viešųjų paslaugų teikimo nepertraukiamumą, geros kokybės ir prieinamumą KAT paslaugą. Šiame kontekste paminėtina, kad vienas iš savivaldybių argumentų, lėmusių paslaugos teikėjo atranką pavedimo būdu, buvo aplinkybė, kad „RATC teisės aktais buvo perduotos regioninių sąvartynų ir kitų komunalinių atliekų tvarkymo sistemų infrastruktūros objektų nuosavybės teisės, reiškia, kad atitinkamose rinkose nėra ar negali būti ūkio subjektų, pasirengusių konkuruoti dėl šių infrastruktūros objektų eksploatavimo (naudojimo)“. Teismas pažymėjo, kad „vien ši objekto priklausymo nuosavybės teise aplinkybė nereiškia, kad varžymosi dėl komunalinių atliekų naudojimo ir šalinimo įrenginių eksploatavimo prasme *neegzistavo ar negali egzistuoti komunalinių atliekų naudojimo ir šalinimo paslaugų rinkos atitinkamoje teritorijoje*, o leidimas tokiai veiklai, siejamas ne su komunalinių atliekų tvarkymo sistemos infrastruktūros įrenginių valdymu nuosavybės teise, o su galimybe šiais objektais naudotis (juos eksploatuoti), *negalima teigti, jog nuosavybės teise valdomo objekto negali naudoti kiti nei savininkas ūkio subjektai*“. Paminėtos ir analizuotos praktikos nuostatos nuosekliai buvo plėtojamos kitose tokio pobūdžio bylose.¹²²⁷ Buvo akcentuota, kad „nėra pagrindo kurti naują precedentą ir nukrypti nuo LVAT išplėstinės teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 15 d. nutartyje (administracinė byla Nr. A-1581-502/2015) suformuotos praktikos dėl savivaldybės teisės pavesti eksploatuoti komunalinių atliekų tvarkymo sistemą savivaldybės įsteigtai bendrovei įgyvendinimo sąlygų“¹²²⁸. Pažymėtina, kad po LVAT išplėstinės teisėjų kolegijos suformuotos pozicijos vidaus sandorių teisėtumas buvo siejamas ne tik su *Teckal* kriterijais¹²²⁹, bet ir su papildomais vertybiniais pagrindais, be kita ko, išplaukiančiais iš Konkurencijos įstatymo nuostatų, pavyzdžiui, paslaugų teikimo nepertraukiamumu, jų gera kokybe ir prieinamumu, taip pat poveikiu kitų ūkio subjektų lygiateisiškumui ir jų galimybėmis konkuruoti dėl atitinkamų

1227 LVAT 2015 m. rugsėjo 30 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-923-858/2015; 2016 m. kovo 29 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-347-552/2016; 2017 m. kovo 21 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-215-552/2017, Liteko, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 3 d., <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=2c713596-3cac-40cd-b3c8-d6915545cd7b>.

1228 *Ibid.*

1229 Pirmą kartą vidaus sandorių taikymo ypatumai suformuluoti ESTT byloje *Teckal Srl v Comune di Viano*; ESTT 1999 m. lapkričio 18 d. sprendimas byloje C-107/98, CURIA, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 3 d., <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-107/98>.

paslaugų¹²³⁰.

Pokyčius analizuotoje LVAT formuojamoje praktikoje reikėtų sieti su LVAT išsakyta pozicija administracinėje byloje Nr. eA-893-556/2020.¹²³¹ Šioje byloje teismas vertino Tarybos nutarimo Nr. 2S-5 (2016) teisėtumą ir pripažino, jog atsakovas iki šiol tinkamai neįvykdė Tarybos 2008 m. nutarimo Nr. 2S-10 jam nustatyto įpareigojimo pakeisti savivaldybės sprendimo nuostatas taip, kad jos neprieštarautų KĮ 4 str. Ši byla ypatinga tuo, kad joje suformuluota naujo pobūdžio LVAT praktika dėl vidaus sandorių teisėtumo aspekto traktuotės KAT sektoriuje, savivaldybėms pavedant savo kontroliuojamoms įmonėms teikti tam tikras paslaugas. Teismas panaikino Tarybos nutarimą ir paliko galimybę savivaldybės kontroliuojamai įmonei, atrinktai be konkurso procedūros, teikti KA surinkimo, vežimo paslaugas. Pažymėtina, kad minėtas sprendimas buvo priimtas po ESTT prejudicinio sprendimo byloje C-285/18¹²³², vadovaujantis LAT 2019 m. gruodžio 17 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-3-494-469/2019¹²³³ pateiktais VPĮ nuostatų išaiškinimais, nuosekliai derinamais su prejudiciniame sprendime nurodytais teisiniais argumentais.

LVAT sprendime išdėstė pagrindinius akcentus:

1. Remiantis prejudicinio sprendimo nuostatomis, valstybės papildomų sąlygų vidaus sandoriams sudaryti nustatymas *yra galimas (nedraudžiamas), o ne privalomas*.
2. Papildomos nacionalinės vidaus sandorių sudarymo sąlygos turi būti *įtvirtintos konkrečiose ir aiškiose pozityviosios viešųjų pirkimų teisės normose*, šios turi būti pakankamai *prieinamos, o jų taikymas numatomas, taip siekiant išvengti savivalės*.
3. *Remiantis LAT suformuota pozicija, Lietuvoje tiekėjų parinkimas ir sutarčių su jais sudarymas reguliuojamas VPĮ; VPĮ pripažįstamas lex specialis (specialusis įstatymas) tiek Civilinio kodekso, tiek kitų teisės aktų atžvilgiu;*
4. KĮ 4 str. įtvirtintos nuostatos laikytinos bendro pobūdžio, tad, atsižvelgiant į VPĮ santykį, turi būti sprendžiama VPĮ naudai – *kad esant konkrečios specialiojo įstatymo teisės normos ir abstraktesnės bendrojo teisės akto nuostatos,*

1230 LVAT 2020 m. vasario 5 d. nutarimas administracinėje byloje Nr. eA-893-556/2020, E-teismai, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 3 d., <https://eteismai.lt/byla/94566655480624/eA-893-556/2020>.

1231 *Ibid.*

1232 ESTT sprendimas 2019 m. spalio 3 d. m. lapkričio 18 d. byloje C-285/18“, *supra note* 1220.

1233 LAT 2019 m. gruodžio 17 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. e3K-3-494-469/2019, Liteko, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 3 d., <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=0a6c6f25-c80b-4b3a-b9e6-0948e6857de4>.

*kurios turinys išplaukia tik iš teismų praktikos, kolizijai, pirmenybė turėtų būti suteikta lex specialis (specialiajam įstatymui).*¹²³⁴

Taigi naujai suformuota praktika realiai grindžiama KĮ ir VPĮ kolizijos klausimo išsprendimu, akcentuojant, kad VPĮ yra vertintina kaip *lex specialis*. Kyla klausimas, kaip vertinti naujai LVAT suformuotos praktikos – LRKT 2015 m. kovo 5 d. nutarimo Nr. KT9-N5/2015 – turinį suformuluotų nuostatų, kurios nurodo savivaldybėms pareigą, pvz., užtikrinti sąžiningos konkurencijos laisvę, kontekste. Kaip bus galima praktikoje realizuoti reikalavimą atliekų tvarkytojus atrinkti konkurso būdu pagal jų galimybes teikti nepertraukiamas, geros kokybės ir prieinamas paslaugas, turint omeny, kad šis imperatyvas gali būti nevykdomas tik objektyviai pateisinamu pagrindu? LVAT, nagrinėdamas bylas, vadovavosi LRKT suformuluotomis taisyklėmis ir pabrėžė, kad „savivaldybės sprendimų pavesti teikti viešąsias paslaugas – komunalinių atliekų surinkimą iš jų turėtojų, rūšiojimą, parengimą perdirbti, išrūšiuotų atliekų perdavimą jų tvarkytojams ir komunalinių atliekų transportavimą į jų šalinimo vietas – priėmimas nebuvo nulemtas įstatymų vykdymu (KĮ 4 str. 2 d. įtvirtina išimtimi)“¹²³⁵. Naujai suformuota jurisprudencija suteikia galimybę atliekų tvarkytojus atrinkti be konkurso, nenurodant objektyvius pagrindus, nors ankstesniuose LVAT sprendimuose (taip pat dviejuose LVAT išplėstinės teisėjų kolegijos nutartyse) buvo akcentuojama, kad savivaldybės privalo įrodymais pagrįsti išskirtines ir objektyvias aplinkybes, kurios galėtų pateisinti išimtinius atvejus, kaip tai nurodoma VPĮ 10 str. 2 d.¹²³⁶ Apibendrinant galima teigti, kad LVAT pozicija minėtos problematikos kontekste nėra nuosekli, o pats faktas, kad VPĮ 10 str. 2 d. (vidaus sandorio reguliavimas) nuostatų atitiktis LRK 46 ir 120 str. nuostatomis disertacinio tyrimo rengimo momentu nagrinėjama LRKT, rodo, kad vidaus sandorių ir konkurencingumo teisės normų kolizijos problematika šiuo metu nėra visapusiškai išspręsta.

Šios teisės kolizijos kontekste identifikuojama netobulos teisėkūros, kuri aktuali konkurencingumo ir vidaus sandorių teisiniam reguliavimui, situacija – įstatymų leidėjas neįtvirtina aiškios pozicijos dėl vidaus sandorių reguliavimo specialiuose

1234 LVAT 2020 m. vasario 5 d. nutarimas administracinėje byloje Nr. eA-893-556/2020, E-teismai, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 3 d., <https://eteismai.lt/byla/94566655480624/eA-893-556/2020>.

1235 LVAT 2017 m. kovo 21 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-215-552/2017, Liteko, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 3 d.,

<http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaiska/tekstas.aspx?id=2c713596-3cac-40cd-b3c8-d6915545cd7b>.

1236 LVAT išplėstinės teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 15 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-1581-502/2015*, E-teismai, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 3 d., <https://eteismai.lt/byla/37302438686532/A-1581-502/2015>.

įstatymuose. Kalbant apie KAT sistemos funkcionavimą, tai pasireiškia sisteminiu pobūdžiu. Visų **pirma**, vidaus sandorių sampratą, jų veikimo mechanizmą ir sąlygas bandoma sureguliuoti įvairiais įstatymais, o tai negatyviai veikia sisteminių aiškumą, teisinių santykių vientisumą: VPI 10 str. įtvirtina vidaus sandorių taikymo sąlygas, perkant išimtinu atveju paslaugas, užtikrinant jų kokybę ir nepertraukiamumą; ATĮ (2) 30 str. 11 d. įtvirtinta savivaldybės diskrecija vidaus sandorio arba viešo konkurso būdu atrinkti paslaugų komunalinių atliekų tvarkymo teikėją, Vietos savivaldos įstatymo 9 str. 2 d. nustatyta, kad savivaldybės gali pavesti viešosios paslaugos teikimą jau įsteigtam viešųjų paslaugų teikėjui, kai teikiamos viešosios paslaugos (tarp jų ir atliekų tvarkymas). Minėtų įstatymų nuostatos turėtų būti aiškinamos jas siejant su KĮ 4 str. nuostatomis – užtikrinti konkurenciją atitinkamos rinkos dalyje. **Antra**, vidaus sandorių teisinio reguliavimo problematika dėl atitikties LRK nuostatomis jau buvo nagrinėta LRKT darbotvarkėje¹²³⁷, o šiuo metu LRKT nagrinėjama nauja byla dėl vidaus sandorių reguliavimo atitikties LRK¹²³⁸. **Trečia**, vidaus sandorių įtvirtinimas KAT sektoriuje aktualus interesų grupėms. Pavyzdžiui, priimant ATĮ (2) redakciją, Seimo posėdžiuose buvo pažymima, kad vidaus sandoriai „yra jautrus klausimas“, ir jų sudarymo hipotetinė galimybė buvo įtvirtinta minėtose ATĮ (2) redakcijos nuostatose. Remiantis šioje dalyje analizuotu ESTT prejudiciniu sprendimu, kad „papildomų sąlygų vidaus sandoriams sudaryti nustatymas yra galimas (nedraudžiamas)“, specialiuose įstatymuose (pvz., VPI) papildomų kriterijų nenustatyta. Šiame kontekste paminėtina, kad identifikuojamas platus ratas interesų grupių: a) privatus juridiniai asmenys, tiesiogiai suinteresuoti teikti KAT paslaugas rinkoje; b) savivaldybės, kurios ne tik užtikrina KAT sistemos funkcionavimą, bet ketina dalyvauti KAT paslaugų teikimo rinkoje kaip potencialios komunalinių atliekų surinkimo, vežimo, naudojimo, šalinimo paslaugų teikėjos; atliekų turėtojai, kuriems aktualios minėtos paslaugos kainos, kokybės kontekstas; c) valstybė, kuriai yra aktualus aplinkosaugos, atliekų tvarkymo principų tinkamas įgyvendinimas. **Ketvirta**, minėtos netobulos teisėkūros situacijos suponuoja specifinius teisinius ginčus, kurie pasireiškia nestandartiniais teisinio pobūdžio ypatumais: savivaldybės šioje srityje pasireiškia ir kaip teisėkūros subjektai (priima teisės aktą dėl vidaus sandorio), ir kaip paslaugų teikėjos (komercinis subjektas, užimantis KAT paslaugos rinkos dalį).

Remiantis informacija, kuri pateikta 15–16 prieduose, išryškėja sisteminė ten-

1237 LRKT 2015 m. kovo 5 d. nutarimas Nr. KT9-N5/2015 byloje Nr. 44/2011, *supra note*, 232.

1238 LRKT 2021 m. vasario 24 d. sprendimas Nr. KT32-S31/2021, LRKT, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 3 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2373/content>.

dencija, kai nėra vykdomi Tarybos nutarimai, įpareigojant savivaldybes per tam tikrą laiką priimti teisės aktus: pašalinti Tarybos nutarimuose nustatytus pažeidimus, tinkamai užtikrinant konkurencingumo nuostatas. Identifikuojami atvejai, kai nevykdomi Tarybos nutarimai (LVAT pripažinti teisėtais), kurie pasireiškia pakartotiniu įpareigojimu (pvz., Kauno, Joniškio, Panevėžio, Pakruojo, Molėtų savivaldybės).¹²³⁹ Paminėtina Panevėžio savivaldybės patirtis, kai Taryba už įpareigojimų nevykdymą skyrė 34 200 (trisdešimt keturių tūkstančių dviejų šimtų) eurų piniginę baudą (jeigu pasitvirtintų teisme Tarybos nutarimo teisėtumas, bauda būtų mokama iš savivaldybės biudžeto, t. y. mokesčių mokėtojų pinigų).¹²⁴⁰ Identifikuojami atvejai, kai savivaldybėse Tarybos nutarimais (kurie LVAT pripažinti kaip teisėti) pažeidimai fiksuoti kelis kartus (pakartotinumą požymis) (pvz., Panevėžio savivaldybėje, Tarybos 2002-02-28 nutarimas Nr. 23 ir 2015-07-16 nutarimas Nr. 2S-10/2015).¹²⁴¹

Pavyzdžiui, lyginant Pakruojo ir Kauno savivaldybių ginčo atvejus su Taryba dėl įpareigojimų nevykdymo, pasakytina, kad ginčo esmė yra vienoda, nors LVAT pozicija skirtinga. Pakruojo savivaldybės atveju, LVAT 2019 m. lapkričio 27 d. administracinėje byloje Nr. Nr. eA-1751-520/2019 patvirtino Tarybos nutarties teisėtumą, Kauno atveju, kaip jau analizuota, LVAT 2020 m. vasario 5 d. nutartimi administracinėje byloje Nr. eA-893-556/2020 Tarybos nutarimą panaikino.¹²⁴² Dvi analogiškos situacijos, o praktinis taikymas skirtingas. „Atkliausias“ savivaldybės ginčiuose su Taryba yra Kauno ir Panevėžio savivaldybės. Panevėžio savivaldybės ginčai vyksta nuo 2002 m., dviem Tarybos nutarimais buvo konstatuoti du atskiri konkurencingumo pažeidimai. Abiem atvejais LVAT pripažino Tarybos nutarimų teisėtumą. Kauno savivaldybės atveju komunalinių atliekų surinkimo, vežimo paslaugą savivaldybės pavedimu nuo 2002 m. teikia savivaldybės kontroliuojama įmonė.¹²⁴³ Paminėtinas Panevėžio savivaldybės ir

1239 Joniškio sav. įpareigojimas Nr. 2S-1/2015 dėl Tarybos nutarimo Nr. 2S-7 nevykdymo; arba Pakruojo sav. įpareigojimas Nr. 2S-9/2016 dėl Tarybos nutarimo Nr. 2S-6 nevykdymo (žr., 15 priedą).

1240 LR konkurencijos tarybos 2018 m. lapkričio 13 d. nutarimas Nr. 2S-5 (2018). Šis nutarimas Panevėžio savivaldybės iniciatyva nagrinėjamas teisme.

1241 14–15 priedai.

1242 *Ibid.*

1243 Tarybos nutarimas Nr. 2S-10/2008 „Dėl Kauno miesto savivaldybės veiksmų, atsisakant sudaryti sutartį su UAB „Dzūtra“ dėl komunalinių (buitinių) atliekų surinkimo ir vežimo Kauno mieste, atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 4 straipsnio reikalavimams“, KT, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 7 d.,

<https://kt.gov.lt/lt/dokumentai/del-kauno-miesto-savivaldybes-veiksmu-atsisakant-sudaryti-sutarti-su-uab-dzutra-del-komunaliniu-buitiniu-atlieku-surinkimo-ir-vezimo-kauno-mieste-atitikties-lietuvos-republikos-konkurencijos-istatymo-4-straipsnio-reikalavimams>.

Tarybos teisinis ginčas dėl nutarimo Nr. 2S-5/2018 teisėtumo.¹²⁴⁴. Jo nagrinėjimas teisme, kaip jau minėta, sustabdytas.

Šio disertacinio tyrimo kontekste aktualu analizuoti minėto nutarimo faktines aplinkybes, kurios atskleidžia teisinio ginčo kaip teisinės problemos įtampos apimtis, pavyzdžiui, laiko, administracinės naštos prasme:

- Tyrimas dėl Panevėžio miesto savivaldybės sprendimų organizuojant komunalinių atliekų tvarkymo sistemą atitikties KĮ 4 str. reikalavimams pradėtas Tarybos 2014 m. rugpjūčio 14 d. nutarimu Nr. 1S-129/2014.¹²⁴⁵
- Taryba nutarimu Nr. 2S-10/2015 konstatavo, kad savivaldybė, suteikdama išimtines teises savo kontroliuojamai bendrovei teikti komunalinių atliekų surinkimo ir vežimo paslaugas savivaldybės teritorijoje, suteikė privilegiją bendrovei kitų ūkio subjektų atžvilgiu;
- 2015 m. nutarimo rezoliucinės dalies 2 ir 3 punktais savivaldybė buvo įpareigota ne vėliau kaip per 3 mėnesius nuo 2015 m. nutarimo paskelbimo Konkurencijos tarybos interneto svetainėje www.kt.gov.lt dienos panaikinti nurodytą sutartį;
- Minėtos nutarimo rezoliucinių dalių galiojimas buvo sustabdytas iki tol, kol buvo išnagrinėti ginčai dėl nutarimo Nr. 2S-10/2015 teisėtumo. LVAT 2018 m. vasario 26 d. nutartimi administracinėje byloje Nr. eA-1475-556/2018 patvirtino 2015 m. nutarimo teisėtumą, tad atsinaujino 3 mėnesių įpareigojimo terminas;
- Savivaldybė 2018 m. balandžio 6 d. raštu Tarybai pateikė prašymą atidėti įpareigojimo įvykdymo terminą, motyvuodama „atlikti papildomus Savivaldybės tarybos sprendimus, nutraukti sudarytas sutartis bei atlikti kitus veiksmus“;
- Taryba 2018 m. balandžio 24 d. nutarimu Nr. 1S-47 (2018)7 netenkinio savivaldybės prašymo, nes savivaldybė nenurodė objektyvių priežasčių, dėl kurių negali laiku įvykdyti nustatytų įpareigojimų. Savivaldybė šį Konkurencijos

1244 „Dėl Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2015 m. liepos 16 d. nutarimo Nr. 2s-10/2015 „Dėl Panevėžio miesto savivaldybės sprendimų organizuojant komunalinių atliekų tvarkymo sistemą atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 4 straipsnio reikalavimams“ nustatytų įpareigojimų nevykdymo“, KT, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 7 d., <https://kt.gov.lt/lt/dokumentai/sarasas/query.komunalini%C5%B3+atliek%C5%B3/ff.1?page=3>.

1245 Nutarimas Nr. 2S-10/2015 „Dėl Panevėžio miesto savivaldybės sprendimų organizuojant komunalinių atliekų tvarkymo sistemą atitikties konkurencijos įstatymo 4 straipsnio reikalavimams“, KT, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 7 d., <https://kt.gov.lt/lt/dokumentai/sarasas/query.komunalini%C5%B3+atliek%C5%B3/ff.1?page=3>.

tarybos nutarimą apskundė VAAT.

- Taryba 2018 m. balandžio 24 d. nutarimu Nr. 1S-48 (2018)9 pradėjo tyrimą dėl nustatytų įpareigojimo nevykdymo;
- Savivaldybė paaiškinimuose teigia, kad, nutraukdama sutartį su bendrove bet kartu pavesdama laikinai bendrovei teikti paslaugas iki viešojo konkurso organizavimo, tinkamai įvykdė 2015 m. nutarimą; viešasis konkursas dėl paslaugos teikėjo atrankos iki 2018 m. lapkričio 13 d. nebuvo organizuotas;
- Taryba 2018 m. lapkričio 13 d. nutarimu Nr. 2S-5/2018 pripažino, jog Panevėžio savivaldybė neįvykdė 2015 m. liepos 16 d. nutarimu Nr. 2S-10/2015 nustatytų įpareigojimų ir skyrė piniginę baudą.

Apibendrinant pateiktus duomenis pasakytina, kad Tarybos tyrimai trunka ne vienus metus (Panevėžio savivaldybės atveju tyrimas pradėtas 2014 m., o disertacinio tyrimo rengimo metu (2021 m. rugpjūčio 7 d.) teisėtumo klausimas nebuvo išspręstas (procesas vyksta 7 metai), nes laukiama LRKT pozicijos dėl vidaus sandorių atitikties LRK), dažnu atveju ginčai dėl Tarybos nutarimų nagrinėjami visose instancijose, o ir esant LVAT nutarimui, kuris patvirtino Tarybos nutarimo teisėtumą, savivaldybė nevykdo teisėtų, įsiteisėjusių Tarybos sprendimų, todėl papildomai skiriamos piniginės baudos iš savivaldybės biudžeto. Šiuo atveju galima kuriozinė situacija, hipotetiškai vertinant Tarybos nutarimo teisėtumą – kas atlygins savivaldybės biudžetui (kartu ir mokesčių mokėtojams) žalą baudos dydžio kontekste? Paminėtina ir tai, kad savivaldybės ginčo atveju išnaudoja visas teisinės procesinio pobūdžio gynybos priemones, teikdamos skundus dėl Tarybos nutarimo teisėtumo. Pats savaime šis teisinis-procesinis veiksmas negali būti vertintinas kaip piktnaudžiavimas teise, bet skundo padavimas yra lydimas prašymo stabdyti Tarybos nutarimų įpareigojimus ir taip užtikrinti (užsitikrinti) kažkuriam laikui vidaus sandorio galiojimą, suteikiant monopolinę KAT paslaugų teikimą savivaldybių kontroliuojamoms bendrovėms atitinkamoje savivaldybėje.

Tokia situacija suponuoja klausimą, pavyzdžiui, ar tai savivaldybės kaip bendruomenės vieneto pozicija, ar savivaldybės kaip politinės atstovės, kuri yra kadencijos įkaitė, pozicija? Savivaldybės yra ne tik specifiniai juridiniai asmenys, kurie tvarkant KAT gali dalyvauti (per savo kontroliuojamas įmones) konkuruodamos rinkoje per viešuosius pirkimus, bet, kita vertus, tai „valstybės teritorijos administracinis vienetas, kurio bendruomenė turi Konstitucijos laiduotą savivaldos teisę – savitvarką ir sava-veiksmiškumą pagal Konstitucijos ir įstatymų apibrėžtą kompetenciją.¹²⁴⁶ Savivaldybės,

kaip interesų grupės, turi galimybę daryti įtaką teisėkūrai tiek savivaldos lygmeniu, tiek įstatymų leidyboje, teikdamos teisės aktų projektus, dalyvauti teisės aktų svarstymuose išsakydamos pozicijas, juolab kad lobistinės veiklos kontekste jos neturi pareigos registruoti lobistinės veiklos. Taigi savivaldybės turi subjektines teises teisėkūros proceso ir kompetencijos prasmėmis (pvz., funkcinę struktūrą su kvalifikuotu personalu) teikti siūlymus ir veikti joms tinkama linkme vidaus sandorių, kaip teisinio fenomeno, tinkamą sureguliuvimą. Kaip jau minėta, ESTT praktika nurodo, kad valstybės papildomų sąlygų vidaus sandoriams sudaryti nustatymas galimas (nedraudžiamas), tad valstybės teisės aktai gali nustatyti tokių vidaus sandorių teisinį reguliavimą, kuris labiausiai atitinka jos kultūrinius, paslaugų teikimo (šiuo atveju komunalinių atliekų tvarkymo) regioninius, technologinius ypatumus. Kita vertus, remiantis šioje dalyje atlikta duomenų analize, sakytina, kad savivaldybės yra identifikuojamos kaip specifinės interesų grupės, kurios suinteresuotos KAT sistemos (kaip rinkos segmento) monopolizavimu arba, kitaip tariant, specifiniu protekcionizmu minėtoje srityje. Įdomu tai, kad tiek įstatymų leidėjas, tiek centrinio viešojo administravimo subjektai (Vyriausybė, AM) nepasisako dėl KAT sektoriaus valstybinio monopolizavimo. Savivaldybių lobistinę veiklą šioje srityje galima įvardyti kaip netiesioginę, pasinaudojant tiek teismų vykdoma teisėkūra, tiek žiniasklaidos priemonėmis¹²⁴⁷, tiek išsakant pozicijas teisėkūros procese, kai tokią teisę suteikia specifinis savivaldybės, kaip savivaldos institucijos, statusas.

Taigi turime teisinį ginčą, kuris atsirado dėl nepakankamo vidaus sandorių teisinio sureguliuavimo, atrenkant paslaugų teikėjus komunalinių atliekų tvarkymo srityje. Į šio teisinio ginčo veikimą įtraukiamos savivaldybės, teismų sistema, valstybės institucijos (Taryba, Viešųjų pirkimų tarnyba), privatūs juridiniai asmenys (paslaugų teikėjai) ir visuomenė, o tai suponuoja išvadą, kad neefektyviai išnaudojami viešieji išteklių viešojo administravimo, teisėkūros, viešųjų finansų prasme. Sisteminiai nuolatinio pobūdžio teisiniai ginčai neigiamai veikia valstybės autoritetą. Šiuo atveju teisėkūros subjektu pasirenkama teisminė valdžia, nors KAT sistemos, kaip paslaugų rinkos sektoriaus, klausimai, nustatant, kokia apimtimi ir sąlygomis gali būti ribojama konkurencija, yra politinio pobūdžio klausimas. Šiuo atveju tinkama išeitis būtų įstatymuose aiškiai išdėstyti poziciją dėl vidaus sandorių ir konkurencijos kolizijos ypatumų, atsižvelgiant į KAT sistemos pobūdį, jos būklę, tendencijas ir, žinoma, kultūrinį aspektą.

1247 „Mindaugas Sinkevičius: Apie ką pirmiausia pagalvojame išgirdę sąvoką „vidaus sandoriai“?“, 15 min, 2019 m. spalio 19 d., <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nuomones/mindaugas-sinkevicius-apie-ka-pirmiausia-pagalvojame-igirde-savoka-vidaus-sandoriai-18-1224098>.

Vidaus sandorių ir konkurencijos institutų kolizijos problematika KAT paslaugų sektoriuje suponuoja klausimų grandinę, pavyzdžiui, kas yra šio ginčo naudos gavėjas ir kokie pagrindiniai šio ginčo dalyvių argumentai. Remiantis šioje dalyje nagrinėtų teismų sprendimų duomenimis, Tarybos nutarimų analize, ekspertų išvadomis, savivaldybių argumentais, kurie išsakyti teismo procesiniuose dokumentuose, Seimo Aplinkosaugos komiteto posėdžių analize, svarstant ATĮ (2) redakcijos projektą, pateiktina „už“ ir „prieš“ argumentų klasifikacija dėl vidaus sandorių įtvirtinimo KAT sektoriuje.

4.4.3.1. Argumentai „už“ vidaus sandorių, kaip teisinės išimties įtvirtinimo

Dėl Infrastruktūros¹²⁴⁸ priežiūros.

Komunalinių atliekų surinkimas, vežimas, naudojimas, šalinimas yra susijęs su tinkamos infrastruktūros, kuri įrengta už viešąsias lėšas, naudojimu. Savivaldybės įvardija pagrindines problemines sritis:

1. Infrastruktūros būklės išsaugojimas, jos nuolatinis tobulinimas yra tiesiogiai susijęs su komunalinių atliekų tvarkymo kokybe, paslaugos teikimo tęstinumu ir papildomomis administracinėmis bei finansinėmis sąnaudomis, siekiant užtikrinti paslaugos tęstinumą: tam reikalinga tinkama eksploatacija, savalaikė priežiūra, investicijos į infrastruktūros tobulinimą (angl. *upgrade*) ir plėtrą (orientuoti į ilgalaikes perspektyvas technologiniu požiūriu). Teigiama, kad nėra metodikos, a) kaip įvertinti infrastruktūros amortizacijos mokestį, būsimų investicijų dydį, vykstant technologiniams, teisinio pobūdžio pokyčiams; b) kaip apskaičiuoti nenumatytas išlaidas užtikrinant infrastruktūros tinkamą eksploatavimą (pvz., įvykus avarijai); c) savivaldybės patiria didesnes išlaidas dėl turto ir infrastruktūros būklės išsaugojimo sprendamos situacijos, kurios neapibrėžtos sutartyje;

Oponuojant teigiama, kad infrastruktūros išsaugojimą galima užtikrinti kon-

1248 Tai technologinis kompleksas (įvairi įranga (konteineriai, transportas, rūšiavimo linijos, aikštelės), skirta komunalinių atliekų tvarkymui. Pav., Sąvartynas – atliekų šalinimo įrenginys ant žemės ar žemėje (po žeme). Sąvartynams taip pat priklauso atliekų šalinimo įrenginiai, kuriuose atliekų darytojas šalina savo atliekas jų susidarymo vietoje, ir nuolatiniai (veikiantys ilgiau negu vienus metus) įrenginiai, naudojami laikinai laikyti atliekas, išskyrus įrenginius, kuriuose atliekos iškraunamos, kad būtų paruoštos toliau pervežti naudojimui, pradiniam apdorojimui ar šalinimui; įrenginiai, kuriuose atliekos laikomos iki naudojimo ar pradinio apdorojimo trumpiau negu trejus metus, ir įrenginiai, kuriuose atliekos laikomos iki šalinimo trumpiau negu vienus metus. ATĮ (2) 2 str., 60 d.

kurso sutarties nuostatomis ir papildomais sutarčių užtikrinimo mechanizmais (pvz., finansiniai įsipareigojimais, banko garantijomis);

2. Infrastruktūra įdiegta už viešąsias investicijas, kurios turi užtikrinti viešosios paslaugos tęstinumą. Infrastruktūra nuosavybės teise priklauso viešajam sektoriui, tad privataus verslo sektorius neturi galimybės dalyvauti teikiant KAT tvarkymo paslaugas, nes neturi reikiamos įrangos (infrastruktūros).

Taip pat *oponuojama*, kad viešojo infrastruktūra gali būti perduodama privačiam verslo sektoriui sutartiniu pagrindu sutarties vykdymo laikotarpiui.

Sutarties (esant konkurso atrinktam paslaugų teikėjui) administravimas, kontrolė ir vykdymo užtikrinimo problematika (tęstinumas, nepertraukiamumas, kokybė)

1. Komunalinių atliekų tvarkymo kokybė tiesiogiai susijusi su teikėjo paslaugai naudojamais materialiniais techniniais ištekliais, kurie turi būti pakankami visą paslaugos teikimo laikotarpį. Kyla teisinio ir administravimo pobūdžio problema, kontroliuojant šių išteklių pakankamumą (pvz., patekimas į patalpas ir paslaugai naudojamų išteklių patikrinimas, pats paslaugos administravimas susijęs su administraciniais ištekliais; išteklių pakankamumo faktinis įvertinimas);
2. Bet koks ginčas dėl civilinių sutarčių vykdymo yra sprendžiamas teisme, o tai užima laiko ir negarantuoja ginčo momentu problemos sprendimo laiku (pvz., jeigu netinkamai tuštinami konteineriai);
3. Hipotetinė prielaida, jeigu teikėjas dėl objektyvių priežasčių neturi galimybių tinkamai vykdyti sutartinių įsipareigojimų, pvz., bankroto, nemokumo atveju, ar elementariai atsisako teikti paslaugą. Viešosios paslaugos, kuri yra nuolatinio, kokybės reikalavimų pobūdžio paslauga, teikimo atveju įprastinės civilinių sutarčių įvykdymo užtikrinimo priemonės gali būti neveiksmingos, nes paslaugos pobūdis suponuoja jos nuolatinį teikimą. Be to, ši paslauga yra susijusi teritoriniu principu, tad galima situacija, kai šioje teritorijoje nebus potencialių tiekėjų skubos tvarka teikti analogiškas paslaugas. Šiuo atveju, pvz., sutarties draudimo ar banko garantijos institutas objektyviai gali būti neefektyvus, nes nebus iš ko pirkti teikimo paslaugos, o tai gali negatyviai veikti KAT paslaugos tęstinumo, kokybės aspektus;
4. Sudėtinga sutartimi apibrėžti nenumatytus realios situacijos atvejus, kai būtina imtis papildomų priemonių, veikslių teikiant komunalinių atliekų

tvarkymo paslaugą. Nurodoma, kad atliekų susidarymas yra „gyvas reiškinys“, tad jų kiekis tiesiogiai priklauso nuo meteorologinių sąlygų (pvz., gamtos stichija), nenumatytų ekonominių, politinių veiksnių, kurie daro įtaką gyventojų gyvenimo būdui, vartojimui (pvz., COVID-19 situacija), dėl to susidaro neprognozuojami komunalinių atliekų kiekiai, o tai tiesiogiai veikia sutarties vykdymo sąlygas (padidėja atliekų surinkimo, vežimo dažnumas, atliekų naudojimo, šalinimo apimtys ir t. t.). Tiekėjas gali atsakyti atlikti papildomas užduotis, kurios nebuvo aptartos sutartyje, o kito konkurso skelbimas ar teisminis ginčas dėl papildomų, nenumatytų darbų yra imlus laikui ir konkrečiai situacijai gali būti neaktualus;

Oponuojant teigiama, kad viskas išsprendžiama konkursinės sutarties nuostatomis (paslaugos kokybės, nepertraukiamumo, teikėjo materialių išteklių pakankamumo prasmėmis).

Savivaldybių kontroliuojamų bendrovių veikla yra KAT paslaugos nepertraukiamumo, kokybės ir tęstinumo garantas

1. Savivaldybė administracinėmis priemonėmis gali operatyviai ir mažiausiomis sąnaudomis reaguoti į pokyčius, kai teikiamos KAT paslaugos pagal poreikius, skirtingai negu paslaugos, teikiamos sutartiniais pagrindais. Pavyzdžiui, savivaldybės taryba gali skirti papildomas lėšas iš biudžeto, peržiūrėdama biudžeto eilutes, pagal situacijas (dėl objektyvių priežasčių reikėtų dažniau tuštinti kontenerius ar operatyviau reaguoti į padidėjusio atliekų kiekio problematiką). Šiuo atveju nėra rizikos dėl paslaugos suteikimo laiku, nes nėra būtina skelbti viešojo konkurso;
2. Bendrovės steigimas ir jų veikimas atitinkamoje savivaldybėje buvo sąlygotas konkrečių tikslų – KAT paslaugų teikimo. Šiam tikslui buvo skiriamos viešosios lėšos, ne vienus metus formuojama specifinei veiklai pritaikyta infrastruktūra (konteineriai, rūšiavimo linijos, programinė įranga ir t. t.), skiriamas kitoks turtas veiklai vykdyti (pvz., nekilnojamasis turtas, atitinkantis specifinius reikalavimus KAT paslaugų teikimui), formuojamas kompetentingas personalas, sudaromos ilgalaikės finansavimo, lizingo sutartys, vykdomi ES lėšų ilgalaikiai projektai ir t. t. Kai kurios bendrovės turi ilgalaikę šių paslaugų teikimo patirtį, o tai garantuoja KAT paslaugos kokybę. Pvz., UAB „Kau-

no švaros“ veiklos pradžia skaičiuojama nuo 1918 m.¹²⁴⁹ Vidaus sandoriai užtikrina šių bendrovių tęstinumą ir eliminuoja neskaidrios kovos dėl rinkos galimybę. Galima situacija, kai privataus kapitalo įmonės konkurso atveju tendencingai dempinguos kainą turėdamos tikslą įsitvirtinti kažkuriam laikotarpiui, kad konkrečioje teritorijoje teiktų KAT paslaugą, ir taip „sužlugdys“ bendrovės veiklą. Bendrovės veiklos nutraukimas gali kelti keblumą dėl ilgalaikių sutarčių tinkamo vykdymo ir priešlaikinio nutraukimo, disponuojamos infrastruktūros, turto tinkamo išsaugojimo, racionalaus panaudojimo problematikos, personalo darbo santykių tęstinumo klausimo ir t. t. Pažymėtina, kad netekus KAT paslaugos rinkos dalies tokios bendrovės veikla turėtų būti nutraukta, nes jos steigimo tikslas buvo teikti KAT paslaugą konkrečioje teritorijoje. Tokios pat bendrovės tam pačiam tikslui pakartotinis steigimas gali būti komplikuoatas dėl finansinių išlaidų, personalo stygiaus, tinkamos infrastruktūros formavimo bei nenumatytų laiko sąnaudų (tai aktualu, jei sutarties pagrindu paslaugų teikimas būtų netinkamas ir nekokybiškas). Savivaldybės kritiškai vertina savo bendrovių hipotetines galimybes teikti KAT paslaugas kitų savivaldybių teritorijose, esant konkurencingai paslaugos teikėjo parinkimo procedūrai: tam daro įtaką teritorinis atstumas, finansiniai ir administraciniai ištekliai bei bendrovių steigimo tikslai.

3. Savivaldybių bendrovės realizuoja socialiai atsakingo verslo ideologiją konkrečioje savivaldybėje: suteikiamos darbo vietos konkrečioje savivaldybėje, nes bendrovės veikla yra susijusi su konkrečios savivaldybės teritorija¹²⁵⁰;
4. KAT paslauga yra viešoji paslauga¹²⁵¹, todėl ji negali būti susijusi su pelno siekimu. Privatūs juridiniai asmenys yra uždarnosios akcinės bendrovės, kurių pagrindinis tikslas – siekti pelno. Šie asmenys renkasi teikti ir teikia tik tokias paslaugas, kurios pelningos ir jų veikla nėra orientuota į viešųjų paslaugų, kurios nėra pelno objektas, teikimą¹²⁵².

Oponuojant teigiama, kad:

1. Savivaldybių bendrovės lygiai tokiais pačiais pagrindais kaip privataus kapi-

1249 „Kauno švara“, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 8 d., <https://www.svara.lt/apie-kauno-svara/>.

1250 Komunalinių atliekų tvarkymo regiono savivaldybių teritorijose susidariusios komunalinės atliekos, kurios šalinamos nepavojingų atliekų sąvartyne, šalinamos tik tame komunalinių atliekų tvarkymo regione įrengtame nepavojingų atliekų sąvartyne. ATĮ (2) 30 str. 5 d.

1251 ATĮ (2) 2 str. 40 d.

1252 LVAT 2020 m. vasario 5 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eA-893-556/2020“, E-teisimai, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 3 d., <https://eteismai.lt/byla/94566655480624/eA-893-556/2020>.

talo įmonės gali veikti rinkos sąlygomis.

2. Savivaldybės bendrovės turi pranašumą dalyvauti rinkoje todėl, kad viešosios piniginės lėšos konkuruoja su privačiomis lėšomis, o tai iškreipia liberalios rinkos sąlygas, pvz., turi užtikrintą kasmetinį biudžetą iš viešųjų lėšų; viešojo kapitalo bendrovės palankiau vertina kredito įstaigos ir t. t.
3. Konkurencinga kaina užtikrinama tik parinkus teikėjus konkurso būdu. Taryba tyrime dėl KAT paslaugų rinkos tyrimo pažymi, kad „pastebima tendencija, kad mažiausios paslaugų kainos vyrauja savivaldybėse, kurios taiko konkurencingą procedūrą komunalinių atliekų surinkimo ir vežimo paslaugų teikėjams parinkti, o didžiausios paslaugų kainos vyrauja savivaldybėse, kurios šias paslaugas paveda teikti savo kontroliuojamoms įmonėms¹²⁵³;
4. Kritiškai vertinama situacija, kai savivaldybių bendrovės veikla yra pelninga – klausimas, ar paslaugos kaina teisinga? Pvz., UAB „Kauno švara“ grynasis pelnas 2020 m. sudarė 2 550 259 Eur, 2019 m. – 2 314,50 Eur¹²⁵⁴; UAB VA-ATC grynasis pelnas 2020 m. – 2 410 514 Eur, 2019 m. – 2 790 899 Eur¹²⁵⁵.

KAT paslaugos, kaip nacionalinio saugumo elemento, fenomenas

Ši paslauga identifikuotina kaip nacionalinio saugumo elementas, todėl privataus subjekto dalyvavimas gali sukelti grėsmę KAT sistemai kaip nacionalinio saugumo objektui.

Pažymėtina, kad šiuo metu komunalinių atliekų tvarkymo paslauga yra likusi vienintelė viešoji paslauga, kurios kainodara nėra reguliuojama ir kurios priežiūra nėra vykdoma skirtingai nei kitos viešosios paslaugos, pvz., energetikos srityje kainodara kontroliuojama VERT.¹²⁵⁶

1253 Nutarimas Nr. 1S-47/2015 „Dėl komunalinių atliekų tvarkymo paslaugų rinkos tyrimo baigimo“, 73 p., KT, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 9 d., <https://kt.gov.lt/lt/teisine-informacija/nutarimai>.

1254 UAB „Kauno švara“ 2020 m. gruodžio 31 d. Pelno (Nuostolių) ataskaita, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 9 d., <https://www.svara.lt/wp-content/uploads/2020-1.pdf>.

1255 UAB VAATC 2020 m. gruodžio 31 d. Pelno (Nuostolių) ataskaita, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 9 d., <https://www.vaatc.lt/apie-bendrove/>.

1256 Valstybinė energetikos reguliavimo taryba – nepriklausoma nacionalinė reguliavimo institucija Europos Sąjungos teisės prasme, reguliuojanti energetikos srityje veikiančių ūkio subjektų veiklą ir atliekanti valstybinę energetikos sektoriaus priežiūrą. Tarybos veiklos kryptys: vartotojų teisių ir teisėtų interesų apsauga; reguliuojamų ūkio subjektų sąnaudų skaidrumas ir kainų pagrįstumas; skaidrių, nediskriminacinių, prognozuojamų veiklos sąlygų sektoriuje užtikrinimas. Žr. Valstybinė energetikos reguliavimo taryba, žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 9 d.

<https://www.regula.lt/Puslapiai/bendra/Veikla/veiklos-sritys.aspx>.

4.4.3.2. Argumentai „prieš“ vidaus sandorių kaip teisinės išimties įtvirtinimą

1. *Užtikrinamas rinkos konkurencingumas*: tinkamai realizuojamos LRK 46 str., KĮ nuostatos;
2. *KAT sistemos paslaugų teikimas bus vykdomas konkurencinga kaina*. Infrastruktūros priežiūrą galima sureguliuoti sutarties nuostatomis, kurios būtų nurodytos konkurse;
3. *Užtikrinama KAT sistemos tęstinumas, kokybė*. Paslaugos kokybės, tęstinumo probleminiai klausimai sprendžiami sutarčių nuostatomis: įtraukiant sutarties nuostatas į konkursines sąlygas; Sutarties tinkamas vykdymas, įvykdymas gali būti užtikrinamas papildomomis sutarties įvykdymo užtikrinimo priemonėmis: garantija, hipoteka, laidavimu ir t. t.
4. *Infrastruktūra, priklausanti nuosavybės teise viešajam sektoriui, sutarties pagrindu gali būti perduota privačiam sektoriui, teikiančiam KAT paslaugą konkurse pagrindu*. Infrastruktūros priežiūros, investicijų dydžio klausimai gali būti numatomi konkursinėse sutartyse.

4.4.3.3. Trečios kategorijos išvados ir apibendrinimai

1. Konkurencingumo ir vidaus sandorių, kaip teisinių fenomenų, sąveika KAT sistemoje pasireiškia teisiniais prieštaravimais, ginčiais teismuose, nenuoseklia teisine pozicija dėl konstitucinių principų aiškaus įtvirtinimo teisės aktuose. Taip yra dėl *ydingo teisinio reglamentavimo, reguliuojant vidaus sandorių fenomeną* (pvz., nustatant šio reiškinio taikymo sąlygas). Pažymėtina, kad KAT sektoriuje išskirtinės sąlygos teikti paslaugas (vidaus sandorių fenomenas) suteikiamos savivaldybių bendrovėms.
2. *Šios kolizijos kontekste identifikuojamos aktyvios interesų grupės: savivaldybės, savivaldybės juridiniai asmenys, turintys, specifines teises ir pareigas (RATC, savivaldybių bendrovės (pvz., UAB „Kauno švara“)), verslo įmonės, viešojo administravimo subjektai (Taryba), vyriausybės atstovai, visuomenė*.
3. IG apraiškos KAT sektoriuje identifikuojamos teisiniame kontekste konkuruojant dėl KAT paslaugų, kurios vertintinos kaip rinkos dalis (prekė), teikimo. Šią konkurenciją galima apibūdinti kaip lobistinę veiklą veikiant *latentiniu pobūdžiu*: a) teisėkūrą vykdant teismuose (*politinio pobūdžio klausimą sprendžiant teismuose*). Šiuo metodu naudojasi tiek savivaldybės (tarp

jų ir bendrovės), tiek privataus verslo įmonės; b) *pasyvia teisėkūra*, arba *ginamuoju lobizmu*, savivaldybėms nepriimant teisės aktų, nepaisant Tarybos nutarimų, teismų sprendimų. Toks veikimas turi *latentinio lobizmo požymį, netiesioginiu būdu* veikiant teisėkūrą. Pažymėtina, kad IG teisinė konkurencija tiriamo reiškinių kontekste pasireiškia ir *aktyvia teisėkūra* – savivaldybėms priimant imperatyvaus pobūdžio teisės aktus, pvz., atliekų tvarkymo taisyklėse nustatant vidaus sandorių juridinį faktą.

4. Minėto probleminio aspekto veikimo apimtys pasireiškia:

4.1. *Teritoriniu* principu:

4.1.1. teisiniai ginčai dėl KA surinkimo ir vežimo fiksuojami 13 savivaldybių;

4.1.2. teisiniai ginčai dėl KA naudojimo ir šalinimo 17 savivaldybių (3 RATC veikimo teritorijos).

4.2. *Tęstiniu* pobūdžiu laiko grandinės prasme. Teisiniai ginčai vyksta nuo 2001 m., o 2021-aisiais dar nėra aiškiai sureguliuota šios problematikos teisinė aplinka.

4.3. *Kartotinum*o pobūdžiu, kuris panašus į tęstinį bruožą, bet šiuo atveju svarbus teisinio įpareigojimo nevykdymas arba naujo, analogiško teisinio ginčo pasikartojimas toje pačioje savivaldybėje.

4.4. *Administracinės* naštos pobūdžiu. Teisiniai ginčai nuo 2001 m. nagrinėjami tiek ikiteisminiame procese, tiek teismuose, čia dalyvauja ir privačios, ir viešosios interesų grupės. Ikiteisminis lygmuo apima Tarybos vykdomus tyrimus. Teismai, pvz., LVAT, išnagrinėjo 11 bylų, KT išnagrinėjo vieną bylą, o kita dar tik nagrinėjama. Teigtina, kad nagrinėto pobūdžio nuolatiniai teisiniai ginčai apima institucijų veiklos viešųjų lėšų, administracinių, žmogiškųjų išteklių, kurių naudojimas tokiu būdu yra neracionalus, sąnaudas.

4.5. *Teisinio nihilizmo* pobūdžiu:

4.5.1. Nėra aiški situacija dėl kainų reguliavimo KAT paslaugų sektoriuje – tai vienintelė viešoji paslauga, nereguliuojama valstybiniu instituciniu lygmeniu. Esamu momentu kai kurių savivaldybių gyventojai moka konkurencingą KAT paslaugų kainą (tose savivaldybėse, kur paslaugos teikėjai atrinkti konkurso būdu), kiti – vidaus sandorių pagrindu nekonkurencingą.

Abiem atvejais kainų dydžiai nereguliuojami valstybės lygmeniu, o tai kyla grėsmė užtikrinant teisingos kainos principą vartotojams. Susiformuoja ydinga situacija, kai vidaus sandorių pagrindu teikiančios KAT paslaugas savivaldybių bendrovės metinę veiklą baigia pelningai, o tai nėra suderinama su komunalinių atliekų tvarkymo paslaugos, viešosios paslaugos pobūdžiu: tokia paslauga negali formuoti pelno, tik padengti būtinąsias bendrovės išlaidas;

4.5.2. Teisinės spragos, reguliuojant vidaus sandorius, sukelia teisinius ginčus, į kuriuos įsitraukia daug dalyvių: *tiesiogiai* dalyvauja Taryba, viešojo ir privataus kapitalo įmonės, savivaldybės, teismai), *netiesioginiai* dalyviai yra VPT, AM, Vyriausybės atstovai. Abiem atvejais poveikis daromasgyventojų (atliekų tvarkytojai) interesams, kurir pasireiškia ne tik teisingos kainos už KAT paslaugų nustatymu, bet ir teisėtų lūkesčių principu dėl paslaugos kokybės, nuspėjama teisėkūra, racionaliu viešųjų lėšų naudojimu (pvz., bylinėjimosi išlaidų išlaidos arba tarybos skiriamų baudų už nutarimų nevykdymą praktikos formavimasis). Pažymėtina, kad šios tiriamos problematikos kontekste teisėtų lūkesčių principas kildinamas ir tiesioginių dalyvių grandyje. Privatūs subjektai yra suinteresuoti teikti KAT paslaugas pagal LRK 46 str. KĮ 4 str., o tuo tarpu savivaldybės oponuoja, kad turi teisę pavesti KAT paslaugų teikimą savivaldybių bendrovėms pagal VPĮ 10 str., ATĮ (2) 30 str. 11 p., Savivaldos įst. 9 str. 2 d. 1 p.

5. Tiriant šios siužetinės linijos turinį nustatyta, kad savivaldybės vertintinos kaip interesų grupės, vykdančios lobistinę veiklą šios tiriamos kategorijos kontekste. Savivaldybės *aktyviais* ir *pasyviais* teisėkūros veiksmais siekia teikti komunalinių atliekų tvarkymo paslaugas: surinkimą, vežimą, naudojimą ir šalinimą. Šios paslaugos identifikuojamos kaip rinkos segmentas. Savivaldybių lobistinės veiklos interesą galima apibūdinti kaip siekį monopolizuoti komunalinių atliekų tvarkymo paslaugų sektorių.
6. Savivaldybės, kaip lobistinės interesų grupės, specifiniai požymiai:
 - 6.1. Savivaldybė turi teisę ir pareigą spręsti dėl tinkamo atliekų tvarkymo

sistemos modelio ir jo diegimo:

- 6.1.1. *organizuoja ir užtikrina* KAT sistemas ir jų funkcionavimą (te-
ritoriniu principu);
- 6.1.2. *administruoja* KAT paslaugų teikimą;
- 6.1.3. *disponuoja* administraciniais, teisiniais, finansiniais ištekliais
įgyvendindamos minėtas užduotis;
- 6.1.4. *nustato* KAT paslaugų kainą ir įmokos dydį už KA surinkimą iš
atliekų turėtojų ir atliekų tvarkymą;
- 6.2. Pažymėtina, kad savivaldybės bendrovės dalyvauja šiame rinkos se-
gmente naudodamos viešąsias lėšas, o tai gali būti vertinama kaip tam
tikras dominavimas, lyginant su privačiu verslu. Esant hipotetinei situ-
acijai, kai įstatymų leidėjas įtvirtina aiškų vidaus sandorių, kaip teisės
kategorijos, dominavimą prieš konkurencijos principus, šis požymis
tampa neaktualus.
- 6.3. Savivaldybių, kaip IG grupių, veikla KAT sektoriuje, rinkos segmente,
pasireiškia lobistine veikla. Ši lobistinė veikla reiškiasi *tiesioginiais* ir *ne-
tiesioginiais* lobistinės veiklos metodais. Pažymėtina, kad savivaldybės
neturi pareigos deklaruoti lobistinės veiklos;
- 6.4. Suinteresuotumas pasireiškia *aktyvia* ir *pasyvia* teisėkūra tęstinio pobū-
džio veiksmais:
 - 6.4.1. Tendencingais tęstinio pobūdžio veiksmais (ir *aktyvia*, ir *pa-
syvia* teisėkūra) siekia monopolinio pobūdžio KAT paslaugų
sektoriuje;
 - 6.4.2. Aktyvumas pasireiškia:
 - 6.4.2.1. Tiesiogiai dalyvaujant teisėkūros procese:
 - 6.4.2.1.1. teisėkūros priemonėmis priimant bendro pobū-
džio poįstatyminį aktą, kuriuo įvirtinama vidaus
sandorio būklė minėtame rinkos segmente;
 - 6.4.2.1.2. turint teisinę subjektinę galimybę dalyvauti įstaty-
mų leidyboje (reikšti nuomonę, dalyvauti komitetų
posėdžiuose);
 - 6.4.2.1.3. organizuotai vykdant lobistinę veiklą per asocijuo-
tus subjektus;
 - 6.4.2.2. Netiesiogiai dalyvaujant teisėkūros procese:

6.4.2.2.1. naudojantis žiniasklaida;

6.4.2.2.2. teikiant teisės aktų projektus (pvz., Seimo narių vardu)

6.4.2.2.3. išnaudojant visas procesines galimybes ikiteisminiuose ir teisminiuose ginčuose (pvz., teisiniai ginčai su Taryba);

6.4.2.3. Pasyvumas pasireiškia:

6.4.2.3.1. *nevykdant Tarybos nutarimų*, t. y. nepriimant teisės aktų;

6.4.2.3.2. *pakartotinai nevykdant Tarybos nutarimų*;

6.5. Savivaldybės, kaip IG, interesų priešprieša teisėkūroje (tiesioginėje ir netiesioginėje) intensyviai pasireiškia su privačiu verslu ir Taryba (kaip viešojo administravimo subjektu).

7. Teismų pozicija tiriamos kolizijos kontekste šiuo metu nėra nuosekli: ilgą laiką teismai laikėsi nuostatos, kad Taryba turi teisę reikalauti, jog subjektų, teikiančių tvarkymo paslaugas, atrankos procedūra turi būti vykdoma konkurencingai. Po ESTT prejudicinio sprendimo byloje C-285/18 teismai akcentavo naują poziciją, kad VPĮ nuostatos, nustatančios vidaus sandorių sampratą, yra *lex specialis* tiek CK, tiek kitų teisės aktų atžvilgiu, todėl Tarybos įpareigojimai dėl viešųjų paslaugų teikėjų atrankos konkurso būdu yra neteisėtas. Pažymėtina, kad šios kolizijos kontekste aktuali LRKT išsakyta pozicija išnagrinėjus konstitucinės justicijos bylą, susijusią su šia siužetine linija.

8. Tyrimo metu nustatyti pagrindiniai argumentai dėl vidaus sandorių kaip išimties fenomeno konkurencingumo kontekste įtvirtinimo:

8.1. Užtikrinama KAT paslaugos *kokybės, nepertraukiamumo kriterijų* įgyvendinimas:

8.1.1. Tai susiję tiek su KAT paslaugos, kaip *viešosios paslaugos, pobūdžiu* bei laikantis pozicijos, kad KAT identifikuojamas kaip nacionalinio saugumo elementas. Viešojo sektoriaus dalyvavimas teikiant šią paslaugą gali būti svarbus elementas, užtikrinant paslaugos kokybę;

8.1.2. Realizuojama *savivaldos autonomijos principas*, tvarkant savivaldos klausimus pagal tos savivaldybės gyventojų poreikius;

- 8.2. KAT būtinos infrastruktūros išsaugojimas, atnaujinimas, investicijų klausimai, susiję su technologiniais pokyčiais ir t. t. Šis argumentas tiesiogiai susijęs su pirmuoju.
- 8.3. Operatyvus, lankstus, mažiausiomis sąnaudomis grindžiamas *nenumatytų aplinkybių sprendimas* (savivaldybių administracinėmis, teisinėmis, finansinėmis priemonėmis) *teikiant KAT paslaugą* (pvz., padidėjusių komunalinių atliekų kiekio tvarkymas (konteinerių tuštinimo dažnumas), prisitaikymas prie teisinių pokyčių situacijos (pvz., keičiantis ES pozicijai dėl atliekų tvarkymo);
- 8.4. Nėra konkursinės sutarties administravimo atveju galimų negatyvių padarynių valdymo naštos administracine, finansine, vadybos prasmėmis, pvz., nenumatytų aplinkybių, tiesiogiai susijusių tiek su KAT sistema (komunalinių atliekų padidėję kiekiai), tiek su paslaugų teikėjo finansine būkle (pvz., nemokumo atveju), tiek su sutarties kontrolės administracine našta (paslaugos teikimo kokybės prasme) ir t. t., sprendimas;
- 8.5. Viešosios paslaugos atveju *nepriimtinas pelno siekimas*, turint omeny, kad privatus kapitalo įmonių tikslas – siekti pelno, o savivaldybių bendrovės veikla gali būti be pelno, orientuota tik į KAT paslaugų kaip viešosios paslaugos teikimą.
- 8.6. Savivaldybių bendrovių dalyvavimas teikiant KAT paslaugą užtikrina: a) paslaugos kokybę ir nepertraukiamumą; b) racionalų, efektyvų, tęstinį viešųjų lėšų panaudojimą; c) kaip atskirą požymį galima išskirti viešųjų lėšų lankstų panaudojimą investuojant į KAT infrastruktūrą, atsižvelgiant į teisinius, technologinius pokyčius KAT sektoriuje; d) savivaldybėje darbo vietų egzistavimą ir tęstinumą;
9. Tyrimo metu nustatyti pagrindiniai argumentai dėl konkurencinės paslaugos:
 - 9.1. *Užtikrinamas rinkos konkurencingumas*:
 - 9.1.1. tinkamai realizuojamos LRK 46 str. KĮ nuostatos;
 - 9.1.2. užtikrinama konkurencinga kaina;
 - 9.1.3. tiek viešojo, tiek privataus kapitalo įmonės gali veikti rinkos sąlygomis.
 - 9.2. *KAT sistemos tęstinumas, kokybė, finansiniai aspektai, susiję su infras-*

truktūros naudojimu, gali būti išsprendžiami sutarties įvykdymo užtikrinimo priemonėmis (banko garantija, laidavimu, hipoteka).

10. Išvados dėl teisinio reguliavimo trūkumų:

- 10.1. Vidaus sandorių ir konkurencingumo, kaip teisės kategorijų, kolizija atsiranda dėl *netobulo teisinio reguliavimo*, nustatant vidaus sandorių išimtis (sąlygas).
- 10.2. *Ši kolizija determinuoja teisinius ginčus, kurie pasireiškia teritoriniu principu, IG grupių gausa, tęstiniu pobūdžiu laiko grandinės prasme, sukuria administracine našta.*
- 10.3. Vidaus sandorių ir konkurencingumo, kolizijos problematika identifikavo teisinę spragą, kuri pasireiškia tuo, kad KAT sektoriaus paslaugų kainodara nėra sureguliuota valstybinio mastu.
- 10.4. Institucinės sąrangos prasme susiformavo praktika, kai savivaldybės, nepaisydamos *įpareigojimo priimti politinį sprendimą vykdančios Konkurencijos tarybos sprendimą, pasyvia teisėkūra* ignoravo minėtus įpareigojimus, dėl to buvo skiriamos finansinės baudos, kurios turėtų būti mokamos iš savivaldybių biudžeto, taip be aiškaus teisinio pagrindo *darant žalą mokesčių mokėtojams.*
- 10.5. Vidaus sandorių ir konkurencingumo kolizijos kontekste savivaldybės yra vertintinos kaip *specifinės IG, pasižyminčios aktyvia ir pasyvia* lobistinės veiklos formomis.
- 10.6. Remiantis atlikta ekspertų nuomonių, aktualios teismų praktikos analizės duomenimis, konkurencijos ir vidaus sandorių kolizijos istorinės analizės kontekstas *suponuoja diskusiją dėl valstybinio monopolio teikiant KAT paslaugas įvedimo.* Kaip argumentas galėtų būti minimas *šių pobūdis*: tai vieša paslauga; turi nuolatinį pobūdį; privalo būti užtikrintas infrastruktūros funkcionavimas; operatyvus šių paslaugų kokybės kriterijų pritaikymas socialinių pokyčių kontekste; ši paslauga identifikuojama kaip nacionalinio saugumo elementas.

IŠVADOS

Apibendrinus tyrimo rezultatus konstatuotina, kad ginamieji disertacijos teiginiai pasitvirtino: 1) lobistinių interesų grupių veiklos poveikis komunalinių atliekų tvarkymo teisiniam reguliavimui potencialiai įgauna viešajam interesui prieštaraujantį pobūdį ir pasireiškia latentiniu pavidalu; 2) lobistinių interesų grupių veiklos poveikis komunalinių atliekų tvarkymo sektoriuje yra panaudojamas monopolinei naudai gauti. Ginamųjų išvadų teisingumą patvirtina šios pagrindinės **išvados**:

1. Remiantis teorinio ir empirinio tyrimų analizės duomenimis, teigtina, kad lobistinė interesų grupių veikla komunalinių atliekų tvarkymo teisėkūroje pasižymi *latentiniu* pobūdžiu. Latentinis lobistinės veiklos *modus operandi* pasireiškia *netiesiogine* įtaka teisėkūrai, kuri gali būti *teisėta* ir *neteisėta*. Lobistinės interesų grupės, veikdamos *tiesiogiai*, *netiesiogiai* lobistinės veiklos metodais, siekia išvengti viešinti įtaką teisėkūros procesui. Tai suponuoja nuostata, kad maskuojama įtaka teisėkūrai turi neigiamą poveikį viešajam interesui. Pažymėtina, kad, remiantis SKAIDRIS sistemos duomenimis, lobistinės veiklos deklaracijų, kuriose tiesiogiai būtų įvardyta lobistinė interesų grupių veikla *dėl komunalinių atliekų tvarkymo teisėkūros, pateikimo faktų* nenustatyta. Tai patvirtina nuostatą, kad savivaldos lygmeniu Lobistinės veiklos įstatymo nuostatų veikimas yra probleminis. Identifikuoti keli epizodai, kai lobistinės veiklos deklaracijose netiesiogiai (pakuočių atliekų tvarkymo sritis) akcentuojama norimo keisti dalyko apibūdinimas, siejant tai su atliekų surinkimu, išvežimu, įstatymų leidybos lygmeniu.
2. Išskirtini šie latentinės lobistinės interesų grupių veiklos požymiai KAT sektoriuje:
 - 2.1. Latentinė lobistinė veikla įvardijama kaip *neteisėta* ir identifikuojama administracinės bei konstitucinės atsakomybės kontekste.
 - 2.2. Latentinis lobizmas yra apibūdinamas kaip *sąmoninga veikla*, siekiant *išvengti veiklos ir susitarimų dėl teisėkūros viešinimo*.
 - 2.3. Latentinė lobistinė interesų grupių veikla orientuota į *neskaidrią, nesąžiningą teisėkūrą*, paneigiant demokratinės teisėkūros ir demokratinio viešojo valdymo esmę.
 - 2.4. Latentinė lobistinė interesų grupių veikla įvardijama kaip specifinė *korupcijos apraiška*.

- 2.5. Empirinio tyrimo metu nustatyta, kad latentinio pobūdžio lobistinė interesų grupių veikla pasireiškia *ginamuoju* (siekiama išlaikyti *status quo* situaciją) arba *puolamuoju* (siekiama pakeisti esamą teisinį reguliavimą) lobistinės veiklos metodais, kad naudosis gautų siaura interesų grupė ir būtų pažeistas viešasis interesas.
3. Nustačius, kad komunalinių atliekų tvarkymo sektoriuje interesų grupės reiškiasi latentinės lobistinės veiklos metodu, paraleliai nustatytas ir *paskutinės minutės* lobistinės veiklos metodas, kuris įvardytinas kaip *neteisėtas*. Šis veiklos metodas identifikuojamas Seimo lygmeniu svarstant Atliekų tvarkymo, Pakuočių ir Pakuočių atliekų tvarkymo įstatymų nuostatas. Šiuo metodu „maskuojama“ tikrasis teisės akto turinys, užsakovai, o pati teisės akto rengimo procedūra nukreipta siekiant išvengti viešos diskusijos, ir tai praktikoje gali suponuoti kitų teisiųjų, socialinių konfliktų atsiradimą. Vertinant paskutinės minutės lobizmo metodo pobūdį Lietuvoje, išskirtini šio metodo bruožai:
- 3.1. Paskutinės minutės lobizmo metodas pasižymi *sistemiškumu*. Lietuvos teisėkūroje sisteminis pobūdis pasireiškia tiek laiko cikliškumu, tiek įvairiose teisinio reguliavimo srityse.
 - 3.2. Ši veikla pasireiškia *priimant įstatymus* ir *poįstatyminius* teisės aktus: nebūna pateiktos kompetentingų institucijų išvados; nepateikiama teisės akto antikorporcinio vertinimo pažyma; teisės akto projekciniai pasiūlymai pateikiami nenurodant motyvų.
 - 3.3. Paskutinės minutės lobizmo problematikos sisteminės apraiškos teisėkūroje suponuoja realijas, kai teisėkūros „imuninė sistema“ a) leidžia „atsirasti“ ydingoms, neskaidrioms teisėkūros procedūroms; b) leidžia atsirasti ydingoms teisės normoms; ir c) savarankiškai, laiku jų „nepašalina“ iš teisės aktų sistemos.
 - 3.4. Ši problematika *sukuria administracinę-teisinę* našta, kuri pasireiškia: a) šį reiškinį identifikuojant teisinėje sistemoje; b) teisinėmis priemonėmis naikinant dėl paskutinės minutės lobizmo atsiradusį teisinį produktą bei šio produkto sukeltas praktinio pobūdžio faktines teises pasekmes, realią ir simbolinę žalą viešajam interesui ir demokratinio viešojo valdymo kokybei.
4. Remiantis tiek teorinio, tiek empirinio tyrimų duomenimis, nustatyta lobis-

tinės veiklos teisės normų konkurencija su Seimo nario *laisvo mandato* ir *advokato* teisės normomis. Pažymėtina, kad ši konkurencija pasižymi lobistinėms interesų grupėms veikiant darbo grupėse, svarstant ATĮ, PPATĮ projektus. Sprendžiant šių teisinių kategorijų konkurenciją, būtina vadovautis teismų praktikoje įtvirtinta taisykle *Lex specialis derogat legi generali*, kurios turinys suponuoja pareigą advokatams, vykduojantiems lobistinę veiklą, laikyti Lobistinės veiklos įstatymo nuostatų: registruotis lobistų registre ir teikti skaidrumo deklaracijas.

5. Empirinio tyrimo metu nustatytos komunalinių atliekų tvarkymo netobulos teisėkūros situacijos klasifikuotinos į dvi grupes. Pirmoji grupė apibūdina komunalinių atliekų tvarkymo teisėkūros problematiką, kuri tiesiogiai veikia komunalinių atliekų tvarkymo sistemą. Antrajai grupei priskirtini teisės institutai, kurie netiesiogiai daro *įtaką* komunalinių atliekų tvarkymo sistemai: išryškėja vidaus sandorių ir konkurencingumo teisės normų kolizija bei lobistinės veiklos teisinio reguliavimo trūkumai.
6. Komunalinių atliekų tvarkymo netobulos teisėkūros problema:
 - 6.1. Komunalinių atliekų tvarkymo teisėkūra pasireiškia vėlavimu, ir tai traktuotina kaip sisteminis dalykas, vertinant teisės aktų hierarchinį pobūdį: vėluojant priimti aukštesnės galios teisės aktus, žemesnės grandies regioninių, savivaldybių teisėkūros veiksmai taip pat vėluoja. Tokio pobūdžio teisėkūra suponuoja grėsmę tinkamam komunalinių atliekų tvarkymo sistemos funkcionavimui, ir tai pasireiškia „grandinine reakcija“, komplikuoja KAT sistemos veikimą ir kuria teisės spragas.
 - 6.2. Komunalinių atliekų tvarkymo teisinis reguliavimas pasireiškia dažna teisės aktų kaita, o tokia situacija skatina teisės spragas, prieštaravimus ir neaiškumus, apsunkina teisės taikymą. Ši kaita pasireiškia įstatymų ir juos lydinčių teisės aktų lygmeniu.
 - 6.3. Nustatyta Atliekų tvarkymo įstatymo straipsnių ir juos lydinčių poįstatyminių teisės aktų nuostatų neatitiktis jų turiniui arba perteklinis reguliavimas. Tai gali būti įvardijama kaip sisteminimo stoka.
 - 6.4. Atliekų tvarkymo, Pakuočių ir Pakuočių atliekų tvarkymo įstatymų nuostatų teisėkūra vyksta *copy paste* principu, nesigilinant į kontekstą. Pažymėtina, kad tokia teisėkūra apibūdinama kaip rutininė, ji neatspindi socialinio konteksto ir yra grėsmė, kad toks reguliavimas visuomenės

bus atmestas arba darys įtaką teisės spragos situacijai

6.5. Netobulos teisėkūros situacijos KAT sektoriuje suponuoja interpretacinę hipotezę, kad tokia būklė nėra savaiminė ir atsitiktinė, galimai visa tai pasireiškia kaip kryptingos latentinės lobistinės interesų grupių veiklos rezultatas, kai siekiama realizuoti interesų grupių *ginamojo lobizmo metodą* – išvengti pokyčių KAT sektoriuje.

7. Konkurencingumo ir vidaus sandorių teisės normų *sąveika KAT sistemoje pasireiškia teisiniais prieštaravimais, ginčiais teismuose, nenuoseklia teisine pozicija dėl konstitucinių principų aiškaus realizavimo teisės aktuose. Tai yra atsiradę dėl ydingo teisinio reglamentavimo, reguliuojant vidaus sandorių fenomeną*. Teisės spragos, reguliuojant vidaus sandorius, sukelia teisinius ginčus komunalinių atliekų tvarkymo sistemoje, į juos įsitraukia daug dalyvių. Tai suponuoja komunalinių atliekų turėtojų teisėtus lūkesčius dėl teisingos kainos dydžio už komunalinių atliekų tvarkymo paslaugą nustatymo ir šios paslaugos, kaip viešosios paslaugos, kokybės užtikrinimo, nuspėjamos teisėkūros ir racionalaus viešųjų lėšų naudojimo.
8. Vidaus sandorių ir konkurencingumo teisės normų kolizijos kontekste identifikuojamos komunalinių atliekų tvarkymo sistemos pirmojo ir antrojo lygmens aktyvios lobistinės interesų grupės: atliekų tvarkytojai (privatus ir viešieji) bei savivaldybės. Šios lobistinės interesų grupės konkuruoja dėl komunalinių atliekų tvarkymo paslaugų, kurios vertintinos kaip rinkos dalis (prekė), teikimo. Šią konkurenciją galima apibūdinti kaip lobistinę veiklą, kai veikiama *latentiniu pobūdžiu*: a) teisėkūrą vykdant teismuose (*perkeliant politinio pobūdžio klausimą spręsti teismuose*). Šiuo metodu naudojasi tiek savivaldybės (tarp jų ir bendrovės), tiek privataus verslo įmonės; b) *pasyvia teisėkūra*, arba *ginamuojų lobizmu*, savivaldybėms nepriimant teisės aktų, nepaisant Konkurencijos tarybos nutarimų, teismų sprendimų. Toks veikimas turi *latentinio lobizmo požymį, netiesioginiu būdu* paveikiant teisėkūrą. Pažymėtina, kad lobistinių interesų grupių teisinė konkurencija tiriamo reiškinio kontekste pasireiškia ir *aktyvia teisėkūra* – savivaldybėms priimant imperatyvaus pobūdžio teisės aktus, pvz., atliekų tvarkymo taisyklėse nustatant vidaus sandorių juridinį faktą.
9. Lobistinių interesų grupių konkurencijos dėl komunalinių atliekų tvarkymo paslaugų teikimo požymiai ir apimtys:

- 9.1. *Teritorinis* pobūdis. Teisiniai ginčai dėl komunalinių atliekų tvarkymo surinkimo ir vežimo paslaugos fiksuojami 13 savivaldybių; teisiniai ginčai dėl KA naudojimo ir šalinimo paslaugos fiksuojami 17 savivaldybių (3 RATC veikimo teritorijos).
 - 9.2. *Tęstinis* pobūdis laiko grandinės prasme. Teisiniai ginčai vyksta nuo 2001 m., o 2021-aisiais dar nėra aiškiai sureguliuota šios problematikos teisinė aplinka.
 - 9.3. *Kartotinum* pobūdis. Šis požymis panašus į tęstinį bruožą, bet šiuo atveju svarbus teisinio įpareigojimo nevykdymas arba naujo, analogiško teisinio ginčo pasikartojimas toje pačioje savivaldybėje.
 - 9.4. *Administracinės* naštos pobūdis. Teisiniai ginčai nuo 2001 m. nagrinėjami tiek ikiteisminiame procese, tiek teismuose, juose dalyvauja ir privačios, ir viešosios interesų grupės. Teigtina, kad nagrinėto pobūdžio nuolatiniai teisiniai ginčai apima institucijų veiklos viešųjų lėšų, administracinių, žmoniškųjų išteklių sąnaudas, kurias naudoti tokiu būdu yra neracionalu.
10. Savivaldybės, kaip lobistinės interesų grupės, pasižymi dualiniu pobūdžiu. Tai specifinis subjektas, turintis komunalinių atliekų tvarkymo sistemoje teisėkūros funkciją (*organizuoja ir užtikrina* KAT sistemas ir jų funkcionavimą); disponuoja administraciniais įgaliojimais, finansiniais ištekliais bei turi laiduotą savivaldos teisę. Kita vertus, savivaldybės dalyvauja kaip civilinių santykių subjektas, kuris aktyviais ir pasyviais teisėkūros veiksmis, panaudodamas administracinius išteklius, siekia teikti (ir teikia) komunalinių atliekų tvarkymo viešąją paslaugą: surinkimą, vežimą, naudojimą ir šalinimą bei kuria pelną. Pažymėtina, kad savivaldybės neturi pareigos deklaruoti lobistinės veiklos.
 11. Savivaldybių interesas daryti įtaką komunalinių atliekų tvarkymo sektoriaus teisėkūrai atskleidžiamas kaip siekis įtvirtinti *valstybinio pobūdžio monopolį teikiant komunalinių atliekų tvarkymo paslaugas*. Remiantis sociologinės jurisprudencijos nuostatomis, minėtą savivaldybių interesą galima įvardyti kaip „reikalaujantį pripažinimo ir saugumo“, užtikrinant visuomenėje interesų pusiausvyrą (kompromisą) pasitelkus teisę, laviruojant tarp skirtingų interesų grupių poreikių ir pageidavimų. Galima formuluoti nuostatą, kad savivaldybės, kaip interesų grupės, vykdančios lobistinę veiklą, įkūnija rea-

liai egzistuojančių teisinių santykių, kaip teisės šaltinio, reiškinių, realizuojantį teisėkūros dinamiškumą.

12. Tiek teorinės analizės, tiek empirinio tyrimo duomenys suponuoja išvadą, kad pagrindiniai naujosios Lobistinės veiklos įstatymo (LVĮ 2) redakcijos *trūkumai* yra susiję su sąvokų apibrėžčių įtvirtinimu. Problematika identifiikuojama reguliuojant lobistinės veiklos išimtis, kurios pateiktos LVĮ (2) 7 str. 6 ir 11 punktuose.

12.1 Nustatant lobistinės veiklos išimtis LVĮ (2) 7 str. 6 d. nėra pateikiama „nuomonės dėl teisėkūros“, „asmeninio intereso“ samprata. Taip pat reguliuojant juridinių asmenų nuomonės dėl teisėkūros apimtis, galiojanti nuostata „juridinis asmuo parengia konkretų teisės akto projektą ir siūlo inicijuoti šio teisės akto projekto svarstymą teisės aktų nustatyta tvarka“ nėra aiškiai suformuluota, reguliuojant juridinių asmenų ginamojo lobizmo atvejus, dėl to galimi teisiniai prieštaravimai.

13. Nei LVĮ (2) redakcija, nei šio įstatymo lydintieji teisės aktai *neįtvirtina lobistinės veiklos etikos kodekso*.

14. Empirinio tyrimo metu nustatyta, kad teikiamų SKAIDRIS sistemoje lobistinės veiklos deklaracijų turinys neišsamus, nes iš deklaracijose pateiktos informacijos turinio nustatyti lobistinės iniciatyvos turinį yra komplikuoja. Šiuo metu teikiant minėtas deklaracijas statistiniai duomenys formaliai įgyvendinami (pvz., daugėja registruotų lobistų, nurodomi užsakovai, adresatai, į ką nukreipta lobistinė veikla, pateikiamos deklaracijos, nurodant paeidaujamo keisti teisės akto pavadinimą), tačiau interesų grupių lobistinės iniciatyvos turinys praktiškai lieka „nematomas“: neaišku, kokie siūlomų teisinių pokyčių argumentai, motyvai, koks teisės akto projekto turinys. Tai paaiškinama tuo, kad pildant deklaracijas *nėra įtvirtintas teisinis imperatyvas pateikti norimo pakeisti teisės akto projektą, aiškinamąjį raštą* ar kitokio pobūdžio dokumentą, kuris atskleistų siekiamo teisinio reguliavimo pokyčių turinį. Paminėtina, kad SKAIDRIS sistemoje pateikiamų deklaracijų turinys nenumato pareigos atskleisti *finansinę informaciją*, susijusią su lobistine veikla, nurodant metines sąnaudas ar su tarpininkais susijusias metines sumas, taip pat nėra pareigos nurodyti lobistinei veiklai vykdyti skiriamų etatų skaičiaus. Šios informacijos atskleidimas sudarytų sąlygas identifikuoti lėšų, skiriamų teisėkūrai, apimtis, o tai būtų pozityvus veiksnys, užtikrinantis teisėkūros proceso skaidrumą.

PASIŪLYMAI IR REKOMENDACIJOS

Remiantis disertaciniame tyrime suformuluotomis pagrindinėmis išvadomis, teikiami pasiūlymai ir rekomendacijos dėl teisinio reglamentavimo tobulinimo.

1. Dėl komunalinių atliekų tvarkymo teisinio reguliavimo

1.1. Įstatymų leidėjui imtis veiksmų administracinėmis priemonėmis užtikrinti poįstatyminių teisės aktų leidybos procesą laiku, sudarant komisijas, darbo grupes ar formuluojant parlamentinės kontrolės užduotis atitinkamo lygmens teisėkūros subjektams.

1.2. Dėl vidaus sandorių teisinio reguliavimo

LR įstatymų leidėjui siūlymas svarstyti vidaus sandorio, kaip valstybinio monopolio įtvirtinimo įstatymu, galimybę. Remiantis ekspertų nuomonėmis, aktualios teismų praktikos analizės duomenimis, įvertinus konkurencijos ir vidaus sandorių kolizijos istorinės raidos evoliuciją ir interesų grupių lobistinės veiklos ypatumus, galima formuluoti „už“ ir „prieš“ argumentus, kurie gali būti kaip teisėkūros projekto šaltiniai:

1.2.1. „Už“ pozicija:

1.2.1.1. Ši paslauga identifikuotina kaip *nacionalinio saugumo elementas*, todėl privataus subjekto dalyvavimas gali sukelti grėsmę KAT sistemai kaip nacionalinio saugumo objektui.

1.2.1.2. Tai vieša paslauga, turinti nuolatinį, tęstinį pobūdį, todėl savivaldybių bendrovės, kurios suformuotos savivaldybių biudžeto lėšomis, yra garantas užtikrinant paslaugos teikimo nepertraukiamumą.

1.2.1.3. Šios paslaugos nuolatinis pobūdis suponuoja būtinybę užtikrinti infrastruktūros funkcionavimą. Sutartinės paslaugos teikimo atveju yra rizika dėl infrastruktūros tinkamos būklės priežiūros ir investicijų į modernizaciją užtikrinimo.

1.2.1.4. Operatyvus šių paslaugų kokybės kriterijų pritaikymas socialinių pokyčių kontekste. Savivaldybė administracinėmis priemonėmis gali operatyviai ir, tikėtina, mažiausiomis sąnaudomis reaguoti į pokyčius teikiant KAT paslaugas pagal poreikius, skirtingai negu paslaugas teikiant sutartiniais pagrindais.

- 1.2.1.5. Savivaldybių bendrovių steigimas ir jų veikimas atitinkamoje savivaldybėje buvo sąlygotas konkrečių tikslų – KAT paslaugų teikimo. Šiam tikslui buvo skiriamos viešosios lėšos, ne vienus metus formuojama specifinei veiklai pritaikyta infrastruktūra ir turtas, sudaromas personalas. Kai kurių bendrovių veikla vykdoma daugiau kaip šimtą metų.
- 1.2.1.6. Savivaldybių bendrovės realizuoja socialiai atsakingo verslo ideologiją konkrečioje savivaldybėje: suteikiamos darbo vietos konkrečioje savivaldybėje, nes bendrovės veikla yra susijusi su konkrečios savivaldybės teritorija.
- 1.2.1.7. Savivaldybėms nebūtų administracinės, teisinės naštos, susijusios su sutarčių kontrole, teikiant paslaugas konkurso būdu atrinktam paslaugų teikėjui.
- 1.2.2. „Prieš“ pozicija:
 - 1.2.2.1. KAT sistemos paslaugų teikimas turi būti vykdomas konkurencinga kaina, konkurso būdu atrenkant paslaugų teikėją. Konkurencinga kaina yra užtikrinama tik parinkus paslaugos teikėjus konkurso būdu.
 - 1.2.2.2. Infrastruktūros priežiūrą galima sureguliuoti sutarties nuostatomis, kurios būtų nurodytos konkurse.
 - 1.2.2.3. Savivaldybės bendrovės turi pranašumą dalyvauti rinkoje, nes viešosios piniginės lėšos konkuruoja su privačiomis lėšomis, o tai iškreipia liberalios rinkos sąlygas.
 - 1.2.2.4. Kritiškai vertintina situacija, kai savivaldybių bendrovės veikla yra pelninga. Viešosios paslaugos koncepcija yra susijusi su nuliniu pelnu. Klausimas, ar paslaugos kaina yra teisinga?

2. Dėl lobistinės veiklos teisinio reguliavimo

- 2.1. Lietuvos Respublikos įstatymų leidėjui siūloma atsisakyti vartoti *asmeninio intereso sąvoką LVĮ (2) 7 str. 6 d.* kontekste, paliekant *ekonominio (verslo) intereso sąvoką, kuri gali būti kriterijus norint įvertinti fizinio asmens pareikštos nuomonės turinį. Ši nuostata nuosekliai plėtojama*

LVAT ir VTEK praktikoje.

- 2.2. Siūlytina LR įstatymų leidėjui tikslinti LVĮ 7 str. 6 d. formuluotės dalį, kuria atskleidžiama juridinio asmens pareikštos nuomonės dėl teisėkūros sampratos turinys, papildomai įtvirtinant ginamojo lobizmo pasireiškimo situacijas ją išdėstant taip: „juridinio asmens pareikšta nuomonė dėl teisėkūros, išskyrus atvejus, kai juridinis asmuo parengia konkretų teisės akto projektą ir siūlo inicijuoti šio teisės akto projekto svarstymą arba *neparengia teisės akto projekto ir siūlo nepriėmimo svarstymą teisės aktų nustatyta tvarka* arba kai nuomonę dėl teisėkūros reiškia juridinis asmuo, kuris atstovauja ir (ar) vienija verslo tikslų siekiančius juridinius asmenis ar tokius juridinius asmenis vienijančias asociacijas.“
- 2.3. Lobistinės veiklos tobulinimas turi būti nukreiptas į prevenciją, praktinį skaidrumo realizavimą orientuojant į lobistinės veiklos deklaravimą, deklaracijų pateikimą bei deklaracijų turinio užtikrinimą. Dėl to deklaracijų turinys turi atskleisti teisėkūros iniciatyvos, kuria siekiama teisinio reglamentavimo pokyčių, viešinimą: teisės akto projekto, aiškinamojo rašto pateikimą kaip papildomą priedą, teikiant deklaracijas. Poįstatyminių teisės aktų leidėjui (VTEK) siūloma poįstatyminiu teisės aktu įtvirtinti teisinį imperatyvą, pildant deklaracijas *pateikti teisės akto projektą arba aiškinamąjį raštą, jeigu lobistinės veiklos iniciatyva yra siekiama pakeisti teisinį reguliavimą. Jeigu lobistinės veiklos iniciatyva siekiama nekeisti teisinio reguliavimo (išlaikyti status quo situaciją), siūloma nustatyti pareigą pateikti tik aiškinamąjį raštą.*
- 2.4. Poįstatyminių teisės aktų leidėjui (VTEK) siūloma poįstatyminiu teisės aktu įtvirtinti teisinį imperatyvą, pildant deklaracijas *atskleisti finansinę informaciją, susijusią su lobistine veikla*, pavyzdžiui, nurodant metines sąnaudas bei lobistinei veiklai vykdyti skiriamų etatų skaičių. Kaip geros praktikos pavyzdį galima paminėti EP ir EK susitarimo II priedo 1 ir 3 dalių nuostatas.
- 2.5. Poįstatyminių teisės aktų leidėjui (VTEK) siūloma svarstyti lobistinės veiklos etikos kodekso priėmimą. Kaip geros praktikos pavyzdys paminėtinas EP ir EK susitarimo I priede išdėstomo Elgesio kodekso nuostatos.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Teisės aktai

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. „Lietuvos Respublikos Konstitucija“. TAR. Žiūrėta 2021 m. spalio 23 d. <https://www.etar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.47BB952431DA>.
2. „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas. Civilinis kodeksas, 2000 m. liepos 18 d. Nr. VIII-1864“. TAR. Žiūrėta 2021 m. balandžio 30 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/asr>.
3. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas. Baudžiamasis kodeksas“. LRS. Žiūrėta 2021 m. balandžio 30 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111555>
4. „Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo tvarkos įstatymas. Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas“. TAR. Žiūrėta 2021 m. balandžio 30 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/4ebe66c0262311e5bf92d6af3f6a2e8b>
5. “Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymas”. Aktuali redakcija nuo 2001 m. sausio 1 d. iki 2017-08-31. LRS, žiūrėta 2021 m., sausio 31 d.
6. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.104674?jfwid=xwon2mllm>
7. “Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 pakeitimo įstatymas”. (galioja nuo 2017-09-01 iki 2021-01-01). E-seimas. Žiūrėta 2020 m. liepos 1 d.,
8. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/bbd30f50574911e78869ae36dd-d5784f>
9. „Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 pakeitimo įstatymas“. (nauja redakcija įsigalioja 2021-01-01). LRS. Žiūrėta 2021 m. liepos 29 d.
10. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/ed96d333bad011ea9a12d0dada-3ca61b>
11. „Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymas“. Suvestinė redakcija iki 2021-07-01. E-seimas. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 27 d.
12. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.59267/ditRGISRzz>

13. „Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymas“. Suvestinė redakcija (2021-07-01 - 2021-10-31). E-seimas. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 27 d.
14. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.59267/asr>
15. „Įstatymas XIV-407 2021-06-17Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymo Nr. VIII-787 1, 2, 3, 3-1, 3-2, 4, 7, 11-1, 12-1, 18-2, 22, 30, 32, 33, 34, 34-1, 34-2, 34-3, 34-4, 34-7, 34-8, 34-15, 34-18, 34-23, 34-25, 34-26, 34-28, 34-31 straipsnių, šeštojo skirsnio, 5 priedo pakeitimo ir Įstatymo papildymo 32-1 straipsniu ir antruoju-2 skirsniu įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2021 m. liepos 10 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.59267/asr>
16. „Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymas“. E-seimas. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 28 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.83679/asr>
17. „Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo Nr. VIII-1234 pakeitimo įstatymas“, LRS., žiūrėta 2021 m., vasario 27 d.
18. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/24a32bb2a4e911ea51db668f0092944>
19. „Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymas“. E-seimas. Žiūrėta 2021 m., sausio 17 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.433088/asr>
20. „Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo Nr. XI-2220 papildymo 5-1, 5-2 ir 5-3 straipsniais įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2021 m., vasario 12 d.
21. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/5687e822bad111ea9a12d0dada3ca61b>
22. „Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2021 m., vasario 27 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.5884/asr>
23. „Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2021 m., kovo 7d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.065AB8483E1E/asr>
24. „Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2021 m., sausio 17 d.
25. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.106080/asr>
26. „Lietuvos Respublikos nevyriausybių organizacijų plėtros įstatymas“. E-seimas. Žiūrėta 2021 m., sausio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.463439/asr>
27. „Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymas“. E-seimas. Žiūrėta 2021 m., sausio 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/f1aed7e0a97a11e59010bea02>

28. "Lietuvos Respublikos viešųjų įstaigų įstatymas". LRS. Žiūrėta 2021 m., sausio 13 d.
29. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.29578/asr>
30. "Lietuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo įstatymas". LRS. Žiūrėta 2021 m., sausio 28 d.
31. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.41669/asr>
32. „Lietuvos Respublikos asociacijų įstatymas“, 2 straipsnis, 1 d., LRS, žiūrėta 2021 m., sausio 13 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.226938>
33. „Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo Nr. I-1491 pakeitimo įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2021 m., spalio 30 d.
34. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/b63962122fcb11e79f-4996496b137f39/asr>
35. „Lietuvos Respublikos advokatūros įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2021 m., sausio 17 d.
36. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.229789/asr>
37. "Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymas". E-tar. Žiūrėta 2021 m., sausio 24 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.3EB34933E485/asr>
38. „Lietuvos Respublikos Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2021 m., sausio 22d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.324488/asr>
39. "Lietuvos Respublikos aplinkos oro apsaugos įstatymas". E-seimas. Žiūrėta 2019 m. kovo 29 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.90063/pk-dYyeHFOP>
40. „Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 26 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.222522>
41. „Dėl Juridinių asmenų Lobistinės veiklos įstatymo nuostatų pažeidimų protokolų, nutarimų ir kitų dokumentų surašymo bei pažeidimų bylų tvarkymo taisyklių patvirtinimo“. Infolex. Žiūrėta 2021 m., sausio 17 d. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/ta/644281>
42. „Lietuvos Respublikos korupcijos prevencijos įstatymas“. E-seimas. Žiūrėta 2021 m., sausio 19 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.168154/asr>
43. „Lietuvos Respublikos teismų įstatymas“. Infolex. Žiūrėta 2021 m., sausio 17 d. <http://www.infolex.lt/ta/122442:str3>
44. „Lietuvos Respublikos pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymo Nr. IX-517 2, 4, 4-2, 7, 10, 11-2 straipsnių ir 2 priedo pakeitimo įstatymas“. LRS. Žiūrėta

2021 m., liepos 11 d.

45. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/42f32d90d3fa11eb-9787d6479a2b2829>
46. „Lietuvos Respublikos statybos įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2021 m. liepos 23 d.
47. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26250/asr>
48. „Lietuvos Respublikos buhalterinės apskaitos įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2021 m., sausio 10 d.
49. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.154657/asr>
50. “Lietuvos Respublikos bendruomeninių organizacijų plėtros įstatymas”. E-seimas, Žiūrėta 2020 m., spalio 29 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.463439/asr>
51. „Lietuvos Respublikos aplinkos apsaugos įstatymas“. LRS. Žiūrėta 2021 m. liepos 25 d.
52. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActEditions/lt/TAD/TAIS.2493?faces-redirect=true>
53. “Lietuvos Respublikos vandens įstatymas”, Valstybės žinios, 1997, Nr. 104-2615.
54. “Lietuvos Respublikos geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo įstatymas”, Valstybės žinios, 2006, Nr. 82-3260.
55. „Lietuvos Respublikos mokesčio už aplinkos teršimą įstatymas“. LRS Žiūrėta 2021 kovo 29d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.80721>
56. “Seimo nutarimo „Dėl M. B. Seimo nario mandato panaikinimo “projektas”. LRS. Žiūrėta 2021 m., sausio 31 d.
57. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/4587019025c911e88d2dc-91c9285185a?jfwid=waaxadyep>
58. „Dėl Atliekų tvarkymo taisyklių patvirtinimo“. E-seimas. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 28 d.
59. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.84302/FCiMhMTBLh>
60. „Dėl Konkrečių valstybės rinkliavos dydžių sąrašo ir Valstybės rinkliavos mokėjimo ir grąžinimo taisyklių patvirtinimo“. LRS. Žiūrėta 2021 m., sausio 27 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.116101/asr>.
61. “Įsakymas “Dėl valstybinės atliekų prevencijos programos patvirtinimo““. E-seimas. Žiūrėta 2021 spalio 29 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.458655/asr>
62. „Įsakymas “Dėl Taršos leidimų išdavimo, pakeitimo ir galiojimo panaikinimo tai-

- syklių patvirtinimo““. E-seimas. Žiūrėta 2021 m., liepos 1 d.
63. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/71f2efb0aa5711e3840c893be7eb3526/asr>
64. „Įsakymas „Dėl Pavojingų atliekų tvarkymo licencijavimo taisyklių patvirtinimo““. E-tar. Žiūrėta 2020 m., liepos 1 d.
65. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalActEditions/TAR.B3844E0BF0BD?faces-redirect=true>
66. „Įsakymas “Dėl Minimalių komunalinių atliekų tvarkymo paslaugos kokybės reikalavimų patvirtinimo““. E-seimas. Žiūrėta 2020 m., kovo 11 d.
67. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.435756/asr>
68. “Įsakymas “Dėl Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos regionų aplinkos apsaugos departamentų reorganizavimo““. E-seimas. Žiūrėta 2020 m., liepos 11 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/6e289d423bf211e884a38848fe3ec9e2/asr>
69. “Įsakymas “Dėl Aplinkos Ministro 2004 m. liepos 14 d. Įsakymo Nr. D1-385 „Dėl aplinkos apsaugos agentūros nuostatų patvirtinimo““. E-seimas. Žiūrėta 2021 m., liepos 13 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.398087>
70. „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2015 m. rugsėjo 23 d. nutarimo Nr. 1025 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1992 m. gegužės 12 d. nutarimo Nr. 343 „Dėl Specialiųjų žemės ir miško naudojimo sąlygų patvirtinimo“ pakeitimo“ pripažinimo netekusiu galios“. LRS. Žiūrėta 2020 m., gruodžio 29 d.
71. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/9ea9fcc3113811e6aa14e8b63147ee94?jfwid=-fa58h3mj6>
72. „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. rugpjūčio 11 d. nutarimo Nr. 728 “Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės darbo reglamento patvirtinimo” pakeitimo“. 2013 metų balandžio 17 dienos redakcija. LRS. Žiūrėta 2021 m., vasario 8 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.446987?jfwid=-je7i1t1yb>
73. “Nutarimas “Dėl valstybinio strateginio atliekų tvarkymo plano patvirtinimo”“. LRS. Žiūrėta 2021 liepos 20d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.164386/asr>
74. „Dėl valstybinio atliekų tvarkymo 2014–2020 m. plano įgyvendinimo”. LRS, Žiūrėta 2021 m., liepos 22 d.
75. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/98bd9701f9ec11e89b04a534c5aaf5ce?jfwid=-eiiqbkkfw>

76. „Nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2020 M. Vasario 19 D. Nutarimo Nr. 141 „Dėl Lietuvos Respublikos Nevyriausybinų Organizacijų Plėtros Įstatymo Įgyvendinimo“ Pakeitimo“. LRS. Žiūrėta 2021 m., vasario 15 d.
77. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=12pc19svcx&documentId=-319bae54e1e811ea85df91a432b58c48&category=TAD>
78. „Dėl Juridinių asmenų Lobistinės veiklos įstatymo nuostatų pažeidimų protokolų, nutarimų ir kitų dokumentų surašymo bei pažeidimų bylų tvarkymo taisyklių patvirtinimo“, Infolex. Žiūrėta 2021 m., sausio 17 d. <http://www.infolex.lt/skaitykla.mruni.eu/ta/644281>
79. „Sprendimas „Dėl prašymų įrašyti į lobistų sąrašą, skaidrių teisėkūros procesų deklaracijų ir asmens, kurio atžvilgiu vykdyta lobistinė veikla, deklaracijų pildymo ir pateikimo taisyklių patvirtinimo““. LRS. Žiūrėta 2021 m., sausio 10 d.
80. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/ac532c82449511ebb394e1efb98d3e67?jfwid=-eb3wa45s7>
81. “Dėl Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto atlikto parlamentinio tyrimo dėl asmenų, verslo subjektų ir kitų interesų grupių galimo neteisėto poveikio valstybės institucijoms priimant sprendimus ir galimos neteisėtos įtakos politiniams procesams išvados”. E-seimas. Žiūrėta 2021 m., sausio 24 d.
82. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/3c03fbf26b0611e8b7d2b2d2ca774092?jfwid=khr0udvsc>
83. „Lietuvos Respublikos aplinkos ministro įsakymas “Dėl valstybinės atliekų prevencijos programos patvirtinimo““. LRS. Žiūrėta 2021 kovo 12 d.
84. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.458655/asr>
85. “Įsakymas “Dėl atliekų sąvartynų įrengimo, eksploatavimo, uždarymo ir priežiūros po uždarymo taisyklių patvirtinimo““. LRS. Žiūrėta 2020 sausio 15d.
86. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.112711/asr>
87. “Dėl statybinų atliekų tvarkymo taisyklių patvirtinimo”. E-seimas. Žiūrėta 2020 m. vasario 7 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.291562>
88. Ekonominės veiklos rūšių klasifikatorius 2 redakcija (EVRK 2 red.), Statistikos departamentas prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės. Žiūrėta 2021 m., sausio 10 d.
89. <https://osp.stat.gov.lt/static/evrk2.htm>
90. „Sprendimas dėl asmens, kurio atžvilgiu vykdyta lobistinė veikla, deklaracijos, skaidrių teisėkūros procesų deklaracijos, asmens, kuriam daryta įtaka dėl teisėkū-

- ros, deklaracijos formų patvirtinimo“. ETAR. Žiūrėta 2021 m., liepos 18 d.
91. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/c74198000ee011ebb74de75171d26d52>
 92. “Vyriausioji tarnybinės etikos komisija 2020-03-12 sprendimas Nr. KS-40 “Rekomendacinės gairės dėl dovanų ir paslaugų priėmimo apribojimų”. VTEK. Žiūrėta 2021 m., sausio 28 d. https://www.vtek.lt/images/Duomenys/VTEK_Rekomendacines_gaires_del_dovanu_ir_paslaugu_priemimo_apribojimu_20200312_fin.pdf
 93. „Dėl Gaminių ir (ar) pakuočių atliekų tvarkymo organizavimo licencijavimo taisyklių patvirtinimo“. E-TAR. Žiūrėta 2021 m. liepos 29 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.CA1130F1DE99/asr>
 94. „Įsakymas „Dėl Turinčių teisę išrašyti gaminių ir (ar) pakuočių atliekų sutvarkymą įrodančius dokumentus atliekų tvarkytojų sąrašo sudarymo tvarkos aprašo patvirtinimo“. LRS. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 3 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.210281/asr>
 95. „Nutarimas „Dėl viešojo valdymo tobulinimo 2012–2020 metų programos patvirtinimo“. LRS. Žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 11 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.418407/asr>
 96. „Nutarimas dėl komunalinių atliekų tvarkymo paslaugų rinkos tyrimo baigimo“. KT.GOV. Žiūrėta 2021 m., liepos 30 d. http://kt.gov.lt/uploads/documents/files/veiklos-sritys/rinku_tyrimai/2015-04-30_1S-47.pdf
 97. „Dėl Lietuvos higienos normos HN 66:2013 “Medicininų atliekų tvarkymo saugos reikalavimai” patvirtinimo“. LRS. Žiūrėta 2021 m. spalio 29 d. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.453959>
 98. „Darnaus vystymosi darbotvarkė iki 2030 metų“. LRV. Žiūrėta 2020 m. sausio 9 d., <https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/es-ir-tarptautinis-bendradarbiavimas/darnus-vystymasis/darnus-vystymasis-ir-lietuva/jt-darbotvarke-2030-darnaus-vystymosi-tiksiai-ir-kiti-tarptautiniai-susitarimai>
 99. „Dėl seimo narių V.P.A., V.K., E.M., G.S., A.V., R.P. IR K.R. galimai padarytų veiksmų, nesuderinamų su seimo nario statusu, vertinimo“. LRS. Žiūrėta 2021 m. spalio 29 d. https://www.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=4393&p_d=35378&p_k=1
 100. „Dėl baterijų ir akumuliatorių bei baterijų ir akumuliatorių atliekų tvarkymo taisyklių patvirtinimo“. LRS. žiūrėta 2020 m. vasario 7 d.
 101. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.157518/asr>

Europos Sąjungos teisės aktai ir kiti dokumentai

1. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija (2008) OL C 115/47.
2. “2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/98/EB “Dėl atliekų ir panaikinanti kai kurias direktyvas””. Eur-Lex. Žiūrėta 2020 m. sausio 7 d. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/98/oj>
3. „2018 m. gegužės 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva (ES) 2018/851 kuria iš dalies keičiama Direktyva 2008/98/EB dėl atliekų“. Eur-Lex. Žiūrėta 2021 m. sausio 7 d. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/851/oj/lit>
4. “2006 m. rugsėjo 6 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2006/66/EB “Dėl baterijų ir akumuliatorių bei baterijų ir akumuliatorių atliekų ir Direktyvos 91/157/EEB panaikinimo””. Eur-Lex. Žiūrėta 2021 m. vasario 2 d. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2006/66/oj>
5. “2012 m. liepos 4 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2012/19/ES dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų”. Eur-Lex. Žiūrėta 2020 m. sausio 9 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32012L0019>
6. “2018 m. gegužės 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva (ES) 2018/kuria iš dalies keičiamos direktyvos 2000/53/EB dėl eksploatuoti netinkamų transporto priemonių, 2006/66/EB dėl baterijų ir akumuliatorių bei baterijų ir akumuliatorių atliekų ir 2012/19/ES dėl elektros ir elektroninės įrangos atliekų”. Eur-Lex. Žiūrėta 2021 kovo 11 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018L0849&from=EN>
7. “Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 94/62/EB 1994 m. gruodžio 20 d. dėl pakuočių ir pakuočių atliekų”. Eur-Lex. Žiūrėta 2020 kovo 11 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:01994L0062-20180704>
8. “1999 m. balandžio 26 d. Tarybos direktyva 1999/31/EB dėl atliekų sąvartynų”. Eur-Lex. Žiūrėta 2020 m. sausio 7 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=celex%3A31999L0031>
9. „2000 m. spalio 23 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2000/60/EB, Nustatanti Bendrijos veiksmų vandens politikos srityje pagrindus“. Eur-Lex. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 25 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32000L0060&from=EN>
10. “Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2010/75/ES 2010 m. lapkričio 24 d. dėl pramoninių išmetamų teršalų (taršos integruotos prevencijos ir kontrolės)”. Eur-

Lex. Žiūrėta 2020 kovo 11 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32010L0075>

11. „2008 m. gegužės 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/50/EB „Dėl aplinkos oro kokybės ir švaresnio oro Europoje“. Eur-Lex. Žiūrėta 2019 m. kovo 29 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32008L0050&from=LT>
12. „2016 m. gruodžio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2016/2284 „Dėl tam tikrų valstybėse narėse į atmosferą išmetamų teršalų kiekio mažinimo, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2003/35/EB ir panaikinama Direktyva 2001/81/EB“. Eur-Lex. Žiūrėta 2019 m. kovo 29 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32016L2284&from=LT>.
13. „2009 m. balandžio 23d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2009/28/EB“. Eur-Lex. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 26 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content>
14. „2009 m. spalio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2009/125/EB“. Eur-Lex. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 26 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/>
15. „Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2010/75/ES 2010 m. lapkričio 24 d. dėl pramoninių išmetamų teršalų (taršos integruotos prevencijos ir kontrolės)“. Eur-Lex. Žiūrėta 2020 kovo 11 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A32010L0075>
16. „Europos Sąjungos Pagrindinių Teisių Chartija“. Eur-Lex. Žiūrėta 2021 m. spalio 30 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:12016P/TXT&from=GA>
17. „Europos Žmogaus Teisių ir Pagrindinių Laisvių Apsaugos Konvencija“, E-seimas žiūrėta 2021 m. rugsėjo 29 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19841>
18. Recommendation 2019 (2013) Final version “Corruption as a threat to the rule of law”, Europos Taryba. Žiūrėta 2020 m., gruodžio 3 d. <http://www.assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=19951&lang=en>;
19. “2021 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento ir Europos Komisijos susitarimas dėl skaidrumo registro organizacijoms ir savarankiškai dirbantiems asmenims, dalyvaujantiems formuojant ir įgyvendinant ES politiką”, Eur-Lex, Žiūrėta 2021 m., rugsėjo 3 d. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021Q0611\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021Q0611(01)&from=EN)
20. „2021 m. gegužės 6 d. Tarybos sprendimas (ES) 2021/929, 2021 m. gegužės 6 d. „Dėl

ryšių tarp Tarybos Generalinio sekretoriato ir interesų grupių atstovų palaikymo reguliavimo“⁴⁴, 6 str. Eur-Lex. Žiūrėta 2021 m. spalio 10 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_2021.207.01.0019.01.LIT&toc=OJ%3AL%3A2021%3A207%3ATOC

21. „2014 m., rugsėjo 19 d. Europos Parlamento ir Europos Komisijos susitarimas dėl skaidrumo registro organizacijoms ir savarankiškai dirbantiems asmenims, dalyvaujantiems formuojant ir įgyvendinant ES politiką“. Eur-Lex. Žiūrėta 2021 m., rugsėjo 3 d. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014Q0919\(01\)&from=en](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014Q0919(01)&from=en)
22. „Europos Komisijos 2021 m. gegužės 12 d. komunikatas COM (2021) 400 final. „ES veiksmų planas: „Nulinio oro, vandens ir dirvožemio taršos link“. Eur-Lex. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 26 d. https://ec.europa.eu/lithuania/news/commission-aims-for-zero-pollution-in-air-water-and-soil_lt
23. „Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. lapkričio 20 d. Sprendimas Nr. 1386/2013/ES „dėl bendrosios Sąjungos aplinkosaugos veiksmų programos iki 2020 m. „Gyventi gerai pagal mūsų planetos išgales““. Eur-Lex. Žiūrėta 2020 m. vasario 9 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013D1386&from=EN>
24. „Komisijos Komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos Ir Socialinių Reikalų Komitetui Ir Regionų Komitetui, „Uždaro ciklo kūrimas. ES žiedinės ekonomikos veiksmų planas““. EUR-LEX. Žiūrėta 2020 m. sausio 20 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52015DC0614>
25. „Žiedinės ekonomikos kūrimas. Europos be atliekų programa“. EUR-LEX Žiūrėta 2020 m. sausio 20 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52014DC0398>
26. „Komisijos Komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos Ekonomikos Ir Socialinių Reikalų Komitetui ir Regionų Komitetui, „Naujas žiedinės ekonomikos veiksmų planas, kuriuo siekiama švaresnės ir konkurencingesnės Europos““. Eur-lex. Žiūrėta 2021 m., birželio 14d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-T/?qid=1583933814386&uri=COM:2020:98:FIN>

Teismų praktika

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo praktika

1. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. kovo 8 d. nutarimas, Byla Nr. 20/94-21/94“. LRKT. Žiūrėta 2018 m., kovo 12 d. <http://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta425/content>
2. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. gruodžio 22 d. nutarimas, Byla Nr. 9/95“. LRKT. Žiūrėta 2021 m., kovo 12 d. <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/nutarimai-ismados-ir-sprendimai/138/y1995>;
3. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas byloje Nr. 12/99-27/99-29/99-1/2000-2/2000“, LRKT. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 24 d. <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/nutarimai-ismados-ir-sprendimai/138/y2000>
4. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. spalio 23 d. nutarimas, bylos Nr. 36/2000“. LRKT. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 22 d. <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/nutarimai-ismados-ir-sprendimai/138/y2002>
5. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. sausio 26 d. nutarimas, Byla Nr. 3/02-7/02-29/03“, LRKT, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 22 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta250/content>
6. „LRKT 2004 m. gegužės 13 d. nutarimas, Byla Nr. 43/03-46/03“. LRKT. Žiūrėta 2020 m. kovo 20 d. <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta264/content>
7. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. liepos 1 d. nutarimas byloje Nr. 04/04“. LRKT. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 24 d. <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta267/content>
8. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas byla Nr. 51/01-26/02-19/03-22/03-26/03-27/03“. LRKT. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 24 d. <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta275/content>
9. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. rugsėjo 19 d. nutarimas, bylos Nr. 19/04“. LRKT. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 22 d. <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/nutarimai-ismados-ir-sprendimai/138/y2005>
10. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gruodžio 21 d. nutarimas, bylos Nr. 30/03“. LRKT. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 22 d. <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/nutarimai-ismados-ir-sprendimai/138/y2006>
11. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. kovo 28 d. nutarimas, byla Nr. 33/03“. LRKT. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 19 d. <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/>

paieska/135/ta202/content

12. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008-12-24 nutarimas, byla Nr. 09/06-30/06-01/07-30/08“. LRKT. Žiūrėta 2021 m., kovo 12 d. <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/nutarimai-ispados-ir-sprendimai/138/y2008>
13. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2010 m. rugsėjo 29 d. Nutarimas bylos Nr. 35/2008“. LRKT. Žiūrėta vasario 9 d. <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/nutarimai-ispados-ir-sprendimai/138/y2010>
14. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2014 m. gegužės 9 d. nutarimas Nr. KT18-N7/2014, bylos Nr. 47/2011“. Infolex. Žiūrėta 2020 sausio 29 d. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/823901>
15. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2015 m. sausio 15 d. Nutarimas Nr. KT3-N1/2015, Bylos Nr. 6/2012“. LRKT. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 28 d. <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta11/content>
16. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2015 m. kovo 5 d. Nr. KT9-N5/2015“, LRKT. Žiūrėta 2021 m., sausio 17 d. <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta917/content>
17. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2015 m. liepos 9 d. nutarimas Nr. KT20-N13/2015“, LRKT. Žiūrėta 2021 m., sausio 17 d. <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/nutarimai-ispados-ir-sprendimai/138/y2015>
18. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2015 m. lapkričio 19 d. Nutarimas Nr. KT30-N19/2015“. LRKT. Žiūrėta 2021 m., vasario 8 d. <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1527/content>
19. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2016 m. liepos 8 d. Nutarimas Nr. KT22-N11/2016“. LRKT. Žiūrėta 2021 m., sausio 31 d. <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1629/content>
20. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2017 m. gegužės 30 d. Nutarimas Nr. KT6-N5/2017, Byla Nr. 8/2016“. LRKT. Žiūrėta 2020 m birželio 21. <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1711/content>
21. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2017 m. gruodžio 22 d. Išvada Nr. KT22-I2/2017“, LRKT. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 18 d. <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1773/content>
22. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2018-10-11 nutarimas Nr. KT20-N11/2018“, LRKT. Žiūrėta 2021 m., sausio 17 d. <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/nutarimai-ispados-ir-sprendimai/138/y2018>

23. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2018 m. gruodžio 21 d. nutarimas, Byla Nr. 20/2017“. Žiūrėta 2021 m., vasario 21 d. <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta1887/content>
24. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020-06-12 nutarimas Nr. KT105-N8/2020, bylos Nr. 17/2018“. LRKT. Žiūrėta 2021 m., vasario 13 d. <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/nutarimai-ismados-ir-sprendimai/138/y2020/p100>
25. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2020 m. vasario 18 d. nutarimas Nr. KT31-N3/2020 byloje Nr. 19/2018“. Infolex. Žiūrėta 2020 sausio 29 d. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1819155>
26. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2021 m. vasario 24 d., sprendimas Nr. KT32-S31/2021. Dėl pareiškėjo Panevėžio apygardos teismo prašymo iširti Lietuvos Respublikos viešųjų pirkimų įstatymo 10 straipsnio 2 dalies, Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatymo 9 straipsnio 2, 3 dalių nuostatų atitiktį Lietuvos Respublikos Konstitucijai dalies priėmimo ir jo dalies grąžinimo“. LRKT. Žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 7 d. <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta2373/content>

Lietuvos Respublikos Administracinių teismų praktika

1. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktika, taikant Lietuvos Respublikos viešojo administravimo įstatymo normas“. LVAT. Žiūrėta 2021 m., vasario 25 d. https://www.lvat.lt/data/public/uploads/2018/01/biuletenis_30-apibendrinimas.pdf
2. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo praktikos, nagrinėjant bylas aplinkos apsaugos srityje, apibendrinimas“. LVAT biuletenis Nr. 28. LVAT. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 28 d. <https://www.lvat.lt/veikla/teismu-praktika/teismu-praktikos-apibendrinimai/206>
3. „Lietuvos vyriausiasis administracinis teismo nutartis administracinėje byloje Nr. N12-150/2004“. Liteko. Žiūrėta 2021 sausio 23 d. <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=e214295f-39d6-4df4-8321-8e6d7fbc44ae>
4. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2005 m. rugsėjo 14 d. nutartis administracinėje byloje Nr. N-1-1373-2005“. Infolex. Žiūrėta 2020 m. vasario 28 d. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/52516>
5. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2010 m. kovo 29 d. nutartis admi-

- nistracinėje byloje Nr. A525 – 471/2010“. Liteko. Žiūrėta 2020 m., birželio 21 d. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/155410>
6. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinės teisėjų kolegijos 2011 m. kovo 31 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A822-2563/2011“. Liteko. Žiūrėta 2021 m., rugpjūčio 3 d. <http://liteko.teismai.lt/viesaspresdimupaijeska/tekstas.aspx?id=3377114c-0f95-4a50-888a-82c0d2b0ffb3>
 7. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinės teisėjų kolegijos 2015 m. birželio 15 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-1581-502/2015“. E-teismas. Žiūrėta 2021 m., rugpjūčio 3 d. <https://eteismai.lt/byla/37302438686532/A-1581-502/2015>
 8. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo išplėstinės teisėjų kolegijos 2015 m. gruodžio 21 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. I-7-552/2015“. Infolex. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 22 d., <http://www.infolex.lt/tp/17164157>
 9. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2017 m. kovo 21 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-215-552/2017“. Liteko. Žiūrėta 2020 m. kovo 22 d. <http://liteko.teismai.lt/viesaspresdimupaijeska/tekstas.aspx?id=2c713596-3cac-40cd-b3c8-d6915545cd7b>
 10. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2018 m. sausio 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-1475-556/2018“. E-teismai. Žiūrėta 2021 m., rugpjūčio 3 d. <https://eteismai.lt/byla/148523267888031/eA-1475-556/2018>
 11. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. balandžio 17 d. nutartis administracinėje byloje Nr. A-2253-629/2019“. Infolex. Žiūrėta 2021 m., sausio 17 d. <http://www.infolex.lt/tp/1716415>
 12. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2019 m. lapkričio 27 d. nutartis administracinėje byloje Nr. eA-2397-520/2019“. Infolex. Žiūrėta 2020 m. vasario 28 d. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1782776>
 13. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2020 m. vasario 5 d. nutarimas administracinėje byloje Nr. eA-893-556/2020“. E-teismai. Žiūrėta 2021 m., rugpjūčio 3 d. <https://eteismai.lt/byla/94566655480624/eA-893-556/2020>
 14. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 m. kovo 10 d. sprendimas administracinėje byloje Nr. eA-984-520/2021“. E-tar. Žiūrėta 2021 m. spalio 8 d. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/adf1043088d411eb9fecb5ecd3bd711c>
 15. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 m. birželio 30 d. nutartis, administracinėje byloje Nr. eA-1926-525/2021“. Infolex. Žiūrėta 2021 m. spalio 8 d.

https://www.infolex.lt/portal/start_tp.asp

16. „Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo 2021 m. gegužės 12 d. sprendimas, administracinėje byloje Nr. eA-1062-629/2021“. Infolex. Žiūrėta 2021 m. spalio 8 d. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1993745>
17. „Vilniaus apygardos administracinis teismas, Administracinė byla Nr. eI2-1055-426/2020“. Infolex, žiūrėta 2021 m., sausio 17 d. <http://www.infolex.lt/tp/1899255>
18. „Vilniaus apygardos administracinis teismas. Administracinė byla Nr. eI2-1067-596/2020“. Infolex. Žiūrėta 2021 m., sausio 17 d. <http://www.infolex.lt/tp/1906597>
19. „Vilniaus apygardos administracinis teismas. Administracinė byla Nr. eI2-1055-426/2020“. Infolex. Žiūrėta 2021 m., sausio 17 d. <http://www.infolex.lt/tp/1899255>
20. „Vilniaus apygardos administracinis teismas. Administracinė byla Nr. I2-1733-426/2020“. E-teismai. Žiūrėta 2021 m., sausio 17 d. <https://e-teismai.lt/byla/96016310103481/I2-1733-426/2020>

Lietuvos Respublikos Bendros kompetencijos teismų praktika

1. „Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Civilinė byla Nr. 3K-3-32/2012“. Liteko. Žiūrėta 2020 m., gruodžio 26 d. <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=e2e892f9-ee21-4a55-885d-49c30e35c6b4>
2. „Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Civilinė byla Nr. e3K-3-288-1075/2020“. Infolex. Žiūrėta 2021 m., sausio 17 d. <https://www-infolex-lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1940593>
3. „Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2019 m. gruodžio 17 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-494-469/2019“. Liteko. Žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 3 d. <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/tekstas.aspx?id=0a6e6f25-c80b-4b3a-b9e6-0948e6857de4>
4. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus plenarinė sesija, 2019 m. kovo 1 d. Baudžiamoji byla Nr. 2K-P-58-697/2019“. Infolex. 2021 m., sausio 30 d. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1703220>
5. „Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2018-11-27 Baudžiamoji byla 2K-298-976/2018“. Infolex. Žiūrėta 2021 m., sausio 29 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/ta/Default.aspx?Id=999&zodziai=BK%20226>
6. „Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Baudžiamoji byla 2K-174/2012“. E-teismai. Žiūrėta 2021 m., sausio 19 d. <https://eteismai.lt/byla/87277327952694/2K-174/2012>

7. „Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus išplėstinė septynių teisėjų kolegija, 2017 m., spalio 31 d., Baudžiamoji byla 2K-7-128-699/2017“. Teismai. Žiūrėta 2021m., sausio 30 d. <https://eteismai.lt/byla/271472158238396/2K-7-128-699/2017>
8. „Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Baudžiamoji byla 2K-113-696/2018“. Infolex. Žiūrėta 2021m., sausio 29 d. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/ta/Default.aspx?Id=999&zodziai=BK%20226>
9. „Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Baudžiamoji byla 2K-368/2014“. Infolex. Žiūrėta 2021m., sausio 29 d. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/ta/Default.aspx?Id=999&zodziai=BK%20226>
10. „Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Baudžiamoji byla Nr. 2K-176/2014“. Infolex. Žiūrėta 2021m., sausio 29 d. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/ta/Default.aspx?ID=20&item=doc&aktoid=822485>
11. „Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Baudžiamoji byla Nr. 2K-540/2013“. Infolex. Žiūrėta 2021m., sausio 29 d. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/ta/Default.aspx?ID=20&item=doc&aktoid=777661>
12. „Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Baudžiamoji byla Nr. 2K-7-48/2009“. Infolex. Žiūrėta 2021m., sausio 29 d. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/99639>
13. „LAT Baudžiamoji byla Nr. 2K-7-162-303/2019“. Infolex. Žiūrėta 2021m., sausio 29 d. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/ta/Default.aspx?id=20&item=doc&AktoId=1740439&cid=69151>
14. „Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Baudžiamoji byla Nr. 2K-88-303/2020“. Infolex. Žiūrėta 2021m., sausio 29 d. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1916619>
15. „Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Baudžiamoji byla 2K-335/2012“. E-teismas. Žiūrėta 2021 m., sausio 19 d. <https://eteismai.lt/byla/72138870670524/2K-335/2012>
16. „Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Baudžiamoji byla 2K-7-58/2013“. E-teismas. Žiūrėta 2021 m., sausio 19 d. <https://eteismai.lt/byla/215546690398615/2K-7-58/2013>
17. „Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, Baudžiamoji byla Nr. 2K-81-895/2020“. Infolex. Žiūrėta 2021m., sausio 29 d. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/tp/1873513>
18. „Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, 2019-04-18 Nutartis byloje E3K-3-140-469/2019“. Eteismai. Žiūrėta 2021 m., vasario 12 d. <https://eteismai.lt/byla/179357914956245/e3K-3-140-469/2019?word=3k-3-568>
19. „Lietuvos apeliacinis teismas, Baudžiamoji byla 1A-169-148/2016“. Eteismai. Žiūrėta 2021 m., sausio 31 d. <https://eteismai.lt/byla/71090865337959/1A-169-148/2016>

20. „Lietuvos apeliacinio teismo 2020 m. vasario 27 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e2A-702-381/2020“. LITEKO. Žiūrėta 2020 sausio 29 d. <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaiseska/tekstas.aspx?id=b5ec4516-e725-4da3-bd3b-946e1263ca8f>

ES Teisingumo Teismo jurisprudencija

1. „ESTT sprendimas 1999 m. lapkričio 18 d., Byla C-107/98, CURIA“. Žiūrėta 2021 m., rugpjūčio 3 d. <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-107/98>
2. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2003 m. vasario 13 d. sprendimas byloje C228/00“. CURIA. Žiūrėta 2021 kovo 26 d. <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-228/00>
3. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2008 m. rugsėjo 11 d. sprendimas byloje C251/07“. CURIA. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 27 d. <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=c-251/07>
4. „Europos Sąjungos Teisių Teismo 2010 m. rugsėjo 13 d. sprendimas Whirlpool Europe Srl prieš Europos Sąjungos Tarybą, Byla T314/06“. Eur-Lex. Žiūrėta 2020 m., gruodžio 26 d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX%3A62006TJ0314&qid=1609088101338>
5. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2013 m. gruodžio 12 d., sprendimas byloje C241/12 ir C242/12“. Eur-Lex. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 25 d. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/lt/TXT/PDF/?uri=uriserv%3AOJ.C_.2014.052.01.0011.01.LIT
6. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2014 m. spalio 15 d. sprendimas byloje C323/13“. CURIA. Žiūrėta 2021 kovo 22 d. <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?language=en&num=C-323/13>
7. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2014 m. gruodžio 18 d., sprendimas byloje C 551/13“, CURIA. Žiūrėta 2021 kovo 26 d. <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=160948&pageIndex=0&doclang=LT&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=814154>
8. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo 2019 m. gegužės 8 d. sprendimas byloje C305/18“. LITEKO. Žiūrėta 2021 kovo 22 d. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/teise/default.aspx?id=1919&crd=88678&lng=LT>
9. „Europos Sąjungos Teisingumo Teismo sprendimas 2019 m. spalio 3 d. sprendimas

byloje C285/18“. CURIA. Žiūrėta 2021 m., rugpjūčio 3 d. <https://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=218616&pageIndex=0&doclang=L-T&mode=lst&dir=&occ=first&part=1&cid=7588002>

Lietuvos Respublikos institucijų sprendimai

1. „Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos 2020 m. rugsėjo 9 d. sprendimas Nr. KS-114“. VTEK. Žiūrėta 2021 m., sausio 17 d. <https://pinreg.vtek.lt/app/vtek-sprendimai>
2. „Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos 2020 m. spalio 7 d. Sprendimo Nr. KS-132“. VTEK. Žiūrėta 2021 m., sausio 17 d. <https://pinreg.vtek.lt/app/vtek-sprendimai>
3. „Dėl VTEK 2020 m. spalio 7 d. Sprendimo Nr. KS-132 „Dėl S.K.““. (VTEK nario V.K. atskiroji nuomonė). VTEK. Žiūrėta 2021 m., sausio 17 d. <https://pinreg.vtek.lt/app/vtek-sprendimai>
4. „Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos 2021 m. vasario 10 d., sprendimas Nr. KS-92“. VTEK. Žiūrėta 2021 m., liepos 17 d. <https://pinreg.vtek.lt/app/vtek-sprendimai>
5. „Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos 2021 m. liepos 28 d. sprendimas Nr. KS-272“. VTEK. Žiūrėta 2021 m., liepos 29 d. <https://pinreg.vtek.lt/app/vtek-sprendimai>
6. „Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos 2021 m. rugpjūčio 25 d., sprendimas Nr. KS-290“. VTEK. Žiūrėta 2021 m., spalio 10 d. <https://pinreg.vtek.lt/app/vtek-sprendimai>
7. „Tarybos nutarimas Nr.: 2S-10/2008 „Dėl Kauno miesto savivaldybės veiksmų, atsisakant sudaryti sutartį su UAB „Dzūtra“ dėl komunalinių (buitinių) atliekų surinkimo ir vežimo Kauno mieste, atitikties Lietuvos respublikos konkurencijos įstatymo 4 straipsnio reikalavimams““. Kt.gov. Žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 7 d. <https://kt.gov.lt/lt/dokumentai/del-kauno-miesto-savivaldybes-veiksmu-atsisakant-sudaryti-sutarti-su-uab-dzutra-del-komunaliniu-buitiniu-atlieku-surinkimo-ir-vezimo-kauno-mieste-atitikties-lietuvos-respublikos-konkurencijos-istatymo-4-straipsnio-reikalavimams>
8. „Dėl Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos 2015 m. Liepos 16 d. Nutarimu nr. 2s-10/2015 „Dėl Panevėžio miesto savivaldybės sprendimų organizuojant ko-

munalinių atliekų tvarkymo sistemą atitikties Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo 4 straipsnio reikalavimams “nustatytų įpareigojimų nevykdymo“. Kt.gov. Žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 7 d. <https://kt.gov.lt/lt/dokumentai/sarasas/query.komunalini%C5%B3+atliek%C5%B3/ff.1?page=3>

9. „Nutarimas Nr. 1S-47/2015 „Dėl komunalinių atliekų tvarkymo paslaugų rinkos tyrimo baigimo“. Kt.gov. Žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 9 d. <https://kt.gov.lt/lt/teisi>

Mokslinė ir kita specialioji literatūra

1. Ambrasaitė, Monika. “Naujoji Lietuvos lobizmo reglamentavimo ekstrateisinė koncepcija: pokyčiai ir gairės ateičiai”, *Politologija* 4, 80 (2015) 3-29. <https://www.lituanistika.lt/content/62746>
2. Ambrasaitė, Monika. “Lobizmo reglamentavimas Lietuvoje ir EBPO standartai”. *Teisė* 101, (2016): 60-78. <https://doi.org/10.15388/Teise.2016.101.10444>
3. Ambrasaitė- Valentinavičienė, Monika. “Lobizmo reglamentavimas: Lietuvos atvejis”. Daktaro disertacija, Vilniaus Universitetas, 2017. Žiūrėta 2020 m. kovo 5 d. <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:30963085/datastreams/MAIN/content>
4. Andrikienė, Laima, Augustinaitis Arūnas, Hrebenaras J. Ronald, Pačėsaitė Laura, Rasimavičius Bronius, Stanilytė Ieva ir Clive Thomas. *Šiuolaikinės lobistinės veiklos tendencijos*. Vilnius: Lietuvos Teisės Universitetas, 2002.
5. Austen-Smith, David ir Wright John R. „Counteractive Lobbying“. *American Journal of Political Science* 38, 1 (1994): 25-44. <https://www.jstor.org/stable/2111334?origin=crossref&seq=1>.
6. Anzenbacher, Arno. *Filosofijos įvadas*. Vilnius: Katalikų pasaulis, 1992.
7. Balyer, Aydin, Tabancalı Erkan. „The Roles of Interest and Pressure Groups in Developing Sustainable Educational Policies in Turkey“. *Sustainability* 11, 7052 (2019): 2-15. <https://www.mdpi.com/journal/sustainability>
8. Baltrimas, Johanas. „Teismo precedentas: autoritetas ir veikimas“. Daktaro disertacija, Vilniaus Universitetas, 2017. 2020 m. kovo 15 d. https://www.tf.vu.lt/wp-content/uploads/2017/08/2017-08-17_DS_disertacija_Baltrimas.pdf
9. Baublys, Linas, Darijus Beinoravičius, Andrius Kaluina, Paresh Kathrani, Giedrė Lastauskienė, Kristina Miliauskaitė, Ernestas Spruogis, Vidas Stankevičius, ir Eglė Venckienė. *Teisės teorijos įvadas 2 leidimas*. Vilnius: MES, 2012.

10. Baroni, Laura, J. Carroll Brendan, Chalmers Adam William, Munoz Marquez Luz Maria ir Rasmussen Anne, "Defining and classifying interest groups". *Interest Groups Advocacy*. 3 (2014), 141–159.
11. Beinoravičius, Darijus. „Socialinis kompromisas kaip teisinio įstatymo požymis“. *Jurisprudencija* 19, (2002): 16-24.
12. Beinoravičius, Darijus. "Filosofijos kategorijos teisiniame reguliavime". *Logos* 97, (2018): 72-79. http://litlogos.eu/L97/Logos_97_072_079_Beinoravicius.pdf
13. Beinoravičius, Darijus. „Demokratijos kliūtys ir jų įveikimo teise galimybės“. *Jurisprudencija* 100, 10 (2007): 7-14.
14. Beinoravičius, Darijus ir Milda Vainiutė. „Kodifikavimo reikšmė, metodai ir tendencijos“. *Jurisprudencija* 2, 92 (2007):13–17.
15. Berkmanas, Tomas. „Teismo aktyvumo kuriant ir aiškinant teisę plėtros tendencija, motyvai ir problemos“. *Teisės problemos* 44, 2 (2004): 30-47.
16. Bevan, Shaun ir Rasmussen Anne. "When does government listen to the public? Voluntary associations and dynamic agenda representation in the United States". *Policy Studies Journal* 48, 1 (2020):111–132. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/psj.12231>
17. Beyers, Jan, Eising Rainer, Maloney William. "Researching interest group politics in Europe and elsewhere: Much we study, little we know?". *West European politics* 31, 6 (2009): 1103–1128. <https://doi.org/10.1080/01402380802370443>
18. Daiva Bereikienė ir Eglė Štareikė. "Atliekų rūšiavimo teisinio reguliavimo aspektai". *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 9, (2013):45-60.
19. Bitonti, Alberto, Harris, Phil, *Lobbying in Europe Public Affairs and the Lobbying Industry in 28 EU Countries*. London:Palgrave Macmillan,2017.
20. Bouwen Pieter. "The Logic of Access to the European Parliament: Business Lobbying in the Committee on Economic and Monetary Affairs." *Journal of Common Market Studies* 42, 3 (2004): 473-495. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/j.0021-9886.2004.00515.x>
21. Bague, Remi. *Pasaulio išmintis*. Vilnius:Aidai, 2005.
22. Brown, Richard. "Political activities of oil and gas firms in the United States", *Energy Sources, Part B: Economics, Planning, and Policy* 13, 6 (2018): 291-300. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15567249.2018.1477867?scroll=top&nedAccess=true>
23. Bivainis Juozas, Podgaiskytė Viktorija. "Komunalinių atliekų tvarkymo struktūri-

ne analizė". *Verslas: Teorija ir praktika* 11, 4 (2010): 323-334.

24. Caldwell, Lynton Keith. *International environmental policy*. London: Duke university, 1996.
25. Chu-chuan, Cheng, Chu Hsun. „International emissions trading in a political economy“, *Review of International Economics* 28, 2 (2020): 429-430. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/roie.12458>
26. Coen, David. “Empirical and theoretical studies in EU lobbying”, *Journal of European Public Policy* 14, 3 (2007): 333-345. <https://doi.org/10.1080/13501760701243731>
27. Coen David, *Lobbying in the European Union*. Briuselis: Europos Parlamentas, 2007.
28. Coen, David ir Matia Vannoni, “The Strategic Management of Government Affairs in Brussels”. *Business & Society* 59,4 (2020):612–641. <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/0007650318755083>
29. Cohen, Louis, Manion Lawrence ir Keith Morrison, *Research Methods in Education*, (6). London and New York: Routledge, 2007.
30. Cotterell, Roger. *Teisės sociologija: įvadas. Antrasis leidimas*. Kaunas: Dangerta 1997.
31. Creswell, John ir Cheryl Poth. *Qualitative inquiry and research design; Choosing among five traditions. Fourth edition*. London: Sage publications; 2009.
32. Creswell, John. *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches. 3rd ed*. London: Sage Publications, 2009.
33. Česnaitytė, Greta. „Išspėjimas apie galimą išbraukimą iš turinčių teisę išrašyti gaminių ir (ar) pakuočių atliekų sutvarkymą įrodančius dokumentus atliekų tvarkytojų sąrašo kaip poveikio priemonė“, *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 25,(2020): 74-93.
34. Dahendorf, Ralf. *Modernusis socialinis konfliktas. Esė apie laisvės politiką*. Vilnius: Pradai, 1996.
35. Dapšys, Antanas ir Ragauskas Petras. „Lietuvos teisėkūros būklė ir perspektyvos“. *Teisės problemos* 2, 28 (2000): 31–54. <https://www.lituanistika.lt/content/39240>
36. Davidavičius, Mantas Antanas. „Etinės ir estetiškos ekosofijos prieigų priešprieša“. *Logos* 93, (2017): 181-199.
37. Dellmuth, Lisa Marie, Jonas Tallberg. “Advocacy Strategies in Global Governance: Inside Versus Outside Lobbying”, *Political Studies* 65, 3 (2017): 705–723. <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0032321716684356>

38. Deng, Haiyan, Ruifa Hu, Jikun Huang, ir Carl Pray. "Attitudes toward GM foods, biotechnology R&D investment and lobbying activities among agribusiness firms in the food, feed, chemical and seed industries in China", *China Agricultural Economic Review*. 9, 3 (2017): 385-396. <https://doi.org/10.1108/CAER-10-2016-0162>
39. Denzin, Norman ir Yvonna S. Lincoln. *The SAGE book of Qualitative Research, Fifth edition*. London: Sage publications, 2018.
40. Direnç Kanol, "Comparative lobbying research: advances, shortcomings and recommendations". *Journal of Public Affairs* 15, 1 (2015):107-112.
41. Dorfman, Lori, Andrew Cheyne, Lissy C. Friedman,Asiya Wadud,Mark Gottlieb. „Soda and Tobacco Industry Corporate Social Responsibility Campaigns: How Do They Compare?“, *PLoS Med* 9, 6 (2012): 1001241. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1001241>
42. Dragojlović, Predrag. "Lobbying as a Method of Business Communication". *Škola biznisa* 3 , 2010: 106-113. Žiūrėta 2021 m., sausio 17 d. http://www.vps.ns.ac.rs/onama/naucno-strucna-delatnost/skola_biznisa/broj-3-2010/
43. Dunleavy, Patrick ir Brendan O'leary. *Valstybės teorijos*. Vilnius: Eugrimas, 1999.
44. Dworkin, Roland . *Rimtas požiūris į teises*. (Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2004.
45. Džežulskis- Duonys, Eligijus. „Demokratijos tapatumo problema: mažuma vs dauguma“. *Logos*, 70, (2012), 157-169.
46. Dür, Andreas, De Bièvre Dirk. "The Question of Interest Group Influence". *Journal of Public Policy* 27, 1 (2007): 1-12.<https://doi.org/10.1017/S0143814X07000591>
47. Eising, Rainer. "The access of business interests to EU institutions: towards élite pluralism?". *Journal of European Public Policy* 14, 3 (2007): 384-403. <https://doi.org/10.1080/13501760701243772>
48. Fedosiuk, Oleg. „Baudžiamoji atsakomybė kaip kraštutinė priemonė (ultima ratio): teorija ir realybė“. *Jurisprudencija* 19, 2 (2012): 715–738.
49. Flothe, Linda. "Representation through information? When and why interest groups inform policymakers about public preferences", *Journal of European Public Policy* 27, 4 (2020): 528-549. Žiūrėta 2021 m., sausio 8 d. <https://doi.org/10.1080/13501763.2019.1599042>
50. Feeman, Michael. *Lloyd's Introduction to Jurisprudence. Seventh edition*. London: Sweet & Maxwell Ltd. & Thomson Reuters, 2001.
51. Fromm, Erich. *Žmogaus destruktyvumo anatomija*, 2 tomas. Vilnius: VAGA,

2008.

52. Geissdoerfer, Martin, Paulo Savaget, Nancy M. P. Bocken ir Erik Van Hultink. „The Circular Economy – A new sustainability paradigm?“. *Journal of Cleaner Production*, 143 (2017): 757–768. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2016.12.048>
53. Geleževičius, Rimgaudas. “Lobizmo teisinis reguliavimas ir institucionalizacija Lietuvoje: pirmojo dešimtmečio išdavos ir pamokos”. *Socialinių mokslų studijos* 1, 5 (2013): 177–191. https://www.mruni.eu/upload/iblock/dfe/015_gelezevicius.pdf
54. Genys, Dainius. “Lietuvos pilietinės visuomenės ribos ir konfliktai dėl jų”. Daktaro disertacija, VDU, 2011. https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/120233/1/dainius_genys_dd.pdf
55. Givarian, Hassan, Shohrehosadat KarimiJahromi. ”Pressure group; Special interest group”, *Journal of Business and Management* 18, 3 (2016), 123-130. <http://www.iosrjournals.org/iosr-jbm/papers/Vol18-issue3/Version-1/P01831123130.pdf>
56. Giddens, Anthony. *Sociologija*. Kaunas: Poligrafija ir informatika, 2005.
57. Grant, Jordan, Halpin Darren Halpin, Maloney William. ”Defining Interests: Disambiguation and the Need for New Distinctions?“. *The British Journal of Politics and International Relations* 6, 2 (2004): 195-212. <https://doi.org/10.1111/j.1467-856X.2004.00134.x>
58. Greenwood, Justin. *Interest Representation in the European Union. First edition* (Basingstoke: Palgrave 2003).
59. Gryshova, Inna, Tetiana Tielkiniena, Aida Guliyeva. “Lobbying for Public Interests as a Democratic Social Leadership Factor for Reforming Legislation”. *Sustainable leadership for entrepreneurs and academics*, 2019: 481-489. Žiūrėta 2021 m., sausio 3 d. DOI: 10.1007/978-3-030-15495-0_49
60. Grundmann, Stefan ir Martin Schauer. *The Architecture of European Codes and Contract Law*. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, 2006.
61. Gumpłowich, Liudvik. *Sociologijos pagrindai*. Kaunas: Lietuvos universiteto teisių fakulteto leidinys, 1929.
62. Gustas, Linas Jonas, Paulikas Vygandas. “Agrarinis lobizmas Europos Sąjungoje Ir Lietuvoje”. *Socialinių mokslų studijos* 5,3 (2013): 809–836.
63. Guattari, Felix. *The Three Ecologies*. London: The Athlon Press, 2000.
64. Gustas, Linas Jonas, Paulikas Vygandas. “Agrarinis lobizmas Europos Sąjungoje Ir

- Lietuvoje”. *Socialinių mokslų studijos* 5,3 (2013): 809–836. <https://repository.mruni.eu/handle/007/10679>
65. Hall Richard L. ir Deardoff Alan V. ”Lobbying as Legislative Subsidy“. *The American Political Science Review* 100, 1 (2006): 69-84. <https://www.jstor.org/stable/27644332>.
 66. Hart, Herbert Lionel Adolphus. *Teisės samprata*. Vilnius: Pradai, 1997.
 67. Held, David, Anthony McGrew, David Goldblatt ir Jonathan Perraton. *Globaliniai pokyčiai: politika, ekonomika ir kultūra*. Vilnius: Margi raštai 2002.
 68. Hettiarachchi, Hiroshan, Sohyeon Ryu, Serena Caucci ir Rodolfo Silva. ”Municipal Solid Waste Management in Latin America and the Caribbean: Issues and Potential Solutions from the Governance Perspective”. *Recycling* 19, 3 (2018): 1-15. <https://doi.org/10.3390/recycling3020019>
 69. Hoppe, Tilman. *Lobbying: A study on the Feasibility of a Council of Europe Legal Instrument on the Legal Regulation of Lobbying Activities*, European Committee On Legal Co-Operation, ES Taryba CDCJ(2014)4. Žiūrėta 2020 m., gruozio 3 d. <https://rm.coe.int/16807095fd>
 70. Horton, Joshua B., ir Koremenos Barbara. ”Steering and Influence in Transnational Climate Governance: Nonstate Engagement in Solar Geoengineering Research”. *Global environmental politics* 20, 3 (2020): 93-111. https://www.mitpressjournals.org/doi/full/10.1162/glep_a_00572
 71. Hrebenar, Ronald ir Bryson B. Morgan. *Lobbying in America: a reference handbook*. Santa Barbara: ABC-CLIO, California, 2009.
 72. Hrebenar, Ronald, Courtney H. McBeth ir Bryson B. Morgan „Interests and lobbying in Lithuania: a spectrum of development“, *Journal of Public Affairs* 8, 1-2 (2008): 51–65.
 73. Jans, Jan ir Hans Vedder. *European Environmental Law (Third Edition)*. Groningen: Europa Law Publishing, 2008.
 74. James Harris. *Legal Philosophies*. London: Butterworths, 1980.
 75. Jarašiūnas, Egidijus. „Europos Sąjungos teisinio kvalifikavimo problemos“. *Jurisprudencija* 18, 4 (2011), 1323–1347.
 76. Jatautas, Jaunius. ”Interesų grupių poveikio instituciniam reguliavimui vertinimas Lietuvos atsinaujinančios energetikos sektoriuje“. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2021. <https://repository.mruni.eu/handle/007/18005>
 77. Jhering, Rudolph. *The Struggle for Law*. Chicago: Callaghan and Company, 1915.

78. Jung, Hwa Yol. *Merleau-Pontys Transversal Geophilosophy and Sinic Aesthetics Of Nature. Merleau-Ponty and Environmental Philosophy, S.L. Cataldi, W.S. Hamrick.* New York: State University, 2007.
79. Jusel, Tomaš ir Aurelija Burinskienė. “Perėjimas prie žiedinės ekonomikos: stabdančių ir skatinančių veiksnių sąveika mikro-, mezo- ir makrolygmenimis”. *Ekonomika ir vadyba* 11, (2019): 1- 2. <https://doi.org/10.3846/mla.2019.9633>
80. Kalenda, Česlovas. “Etinė refleksija aplinkos ekologinės transformacijos sąlygomis”, *Problemos* 70 (2006): 70-79. <https://doi.org/10.15388/Problemos.2006.4043>.
81. Kaminskas, Raimundas. “Interesų grupių ir valstybės santykiai: politikos tinklų analizės problemos”. *Sociologija*, 3 (2001): 20-30.
82. Kavoliūnaitė-Ragauskienė, Eglė. *Galimos korupcijos rizikos lobizmo srityje ir jų prevencijos galimybės.* Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2018.
83. Kelsen, Hans. „Grynoji teisės teorija“. Vilnius: ALK, Eugrimas, 2002.
84. Kergueno, Raphaël ir Jon Vrush. „Debugging democracy. Open data for political integrity in Europe“. Transparency International. <https://transparency.eu/wp-content/uploads/2020/11/Debugging-Democracy.pdf>
85. Kirilova, Ariadna ir Nina Nikolajevna. „Organizational and economic mechanism of management of solid municipal waste management system“. *Вестник университета* 10, (2018): 65-69. <https://doi.org/10.26425/1816-4277-2018-10-65-69>
86. Kosatyj, Vladimir. “Teisės tikslas ir socialinių grupinių prioritetų įvairovė”, *Teisė* 74, (2010):105-117.
87. Kramer, Liudvig. *EU environmental law, seventh edition.* Londonas: Sweet and Maxvel, 2012.
88. Krippendorff, Klaus. *Content Analysis: An Introduction to Its Methodology.*(London: Sage publications, 1980.
89. Kurian, Joseph, Sim Rajendiran, Rajad Senthilnathan ir Muri Rakesh. “Integrated approach to solid waste management in Chennai: an Indian metro city”. *Journal of Material Cycles and Waste Management* 14, (2012):75–84. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10163-012-0046-0?shared-article-renderer>
90. Laboutková, Šárka ir Petr Vymětal. “Key Elements of Transparent Lobbying:Relevance of Wider Approach”. *Viešoji politika ir administravimas* 17, 2 (2018):165–176.
91. Laboutkova, Šarka ir Šimral Vit, Petr Vymetal. Transparent Lobbying and Demo-

- crazy. Switzerland: Springer Nature, 2020.
92. Langan, Peter ir Henrik Soronn-Friese. "Ports and the Circular Economy". *Green Ports: Inland and Seaside Sustainable Transportation Strategies*, 2019: 85-108. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-814054-3.00005-0>
 93. Lankauskas, Mindaugas. „Teisės aktų kodifikavimo prielaidos Lietuvoje“. *Teisės problemos* 4, 74 (2011): 52-97.
 94. Lehman, Schlozman Kay ir Tierney John. "More of the Same: Washington Pressure Group Activity in a Decade of Change". *The Journal of Politics* 45, 2 (1983): 351-377. <https://www.jstor.org/stable/2130130>
 95. Libby, Robert ir Roger K. Blashfield. "Performance of a composite as a function of a number of judges". *Organizational Behavior and Human Performance* 21, 2 (1978): 121-129. [https://doi.org/10.1016/0030-5073\(78\)90044-2](https://doi.org/10.1016/0030-5073(78)90044-2)
 96. Logan, Edward ir Patten Fellow Simon N. *Lobbying*. Philadelphia: The American academy of political and social science, 1929.
 97. Lukošaitis, Alvidas. "Lobizmas užsienio šalyse ir Lietuvoje: teisinio reguliavimo ir institucionalizacijos problemos". *Politologija* 2, Nr. 62 (2011): 3-42.
 98. Lumi, Ott. "Comparative insight into the status of the lobbying regulation debate in Estonia", *Journal of Public Affairs* 15, .3 (2015): 300-310. Žiūrėta 2020 m., gruodžio 22 d. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/pa.1531>
 99. Mackevičiūtė, Jūratė. „Išsamioji ekologija ir transasmeninė identifikacija“. *Problemos* 70, (2006): 62-69.
 100. Mackevičiūtė, Jūratė. "Žmogaus ir gamtos santykių problemos raida filosofijoje". *Problemos*, 58 (2000):34-41.
 101. Mathews, John, Hao Tan. "Progress toward a circular economy in China". *Journal of Industrial Ecology* 15, 3 (2011): 435-457. <https://doi.org/10.1111/j.1530-9290.2011.00332.x>
 102. Petras Ragauskas, „Apie prielaidas neveikti lobistinės veiklos teisiniam reglamentavimui Lietuvoje“. *Teisės problemos* 3, 73 (2011):77-100. <https://www.lituanistika.lt/content/43675>
 103. Ragulskytė-Markovienė Rasa. *Aplinkos teisė: Lietuvos teisės derinimas su Europos Sąjungos reikalavimais*. Vilnius: Eugrimas, 2005.
 104. Masotti, Louis ir Michael A. Weinstein, "Theory and Application of Roscoe Pound's Sociological Jurisprudence: Crime Prevention or Control?"; *Journal of Law Reform* 2 (1969): 431-449.

105. Mažeikis, Gintautas. *Propaganda ir simbolinis mąstymas*. Kaunas: Vytauto Didžiojo Universitetas, 2010.
106. Mikelėnas, Valentinas. „Interpretacinis žaismas, arba kaip kurti teisę be parlamento.“ *Jurisprudencija* 116, 2 (2009): 79–92. Žiūrėta 2020 m. rugsėjo 5d. <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/1563>
107. Mikulskienė, Birutė, Pitrenaitė-Žilėnienė Birutė, Švaikauskienė Simona, Galiauskienė Eglė ir Narbutas Šarūnas. *Ištrauktis: ką geba lietuvos asociacijos?*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016.
108. Milbrath, Lester W. *The Washington Lobbyist*. Chicago: Rand McNally, 1963.
109. Milbrath, Lester W. “Lobbying as a communication process”, *Public Opinion Quarterly* 24, 1 (1960): 32–53. <https://doi.org/10.1086/266928>.
110. Mikutavičienė, Inga. „Švietimo ir socialinės nelygybės sąveikos fenomenas: Lietuvos kontekstas“. Daktaro disertacija, Vytauto Didžiojo Universitetas, 2009. <https://www.vdu.lt/cris/handle/20.500.12259/122639>
111. Merkys, Gediminas. “Testavimas – socialinių mokslų principas. Metodologinio diskurso projekcija”. *Socialiniai mokslai* 2, 19 (1999): 7–22.
112. Monkevičius, Eduardas. “Aplinkosaugos teisinės problemos globalizacijos sąlygomis“. *Jurisprudencija* 119, 1 (2010): 197-205.
113. Monkevičius, Eduardas. „Aplinkosaugos santykių teisinio reguliavimo problemos“. *Jurisprudencija* 112, 10 (2008): 7-16.
114. Morkūnienė, Jūratė. *Socialinė filosofija*. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002.
115. McGrath Conon. “Lester Milbrath’s The Washington Lobbyists, 50Years On: An Enduring Legacy”. *Political Studies Review* 16, 3 (2018): 217–229. <https://doi.org/10.1177/1478929917699415>.
116. Mulcahy Suzanne. “Money, politics, power: corruption risks in Europe”. Berlin: Transparency International, 2012.
117. Naess, Arne. *Selected Works of Arne Naess*. Amsterdam: Kluwer 2000.
118. Nakada, Minoru. „The impact of environmental tax revenue allocation on the consequence of lobbying activities“. *Economics of Governance* 21, (2020):335–349. <https://link.springer.com/article/10.1007/s10101-020-00243-6>
119. Nausha, Kollikkathara, Feng Huan ir Yu Danlin. “A system dynamic modeling approach for evaluating municipal solid waste generation, landfill capacity and related cost management issues”. *Waste Management* 30,11 (2010): 2194-2203.
120. Nersesjanc, Vladik S., Pavel Gracianskij, Leonid Mamut ir Egor Rozin. *Istorija po-*

litiškich i pravovych nauk. Maskva: juridinė literatūra 1983.

121. Novak, Meta ir Danica Fink Hafner. „Slovenia: Interest group developments in a postsocialist- liberaldemocracy“. *Journal of Public Affairs*, special issue paper, (2019): 1-13. <https://doi.org/10.1002/pa.1867>
122. Novak, Meta, Damjan Lajh. “Show me the money: the importance of eu funding for the activities of interest groups in post-socialist countries”, *Romanian Journal of Political Science* 19, 2 (2019):116-138. <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=858348>
123. OECD. *Lobbyists, Governments and Public Trust*, Volume 3: Implementing the OECD Principles for Transparency and Integrity in Lobbying. OECD publishing, 2014.
124. OECD. *Lobbyists, Governments and Public Trust*”, Volume 1: Increasing Transparency through Legislation. OECD publishing, 2011.
125. *Oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatos 1993-2009*. Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2010.
126. *Oficialiosios konstitucinės doktrinos nuostatos: 1993–2020/* Vilnius: Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 2020.
127. Šarūnas Pajarskas. *Konkurencijos teisė Lietuvoje: sprendimai ir bylos*. Klaipėda: Druka, 2014.
128. Parker, Lisa, Alice Fabbri, Quinn Grundy, Barbara Mintzes ir Lisa Bero. “Asset exchange”-interactions between patient groups and pharmaceutical industry: Australian qualitative study”. *British medical journal* 367, (2019): 1-12. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/31831471/>
129. Pasvenskienė, Aušrinė ir Birutė Pranevičienė. “Atliekų prevencijos teisinis reglamentavimas”. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 8, (2012): 156-168.
130. Pires, Ana, Graça Martinho, Susana Rodrigues ir Maria Isabel Gomes. *Sustainable Solid Waste Collection and Management*. Switzerland: Springer International Publishing, 2019.
131. Petkus, Artūras. „Teismų praktikos aktualijos baudžiamosiose Bylose dėl korupcijos pobūdžio Nusikalstamų veikų“. *Jurisprudencija* 21, 2 (2014): 615–629. <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2270/2078>
132. Plumwood, Val. *Feminism and the Mastery of Nature*. London and New York: Taylor & Francis 2003.
133. Plytnikas, Žydrūnas. „Viešųjų pirkimų kontrolės modelis Lietuvoje“. Daktaro di-

- sertacija, Mykolo Romerio Universitetas, 2020. https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16627/Disertacija_Plytnikas.pdf?sequence=5&isAllowed=y
134. Pomeranz, Jennifer. "Sugary Beverage Tax Policy: Lessons Learned From Tobacco". *American Journal of Public Health* 104, 3 (2014): 13-15. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC3953752/>
135. Puksas, Andrius. „Reikšmingos įtakos konkurencijai ir prekybai sąlyga. Mažareikšmių susitarimų problematika“. Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2014. <https://repository.mruni.eu/handle/007/14380>
136. Rasmussen, Anne, Wiebke Marie ir Jeroen Romeijn, "Is this a men's world? On the need to study descriptive representation of women in lobbying and policy advocacy", *Journal of European Public Policy* 28, 6 (2021): 943-957. <https://doi.org/10.1080/13501763.2020.1767179>
137. Rasmussen, Anne ir Carroll Brendan J. „Determinants of Upper-Class Dominance in the Heavenly Chorus: Lessons from European Union Online Consultations“, *British Journal of Political Science* 44, 2 (2014): 445-459. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0007123412000750>
138. Richter, Brian Kelleher ir Krislert Samphantharak. "Lobbying and Taxes". *American Journal of Political Science* 53, 4 (2009): 893-909. <http://www.jstor.org/stable/20647957>
139. Ruberti, Marcello ir Benito Leoci. "Towards a Really Sustainable Waste Management in France: Past and Present of Effective and Articulated Policies and Laws", *Quality- Access to Success* 20, 169 (2019): 122-136. <https://www.srac.ro/calitatea/en/index.html>
140. Sabašinskaitė, Jūratė. "Ekofilosofija: M. Merleau-Ponty, kūnas, suvokimas bei dialogas". *Logos* 74, (2013): 190-198.
141. Sallai Dorottya. "European Union Lobbying and the Golden Cage of Post-Socialist Network Capitalism in Hungary". *Journal of Common Market Studies* 51, 5 (2013): 948-964. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/jcms.12029>
142. Sarra, Alessandro, Marialisa Mazzocchitti, Eugenia Nissi ir Davide Quaglione. "Considering spatial effects in the evaluation of joint environmental and cost performance of municipal waste management systems". *Ecological indicators*, 106, (2019):6-15. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1470160X19304686?via%3Dihub>
143. Schambeck, Herbert. "Hanso Kelseno teisės teorija", *Jurisprudencija* 18, 4 (2011):

1288-1289.

144. Schelsky, Helmut. *Der mensch in der Wissenschaftlichen Zivilisation. Auf der Suche nach wirklichkeit*. Dusseldorf, Köln, 1961.
145. Silva, Susana Costa, Candace Martinez, Dacinia Crina Petrescu ir Ruxandra Mălina Petrescu-Mag. “Two perspectives, the same target-a sustainable municipal waste management. “Evidence from Latin America and central and eastern Europe”, *Quality - Access to Success* 20, (2019), 593-603. <https://www.srac.ro/calitatea/en/index.html>
146. Singh, Ajay. “Remote sensing and GIS applications for municipal waste management”. *Journal of Environmental Management* 243, (2019): 22-29. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2019.05.017>
147. Singer, Peter. *Animal Liberatio*. New York: Ecco Press, 2002.
148. Sinkevičius, Vytautas. “Konstitucinio Teismo nutarimų įgyvendinimas įstatymų leidyboje”. *Jurisprudencija* 18, 2 (2011): 497–516.
149. Sinkevičius, Vytautas. *Parlamento teisės studijos*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.
150. Sinkevičius, Vytautas, Dainius Žalimas, Airė Keturakienė ir Vaidas Lubauskas. *Oficialioji Konstitucinė doktrina. Svarbiausios nuostatos 1993–2020*. Vilnius: LRKT, 2020.
151. Skorupskaitė, Karolina ir Algis Junevičius. “Komunalinių biologiškai skaidžių atliekų tvarkymo sistemos efektyvumo vertinimas Kauno miesto savivaldybėje”. *Viešoji politika ir administravimas* 1, 15 (2016):56-69. <https://www3.mruni.eu/ojs/public-policy-and-administration/issue/view/309S>
152. Stankevičius, Andrius, Andrejus Novikovas, Audrius Bakaveckas, ir Oleh Petryshyn. „EU waste regulation in the context of the circular economy: peculiarities of interaction“. *Entrepreneurship and sustainability issues* 8, 2 (2020):533-545. [http://doi.org/10.9770/jesi.2020.8.2\(32](http://doi.org/10.9770/jesi.2020.8.2(32)
153. Stankevičius, Andrius, Tadas Limba, Andrejus Novikovas, Antanas Andrulėvičius ir Manuela Tvaronavičiene, „Big Data Manifestation in Municipal Waste Management and Cryptocurrency Sectors: Positive and Negative Implementation Factors“, *Sustainability* 12, 2862 2020: 1-14, <https://www.mdpi.com/2071-1050/12/7/2862>
154. Stankevičius, Andrius ir Andrejus Novikovas „Municipal waste, as critical infrastructure, management: case of Lithuania“. *Journal Security and Sustainability Issues* 8, 2 (2018): 257–265. [http://doi.org/10.9770/jssi.2018.8.2\(12](http://doi.org/10.9770/jssi.2018.8.2(12)

155. Stankevičius, Andrius ir Navickienė Žaneta. „Lobbying institute in Lithuania: conception and obstacles for efficiency“. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*, 12, (2014):118-135. <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/14971/Navickien%c4%97.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
156. Stankevičius, Andrius ir Simanavičienė Žaneta. „Lobizmo metodų klasifikacijos palyginamoji analizė Lietuvos ir ES teisės aktuose“. *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*, 16, (2016):205-218. <https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/15028/Stankevi%c4%8dius.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
157. Stankevičius, Andrius ir Lukšaitė Asta. „Transparent lobbying for sustainability: case of Lithuania“. *Entrepreneurship and Sustainability Issues* 4, 2 (2016): 220-227. [https://doi.org/10.9770/jesi.2016.4.2\(9\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2016.4.2(9))
158. Stankevičius, Andrius. „Big data and municipal waste management: challenges and opportunities“. *The impact of industry 4.0 on job creation 2019*, (2020): 382-389. <https://fsev.tnuni.sk/konferencia2019/Zbornik.pdf>
159. Stankevičius, Andrius. „The content of municipal waste definition: legal analysis in context of Directive 2008/98“. Публічне адміністрування в умовах змін та перетворень : проблеми організації та правового забезпечення : Збірник наукових праць за матеріалами IV Міжнародної науково-практичної конференції, 2020: 169-172, <http://univd.edu.ua>
160. Steinar, Kvale. *Interviews: An Introduction to Qualitative Research Interviewing*. California: Sage Publications, 1996.
161. Stiebing, William. „Pan’s Travail: Environmental Problems of the Ancient Greeks and Romans by J. Donald Hughes“. *Environmental History Review* 18, 4 (1994):82-91.
162. Šaulauskas Marius Povilas, Vladas Gaidys, Boguslavas Gruževskis, Arūnas Poviliūnas, Vytautas Skarpevičius, ir Saulius Žukas. *Socialiniai pokyčiai: Lietuva, 1990/1998*. Vilnius : Garnelis, 2000.
163. Šlapkauskas, Vytautas. «Sociologinio požiūrio į teisę reikšmė jurisprudencijos raidai,» *Socialinių mokslų studijos* 8, 4 (2010): 167–181.
164. Tidikis, Rimantas. *Socialinių mokslų tyrimų metodologija*. Vilnius: MRU, 2003.
165. Timothy, Morton. *Ecology Without Nature: Rethinking Environmental Aesthetics*. Cambridge, MA; London: Harvard University Press, 2007.
166. Tura, Nina, Jyri Hanski, Tuomas Ahola, Matias Stähle, Sini Piiparinen ir Pasi Valkokari. „Unlocking circular business: A framework of barriers and drivers“.

- Journal of Cleaner Production* 212, (2019): 90-98. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2018.11.202>
167. Vavtar, Luka. „Environmental lobby effectiveness – the case of Lithuania and the United Kingdom“. *Socialinių mokslų studijos* 6, 2 (2014): 313-330. <https://www3.mruni.eu/ojs/societal-studies/article/view/3980>
168. Urmonas, Algimantas. „Administracinė teisė socialinių pokyčių erdvėje“. *Jurisprudencija* 83, 5 (2006): 37–47.
169. Urmonas, Algimantas. „Socialinių technologijų konceptualių modelių pritaikymo administracinėje teisėje paieška“. *Jurisprudencija* 6, 96 (2007): 9-15. <https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/2707>
170. Urmonas, Algimantas. „Teisėkūros sąveikų su viešąja politika ypatumai Lietuvoje“, *Viešoji politika ir administravimas* 18, 1 (2019): 100-117. <https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2019~1576660079633/>
171. Vasiliauskas, Martynas. “Teisinis atliekų tvarkymo reguliavimas: probleminiai aspektai”. Daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2011. <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:2096611/datastreams/MAIN/content>
172. Vaišvila, Alfonsas. *Teisinis personalizmas: teorija ir metodas*. Justitia. Vilnius: 2010.
173. Vaišvila, Alfonsas. *Teisės teorija*. Justitia. Vilnius. 2009.
174. Vaitiekienė, Elena ir Gediminas Mesonis, *Lyginamoji konstitucinė teisė*. Vilnius: Justitia, 2011.
175. Žilinskienė, Leda. “Komunalinių atliekų tvarkymo sistemos organizavimo teisinis reglamentavimas: Praktiniai ir teoriniai aspektai”. *Jurisprudencija*, 24, 2 (2017): 387- 409. <https://www3.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/4709>
176. Wacks, Raymond. *Understanding Jurisprudence: an introduction to Legal Theory*. Oxford: University Press, 2009.
177. Walter, Reginald ir Michael Dias. *Jurisprudence*. London: Lexis Pub, 1985.
178. Wamboldt, Barbara. “Content analysis: Method, applications, and issues”, *Health Care for Women International* 13, (1992): 313-321. <https://www.tandfonline.com/doi/pdf/10.1080/07399339209516006?needAccess=true>
179. Wasil, Justyna “Lobbying at the level of local self-government: case study of rural municipalities in Poland”, *Socialiniai tyrimai* 3, 32 (2013):17-27.
180. Whish, Richard. *Competition Law*. Oxford: University Press, 2005.
181. Wilson ,Graham K. *Interest Groups*. London: Blackwcll, 1991.
182. Wise Kurt. „Lobbying and Relationship Management: The K Street Connec-

tion“. *Journal of Public Relations Research* 19, 4 (2007): 357–376. <https://doi.org/10.1080/10627260701402457>

183. Wright, Quincy. *A Study of War, second edition*. Chicago: The University of Chicago, 1964.

Kiti šaltiniai (aiškinamieji raštai; apibendrinimai, išvados, ataskaitos, išvados; audito ataskaitos; etikos kodeksai)

1. „2013 m. rugpjūčio 2 d. Valstybinio Audito ataskaita Nr. Va-p-20-9-11 „Regioninių atliekų tvarkymo sistemų veikla““. Valstybės kontrolė. Žiūrėta 2021 m., rugsėjo 28 d. <https://www.valstybeskontrolė.lt/LT/ValstybinisAuditas>
2. LR Vidaus reikalų ministerija, Savivaldybių organizuojamų viešųjų paslaugų teikimo analizė, 2010 metai. VRM. Žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 11 d. <http://vakokybe.vrm.lt/index.php?id=415>
3. „Rekomendacijos dėl NVO apibrėžimo“. Kurk Lietuvai. Žiūrėta 2021 m., vasario 15 d. <http://kurklt.lt/wp-content/uploads/2017/10/Rekomendacijos-d%C4%97l-NVO-apibr%C4%97%C5%BEimo.pdf>
4. “Global Corruption Barometer 2013”. Transparency International. Žiūrėta 2020 m., kovo 10 d. <https://www.transparency.org/en/publications/global-corruption-barometer-2013>
5. “Lobbying in Europe. Hidden influence, Privileged access”, Transparency International. Žiūrėta 2020 m. spalio 10 d. https://images.transparencycdn.org/images/2015_LobbyingInEurope_EN
6. „The Europe 2020 Competitiveness Report: Building a More Competitive Europe“, World Economic Forum. Žiūrėta 2020 gruodžio 5 d. <http://www3.weforum.org/>
7. „Air Quality Status2021“. Europos aplinkos agentūra. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 26 d. <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/indicators/main-anthropogenic-air-pollutant-emissions/assessment-5>
8. “Rekomendacinės gairės dėl lobistinės veiklos ir įtakos teisėkūrai“. VTEK. žiūrėta 2021 m., sausio 10 d. https://vtek.lt/wp-content/uploads/2021/01/VTEK_Rekomendacines_gaires_del_lobistines_veiklos_ir_itakos_teisekurai.pdf
9. “Pagrindinio Komiteto išvada “Dėl Lietuvos Respublikos Lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 pakeitimo Įstatymo projekto XIIIIP-4949”“. Infoplex. Žiūrėta 2021 m., sausio 13 d. <http://www.infoplex.lt.skaitykla.mruni.eu/teisekura/item/609260>

10. "Pagrindinio komiteto papildoma išvada "Dėl Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 pakeitimo įstatymo projekto XIII P-4949(2)". In-folex. Žiūrėta 2021 m., vasario 15 d. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/teisekura/item/609262>
11. „Aiškinamasis raštas „Dėl Lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 2, 3, 7, 10, 11 ir 12 straipsnių pakeitimo įstatymo projekto“. Infolex. Žiūrėta 2021 m., sausio 13 d. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/teisekura/item/6029689>
12. LR Seimo Antikorupcijos Komisija išvada "Dėl Seimo Narių V.P.A., V.K., E.M., G.S., A.V., R. P. ir K. R. galimai padarytų veiksmų, nesuderinamų su Seimo nario statusu, vertinimo". LRS.. Žiūrėta 2021 m., vasario 9 d. https://www.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=4393&p_d=35378&p_k=1
13. "Aiškinamasis raštas Dėl Lietuvos Respublikos Lobistinės Veiklos Įstatymo Nr. VIII-1749 2, 3, 7, 10, 11 Ir 12 straipsnių pakeitimo Įstatymo". Infolex, žiūrėta 2021 m., sausio 24 d., <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/teisekura/item/602968>
14. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. Žiūrėta 2021 m., sausio 17 d. <https://www.lrkt.lt/lt/vertimai/konstitucinio-teismo-aktuose-vartojami-terminai/terminu-vertimai/1255>
15. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija. *Principles for Transparency and Integrity in Lobbying*, žiūrėta 2021 m., sausio 24 d. <https://www.oecd.org/gov/ethics/oecdprinciplesfortransparencyandintegrityinlobbying.htm>
16. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija. *Recommendation of the Council on Principles for Transparency and Integrity in Lobbying*, OECD/LEGAL/0379, žiūrėta 2021 m., sausio 24 d., <https://legalinstruments.oecd.org/public/doc/256/256.en.pdf>
17. "Transparency and Integrity in Lobbying 2013". OECD, 2 psl. Žiūrėta 2020 m., kovo 10 d. [Lobbying-Brochure.pdf \(oecd.org\)](http://www.oecd.org/lobbying/Brochure.pdf)
18. „Požiūris į lobistinę veiklą“. Transparency International Lietuvos skyrius. Žiūrėta 2021 m. lapkričio 4 d. https://www.transparency.lt/wp-content/uploads/2015/10/verslininku_poziuris_i_lobistine_veikla1.pdf
19. "World Development Report 1992 : Development and the Environment". Pasaulio banko ataskaita. Žiūrėta 2020 m. spalio 29 d. <https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/5975?locale-attribute=en>
20. „Teismų praktikos nusikaltimų ir baudžiamųjų nusižengimų valstybės tarnybai ir viešiesiems interesams baudžiamosiose bylose (BK 225, 226, 227, 228, 229 straips-

niai), apibendrinimo apžvalga Nr. 2-2007“. Infolex. Žiūrėta 2021 m., sausio 12 d. <http://www.infolex.lt.skaitykla.mruni.eu/ta/Default.aspx?ID=20&item=doc&aktoid=78539>

21. Visuotinė lietuvių enciklopedija, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas, 2005.

Internetiniai tinklapiai

1. „Municipal waste statistics“. Eurostat. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 25 d. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Municipal_waste_statistics
2. „Specialioji ataskaita Nr. 23“. Europos Audito Rūmai. Žiūrėta 2021 m. rugsėjo 26 d. https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR18_23/SR_AIR_QUALITY_LT.pdf
3. „Air quality in Europe“. Europos Aplinkos Agentūra. Žiūrėta 2020 kovo 7 d. <https://www.eea.europa.eu/publications/air-quality-in-europe-2018>
4. „Konkurencinės Tarybos 2014 m. veiklos ataskaita“. Konkurencinė Taryba. Žiūrėta 2021 m., liepos 30 d. <https://kt.gov.lt/lt/>
5. Aplinkos apsaugos agentūra. Žiūrėta 2020 kovo 7 d. <http://atliekos.gamta.lt/cms/index?rubricId=01f545a1-ebed-4f2d-b05a-2b1bf5e7494b>
6. „Atliekų susidarymas ir tvarkymas“. Lietuvos statistikos departamentas. Žiūrėta 2020 m. kovo 7 d. <https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S1R126#/>
7. “Lobistų grupės ir skaidrumas”. Europos Parlamentas. Žiūrėta 2020 m., gruodžio 5 d., <https://www.europarl.europa.eu/at-your-service/lt/transparency/lobby-groups>
8. “Botnet tinklai“, Lietuvos Respublikos ryšių reguliavimo tarnyba. Žiūrėta 2020 m., lapkričio 2 d. <https://www.esaugumas.lt/lt/botnet-tinklai/253>
9. Tarptautinių žodžių žodynas (TŽŽ). Žiūrėta 2021 m., kovo 10 d. <https://tzz.lt/>
<https://tzz.lt/l/lobizmas/>
10. „Kauno švara“. Žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 8 d. <https://www.svara.lt/apie-kauno-svara/>
11. „Vilniaus apskrities atliekų tvarkymo centras“. Žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 9 d. <https://www.vaatc.lt/apie-bendrove/>
12. „Valstybinė energetikos reguliavimo taryba“. Žiūrėta 2021 m. rugpjūčio 9 d., <https://www.regula.lt/Puslapiai/bendra/Veikla/veiklos-sritys.aspx>

13. Lietuvių kalbos institutas. Žiūrėta 2021 m., kovo 15 d. <http://www.lkz.lt/?zodis=-lobti&lns=-1&les=-1&id=18067920000>
14. „Vieša sprendimų paieška“, Lietuvos teismų informacinė Sistema. Žiūrėta 2021 m., sausio 27 d. <http://liteko.teismai.lt/viesasprendimupaieska/detalipaieska.aspx>
15. “Mano vmi”. Valstybinė mokesčių inspekcija. Žiūrėta 2021 m., sausio 27 d. https://www.vmi.lt/cms/mano-vmi_#1
16. Aplinkos apsaugos agentūra. Žiūrėta 2021 m., birželio 21 d. <http://atliekos.gamta.lt/cms/index?rubricId=70bfc9c1-5c33-4d83-95a5-123ba8070877>
17. “Comparative Interest Group-survey project”. Žiūrėta 2020 m., gruodžio 8 d., <https://www.cigsurvey.eu/>
18. INTEREURO. Žiūrėta 2020 m., gruodžio 8 d. <https://www.intereuro.eu/>
19. Lobby Facts. Žiūrėta 2020 gruodžio 5 d. <https://lobbyfacts.eu/>
20. „EU Integrity Watch“. Žiūrėta 2020 gruodžio 5 d. www.integritywatch.eu
21. “Atliekamas ikiteisminis tyrimas dėl galimai daryto neteisėto poveikio teisėkūros procesams”. STT. Žiūrėta 2020 ., gruodžio 12 d. <https://www.stt.lt/naujienos/7464/atliekamas-ikiteisminis-tyrimas-del-galimai-daryto-neteiseto-poveikio-teisekuros-procesams:2930>
22. “Lobizmo skandalas: Sutkų į teisėsaugos rankas atvedė nuosavas verslas?”. LRT. Žiūrėta gruodžio 26 d. www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1186237/lobizmo-skandalas-sutku-i-teisesaugos-rankas-atvede-nuosavas-verslas
23. “Teisės ekspertas, Mykolo Romerio universiteto profesorius Alfonsas Vaišvila: Prekyba poveikiu - tas pats lobizmas”, Respublika. Žiūrėta gruodžio 26 d. https://www.respublika.lt/lt/naujienos/lietuva/lietuvos_politika/teises_ekspertas_mykolo_romerio_universiteto_profesorius_alfonsas_vaisvila_prekyba_poveikiu__tas_pats_lobizmas
24. “Politologė išvelgė tendencingą problemą: lobizmas Lietuvoje iš karto traktuojamas kaip blogis”, LRT. Žiūrėta 2020 m., gruodžio 26 d., https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/1184386/politologe-izvelge-tendencinga-problema-lobizmas-lietuvoje-is-karto-traktuojamas-kaip-blogis?gclid=EAJaIQobChMIxvLL_rr7QIVjOmyCh1uEA4HEAAYASAAEgJwmPD_BwE
25. “Su politikais Lietuvoje bendravęs lobistas iš Prancūzijos: visiškas skaidrumas neprisideda prie demokratijos stiprinimo”. Delfi. Žiūrėta 2020 m., gruodžio 26 d. <https://www.delfi.lt/atsakingas-pozituris/naujienos/su-politikais-lietuvoje-bendrades-lobistas-is-prancuzijos-visiskas-skaidrumas-neprisideda-prie-demokrati>

jos-stiprinimo.d?id=84606713

26. "Lobistas: kalbėdamas apie rizikos faktorius papirkinėjimams STT vadovas klydo". Delfi. Žiūrėta 2020 m., gruodžio 26 d. www.delfi.lt/atsakingas-pozijuris/diskusijos/lobistas-kalbėdamas-apie-rizikos-faktorius-papirkinėjimams-stt-vadovas-klydo.d?id=84519029
27. "Skambina pavojaus varpais – paslapties šydu Seimas gali grįžti į Viduramžius". Delfi. Žiūrėta 2020 m., gruodžio 26 d. <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/skambina-pavojaus-varpais-paslapties-sydu-seimas-gali-grizti-i-viduramzius.d?id=83040331>
28. Jackevičius, Mindaugas. "M. Adomėnas Konstitucinį Teismą pavadino teisine chunta". Delfi. 2011 m. rugsėjo 29 d. <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/madomenas-konstitucini-teisma-pavadino-teisine-chunta.d?id=50153022>
29. Miškinis, Vytenis. „Korupcijos skandalas: sulaikyti 8 teisėjai ir 5 advokatai, sutartų kyšių suma siekė 400 tūkst. Eurų“. *15 min.* 2019 m., vasario 20d. <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/lietuva/prezidente-leido-patraukti-baudziamojon-atsakomyben-8-auksto-rango-teisejus-56-1105418>
30. Eglė Samoškaitė, Mindaugas Jackevičius, "D. Grybauskaitė stipriai kirto politikams", Delfi, 2016 m. birželio 9 d. <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/d-grybauskaite-stipriai-kirto-politikams.d?id=71500142>
31. "Šiurkščiai Konstituciją pažeidęs M. B. traukiasi iš Seimo", Bernardinai, 2018 m., kovo 3 d. <https://www.bernardinai.lt/2018-03-13-siurksčiai-konstitucija-pazeides-m-bastys-lieka-seime/>
32. "V. Andriukaitis neigia įtarimus korupcija". Delfi. 2004 m. liepos 10 d. <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/vandriukaitis-neigia-itarimus-korupcija.d?id=4718659>
33. „Mindaugas Sinkevičius: Apie ką pirmiausia pagalvojame išgirdę sąvoką „vidaus sandoriai“?“. *15 min.* 2019 spalio 29d. <https://www.15min.lt/naujiena/aktualu/nuomones/mindaugas-sinkevicius-apie-ka-pirmiausia-pagalvojame-isingirde-savoka-vidaus-sandoriai-18-1224098>
34. Mindaugas Sinkevičius, „Kaip (lengvai) verslo interesai Seime kelią skynėsi“, Delfi, 2021 m., balandžio 26 d., <https://www.delfi.lt/news/ringas/politics/mindaugas-sinkevicius-kaip-lengvai-verslo-interesai-seime-kelia-skynesi.d?id=87013625>
35. Gintaras Denafas. „Atliekų tvarkymo sistemoje – jovalas ir grupiniai interesai“. *Lietuvos rytas.* 2017 m., gegužės 12 d. <https://www.lrytas.lt/verslas/izvalgos-ir-nuomones/2016/09/20/news/atlieku-tvarkymo-sistemoje-jovalas-ir-grupiniai-interesai-1110076>

PRIEDAI

1 PRIEDAS

Registruotų lobistų skaičius JAV ir ES institucijose

Metai	JAV	ES
	Registruoti lobistai, vnt.	Registruoti lobistai, vnt.
2020		12 174
2019	11 893	11 899
2018	11 650	11 901
2017	11 555	11 612
2016	11 201	10 911
2015	11 526	8981
2014	11 794	7532
2013	12 083	5952
2012	12 172	5431

Sudarė A. Stankevičius¹²⁵⁷

1257 Statistinių duomenų šaltiniai: a) <https://www.statista.com/statistics/257337/total-lobbying-spending-in-the-us/>;

b) <https://ec.europa.eu/transparencyregister/public/consultation/statistics.do?locale=en&action=prepare-View>.

2 PRIEDAS

JAV verslo šakų sektoriai, kuriuose fiksuotos didžiausios lobistinės veiklos sąnaudos per 2019 m.

Eil. Nr.	Sektoriai	Suma JAV doleriais (mln.)
1.	Farmacija / sveikatos produktai	295,17
2.	Elektronikos įrangos produktai, skaitmeninės techn.	156,39
3.	Draudimas	155,5
4.	Naftos / dujų	124,7
5.	Elektros energetika	117,93

Sudarė A. Stankevičius¹²⁵⁸

1258 Statistinių duomenų šaltinis: <https://www.statista.com/statistics/257337/total-lobbying-spending-in-the-us/>.

3 PRIEDAS

ES institucijose asocijuotų subjektų lobistinei veiklai išleidžiamos lėšos 2019 m.

Eil. Nr	Subjektas	Subkategorija	Suma Eur (mln.)
1.	<i>European Chemical Industry Council</i>	Prekybos ir verslo asociacijos (chemijos pramonė)	10,0
2.	<i>Stargames Oy</i>	Nevyriausybines organizacijos, platformos, tinklai, <i>ad hoc</i> koalicijos, laikinos struktūros ir kitos panašios organizacijos (medicina ir biotechnologijos)	10,0
3.	<i>SINTEF AS</i>	Ekspertų grupės ir mokslo tyrimų įstaigos (energetikos sritis)	8,749
4.	<i>European Centre for Development Policy Management</i>	Ekspertų grupės ir mokslo tyrimų įstaigos (Europos ir Afrikos plėtra tvarumo kontekste)	7,49
5.	<i>FTI Consulting Belgium</i>	Profesionalios konsultavimo įmonės (energetika, aplinkosauga, sveikatos sektorius)	6,9

Sudarė A. Stankevičius¹²⁵⁹

1259 Statistinių duomenų šaltiniai: a) <https://lobbyfacts.eu/reports/lobby-costs/all/0/2/2/2/0/0/>;

b) <https://ec.europa.eu/transparencyregister/public/consultation/statistics.do?locale=en&action=prepare-View>.

4 PRIEDAS

Įmonės, kurių lobistinės veiklos išlaidos didžiausios ES institucijose 2019 m.

Eil. Nr.	Įmonės	Suma Eur (mln.)
1.	<i>Google</i> (skaitmeninės technologijos)	5,9
2.	<i>Microsoft Corporation</i> (programinė įranga)	5,49
3.	<i>Shell Companies</i> (naftos produktai)	4,79
4.	<i>Facebook</i> (skaitmeninės technologijos)	4,49
5.	<i>Bayer AG</i> (farmacija, chemijos pramonė)	4,25

Sudarė A. Stankevičius¹²⁶⁰

1260 Statistinių duomenų šaltiniai: a) <https://data.europa.eu/euodp/en/data/dataset/transparency-register/resource/3d552d54-cc48-4876-8a9a-56b24e6c8ce8>;
b) <https://lobbyfacts.eu/reports/lobby-costs/all/0/2/2/2/21/0/>

5 PRIEDAS

Europos Parlamento, Europos Sąjungos Tarybos ir Europos Komisijos tarpinstitucinis susitarimas dėl privalomo skaidrumo registro, I priedas, Elgesio kodeksas

Įregistruotieji subjektai vykdo veiklą laikydamiesi šiame priede nustatytų taisyklių ir principų. Įregistruotieji subjektai:

a) palaikydami santykius su bet kuria iš pasirašančiųjų institucijų ir su kitomis Sąjungos institucijomis, įstaigomis, organais ar agentūromis (toliau – Sąjungos institucijos), visada nurodo savo vardą ir pavardę (pavadinimą), registracijos numerį ir subjekto ar subjektų, kuriam (-iems) dirba ar atstovauja, pavadinimą;

b) deklaruoja savo remiamus interesus ir tikslus, taip pat nurodo klientus ar narius, kuriems atstovauja, ir, kai tinka, tų klientų ar narių registracijos numerius;

c) negauna ir nesiekia gauti informacijos ar palankių sprendimų nesąžiningomis priemonėmis ar daromu netinkamu spaudimu, netinkamu elgesiu ar užgaulia kalba;

d) nepiktinaudžiauja savo registracija tam, kad gautų komercinės naudos ar iškreiptų arba klaidinamai nurodytų registracijos poveikį;

e) nekenkia registro reputacijai ar nedaro žalos Sąjungos institucijoms ir nenaudoja jų logotipų be aiškaus leidimo;

f) užtikrina, kad registruojantis jų suteikta ir vėliau vykdamas susitarimo apimamą veiklą jų tvarkoma informacija būtų išsami, atnaujinta, tiksli ir neklaidinanti, ir sutinka, kad ta informacija būtų viešai prieinama;

g) laikosi atitinkamų Sąjungos institucijų viešai paskelbtų taisyklių, kodeksų ir gairių ir vengia kliudyti įgyvendinti ir taikyti tokias taisykles, kodeksus ar gaires;

h) nekursto Europos Parlamento narių, Komisijos narių ar Sąjungos institucijų darbuotojų pažeisti jiems taikomas elgesio taisykles ir standartus;

i) jei samdo buvusius Europos Parlamento narius, Komisijos narius ar Sąjungos institucijų darbuotojus, deramai atsižvelgia į tiems asmenims po darbo atitinkamoje institucijoje taikomus konfidencialumo reikalavimus ir taisykles, kad būtų išvengta interesų konfliktų;

j) kai palaiko kliento ir tarpininko santykius: i) užtikrina, kad tokių santykių šalys būtų įrašytos į registrą, ir ii) kaip klientai arba tarpininkai užtikrina, kad atitinkama informacija apie šiuos santykius, įtraukta į registrą pagal II priedą, būtų viešai paskelbta;

k) kai susitarimo apimamos veiklos tikslu jie paveda tam tikras užduotis atlik-

ti į registrą neįtrauktiems tretiesiems asmenims, užtikrina, kad tokios šalys laikytųsi etikos standartų, kurie būtų bent lygiaverčiai įregistruotiems subjektams taikomiems standartams;

l) jei prašoma, pateikia sekretoriui patvirtinamuosius dokumentus, kuriais įrodoma jų atitiktis registracijos sąlygoms ir pateikiamos informacijos tikslumas, ir sąžiningai bei konstruktyviai bendradarbiauja su sekretoriatu;

m) sutinka, kad jiems galėtų būti taikomos tyrimo procedūros ir, kai taikoma, III priede numatytos priemonės;

n) imasi tinkamų priemonių užtikrinti, kad bet kokie jų darbuotojai, dalyvaujantys vykdant susitarimo apimamą veiklą, būtų informuoti apie jų kaip įregistruotųjų subjektų įsipareigojimą laikytis šio elgesio kodekso;

o) informuoja klientus ir narius, kuriems atstovauja vykdydami susitarimo apimamą veiklą, apie jų kaip įregistruotųjų subjektų įsipareigojimą laikytis šio elgesio kodekso;

p) laikosi pasirašančiųjų institucijų nustatytų konkrečių prieigos ir saugumo taisyklių bei tvarkos ir vengia kliudyti jų laikytis.

6 PRIEDAS

Lobistinės veiklos įstatymo 7 straipsnis. Lobistine veikla nelaikoma:

1) viešosios informacijos rengėjų, skleidėjų, jų dalyvių, žurnalistų veikla įstatymų nustatyta tvarka renkant, rengiant, skelbiant ir skleidžiant viešąją informaciją;

2) asmenų veikla, kai jie valstybės ir savivaldybių institucijų ar įstaigų iniciatyva ir kvietimu atlygintinai ar neatlygintinai kaip ekspertai ar specialistai dalyvauja susitikimuose, posėdžiuose, pasitarimuose dėl teisės aktų projektų rengimo pagal Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymą;

3) valstybės politikų, valstybės pareigūnų ar valstybės tarnautojų veiksmai inicijuojant, rengiant, svarstant teisės aktų projektus ir priimant teisės aktus, atliekami pagal teisės aktų nustatyta tvarka jiems suteiktas pareigines funkcijas, ir kitų asmenų, kurie pagal teisės aktų nustatyta tvarka jiems suteiktas pareigines funkcijas dalyvauja rengiant, svarstant teisės aktų projektus ir priimant teisės aktus, veikla;

4) įstatymų nustatyta tvarka konsultavimosi su visuomene metu gauti pasiūlymai ir vertinimai;

5) peticijos, referendumo, piliečių įstatymų leidybos iniciatyvos teisės įgyvendinimas įstatymų nustatyta tvarka;

6) fizinio asmens pareikšta nuomonė dėl teisėkūros, išskyrus atvejus, kai fizinis asmuo sistemaiškai ir nuolat rengia teisės aktų projektus ir siūlo inicijuoti šių teisės aktų projektų svarstymą teisės aktų nustatyta tvarka ir kai šie teisės aktų projektai rengiami atstovaujant ne savo asmeniniams interesams arba fizinis asmuo reiškia nuomonę dėl teisėkūros ir ši nuomonė reiškia atstovaujant verslo tikslų siekiantiems juridiniams asmenims arba tokius juridinius asmenis vienijančioms asociacijoms; juridinio asmens pareikšta nuomonė dėl teisėkūros, išskyrus atvejus, kai juridinis asmuo parengia konkretų teisės akto projektą ir siūlo inicijuoti šio teisės akto projekto svarstymą teisės aktų nustatyta tvarka arba kai nuomonę dėl teisėkūros reiškia juridinis asmuo, kuris atstovauja ir (ar) vienija verslo tikslų siekiančius juridinius asmenis ar tokius juridinius asmenis vienijančias asociacijas;

7) specialiuose įstatymuose tiesiogiai nurodytų viešųjų juridinių asmenų veikla, tenkinanti viešąjį interesą;

8) asmenų veikla, kai jie dalyvauja viešuose susitikimuose, posėdžiuose, pasitarimuose, kituose viešuose renginiuose ir (ar) renginiuose, kurie viešai transliuojami;

9) asmenų veikla, kai jie viešai skleidžia informaciją visuomenės informavimo

priemonėje;

10) politinių partijų veikla;

11) viešosios naudos nevyriausybinų organizacijų veikla;

12) religinių bendruomenių ir bendrijų veikla bendradarbiaujant su kompetentingomis valstybės institucijomis švietimo, kultūros, šeimos, socialiniais, dorovės ir žmogaus orumo apsaugos klausimais.

7 PRIEDAS

Skaidrių teisėkūros procesų deklaracija (2 forma)¹²⁶¹

Deklaracijos pateikimo data	
Lobistinės veiklos pradžios data	
Lobistas, užsakovas ir naudos gavėjas	
Lobisto vardas ir pavardė arba pavadinimas	
Lobisto pažymėjimo numeris	
Lobisto (juridinio asmens) atstovas	
Lobisto elektroninio pašto adresas	
Lobistinės veiklos užsakovas	
Lobistinės veiklos naudos gavėjas	
Teisės aktas ar teisės akto projektas	
Pavadinimas	
Norimo pakeisti dalyko trumpas apibūdinimas	
Ar buvo pateiktas konkretus teisės akto projektas	Taip / Ne
Ar buvo siūloma inicijuoti teisės akto projekto svarstymą	Taip / Ne
Asmuo, kuriam buvo siekiama daryti įtaką	
Vardas ir pavardė	
Darbovietė	
Pareigos	
Asmenų grupės pavadinimas	
Elektroninio pašto adresas	
Papildomi priedai	

¹²⁶¹ Patvirtinta Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos 2020 m. spalio 7 d. sprendimu Nr. KS-131.

8 PRIEDAS

Asmens, kurio atžvilgiu vykdyta lobistinė veikla, deklaracija (1 forma)¹²⁶²

Deklaracijos pateikimo data	
Lobistinės veiklos pradžios data	
Asmuo, kurio atžvilgiu vykdyta lobistinė veikla	
Vardas ir pavardė	
Darbovietė	
Pareigos	
Elektroninio pašto adresas	
Teisės aktas ar teisės akto projektas	
Pavadinimas	
Norimo pakeisti dalyko trumpas apibūdinimas	
Ar pateiktas konkretus teisės akto projektas	Taip / Ne
Ar buvo siūloma inicijuoti teisės akto projekto svarstymą	Taip / Ne
Lobistas, užsakovas ir naudos gavėjas	
Lobisto vardas, pavardė ar pavadinimas	
Lobisto (juridinio asmens) atstovas	
Lobisto elektroninio pašto adresas	
Lobistinės veiklos užsakovas	
Lobistinės veiklos naudos gavėjas	

9 PRIEDAS

Konkurencingumo kriterijų klasifikacija ir turinys

Kriterijai, užtikrinantys palankią verslui aplinką	<ol style="list-style-type: none">1. Institucinė sąranga – šio kriterijaus turinį sudaro saugumas (teisinis, ekonominis, fiskalinis), nuosavybės teisės apsauga, socialinis kapitalas, teisėkūros skaidrumas, valstybės tarnybos etika (teisinės kategorijos prasme), teisės aktų kokybė ir viešasis administravimas.2. Infrastruktūra – transporto infrastruktūros (kelių, geležinkelių, vandens ir oro), komunalinių paslaugų infrastruktūros kokybė ir išvystymas.3. Informacinių technologijų išvystymo lygmuo – konkrečių informacinių ir ryšių technologijų sklaidos laipsnis.4. Makroekonominis stabilumas parodo, kiek šalies viešasis sektorius gali numatyti tinkamas anticiklines priemones ir investuoti į projektus, kurių privatusis sektorius negali finansuoti.
Žmogiškųjų išteklių kriterijai	<ol style="list-style-type: none">5. Sveikatos apsaugos sistema atskleidžia gyvenimo trukmę metais, kurį naujagimis gali tikėtis gyventi geros sveikatos.6. Įgūdžių formavimas atskleidžia: a) darbuotojų sugebėjimą mokytis ir prisitaikyti prie besikeičiančių aplinkybių; b) švietimo sistemos kokybinius ir kiekybinius rodiklius.

<p>E k o n o m i n i a i kriterijai</p>	<ol style="list-style-type: none"> 7. Prekių apyvarta analizuoja, kokių lygmeniu valstybė suteikia vienodas sąlygas įmonėms dalyvauti jos rinkose (pvz., nustatomas rinkos galios laipsnis, rinkos prieinamumas užsienio subjektams). 8. Darbo rinka – vertinamas darbo rinkos lankstumas, priklausomai nuo ekonomikos pokyčių (pvz., kiek efektyviai panaudojami žmogiškieji ištekliai). 9. Finansinė sistema atskleidžia: a) kredito, nuosavo kapitalo, skolų, draudimo ir kitų finansinių produktų prieinamumą; b) priemones, skirtas finansinio žlugimo rizikai sumažinti ir ištekliams prieš išorinių sukrėtimų (stabilumas) prisitaikyti. 10. Apyvartos apimtys – vidaus ir užsienio rinkų, kuriomis gali naudotis valstybės įmonės, dydis. Šis kriterijus apima vartojimo, investicijų ir eksporto vertes.
<p>Inovacijų eko- sistema</p>	<ol style="list-style-type: none"> 11. Verslo dinamika analizuoja privataus verslo sektoriaus galimybes kurti ir įdiegti naujas technologijas, naujus darbo organizavimo būdus, prisitaikant prie socialinių pokyčių. 12. Inovacijų plėtra – mokslinių tyrimų plėtos kokybinių ir kiekybinių rodiklių analizė.

Sudarė A. Stankevičius pagal Ekonomikos forumo statistinius duomenis¹²⁶³

1263 Pasaulio ekonomikos forumas, žiūrėta 2020 m. vasario 1 d., <https://reports.weforum.org/global-competitiveness-report-2018/chapter-3-benchmarking-competitiveness-in-the-fourth-industrial-revolution-introducing-the-global-competitiveness-index-4-0/#view/fn-6>.

10 PRIEDAS

ŽE turinio elementų klasifikacija

Atliekų tvarkymo teisinės aplinkos tobulinimas	<ol style="list-style-type: none">1. Nustatomas atliekų tvarkymo eiliškumas (hierarchija): prevencija, parengimas pakartotiniam naudojimui, perdirbimas, energijos gavyba ir galiausiai šalinimas sąvartyne.2. Įtvirtinami AT tvarkymo tikslai: pvz., a) mažiau komunalinių atliekų šalinti sąvartynuose ir daugiau jų perdirbti, atsižvelgiant į valstybių narių skirtumus; b) gerinti pakuočių tvarkymo padėtį komerciniame ir pramonės sektoriuose; c) nustatyti surinkimo ir rūšiavimo sistemų skaidrumo ir efektyvumo sąlygas; d) šalinti administracines kliūtis vietos mastu.3. Šalinti investicijų, kurių reikia norint geriau tvarkyti atliekas ir laikytis atliekų hierarchijos, spragas.4. Įgyvendinti atliekų vežimo (ES viduje, tarp valstybių narių, trečiųjų šalių) reikalavimus ir stebėti, kaip jų laikomasi.5. Skatinti nustatyti mechanizmą, kuris leistų įgyvendinti savanorišką tam tikrų atliekų rūšių (pvz., elektroninių atliekų, plastiko) tvarkymo įrenginių sertifikavimą.
Antrinių žaliavų rinkos ir pakartotinio vandens naudojimo skatinimas	<ol style="list-style-type: none">11 Parengti standartus.12 Tobulinti teisės aktų reglamentavimą, nustatant atliekų nebelaikymo atliekomis taisykles.13 Įgyvendinti ES trąšų reglamentą.14 Plėtoti žaliavų informacinę sistemą.

<p>Gamyba</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Projektuoti gaminius: A. mažinti medžiagų, reikalingų konkrečiai paslaugai suteikti, kiekį (riboti medžiagų kiekį); ilginti gaminių naudojimo trukmę (ilgaamžiškumą); B. kurti antrinių žaliavų (perdirbtų medžiagų) rinkas (grindžiamas standartais, viešuoju pirkimu ir kt.); C. plėtoti vartotojams būtinas atitinkamas paslaugas (techninės priežiūros, taisymo ir kt.); D. skatinti kurti tokias atliekų atskyrimo ir rinkimo sistemas, kurios padėtų sumažinti perdirbimo ir pakartotinio panaudojimo išlaidas; E. reglamentuoti privalomus gaminių projektavimo ir ženklavimo reikalavimus. <p>1. Gamybos procesai:</p> <ul style="list-style-type: none"> F. geriausių prieinamų gamybos būdų naudojimas pasitelkiant išteklius ir tvarkant atliekas; G. ES aplinkosaugos vadybos ir audito sistemos diegimas; H. bandomosios aplinkosaugos technologijų tikrinimo programos įgyvendinimas; I. novatoriškų pramonės procesų skatinimas.
<p>Vartojimas</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ekologiškumo teiginių patikimumo, tikslumo ir aiškumo užtikrinimas, mažinant atliekų susidarymą namų ūkyje; 2. Vartotojų apsaugos teisės aktų įgyvendinimas (gaminio teisinės garantijos užtikrinimas, vengiant atliekų susidarymo); 3. ES ekologinio ženklo sistemos įgyvendinimas; 4. Aplinkosauginio pėdsako metodikos pritaikymas; 5. Suplanuoto nusidėvėjimo prevencija; 6. Žaliojo viešojo pirkimo įgyvendinimas.
<p>Inovacijos, investicijos ir kitos horizontaliosios priemonės</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Parama moksliniams tyrimams ir inovacijoms. 2. Išskiriamos prioritetinės paramos sritys: atliekų prevencija ir tvarkymas, maisto atliekos, pergaminimas. 3. ES užimtumo ir socialinių inovacijų programa (švietimo ir mokymo sistemomis tobulinimas, darbo vietų kūrimo skatinimas).

Sudarė A. Stankevičius pagal EK komunikatą „Žiedinės ekonomikos kūrimas. Europos be atliekų programa“ COM(2014) 398 final ir EK komunikatą „Uždaro ciklo kūrimas. ES žiedinės ekonomikos veiksmų planas“ COM(2015) 614 final

11 PRIEDAS

2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/98/EB dėl atliekų ir panaikinanti kai kurias direktyvas“, II priedas

Naudojimo operacijos

R 1 Iš esmės naudojama kurui ar kitais būdais energijai gauti (*)

R 2 Tirpiklių atnaujinimas ir (arba) regeneravimas

R 3 Organinių medžiagų, nenaudojamų kaip tirpikliai, perdirbimas ir (arba) atnaujinimas (įskaitant kompostavimą ir kitus biologinio transformavimo procesus) (**)

R 4 Metalų ir metalų junginių perdirbimas ir (arba) atnaujinimas

R 5 Kitų neorganinių medžiagų perdirbimas ir (arba) atnaujinimas (***)

R 6 Rūgščių arba bazių regeneravimas

R 7 Taršai mažinti skirtų sudėtinių dalių naudojimas

R 8 Katalizatorių sudėtinių dalių naudojimas

R 9 Pakartotinis naftos rafinavimas arba kitoks pakartotinis naftos produktų naudojimas

R 10 Apdorojimas žemėje, naudingas žemės ūkiui ar gerinantis aplinkos būklę

R 11 Atliekų, gautų atliekant bet kurią iš R 1–R 10 punktuose nurodytų operacijų, panaudojimas

R 12 Pasikeitimas atliekomis, ketinant su jomis atlikti kurią nors iš R 1–R 11 punktuose nurodytų operacijų (****)

R 13 Atliekų saugojimas prieš atliekant kurią nors iš R 1–R 12 punktuose nurodytų operacijų (išskyrus laikiną saugojimą atliekų gamybos vietoje iki surinkimo) (*****)

Jeigu nėra kito tinkamo R kodo, šis kodas gali apimti preliminarias operacijas, atliekamas prieš naudojimą, įskaitant išankstinį apdirbimą, pavyzdžiui, *inter alia* išmontavimą, rūšiavimą, trupinimą, presavimą, granuliavimą, džiovinimą, smulkinimą, kondicionavimą, perpakavimą, atskyrimą, perskirstymą ar maišymą, ketinant su jomis atlikti kurią nors iš R 1–R 11 punktuose nurodytų operacijų.

2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/98/EB dėl atliekų ir panaikinanti kai kurias direktyvas

12 PRIEDAS

2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos Direktyva 2008/98/EB, dėl atliekų ir panaikinanti kai kurias direktyvas, I Priedas

Šalinimo operacijos

D 1 Išvertimas ant žemės arba po žeme (pvz., sąvartynuose ir t. t.)

D 2 Apdorojimas žemėje (pvz., biologinis skystų ar dumblo atliekų skaidymas dirvožemyje ir t. t.)

D 3 Giluminis įpurškimas (pvz., pumpuojamų atliekų įpurškimas į šulinius, druskos olas ar natūraliai susidariusias ertmes ir t. t.)

D 4 Surinkimas į telkinius žemės paviršiuje (pvz., skystų ar dumblo atliekų supylimas į duobes, tvenkinius ar lagūnas ir t. t.)

D 5 Šalinimas specialiai įrengtuose sąvartynuose (pvz., dėjimas į atskiras sekcijas, kurios uždengiamos ir izoliuojamos viena nuo kitos bei nuo aplinkos ir t. t.)

D 6 Išleidimas į vandens telkinį, išskyrus jūras ir (arba) vandenynus

D 7 Išleidimas į jūras ir (arba) vandenynus, įskaitant įterpimą į jūros dugną

D 8 Šiame priede nenurodytas biologinis apdorojimas, dėl kurio susidaro galutiniai junginiai ar mišiniai, kuriais atsikratoma atliekant bet kurią D 1–D 12 punktuose nurodytą operaciją

D 9 Šiame priede nenurodytas fizinis ir cheminis apdorojimas, dėl kurio susidaro galutiniai junginiai ar mišiniai, kuriais atsikratoma atliekant bet kurią D 1–D 12 punktuose nurodytą operaciją (pvz., garinimas, džiovinimas, kalcinavimas ir t. t.)

D 10 Deginimas sausumoje

D 11 Deginimas jūroje

D 12 Nuolatinis saugojimas (pvz., konteinerių laikymas šachtoje ir t. t.)

D 13 Perskirstymas ar maišymas prieš atliekant bet kurią D 1–D 12 punktuose nurodytą operaciją

D 14 Perpakavimas prieš atliekant bet kurią D 1–D 13 punktuose nurodytą operaciją

D 15 Saugojimas prieš atliekant bet kurią D 1–D 14 punktuose nurodytą operaciją (išskyrus laikiną saugojimą atliekų gamybos vietoje prieš surenkant)

13 PRIEDAS

1 pav. Atliekų tvarkymo sistemos dalyviai

Šaltinis – Valstybės kontrolė

14 PRIEDAS

2020-09-16–2021-07-18 pateiktų lobistinės veiklos deklaracijų suvestinė

Eil. Nr.	Deklaracijos NR. ir pateikimo data	T. A. projekto pavadinimas	Asmuo, patyręs lobistinę įtaką, ir darbovietė	Norimo pakeisti dalyko trumpas apibūdinimas
1.	LSD - 2021 - 00526, 2021-07-09 ir 2021-06-30	Valstybinis atliekų prevencijos ir tvarkymo 2021–2027 plano projektas	V. Ašmontas, Ž. Ū.	pateikti argumentai dėl plano 2.4.10 priemonės; teikiame argumentus ir prašome pritarti plano priemonei 2.4.10;
2.	LSD - 2021 - 00453, 2021-06-14	ATĮ	S. Gentvilas, AM	Civilinės atsakomybės draudimo ir laidavimo draudimo sistemos veikimas atliekų tvarkymo srityje
3.	LSD - 2021 - 00393, 2021-05-18	PPATĮ	V. Benkunskas, Vilniaus sav.	Įstatymo taikymo klausimai, susiję pakuočių atliekų tvarkymo organizavimu Vilniaus miesto savivaldybėje
4.	LSD - 2021 - 00392, 2021-05-14	PPATĮ	R. Radavičienė, AM	Efektyvus pakuočių atliekų tvarkymas
5.	LSD - 2021 - 00256, 2021-04-02	PPATĮ	Gedvilienė, LRS	Siekiama sudaryti sąlygas gamintojams ir importuotojams efektyviai įvykdyti pakuočių sutvarkymo užduotis
6.	LSD - 2021 - 00257, 2021-03-31	PPATĮ	LRS Aplinkos apsaugos k.	Sudaryti sąlygas gamintojams ir importuotojams efektyviai vykdyti pakuočių surinkimo užduotis
7.	LSD - 2021 - 00224, 2021-03-23	Teisės aktai, reglamentuojantys atliekų tvarkymą.	R. Radavičienė, AM	Tinkamas Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos (ES) 2019/904 dėl tam tikrų plastikinių gaminių poveikio aplinkai mažinimo perkėlimas

8.	LSD - 2021 - 00203, 2021-03-19	PPATĮ	LRS Aplinkos apsaugos ir Kaimo reikalų komitetai	Siūloma įstatymų projektus (įskaitant ir pasiūlymus dėl jų) dėl pakuočių atliekų tvarkymo sistemos svarstyti išklausius gamintojų ir importuotojų pasiūlymus arba gavus informaciją iš Aplinkos ministerijoje veikiančios darbo grupės
9.	LSD - 2021 - 00186, 2021-03-16	PPATĮ	AM	Pagrindinis tikslas – sudaryti galimybę gamintojams ir importuotojams patiems, savo lėšomis surinkti, rūšiuoti bei tvarkyti pakuočių atliekas
10.	LSD - 2021 - 00095, 2021-02-11	ATĮ	LRS, Aplinkos apsaugos k.	Siūloma tobulinti reguliavimą, susijusį su atliekų tvarkančių įmonių civilinės atsakomybės draudimu
11.	LSD - 2020 - 00165, 2020-09-16	ATĮ	LRS, Aplinkos apsaugos k.	Nuostatos, reglamentuojančios mokesčius ir atliekų sutvarkymą. Atliekų perdirbimo Lietuvoje skatinimas. Atliekų deginimo reguliavimas siekiant, kad prioriteto tvarka būtų deginamos apdorotos ir perdirbimui netinkamos atliekos.

Sudarė A. Stankevičius pagal „Skaidris“ duomenų bazę

15 PRIEDAS

2001–2018 m. Konkurencijos Tarybos priimtų nutarimų dėl konkurencijos nuostatų pažeidimų savivaldybėms parenkant KAT tvarkymo paslaugų teikėjus chronologija

Eil. Nr.	Data	Tarybos nutarimo Nr.	Savivaldybė	Tarybos nutarimo būseną	Tarybos įpareigojimais
1.	2001-12-13	Nr. 146	Vilkaviškio		
2.	2002-02-28	Nr. 23	Panevėžio	LVAT paliko galioti KT nutarimą	
3.	2002-06-13	Nr. 63	Kretingos		
4.	2008-06-05	2S-10	Kauno	LVAT paliko galioti KT nutarimą	
5.	2008-06-05	2S-11	Vilniaus		
6.	2008-12-24	2S-27	17 savivaldybių	LVAT paliko galioti KT nutarimą	
7.	2010-12-23	2S-34	Elektrėnų	VAAT paliko galioti KT nutarimą	
8.	2011-02-10	2S-4	Trakų r.	LVAT paliko galioti KT nutarimą	
9.	2012-04-19	2S-6	Pakruojo		
10.	2012-04-26	2S-7	Joniškio		
11.	2013-03-07	2S-1	Vilniaus r.	LVAT paliko galioti KT nutarimą	
12.	2014-06-26	2S-6/2014	Kaišiadorių	LVAT paliko galioti KT nutarimą	
13.	2014-06-26	2S-5/2014	Molėtų		

14.	2014-12-18	2 S - 15/2014	Šalčininkų		
15.	2015-0122	2S-1/2015	Joniškio	LVAT paliko galioti KT nutarimą	Įpareigojimas dėl KT nut. Nr. 2S-7 nevykdymo
16.	2015-07-16	2 S - 10/2015	Panevėžio	LVAT paliko galioti KT nutarimą	
17.	2016-06-15	2S-5/2016	Kauno	LVAT panaikino KT nutarimą	Įpareigojimas dėl Tarybos nut. Nr. 2S-10
18.	2016-09-05	2S-9/2016	Pakruojio	LVAT paliko galioti KT nutarimą	Įpareigojimas dėl Tarybos nut. Nr. 2S-6
19.	2016-11-14	2 S - 14/2016	Molėtų	PAAT paliko galioti KT nutarimą	Įpareigojimas dėl Tarybos nut. Nr. 2S-5/2014
20.	2018-11-13	2S-5/2018	Panevėžio	Ginčas teisme. Byla sustabdyta	Įpareigojimas dėl Tarybos 2018 m. lapkričio 13 d. nutarimo Nr. 2S-5 (2018) dėl Tarybos įpareigojimų nevykdymo Nr. 2S-10/2015; skirta piniginei bauda Panevėžio sav. – 34 200 (trisdešimt keturių tūkstančių dviejų šimtų) eurų)

Sudarė A. Stankevičius pagal „Liteko“ duomenų bazę

16 PRIEDAS

LVAT 2002–2020 m. suformuota praktika dėl vidaus sandorių ir konkurencin-
gumo kolizijos KAT paslaugų srityje

Teis- mas	Bylos numeris	Tarybos nutari- mas	Susiję Tarybos nutari- mai	Teisinė būsena
LVAT	Administracinė byla Nr. A7-761-02; 2002-08-13	Nr.: 23		palikta galioti
LVAT	Administracinė byla Nr. A-923- 858/2015; 2015-08-30	2S-10		palikta galioti
LVAT (išpl. ko- leg.)	Administracinė byla Nr. A-1581- 502/2015; 2015-06-15	2S-27		palikta galioti
LVAT	Administracinė byla Nr. A858- 1484/2012; 2012-05-30	2S-4		palikta galioti
LVAT	Administracinė byla Nr. A-1469- 502/2016; 2016-05-13	2S-1		palikta galioti
LVAT	Administracinė byla Nr. A-347- 552/2016; 2016-03-29	2S-6/2014		palikta galioti
LVAT	Administracinė byla Nr. eA-1475- 556/2018; 2018-02-26	2S- 10/2015		palikta galioti
LVAT	Administracinė byla Nr. eA-215- 552/2017; 2017-03-21	2S-1/2015	2S-7	palikta galioti
LVAT	Administracinė byla Nr. Nr. eA-1751- 520/2019; 2019-11-27	2S-9/2016	2S-6	palikta galioti
PAAT	Administracinė byla Nr. eI-146- 320/2017; 2017-04-28	2S- 14/2016	2S- 5/2014	palikta galioti
LVAT	Administracinė byla Nr. Nr. eA-893- 556/2020; 2020-02-05	2S-5/2016	2S-10	panaikinta

Sudarė A. Stankevičius pagal „Liteko“ duomenų bazę

17 PRIEDAS

Latentinės IG lobistinės veiklos KAT sektoriuje diagnostinės srities kategorijos

Subkategorija	Empirinių rodiklių (teiginių) pavyzdžiai ¹²⁶⁴	%
<p>Latentinės lobistinės veiklos problema KAT sektoriuje</p>	<p>„Svarstant tiek ATĮ, tie PPATĮ projektus, tendencija tokia, kad X savivaldybių siūlymai „išlenda“ Seimo narių vardu“; „Savivaldybė x teikia siūlymus per Seimo narius, nes jie nesijaučia užtikrinti dėl ministerijos formuluojamos pozicijos santykiuose su organizacijomis“; „Savivaldybės aktyviai dirba, kad būtų vidaus sandoriai“; „Savivaldybės yra aktyvios dėl vidaus sandorio teisinio reguliavimo platesnės apimties“;</p> <p>„Vyksta „naktinė-rytinė“ teisėkūra: ryte Komitetas nubalsuoja už pataisas, o mes po balsavimo vėl registruojame per Seimo narius – tai nenormalu“; „Darbo grupės dėl ATĮ nerimta, labai daug dalyvių, neteikiamos LVĮ prasme ataskaitos“.</p> <p>„Teisėkūros pėdsakai KAT srityje identifikuojami komplikotai: deklaracijos praktiškai neteikiamos“; „Savivaldybės yra pasyvios LVĮ deklaravimo prasme“;</p> <p>„Lietuvoje vis dar gaji nuomonė ir praktika, kad daugelis klausimų sprendžiami „tyliai“; „IG Lietuvoje stengiasi „tyliai įlįsti“ su iniciatyva, skirtingai negu ES Parlamente, kur viešinimas yra aukšto lygio“; „iš tiesų šiuo metu nekontroliuojamas lobizmas, tai tas pats, kas „šėšėlis““;</p> <p>„Lietuvoje vyrauja „blato“ sindromas“; „galiu pasakyti, atliekų tvarkymo teisėkūra yra neskaidri“; „atliekų teisėkūroje „savos“ taisyklės“; „Iniciatyvos „pareina“ per statytnius“.</p> <p>„Administracinis sprendimas kaip teisėkūros reiškinys yra nereguliuojamas LVĮ ir VTEK neprižiūri šios srities – galima sakyti, kad tokia situacija formuoja latentiskumą (pvz., aplinkos poveikio vertinimas – tai „individualaus akto požymiai““.</p> <p>„Nors LVĮ bei esama teisinė „bazė“ užsakovui ir sudaro galimybes savo poreikius užsitikrinti veikiant skaidriai ir už tokią veiklą atsilyginant lobistui, šiuo keliu neinama ir pasirenkamas „pramintas takas“ siektiną rezultatą pasiekti „tyliai“; galimai už atitinkamus veiksmus atsilyginant politikui, klerkui ar valstybės tarnautojui...“; „projektai lengviau įgyvendinami neteisėtais būdais“.</p>	<p>100 %</p>

<p>Tinkamo LVĮ reglamentavimo tobulinimo kryptys</p>	<p>„Akivaizdu kad neteisėto lobizmo apraiškos susijusios su latentiškumo veiksniais (nei užsakovas, nei jo poreikius tenkinantis asmuo nenori viešumo), o dėl šios aplinkybės nustatyti ir išaiškinti tokius atvejus yra itin sunku“;</p> <p>„jei gauni el. laišką ir neskaitai – aptarimas? Jei paspaudi klavišą ir persiunti kolegai? Ar aptarimas?“;</p> <p>„Esamas LVĮ nukreiptas būtent į prevencinį aspektą – didėja registruotų lobistų skaičius (tiek fizinių, tiek juridinių asmenų); didėja deklaracijų pateiktų skaičius; deklaracijos taip pat teikia asmenys, kuriems daroma įtaka“; „svarbu pačio deklaravimo turinys – jis turi būti ne tik formalus, bet ir informatyvus“.</p> <p>„Egzistuoja lobisto sąvokos problema: neaiškūs išimčių kriterijai, pvz., kas yra viešosios naudos NVO?“; „Daug diskusijų ir praktinių problemų sukelia lobistinės veiklos išimties – 7 str. nuostatos, kurios numato t. t. „landas“ nedeklaruoti lobistinės veiklos“;</p> <p>„Advokatų veiklos pobūdis, atstovaujant IG, tam tikrais atvejais lieka neaiškus: a) ar teikia teisinę paslaugą b) ar teikia iniciatyvą lobistinės veiklos prasme, pvz., teisės akto projektą?“; „lobisto statusas tam tikra prasme konkuruoja su advokatu“; „Sunku atstovauti interesus, nes „stambieji“ verslininkai samdo advokatus“; „Darbo grupėse kalba samdyti advokatai – jau ateina su paruoštais teisės aktų projektais, o tai „labai slidu“, neteikia deklaracijų“.</p>	<p>75 %</p>
---	--	-------------

18 PRIEDAS

Netobulos teisėkūros situacijų KAT sektoriuje diagnostinės srities kategorijos

Subkategorija	Empirinių indikatorių (teiginių) ¹²⁶⁵ pvz.	%
Teisės aktų leidybos vėlavimas KAT sektoriuje	„Vėluoja teisėkūra – nėra atliekų tvarkymo plano“; „Teisėkūroje betvarkė – nėra atliekų tvarkymo plano“; „Kažkam gerai betvarkė – „blokuoja“, „vilkina“ teisės aktų priėmimą“; „Gamintojai, importuotojai, atliekų tvarkytojai, savo veikloje taikydami atliekų prevencijos ir tvarkymo prioritetus, turi vadovautis priemonėmis, kurios nurodytos atliekų tvarkymo plane. Kuom vadovautis, jeigu nėra atliekų tvarkymo plano?“. „Žiediškumas neveikia – Lietuva neturi jokių pakuočių atliekų perdirbimo kriterijų“.	75 %

<p>Atliekų tvarkymo teisinio reguliavimo sisteminimo problema</p>	<p>„ATĮ nuolat keičiamas, painus“; „ATĮ labai gremėzdiškas teisės aktas – gal geriau skaidyti pagal atskiras atliekų sritis“; „ATĮ bandomas „lopyti“ ne iš to galo: trūksta sisteminio požiūrio, neaiški koncepcija, lyginant su AD 2018“; ATĮ labai archajiškas, nereguliuoja realių teisinių santykių atliekų tvarkyme“; Sąvokos perkeliama „pažodžiui“ iš AD 2018; „Šiuo metu sąvokos iš Direktyvos perkeliama „copy paste“, nesigilinant į nacionalinį kontekstą“. „Vyksta „naktinė-rytinė“ teisėkūra: ryte Komitetas nubalsuoja už pataisus, o mes po balsavimo vėl registruojame per Seimo narius – tai nenormalu“.</p> <p>„Kas liečia atliekų tvarkymą – teismuose „chaosas“ – per teismų maratoną bando „pakelti“ paslaugų kainą, nes žino, kad „savivaldybė“ yra įkaitas, nes atliekos pas gyventojus kaupiasi, jas turi kažkas vežti“; „Interesų grupės naudojami teismų procesais, paralyžiuodami atliekų tvarkymo sistemos darbą“;</p> <p>„Rūšiavimo problema – nėra aišku, kaip rūšiuoti, kyla ginčai dėl organizacijų ir savivaldybių, kad į pakuočių kontenerius papuola mišrios atliekos, o į mišrius kontenerius papuola pakuotės; tai visapusiška problema – organizacijų, savivaldybių bei žmonių mentaliteto“.</p> <p>„Neaiški atsakomybės ribos – kur RATC, kur savivaldybė, kur ministerija –tai sisteminė problema.“</p> <p>„Atliekų „daugėja“, nepaisant hierarchijos, tai įtakoja gyvenimo būdas; mažės atliekų – brangs tvarkymo paslauga, nes kaštai pasiskirstys „ant“ mažesnio kiekio“.</p> <p>„Daug prieštaravimų teisės aktuose – vieną pakeičia, kito ne, kuom vadovautis?“; „Teisinis reguliavimas nuolat keičiamas, nenuosekli pozicija – ar liberalizuoti rinką ar ne?“.</p>	<p>83,3 %</p>
--	---	--------------------------

19 PRIEDAS

Konkurencingumo ir vidaus sandorio kaip teisinių kategorijų kolizijos problemos KAT sektoriuje diagnostinės srities kategorijos

Empirinių indikatorių (teiginių) pvz.	%
<p>„Rinka maža, o interesų daug. Paradoksas – nuostatos, kurios turi garantuoti konkurenciją įveda į monopoliją.“; „Interesai yra orientuoti į monopoliją“; „Problema, kad politizuotas vidaus sandorio klausimas“; „Teisinis reguliavimas nuolat keičiamas, nenuosekli pozicija – ar liberalizuoti rinką ar ne?; „Konkurencingumo ir vidaus sandorių kaip teisinių kategorijų konkurencijos problema yra teisinio reguliavimo problema“; „Teoriškai vidaus sandoriai turėtų būti išimtis iš taisyklės, o gaunasi priešingai – vidaus sandoriai labiau taisyklė, o konkurencija išimtis“. „Privatus verslas prašo pagalbos iš savivaldybės, kaip patys „patiria fiasko“ surenkant komunalines atliekas“</p> <p>„Už“ vidaus sandorių prioriteto įtvirtinimą tvarkant komunalines atliekas</p> <p>„Kur dėti veikiančią įmonę, kaip gamybos kompleksą su struktūra; turtu; kaip bus vykdomi ilgalaikiai įsipareigojimai, pvz., lizingo sutartys ar ES lėšų panaudojimo įsipareigojimai?; „Ką daryti, jei vėl staiga, netikėtai tenka vykdyti paslaugą?; „Socialinis aspektas – įmonė vykdo socialiai atsakingą politiką“; „KAT sistemos Infrastruktūros užtikrinimas: priežiūra, tarpinės investicijos, ilgalaikių sutarčių vykdymas (lizingas, ES lėšos)“; „Kaip paskaičiuoti nusidėvėjimą? Nėra metodikos tikslios. Verslas nustekena – baigiasi kontraktas ir „viso gero“; „Turi būti užtikrinama ir kokybė, ir tęstinumas ir aplinkosauga, todėl būtinas vidinio sandorio institutas“; „Sutarties priežiūra sudėtinga tiek teisine, tiek administracine prasme: turi stebėti kokybę, turi stebėti infrastruktūrą, Ką daryti, jei force major? Ką daryti, jei nesusitaria tokiu atveju dėl kainos, dėl darbų operatyvumo?“</p> <p>„Už“ konkurencingumo principo prioritetą tvarkant komunalines atliekas</p> <p>„Teoriškai, įmonės gali veikti rinkos sąlygomis, nepaisant, kokio tai kapitalo įmonė – viešojo ar privataus“; „Vidaus sandoriai parodo, kiek valstybė riboja konkurenciją; nors Remiantis LR 46 str. – rinka yra liberalizuota?; „KAT sistemos paslaugų teikimas bus vykdomas už konkurencingą kainą“; „Infrastruktūros priežiūrą galima sureguliuoti sutarties nuostatomis, kurios būtų nurodytos konkurse;“ „Paslaugos kokybės, tęstinumo probleminiai klausimai sprendžiami sutarčių nuostatomis“.</p>	<p>100 %</p>

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Andrius Stankevičius

**LOBISTINĖ VEIKLA KOMUNALINIŲ ATLIEKŲ
TVARKYMO SEKTORIUJE**

Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, teisė (S 001)

Vilnius, 2022

Daktaro disertacija rengta 2017–2021 metais, ginama Mykolo Romerio universitete pagal Mykolo Romerio universitetui su Vytauto Didžiojo universitetu Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministro 2019 m. vasario 22 d. įsakymu Nr. V-160 suteiktą doktorantūros teisę.

Mokslinis vadovas:

prof. dr. Andrejus Novikovas (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė, S 001).

Mokslo daktaro disertacija ginama Mykolo Romerio universiteto ir Vytauto Didžiojo universiteto teisės mokslo krypties taryboje:

Pirmininkas:

prof. dr. Algimantas Urmonas (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė S 001).

Nariai:

prof. dr. Eglė Bilevičiūtė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė S 001);

prof. dr. Vida Davidavičienė (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, socialiniai mokslai, vadyba S 003);

prof. dr. Fernando Galindo (Saragosos universitetas, Ispanijos Karalystė, socialiniai mokslai, teisė, S 001);

prof. dr. Aurelija Pūraitė (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, teisė S 001).

Daktaro disertacija bus ginama viešame Teisės mokslo krypties tarybos posėdyje 2022 m. birželio 21 d. 13 val. Mykolo Romerio universitete, I-414 auditorijoje.

Adresas: Ateities g. 20, 08303 Vilnius.

Daktaro disertacijos santrauka išsiųsta 2022 m. gegužės 21 d.

Daktaro disertaciją galima peržiūrėti Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje (Gedimino pr. 51, Vilnius), Mykolo Romerio universiteto bibliotekoje (Ateities g. 20, Vilnius) ir Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekoje (K. Donelaičio g. 52, Kaunas).

LOBISTINĖ VEIKLA KOMUNALINIŲ ATLIEKŲ TVARKYMO SEKTORIUJE

DISERTACIJOS SANTRAUKA

Tyrimo aktualumas ir problematika. Didėjantis vartojimas, technologiniai laimėjimai, globalizacija skatina vis didėjantį atliekų susidarymą ir aplinkos taršos poveikį planetos klimato kataklizmams. Komunalinių atliekų tvarkymo paslaugų sektorius (toliau – KAT) yra atliekų tvarkymo sudėtinė dalis, tam tikra specifika pasižymintis ekonominis, technologinis, socialinis reiškinys, kurio valstybiniai prioritetai turi būti derinami ir Europos Sąjungos (toliau – ES, Sąjungos) mastu. Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo (toliau – SESV) 191 straipsnyje nustatyta, kad Sąjungos aplinkos politika padeda siekti šių tikslų: išlaikyti, saugoti ir gerinti aplinkos kokybę; saugoti žmonių sveikatą; apdairiai ir racionaliai naudoti gamtos išteklius¹²⁶⁶. Direktyva 2008/98/EB (toliau – AD 2018/851) įpareigoja valstybės nares užtikrinti, kad su atliekomis susijusių teisės aktų ir atliekų politikos rengimo procesas būtų visiškai skaidrus ir kad būtų laikomasi valstybių narių taisyklių dėl konsultavimosi su piliečiais ir suinteresuotaisiais subjektais bei jų įtraukimo.¹²⁶⁷ Pagrindiniuose ES ir Lietuvos Respublikos (toliau – LR) teisės aktuose akcentuojama skaidrios, prieinamos, teisingos teisėkūros įgyvendinimo principai, užtikrinantys įvairių interesų grupių dalyvavimą teisėkūros procese, teisėkūros proceso kontrolę¹²⁶⁸; taip pat nurodant, kad „atstovavimo interesų grupėms skaidrumas yra svarbus siekiant suteikti galimybę piliečiams stebėti interesų grupių atstovų veiklą ir suvokti galimą jų įtaką, įskaitant įtakos darymą finansine parama ir rėmimo iniciatyvų veikla“¹²⁶⁹.

1266 „Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija“, 191 str., Eur-Lex, žiūrėta 2020 m. sausio 7 d.,

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=LT>.

1267 2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/98/EB dėl atliekų ir panaikinanti kai kurias direktyvas, aktuali redakcija nuo 2018 m. liepos 7 d., 4 str. 2 d., Eur-Lex, žiūrėta 2020 m. sausio 7 d., <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/98/oj>.

1268 Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 11 str., 15 str., taip pat Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo 3 str. 2 d., LRS, žiūrėta 2021 m. vasario 21 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.433088/asr>.

1269 2021 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento ir Europos Komisijos susitarimo dėl skaidrumo registro organizacijoms ir savarankiškai dirbantiems asmenims, dalyvaujantiems formuojant ir įgyvendinant ES politiką, 1 str., 3 str. 1 d., II priedas, Eur-Lex, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 3 d.,

[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021Q0611\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021Q0611(01)&from=EN).

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (toliau – LRKT) savo nutarimuose yra konstatavęs, kad „kuo sudėtingesni žmonių socialiniai santykiai, tuo didesnis poreikis šiuos santykius reguliuoti, t. y. priimti teisės aktus, kurie sudarytų prielaidas spręsti socialinių interesų konfliktus. Tokiu būdu išvengiama atsiktinumo ir savivalės, socialinio gyvenimo nestabilumo, interesų priešpriešos“¹²⁷⁰. Interesų grupių galimybė reikštis reguliuojant visuomeninį gyvenimą detalizuota Lietuvos Respublikoje lobistinės veiklos įstatyme, kurio tikslas – užtikrinti lobistinės veiklos viešumą ir skaidrumą, užkirsti kelią neteisėtai lobistinei veiklai.¹²⁷¹ Sistemiskai vertinant tyrimo problemos aktualumą, paminėtini teisinio pobūdžio probleminiai aspektai.

Pirma, remiantis mokslininkų, įvairių tarptautinių organizacijų tyrimų išvadomis, pasakytina, kad lobistinės veiklos teisinis reguliavimas Lietuvoje neveikia. Įstatymo tikslai neįgyvendinti (atstovavimas interesų grupėms dažniau suvokiamas kaip naudojimas neoficialiais ir kartais net neteisėtais metodais)¹²⁷², lobistinę veiklą reguliuojančios teisės normos yra tarsi „užšalusios“¹²⁷³, akcentuojamas sąvokų neišsamumas apibrėžiant lobistinės veiklos fenomeną ar šios veiklos išimtis¹²⁷⁴, pabrėžiamas Lietuvos kultūrinis aspektas, kuris „atmeta“ lobizmo reguliavimą, ir t. t.¹²⁷⁵ Atsižvelgiant į tai, kad nuo 2021 m. sausio 1 d. įsigaliojo nauja Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo redakcija (toliau – LVĮ (2))¹²⁷⁶, aktualu įvertinti jos praktinį veikimą komunalinių atliekų tvarkymo sektoriaus teisėkūros kontekste.

Antra, KAT sektoriaus teisėkūra nuolat kritikuojama dėl reformų neapibrėžtumo, dažno teisės aktų kaitaliojimo neturint sisteminės vizijos arba dėl *copy paste*¹²⁷⁷ metodu vykdomos teisėkūros. Lietuvos Respublikos atliekų tvarkymo įstatymas (toliau

1270 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. kovo 8 d. nutarimas Nr. 20/94-21/94, LRKT, žiūrėta 2021 m. lapkričio 2 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teismo-aktai/paieska/135/ta425/content>.

1271 Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 pakeitimo įstatymas (aktuali redakcija, galiojanti nuo 2021-01-01), TAR, žiūrėta 2021 m. lapkričio 2 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.7B9B89F840E2>.

1272 Ronald J. Hrebenar ir Bryson B. Morgan, *Lobbying in America: a reference handbook* (Santa Barbara: ABC-CLIO, California, 2009), 86.

1273 Alvidas Lukošaitis, „Lobizmas užsienio šalyse ir Lietuvoje: teisinio reguliavimo ir institucionalizacijos problemos“, *Politologija* 2, 62 (2011): 36.

1274 Monika Ambrasaitė, „Naujoji Lietuvos lobizmo reglamentavimo ekstrateisinė koncepcija: pokyčiai ir gairės ateičiai“, *Politologija* 4, 80 (2015): 3–4, <https://www.lituanistika.lt/content/62746>.

1275 Andrius Stankevičius ir Asta Lukšaitė, „Transparent lobbying for sustainability: case of Lithuania“, *Entrepreneurship and Sustainability Issues* 4, 2 (2016): 226, [https://doi.org/10.9770/jesi.2016.4.2\(9\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2016.4.2(9)).

1276 Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 pakeitimo įstatymas, *supra note*, 6.

1277 Empirinio tyrimo metu nustatyta, kad nuostatos iš ES direktyvų į nacionalinio lygmens teisės aktus perkeliamos *copy paste* (liet. iškirptė ir įklijuok) metodu nesigilinant į nacionalinio konteksto poreikius.

– ATĮ) iki 2021-07-20 keistas 38 kartus, Atliekų tvarkymo taisyklės¹²⁷⁸ iki 2021-07-20 keistos 33 kartus. Be to, neretai keičiamos ne pavienės teisės normos, bet atskiri institutai, o atlikti teisinio reguliavimo pokyčiai įstatymų lygmeniu ne visais atvejais „synchronizuojami“ su poįstatyminiais teisės aktais, taip sukeliant teisinius prieštaravimus. Šiame kontekste aktualu nustatyti KAT sistemos netobulos teisėkūros situacijas ir pagrįsti galimas sprendimų kryptis.

Trečia, tiriant teisinį reguliavimą KAT sektoriuje, nustatomi teisinio pobūdžio probleminiai aspektai, susiję su konkurencingumo principų įtvirtinimu. Komunalinių atliekų tvarkymas (kaip verslo šaka) konkurencingumo kontekste ne kartą buvo analizuojamas Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos (toliau – Konkurencijos taryba, Taryba) sprendimuose¹²⁷⁹, teismų jurisprudencijoje. Pažymėtina, kad, vertinant konkurencingumo ir vidaus sandorių teisės normų konkurenciją, nėra suformuota vienoda teismų praktika, o teisinis reguliavimas prieštaringas. Šis probleminis aspektas formuoja poreikį teoriniu ir praktiniu požiūriu tirti lobistinių interesų grupių veiklos pobūdį, nustatant, kokios priežastys lemia, kad šioje srityje atsiranda negatyvių teisinių reiškinių.

Ketvirta, KAT sistemos teisinis reguliavimas susijęs su gamtos apsaugos ideologinių vertybių ir politikos nuostatomis, kurios pastaruoju metu tampa esminiu ES (kartu ir Lietuvos) teisėkūros šaltiniu. Šias ideologines nuostatas vienija tai, kad jos orientuotos į gamtos apsaugą, tačiau turinio požiūriu akcentuoja skirtingus, kontroversiškus požiūrius aplinkosaugos kontekste. Kitaip tariant, atitinkamos krypties ideologinis diskursas siūlo skirtingas išeitis ekologijos kontekste, o tai sudaro prielaidas įvairių interesų grupių lobistinei veiklai. Interesų grupės, pasitelkdamos lobistinę veiklą, formuoja sau palankią atliekų tvarkymo teisinio reguliavimo kryptį, savaip **įtakoja** išteklių naudojimą, vartojimą, atliekų susidarymą, tvarkymą ir atliekų tvarkymo sistemos struktūrą (taip pat ir kainodarą) bei jos veikimo mechanizmą.

Penkta, prieštaraujantis viešajam interesui lobistinių interesų grupių veiklos pobūdis tvarkant komunalines atliekas lemia neefektyvų teisėkūros proceso kontrolės mechanizmą: 1) **nėra aiškūs lobistinių interesų grupių daromos įtakos tikslai (pvz., nepateikiami** arba vilkinami teisės aktų projektai); 2) nėra galimybės identifikuoti teisėkūros „pėdsakų“ (pvz., kas yra užsakovai ar teisėkūros naudos gavėjai); 3) lobistinę

1278 „Dėl Atliekų tvarkymo taisyklių patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 28 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.84302/FCIMhMTBlh>.

1279 Tyrimo laikotarpiai nuo 2006 iki 2019 m.

veiklą kaip ūkio šaką identifikuoti komplikuota (neaiškus skiriamų piniginių lėšų dydis ir / arba administracinių išteklių (etatų) apimtys). Pavyzdžiui, JAV ar ES registruose deklaruojamos konkrečios interesų grupių lobistinei veiklai skiriamos piniginės lėšos arba viešinamas „įdarbintų“ lobistų skaičius atitinkamuose sektoriuose.¹²⁸⁰ **Lobistinių interesų grupių veiklos „nematomas“, latentinis pobūdis komunalinių atliekų tvarkymo sektoriaus teisėkūroje prieštarauja viešiesiems interesams, nulemia netobulos teisėkūros situacijas, o tai vertintina kaip pagrindinė šio tyrimo problema.**

Tyrimo naujumas ir reikšmė. Tai yra pirmas teisės krypties disertacinis tyrimas Lietuvoje, kuriame sisteminiu požiūriu bandoma atskleisti ir įvertinti lobistinių interesų grupių veiklos ir KAT fenomenų sąsajas teoriniu ir praktiniu aspektais. Šiuo metu nėra pateiktų moksliniais tyrimais pagrįstų atsakymų į disertacijoje keliamą problemą. Darbo naujumas pasireiškia dviem aspektais.

Pirma, nors lobistinės veiklos reiškinys yra įvairių mokslo sričių (vadybos, politologijos, sociologijos) tyrimų objektas, Lietuvoje teisės mokslo krypties požiūriu lobizmas tiriamas fragmentiškai. Antai lobistinė veikla, kaip teisės kategorija, analizuota tik M. Ambrasaitės-Valentinavičienės teisės krypties disertacijoje, kurioje išnagrinėta lobizmo reglamentavimo teoriniai pagrindai.¹²⁸¹ Disertacinis tyrimas, kuriame aptariama lobistinės veiklos teisinio reguliavimo pokyčiai¹²⁸² ir jų praktinis veikimas konkrečiaus segmento teisėkūroje, yra pirmas teisės krypties darbas.

Antra, KAT sektorius, jo teisinis reguliavimas teisės krypties mokslininkų darbuose tiriamas taip pat fragmentiškai. Pavyzdžiui, tik viename teisės krypties disertaciniame tyrime analizuota atliekų sampratų įvairovė (pristatomos aštuonios atliekų sampratos) ir pažymima, kad „mokslinės analizės atliekų teisinio reguliavimo klausimais Lietuvoje nebuvimas lemia ir nemažus teisės aktų trūkumus“¹²⁸³. Būtina pažymėti, kad M. Vasiliausko disertacija buvo apginta 2011 m., o šis disertacinis darbas baigtas 2021 m., t. y. praėjus daugiau kaip 10 metų. Per šį laikotarpį įvyko nemažai esminių

1280 Pavyzdžiui, JAV didžiausios lobistinės veiklos sąnaudos per 2019 m., identifikuotos farmacijos sektoriuje, sudarė 295,17 mln. JAV dolerių, o ES institucijose daugiausia asocijuoto subjekto lobistinei veiklai išleidžiamos lėšos 2019 m. farmacijos srityje buvo 10 mln. eurų (žr. 2 ir 3 priedus).

1281 Monika Ambrasaitė-Valentinavičienė, „Lobizmo reglamentavimas: Lietuvos atvejis“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2017), 32, <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:30963085/datastreams/MAIN/content>.

1282 Lobistinės veiklos įstatymo redakcija, įsigaliojusi nuo 2021 m. sausio 1 d.; tai laikytina šio teisinio instituto reforma.

1283 Martynas Vasiliauskas, „Teisinis atliekų tvarkymo reguliavimas: probleminiai aspektai“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2011), 114, <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:2096611/datastreams/MAIN/content>.

teisinio reguliavimo reformų ES ir Lietuvos mastu, reguliuojant tiek komunalinių atliekų, tiek atliekų tvarkymą apskritai¹²⁸⁴, tai suponuoja naujų teisės krypties mokslinių tyrimų poreikį. Komunalinių atliekų tvarkymo teisėkūros ypatumų, kuriuos nulemia lobistinė interesų grupių veikla, analizė yra pirmas teisės krypties disertacinis tyrimas.

Nors disertacinis darbas yra teisės srities, jam būdingas tarpdiscipliniškumas. Tai lėmė pasirinkto objekto specifika ir kompleksinis pobūdis. Atskleidžiant tiek KAT sistemos, tiek lobistinės veiklos sampratą neišvengiamai turi būti atsižvelgiama į kitų mokslinių šakų atliktus tyrimus. Lobistinė interesų grupių veikla ir komunalinių atliekų tvarkymo teisinis reguliavimas apima technologijos mokslų naujoves, ekonomikos, politologijos, sociologijos, filosofijos ir teisės mokslų sritis. Pabrėžtina, kad šiame disertaciniame tyrime į lobistinę interesų grupių veiklą KAT segmente žvelgiama iš teisės mokslo perspektyvos. Moksliniu požiūriu šio disertacinio tyrimo rezultatai galėtų būti reikšmingi: 1) tobulinant lobistinės veiklos, kaip teisės kategorijos, įgyvendinimą siekiant teisėkūros skaidrumo; 2) tolimesniam KAT sistemos teisinio reguliavimo tobulinimui, turint omeny netgi tuos teisinio reguliavimo proceso aspektus, kurie šiame darbe dėl jo ribotos apimties nebuvo paminėti, pvz., pakuočių atliekų tvarkymą.

Darbo praktinė reikšmė sietina su tuo, kad disertacijos tyrime aptikti iškalbingi, tipiniai faktai bei autoriaus sudaryta lobistinių interesų grupių veiklos bruožų darbinė taksonomija gali būti panaudota praktinėje veikloje identifikuojant, tiriant neteisėtos lobistinės veiklos apraiškas įvairių sektorių teisėkūroje. Disertacijoje nustatytų probleminių sričių analizės rezultatai leidžia įvertinti iššūkių, kylančių demokratinei teisėkūrai ir viešajam valdymui, mastą, be to, šie rezultatai gali būti panaudoti sprendžiant (pradžioje tegul ir diskusijos lygmeniu) konkrečias išsisknijusias ir tinkamo sprendimo iki šiol nerandančias problemas. Turima omenyje konkurencingumo ir vidaus sandorių teisės normų konkurencijos problematika, teikiant komunalinių atliekų tvarkymo paslaugas, taip pat netobulos teisėkūros situacijų šalinimas komunalinių atliekų tvarkymo srityje.

1284 Europos Parlamentas ir Europos Taryba, įgyvendindama žiedinės ekonomikos konceptą, 2018 m. pakeitė šešias direktyvas, susijusias su atliekų tvarkymu, ir tai laikytina sisteminiu pokyčiu tvarkant atliekas. Šie pokyčiai lėmė 2021 m. Atliekų tvarkymo, Pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymų pakeitimus; žr. Andrius Stankevičius, Andrejus Novikovas, Audrius Bakaveckas ir Oleh Petryshyn, „EU waste regulation in the context of the circular economy: peculiarities of interaction“, *Entrepreneurship and sustainability issues* 8, 2 (2020): 538–539, [http://doi.org/10.9770/jesi.2020.8.2\(32\)](http://doi.org/10.9770/jesi.2020.8.2(32)).

Mokslinio tyrimo objektas - lobistinių interesų grupių veikla tvarkant komunalines atliekas.

Mokslinio tyrimo dalykas - lobistinių interesų grupių poveikis tvarkant komunalines atliekas Lietuvoje.

Mokslinio tyrimo tikslas - *atskleisti* ir *įvertinti* lobistinių interesų grupių veiklos apraiškas komunalinių atliekų tvarkymo sektoriuje.

Mokslinio tyrimo uždaviniai

1. *Atskleisti* interesų grupių lobistinės veiklos fenomeno evoliuciją teisės požiūriu.
2. *Įvertinti* interesų grupių lobistinės veiklos teisinės koncepcijos nuostatas.
3. *Nustatyti* komunalinių atliekų tvarkymo ir teisinio reguliavimo būklę bei kaitą nacionalinės teisės sistemos lygmeniu.
4. *Įvertinti* pagrindinius lobistinių interesų grupių veiklos komunalinių atliekų tvarkymo sektoriuje privalumus ir trūkumus.

Mokslinio tyrimo ginamieji teiginiai

1. Lobistinių interesų grupių veiklos poveikis komunalinių atliekų tvarkymo teisiniam reguliavimui potencialiai įgauna viešajam interesui prieštaraujantį pobūdį ir pasireiškia latentiniu pavidalu.
2. Lobistinių interesų grupių veiklos poveikis komunalinių atliekų tvarkymo sektoriuje yra panaudojamas monopolinei naudai gauti.

Darbo struktūra. Disertacinį darbą sudaro įvadas, dėstomoji dalis, išvados ir rekomendacijos, naudotos literatūros sąrašas, priedai, santraukos lietuvių ir anglų kalbomis. Atsižvelgiant į tyrimo objektą, tikslą ir išsikeltus tyrimo uždavinius, darbo dėstomąją dalį sudaro 5 skyriai, jie suskirstyti į atskirus poskyrius ir skirsnius. Įvade pristatoma disertacinio darbo aktualumas ir problematika, tyrimo naujumas ir reikšmė, taip pat pateikta disertacinio darbo tema atliktų tyrimų užsienyje ir Lietuvoje apžvalga, darbo tikslas ir uždaviniai, hipotezės, darbo metodologija, disertacinio tyrimo rezultatų aprobavimas ir sklaida.

Dėstomosios dalies pirmoje dalyje analizuojamos disertaciniam tyrimui aktualių teisės sampratų nuostatos, vertinant lobistinę interesų grupių veiklą kaip teisės kategoriją atsižvelgiant į sociologinės jurisprudencijos („jėgos persvaros“, „interesų są-

veikos“, *law in action*¹²⁸⁵, *living law*¹²⁸⁶, „socialinio solidarumo“), moderniojo teisinio pozityvizmo ir prigimtinės teisės (idealioji teisė) doktrinų suformuluotas pozicijas.

Dėstomosios dalies antroje dalyje atskleidžiama lobistinių interesų grupių veiklos sampratos elementai, šio reiškinio teisinė koncepcija, tiriama teisinė lobistinių interesų grupių veiklos apibrėžties ir lobistinės veiklos išimčių problematika. Taip pat analizuojami neteisėtos lobistinės interesų grupių veiklos požymiai ir teisinės atsakomybės probleminiai aspektai. Pateikiama lobistinių interesų grupių veiklos metodų klasifikacija, atsižvelgiant į lyginamosios analizės duomenis, lyginant užsienio valstybių, ES institucijų lobistinių interesų grupių veiklos teisinio reguliavimo turinį.

Dėstomosios dalies trečioje dalyje atskleidžiami KAT teisinio reguliavimo tikslai žiedinės ekonomikos, konkurencingumo, atliekų hierarchijos kontekste, nustatomas komunalinių atliekų tvarkymo sistemos turinys ir būklė. Taip pat šioje dalyje pateikiama komunalinių atliekų tvarkymo sistemos dalyvių klasifikacija, kuri aktuali empirinio tyrimo eigai.

Dėstomosios dalies ketvirtoje dalyje pateikiama empirinio tyrimo metodikos struktūra, apdorojami empirinio tyrimo metu gauti rezultatai, išskiriamos probleminės siužetinės linijos ir atliekama atitinkamos probleminės srities teisinis vertinimas.

Disertacijos pabaigoje formuluojamos išvados, pateikiama siūlymai ir rekomendacijos, jos suformuluotos atsižvelgiant į teorinės dalies analizės ir empirinio tyrimo metu gautus rezultatus.

Mokslinių tyrimų apžvalga. Išsamių, kompleksinių tyrimų, susijusių su interesų grupių lobistinės veiklos ir komunalinių atliekų tvarkymo, kaip teisės kategorijų, sąveika, teisėkūros kontekste beveik nėra. Autoriui nepavyko rasti nei užsienio šalių, nei Lietuvos teisės krypties mokslininkų darbų, skirtų interesų grupių lobistinės veiklos apraiškoms komunalinių atliekų sektoriaus srityje. Pažymėtina, kad tiek interesų grupių lobistinės veiklos fenomenas, tiek komunalinių atliekų tvarkymo sektorius, kaip teisinio reguliavimo objektai, evoliucionuoja, kinta ir kaip tik tuo galbūt paaiškinama mokslinių tyrimų stoka. Kita vertus, minėti reiškiniai ir jų teisinės sampratos skirtingai traktuojamos įvairių valstybių teisės aktuose, tad ir moksliniai darbai neretai yra kontroversiški, pasižymi prieštaringumu ir sociokultūrine specifika.

Interesų grupių lobistinės veiklos, komunalinių atliekų tvarkymo būklės tendencijos nustatomos remiantis tarptautinių organizacijų, ES ir nacionalinių institucijų

1285 Remiantis R. Poundu, tai „veikianti teisė“.

1286 E. Erlich teisę įvardija kaip „gyvoji teisė“.

tyrimais, ataskaitomis ir statistinių duomenų analize. EBPO¹²⁸⁷ savo tyrimuose, ataskaitose plėtoja koncepciją, kad lobistinė veikla atskleidžiama kaip siekis daryti poveikį įvairiuose valdžios lygmenyse (vietiniame, nacionaliniame, regioniniame ir tarptautiniame) ar skirtingose valdžios srityse (teisminėje, įstatymų leidžiamosioje ar vykdomosioje)¹²⁸⁸; „Transparency international“¹²⁸⁹ tiria korupcijos indekso žemėlapi ir analizuoja lobistinės veiklos evoliuciją¹²⁹⁰; Pasaulio ekonomikos forumo ataskaitose teigiama, kad skaidri teisėkūra pozityviai veikia konkurencingumą¹²⁹¹. Aktualios tyrimui teisės doktrinų nuostatos analizuotos remiantis L. Gumplowichiaus¹²⁹², R. von Jheringo¹²⁹³, H. Kelseno¹²⁹⁴, H. L. A. Harto¹²⁹⁵, R. Dworkino¹²⁹⁶ moksliniais darbais. Paminėtini mūsų šalies mokslininkų – A. Urmono¹²⁹⁷, A. Vaišvilos¹²⁹⁸, V. Sinkevičiaus¹²⁹⁹, D. Beinoravičiaus¹³⁰⁰, V. Mikelėno¹³⁰¹, T. Berkmano¹³⁰² darbai, kuriuose nagrinėjami teisėkūros problematikos ypatumai Lietuvoje. Šių autorių tyrimuose pabrėžiama būtinybė teisės aktuose atspindėti socialinių pokyčių realijas, tendencijas, įtraukiant kuo platesnes socialines grupes, ekspertus į teisėkūrą, užtikrinant teisės vertybinius principus, o ne fragmentinį pobūdį, kuris naudingas siauroms interesų grupėms, bei pabrėžiama įsta-

1287 Tarptautinė ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija, *angl.* OECD.

1288 OECD, *Lobbyists, Government and Public Trust*, Vol. 2: *Promoting Integrity through Self-regulation* (Paris: OECD Publishing, 2012), 22–23, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <https://dx.doi.org/10.1787/9789264084940-en>.

1289 Nepolitinė organizacija, bendraujanti ir koordinuojanti savo veiklą ir su vyriausybinėmis, ir su nevyriausybinėmis organizacijomis, skatinant pilietines antikorupcines iniciatyvas.

1290 Raphaël Kergueno, Jon Vrush, „Debugging democracy. Open data for political integrity in Europe“, Transparency International, 2020, <https://transparency.eu/wp-content/uploads/2020/11/Debugging-Democracy.pdf>.

1291 „The Europe 2020 Competitiveness Report: Building a More Competitive Europe“, World Economic Forum, žiūrėta 2020 m. gruodžio 5 d., <http://www3.weforum.org/>.

1292 Liudvik Gumplowich, *Sociologijos pagrindai* (Kaunas: Lietuvos universiteto teisių fakulteto leidinys, 1929).

1293 Rudolph von Jhering, *The Struggle for Law* (Chicago: Callaghan and Company, 1915).

1294 Hans Kelsen, *Grynoji teisės teorija* (Vilnius: ALK, Eugrimas, 2002).

1295 H. L. A. Hart, *Teisės samprata* (Vilnius: Pradai, 1997).

1296 Roland Dworkin, *Rimtas požiūris į teises* (Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2004), 48–56; 125–126.

1297 Algimantas Urmonas, „Teisėkūros sąveikų su viešąja politika ypatumai Lietuvoje“, *Viešoji politika ir administravimas* 18, 1 (2019): 100.

1298 Alfonsas Vaišvila, *Teisinis personalizmas: teorija ir metodas* (Vilnius: Justitia, 2010).

1299 Vytautas Sinkevičius, „Konstitucinio Teismo nutarimų įgyvendinimas įstatymų leidyboje“, *Jurisprudencija* 18, 2 (2011): 497–516.

1300 Dariusis Beinoravičius, „Socialinis kompromisas kaip teisinio įstatymo požymis“, *Jurisprudencija* 19, 27 (2002): 16–18.

1301 Valentinas Mikelėnas, „Interpretacinis žaismas, arba kaip kurti teisę be parlamento“, *Jurisprudencija* 116, 2 (2009): 80, 79–92.

1302 Tomas Berkmanas, „Teismo aktyvumo kuriant ir aiškinant teisę plėtros tendencija, motyvai ir problemos“, *Teisės problemos* 44, 2 (2004): 30–47.

tymų leidėjo pareiga vykdyti teisėtos teisėkūros principus, eliminuojant ydingus teisės aktus, kurių neteisėtumą pabrėžė LRKT.

Lobistinių interesų grupių veiklos samprata, teisinio reguliavimo problematikos bruožai analizuoti remiantis T. Holyoke¹³⁰³, E. L. Smith ir J. R. Wright¹³⁰⁴, C. McGrath¹³⁰⁵ darbais, kuriuose akcentuojama, kad lobizmo tematika išnagrinėta plačiai ir dažnai prieštaringai, kontroversiškai. Paminėtini L. Milbrath, vieno iš pradininkų, analizavusių lobizmą, tyrimai.¹³⁰⁶ Šio autoriaus pateiktas komunikacijos modelis yra vienas dominuojančių, nagrinėjant lobizmo ir teisėkūros sąsajas.¹³⁰⁷ R. J. Hrebener ir B. B. Morgan, L. Vovtar¹³⁰⁸ atliko lyginamąsias lobistinės veiklos studijas, lygindami Lietuvos ir užsienio šalių praktikas. Lobistinių interesų grupių koncepcinės veiklos problemos Lietuvos politiniame kontekste aptariamoms remiantis L. Andrikienės ir kt.¹³⁰⁹ bei B. Mikulskienės ir kt.¹³¹⁰ monografijomis. Iš teisės srities tyrimų minėtina M. Ambrasaitės-Valentinavičienės disertacija, kurioje išnagrinėti lobizmo reglamentavimo teoriniai pagrindai, o patį tyrimą galima įvardyti „kaip atskaitos tašką konkrečių lobizmo ir / ar jo reglamentavimo aspektų tyrimams“¹³¹¹. Vienokiu ar kitokiu būdu dėmesį lobistinės veiklos teisinio reglamentavimo problematikai skyrė P. Ragauskas, A. Lukošaitis. Jie pabrėžė, kad „nelegalus lobizmas – viena iš pagrindinių *korupcijos* atmainų“¹³¹².

A. Stankevičius ir A. Lukšaitė pažymėjo, kad „neskaidri, „uždaro“ pobūdžio lobistinė veikla suponuoja „šešėlinę ekonomiką“¹³¹³. Lobistinės veiklos sąsajos su korup-

1303 Thomas Holyoke, *Interest groups and Lobbying: Pursuing political interests in America*. Second edition (New York: Routledge, 2020).

1304 David Austen-Smith ir John R. Wright, „Counteractive Lobbying“, *American Journal of Political Science* 38, 1 (1994): 25–44, <https://www.jstor.org/stable/2111334?origin=crossref&seq=1>.

1305 Conor McGrath, „Lester Milbrath’s The Washington Lobbyists, 50 Years On: An Enduring Legacy“, *Political Studies Review* 16, 3 (2018): 218.

1306 Lester W. Milbrath, „Lobbying as a communication process“, *Public Opinion Quarterly* 24, 1 (1960): 52–53.

1307 Lester W. Milbrath, *The Washington Lobbyist* (Chicago: Rand McNally, 1963): 7–8.

1308 Ronald J. Hrebener ir Bryson B. Morgan, *Lobbying in America: a reference handbook* (Santa Barbara: ABC-CLIO, California, 2009), 86; Ronald J. Hrebener, Courtney H. McBeth ir Bryson B. Morgan, „Interests and lobbying in Lithuania: a spectrum of development“, *Journal of Public Affairs* 8, 1–2 (2008): 51–65; Luka Vovtar, „Environmental lobby effectiveness – the case of Lithuania and the United Kingdom“, *Socialinių mokslų studijos* 6, 2 (2014): 313–330.

1309 Laima Andrikienė ir kt., *Šiuolaikinės lobistinės veiklos tendencijos* (Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002), 50–80.

1310 Birutė Mikulskienė ir kt., *Įtrauktis: ką geba Lietuvos asociacijos?* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016), 15–16.

1311 Ambrasaitė-Valentinavičienė, *supra note*, 30: 30.

1312 Lukošaitis, *supra note*, 8: 31; Petras Ragauskas, „Apie prielaidas neveikti lobistinės veiklos teisiniui reglamentavimui Lietuvoje“, *Teisės problemos* 3, 73 (2011): 77.

1313 Stankevičius ir Lukšaitė, *supra note*, 10: 225.

cijos reiškiniu akcentuojamos E. Kavoliūnaitės-Ragauskienės mokslo studijoje¹³¹⁴, STT ataskaitose¹³¹⁵, Seimo nutarimuose¹³¹⁶. Būtina paminėti, kad Lietuvos teisės krypties moksliniuose darbuose lobistinės veiklos fenomenas tiriamas, galima sakyti, fragmentiškai. Šiuo metu vis dar pasigendama sisteminio požiūrio tiriant lobistinių interesų gupių veiklos teisinį turinį: neatskleidžiama šio reiškinio santykio su kitais teisės institutais (pvz., advokato statusu, laisvo mandato fenomenu ar atskirais korupcijos elementais); neanalizuojamas praktinis lobistinės veiklos kaip proceso veikimo mechanizmas. Lobistinės veiklos teisinio reguliavimo pokyčiai Lietuvoje, 2021 m. įsigaliojus naujai Lobistinės veiklos įstatymo redakcijai, mokslininkų darbuose, turimais duomenimis, apskritai nebuvo analizuoti.

KAT sistema kaip teisės reiškinys aptariama užsienio šalių mokslininkų L. K. Caldwell¹³¹⁷, L. Kramer¹³¹⁸ darbuose. Juose pabrėžiama, kad atliekų tvarkymo sistema yra pagrindinis ES aplinkosaugos pagrindas. KAT sektorius Lietuvos teisės krypties mokslininkų darbuose tirtas taip pat fragmentiškai. Atskleisdamas atliekų tvarkymo teisinės problemas Lietuvoje, M. Vasiliauskas teisės krypties disertacijoje nagrinėjo atliekų sąvokos apibrėžties problematiką ir akcentavo, kad „teisės mokslininkai nesutaria, ką laikyti atliekomis“, o teismų praktikoje ir teisės doktrinoje „patiriami sunkumai nagrinėjant atliekų bylas“¹³¹⁹. A. Pasvenskienė ir B. Pranevičienė įvertino atliekų tvarkymo sistemos ir atliekų prevencijos santykį¹³²⁰, o T. Limba ir kt. akcentavo KAT sistemos santykį su technologiniais reiškiniais, kurie daro įtaką šios sistemos teisinio

1314 Eglė Kavoliūnaitė-Ragauskienė, *Galimos korupcijos rizikos lobizmo srityje ir jų prevencijos galimybės* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2018), 5–7.

1315 „Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos veiklos ataskaita 2019 metai“, Specialiųjų tyrimų tarnyba, žiūrėta 2020 m. gruodžio 9 d., <https://www.stt.lt/doclib/q5vucprizb4ycxer61agkd7nrzb-bxpck>.

1316 Nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto atlikto parlamentinio tyrimo dėl asmenų, verslo subjektų ir kitų interesų grupių galimo neteisėto poveikio valstybės institucijoms priimant sprendimus ir galimos neteisėtos įtakos politiniams procesams išvados“, LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 24 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/3c03fbf26b0611e8b7d2b2d2ca774092?jfwid=chr0udvsc>.

1317 Lynton Keith Caldwell, *International environmental policy* (London: Duke university, 1996), 3.

1318 Liudvig Kramer, *EU environmental law*. S seventh edition (Londonas: Sweet and Maxwell, 2012), 329.

1319 Vasiliauskas, *supra note*, 18: 161.

1320 Aušrinė Pasvenskienė ir Birutė Pranevičienė, „Atliekų prevencijos teisinis reglamentavimas“, *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka* 8, (2012): 156–158.

reguliuojimo pobūdžiui¹³²¹. G. Česnaitytė, analizuodama Atliekų tvarkymo įstatymo nuostatų turinį, atskleidė jų abstraktumą, sąvokų neišsamumą.¹³²² L. Žilinskienė tyrė komunalinių atliekų tvarkymo sistemos organizavimo būdus.¹³²³ Komunalinis atliekų tvarkymo sektoriaus dinamiškas pobūdis teisėkūroje įvertintas A. Novikovo, A. Stankevičiaus ir A. Bakavecko¹³²⁴ moksliniuose tyrimuose. Šių mokslinių darbų duomenys disertaciniame darbe naudojami atskleidžiant KAT struktūrą ir dinamiką. Vis dėlto minėtuose tyrimuose pasigendama sisteminio požiūrio į KAT sistemos netobulos teisėkūros situacijas, stinga jų probleminės analizės ir konkrečių įžvalgų, kaip ir kur link tobulinti šios srities teisėkūros procesą, atsižvelgiant į aktualius įstatymų leidybos pokyčius nacionalinės ir ES teisės lygmeniu. Šiame disertaciniame tyrime identifikuojamos komunalinių atliekų tvarkymo sistemos netobulos teisėkūros situacijos, kurioms įtaką daro lobistinės interesų grupių veikos, bei išskiriamos ir tiriamos šios sąveikos teisinės probleminės sritys.

Metodologiniai aspektai buvo vykdomi atsižvelgiant į J. Creswell¹³²⁵, R. Tideo¹³²⁶, G. Merkio¹³²⁷ darbuose atskleidžiamus ekspertinio interviu kaip duomenų rinkimo metodo panaudojimo trūkumus ir privalumus. Ekspertinio interviu kaip kokybinio tyrimo panaudojimo ypatumai teisiniuose darbuose analizuoti remiantis Ž. Plytniko disertacija¹³²⁸.

Darbo metodologija. Disertaciniame tyrime buvo naudojami teoriniai ir empiriniai tyrimo metodai. Pažymėtina, kad tik kompleksinis visų minėtų tyrimo metodų

1321 Tadas Limba, Andrejus Novikovas, Andrius Stankevičius, Antanas Andrulevičius ir Manuela Tvaronavičienė, „Big Data Manifestation in Municipal Waste Management and Cryptocurrency Sectors: Positive and Negative Implementation Factors“, *Sustainability* 12, 2020: 1–14, <https://www.mdpi.com/2071-1050/12/7/2862>

1322 Greta Česnaitytė, „Išspėjimas apie galimą išbraukimą iš turinčių teisę išrašyti gaminių ir (ar) pakuočių atliekų sutvarkymą įrodančius dokumentus atliekų tvarkytojų sąrašo kaip poveikio priemonė“, *Visuomenės saugumas ir viešoji tvarka*, 25, (2020): 80–81.

1323 Leda Žilinskienė, „Komunalinių atliekų tvarkymo sistemos organizavimo teisinis reglamentavimas: praktiniai ir teoriniai aspektai“, *Jurisprudencija* 24, 2 (2017): 405.

1324 Stankevičius, Novikovas, Bakaveckas ir Petryshyn, *supra note*, 19: 538–539.

1325 John Creswell, *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. 3rd ed (London: Sage Publications, 2009), 167.

1326 Rimantas Tidikis, *Socialinių mokslų tyrimų metodologija* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2003), 359.

1327 Gediminas Merkys, „Testavimas – socialinių mokslų principas. Metodologinio diskurso projekcija“, *Socialiniai mokslai* 2, 19 (1999): 7–15.

1328 Žydrūnas Plytnikas, „Viešųjų pirkimų kontrolės modelis Lietuvoje“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2020), 2, https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16627/Disertacija_Plytnikas.pdf?sequence=5&isAllowed=y.

taikymas sudaro prielaidas išsamiam ir visapusiškam tyrimo objekto ištyrimui.

Empiriniai tyrimo metodai.

Dokumentų analizės metodas. Mokslinės literatūros šaltinių atrankos kriterijus buvo vykdomas pagal raktažodžius: *interesų grupės, lobizmas, atliekos, komunalinių atliekų tvarkymas, teisėkūra, teisėkūros procesas, įtaka sprendimams*. Mokslinė literatūra buvo atrenkama naudojantis Mykolo Romerio universiteto bibliotekos prenumeruojamomis duomenų bazių skaitmeninių platformų priegomis (*Academic Search Complete, HeinOnline, JSTOR Collections, MRU mokslo žurnalai*). Prioritetas pasirenkant mokslo šaltinius (metmenys, tyrimai, mokslo publikacijos) buvo skiriamas atsižvelgiant į mokslinių publikacijų turimus indeksus (*Web of Science, Scopus*).

Naudojant minėtus raktažodžius, atlikta teisės aktų, teisės aktų projektų, teisimų sprendimų paieška naudojant *EUR-lex, Echr.coe, Curia. Europa, Infolex, E-tar, LRS, LRKT*, skaitmenines duomenų bazių platformas. Informacijos šaltiniai atrinkti įvertinus jų autentiškumą, patikimumą, reprezentatyvumą, prasmingumą. Atrinkus literatūros šaltinius, duomenys buvo gaunami *dokumento turinio* ir *dokumento teksto* analizėmis. Nemoksliniai šaltiniai (pvz., spaudos leidiniai) naudojami atsižvelgiant į jų tinkamumą disertacinio tyrimo kontekstui.

Ekspertinis interviu. Šiuo metodu atskleidžiami lobizmo komunalinių atliekų tvarkymo sektoriuje giluminiai, latentiniai reiškiniai, siekiant pagrįsti / paneigti probleminius aspektus. Gauti tyrimo metu duomenys apdorojami taikant *manifestinę ir latentinę (hermeneutinę) turinio analizę*. Atsižvelgiant į tyrimo tikslą, minėtu metodu identifikuojamos ir išskiriamos siužetinės linijos, naratyvai, atsakymų kategorijos. Ekspertai buvo atrenkami atsižvelgiant į lobistinės veiklos ir komunalinio atliekų tvarkymo, kaip teisinių reiškinių sampratos, funkcinis, funkcinis-struktūrinius ypatumus, vadovaujantis „teoriškai pagrįstos atrankos“, taip pat „sniego gniūžtės“ principais. Ekspertų imtis buvo formuojama atsižvelgiant į gaunamų duomenų informatyvumą ir aktualumą.

Antrinių statistinių duomenų analizė. Šis metodas naudojamas analizuojant ES statistikos tarnybos (*Eurostat*), Europos aplinkos agentūros, Lietuvos statistikos departamento, VTEK statistinius duomenis, kurie aktualūs disertacinio tyrimo tikslui, siekiant nustatyti dėsningumus ir tendencijas.

Teoriniai tyrimo metodai.

Sisteminės analizės metodas naudojamas siekiant visapusiškai išanalizuoti tyrimo objektą. Laikomasi pozicijos, kad lobistinių interesų grupių veiklos ir komunalinių atliekų tvarkymo sektoriaus sąveika vertintina sisteminiu pagrindu. Atskleidžiant

šios sąveikos turinį, sistemiškai analizuojami įvairūs teisės institutai, kurių reguliavimo laukas reiškiasi minėtos sąveikos kontekste (lobistinės veiklos, atliekų tvarkymo, viešųjų pirkimų, konkurencingumo). Tai atliekama siekiant įvertinti minėtų teisės institutų tarpusavio sąveikoje kylančias problemas ir nustatyti galimus sprendimo būdus.

Lyginimo (komparatyvistiniu) metodu nagrinėjamos mokslinės nuomonės, doktrinos (mokslinė jurisprudencija), Lietuvos ir ES teisės aktai, reglamentuojantys lobistinę interesų grupių veiklą, komunalinių atliekų tvarkymo ypatumus skirtingose ES valstybėse narėse ar ES lygmeniu. Lyginimo metodas taikytas siekiant išryškinti bendrus teorinius pagrindus, panašumus ir skirtumus, taip pat ieškoti gerųjų praktikų ir veiksmingo reguliavimo pavyzdžių bei teisinio reguliavimo alternatyvų.

Abstrakcijos metodas naudotinas sistemiškai kartu su lyginimo metodu, siekiant išskirti reikšmingus objektų ryšius ir nagrinėti juos atsietai nuo kitų. Tinkamai pasirinktas abstrahavimosi lygmuo leidžia išskirti ir apibendrinti lobistinės interesų grupių veiklos komunalinių atliekų sektoriuje specifiką, reiškinio dėsningumą atsietai nuo detalių.

Istorinis metodas pasitelktas nagrinėjant lobizmo fenomeno, komunalinių atliekų tvarkymo kaip teisės kategorijų sampratą, jų reguliavimo ypatumus, kitimą ir raidą. Šis metodas sudaro galimybę vertinti teisinio reguliavimo evoliuciją prognostine perspektyva.

Metaanalizės metodas taikytas jau atliktiems moksliniams tyrimams, susijusiems su disertacijos tyrimu, apibendrinti ir įvertinti. Šiuo tikslu analizuoti ir apibendrinti Lietuvos ir užsienio mokslininkų, organizacijų, institucijų tyrimai, kurių rezultatai publikuoti moksliniuose straipsniuose, konferencijų medžiagoje (pranešimuose), monografijose ir komentaruose.

Analitinis-kritinis metodas taikytas vertinant tarptautinės, ES ir nacionalinės teisės aktų, teismų praktikos, mokslinių darbų turinį, susijusį su lobistinių interesų grupių įtakos formavimu, reiškiantis KAT sektoriuje, išskiriant problemas ir ieškant jų sprendimo būdų.

Apibendrinimo metodas taikytas apibendrinant išanalizuotus tyrimo duomenis, formuluojant tarpines, galutines išvadas ir rekomendacijas.

Lingvistinis metodas naudojamas tiriant nacionalinės, užsienio šalių teisės normų, susijusių su lobistine interesų grupių veikla, atliekų tvarkymo, konkurencingumo procesais, turinį.

Teleologinis metodas naudojamas siekiant atskleisti teisės aktų leidėjo tikrąją

valią. Pasitelkus šį metodą identifikuojamos situacijos, kai teisėkūros subjekto tikrieji ketinimai nesutampa su jo išleisto teisės akto įgyvendinimu ar interpretavimu.

Išvados

Apibendrinus tyrimo rezultatus konstatuotina, kad ginamieji disertacijos teiginiai pasitvirtino:

1. lobistinių interesų grupių veiklos poveikis komunalinių atliekų tvarkymo teisiniam reguliavimui potencialiai įgauna viešajam interesui prieštaraujantį pobūdį ir pasireiškia latentiniu pavidalu;

2. lobistinių interesų grupių veiklos poveikis komunalinių atliekų tvarkymo sektoriuje yra panaudojamas monopolinei naudai gauti. Ginamųjų išvadų teisingumą patvirtina šios pagrindinės **išvados**:

1. Remiantis tiek teorinės, tiek empirinio tyrimų analizės duomenimis, lobistinė interesų grupių veikla komunalinių atliekų tvarkymo teisėkūroje pasižymi *latentiniu* pobūdžiu. Latentinis lobistinės veiklos **modus operandi** pasireiškia *netiesiogine* įtaka teisėkūrai, kuri gali būti *teisėta* ir *neteisėta*. Lobistinės interesų grupės, veikdamos *tiek teisėtu*, *tiek neteisėtu* lobistinės veiklos metodais, siekia išvengti viešinti įtaką teisėkūros procesui. Tai suponuoja nuostatą, kad maskuojama įtaka teisėkūrai turi neigiamą poveikį viešajam interesui. Pažymėtina, kad remiantis SKAIDRIS sistemos duomenimis, nenustatyta, kad lobistinės veiklos deklaracijos, kuriose tiesiogiai būtų įvardyta lobistinė interesų grupių veikla *dėl komunalinių atliekų tvarkymo teisėkūros*, būtų pateiktos. Tai patvirtina nuostatą, kad savivaldos lygmeniu Lobistinės veiklos įstatymo nuostatų veikimas yra probleminis. Identifikuoti keli epizodai, kai lobistinės veiklos deklaracijose netiesiogiai (pakuočių atliekų tvarkymo sritis) akcentuojama norimo keisti dalyko apibūdinimas ryšium su atliekų surinkimu ir *išvežimu įstatymų leidybos lygmeniu*.
2. Išskirtini šie latentinės lobistinės interesų grupių veiklos požymiai KAT sektoriuje:
 - 2.1. Latentinė lobistinė veikla, įvardijama kaip *neteisėta* ir identifikuojama administracinės bei konstitucinės atsakomybės kontekste.
 - 2.2. Latentinis lobizmas apibūdinamas kaip *sąmoninga veikla*, siekiant *išvengti veiklos ir susitarimų dėl teisėkūros viešinimo*.
 - 2.3. Latentinė lobistinė interesų grupių veikla yra orientuota į *neskaidrią, nesąžiningą teisėkūrą*, paneigiant demokratinės teisėkūros ir demokrati-

nio viešojo valdymo esmę.

- 2.4. Latentinė lobistinė interesų grupių veikla įvardijama kaip specifinė *korupcijos apraiška*.
 - 2.5. Empirinio tyrimo metu nustatyta, kad latentinio pobūdžio lobistinė interesų grupių veikla pasireiškia *ginamuuju* (siekiama išlaikyti *status quo* situaciją) arba *puolamuuju* (siekiama pakeisti esamą teisinį reguliavimą) lobistinės veiklos metodais, siekiant naudoti siaurai interesų grupei ir pažeidžiant viešąjį interesą.
3. Reiškiantis interesų grupėms komunalinių atliekų tvarkymo srityje latentinės lobistinės veiklos metodu paraleliai yra nustatytas *paskutinės minutės* lobistinės veiklos metodas ir jis įvardytas kaip *neteisėtas*. Šis veiklos metodas identifikuojamas Seimo lygmeniu svarstant Atliekų tvarkymo, Pakuočių ir Pakuočių atliekų tvarkymo įstatymų nuostatas. Šiuo metodu „maskuojama“ tikrasis teisės akto turinys, užsakovai, o pati teisės akto rengimo procedūra yra nukreipta, kad būtų išvengta viešos diskusijos, ir tai praktikoje gali paskatinti atsirasti kitus teisinius, socialinius konfliktus. Vertinant paskutinės minutės lobizmo metodo pobūdį Lietuvos mastu, išskirtini šio metodo bruožai:
- 1) Paskutinės minutės lobizmo metodas pasižymi *sistemiškumu*. Lietuvos teisėkūroje sisteminis pobūdis pasireiškia tiek laiko cikliškumu, tiek įvairiose teisinio reguliavimo srityse.
 - 2) Ši veikla pasireiškia *priimant įstatymus ir poįstatyminius* teisės aktus: nebūna pateiktos kompetentingų institucijų išvados; nepateikiama teisės akto anti-korupcinio vertinimo pažyma; teisės akto projektiniai pasiūlymai pateikiami nenurodant motyvų.
 - 3) Paskutinės minutės lobizmo problematikos sisteminės apraiškos teisėkūroje suponuoja realijas, kai teisėkūros „imuninė sistema“ a) leidžia „atsirasti“ ydingoms, neskaidrioms teisėkūros procedūroms; b) leidžia atsirasti ydingoms teisės normoms; ir c) savarankiškai ir laiku „nepašalina“ jų iš teisės aktų sistemos;
 - 4) Ši problematika *sukuria administracinę-teisinę* naštą, kuri pasireiškia a) šį reiškinį identifikuojant teisinėje sistemoje; b) teisinėmis priemonėmis naikinant dėl paskutinės minutės lobizmo sukurtą teisinį produktą ir šio teisinio produkto sukeltas praktinio pobūdžio faktines teisines pasekmes, realią ir simbolinę žalą viešajam interesui ir demokratinio viešojo valdymo kokybei.

4. Remiantis tiek teorinio, tiek empirinio tyrimų duomenimis nustatyta lobistinės veiklos teisės normų konkurencija su Seimo nario *laisvo mandato* ir *advokato* teisės normomis. Pažymėtina, kad ši konkurencija pasižymi lobistinėms interesų grupėms veikiant darbo grupėse, svarstant ATĮ, pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymo projektus. Sprendžiant šių teisės normų konkurenciją, būtina vadovautis teismų praktikoje įtvirtinta taisykle *Lex specialis derogat legi generali*, kurios turinys suponuoja pareigą advokatams, užsiimantiems lobistine veikla, vykdyti Lobistinės veiklos įstatymo nuostatas: registruotis lobistų registre ir teikti skaidrumo deklaracijas.
5. Empirinio tyrimo metu nustatytos komunalinių atliekų tvarkymo sistemos netobulos teisėkūros situacijos klasifikuotinos į dvi grupes. Pirmoji grupė apibūdina komunalinių atliekų tvarkymo teisėkūros problematiką, kuri tiesiogiai daro *įtaką* komunalinių atliekų tvarkymo sistemai. Antrajai grupei priskirtini teisės institutai, kurie netiesiogiai *įtakoja* komunalinių atliekų tvarkymo sistemą: atsiranda vidaus sandorių ir konkurencingumo teisės normų kolizija bei lobistinės veiklos teisinio reguliavimo trūkumų.
6. Komunalinių atliekų tvarkymo netobulos teisėkūros problema:
 - 1) Komunalinių atliekų tvarkymo teisėkūra pasireiškia vėlavimu, kuris identifiкуotinas kaip sisteminis, vertinant teisės aktų hierarchinį pobūdį: teisėkūros vėlavimas aukštesnės galios teisės aktuose sukelia žemesnės grandies regioninių, savivaldybių teisėkūros vėlavimą. Tokio pobūdžio teisėkūra suponuoja grėsmę tinkamam komunalinių atliekų tvarkymo sistemos funkcionavimui, ir tai pasireiškia „grandinine reakcija“, komplikuoja KAT sistemos veikimą ir formuoja teisės spragas (pvz., laiku nepriimtas Valstybinio atliekų prevencijos ir tvarkymo 2021–2027 metų planas).
 - 2) Komunalinių atliekų tvarkymo teisinis reguliavimas pasireiškia dažna teisės aktų kaita, ir tai skatina teisės spragas, prieštaravimus ir neaiškumus, apsunkina teisės taikymą. Ši kaita pasireiškia tiek įstatymų, tiek lydinčiųjų teisės aktų lygmenyse (pvz., ATĮ keistas 40 kartų, Atliekų tvarkymo taisyklės – 34 kartus).
 - 3) Identifikuojama Atliekų tvarkymo įstatymo straipsnių ir poįstatyminių teisės aktų nuostatų neatitiktis jų turiniui arba identifikuojamas perteklinis reguliavimas. Tai gali būti įvardijama kaip sisteminimo stoka.

- 4) Atliekų tvarkymo, Pakuočių ir Pakuočių atliekų tvarkymo įstatymų nuostatų teisėkūra vyksta *copy paste* principu, nesigilinant į kontekstą. Pažymėtina, kad tokia teisėkūra apibūdinama kaip rutininė, ji neatspindi socialinio konteksto ir yra grėsmė, kad toks reguliavimas visuomenės bus atmetas arba dėl jo rasis teisės spragų.
- 5) Netobulos teisėkūros situacijos KAT sektoriuje suponuoja interpretacinę hipotezę, jog tokia būklė nėra savaiminė ir atsitiktinė, galbūt tai pasireiškia kaip kryptingos latentinės lobistinės interesų grupių veiklos rezultatas, kai siekiama realizuoti interesų grupių *ginamojo lobizmo metodą* – išvengti pokyčių KAT sektoriuje.
7. Konkurencingumo ir vidaus sandorių teisės normų *sąveika KAT sistemoje pasireiškia teisiniais prieštaravimais, ginčiais teismuose, nenuoseklia teisine pozicija dėl konstitucinių principų aiškaus realizavimo teisės aktuose. Taip yra dėl ydingo teisinio reglamentavimo, reguliuojant vidaus sandorių fenomeną.* Teisės spragos, reguliuojant vidaus sandorius, sukelia teisinius ginčus komunalinių atliekų tvarkymo sistemoje, kurie pasižymi dalyvių gausa. Tai daro įtaką komunalinių atliekų turėtojų teisėtiems lūkesčiams, kad už komunalinių atliekų tvarkymo paslaugą nustatyta kaina yra teisinga, kad bus užtikrinta šios paslaugos kaip viešosios kokybė, kad bus nuspėjama teisėkūra ir viešosios lėšos racionaliai panaudojamos.
8. Vidaus sandorių ir konkurencingumo teisės normų kolizijos kontekste identifikuojamos komunalinių atliekų tvarkymo sistemos pirmojo ir antrojo lygmens aktyvios lobistinės interesų grupės: atliekų tvarkytojai (privatūs ir viešieji) bei savivaldybės. Šios lobistinės interesų grupės konkuruoja dėl komunalinių atliekų tvarkymo paslaugų, kurios vertintinos kaip rinkos dalis (prekė), teikimo. Šią konkurenciją galima apibūdinti kaip lobistinę veiklą, veikiant *latentiniu pobūdžiu*: a) teisėkūrą vykdant teismuose (*politinio pobūdžio klausimą sprendžiant teismuose*). Šiuo metodu naudojasi tiek savivaldybės (tarp jų ir bendrovės), tiek privataus verslo įmonės; b) *pasyvia teisėkūra*, arba *ginamuoju lobizmu*, savivaldybėms nepriimant teisės aktų, nepaisant Konkurencijos tarybos nutarimų, teismų sprendimų. Toks veikimas turi *latentinio lobizmo požymį, netiesioginiu būdu* darant įtaką teisėkūrai. Pažymėtina, kad lobistinių interesų grupių teisinė konkurencija tiriamo reiškinių kontekste pasireiškia ir *aktyvia teisėkūra* – savivaldybėms priimant imperatyvaus po-

būdžio teisės aktus, pvz., atliekų tvarkymo taisyklėse nustatant vidaus sandorių juridinį faktą.

9. Lobistinių interesų grupių probleminės konkurencijos dėl komunalinių atliekų tvarkymo paslaugų teikimo požymiai ir apimtys:

- 1) *Teritorinis* pobūdis. Teisiniai ginčai dėl komunalinių atliekų tvarkymo surinkimo ir vežimo paslaugos fiksuojami 13 savivaldybių; teisiniai ginčai dėl KA naudojimo ir šalinimo paslaugos fiksuojami 17 savivaldybių (3 Regioninių atliekų tvarkymo centrų veikimo teritorijos).
- 2) *Tęstinis* pobūdis laiko grandinės prasme. Teisiniai ginčai vyksta nuo 2001 m., o 2021 m. dar nėra aiškiai sureguliuota šios problematikos teisinė aplinka.
- 3) *Kartotinio* pobūdis. Šis požymis yra panašus į tęstinį, bet šiuo atveju svarbu tai, kad nevykdomas teisinis įpareigojimas arba kad naujas, analogiškas teisinis ginčas pasikartoja toje pačioje savivaldybėje.
- 4) *Administracinės* naštos pobūdis. Teisiniai ginčai nuo 2001 m. nagrinėjami tiek ikiteisminėse institucijose, tiek teismuose, juose dalyvauja ir privačios, ir viešosios interesų grupės (savivaldybės). Teigtina, kad šio pobūdžio nuolatiniai teisiniai ginčai apima institucijų veiklos viešųjų lėšų, administracinių, žmogiškųjų išteklių sąnaudas, kurių naudojimas tokiu būdu yra neracionalus.

10. Savivaldybės, kaip lobistinės interesų grupės, pasižymi dualiu pobūdžiu. Tai specifinis subjektas, turintis komunalinių atliekų tvarkymo sistemoje teisėkūros funkciją (*organizuoja ir užtikrina KAT sistemas ir jų funkcionavimą*); jis disponuoja administraciniais įgaliojimais, finansiniais ištekliais bei turi laiduotą savivaldos teisę. Kita vertus, savivaldybės dalyvauja kaip civilinių santykių subjektas, kuris aktyviais ir pasyviais teisėkūros veiksmais, panaudodamas administracinius išteklius, siekia teikti (ir teikia) komunalinių atliekų tvarkymo viešąją paslaugą: surinkimą, vežimą, naudojimą ir šalinimą, bei generuoja pelną. Pažymėtina, kad savivaldybės neturi pareigos deklaruoti lobistinės veiklos.

11. Savivaldybių interesas veikti komunalinių atliekų tvarkymo sektoriaus teisėkūrą atskleidžiamas kaip siekis įtvirtinti *valstybinio pobūdžio monopolį teikiant komunalinių atliekų tvarkymo paslaugas*. Remiantis sociologinės jurisprudencijos nuostatomis, minėtą savivaldybių interesą galima įvardyti

kaip „reikalaujanti pripažinimo ir saugumo“, užtikrinant visuomenėje interesų pusiausvyrą (kompromisą) pasitelkus teisę, laviruojant tarp skirtingų interesų grupių poreikių ir pageidavimų. Galima formuluoti nuostatą, kad savivaldybės kaip interesų grupės, vykdančios lobistinę veiklą, įkūnija realiai egzistuojančių teisinių santykių kaip teisės šaltinio reiškinių, kuris realizuoja teisėkūros dinamiškumą.

12. Tiek teorinės analizės, tiek empirinio tyrimo duomenys suponuoja išvadą, kad pagrindiniai naujosios Lobistinės veiklos įstatymo (LVĮ 2) redakcijos *trūkumai* yra susiję su sąvokų apibrėžčių įtvirtinimu. Problematika identifiikuojama reguliuojant lobistinės veiklos išimtis, kurios pateiktos LVĮ (2) 7 str. 6 ir 11 punktuose.

1) Nustatant lobistinės veiklos išimtis LVĮ (2) 7 str. 6 d. nėra pateikiama „nuomonės dėl teisėkūros“, „asmeninio intereso“ samprata. Taip pat reguliuojant juridinių asmenų nuomonės dėl teisėkūros apimtis, galiojanti nuostata „juridinis asmuo parengia konkretų teisės akto projektą ir siūlo inicijuoti šio teisės akto projekto svarstymą teisės aktų nustatyta tvarka“ nėra aiškiai suformuluota, reguliuojant juridinių asmenų ginamojo lobizmo atvejus, dėl to galimi teisiniai prieštaravimai.

2) LVĮ (2) 7 str. 11 d. yra nuostata „viešosios naudos nevyriausybinių organizacijų veikla“, tačiau LVĮ (2) nuostatos nepateikia nevyriausybines organizacijos kaip viešosios naudos subjekto, teisinės formuluotės turinio. Sistemiskai vertinant, nevyriausybinių organizacijų plėtros plėtros įstatymas šią formuluotę bando apibrėžti nukreipdamas į poįstatyminio teisės akto nuostatas, nors toks apibrėžimas turėtų būti apibrėžiamas įstatymu. Paminėtina, kad poįstatyminis teisės aktas, kuris reglamentuotų pripažinimo viešosios naudos nevyriausybiniomis organizacijomis tvarką, atliekant disertacinį tyrimą (2021 m., gruodžio 16 d.) *dar nebuvo priimtas*. Manytina, tai sisteminio pobūdžio teisėkūros spraga.

13. Nei LVĮ (2) redakcija, nei šio įstatymo lydintieji teisės aktai *neįtvirtina lobistinės veiklos etikos kodekso*.

14. Empirinio tyrimo metu nustatyta, kad teikiamų SKAIDRIS sistemoje lobistinės veiklos deklaracijų turinys yra neišsamus, nes remiantis deklaracijose pateikta informacija nustatyti lobistinės iniciatyvos turinį komplikuota. Šiuo metu teikiant minėtas deklaracijas statistiniai duomenys formaliai

įgyvendinami (pvz., didėja registruotų lobistų skaičius, nurodomi užsakovai, adresatai, į ką nukreipta lobistinė veikla, pateikiamos deklaracijos, nurodant teisėkūros poveikį darantį teisės akto pavadinimą), tačiau interesų grupių lobistinės iniciatyvos turinys praktiškai lieka „nematomas“: neaišku, kokie siūlomų teisinių pokyčių argumentai, motyvai, koks teisės akto projekto turinys. Tai paaiškinama tuo, kad pildant deklaracijas nėra įtvirtintas teisinis imperatyvas pateikti norimo pakeisti teisės akto projektą, aiškinamąjį raštą ar kitokio pobūdžio dokumentą, kuris atskleistų siekiamo teisinio reguliavimo pokyčių turinį. Paminėtina, kad SKAIDRIS sistemoje pateikiamų deklaracijų turinys nenumato pareigos atskleisti finansinę informaciją, susijusią su lobistine veikla, nurodant metines sąnaudas ar su tarpininkais susijusias metines sumas, taip pat lobistinei veiklai vykdyti skiriamų etatų skaičių. Šios informacijos atskleidimas sudarytų sąlygas identifikuoti lėšų, skiriamų teisėkūrai, apimtis, o tai būtų pozityvus veiksnys, užtikrinant teisėkūros proceso skaidrumą.

Pasiūlymai ir rekomendacijos išplaukia iš disertacijos išvadų ir yra skirtos tiek įstatymų, tiek poįstatyminių teisės aktų leidėjams. Atsižvelgiant į ginamuosius teiginius, pasiūlymai (rekomendacijos) klasifikuotini į dvi dalis. Pirmoji pasiūlymų dalis skirta lobistinės veiklos teisinio reguliavimo tobulinimui, antroji – komunalinių atliekų tvarkymo paslaugos kaip monopolinio reiškinio įtvirtinimui. Pagrindinės pirmos dalies rekomendacijų idėjos: 1) lobistinės veiklos reguliavimas turi būti orientuotas į prevenciją, tobulinant lobistinės veiklos deklaracijų turinį; 2) nustatyti teisinį imperatyvą – atskleisti finansinę informaciją, susijusią su lobistine veikla; 3) tiksliai apibrėžti NVO sampratą LVĮ (2) 7 str. 11 d. kontekste; 3) siūlymas atsisakyti var-toti *asmeninio intereso sąvoką LVĮ (2) 7 str. 6 d. kontekste, paliekant ekonominio (vers-lo) intereso sąvoką, kuri gali būti kriterijus įvertinti fizinio asmens pareikštos nuomonės turinį*; 4) įtvirtinti lobistinės veiklos etikos kodeksą.

Pagrindinės antros dalies rekomendacijų idėjos: 1) argumentai „už“ monopolinį pobūdį: a) ši paslauga yra nacionalinio saugumo elementas; b) tai vieša paslauga, pasižyminti nuolatinio, tęstinio pobūdžiu; c) būtinas nuolatinis infrastruktūros funkcionavimas; d) pasireikštų mažesnė administracinė našta.

2) Argumentai „prieš“ monopolinį pobūdį: a) KAT paslauga turi būti konkurencinga; b) kritiškai vertinama savivaldybių bendrovių pelningumas ir viešųjų finansų konkurencija su privačiu kapitalu.

Mokslinių publikacijų disertacijos tema sąrašas

1. Novikovas, Andrejus; **Stankevičius, Andrius.** „Municipal waste, as critical infrastructure, management: case of Lithuania“, *Journal of security and sustainability issues*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2018, vol. 8, no. 2, p. 257–265. DOI: 10.9770/jssi.2018.8.2(12). Scopus; CiteScore: 1,72, SNIP: 0,945, SJR: 0,491, kvartilis: Q2 (2018, Scopus Sources). <https://repository.mruni.eu/handle/007/15543>
2. Limba Tadas; **Stankevičius Andrius**; Andrulevičius, Antanas. 2019. „Industry 4.0 and national security: the phenomenon of disruptive technology“, *Entrepreneurship and Sustainability, Issues* 6 (3): 1528–1535. Web of Science; Scopus; [CiteScore: 5,55, SNIP: 5,038, SJR: 1,244, kvartilis: Q1 (2018, Scopus Sources)]. [https://doi.org/10.9770/jesi.2019.6.3\(33\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2019.6.3(33)).
<https://repository.mruni.eu/handle/007/15733>
3. **Andrius Stankevičius**, 2020. „The content of municipal waste definition: legal analysis in context of Directive 2008/98“, P1d – Straipsnis recenzuojamoje užsienio tarptautinės konferencijos medžiagoje; Публічне адміністрування в умовах змін та перетворень: проблеми організації та правового забезпечення: Збірник наукових праць за матеріалами IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 9–10 квіт. 2020 р.) / Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого.
4. Limba Tadas, Novikovas Andrejus, **Stankevičius Andrius**, Andrulevičius Antanas, Tvaronavičienė Manuela. 2020. „Big Data Manifestation in Municipal Waste Management and Cryptocurrency Sectors: Positive and Negative Implementation Factors“. *Sustainability*. 2020, vol. 12, Iss. 3, 1–14. kvartilis: Q1 (2018, Scopus Sources)
<https://repository.mruni.eu/handle/007/16310>
5. **Andrius Stankevičius.** 2020. „Big data and municipal waste management: challenges and opportunities“. The impact of industry 4.0 on job creation 2019 = Vplyv industry 4.0 na tvorbu pracovnych miest: proceedings of scien-

tific papers from the international scientific conference, 21. November 2019 Hotel Krym, Trenčianske Teplice Slovak Republic. P. 382–389. Clarivate Analytics Web of Science.

<https://fsev.tnuni.sk/konferencia2019/Zbornik.pdf>

6. **Andrius Stankevičius**, Andrejus Novikovas, Audrius Bakaveckas, Oleh Petryshyn, 2020. „EU waste regulation in the context of the circular economy: peculiarities of interaction“ *Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 2020, vol. 8, no. 2: 533–545. Web of Science; Scopus;
<https://repository.mruni.eu/handle/007/17095>

Pranešimai, skaityti tarptautinėse mokslinėse konferencijose disertacijos tema

1. Tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Security Forum 2018 – 44th CICA“, vykusioje 2018 m. birželio 6–7 d. Krokuvoje, Lenkijoje, skaitytas pranešimas „Undue influence and national security“.
2. Tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „The impact of Industry 4.0 on Job Creation“, vykusioje 2018 m. lapkričio 22 d. Trenčianske Teplicėje, Slovakijoje, skaitytas pranešimas „Lobbying activity as industry phenomena“.
3. Tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „X International Scientific Conference“, vykusioje 2019 m. gegužės 9 d. Mykolo Romerio universitete Kaune, Lietuvoje, skaitytas pranešimas „Municipal Waste management and Lobbying activity“.
4. Tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „XIV Security Forum 2019“, vykusioje 2019 m. birželio 6–7 d. Krokuvoje, Lenkijoje, skaitytas pranešimas „Municipal waste management as a critical infrastructure in the context of national security“.
5. Tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „International Scientific Conference „The Impact of Industry 4.0 on Job Creation““, vykusioje 2019 m. lapkričio 21–23 d. Trenčianske Teplicėje, Slovakijoje, skaitytas pranešimas „Big data

and municipal waste management: challenges and opportunities“.

6. Tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „Human Potential Development“, vykusioje 2019 m. gegužės 28–30 d. Lodzėje, Lenkijoje, skaitytas pranešimas „Industry 4.0 and Waste Management: the Main Challenges“.
 7. Tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „The 11 th International Scientific Conference „Problems of Ensuring Public Security““, vykusioje 2020 m. spalio 20–22 d. Mykolo Romerio universitete Kaune, Lietuvoje, skaitytas pranešimas „Municipal waste and social changes: main challenges“.
 8. Tarptautinėje mokslinėje konferencijoje „The 17th International Scientific Conference „Human Potential Development““, vykusioje 2020 m. spalio 20–22 d. Mykolo Romerio universitete Kaune, Lietuvoje, skaitytas pranešimas tema „Circular economy and waste concept“.
- 2018 03 04–2018 08 04 mokslinė stažuotė „Grandesco Investment“ Liuksemburge.
1. Disertacinio tyrimo autorius dalyvavo rengiant metodinės pagalbos projektą, pateikiant Lobistinės veiklos įstatymo kontekste vartojamo termino *nuomonė* išaiškinimą, remiantis VTEK 2021-09-23 raštu Nr. S-2692 „Dėl metodinės pagalbos“.
 2. Lietuvos mokslo tarybos pirmininko 2019 m. vasario 26 d. įsakymu Nr. V-108 „Dėl konkurso paramai už studijų rezultatus gauti 2019 metais rezultatų patvirtinimo“ skirta parama už akademinis pasiekimus 2019 metais.
 3. Lietuvos mokslo tarybos pirmininko 2020 m. vasario 28 d. įsakymu Nr. V-127 „Dėl konkurso paramai už studijų rezultatus gauti 2020 metais rezultatų patvirtinimo“ skirta parama už akademinis pasiekimus 2020 metais.

CURRICULUM VITAE

Andrius Stankevičius, el. paštas: stankevicius@mruni.eu, tel. 8612 39999

Išsilavinimas

2017–2021 m. doktorantūros studijos Mykolo Romerio universitete

2013–2015 m. verslo magistro diplomas, Fernando Pessoa universitetas, Portas (Portugalija)

2013–2015 m. magistro diplomas, verslo ir vadybos laipsnis, Mykolo Romerio universitetas, Vilnius

1999–2005 m. teisininko profesinė kvalifikacija, vientisosios studijos, Vilniaus universitetas

1995–1998 m. edukologijos bakalauras, Lietuvos kūno kultūros akademija, Kaunas

Profesinė patirtis

2012–dabar. Mykolo Romerio universitetas, lektorius

2019 –dabar. VŠĮ „Solidarus“ direktorius

2014–2016 m. Kvalifikacijų ir profesinio mokymo plėtros centras, ekspertas

2013–2014 m. Švietimo ir mokslo ministerija, ministro patarėjas

2011–2012 m. Kauno m. savivaldybė, administracijos direktoriaus pavaduotojas

Darbas valdybose

2003–2007 m. UAB „Automobilių stovėjimo aikštelės“

2002–2003 m. BC Kauno „Žalgiris“

2004–2007, 2011–2012 m. AB Kauno energija

2013–2014 m. Europos socialinio fondo agentūra

MYKOLAS ROMERIS UNIVERSITY

Andrius Stankevičius

**LOBBYING ACTIVITY IN THE MUNICIPAL WASTE
MANAGEMENT SECTOR**

Summary of Doctoral Thesis
Social Sciences, Law (S 001)

Vilnius, 2022

The Doctoral Thesis was prepared in 2017-2021 at Mykolas Romeris University under the right to organize doctoral studies granted to Mykolas Romeris University and Vytautas Magnus University by the order of the Minister of Education, Science and Sports of the Republic of Lithuania No. V-160 dated on February 22, 2019.

Scientific supervisor:

Prof. Dr. Andrejus Novikovas (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, S 001).

The Doctoral Thesis will be defended at the Legal Research Council of Mykolas Romeris University and Vytautas Magnus University:

Chairperson:

Prof. dr. Algimantas Urmonas (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, S 001).

Members:

Prof. Dr. Eglė Bilevičiūtė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, S 001);

Prof. Dr. Vida Davidavičienė (Vilnius Gediminas Technical University, Social Sciences, Management, S 003);

Prof. Dr. Fernando Galindo (University of Zaragoza, Spain, Social Sciences, Law, S 001);

Prof. Dr. Aurelija Pūraitė (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Law, S 001).

The public defence of the Doctoral Thesis will take place at the sitting of the Legal Research Council at Mykolas Romeris University on the 21 st of June, 2022 at 13:00 PM in the Conference Hall of Mykolas Romeris University (Room I-414). Address: Ateities str. 20, LT-08303 Vilnius, Lithuania.

The Summary of Doctoral Thesis was sent out on the 21st of May, 2022.

The Doctoral Thesis is available at Martynas Mažvydas National Library of Lithuania (Gedimino ave. 51, Vilnius,) and the Libraries of Mykolas Romeris University (Ateities str. 20, Vilnius) and Vytautas Magnus University (K. Donelaičio str. 52, Kaunas).

**LOBBYING ACTIVITY IN THE MUNICIPAL WASTE
MANAGEMENT SECTOR**

SUMMARY OF DOCTORAL THESIS

Relevance and issues of the research. Increasing consumption, technological advances, and globalization are driving increasing waste generation and the impact of environmental pollution. The municipal waste management sector (hereinafter - MWM) is an integral part of waste management and an economic, technological, social phenomenon with certain specifics. Mentioned, that the state priorities of MWM must be coordinated at the level of the European Union (hereinafter - EU, Union). The article 191 of the Treaty on the Functioning of the European Union (hereinafter - TFEU) states that the Union's policy on the environment shall contribute to pursuing the following objectives: preserving, protecting and improving the quality of the environment; protecting human health; prudent and rational use of nature¹³²⁹. Direktive 2008/98/EC (hereinafter – WFD 2018/851) emphasizes, that Member States shall ensure the development of waste legislation and policy is a fully transparent process, observing existing national rules about the consultation and involvement of citizens and stakeholders.¹³³⁰ The main legal acts of the EU and the Republic of Lithuania (hereinafter - Lithuania) establishes the principles of implementation of transparent, ethical, fair legislation process, ensuring the participation of various interest groups¹³³¹; also stating, that „transparency of interest representation is important aspect in order to enable citizens to monitor the activities of interest representatives and to understand their potential impact,

1329 „Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo suvestinė redakcija“, 191 str., Eur-Lex, žiūrėta 2020 m. sausio 7 d.,

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=LT>.

1330 2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/98/EB dėl atliekų ir panaikinanti kai kurias direktyvas, aktuali redakcija nuo 2018 m. liepos 7 d., 4 str. 2 d., Eur-Lex, žiūrėta 2020 m. sausio 7 d., <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/98/oj>.

1331 Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 11 str., 15 str., taip pat Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo 3 str. 2 d., Lietuvos Respublikos Seimas, žiūrėta 2021 m. vasario 21 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.433088/asr>.

including financial support and advocacy initiatives¹³³².

The Constitutional Court of the Republic of Lithuania holds that: „the regulative role of law is greatly dependent upon the intensity of social life. The more complicated social relations of people, the larger need to regulate these relations, i.e. to adopt legal acts that would create preconditions for reconciling conflicts of social interests. In such way, fortuities and arbitrariness, instability of social life and clashes of interests are avoided¹³³³. Republic of Lithuania Law on Lobbying Activities reveals the possibility for interest groups to express themselves in regulating public life. This legal document shall seek to ensure publicity and transparency of lobbying activities, and prevent illegal lobbying activities.¹³³⁴ Several legal problematic aspects should be mentioned.

First, based on the work of researchers, it can be stated, that the legal regulation of lobbying activities in Lithuania does not work. The purpose of the law have not been achieved (representation of interest groups is more often perceived as the use of informal and sometimes even illegal methods)¹³³⁵; the legal provisions regulating lobbying activity are „frozen¹³³⁶; also are mentioned the incompleteness of concepts in defining the phenomenon of lobbying or exceptions to this activity¹³³⁷, or emphasizes the cultural aspect of Lithuania, which “rejects” the regulation of lobbying¹³³⁸. Taking into account, that from 1 January 2021 new amendments of the Law on Lobbying of the Republic of Lithuania entered into force¹³³⁹, and it's important to assess, how this legal document manifest in the municipal waste management legislative process.

1332 2021 m. gegužės 20 d. Europos Parlamento ir Europos Komisijos susitarimo dėl skaidrumo registro organizacijoms ir savarankiškai dirbantiems asmenims, dalyvaujantiems formuojant ir įgyvendinant ES politiką, 1 str., 3 str. 1 d., II priedas, Eur-Lex, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 3 d.,

[https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021Q0611\(01\)&from=EN](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021Q0611(01)&from=EN).

1333 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1995 m. kovo 8 d nutarimas Nr. 20/94-21/94, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas žiūrėta 2021 m. lapkričio 2 d., <https://www.lrkt.lt/lt/teisimo-aktai/paieska/135/ta425/content>.

1334 Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 pakeitimo įstatymas (aktuali redakcija, galiojanti nuo 2021-01-01), TAR, žiūrėta 2021 m. lapkričio 2 d., <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.7B9B89F840E2>.

1335 Ronald J. Hrebener ir Bryson B. Morgan, *Lobbying in America: a reference handbook* (Santa Barbara: ABC-CLIO, California, 2009), 86.

1336 Alvidas Lukošaitis, „Lobizmas užsienio šalyse ir Lietuvoje: teisinio reguliavimo ir institucionalizacijos problemos“, *Politologija* 2, 62 (2011): 36.

1337 Monika Ambrasaitė, „Naujoji Lietuvos lobizmo reglamentavimo ekstrateisinė koncepcija: pokyčiai ir gairės ateičiai“, *Politologija* 4, 80 (2015): 3–4, <https://www.lituanistika.lt/content/62746>.

1338 Andrius Stankevičius ir Asta Lukšaitė, „Transparent lobbying for sustainability: case of Lithuania“, *Entrepreneurship and Sustainability Issues* 4, 2 (2016): 226, [https://doi.org/10.9770/jesi.2016.4.2\(9\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2016.4.2(9)).

1339 Lietuvos Respublikos lobistinės veiklos įstatymo Nr. VIII-1749 pakeitimo įstatymas, *supra note*, 6.

Secondly, legislation in the MWM sector is constantly criticized for the uncertainty of reforms, the frequent change of legislation without a systematic vision, or for *copy paste*¹³⁴⁰ method implementation in the legislative process. For example, the Law on Waste Management of the Republic of Lithuania has been amended 38 times until 20/07/2021, and the Rules of Waste Management rules¹³⁴¹ have been amended 33 times until 20/07/2021.

Furthermore, these frequent changes involve changing not only individual legal norms, but also legal institutes, which creates legal contradictions or legal gaps. In this context, it is important to identify the situation (s) of imperfect legislation process in the MWM system and to validate possible solutions.

Thirdly, the analysis of the legal regulation in the MWM sector reveals legal problematic aspects related to the establishment of the principles of competitiveness. Municipal waste management (as a business branch) in the context of competitiveness has been repeatedly analyzed in the decisions of the Competition Council of the Republic of Lithuania¹³⁴² and in the jurisprudence of the courts. Noteworthy, that evaluating competitiveness and municipal internal contracts as competition of legal norms, there is no uniform case law, and legal regulation is contradictory. This problematic aspect presupposes theoretical and practical research of the nature of the lobbying activities, identifying negative legal manifestations (reasons) in this area.

Fourth, the legal regulation of the MWM system is related to the provisions of ideological values and policies of nature protection, which have recently become an essential source of EU (as well as Lithuanian) legislation. These ideological attitudes are oriented towards nature conservation, but emphasize different, controversial approaches in an environmental context. In other words, the ideological discourse of the respective direction offers different solutions in the context of ecology, which creates preconditions for the lobbying activities of various interest groups. Through lobbying, stakeholders form a favorable direction in the legal regulation of waste management, influencing the use, consumption, generation, management and structure of the waste management system (including pricing) and the mechanism of its operation.

1340 Empirinio tyrimo metu nustatyta, kad nuostatos iš ES direktyvų į nacionalinio lygmens teisės aktus perkeliamos *copy paste* (liet. „iškirpk ir įklijuok“) metodu nesigilinant į nacionalinio konteksto poreikius.

1341 „Dėl Atliekų tvarkymo taisyklių patvirtinimo“, LRS, žiūrėta 2021 m. rugsėjo 28 d., <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.84302/FCiMhMTBLh>.

1342 From 2006 to 2019 y.

Fifth, the nature of the lobbying groups in the municipal waste management, which has negative impact to the public interest, results in an inefficient mechanism for controlling the legislative process: 1) the objectives of lobbying influence are not clear (for example, no or delayed draft legislation); 2) there is no possibility to identify the “footprint” of the legislation initiatives (for example, who are the sponsors or beneficiaries of the legislation); 3) it is complicated to identify lobbying activities as a branch of the economy (unclear amount of allocated funds and / or volumes of administrative resources (posts)).

For example, US or EU registries disclose finances, allocated for lobbying activity or declare the number of “recruited” lobbyists in the specific sectors.¹³⁴³ The “invisible”, latent nature of the lobbying activities in the legislation process of the municipal waste management sector, which has negative impact to the public interest, determines imperfect legislative situations - it can be identified as the main problem of this dissertation research.

Originality and practical significance of the research. This is the first dissertation research in the field of law in Lithuania, which reveals and evaluates the connections between the activities of lobbying interest groups and the phenomena of the MWM through theoretical and practical aspects. It should be emphasized, at the present moment there are no research-based answers to the content of the dissertation problem. The novelty of the research manifests itself in two aspects. *First*, although the phenomenon of lobbying is the object of research in various fields of science (management, political science, sociology), lobbying, as an object of law, is analyzed fragmentarily in Lithuania. For example, lobbying as a category of law is analyzed only in M. Ambrasaitė-Valentinavičienė’s dissertation, which examines the theoretical foundations of lobbying regulation.¹³⁴⁴ Meanwhile, this dissertation research, discusses the new changes in the legal regulation of lobbying activities¹³⁴⁵ and their practical manifestations in the legislation of a specific segment, is the first work in the field of law.

Secondly, the legal regulation of the MWM sector in the works of researchers in

1343 Pavyzdžiui, JAV didžiausios lobistinės veiklos sąnaudos per 2019 m., identifikuotos farmacijos sektoriuje, sudarė 295,17 mln. JAV dolerių, o ES institucijose daugiausia asocijuoto subjekto lobistinei veiklai išleidžiamos lėšos 2019 m. farmacijos srityje buvo 10 mln. eurų (žr. 2 ir 3 priedus).

1344 Monika Ambrasaitė-Valentinavičienė, „Lobizmo reglamentavimas: Lietuvos atvejis“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2017), 32, <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:30963085/datastreams/MAIN/content>.

1345 Lobistinės veiklos įstatymo redakcija, įsigaliojusi nuo 2021 m. sausio 1 d.; tai laikytina šio teisinio instituto reforma.

the field of law is also studied fragmentarily. Only one dissertation study in the field of law, analyzed the diversity of waste concepts (eight waste concepts were studied) and noted, that “the lack of scientific analysis on the legal regulation of waste in Lithuania also leads to significant shortcomings in legal acts”¹³⁴⁶. It should be mentioned, that the above-mentioned dissertation research was defended in 2011, and the current dissertation was completed in 2021, this is more than 10 years later. During this period, a number of significant legal regulatory reforms have taken place in the EU and Lithuania, regulating both municipal waste and waste management in general¹³⁴⁷, - it presupposes the need for new research in the field of law. The analysis of municipal waste management legislation, which is determined by the lobbying activities of interest groups, is the first dissertation research in the field of law.

Although the dissertation is in the field of law, it naturally manifests interdisciplinary. This was determined by the specifics and complex nature of the selected object. Research from other disciplines must inevitably be taken into account, when revealing the concepts of both the MWM system and lobbying. The lobbying activities of interest groups and the legal regulation of the MWM include innovations in technological sciences, economics, political science, sociology, philosophy and law. It should be emphasized, that in this dissertation the lobbying activities of interest groups on the MWM sector are viewed from the perspective of law science. From a scientific point, the results of this dissertation research could be significant: 1) improving the implementation of lobbying as a category of law in order to achieve legislative transparency and accountability; 2) further improvement of the legal regulation of the MWM system, bearing in mind even those aspects of the legal regulatory process, that were not mentioned in this work due to its limited scope (for example, the management of packaging waste).

The practical significance of the work is related to the fact that the eloquent, typical facts and working taxonomy of lobbying interest groups established in the dissertation research, can be used in practice to identify and investigate the manifestati-

1346 Martynas Vasiliauskas, „Teisinis atliekų tvarkymo reguliavimas: probleminiai aspektai“ (daktaro disertacija, Vilniaus universitetas, 2011), 114, <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:2096611/datastreams/MAIN/content>.

1347 Europos Parlamentas ir Europos Taryba, įgyvendindama žiedinės ekonomikos konceptą, 2018 m. pakeitė šešias direktyvas, susijusias su atliekų tvarkymu, ir tai laikytina sisteminiu pokyčiu tvarkant atliekas. Šie pokyčiai lėmė 2021 m. Atliekų tvarkymo, Pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymų pakeitimus; žr. Andrius Stankevičius, Andrejus Novikovas, Audrius Bakaveckas ir Oleh Petryshyn, „EU waste regulation in the context of the circular economy: peculiarities of interaction“, *Entrepreneurship and sustainability issues* 8, 2 (2020): 538–539, [http://doi.org/10.9770/jesi.2020.8.2\(32\)](http://doi.org/10.9770/jesi.2020.8.2(32)).

ons of illegal lobbying on various sectors of legislative. The results of the problematic aspects which were identified in this dissertation, presupposes to assess the extent of the challenges to democratic legislation and public governance. That includes issues of competitiveness and municipal internal contracts law norms competition on the municipal waste management system, also the elimination of imperfect legislative situations on this sector.

The object of the doctoral research - interest groups lobbying activity on the municipal waste management sector

The subject of the doctoral research - impact of the interest groups lobbying activity on the municipal waste management sector in Lithuania.

The aim of the doctoral research - *to reveal* and *to evaluate* the manifestations of the interest groups lobbying activity on the municipal waste management sector

The following tasks were raised to achieve the aim of the doctoral research

1. *To reveal* the evolution of the phenomenon of the interest groups lobbying activity from law perspective.
2. *To evaluate* the legal concept of the interest groups lobbying activities.
3. *To divulge* the condition and changes of municipal waste management law regulation at the level of the national legal system.
4. *To evaluate* the main advantages and disadvantages of the interest groups lobbying activity on the municipal waste management sector.

Theses being defended:

1. The impact of the interest groups lobbying activities on the legal regulation of municipal waste management has the potential negative nature to the public interest and manifests itself in a latent form.
2. The influence of the interest groups lobbying activity on the municipal waste management sector are used to achieve monopoly benefits.

Structure of the dissertation. The structure of the dissertation consists of an introduction, four chapters, conclusions and suggestions, bibliography, appendixes. In the introduction of the doctoral thesis the scientific issue is raised, the object of the research is described, aim and tasks are raised, methodological aspects and methods, and its theoretical and practical value are discussed.

The first part of the dissertation analyzes the provisions of legal concepts relevant to the dissertation, assessing the lobbying activities of interest groups as a cate-

gory of law in the light of sociological jurisprudence (such as¹³⁴⁸, *law in action*¹³⁴⁸, *living law*¹³⁴⁹), legal positivism and natural law (ideal law) doctrines.

The second part of the dissertation reveals the legal issues of the definition (legal concept) and exceptions of the interest groups lobbying activities. This part also provides a classification of the methods of activity of lobbying interest groups, taking into account the data of comparative scientific analysis, comparing the content of legal regulation of the phenomenon of lobbying activity by foreign states and EU institutions.

The third part of the dissertation reveals the objectives of the legal regulation of the MWM in the context of the circular economy and competitiveness, divulges waste hierarchy and determines the content and condition of the municipal waste management system in Lithuania. This section also provides a classification of participants in the municipal waste management system that is relevant to the course of the empirical study.

The fourth part of the dissertation provides the structure of the empirical research methodology, processes the results obtained during the empirical research, distinguishes problematic storylines and performs a legal assessment of the relevant problematic issues.

At the end of the dissertation conclusions, suggestions and the list of bibliography are presented.

Review of previous scientific research. There were no comprehensive research dedicated to analyse interaction between interest groups lobbying activities and municipal waste management as categories of law. The author was not able to find any Lithuanian or foreign researcher's works related to the manifestations of the interest groups lobbying activity in the municipal waste sector. It should be noted, that both the phenomenon of lobbying by interest groups and the municipal waste management sector as objects of the legal regulation are evolving, changing phenomena's, and this is perhaps the reason for the lack of research. On the other hand, the mentioned phenomena's and their legal concepts are treated differently in the legal acts of different states, therefore scientific works are often controversial, characterized by contradictions and socio-cultural specifics.

Lobbying phenomena and municipal waste management trends are identified on the basis of the studies, reports and statistical data analysis by international organi-

1348 According to R. Pound.

1349 According to E. Erlich.

zations, the EU and national institutions. For example, that OECD in its research and reports, develops the concept, that lobbying is revealed as seeking to influence different levels of government (local, national, regional and international) or different areas of government (judicial, legislative or executive)¹³⁵⁰; Transparency International provide the Corruption Perceptions Index and analyzes the evolution of interest group lobbying activity¹³⁵¹; Meanwhile, the World Economic Forum reports state, that transparent legislation process has a positive effect on competitiveness¹³⁵². The relevant provisions of the legal doctrines are analyzed on the basis of L. Gumplowich¹³⁵³, R. von Jhering¹³⁵⁴, H. Kelsen¹³⁵⁵, H. L. A. Hart¹³⁵⁶, R. Dworkin¹³⁵⁷ scientific works. Lithuanian scientists should be mentioned: A. Urmono¹³⁵⁸, A. Vaišvilas¹³⁵⁹, V. Sinkevičius¹³⁶⁰, D. Beinoravičius¹³⁶¹, V. Mikelėnas¹³⁶², and T. Berkmanas¹³⁶³ who examined the peculiarities of legislative issues in Lithuania. Mentioned authors emphasizes the need for legislation to reflect the realities and trends of social change, involving the widest possible range of social groups, experts in legislation, ensuring the value principles of law rather than fragmentation, which benefits narrow interest groups. The concept of interest groups lobbying activity and the features of legal regulation, are analyzed on the basis of scien-

1350 OECD, *Lobbyists, Government and Public Trust*, Vol. 2: *Promoting Integrity through Self-regulation* (Paris: OECD Publishing, 2012), 22–23, žiūrėta 2021 m. sausio 17 d., <https://dx.doi.org/10.1787/9789264084940-en>.

1351 Raphaël Kergueno, Jon Vrushi, „Debugging democracy. Open data for political integrity in Europe“, Transparency International, 2020, <https://transparency.eu/wp-content/uploads/2020/11/Debugging-Democracy.pdf>.

1352 „The Europe 2020 Competitiveness Report: Building a More Competitive Europe“, World Economic Forum, žiūrėta 2020 m. gruodžio 5 d., <http://www3.weforum.org/>.

1353 Liudvik Gumplowich, *Sociologijos pagrindai* (Kaunas: Lietuvos universiteto teisių fakulteto leidinys, 1929).

1354 Rudolph von Jhering, *The Struggle for Law* (Chicago: Callaghan and Company, 1915).

1355 Hans Kelsen, *Grynoji teisės teorija* (Vilnius: ALK, Eugrimas, 2002).

1356 H. L. A. Hart, *Teisės samprata* (Vilnius: Pradai, 1997).

1357 Roland Dworkin, *Rimtas požiūris į teises* (Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, 2004), 48–56; 125–126.

1358 Algimantas Urmonas, „Teisėkūros sąveikų su viešąja politika ypatumai Lietuvoje“, *Viešoji politika ir administravimas* 18, 1 (2019): 100.

1359 Alfonsas Vaišvila, *Teisinis personalizmas: teorija ir metodas* (Vilnius: Justitia, 2010).

1360 Vytautas Sinkevičius, „Konstitucinio Teismo nutarimų įgyvendinimas įstatymų leidyboje“, *Jurisprudencija* 18, 2 (2011): 497–516.

1361 Dariusis Beinoravičius, „Socialinis kompromisas kaip teisinio įstatymo požymis“, *Jurisprudencija* 19, 27 (2002): 16–18.

1362 Valentinas Mikelėnas, „Interpretacinis žaismas, arba kaip kurti teisę be parlamento“, *Jurisprudencija* 116, 2 (2009): 80, 79–92.

1363 Tomas Berkmanas, „Teismo aktyvumo kuriant ir aiškinant teisę plėtros tendencija, motyvai ir problemos“, *Teisės problemos* 44, 2 (2004): 30–47.

tific works T. Holyoke¹³⁶⁴, E. L. Smith ir J. R. Wright¹³⁶⁵, C. McGrath¹³⁶⁶, emphasizing that the scientific issues of lobbying has been discussed widely and often controversial. L. Milbrath¹³⁶⁷ examined lobbying as a communication process¹³⁶⁸, R. J. Hrebener ir B. B. Morgan, L. Vovtar¹³⁶⁹ conducted comparative studies of lobbying activities, comparing the practices of Lithuania and foreign countries. The problems of conceptual activity of lobbying interest groups in the Lithuanian political context are discussed on the basis of L. Andrikiienė et al.¹³⁷⁰ and by B. Mikulskienė et al.¹³⁷¹ monographs. Among the researches in the field of law, should be mentioned M. Ambrasaitė-Valentinavičienė's dissertation, in which the theoretical foundations of lobbying regulation are analysed, and this research itself can be named "as a reference point for researching specific aspects of lobbying and / or its regulation"¹³⁷². P. Ragauskas and A. Lukošaitis paid attention to the issues of legal regulation of lobbying activities and emphasized, that "illegal lobbying is one of the main forms of corruption"¹³⁷³.

Stankevičius ir A. Lukšaitė noted, that "non-transparent", "undue" lobbying activity presupposes shadow economy¹³⁷⁴. Interaction between lobbying and the phenomenon of corruption is emphasized in E. Kavoliūnaitė-Ragauskienė's research study¹³⁷⁵,

1364 Thomas Holyoke, *Interest groups and Lobbying: Pursuing political interests in America*. Second edition (New York: Routledge, 2020).

1365 David Austen-Smith ir John R. Wright, „Counteractive Lobbying“, *American Journal of Political Science* 38, 1 (1994): 25–44, <https://www.jstor.org/stable/2111334?origin=crossref&seq=1>.

1366 Conor McGrath, „Lester Milbrath's The Washington Lobbyists, 50 Years On: An Enduring Legacy“, *Political Studies Review* 16, 3 (2018): 218.

1367 Lester W. Milbrath, „Lobbying as a communication process“, *Public Opinion Quarterly* 24, 1 (1960): 52–53.

1368 Lester W. Milbrath, *The Washington Lobbyist* (Chicago: Rand McNally, 1963): 7–8.

1369 Ronald J. Hrebener ir Bryson B. Morgan, *Lobbying in America: a reference handbook* (Santa Barbara: ABC-CLIO, California, 2009), 86; Ronald J. Hrebener, Courtney H. McBeth ir Bryson B. Morgan, „Interests and lobbying in Lithuania: a spectrum of development“, *Journal of Public Affairs* 8, 1–2 (2008): 51–65; Luka Vovtar, „Environmental lobby effectiveness – the case of Lithuania and the United Kingdom“, *Socialinių mokslų studijos* 6, 2 (2014): 313–330.

1370 Laima Andrikiienė ir kt., *Šiuolaikinės lobistinės veiklos tendencijos* (Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2002), 50–80.

1371 Birutė Mikulskienė ir kt., *Įtrauktis: ką geba Lietuvos asociacijos?* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2016), 15–16.

1372 Ambrasaitė-Valentinavičienė, *supra note*, 30: 30.

1373 Lukošaitis, *supra note*, 8: 31; Petras Ragauskas, „Apie prielaidas neveikti lobistinės veiklos teisiniam reglamentavimui Lietuvoje“, *Teisės problemos* 3, 73 (2011): 77.

1374 Stankevičius ir Lukšaitė, *supra note*, 10: 225.

1375 Eglė Kavoliūnaitė-Ragauskienė, *Galimos korupcijos rizikos lobizmo srityje ir jų prevencijos galimybės* (Vilnius: Lietuvos teisės institutas, 2018), 5–7.

in the reports of the Special Investigations Service of the Republic of Lithuania¹³⁷⁶ and in the resolutions of the Seimas¹³⁷⁷. Mentioned, that the phenomenon of lobbying as law category is studied fragmentary in the Lithuanian scientists works. At present, there is still a lack of a systematic approach analyzing the legal content of lobbying: the interaction of this phenomenon with other legal categories is not revealed, also the practical mechanism of lobbying activities as a process is not analyzed. Mentioned, that Lithuania adopted new version of Republic of Lithuania Law on Lobbying Activities from 1 January 2021 and these new changes of lobbying regulation are not analyzed in the scientific works.

MWM system as a legal phenomenon is discussed by foreign researchers such as L. K. Caldwell¹³⁷⁸, L. Kramer¹³⁷⁹. They emphasize, that the waste management system is a key element of EU environmental legislation. Mentioned, that phenomenon of MWM as law category is studied fragmentary in the Lithuanian scientist's works. Investigating the legal problems of waste management in Lithuania, M. Vasiliauskas in his dissertation examined the problem of defining the concept of waste and emphasized that "legal scientists do not agree on waste definition", and this situation presupposes difficulties in case law or legal doctrine¹³⁸⁰. A. Pasvenskienė and B. Pranevičienė assessed the relationship between the waste management system and waste prevention¹³⁸¹, T. Limba et al. emphasized the interaction between MWM and technological development, which affect the nature of the legal regulation¹³⁸². G. Česnaitytė, revealed the

1376 „Lietuvos Respublikos specialiųjų tyrimų tarnybos veiklos ataskaita 2019 metai“, Specialiųjų tyrimų tarnyba, žiūrėta 2020 m. gruodžio 9 d., <https://www.stt.lt/doclib/q5vucprizb4ycxer61agkd7nrzbbx-pck>.

1377 Nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo Nacionalinio saugumo ir gynybos komiteto atlikto parlamentinio tyrimo dėl asmenų, verslo subjektų ir kitų interesų grupių galimo neteisėto poveikio valstybės institucijoms priimant sprendimus ir galimos neteisėtos įtakos politiniams procesams išvados“, LRS, žiūrėta 2021 m. sausio 24 d.,

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/3c03fbf26b0611e8b7d2b2d2ca774092?fwid=khr0udvsc>.

1378 Lynton Keith Caldwell, *International environmental policy* (London: Duke university, 1996), 3.

1379 Liudvig Kramer, *EU environmental law*. S seventh edition (Londonas: Sweet and Maxwell, 2012), 329.

1380 Vasiliauskas, *supra note*, 18: 161.

1381 Aušrinė Pasvenskienė ir Birutė Pranevičienė, „Atliekų prevencijos teisinis reglamentavimas“, *Visuomenės saugumas ir viešojo tvarka* 8, (2012): 156–158.

1382 Tadas Limba, Andrejus Novikovas, Andrius Stankevičius, Antanas Andrulevičius ir Manuela Tvaronavičienė, „Big Data Manifestation in Municipal Waste Management and Cryptocurrency Sectors: Positive and Negative Implementation Factors“, *Sustainability* 12, 2020: 1–14, <https://www.mdpi.com/2071-1050/12/7/2862>

incompleteness of legal concepts of waste management¹³⁸³ and L. Žilinskienė divulged the method of organizing the municipal waste management.¹³⁸⁴ The dynamic nature of the municipal waste management legislation has been assessed by A. Novikovas, A. Stankevičius and A. Bakaveckas¹³⁸⁵ research. The data of these scientific works are used in the dissertation to reveal the structure and dynamics of the MWM. However, there is a lack of a systematic approach to situations of imperfect legislation in the MWM system. Accentuate, that there is a lack of problematic analysis and concrete insights on how to improve the legislative process in this area, taking into account the current legislative changes at the level of national and EU law.

The methodological aspects were carried according to J. Creswell¹³⁸⁶, R. Tidikis¹³⁸⁷, G. Merkys¹³⁸⁸ scientific works, which reveals the disadvantages and advantages of using expert interviews as a data collection method. Expert interview as a qualitative research in legal works were analyzed on the basis of the Ž. Plytnikas dissertation¹³⁸⁹.

Methodology of the research. Theoretical and empirical research methods were used in the dissertation research. It should be noted, that only the complex application of all the mentioned research methods creates preconditions for a thorough and comprehensive investigation of the research object. **Empirical methods** were used: document analysis, expert interview and analysis of secondary statistics. **Theoretical research methods** were used: systematic analysis, comparative, historical, linguistic, analytical- critical, teleological and meta-analysis.

1383 Greta Česnaitytė, „Išspėjimas apie galimą išbraukimą iš turinčių teisę išrašyti gaminių ir (ar) pakuočių atliekų sutvarkymą įrodančius dokumentus atliekų tvarkytojų sąrašo kaip poveikio priemonė“, *Visuomenės saugumas ir viešojo tvarka*, 25, (2020): 80–81.

1384 Leda Žilinskienė, „Komunalinių atliekų tvarkymo sistemos organizavimo teisinis reglamentavimas: praktiniai ir teoriniai aspektai“, *Jurisprudencija* 24, 2 (2017): 405.

1385 Stankevičius, Novikovas, Bakaveckas ir Petryshyn, *supra note*, 19: 538–539.

1386 John Creswell, *Research Design: Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches*. 3rd ed (London: Sage Publications, 2009), 167.

1387 Rimantas Tidikis, *Socialinių mokslų tyrimų metodologija* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2003), 359.

1388 Gediminas Merkys, „Testavimas – socialinių mokslų principas. Metodologinio diskurso projekcija“, *Socialiniai mokslai* 2, 19 (1999): 7–15.

1389 Žydrūnas Plytnikas, „Viešųjų pirkimų kontrolės modelis Lietuvoje“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2020), 2, https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16627/Disertacija_Plytnikas.pdf?sequence=5&isAllowed=y.

Conclusions

The following main conclusions were made after summarizing the results of the research.

1. According to theoretical and empirical research analysis, the lobbying activities of interest groups in municipal waste management legislation manifest in **latent nature**. *Modus operandi* of latent lobbying activity is an indirect influence on legislation process. Indirect influences can be **legal** and **illegal**. Lobbying interest groups, acting through both legal and illegal methods of lobbying, seek to avoid publicizing influence in the legislative process. This presupposes, that the undue influence on legislation has a negative effect on the public interest. Notable, that according to Information system for Transparent Legislative processes data basis, it has not been publicized declarations of lobbying activities that would directly identify the lobbying activities of interest groups in the municipal waste management legislation. This presupposes conclusion that the provisions of the Law on Lobbying activities do not work at the municipal level.
2. The following characteristics of latent lobbying activity of interest groups in the MWM sector are distinguished:
 - 1) Latent lobbying activities identified **as illegal** and identified in the context of administrative and constitutional liability.
 - 2) Latent lobbying is described as a **deliberate activity** to avoid publicizing activities and agreements in the legislative process.
 - 3) Latent lobbying activity of the interest groups focuses on **non transparent, unfair legislation process**, denying the main principles of democratic legislation process and democratic governance.
 - 4) Latent lobbying activity of the interest groups is identified as **a specific part of corruption**.
 - 5) According to empirical data, latent lobbying activities are identified as **defensive** (to maintain the status quo) or **offensive** (to change the existing legal framework) lobbying methods.
3. Interest groups in the municipal waste management sector are represented using the **last-minute lobbying method**, which is described **as illegal**. This method “hides” the actual content of the legal act (or project), the clients, beneficiaries and is aimed to avoid public discussion. In practice this may

lead legal or social conflicts. Assessing the nature of the last-minute lobbying method in Lithuania, the features of this method are distinguished:

- 1) The last-minute lobbying method has **systematic nature**. Its manifest cyclicity of time and in various areas of legal regulation in the context of Lithuanian legislative process.
 - 2) The last-minute lobbying method manifests itself at various levels of the legislative hierarchy: the conclusions of the competent authorities are not provided; a certificate of anti-corruption assessment of the legal act is not submitted; draft legislative proposals shall be presented without giving reasons.
 - 3) The problem of last-minute lobbying method poses an administrative-legal burden.
4. Based on the data of both theoretical and empirical research, disclosed the competition between lobbying legal norms with the legal norms of the free mandate of a member of the Seimas and a lawyer. In order to eliminate this competition of the legal norms, it is necessary to follow the rule established in the case law *Lex specialis derogat legi generali*. The content of above mentioned presupposes the obligation for lawyers, engaged in lobbying activity to comply with the Law on Lobbying activities: register in the register of lobbyists and submit transparency declarations.
5. The imperfect legislative situations of the municipal waste management system identified during the empirical study can be classified into two groups. The first group describes the problematic issues of municipal waste management legislation that directly affects the municipal waste management system. The second group includes legal institutes that indirectly influence the municipal waste management system: there is a competition of the internal contracts legal norms between legal norms of the competitiveness, also shortcomings in the legal regulation of lobbying activities.
6. The problem of imperfect legislation on municipal waste management:
- 1) Legislation on municipal waste management manifests itself in delays nature, which can be identified as systemic in assessing the hierarchical structure of legislation: delays in legislation in higher-level legislation cause delays in lower-level regional (municipal legislation). Such legislation a threat to the proper functioning of the municipal waste mana-

gement system, and this manifests itself as a “chain reaction” - complicating the operation of the MWM system and creating legal gaps (for example, late adoption of the State Waste Prevention and Management Plan 2021-2027).

- 2) The legal regulation of municipal waste management is characterized by frequent changes in legislation, which encourages loopholes, contradictions and ambiguities, and complicates the application of the law. This changes occurs at the all hierarchical levels of the MWM legislation (for example, Law on waste management has been amended 40 times, since 1998-07-01).
7. Legislation on the provisions of the Law on Waste Management, Packaging and Packaging Waste Management is implemented on a *copy paste* nature, without adapting the context. It should be noted that such legislation is described as routine, it does not reflect the social context and there is a risk that such regulation will be rejected by society or that it will create loopholes in the law.
8. The interaction between competitiveness legal norms and internal contracts legal norms in the context of the MWM system manifests itself in legal contradictions, disputes in courts, inconsistent legal position regarding clear implementation of constitutional principles in legal acts. This is due to flawed legal regulation regulating the phenomenon of internal contracts. Gaps in the regulation of internal contracts presupposes legal disputes in the municipal waste management system, which are characterized by a large number of participants. This affects the legitimate expectations of municipal waste holders that the price set for a municipal waste management service is fair, or the quality of the service as public is ensured, or legislation in the MWM is predictable and that public funds are used rationally.
9. Characteristics and scope of problematic competition of lobbying interest groups for the provision of municipal waste management services:
 - 1) **Territorial nature.** Legal disputes regarding the collection and transportation service of municipal waste are recorded in 13 municipalities; Legal disputes regarding the use and disposal services of the municipal waste are recorded in 17 municipalities (3 territories of operation of regional waste management centers).
 - 2) **Continuous in the sense of a time chain.** Legal disputes have been going on since 2001, and in 2021, the legal environment for this issue is not yet

clearly regulated.

- 3) **Nature of recurrence.** This feature is similar to a previous, but in this case, it is important to mention, that the legal obligation is not enforced or revised new, similar legal dispute is repeated in the same municipality.
10. Municipalities, as interest groups of lobbying, have a dual nature. It is a specific subject with a legislative function in the municipal waste management system (*organizes* and *ensures* MWM systems and their functioning); also it has administrative authority, public financial resources and constitutional right of self-government. On the other hand, municipalities participate as a civil subject, which use *active* and *passive* legislative activity, seeks to provide (and provides) management of municipal waste, as a public service: collection, transport, recovery and disposal, also generates profits. Acentuated, that municipalities are not obliged to declare lobbying activities.
11. The interest of municipalities (as a lobbying group) to take part in the legislation process of the municipal waste management sector, is revealed as an attempt to establish a state monopoly in the provision of municipal waste management services.
12. The data of both the theoretical analysis and the empirical research presuppose that the main shortcomings of the new version of the Law on Lobbying activities are related to the establishment of definitions. The problem is identified by regulating the exceptions to lobbying activity, provided in article 7, part 6. Article 7 (part 6) does not reveal the definition of “legislative opinion” or “personal interest”, regulating the exceptions of lobbying activity.
13. Law on lobbying activity does not establish a code of ethics of lobbying activity.

The suggestions and recommendations raised from the conclusions of the dissertation, are addressed to legislators. The proposals (recommendations) distinguished into two parts. The first part of the proposals is aimed to improve the legal regulation of lobbying phenomenon, the second part - is aimed to discuss of municipal waste management services as a monopoly phenomenon. The main ideas of the recommendations in the first part are: 1) the regulation of lobbying activities must be oriented towards prevention by improving the content of declarations of lobbying activities; 2) to establish a legal imperative - to disclose financial information related to lobbying activities; 3) a proposal to refuse to use the concept of *personal interest* in the Law on lobbying activities art. 7., and leave the provision of *economic (business) interest*, as a criterion for

assessing the content of the opinion expressed by a individual person; 4) to establish a code of ethics for lobbying activities.

Arguments “yes” for monopolistic nature: 1) MWM service is an element of national security; 2) it is a public service of a continuous nature; 3) it is necessary to ensure the continuous operation of the MWM infrastructure; 4) the need to reduce the administrative burden. Arguments “against” the monopolistic nature: 1) the MWM service must be competitive; 2) criticism of the profitability of municipal companies and the competition of public finances with private capital.

List of scientific publications

1. Novikovas, Andrejus; **Stankevičius, Andrius**. „Municipal waste, as critical infrastructure, management: case of Lithuania“, *Journal of security and sustainability issues*. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2018, vol. 8, no. 2, p. 257–265. DOI: 10.9770/jssi.2018.8.2(12). Scopus; CiteScore: 1,72, SNIP: 0,945, SJR: 0,491, kvartilis: Q2 (2018, Scopus Sources).
2. Limba Tadas; **Stankevičius Andrius**; Andrulevičius, Antanas. 2019. „Industry 4.0 and national security: the phenomenon of disruptive technology“, *Entrepreneurship and Sustainability, Issues 6 (3)*: 1528–1535. Web of Science; Scopus; [CiteScore: 5,55, SNIP: 5,038, SJR: 1,244, kvartilis: Q1 (2018, Scopus Sources)]. [https://doi.org/10.9770/jesi.2019.6.3\(33\)](https://doi.org/10.9770/jesi.2019.6.3(33)).
3. **Andrius Stankevičius**, 2020. „The content of municipal waste definition: legal analysis in context of Directive 2008/98“, P1d – Straipsnis recenzuojamoje užsienio tarptautinės konferencijos medžiagoje; Публічне адміністрування в умовах змін та перетворень: проблеми організації та правового забезпечення: Збірник наукових праць за матеріалами IV Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 9–10 квіт. 2020 р.) / Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. file:///C:/Users/Pc/Downloads/YtYctACv2D5SdWC5JGPP-S0cV-3XbShT.pdf.
4. Limba Tadas, Novikovas Andrejus, **Stankevičius Andrius**, Andrulevičius Antanas, Tvaronavičienė Manuela. 2020. „Big Data Manifestation in Municipal Waste Management and Cryptocurrency Sectors: Positive and Negative Implementation Factors“. *Sustainability*. 2020, vol. 12, Iss. 3, 1–14. kvartilis: Q1 (2018, Scopus Sources), <https://repository.mruni.eu/handle/007/16310>
5. **Andrius Stankevičius**. 2020. „Big data and municipal waste management: challenges and opportunities“. The impact of industry 4.0 on job creation 2019 = Vplyv industry 4.0 na tvorbu pracovnych miest: proceedings of scientific papers from the international scientific conference, 21. November 2019

Hotel Krym, Trenčianske Teplice Slovak Republic. P. 382–389. Clarivate Analytics Web of Science. <https://fsev.tnuni.sk/konferencia2019/Zbornik.pdf>.

6. **Andrius Stankevičius**, Andrejus Novikovas, Audrius Bakaveckas, Oleh Petryshyn, 2020. „EU waste regulation in the context of the circular economy: peculiarities of interaction “*Entrepreneurship and Sustainability Issues*, 2020, vol. 8, no. 2: 533–545. Web of Science; Scopus; <https://jssidoi.org/jesi/article/714>.

Presentations at international scientific conferences

1. International scientific conference „Security Forum 2018 – 44th CICA“, 2018-06-07 d. Poland, Krakow, presentation „Undue influence and national security“.
 2. International scientific conference „The impact of Industry 4.0 on Job Creation“, vykusioje 2018-11-22 d. Trenčianske Teplice, Slovakia, presentation „Lobbying activity as industry phenomena“.
 3. International scientific conference „X International Scientific Conference“, 2019-05-09 Kaunas, Lithuania, presentation „Municipal Waste management and lobbying activity“.
 4. International scientific conference „XIV Security Forum 2019“, 2019-06-07 Krakow, Poland, presentation „Municipal waste management as a critical infrastructure in the context of national security“.
 5. International scientific conference „International Scientific Conference „The Impact of Industry 4.0 on Job Creation““, 2019-11-21 Trenčianske Teplice, Slovakia, presentation „Big data and municipal waste management: challenges and opportunities“.
 6. International scientific conference „Human Potential Development“, 2019-05-28 Lodz, Poland, presentation „Industry 4.0 and Waste Management: the Main Challenges“.
 7. International scientific conference „The 11 th International Scientific Conference „Problems of Ensuring Public Security““, 2020-10-20 Kaunas, Lithuania, presentation „Municipal waste and social changes: main challenges“.
 8. International scientific conference „The 17th International Scientific Conference „Human Potential Development“, 2020-10-20 Kaunas, Lithuania, presentation „Circular economy and waste concept“.
- During doctoral studies (from 2018 03 04 till 2018 08 04), the author has experience research internship at the „Grandesco Investment“ in the Luxembourg.

CURRICULUM VITAE

Andrius Stankevičius, email: stankevicius@mruni.eu

Education

2017–2021 doctoral studies, Mykolas Romeris University, Vilnius

2013–2015 master's degree, business, Fernando Pessoa University, Porto (Portugal)

2013–2015 master's degree, business and management, Mykolas Romeris University, Vilnius

1999–2005 professional qualification of a lawyer, integrated studies, Vilnius University, Vilnius

1995–1998 bachelor of Education, Lithuanian Academy of Physical Education, Kaunas

Professional experience

2012–to date Mykolas Romeris University, lecturer

2019–to date Public institution „Solidarus“, director

2014–2016 Center for the Development of Qualifications and Vocational Training, expert

2013–2014 Ministry of Education and Science, adviser

2011–2012 Kaunas city municipality, deputy director of administration

Andrius Stankevičius

LOBISTINĖ VEIKLA KOMUNALINIŲ ATLIEKŲ TVARKYMO SEKTORIU-
JE: daktaro disertacija. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2022. P. 424.

Bibliogr. 312–348 p.

Disertacijoje „Lobistinė veikla komunalinių atliekų tvarkymo sektoriuje“ autorius tiria interesų grupių lobistinės veiklos apraiškas komunalinkų atliekų tvarkymo sektoriuje. Tiek ES, tiek Lietuvos teisės aktai įtvirtina skaidrios, atskaitingos teisėkūros proceso principus, įpareigoja atskleisti lobistinės veiklos deklaracijas. Vis dėl to, Lobistinių interesų grupių veiklos „nematomas“, latentinis pobūdis komunalinių atliekų tvarkymo sektoriaus teisėkūroje prieštarauja viešiesiems interesams, nulemia netobulos teisėkūros situacijas, o tai identifikuotina kaip pagrindinė šio tyrimo problema. Mokslinio tyrimo ginamieji teiginiai yra: 1) Lobistinių interesų grupių veiklos poveikis komunalinių atliekų tvarkymo teisiniam reguliavimui potencialiai įgauna viešajam interesui prieštaraujantį pobūdį ir pasireiškia latentiniu pavidalu; 2) Lobistinių interesų grupių veiklos poveikis komunalinių atliekų tvarkymo sektoriuje yra panaudojamas monopolinei naudai gauti. Šiame darbe atskleidžiama lobistinės veiklos teisinė charakteristika, nustatoma komunalinių atliekų tvarkymo teisinio reguliavimo būklė bei kaita nacionaliniu lygmeniu. Tyrimo eigoje identifikuojama ir įvertinama lobistinių interesų grupių veiklos komunalinių atliekų tvarkymo teisėkūroje problematika: identifikuojamos teisės normų kolizijos, teisės spragos ar netobulos teisėkūros situacijos. Atsižvelgiant į gautas išvadas, siūlomi aktualūs jų sprendimo būdai.

The author of the doctoral thesis „Lobbying activity in the municipal waste management sector“ investigates manifestations of the interest groups lobbying activities in the legislative process of municipal waste management. Both EU and Lithuanian legislation establishes the principles of a transparent, accountable legislative process and obliges to disclose the declarations of the lobbying activity. Nevertheless, the “invisible”, latent nature of the lobbying activities in the legislative process of the municipal waste management sector, has a negative impact on the public interest and presuppose the imperfect legislative situations - it can be identified as the main problem of this dissertation research. The dissertation reveals the legal characteristics of lobbying activities, divulges the condition and changes of legal regulation of municipal waste management at the national level. The research identifies and evaluates the problems of interest groups lobbying activities in municipal waste management legislation: competition of legal norms, legal loopholes or situations of imperfect legal regulation. According to the conclusions, relevant solutions are proposed.

Andrius Stankevičius
LOBISTINĖ VEIKLA KOMUNALINIŲ ATLIEKŲ TVARKYMO SEKTORIUJE

Daktaro disertacija
Socialiniai mokslai, teisė (S 001)

Mykolo Romerio universitetas
Ateities g. 20, Vilnius
Puslapis internete www.mruni.eu
El. paštas roffice@mruni.eu
Tiražas 20 egz.

Parengė spaudai Jovita Jankauskienė

Spausdino UAB „Šiaulių spaustuvė“
P. Lukšio g. 9G, 76200 Šiauliai
El. p. info@dailu.lt
<https://siauliuspaustuve.lt>

